

1894.

ÚJ FOLYAM.

1. FÜZET.

13592

414 1759

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. KÖTET.

— ||| I. FÜZET. ||| —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

o

TARTALOM.

	Lap
Ráth György. Unikumok könyvtáramban. I. Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal. II. Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása. (<i>Három hasonmással</i>)	1
Dr. Karácsonyi János. Szent-Gellért püspök müncheni kódexe	10
Fejérfpataky László. Középkori kéziratok a szombathelyi papnővelde könyvtárában	13
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ösnyomatványainak jegyzéke. (II. közlemény)	17
Magyar Könyvesház. (Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) Kiss Imre halotti beszéde Báthory Zsófia felett. Dr. Illésy Jánostól	48
Külföldi Szemle. A berlini udvari könyvtár szakrendszere. Schönherr Gyulától	52
Két XV. százdbeli ének a třeboni könyvtárban. Dedek Crescens Lajostól	59
A külföldi irodalom magyar vonatkozásu termékei az 1893-ik évben. Horváth Ignácztól. (I. közlemény)	63
Tárca. Evnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1893. október 1-től december 31-ig	69
A kolozsvári Ferencz-József tud.-egyetem könyvtára az 1892/93. iskolai évben. Dr. Ferenczi Zoltántól	74
Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára 1892/93-ban	80
Szakirodalom. A képviselőház könyvtárának katalogusa. Ism. <i>Kudora Károly</i> . Szegedi Gergely Énekes könyve 1569-ből. Ism. <i>D. Gy.</i> A schlägli szójegyzék. Ism. <i>Sch. Gy.</i> Pirenne, Bibliographie de l'histoire de Belgique. Ism. <i>Áldásy Antal</i> . Nentwig, Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig. Ism. <i>Horváth Sándor</i> . Catalogue de la bibliothèque de feu Ahmed Véfyk Pacha. Ism. <i>Á. A.</i> Folyóiratok szemléje. (Archaeologiai Értesítő, 1893. IV., V. Egyetemes Philologiai Közöny, 1893. X., 1894. I., II. Erdélyi Múzeum 1894. I., II. Irodalomtört. Közlemények, 1894. I. Századok 1894. I., II. Történelmi Tár, 1894. I. Centralblatt für Bibliothekswesen, 1893. X—XII., 1894. I—II. Mittheilungen des Instituts für oest. Geschichtsforschung, 1893. IV. Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Gesch. XIX. 1.) Ism. <i>D. Gy.</i>	82
Vegyes közlemények. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának új igazgató öre. Wenzel Gusztáv gyűjteménye a M. Nemz. Múzeum könyvtárában. (<i>H. S.</i>) A porosz könyvtárnokok minősítése. (<i>CB.</i>) Magyar egyetemi tanár Dorpatban. Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez. (Közli <i>F. V.</i>) Magyar tanuló Rómában. (Közli <i>Áldásy Antal</i> .) Brener Lőrincz életéhez. (Közli <i>ifj. Kemény Lajos</i> .) A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó. Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban	93

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából négy teljes példány (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsáttatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

2619

MAGYAR
KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

ÚJ FOLYAM. II. KÖTET.

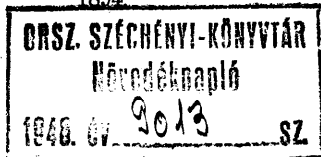
1894-IKI ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
ACSÁDY IGNÁCZ. Könyvek régi összeírásokban	209
Gróf APPONYI SÁNDOR. Maximilianus Transylvanus származása	244
Dr. BOJNICÉ IvÁN. A horvát-szlavón országos levéltár	97
DEDEK CRESCENS LAJOS. Két XV. századbeli ének a tfeboni könyvtárban	59
FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ. Középkori kéziratok a szombathelyi papnövelde könyvtárában	13
FERENCZI ZOLTÁN. Modern könyvtárak szervezéséről	222
HORVÁTH IGNÁCZ. A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei az 1893. évben	63, 181
— A Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár ősnymtatványainak jegy- zéke (II—V. közlemény.)	17, 120, 250, 313
Dr. ILLÉSY JÁNOS. Kiss Imre halotti beszéde Báthory Zsófia felett	48
Dr. KARÁCSONYI JÁNOS. Szent-Gellért püspök müncheni kódexe	10
MAGYAR KÖNYVESHÁZ. (Adalékok Szabó Karoly Régi Magy. Könyvtárához.)	
I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlök: <i>Bekesi Emil,</i> <i>Erdélyi Pál, Kincz Gyula, dr. Kiss Áron, Melich János,</i> <i>Révész Kálmán, Sch. Gy., —s.—m., Varju Elemér</i>)	
II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlök: <i>Dézsi Lajos,</i> <i>Ráth György, Révész Kálmán, —s.—m.</i>)	845
RÁTH GYÖRGY. Unikumok könyvtáramban. I. Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal. II. Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása. (<i>Három hasonmással.</i>)	1
RÉCSEY VIKTOR. A görög nemzeti könyvtár kéziratgyűjteménye Athénben	179
— A lipcei könyvkötészet 350 éves jubileumi kiállítása	357
SCHÖNHERR GYULA. A berlini udv. könyvtár szakrendszere	52
— A thorni Corvin-kódexről. (<i>Színes melléklettel.</i>)	305
THALY KÁLMÁN. Kőszeg város könyveinek lajstroma 1614-ből	114
VARJU ELEMÉR. Két könyvhagyományozás a XV. században. (<i>Két színes melléklettel.</i>)	111

2. TÁRCZA.

Az ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET könyvtára 1892/93-ban	80
ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának álla- potáról 1893. október 1-től 1894. szept. 30-ig	69, 187, 294, 361

	Lap
Dr. FERENCZI ZOLTÁN. A kolozsvári Ferencz-József-tud.-egyetem könyvtára az 1892/93. iskolai évben	74
HELLEBRANT ÁRPÁD. A Magyar Tud. Akadémia könyvtára 1893-ban	197
REIZNER JÁNOS. A szegedi Somogyi-könyvtár 1892/93. évi állapota	238
SZILÁGYI SÁNDOR. Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár állapotáról 1893-ban	191

3. SZAKIRODALOM.

ÁLDÁSY ANTAL. Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek 2. (Verzeichniss der Handschriften im Preussischen Staate I. Hannover 2.)	371
— Pirenne, Bibliographie de l'histoire de Belgique	87
Á. A. Catalogue de la bibliotheque de feu Ahmed Vefyk Pacha	89
— Nel giubileo episcopale di Leone XIII. Omaggio della biblioteca Vaticana	203
DÉZSI LAJOS. Petrik Géza, Kalauz az újabb magyar irodalomban	369
D. Gy. Szegedi Gergely Énekeskönyve 1564-ből	84
HORVÁTH IGNÁ CZ. Voullième, Die Incunabeln der kön. Universitäts-Bibliothek zu Bonn	373
HORVÁTH SÁNDOR. Autobiography and Letters of George Henry Pertz	204
— Nentwig, Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig	88
Dr. JANKÓ JÁNOS. Havass Rezső, Magyar földrajzi könyvtár	198
KUDORA KÁROLY. A képviselőház könyvtárának katalogusa. 1866—1893.	82
— RR. Magyar nyomdászok Évkönyve	201
SCH. Gy. A budapesti magyar kir. egyetemi könyvtár kéziratainak címjegyzéke	200
— A schlagli magyar szójegyzék	86
Dr. VÁCZY JÁNOS. Szinnyi József, Magyar írók élete és munkái	364

*

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE. (Archaeologiai Értesítő, Egyetemes Philologiai Közlöny, Erdélyi Múzeum. Irodalomtörténeti Közlemények, Századok, Történelmi Tár, Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, Archivalische Zeitschrift, Centralblatt für Bibliothekswesen, Mittheilungen des Instituts für oesterr. Geschichtsforschung, Neues Archiv der Gesellschaft für deutsche Geschichte.) Ism. <i>D. Gy.</i>	90, 205, 374.
--	---------------

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató öre	93
Wenzel Gusztáv gyűjteménye a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	—
A porosz könyvtárnokok minősítése (CB.)	94
Magyar egyetemi tanár Dorpatban	—
Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez (F. V.)	—

	Lap
Magyar tanuló Rómában (<i>Áldásy Antal.</i>)	94
Breuer Lőrincz életéhez (<i>Ifj. Kemény Lajos.</i>)	95
A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó	96
Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban	—
Kinevezések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában	207
Kossuth Lajos könyvtára	—
Argus de la Presse	—
Múzeumok és könyvtárak országos szervezése	208
Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	301, 377
Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton	—
Nemzetközi kiállítások (<i>x.</i>)	—
Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből (<i>x.</i>)	—
Dévay József könyvtára (<i>H. S.</i>)	302
XVI. századi könyvtáraink történetéhez (<i>Köszeghy Sándor.</i>)	—
Adalék Köleséri Sámuel életéhez. (<i>Szilágyi Sándor.</i>)	303
Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkorban. (<i>K. B.</i>)	—
Könyvkereskedők Lapja	304
Német tudós a magyar irodalomtörténetről	—
A Magyar Könyv-Szemle szerkesztése	377
Sándor szerb király a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában	—
Kossuth Lajos emléktárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban	—
Családi levéltárak a Magyar Nemzeti Múzeumban	378
A Magyar Tud. Akadémia új főkönyvtárnoka	—
Gálszécsi István hittani műve 1538-ból (<i>D.</i>)	—
Az amsterdami biblia történetéhez (<i>Szilágyi Sándor.</i>)	379
Szathmár-Némethi Mihály levele Teleki Mihályhoz (<i>Koncz József.</i>)	380
Könyvlopás a XIV. században (<i>Horváth Sándor.</i>)	—
Hungarikumok a külföldi könyvpiaczon (<i>V. E.</i>)	381
Az alsóausztriai helytartóság levéltára (<i>Á.</i>)	—
A párisi nemzetközi könyvkiállítás	382
A drezdai udvari könyvtár szakrendszere (<i>Sch. Gy.</i>)	—
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ. Szerkesztette Horváth Ignác	383
HIBAIGAZÍTÁSOK	414

UNIKUMOK KÖNYVTÁRAMBAN.

RÁTH GYÖRGYTŐL.

Könyvtáram kizárólag úgynevezett hungarikumokból áll. Azoknak összegyűjtésénél első sorban a magyar vonatkozású külföldi ősnymtatványoknak, valamint a szatmári békekötésig belföldi nyomdákból kikerült, illetve magyar nyelven megjelent munkáknak lehetőleg teljes sorozatát törekedtem összeállítani.

Az ezenfelül kínálkozó terjedelmes anyaggal szemben leginkább a kevésbbé ismeretes, vagy éppen ismeretlen munkák megszerzésére fektettem a főszűlyt, a mi által némileg hazai köz-könyvtáraink hézagainak pótlását is véltem elérhetni.

Az ily rendszeres gyűjtés sokféle könyvészeti és más irányú kutatásokat igényelt, melyek eredményét időnkint feldolgozva, kisebb-nagyobb tanulmányokba foglaltam össze.

Ezek egy részének közzétételét, a mennyiben a könyvtáramban őrzött unikumokat vagy ismeretlen nyomtatványokat tárgyazzák, e folyóirat tisztelt szerkesztőjének felhívása következtében ezúttal megkezdem és szándékom időnkint folytatni.

I.

Aeneas Sylvius levelezése Mahomed szultánnal.

Aeneas Sylvius, a mint II. Pius névvel a pápai trónra lépett, fő feladataul tekintette a kereszténység megvédését az ozmanok betörései ellen, és az izlam hatalmának lehető megtörését. Ezt a czélt viszontagságteljes uralkodásának ideje alatt soha sem tévesztette szem előlt. E végből hívta össze a mantuai kongresszust,

annak befejezte után pedig, nyilván azért, hogy merész fellépésével a tétovázókat magával ragadja, 1460. január 14-én kibocsátott bullájával Mahomed szultánnak, a vérszopó vadállatnak — mint nevezi — hadat üzen. Kijelenti, hogy a törökök ellen a keresztények egyesült erejével három éven át vezetendő általános hadjárat határoztatott el. Lángoló szavakkal köti a keresztény fejedelmek szívére, hogy a hit védelmére kivétel nélkül fegyvert ragadjanak. Egyúttal mindenkinek, ki személyesen nyolcz hónapig e hadjáratban az üdvöztítőnek szolgál, vagy magáért helyettest felszerel és fizet, teljes bűnbocsánatot engedélyez.

A felhívás nem vezetett eredményre. Az ozmán invázió folytonosan tért foglalt Európában. Különösen megdöbbsentette II. Piust az a tudósítás, melyet Velence útján 1461. október havában vett, hogy Mahomed Genua fekete-tengeri birtokait, a sinopei fejedelemséget és a trapezunti császárságot elfoglalta.

A lesújtó hír a pápát a nápolyi hadjárat folyamán nyomasztó pénzzavarok közt érte. Ily helyzetben arra a sajátságos lépésre határozta el magát, hogy a szultánnál közvetlen hittérítési kíséreltet tegyen. Meglehet, erre némi befolyással volt az az elterjedt mende-monda is, mintha Mahomed különös hajlandósággal viseltetnek a keresztény hit iránt. Ő állítólag akkor, midőn Konstantinápoly bevétele után parancsára Gennadios patriarcha az apostoli symbolumnak 20 fejezetből álló értelmezését benyújtotta, a keresztény vallás tisztasága fölött csodálkozását fejezte ki, és azóta a keresztények iránt kegyességet tanusított.

A gondosan kidolgozott terjedelmes epistola bevezetésében a szent atya kéri a szultánt: olvassa el végig levelét s ne vesse el azért, mert a keresztények fejétől jó. A keresztények őt nem gyűlölik, sőt az isten parancsából ellenségeiket is szeretik. Ne zárja el füleit, ha Krisztus nevét említi, hisz az üdvöztőt Mahomed törvényei is szent férfiúnak, nagy prófétának, a szűz gyermekének és csodatevőnek mondják. A művelt Európa katolikus államai — folytatja a levél írója — nem oly könnyen lesznek legyőzhetők, mint az ázsiaiak, görögök, szerbek, oláhok, hitetlenek és eretnekek. Példa erre a magyar nemzet, mely egymaga már 80 év óta képes ellentállani a törököknek, úgy hogy ezek most is a Száva és Duna mellett vesztegelnek. De a szultánnak, hogy a keresztények között dicsőségesen uralkodjék, nincs szüksége sem aranyra, sem had-

seregekre és hajóhadakra; — egy kevés víz, a keresztség felvétele, őt korának legnagyobb, leghatalmasabb és legkiválóbb férfiújává tenné. A pápa elismerné a görögök és keletiek császáranak, s a mit most jogtalanul bir, birni fogja a keresztény jogával. Az egész világ választott birája lesz. Sokan önkéntesen vetendik magukat alája s neki fognak adózni. Ha az időben keresztény lett volna: László király elhaltával a magyarok és a csehek bizonyára utódjának csakis őt választják. Ő válnék az apostoli szék védurává, s beállana az általános béke, az aranykorszak. Együtt laknának a párduez a báránynyal, a borju az oroszslánnal, s a kard ásóvá és szántóvassá válnék.

Ezután áttér a pápa a hittan terére és hosszasan fejtegeti a keresztény vallás alapigazságait, másfelől pedig a Korán tanainak czáfolatába bocsátkozik.

Azon nagymérvű érdeklődést, melyet ezen irat a keresztény világban előidézett, mutatják a XV. században ért számos kiadásai. Azonfelül, hogy a levél Aeneas Sylviusnak nyomtatott levélgyűjteményeibe is többnyire, nevezetesen pedig a becses 1481-iki nürnbergi kiadásba 410. szám alatt fel van véve, Hain (Reperitorium bibliographicum, 171—177.) hét, illetve hat önálló kiadását sorolja fel. Ezen számot ezúttal két ismeretlen kiadással szaporíthatom.

Az egyiket megemlítve találom Rosenthal L. müncheni antiquár LXII. számú katalógusában, 15. sz. a., hol egy példánya 100 márkával van áruba bocsátva. Az itt olvasható leírás szerint eme kiadásban szintűgy, mint a többi ismertekben, a nyomdász, valamint a megjelenési hely s idő nincs megjelölve. A negyedréti könyvecske pedig 44 lapból áll, minden lapon 30 sorral, és abban sajátságos ellentét észlelhető a szöveg gót nyomása s az olasz típusú kezdők között.

A Hainnál elő nem forduló másik kiadásnak egy példánya viszont birtokomban lévén, annak leírását ez úton következőkben pontosabban adhatom:

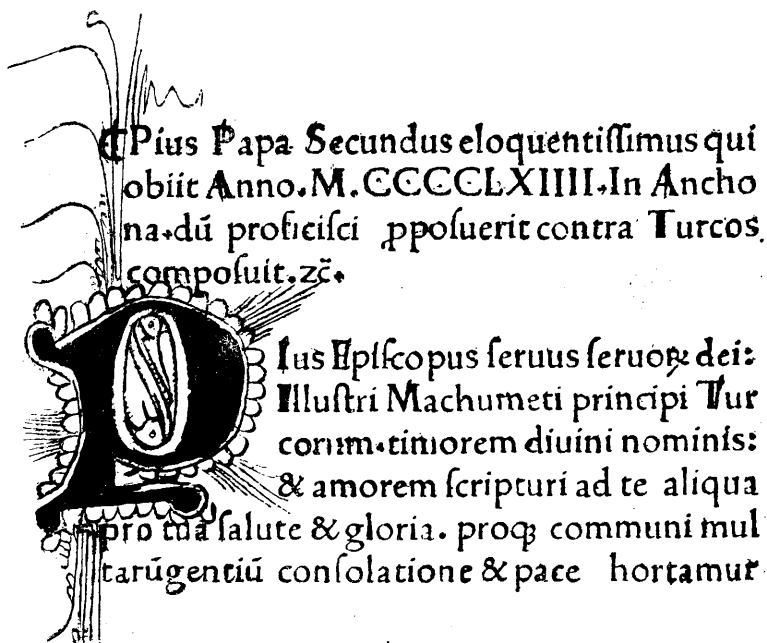
Az 1^a. lap e szavakkal kezdődik: *Pius Papa Secundus eloquentissimus qui | obiit Anno. M.CCCCLXIV + In Ancho | na + dū proficisci pposuerit contra Turcos | composuit. zc. +*

Az 59^a. lap 24. sora után: *Explicit epistola Pii Pape secundi ad Thurcū. Sq̃t. (így) rñsio turci. |*

60a. lap: *Incipit epistola Morbifani magni Tu | ci (így) missa ad Pium Papam secundum. |*

62a. lap: *Registrum.*

A 4-rétű, **kerek** római betűkkel nyomtatott kiadás szintén nélkülözi a nyomdász nevének, úgy a nyomdahely és a megjelenési idő jelzését. Terjedelme 62 számozatlan levél, melyeknek utolsó lapja üres, custosok és signaturák nélkül, laponként 27 sorral.

II. Pius Epistola ad Turcarum imperatorem cz. művének kezdő sorai.

Ép, rubrikált példányomban az első *P* kezdő vörös alapon gazdagon van aranyozva.

Ezen kiadásban Aeneas Sylviusnak 14 $\frac{3}{4}$ ívet elfoglaló levele után — mint már a bibliografiai leírásnál említém — következik Morbisanus válasza.

Ennek bevezetése így szól: *Morbifanus Hebrei & Gefii cum | suis fratribus Cerabi Eiusbait im | peratoris collaterales pugilles in patribus achere magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto.*

Miután a válaszdók magukat ily sajátságos nevekkal bemutatták: panaszosan felemlitik azt, hogy tudomásuk szerint a velencziek kérelmére az olasz templomokban azoknak, kik ellenük fegyvert fognak, bűnbocsánat s boldog élet ígertetett, a mely hírnek valóságát igazolja némely gyalog-kereszteseknek velencei hajókon történt megérkezése. Ezen erősen csodálkoznak, miután a török nép nem okozója Krisztus halálának. Hisz azok a helyek, a hol a keresztény szentélyek léteznek, nincsenek birtokukban, s a zsidó népet pedig maguk is minden időben gyűlöltek. Mint régi krónikáikból hallották, a zsidók árulták el Krisztust Jeruzsálemben a

Incipit epistola Morbisani magni Tuci missa ad Rium Papam secundum.

Orbisanus Hebrei & Gesii cum suis fratribus Cerabi Eiusbait imperatoris organi collaterales pugilles in partibus achere magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto nuper auribus nostris intonuuit: q in partibus.

Az Epistola Morbisani magni kezdősorai.

római helytartónak. Az olaszoknak ellenük való felkelése annál kevésbé igazolt, mivel ezek a trójaiak véreből származnak, ők pedig a trójai birodalmat akarják helyreállítani, s szándékuk a görög birodalom meghódításával Hektor vérét s Hilion romlását megboszúlni. Ha a velencziek által zsarolt Krétát s egyéb szigeteket el akarják foglalni, ezt azért teszik, mert eme vidékek az általuk isteneik ígéretéhez képest alkotandó birodalomhoz tartoznak. Kérik tehát a pápát: szűnjék meg a keresztény népeket ellenük izgatni; ezeknek vallási meggyőződésükkel mit sem gondolnak, sőt Krisztust magát is elismerik prófétának. Egyedül a velenczikkel van dolguk, e gögös és vakmerő néppel, mely magának minden szomszédja fölött fölényt bitorol. Ha azonban jelen kérelmük siker-

telen marad: a kelet egész hatalmával fognak szembeszállani nemcsak a pápa kereszteseivel, hanem Róma, Német- és Franciaország összes hadaival is. Ekkor semmi sem fogja őket visszatartani attól, hogy mérhetlen számú hajóikkal eláraszszák az európai tengerpartot, s különösen Horvátországot s Dalmáciát. *«Datum anno Machumeti septingentijimo quadrigentijimo quinto, in introitu mensis Haften.»*

Már ezen állítólagos válasz szövege sem enged kétséget a felől, hogy apokrif férczmunkával állunk szemben; a mint nincs is semmi nyoma annak, hogy a szultán a pápának válaszolt volna.

Voigt, Aeneas Sylviusnak biografusa, kinek mintaszerű életrajzából merítettem az előrebocsátott történeti adatokat, azt a nézetét fejezi ki, hogy a kereszténység és az izlam legfőbb képviselői közötti levelezés ingerlő eszméje tüzelte fel a kortársak képzelőtehetségét s gazdagította a törökökre vonatkozó irodalmat az apokrif csinálmányok sorozatával.

II.

Verinus Mihály verseinek kolozsvári kiadása.

Verinus Mihály ama gyérszámú humanista írókhoz tartozik, kiknek művei a XVI. században hazai sajtókból is kikerültek. De utánnomására kolozsvári verseinek kiadóját, ifj. Heltai Gáspárt, ki anyjának 1581-ben bekövetkezett halála után az atyai nyomdát átvette, nyilván nem annyira a distichonok költői becse, mint inkább a közérdekesség készítette, melyet az ifjú költő kora elhunytának oka előidézett.

E föltevést igazolja a könyvecske czíme, mely így szól:

MICHAELIS | VERINI HISPANI PO | ETAE AC IVVENIS DOCTIS | SIMI
DISTICHA DE | MORIBUS. | Quo morbi genere Poëta mortuus fit, fatis
bene | testatur Ang. Pol. in lib. Epigram. | ita inquiens: | Verinus
Michaël florentibus occidit annis. | Moribus, ambiguum, maior, an
ingenio. | Disticha compofuit docto miranda parenti, | Quæ clau-
dunt gyro grandia fenfa breui. | Sola Venus poterat lento succurere
morbo Ne se pollueret, malluit ille mori. | Hic iacet, heu patri
dolor, & decus, unde iuuëtus | Exemplum, vates materiam capiant. |
(*Fametszet.*) CLAUDIOPOLI. | In officina Helthana. | M.D.LXXXVIII. |

A 8-rétű nyomtatványnak egyetlen fenmaradt ép példánya
Lugossy József könyvtárából került birtokomba.¹ Egyik előbbeni
tulajdonosát ismerteti az utolsó lapon olvasható következő fel-

MICHAELIS
VERINI HISPANI PO-
ETAB AC IUVENIS DOCTIS-
SIMI DISTICHA DE
MORIBVS.

*Quo morbi genere Poëta mortuus sit, satis bene
sejatur Ang. Pol. in lib. Epigram.
ita inquit:*

*Vorinus Michaël florentibus cecidit annis.
Moribus, ambiguum, maior, an ingenio.
Disticha composuit deo miranda parenti,
Quæ claudunt gyro grandia sensa breui.
Sola Venus poterat lento succurrere morbo
Ne se pollueret, maluit ille mori.
Hic iacet, heu patri dolor, & decus. vnde iuugtus
Exemplum, vates materiam capiant.*

CLAVDIOPOLI.
In officina Helthana.
M. D. LXXXVIII.

Verinus Mihály 1588-iki kolozsvári kiadásának címlapja.

jegyzés: «Adatott nekem ez a könyv Szabó Gáspár uram által
1664. 8. 7-bris. Memento mori et non pecabis.»

¹ Ezután van a munka a R. M. Könyvtár II. kötetében 202. sz. a. könyvé-
szileg leírva, de nem egészen pontosan, miután az nem 26, hanem A—D₃
signaturával ellátott 27 levélből áll.

A címlevél tulsó lapja *«Poetae vita»* felirattal a költő rövid életrajzát tartalmazza. E szerint a spanyol eredetű Verinus Mihály a baleari szigetek egyikén, Minorcában, született. Atyja széles műveltséggel bírt, a mire utal a költő, midőn mondja:

*In lucem nostri formidant prodere lusus,
Si prius emendes, nil Ugoline timent.*

Még gyermekkorában Rómába került, hol atyja gyakran megfordult, s itt nevelését Paulus Saxia Roncilio, a jeles grammatikus s rhetor vállalta el, a kinek később első művét, distichonait, ajánlotta. Munkái nemes és tiszta lelkületét tükrözik vissza. Mondják, hogy egy hőskölteményt is irt, mely így kezdődik: *«Luxuria praedulce malum»* stb. Középtermetű volt, fehér arcbőrrel, élénk szemekkel, s beszédében érett megfontolás nyilvánult. Számos baráttal dicsekedett; többekről megemlékezik verseiben. Tiszta és szűzies életének 18. évében (Bandini¹ szerint 1483-ban) halt meg.

A distichonok után kiadásunkban Nicolaus Seraticus, Bernhardus Michelotius, Antonius Geraldinus és Hieronymus s Martinus Juarra Cantabricus sirversei két lapot foglalnak el.

Az utolsó, különben üres lapon egy fametszet van alkalmazva, mely stylizált keretben a paradicsomos almafát rá tekerődző kígyóval, s tövében koponyával ábrázolja; ezt találjuk a *«Kopaszság dicsérete»* című 1589-iki kolozsvári nyomtatványban is.

Az egykorú írók az ifjú költőt fennén dicsérik nemcsak ritka tehetségei, de különösen szeplőtlen erkölcei miatt. Inkább áldozta fel életét, mintsem hogy orvosai tanácsára oly gyógymódot vegyen igénybe, mely erkölceire foltot vetne. Erre czéloz Politianusnak a fennebbi címlapon olvasható epigrammája, valamint következő saját distichona:

*Promittunt medici coitu mihi Paule salutem,
Non tanti vitae sit mihi certa salus.*

Az erényességnek ily túlzott nyilvánulása az erkölcsi feslettség korában általános feltűnést keltett, és hátrahagyott verseinek nagy népszerűséget szerzett. Nyomtatásban megjelentek azok először Flórenczben 1487-ben. Bandininál, Brunetnél és Graessenél 13 XVI. századbéli latin és 1 francia kiadását találom felsorolva.

¹ Catalogus codicum Latinorum bibliothecae Medicae Laurantianae. 1774—1777.

Utóbb is ismételten került ki a sajtó alól. Kolozsvári kiadásunk, mely sehol másutt nincs érintve, az idézett számban nem foglaltatik.

Verinus Mihály ifjú kora daczára, követve a humanisták között uralgó divatot, számos íróval leveleket váltott. Ezek szokás szerint a nyilvánosságra szánvák, s nagy gonddal voltak kidolgozva. A Laurentiana valamint a distichonoknak, úgy a fenmaradt levelező-könyvnek is kéziratát bírja. Az utóbbi kódex fényesen van kiállítva, és első díszlapján Verinus művészi kivitelű arczképét tünteti fel. Bandini e kódexet leírva, leveleinek fontosabbjait, nem különben a hozzá irt s a kéziratba bevett dicsérő verseket közli. Az utóbbiak azonban nem azonosak a kiadásunk végén olvasható sírversekkel.

Verinus az irodalom vezérférfiaival való összeköttetéseit bizonyára főleg atyjának, Verinus (de Vieri) Ugolinonak köszönheti, ki százada legtermékenyebb költőjéhez sorakozik. Lorenzo de Medici fiának, a későbbi X. Leo pápának nevelését reá bízta. Szoros baráti viszony fűzte Marsilio Ficinohoz, a kinek fenmaradt levelező-könyve számos hozzá intézett levelet tartalmaz.¹

Ugolino is a humanisták ama köréhez tartozott, kik Mátyás királynak, a bőkezű maecenásnak dicsőítéséhez tollukkal hozzájárultak. Szintén a Laurentiában található ily című kézírata: *Epigrammatum libri VII ad Mathiam regem Pannoniae, Christianorum clypeum adamantinum*, melyet a záradék szerint 1488-ban Petrus Crinitus másolt. Eredetijét szerzője Silvestro nevű másik fia által Mátyásnak átadatta, ez azonban elveszett.

Nyomtatásban megjelentek tőle Graesse szerint: *Poemata nunc primum editae. Lugduni, 1559.*, Bandini szerint pedig: *Triumphus et vita Mathiae regis, aliaque ejus poemata. Lugduni, 1679. 12r.*

Ez utóbbi a flórenczi kódexsel összevetett kiadás alapján, a hazai vonatkozású verseket kiadta Ábel Jenő az *«Irodalomtörténeti emlékek»* II. kötetében.

Ugolino több mint egy negyedszázaddal élte túl fiát. Meghalt 1500-ban, mások szerint 1505-ben.

¹ Az *«Epistolae Marsilii Ficini»* velencei 1495-iki első és nürnbergi 1497-iki kiadása megvan könyvtáramban.

SZENT-GELLÉRT PÜSPÖK MÜNCHENI KÓDEXE.

DR. KARÁCSONYI JÁNOSTÓL.

Régi vágyam teljesült, midőn a mult év elején azon kódexet, mely Szent-Gellértnek egyetlen napjainkig fenmaradt művét, a *Deliberatio supra hymnum trium puerorum*-ot tartalmazza, kezembe vettem és átvizsgáltam. Mindig erősen reméltem, hogy e kódex nem semmisült meg, mert Batthyány Ignác, a nagynevű erdélyi püspök, Szent-Gellért említett művének kiadója, világosan mondja,¹ hogy annak kéziratát, miután Bécsben ismeretlen másoló által lemásoltatta, visszaküldte oda, a honnan Garampi József pápai nunczius közvetítésével kapta, Freisingenbe, az ottani káptalan levéltárába. Föl is szólítja, még pedig nem valami udvariasan, a korabeli hyperkritikusokat, hogy, ha valaki nem bízik meg az ő kiadásában, kérje ki újra a kódexet és üsse bele az orrát (adunco etiam naso expendere possis). A Batthyány kiadásának alapul szolgáló kódex tehát visszakerült Bajorországba. Tudván pedig, hogy a németek már a mult században nagyrabecsülték a régi kéziratokat és tudományos kincseket, nem oktanulul kecsegtettem magam azon reménynyel, hogy a Szent-Gellért művét tartalmazó kódex az ő kezükben el nem veszett s így Batthyáynak nem éppen rossz óhajta rajtam még beteljesedhetik. S valóban be is teljesedett.

Mert, a mint megtudtam, (a mit bizony előbb is megtudhattam volna), hogy a freisingeni káptalan kéziratai a müncheni királyi könyvtárba kerültek, felkértem az 1891 szeptemberében Münchenben kutató dr. Schönherr Gyula urat, e folyóirat szerkesztőjét, hogy legyen szives megnézni, vajjon a freisingeni kéziratok között csakugyan ott van-e a legrégebb magyarországi író ránk maradt művének kézirata? A kutatásnak eredménye lett, s miután az egyetemi könyvtár igazgatósága kérésemre nagy szíveséggel közben-

¹ Acta et Scripto s. Gerardi. Gyula-Fehérvár. 1790. IV. 1.

járt, hogy a kódex Budapestre, az egyetemi könyvtárba küldessék, a rég óhajtott kéziratot én is, Szent-Gellért életének és műveinek magyar ismertetője, megláthattam és tüzetesen átnézhettem.

Két dologra terjesztettem ki figyelmemet. Először magára a kódex külső alakjára, azután pedig a kéziratnak a Batthyány-féle kiadással való egybevetésére.

A kódex 166 folio pergamen-levélből áll, disznóbőrbe van kötve és most 6211. (*Cod. Fris. II.*) jel alatt őriztetik. Írása mindenesetre XI. századbeli, mert ugyanolyan minuta erecta betűkkel van írva, ugyanolyan ortografiával él, mint a minők e században használatosak valának. Legjellemzőbb e tekintetben az «ae» betűk írása. A szavak elején a kódex-író még mindig «ae»-nek írja (pl. aestimandus, aecclesia, s ez utóbbi szó ekként csakis a XI. századbeli oklevelekben fordul elő), másutt pedig a XII. század végéig szokásos «e»-alakkal jelzi. A kódexben két egykorú kéz írását kell megkülönböztetnünk: a szövegíróét és a javítóét. A szövegíró vagy nagyon sietett, vagy nem sokat értett a latin nyelvhez, mert elég sok hibát ejtett, és mint meggyőződtem, sok olyan hiba, melyet én könyvemben¹ a Batthyánytól fizetett bécsi másolónak tulajdonítottam, mint pl. Aulius (Tullius helyett), Scholapion (Aesculapius helyett), tulajdonképen nem a másolóé, hanem a kódex szövegírójáé. Volt tehát dolga a javítónak a szöveg kiigazításával s a hiányok pótlásával, de bizony kivált a kódex vége felé sok botlás igazítatlanul maradt. Azonkívül a javító még széljegyzeteket is csinált, hogy egyes tárgyakra, kitérésekre könnyebben rátaláljon, különben is ez olyan rendszertelen műben, mint a minő Szent-Gellért e deliberatioja, szerfölött szükséges volt. A mint ebből láthatjuk, Szent-Gellért idézett műve régi ugyan, de rossz írású s itt-ott hiányos kódexben maradt reánk, úgy hogy annak némely szavait a kontextustól vezérelve, magunknak kell kiigazítanunk, ha azt akarjuk, hogy a mondatnak értelme legyen.

A mi Batthyáynak kiadását illeti, az a kódex szövegével összevetve, kritikailag hűnek nem mondható. Jóformán semmi tekintettel sincs a kódex ortografiájára; így pl. az e és ae közt levő különbséget nem tartja meg, hanem mind «ae»-nek veszi; a középkori latin-ság sajátosságait elhagyja, pl. a kódexben «accutior, hebrius, fisice,

¹ Szent-Gellért élete és művei. 1887. 193. l.

arriolus, umo»-nak irt szavak, a kiadásban «acutior, ebriosus, Physicae, ariolus, humo» alakban jelennek meg. De ez utóbbi tekintetben nem egészen következetes, mert néha meg ragaszkodik a kódex írásához s a kódexnek «uberius, inlicita, tempto» szavait ugyanilyen alakban közli. Végül az a különbség a kódex és a kiadás között, hogy ez utóbbiban a mű vége felé tett széljegyzetek elmaradtak. Úgy látszik, Batthyány másolója megunt azok leírását, s így maradtak ki a nyomtatásból.

Altalában véve azonban Batthyány kiadása elég jó, úgy hogy abban egészen megbízhatunk. Én pl. összevetettem mindazon részleteket, a melyekben Szent-Gellért személyére, hazánk akkori történetére és műveltségi állapotaira valami vonatkozás történik, s mindössze is csak egy-egy betűhibát (quia, qui helyett, feudissimum, fetidissimum helyett, fralgforem, flagrorem helyett, Batthyánnál 264., 265. ll.) találtam. Magyar történelmi szempontból tehát a kiadás az itt rekeszjelben felsorolt csekélységeken kívül kiigazításra nem szorul.

De más dolog lenne, ha valaki Szent-Gellért művét hit-tudományi vagy bölcséleti szempontból újra akarná méltatni, mert e tekintetben Batthyány másolója több hibát ejtett. Pl. a Batthyány kiadásában a 86-ik lapon levő széljegyzetet a másoló «de laude Catonis» olvasta, az eredetiben pedig «de laude creatoris» van; a 87-ik lapon az első széljegyzetet így olvasta: «De seth resuscitatum est nomen iustorum, qui per Abel Adae natus est. De suscitatie Cain». Így értelmetlen az egész, de a kódexben nem is úgy van írva, hanem ekkép: «De Seth suscitatum est nomen iustorum, qui *pro* Abel Adę natus est. De *successione* Cain». Néha, a mi Batthyánnak óriási fejtörést okozott, nem egyéb, mint ügyetlen olvasás-hiba. Ott van pl. a második könyv bekezdő mondata. Ezt a másoló így olvasta: «Iterum in Mana tuus theoricis circa dictum ducenda est contemplatio». Batthyány alul a jegyzetben kétségbe esve kiált föl: «Nisi rescribas En! (az in helyett) nunquam perplexum hunc sensum extricabis». Csakhogy az eredetiben világosan így van írva: «Iterum in *manativis* theoricis circa dictum ducenda est contemplatio». Így pedig nem szükséges kétségbe esni, mert a mondat (természetesen tekintve véve Szent-Gellért latinságát) nagyon érthető s annyit tesz: «A mint mondtam, ismét a folydogáló hasonlatokról kell elmélkednünk».

Szent-Gellért deliberatióját, elmékedéseit tehát valóban XI. századbeli, bár sajnos itt-ott hibás kódex tartotta fenn napjainkra s ez egygyel több ok arra, hogy az 1046-ban vértanúságot szenvedő hittérítő művében foglalt, s műveltségtörténetünkre vonatkozó adatokat nagyrabecsüljük.

KÖZÉPKORI KÉZIRATOK A SZOMBATHELYI PAPNÖVELDE KÖNYVTÁRÁBAN.

FEJÉRPATAKY LÁSZLÓTÓL.

A szombathelyi papnövelde könyvtára egyike a tekintélyesebb vidéki könyvtáraknak. Köteteinek számát 11.200-ra teszi György Aladár ismeretes statisztikai munkája.¹ Részletesebb ismertetésének azonban eddig híjával voltunk, pedig az 1790. évben alapított könyvtár több tekintetben nevezetes, kivált ősnymotatványainak és középkori kéziratainak elég nagy száma miatt.

Az ősnymotatványok száma a repertorium szerint 61. Ezek között legrégibb egy 1472. évi mainzi nyomtatvány: Concordantia discordantium canonum.

Középkori kézirata 14 van: ezek között legnevezetesebb az alább 8-ik szám alatt ismertetett kézirat, mely humanista írók munkáit tartalmazza.

Ime e kéziratok rövid jegyzéke, lehetőleg korrendbe szedve:

1. *Antiphonale*. Nagy 2r., 508 hártya-levél. Írták a XIII. század végén vagy a következőnek elején. Eleje-vége csonka; neumákkal és torzképes kezdőbetűkkel.

2. *Breviarium Romanum*, 12r., 456 levél. XIV. századi hártya-kézirat. Elöl naptár, melyből a magyar szentek hiányzanak; csak Szt.-István van megnevezve, aug. 20-án.

3. *Vegyes tartalmú kézirat*. 2r., kéthasábos; első részét 1407-ben írta papírra egy prágai pap, második régibb része hártýára van írva. Tartalma:

¹ Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben. 280. l.

a) *Postilla militii. Colophonja*: Explicit quadragesimalis postille militii, anno domini MCCCCVII. mensis Ianuarii die VI. Martinus de Bono Pastore alme urbis Romane Lateranensis clericus, Pragensis dyocesis, scriba.

b) Szent beszédek, régibb, XIV. századi írással hátyára írva.

4. *Missale*. 2r., kéthasábos 174 hátya-levél; írták a XIV. század végén vagy a következőnek elején. Eleje-vége csonka. Diszesen festett és lapszéli diszítésekkel ellátott kezdőbetűkkel. A kánon előtti kép hiányzik. A kéziratból közbül is sok levél hiányzik; az eredetileg CCLII. egykorú számozással ellátott levél ma az utolsó a kéziratban, t. i. 174-ik. A szentek officiumaiból ítélve németországi vagy stájer missale volt.

5. *Vegyes tartalmú kézirat*. 4r., papir. Írta az 1427—1429 évek közt *Chemnitz Pali András*, meissenai pap. Tartalma:

a) *Speculum Marie. Colophonja*: Explicit speculum Marie per Andream Pali de Kempnicz. 1429.

b) *Tractatus supermissus. Colophonja*: Explicit tractatus supermissus est una cum Ave Maria anno 1428.

c) *Summa Innocentii pape quarti de miseria conditionis humane. Colophonja nincs*.

d) *Elucidarium beati Anselmi. Colophonja*: Explicit elucidarium beati Anselmi anno domini 1427. per Andream Pali presbiterum Meignensis diocesis.

e) Szent beszédek: de corpore Christi, de conceptione, de de sancta Lucia stb.

6. *Vegyes tartalmú kézirat*. 2r., papir. Írta 1453-ban *Woll János* Regensburgban. Tartalma:

a) *Psalterium*, a psalmusok bő glosszákkal. Vége felé a glosszák hiányzanak.

b) *Summa edita a fratre Thoma de Aquino de articulis fidei et ecclesie sacramentis. Közben*: Et sic est finis per me Georium (*így*)¹ *Woll. Végén*: Finitum feria quarta post festum sancti Iohannis Waptiste Ratispone, anno domini 1453. post cenam.

c) *Penitentiale Theodori. Colophonja*: Explicit penitentiale Theodori cum quampluribus et utilibus documentis et notabilibus

¹ Alább az író *Iohannes*-nek nevezi magát.

in eo contentis pro informatione confessorum et confitentium, anno 1453. scriptum *stb.*

d) Sermo passionis dominice compendiose et lucide compositus per magistrum Hainricum de Vrimarya per VI puncta distinctus.

e) Sermo de passione domini.

f) Opus de sacramentis. Végén: Io. W.

g) Directorium confessorum magistri Iohannis de Aurbach. Végén: Laus Deo. Iohannes Woll.

7. *Summula fratris Raymundi de administratione sacramentorum.* 4r., papír. Írták 1468-ban. A Summula szabályai hexameterekbe vannak szedve, melyekhez helylyel közel terjedelmes prózában írt magyarázatok járulnak. Ezeknek végén: Finis sumula (*így*) Raimundi 1468. Ezután rövid tartalomjegyzék következik, melynek végeztével rubrummal: Finitus est liber, laus deo, pax vivis, requyes defunctis. Corrige diligenter, si non scripsi sapienter.

8. *Vegyes tartalmú kézirat*, 4r., papír, 198 eredeti lap-számozással ellátott levél, melynek szélei azonban levágattak. Írták az 1472—1474. évek közt; írója nincs megnevezve. Elöl tartalomjegyzék. A *humanista* írók műveit magában foglaló kézirat tartalma a következő:

a) Rhetorica Augustini Daci Senensis Isagogici, scripta ad Andream filium domini Christofori. Végén: Finis 18. die mensis Iulii 1472.

b) Libellus Basilii magni. *Colophon*: Finis libelli Basilii magni, in quo iuvenes ad humanitatis studia propter virtutes adipiscendas hortantur, 4. die Augusti anno domini 1472.

c) Domini Bornatusii de Monte Magno ad illustrem principem Chidathonum, Montis Ferrati comitem, super nobilitate questio disputata. *Colophon*: Finis 17. Novembris anno domini 1472.

d) Phalaridis epistole Agrigentinarum tyranni e Greco in Latinum per Franciscum Aretinum traducte. Végén: Finis die 15. Ianuarii 1473.

e) Bartholomeus de Maraschis de Mantua levele Frigyes császárhoz; *a levél kelte*: 1469. die ultima Iunii.

f) Oratio in Parasceve coram Paulo II. pontifice maximo Bartholomei de Maraschis prepositi Mantuensis. Végén: Finis die 20. Ianuarii 1473.

g) Baptista Guarinus ad Maffeum (Gambaram de ordine docendi ac studendi. *Végén*: Finis die 28. mensis Ianuarii 1473.

h) Bernardus Iustinianus, Leonardi filius, ad illustrem virum Ludovicum Gunzagam. *Végén*: Finis 1. die mensis Februarii.

i) Guarini Veronensis in Libellum Isocratis ad illustrem dominum Leonellum Estensem Nicocles seu Symachicus. *Végén*: Finis 18. die Februarii anno 1473.

k) Liber Ciceronis de senectute. *Végén*: Finis 8. die Martini episcopi 1473.

l) Liber invectivarum Tullii: *Végén*: Finis quatuor librorum invectivarum Ciceronis 15. die mensis Februarii anno Christi 1474.

m) Hexameteres mű vallásos tartalommal: de peccato primi hominis, de erroribus, de diversitate hominum, de affectibus, de appetitu prohibiti, de voluntate peccandi stb., prózai glosszákkal.

9. *Collectio grammaticus*. (Igy.) 2r., két hasábos papir kézirat. Irta 1477-ben *Fabri Márton* Aspangban. Szótárszerű magyarázatok, jobbára a szent-írásban előjövő idegen szokról. *Végén*: Et sic est finis sub anno domini 1477. in Aschpang per me Martinum Fabri.

10. *Breviarium Romanum*. 12r., hártya-kézirat. Irta *Máté* sz. Ágostonrendű barát 1479-ben. Elején naptár, melyből a magyar szentek teljesen hiányoznak, még Szt.-István is. *Végén*: Anno domini millesimo quadragentesimo septuagesimo nono, vicesima die mensis Iulii, per me fratrem Matheum ordinis fratrum heremitarum sancti Augustini, oretis pro eum (*így*).

11. *Manuale*. 12r., papir-kézirat. Irták 1480-ban; írója nincs megnevezve. *Végén*: Et sic est finis in die presentationis gloriosissime virginis Marie anno LXXX. Ezután még 6 levél pótlék következik.

12. *Sermones dominicales*. 12-r., papir-kézirat a XV. századból. Sem szerzője, sem másolója, sem az iratás kora nincs feljegyezve. A beszédek vasárnapok szerint következnek egymás után. Az első az egyházi év kezdetére, karácsonyra szól: De nativitate domini. A szövegben itt-ott német glosszákkal találkozunk.

13. *Sermones*. 4r., papir-kézirat a XV. századból. Íróra. korra való feljegyzés nincs benne. Kezdődik: Sermo de novo sacerdote, azután: de dignitate sacerdotali, de sancta trinitate.

Erre következnek az egyes vasárnapokra és szentek ünnepeire való szent beszédek. Végén több pótlás van más kezekkel.

14. *Szent beszédek*. Kis 8r., 254 leveles papir-kézirat a XVI. századból. Koránál fogva nem tartoznék a középkori kéziratok közé, de külső kiállításában, berendezésében azoknak formáját követi. Írták 1537-ben; írója megnevezve nincs. *Végén*: Sit laus, honor, gloria imperpetuum in secula seculorum amen. 1537.

Szolgáljon e kis kézirat-jegyzék adalékul vidéki könyvtáraink ismeretéhez.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Második közlemény. —

1486.

251. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Novum epistolarium. Bázél, Amerbach Jánosnál, 1486. 4r. 159 levél.

Hain, 12970.

Inc. c. a. 847. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. üres lapon: *Ex libris Fabiani Ignatii Biehalek die 7. Augusti 1756.* A hátsó tábla belsején: 5 gr. alb. 1557. s ez alatt ugyane kézzel: 10 gr.

252. VOCABULARIUS breuiloquus, cum arte diphtongandi, punctandi et accentuandi. Bázél, Kesler Miklónál, 1486.

1a. l.: Vocabularius breuiloquus cum arte | diphtogadi. punctadi et accētūandi. 1b. l.: Sūt qui fībi iam plurima compa | rare etc. 2a. l.: Guarinus Ueronensis Floro fuo salutē plu | rimam dicit. 7a. l.: Aa domine de9 ec | ce nefcio loqui. qr | puer ego sum ... 329b. l. 2. hasáb: Finit vocabularius breuiloquus. tri | plici alphabeto diuerfis ex autoribus | necnō corpore vtriusqz iuris collectus | ad latinū fermonē capeffendū. vtiliffi | mus. Impreffus q̄afileq p Nicolaug | Kefler. Anno dñi. M.cccc.lxxxvj. *Alatta a nyomdász jegye.*

2r., gót betűkkel, Aa_{1—6} + a—z₈ + A—M₇ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 54 sorral, 329 levél.

Inc. c. a. 327. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

253. VORAGINE (IACOBUS DE —). Historia Longobardica seu Legenda sanctorum. Bázél, Kesler Miklósnál, 1486.

1a. l.: Legenda sanctorum al's | Lombardica historia. 2a. l.: Incipit tabula sup legendas sanctoruz | szm ordinē alphabeti collecta. et pmo pmit | titur plogus qui ostendit modū reperien | di materias contentas in diuerfis locis hui9 | voluminis. *Végén 215b. l.*: Legenda sanctoru al's Lombardica hy | storia nūcupata Imprefsa Basilee et felici | ter cūsummata p Nicolāū Kefler. Sub an | no dñi Millesimo quadringētesimo octo | gesimoexto. die vero. XXV. mensz Junij. *Alatta a nyomdász jegye.*

2r., gót betűkkel, 2 hasábon 53 sorral, 11 számozatlan + 215 számozott levél.

Inc. c. a. 437. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

254. CORDIALE sive Liber quatuor novissimorum. Deventer, Breda Jakabnál, 1486.

1a. l.: Quatuor nouissima | cū aliqbus exemplis. 2a. l. aij *jelzettel*: () Emorare nouissima tua et in eternum | nō peccabis Eccī. vij. Sicut dicit be | atus. Augustinus in libro suarū me | ditationum. etc. *Végén 50b. l.*: Impsum est pñs opusculum: quod vocatur cor | diale quatuor nouissimoz Sub āno domini. M.cccc. | lxxxvi. Dauantrie Per magistrū Jacobū de breda | Et admissum ac appbatū ab alma vniversitate. Co | lonienfi ad laudem et honorē dei: qui ē benedictus | in secula AMEN.

4r., gót betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, 33 sorral, 50 levél.

Inc. s. a. 1402. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XV. századi latin verses párbeszéd az élet és halál nemtői között.

255. BONAVENTURA (SANCTUS). Libri et tractatus varii. Köln, Unckel Bertalannál, 1486. 2r. 370 l.

Hain, 3464.

Inc. c. a. 353. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; esonka példány, melynek egyes részei a következő sorrendben vannak egybekötve: 109a–118b. l. Itinerarius mentis. 315a–334b. l. Soliloquium. 119a–230b. l. Parvum bonum. Expositio orationis dominicae. De quinque festiuitatibus pueri Jesu. Pharetra. 251a–258b. l. Lignum vitae. Az 1–108, 231–250, 259–314 és 335–370. levelek hiányoznak.

256. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolarium novum. Löven, Van der Heerstraten Egyednél, 1486. 4r. 220 levél.

Hain, 12971.

Inc.c.a.849. (coll. nr. 3.) Az utolsó tiszta oldalon: *Pertinet fratri [Georgio] Viterficis* s ez alatt a 79. és 223. számoknál előforduló polgári czímer-jegy.

257. AENEAS SYLVIUS. Epistolae familiares. Nürnberg, Koberger Antalnál, 1486. 4r. 244 levél.

Hain, 154.

Három példány.

Inc.c.a.837. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Doms zu (Breslau áthúzza s fölébe írva:) Neisse.* E felett XVII. századi kézzel: *Pro bybliothecca capituli Nissensis.* Az 1a. üres levelen XV. századi kézzel: *Quisquis hunc librum lecture adibit, queso non pigeat Aue Maria promere semel pro corde fratre pro Benedicto.* Alatta: 1529. 17. *Septembris die Lamperti Turca castrum Bude obtinuit ac omnes in eo repertos miserabiliter trucidavit. Licet autem de ditione (?) eis liberum conductum abeundi promiserit, quem tamen perfidissimus hostis non servavit.* 20. *Septembris levis armature equites Turce Viennam usque properantes, suburbia eius vastarunt.* A címlapon aranyos kezdőbetű; a szövegben színes initialisok és lapszéli jegyzetek. A hátsó táblán XV. századi kézzel orvosi és egyéb bejegyzések.

Inc.c.a.837a. Egyszerűbb példány, szintén Jankovich gyűjteményéből, lapszéli jegyzetekkel.

Inc.c.a.837b. Lipovics István apát szombathelyi kanonok ajánléka, a címlapon aranyos kezdőbetűvel, a szövegben színes initialisokkal. Az 1a. tiszta lapon XV. századi kézzel: *Frater Iohannes Gruenbald.* 93. Ez alatt: *Stephani Lipovics s. theol. professoris.* 1834.

258. HERBARIUS. Passau, 1486. 4r. 5+150+1 levél.

Hain, 5446.

Két példány.

Inc.c.a.826. Czimlapja s 1. levele az 1485-iki kiadásból van kiegészítve. A címlapon XVI. századi kézzel: *Joannes Reythofer.* A fametszetek ki vannak színezve. A szövegben lapszéli jegyzetek.

Inc.c.a.826a. E példányból csak az 1—16. levél van meg.

259. TINCTOR (NICOLAUS). Dicta super summulas Petri Hispani. Reutlingen, Gryff Mihálynál, 1486. 2r. 222 levél.

Hain, 15528.

Inc.c.a.435. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején Fr. Albertus de Secinia, VIII. Ince pápa lengyelországi biztosának kitöltetlen bucsulevele, egy levelű nyomtatvány gót

betűkkel. Erre ragasztva a frankfurti akadémia nyomtatott ex-librise. A címclapon a XV. század végéről: *R. E.* és a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege és másodlati bélyege. A hátsó tábla belsején a XVI. század elejéről:

*O Knabe, Knabe, behalt dine habe
Szo steyn dir dine Frundt nicht abe.
Mehn frágh num (?) aders nicht
Wer isz der hot er och ychts.*

260. COLUMNA (GUIDO DE —). *Historia destructionis Troiae.* Strassburg, 1486. 2r. 88 levél.

Hain, 5509.

Két példány.

Inc.c.a.429. Címclapján XVII. századi kézzel: *Bibliothecae canoniconum regularium Lat. s. Augustini ad divam virginem in arena Wratislaviae inscriptus.* A hátsó tábla hártýaborítékán XVII. századi kézzel: *Ipsa die Crispini Elias est ingressus monasticam vitam.*

Inc.c.a.429a. Címclapja hiányzik; a szöveg elé kötött levél végén: *Huic operae praetium me facturum arbitrabar, si librum hunc caeteroquin rarissimum ac Quelferbitanae olim bibliothecae proprium librophylacio Hungarico-Széchenyiano regnicolari inscriberem. Pestini, Kalendis Julii, 80 f. Ludovicus Benitzky mp.*

261. HISTORIA Alexandri Magni. Strassburg, 1486. 2r. 37 levél.

Hain. 779.

Inc.s.a.1220. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel és rubrumokkal. A 37b. levél alján rubrummal: *Comparata 1487., rubricata 1506. in Lupschytz. Sit laus deo, gratias, amen dicamus.*

262. POLONUS (MARTINUS). *Margarita decreti.* Strassburg, 1486. 2r. 119 levél.

Hain. 10843.

Inc.c.a.433. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai ferenczrendiek ex-librise. A címclap alján: *Pro conventu s. Stanislai Maioris Glogoviae, ordinis minorum rigioris observantiae.*

263. BERGOMENSIS (IACOBUS PHILIPPUS). *Supplementum Chronicarum.* Velence, de Benalus Bernardinnál, 1486. 2r. 12+262 levél.

Hain. 2807.

Inc.c.a.413. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből. Az 1. l. üres a oldalán: *Caesarii collegii societatis Iesu Pragae. Ex liberalitate*

d. *Mariae Manrique senioris de Pernstein. Inscr. lit. J. nr. 132.* Ez alatt a XV. század végéről vagy a XVI. elejéről rubrummal: *Smidt.*

264. DURANTI (GUILLELMUS). *Speculi iudicialis partes III—IV.* Velence, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 158 levél.
Hain, 6514.

Inc.c.a.169. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel és egykorú lapszéli jegyzetekkel. Végén XVI. századi kézzel irt mutató.

265. GREGORIUS IX. P. M. *Decretalium libri V cum glossa.* Velence, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 235 levél.
Hain, 8020.

Inc.c.a.411. A címlapon aranyos kezdőbetűvel. Az előtábla belsején XV. századi mutató. Ez alatt: *Sum Ioannis Casar et amicorum eius. Emptus Tirnaviae f. 1 den. 50 anno 1628. die 17. Decembris.* Más kézzel: *Datus et donatus pro residentia Gyöngyösiensi societatis Iesu anno domini 1653. 20 die Martii.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Memor desiderii suae illustritatis ante annos aliquot habit, opus hocce emeram (suae) g(enerositati), tamquam antiquitatem.*

266. IOSEPHUS FLAVIUS. *Antiquitates et de bello Iudaico.* Velence, Rubens Járosnál, 1486. 2r. 182+92 levél.
Hain, 9454.

Két példány.

Inc.c.a.421. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon festett kezdőbetű és lapszéli diszítés, alján címér üres helyével.

Inc.c.a.421a. E példány csak a *De bello Iudaico*-t tartalmazza.

267. IUVENALIS (DECIUS IUNIUS). *Satirae cum commento* GEORGH VALLAE. Velence, Antonius de Strata sajtóján, 1486. 2r. 36 levél.

Hain, 9703.

Inc.c.a.425.

268. MISSALE Strigoniense. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1486. Knausz, 7. l.

1b—2b.l.: Gloria, Credo, Exorcismus salis *stb.* *3—8.l. nap-tár:* *Utána négy levelen:* *Dñ sacerdos preparat fe ad | missam dicat etc. Ezután két levelen:* *Incipiūt tabule breues p qs | vnusquisqz si vult pōt facilliter | repire oia q continent in hoc | missali. Et pmo tabula dñica2 | Domica i aduētu dñi cha2a. Az I. számozott levelen:* *Incipit missale diuino2 of | ficiō2 de tpe qz etiam de | sanctis cum certis officijs an | nexis: utputa de*

traffiguratio | ne dñi: de pestilentia etc. sed'm | chorū alme ecclesie
 Strigo | nieñ. Dominica prima in ad | uentu domini. Introitus ad |
 missam. *Végén*: Finit feliciter Missale diuino | rū officioruz tam
 de tempore | qz de sanctis cū certis officijs | annexis: utputa de
 transfigura | tiōe dñi: de pestilētia: et cetera: | fgm chorū alme
 ecclesie Stri | gonieñ. bene reuifum ac fideli | studio emēdatū:
 de cōsensu ac | fauore Reuerendissimi in xpo | patris ac dñi:
 domini Michae | lis epi Milekouieñ. ac in pon | tificalibus vicarij
 generalis p | nomiate ecclesie Strigonieñ. | alioqz dominoz de
 capitulo | Impressum Venetiis iterū se | cūdo per Erhardum ratdolt |
 de augusta. Regnante feliciffi | me serenissimo ac inuictiffi | mo
 Matthia hungarorū rege | domino nostro gratiosissimo | Anno
 salutifere incarnatiōis | dñi nostri ihesu xpi. M.cccc.lxxxvj. die
 xvij. Martij Ad lau | dē dei eiufqz genitricis perpe | tue virginis:
 cui honor et glo | ria in euum Amen. | Deo gratias.

2r., gót betűkkel, 2 hasábon 39 sorral, 14+221 sztt+1 levél.

Inc.c.a.419. Az előtábla belsején: *Comparatum sumptibus propriis civium Posoniensis civitatis ad usum parochi et capellanorum ecclesiae eiusdem s. Martini, anno 1600. mense Septembri.* Alatta: *Anno domini 1609. consecrati sunt in episcopos dominus Georgius N. Quinqueecclesiensis et dominus Faustus Verentius Chenadiensis ab illustrissimo domino d. Ioanne Kuthasi die dominico Iubilate, qui erat 13. mensis Maii.* Az 1a. üres lapon az *Ite missa est* hangjegyei s e bejegyzés: *25 Septembris anno domini 1572. coronatus Rudolphus Posonii in regem Hungariae. 13. Septembris anno 1572. reverendissimus dominus Stephanus Radecius inter nonam et decimam horam Viennae translatus ex episcopatu Varadiensi in Agriensem. 7. Augusti reverendus dominus Anthonius Verancius... episcopus Strigoniensis factus est... lo... vel primas in Hungaria anno domini...* A 2b. lapon: *Non dicitur gloria, quia simplex martyr fuit. 1543.* A naptári részben május 3-ához: *Ascensio domini. 1554.* Május 13-ához: *Pentecostes. 1554.* Május 25-éhez ugyane kéztől: *Corporis Christi...* A *Praefatio* hangjegyei XVI. századi kézzel vannak beírva. A kánon előtti fametszet ki van színezve. A szövegben XV. és XVI. századi kézzel irt betoldások.

269. PISIS (REYNERUS DE —). Pantheologia. Velencze, Lichtenstejn Hermannál, 1486. Két kötet. 2r. I. 16+291 l., II. 22+300 l.

Hain, 13019.

Inc.c.a.415. Az I. kötetből két példány van, az egyik előtábláján hárfyaszeletre van írva a könyv címe: *Raynerii prima pars,* s ez alatt rubrikával: *1517.*

270. VENETUS (PAULUS). *Commentaria in libros posteriores Aristotelis.* Velencze, Guilelmus de Tridino sajtóján, 1486. 2r. 116 levél.

Hain, 12512.

Inc. c. a. 427. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtábláján a könyvtár ex-librisével. Az 1a. lapon a ferenczrendiek jelvényét ábrázoló bélyegző *S. A. M.* betűkkel s egy másik bélyegző kereszttel és *B. S. A. M.* betűkkel. A lap alján XVI. századi kézzel: *Claudii Brasche physici Sarosiensis.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

271. VIRGILIUS MARO (PUBLIUS). *Opera una cum SERVII HONORATI GRAMMATICI commentariis.* Velencze, Bartholomei Antalnál, 1486.

1a. l. a₂ jelzettel: MARONIS VITA. | () IRGILIVS MARO PARENTIBVS MODICIS FVIT: *5a. l.:* P. VIRGILII MARONIS BVCOLICA. AE | GLOGA PRIMA: INTERLOCVTORES | MELIBOEVS ET TITYRUS AMICI. ME | () ITYRE TV PATVLAE RECV | BANS SVB TEGMINE FAGI. *Végén 278b. l.:* Publii Virgillii Maronis Vatis Eminentiffimi | Volumina haec Vna cum Seruii Honorati | Grammatici Commētariis Ac Eiusdem | Poetae Vita Venetiis Impressa sunt | per Antonium Bartolamei im | prefforum discipulum. | M.CCCC. | LXXXVI. | MENSE | OCTO | BRIS. *279a. l.:* Tabula librorum qui in hoc uolūne cōtinētur. *279b. l. 1. hasáb:* P. V. M. Moretum. *2. hasáb:* Jam nox.

2r., latin betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, a szöveg a magyarázatok közepét foglalja el, 279 levél.

Inc. c. a. 417. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szövegben lapszéli jegyzetek.

272. HIERONYMI (BEATI) vita et transitus. 1486.

1a. l.: Obitu beati iheronimi. *1b. l.:* Incipit epl'a beati eusebij ad damasiū portuēfē epīm | et theodosium romanorum fenatorem. de morte gloriosif | fimi hieronimi confessorz doctoris eximij. *75b. l.:* Finit hic transitus gloriosiffimi fancti hieronimi | prefbiteri et confessoris Anno dñi M.cccc.lxxxvi. | in pfecto Symonis et iude.

4r., gót betűkkel, custosok s lapszámozás nélkül, 279
75 levél.

Inc. c. a. 845. A címlapon a 79., 223. és 256. számoknál csonkított *Georgius Viterficis* polgári címerjegye alatt: *F(rat)er G(eorgius)*

273. MANEKEN SEU MENNIGKEN (CAROLUS). Epistolarum formulae. 1486.

Az 1a. lapon a könyv címe: Epistole Karoli. *2a. l.:* Incipit tabula episto. *6b. l.:* Finis huius tabule. *7a. l. a₁ jelzettel, 1. levélszámozással:* Epistolaꝝ formule in om | ni genere scribendi, iuxta maiorum nostroꝝ doctrinā. et ve | ram epistolandi artē. Per dominū karolū menigkē. studij | Bononiēsis mgrm. vtiqꝫ multaꝝ sciaꝝ viꝛqꝫ doctif | fimū | etc. Salutes plurimas qꝫ effundere possit hic calam9 | aut ferre papyrus. etc. *91b. l. lxxxx levélszámozással:* Finis opusculi Impressum Anno dñi. | M.cccc.lxxxvi. nonas Decēbris.

4r., gót betűkkel, a—m₅ jelzettel, 37 sorral, 6 sztl. és 85 sztt. levél.

Inc. c. a. 849. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon *Georgius Viterficus* címer-jegye alatt *F(rater) G(eorgius)*.

274. CONSTITUTIONES inclyti regni Hungariae. (1486. ?)

Az 1a. lapon a könyv címe: Constitutiones incliti regni vngarie. *Alatta fametszet: Mátyás király trónon ülve, jobb kezében királyi pálczával, átveszi a két főpap által bemutatott törvénykönyvet; a metszet alsó jobboldali sarkában a magyar és cseh egyesített címer látható, szívpujzsában az aranygyűrűs hollóval.* *2a. l. a₁ jelzettel:* Etfi Bibliopole iampridem sepius átqꝫ iteꝝ blandi | ti fint: stb. *2b. l.:* Humanitate quada: et profecto innata bonita | te nō mediocri Magnifici Ambrosij wydfij de | Mohora Vicecomitis Comitatus Neugra | dieñ. opusculum hoc: in primis participatū: | castigatum tandē et: ipressum extat Cuius fā | ne ingenium ad optimarum artiū cognitionē | cōmodumqꝫ et profectū Reipublice: et agendo | et consulendo natura compatatum est. *3a. l.:* De abolitione Iuditij pallatini Et vt malefactores cū | comite exterminentur. *7a. l.:* () Athias dei grā Hungarie: Bohemie: Dal | matie. Croatie: Rome Seruie: Gallitie. Lo | domirie. Bolgarieqꝫ. etc. *40a. l.:* De Etate. | Annorum quatuordecim Procuratorem constituit. | Sedecim res disponit in argento Decem et octo in au | ro. Viginti p̄dia disponit. Viginti quatuor dat here | ditates.

4r., gót betűkkel, a—e₁₀ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 33 sorral, 40 levél.

■ M. Könyv-Szemle, 1877. 306. l., hol leveleinek száma valószínűleg tévedésből van 42-re téve, mert az egyetemi könyvtár példánya szintén 40 levélből áll. Könyvk. Kalauz, 126 l. V. ö. Kovachich I. N. Notitiae praeliminares, 11. l.

Inc. s. a. 1530. Asher Noe berlini antiquariustól vétetett 1873-ban. A címnap alján XVII. századra valló, *AH* betűkből összetett monogrammm. Végéhez egylevelű XVI. századi nyomtatvány van kötve, színjelzés nélküli nemesi címerrel, mely szárnyas gömbből kinyúló királyi pálczára tekerődő kígyót ábrázol, szájában gyémántos gyűrűvel; sisakdísz: természetes sas, csőrében rózsával.

1487.

275. CASSIANUS (IOANNES). De institutis coenobiorum. Bázél, Amerbach Jánosnál, 1487. 4r. 220 levél.

Hain, 4564.

Inc. c. a. 853. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói Szt-Mátyás-templom nyomtatott ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Sum ex libris Martini Rudolphi Suidner* (?). A 2a. lapon: *Bibliothecae hospitalis sancti Mathiae Wratislaviae 1722.*

276. VORAGINE (IACOBUS DE —). Sermones de tempore et de sanctis. (Bázél, 1487. ?)

1a. l.: Regiftrum in fermones Ja | cobí de voragine de tempore. *2a. l.*: Incipit Regiftrū Sermo | nes de tēpore preclariffimi do | ctoris. magiftri Jacobi de vora | gine fecundū ordinē alphabeti | tangens materias generales in | fingulis fermonibus cōtentas. *14b. l. 2. hasáb*: Explicit tabula alphabetica. *15a. l.*: Sermones Jacobi de vora | gine de tempore et de sanctis. *16a. l. a₂ jelzettel*: Sermones aurei et pulcherrimi | varijs scripturarū doctrinis re | ferti de tempore per totū annū | editi a folenniffimo theologie | doctore magiftro Jacobo de vo | ragine ordinis predicatorū quō | dam episcopo Januēfi feliciter incipiunt. | Incipit prologus in fermones | magiftri Jacobi de voragine. *211a. l. az 1. hasáb végén*: Finis fermonum de tpe ma | giftri Jacobi de voragine. *211b. l. a 2. hasáb elején*: Sequit nūc modus viuēdi per | regulas quo ad oēs status. *213a. l.*: Regiftrum in fermones Ja | cobí de voragine de sanctis. *214a. l.*: Incipit regiftrum in Sermo | nes de sanctis per circulū anni | preclariffimi doctoris. magiftri | Jacobi de voragine fed'm ordi | nem alphabeti tagēs materias | generales in fingulis fermoni | bus contentas. *217b. l. a 2. hasáb végén*: Explicit Tabula. *218a. l.*: Sermones pulcherrimi varijs | scripturarū doctrinis referti d' | factis p' ani totius circulū cōcur | rentibus: editi a venerabili viro | Jacobo voraginis ordinis p' | dicatoꝝ quondā epō

Ianuēfi | Incipiunt feliciter. | Sermo primus de | fancto Andrea.
458a.l. a 2. hasáb végén: Finiūtur sgmones eximij sacre | theologie
professoris Jacobi de voragine de fanctis p circu | lum anni
feliciter.

2r., gót betűkkel, a—y₇+aa—cc₁₂+A—7₈+1—7₁₀ jelzettel,
custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon, 47 sorral, 458 levél.

Inc. c. a. 443. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla
belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Kollegiatstifts
zu Glogau*. Az első levelen XVIII. századi kézzel: *Catalogo ecclesiae
collegiatae Glogoviae Maioris inscriptus* (így).

277. BARZIZIUS (GASPARINUS). Epistolae. Deventer, Breda
Jakabnál, 1487.

Az 1a. lapon a mű címe: Epistole Gasperini. *Alatta a mester
fametszetű képe tanítványaival*. 2a. l.: Gasperini Pergamēsis
clariffimi oratoris epl'a | rū liber feliciter incipit. *Végén* 56a. l.:
Finit Gasperini pergamenfis oratoris clariffi | mi fuauiffimaz epl'a2
op9 Per me iacobū d' breda | Anno dñi. MCCCC.LXXXij.

4r., gót betűkkel, a—g₈ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, 33 sor, 56 levél.

Inc. c. a. 849. (coll. nr. 2.) A címlapon XV. századi kézzel:
Pertinet ad usum incertum fratri Georgio Viterficij.

278. CHRYSOSTOMUS (SANCTUS). Homiliae LXX in evangelium
s. Matthaei, GEORGIO TRAPEZUNTIO interprete. Köln, Koelhoff János-
nál, 1487. 2r. 10+130 levél.

Hain, 5035.

Inc. c. a. 459. Színes kezdőbetűkkel. A címlapon kihúзва: *Ex
libris Michaelis Horváth 1674. nr. 4*. Más kéztől: *A. R. D. Ioannis
László P. S. Martini* (?). A szövegben lapszéli jegyzetek.

279. LUDOLPHUS CARTHUSIENSIS. Meditationes vitae Iesu Christi.
Köln, 1487. 2r. 351 levél.

Hain, 10295.

Inc. c. a. 441. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdő-
betűkkel. Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Ad Bibliothecam cathe-
dralis ecclesiae Monasteriensis*.

280. VOCABULARIUS breuiloquus et GVARINI VERONENSIS Ars
diphthongandi, et punctandi cum Tractatu de accentu. Köln, 1487.

1a. l.: Breuiloquus voca | bulari9 cu arte diph | thongandi
accentu | andi et punctandi. 1b. l.: Modus legendi in hoc libro |

Sunt qui fibi etc. 2a. l.: Epistola | Guarinus Veronēsis Floro suo salutem plu | rima dicit. | () On fine caufa | stb. *Végén 297a. l.*
 2. *hasáb*: Finit vocabulari9 Breviloquus. tri | plici alphabeto diuerfis ex autorib9 | necnon corpore vtriufqz iuris colle | ctus ad latinum sermonem capeſſen | dum vtiliffimus. Impreſſus Coloie Anno dñi. M.cccc.lxxxvij. | Laus deo : : .

2r., gót betűkkel, $a-z_8+A-O_{10}$ jelzettel. custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 53 sorral, 297 levél.

Inc. c. a. 455.

281. VIRGILIUS MARO (PUBLIUS). Opera cum commentariis SERVII MAURI HONORATI et CHRISTOPHORI LANDINI, et cum catalectis. Flórencz, 1487.

1a. l.: CHRISTOPHORI LANDINI FLORENTINI AD PETRVM MEDICEM LAV | RENTII FILIVM IN. P. VERGILII INTERPRETATIONES PROHEMIVM | INCIPIT FOELICITER. 3a. l. I jelzettel: CHRISTOPHORI LANDINI FLORENTINI IN. P. VERGILII INTERPRETATIONES PROHEMIVM AD PETRVM MEDICEM MAGNI LAVRENTII FI | LIVM FOELICITER INCIPIT. 379a. l. a 2. *hasáb végén*: Florentię impreſſum. XV. calen. aprilis 1487.

2r., latin betűkkel, a szöveg a magyarázatok közepét foglalja el. 381 levél.

Inc. c. a. 445.

282. BEIMIRAM (ISAAC). Tractatus de particularibus diaetis. Pádua, Cerdonis Máténál, 1487. 58 levél.

Hain, 9267.

Inc. c. a. 859. Rubrumokkal és egykorú lapszéli jegyzetekkel.

283. SUMMA rudium. Reutlingen, Otmar Jánosnál, 1487. 2r. 71 lev.

Hain, 15172.

Inc. s. a. 1322. (coll. nr. 1.)

284. AELIANUS. De instruendis aciebus. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487.

1a. l.: Aeliani de instruendis aciebus opus ad Diuum Hadrianum: a Theodoro Theſſalonicēſe latinum factum | et Antonio Panormitę Alphonsi Regis p̄ceptoris di | catum. 27a. l.: Finis Aeliani. | Impreſſum Romę per Venerabilem uirum Magistri | Eucharium Silber: alias Franck. Anno domini Milleſi | moquadringentefimo octogefimo ſeptimo. Quinto | decimo Kal. Martii. *Végén rövidke mutatóval.*

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül.
33 sor, 27 levél.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

285. FRONTINUS (SEXTUS IULIUS). Strategematicon liber. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487.

1a. l.: Sexti Iulii Frontini Viri Confolaris Strate | gematicon liber primus. | () Vm ad astruendam rei Militaris fci | entiam, unus ex numero studioforum eius acceſſerim: *stb.* *Végén 46b. l.*: Finis :· | Impreſſum Rome p Venerabilem uirum Magiftru | Eucharium Silber: alias Franck Anno M.cccc.lxxxvii | die vero prima Junii: *47a. l.*: Registrum.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
33 sor, 47 levél.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

286. MODESTUS. De vocabulis rei militaris. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487. 4r. 6 levél.

Hain, 11444.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

287. VEGETIUS (FLAVIUS RENATUS). Epitome de re militari. Róma, Eucharius Silber sajtóján, 1487. 4r. 57 levél.

Hain, 15913.

Inc. c. a. 855. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. üres lapon XV. századi kézzel a colligatum tartalomjegyzéke. Az 1b. lap alján *A, E, F, L, T* és *V* betűkből összeállított monogramm. A szövegben XV. századi lapszéli jegyzetek.

288. HUNGARIA (MICHAEL DE —). Sermones tredecim universales. Strassburg, 1487. 4r. 127 levél.

Hain, 9046. M. Könyv-Szemle, 1877. 308. l.

Inc. s. a. 1492. (coll. nr. 4.) Színes kezdőbetűkkel.

289. KEMPIS (THOMAS A —). De imitatione Christi, cum tractatulo de meditatione cordis. Strassburg, Flach Mártonnál, 1487. 4r. 4+81 levél.

Hain, 9092.

Inc. c. a. 851. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címclapon: *Inscriptus collegio . . . 1668.*

290. (ROLEWINCK, WERNHER.) Fasciculus temporum. Strassburg, Prüss Jánosnál, 1487. 2r. 90 levél.

Hain, 6936.

Inc. c. a. 457. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Elején 6 levél hiányzik. A szövegben XVI. századi betoldások és lapszéli jegyzetek. Az utolsó üres levelen: *Nota, anno MCCCCLXXX. feria 3. post trinitatis, hora quinta post meridiem... erat impetuosissimus ventus, quod proferre incredibile erat. Subvertibat... menia et edificia atque horrea et... credo quod fix (igy) supervivat homo... ventus suo quo vixit tempore fuisse, et in distrito Ingelstadii tempestas... validissimas atque lapilles in pondere quatuor tallentorum cecidisse per... (tem)pestatis circuibat quasi totam Bauariam, orta enim erat ab Hyspania... occidentali in parte et altera meridionali et duraba(t) ad minus totam unam horam.*

291. SPECULUM exemplorum. Strassburg, 1487. 2r. 318 levél.
Hain, 14917.

Inc. c. a. 451. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a jaueri ferenczrendiek ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Conventus Iaurowiensis.*

292. (KEMPIS, THOMAS A —.) De imitatione Christi. Ulm, Zainer Jánosnál, 1487. 8r. 6+182 levél.

Hain, 9091.

Inc. c. a. 863. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

293. ANTONINUS (SANCTUS) Archiepiscopus Florentinus. Summae theologicae pars I. Velence, Marinus Saracenus sajtóján, 1487. 2r. 225 levél.

Hain, 1252.

Inc. c. a. 449. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A címlapon XVI. századi kézzel: *Joannes Scholue (?) Recklinchusanus.* Más kézzel: *Nunc conventus Recklinchusani, anno 1676.*

294. CLAVASIO (ANGELUS DE —). Summa angelica de casibus conscientiae. Velence, Nicolaus de Franckfordia sajtóján, 1487. 4r. 6+369+11 levél.

Hain, 5383.

Inc. c. a. 857. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkos-rendiek két nyomtatott ex-librise. Az 1a. üres lapon XVIII. századi kézzel: *C. N. 23.*

295. TIBULLUS (ALBIUS). Elegiarum libri IV cum commentario BERNARDINI CILLENII VERONENSIS. Velence, Andreas de Paltascichis sajtóján. 1487.

1. l. üres. 2a. l. a₁₁ jelzettel: Bernardinus Veronensis clarissimo viro Baptista Vr | fino aerarii pontifi. custodi et almae

urbis Gymnafii ui | ce rectori bene merito. S. plu. dicit. *3b. l.*:
ALBII TIBVLLI EQVITIS ROMANI | POETAE CLARISSIMI LIBER
primus. *43a. l.*: Finis. | Impressum Venetiis per magistrum Andream
de palthascichis | Catarēfem. M.cccc.lxxxvii decimo octauo Kalen.
Januarias. | Registrum | a b c d sunt quaterni, e f sunt terni.

2r., latin betűkkel, a—f₆ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, a szöveg a magyarázat közepét foglalja el. 43 levél.

Inc. c. a. 447. Az 1a. lapon: *Fra Guglielmo cardinale don Vuso.*
alli 15 di 9bre 1703. A szövegben lapszéli jegyzetek. Az utolsó
2 levélen XV. századi kézzel irt tabula.

296. TIBULLUS (ALBIUS) et CATULLUS (C. VALERIUS). Carmina
cum commentariis ANTONII PARTHENII et BERNARDINI VERONENSIS.
Velenze, Andreas de Paltascichis sajtóján, 1487. 2r. 94 levél.

Hain, 4762.

Inc. c. a. 453. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az utolsó levél
hiányzik.

297. GALLUS ABBAS CISTERCIENSIS. Dialogus Malogranatum
dictus. 1487. 2r., 346 levél.

Hain, 7451.

Inc. c. a. 461. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon
XV. századi kézzel: *Liber sanctissime dei genitricis Marie perpetue*
virginis sanctorum martyrum Cosme Damiani beatique Symeonis prophete,
ordinis sancti Benedicti monasterii in Leysborn. Alatta XVI. századi
kézzel: *Columna 2. . . classe 8. Asceticorum.*

298. (KEMPIS, THOMAS A —.) De imitatione Christi et vero
mundi contemptu cum tractatulo de meditatione cordis. 1487.

2a. l.: Tabule capitulorum in libros | fequentes. *7b. l.*: Finis tabule.
8a. I lapszámozással: Tractatus aureus et peruti | lis de perfecta
ymitatione xpi | et vero mundi contemptu. | Capitulum. j. | () Ui
fequitur | me non ambulat in tene | bris. etc. *Végén 189a. l.*
CLXXXII. lapszámozással: Tractatus aureus et peruti | lis de per-
fecta ymitatione | xpi et vero mundi contemp | tu Cum tractatulo de
medi | tatione cordis finiunt felici | ter Anno M.cccc.lxxxvii.

8r., gót betűkkel, 22 sorral, 6 szlt. és 182 szlt. levél.

Inc. c. a. 861. Az előtábla belsején: *Gallovich Vincze könyv-*
tárából. A 6. levelen: *Ex libris reverendissimi patris Pauli Petri*
Gasparich s. I. parochi Gerenczeriensis 1718. Ez első 11 levél lap-
széli glosszákkal van ellátva. A magyarországi kötés előtábláján:
M. G. D. T. 1619.

1488.

299. AENEAS SYLVIUS. Historia de duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Antwerpen, Goes Mátyásnál, 1488. 4r. 34 levél.

Hain, 235.

Inc. c. a. 869. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 34a. lapon XVI. századi kézzel: *Robertus Buszheller me iure vendicat.* A 34b. lapon és az ehhez kötött hártylevelen angol bejegyzések a XVI. század elejéről.

300. ALBUMASAR. Flores astrologiae. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 19 levél.

Hain, 609.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 4.) Lapszéli jegyzetekkel.

301. BOETHIUS (A. M. T. S.). Arithmetica. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 48 levél.

Hain, 3426.

Két példány.

Inc. c. a. 875. Jankovich Miklós gyűjteményéből; a kötet végén 2 lapra terjedő XVI. századi tartalomjegyzékkel.

Inc. c. a. 877 (coll. nr. 1.)

302. THWRO CZ (IOANNES DE —). Chronica Hungariae. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1488. 4r. 171 levél.

Hain, 15518.

Öt példány.

Inc. c. a. 881. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Hártýára van nyomatva, díszesen kifestett képekkel, aranyos kezdőbetűkkel, a címoldalon díszes kerettel; az ajánló levél arany nyomással. Az e ív 1. és az i ív 1. és 3—7. levelei hiányoznak. Az előtábla belsején: *Thesaurum hunc obtinui nonsecus quam pretio ducentorum et quadraginta aureorum; quod pretium commutatione duorum pretiosorum Arabicorum gladiatorum et rarissimorum nummorum aureorum Romanorum et Graecorum exequavi Pesthni, die 24. Martii 823. Nicolaus senior Jankovich mp.*

Inc. c. a. 881a Erősen körülvágott hártýapéldány; ugyanígy van kiállítva. A szöveg elé kötött tiszta levelek egyikén Mátray Gábor bejegyzése: *Néhai József nádorispán saját költségén 1845-iki februáriusban árverés alkalmával Bécsben 400 frt 90 kron ezüstben vásároltatott s a Széchenyi országos könyvtárnak ajándékozott 1845. mártius 14-én. Állítólag Hunyady Mátyás magyar király, utóbb dr. Hildebrand könyvtárába tartozott díszpéldány.* A 2b. lapon az ajánló levél alatt XVIII. századi kézzel: *Franciscus Antonius de Saacken mp.* A szövegben XVII. századi lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 881b. Papirra nyomott példány, fametszetei szintén ki vannak színezve. Az előtábla belsején: 1574. *Virtuti fortuna comes. J. Skalitzky z Skalitze.* Az 1b. lapon a címér alatt Miller Jakab kezétől: *Possidet bibliotheca regni ex dono serenissimi archiducis Iosephi Hungariae palatini.* A 3a. lapon XVII. századi kézzel: *Caesarei collegii soc Iesu Pragae ex liberalitate dominae Mariae Manrique senioris de Pernstein. Inscr. L. I. 133.* Az utolsó tiszta levelen: 1566. 14. Octobris. *Non sunt facienda hodie, quorum nos poeniteat postridie. Albertus Morava ab Aquis.* A hátsó tábla belsején XVI. századi kézzel: *Deus pro nobis.* A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 881c. Az előbbiekhöz hasonló színezett példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1. levél hiányzik. Előablája külsején: 1800. *Bibliothecae Hungaricae Nicolai Jankovich. Comparatum Wienae apud Blumauer a fl. 45. conv. mon. Exemplar, inter omnia, quae vidi, optime adservatum. 10. J. ord. 10.* A 3a. l. felső szélén XVI. századi kézzel: *Collegii Nouodomiensis catalogo inseriptus.*

Inc. c. a. 881d. Nincs kiszínezve. Előablája belsején nyomtatott ex-libris, melyen 1587 évszám és egy térdeplő angyal által tartott két pajzs látható. A jobboldali keretes pajzs damaszkolt mezejét szív és rajta kereszt, a baloldali hasonló pajzsot jobb felé néző emelkedő ló foglalja el; a jobb pajzs keretében N. B. A. betűk olvashatók; a két pajzs közül püspöki pálcza emelkedik ki.

303. PHILELPHUS (FRANCISCUS). *Orationes cum quibusdam aliis opusculis.* Brescia, Iacobus Britannicus sajtóján, 1488. 4r. 183 levél.

Hain, 12922.

Inc. c. a. 871. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

304. BIBLIA, cseh nyelven. (Kuttenberg, Martin von Tischniowa sajtóján, 1488. ?) 2r. 608 levél. (Elül, hátul csonka.)

Hain, 3162.

Inc. c. a. 495. Az a_{111} levéllel kezdődik, végén több levél hiányzik.

305. CONSTITUTIONES incliti regni Hungariae. Lipcse, 1488. 4r. ? levél.

Töredék, melynek 8 levele a 274. sz. a. hely és év nélküli kiadás 21b (6. sortól alulról)—24a (8. alsó sorig), 34, 37 levelén és a 48a levél közepétől végig foglalt szövegét tartalmazza.

Végén: De Etate. | Annorū quatuordecim Procuratorē cōstituit. Sedecim res disponit in argento | Decē et octo in auro. Viginti: p̄dia dispo | nit. Viginti quatuor dat hereditates. *Colophon:*

Impressum in Lypczk. | Anno dñice incarnacōis | Mille fimo quadrintefi | mo octogesimo octauo. | Mēfis Junii die fecūda.

Inc. c. a. 868.

Jankovich Miklós gyűjteményéből, borítékán Jankovich következő bejegyzésével: *Desumptum est hoc unicum, quod a temporum vicissitudine adhuc salvatum est, vestigium typographicum et iurisprudentiae Hungaricae monumentum ex bibliotheca Cassoviensi ordinis Dominicanorum sive fratrum praedicatorum, libris eiusdem ut plurimum saeculo adhuc XV. ligatura instructis, et eidem bibliothecae circa anno 1489—90. adhuc illatis et inscriptis.*

306. CLAVASIO (ANGELUS DE —). Summa angelica de casibus conscientiae. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 310 levél.

Hain, 5385.

Két példány.

Inc. c. a. 465. Horvát István könyvtárából; színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtt 4 levélre terjedő, XV. századi kézzel irt mutató. A címlapon a budapesti egyetemi könyvtár bélyege. A lap felső részén: *1573. Stephani Engelman phil. et iuris utriusque doctoris.* Más kézzel: *Collegii archiepiscopalis Strigoniensis sub cura patrum societatis Iesu Viennae instituti catalogo inscriptus Lit. Q.* Az utolsó tiszta lap alján XV. századi kézzel: *Nicolaus Sclauus Swanher de Metlica librum . . . comparavit Summam angelicam.*

Inc. c. a. 465a. Címlapján aranyos kezdőbetű. Az előtábla belsején a boroszlói Szt-Mátyás-templom nyomtatott ex-librise. E fölött XVI. századi kézzel: *Fratris Martini Crewsigh.*

307. LEBEN der Heiligen. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 2+385 levél.

Hain, 9981.

Inc. c. a. 463. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetekkel. A 136. sz. levél kézirattal pótolva.

308. SALIS (BAPTISTA DE —). Summa casuum conscientiae dicta Rosella seu Baptistiana. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1488. 2r. 276 levél.

Hain, 14181.

Három példány.

Inc. c. a. 479. Gróf Széchenyi Ferencz gyűjteményéből; a címlapon aranyos kezdőbetűkkel. Az 1a. üres lapon: *1510. Liber Balthasar Stekh emptus Wyenne sexta ante Elizabet.*

Inc. c. a. 479a. Jankovich Miklós gyűjteményéből; a címlapon festett kezdőbetűvel és lapszéli diszítéssel. Az előtábla belsején a glogauai ferenczrendiek ex-librise. Az 1a. lapon *Pro conventu Glo-*

goviensi ad divum Stanislaum 1658; ugyanez a szövegben is többször ismétlődik.

Inc. c. a. 475. (coll. nr. 1.) Szintén Jankovich gyűjteményéből; címlapján tollrajzzal ékített kezdőbetű és lapszéli diszítés. A lap felső részén XVII. századi kézzel: *Loci sanctorum patrum dominorum capucinatorum Raedae.*

309. VORAGINE (IACOBUS DE —). *Historia Longobardica seu Legenda sanctorum.* Nürnberg, Stuchs Györgynél, 1488.

1a. l. a₁ jelzettel: Incipit prologus in legēdas fancto | rum
quas collegit in vnū frater Iacob⁹ | ianuenfis de ordine predicator⁹.
273a. l. 2. hasáb: Finit lombardica hystoria p mādata | Georgij
Stuchs de Sulczpach Nuren | berge impreffa Anno falutis. M.cccc |
lxxxviiij. Kaleñ. octob.

4r., gót betűkkel, 2 hasábon 47 sorral, 273 sztt + 1 levél.

Inc. c. a. 865. Kéler Gottfried könyvtárából. Az 1a. lapon a XVII. századból, rubrummal: *Patrum Trinitatis Viennae.*

310. GUAINERIUS (ANTONIUS). *Opera.* Pavia, Antonius de Carchano sajtóján, 1488. 2r. 255 levél.

Hain, 8098.

Inc. c. a. 491. Címlapja hiányzik. Az előtábla belsején a XVI. század elejéről: *Hunc librum testatus Hermannus monasterio s. Dorothee virginis Vienne.* Alatta czimeres nyomtatott ex-libris IMZ betűkkel s 1700. évszámmal.

311. BIBLIA cseh nyelven. (Prága, Pytlik János és Kramarz Szeverin sajtóján, 1488. ?) 2r. 610 levél.

V. ö. Hain, 3161.

Inc. c. a. 481. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetekkel, egykorú és későbbi betoldásokkal és lapszéli jegyzetekkel. Eleje, vége csonka.

312. SALIS (BAPTISTA DE —). *Summa casuum conscientiae dicta Rosella seu Baptistiana.* Speier, 1488. 2r. 324 levél.

Hain, 14180.

Inc. c. a. 471. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek két nyomtatott ex-librise.

313. ANIANUS. *Compotus manualis cum commento.* Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 4r. 55 levél.

Hain, 1109.

Inc. c. a. 867.

314. DEMERINGEN (OTTO). Reisebeschreibung. (Jean de Munde-ville Voyage à Jerusalem czimű munkájának német fordítása.) Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 2r. 90 levél.

Hain, 10650.

Inc. s. a. 1192. (coll. nr. 6.)

315. EUSEBIUS. Das Buch der Geschichte des grossen Alexanders. Strassburg, Schott Mártonnál, 1488. 2r. 107. l.

Hain, 791.

Inc. s. a. 1192. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

316. POLONUS (MARTINUS). Sermones de tempore et de sanctis. Strassburg, 1488. 4r. 263 levél.

Hain, 10856.

Inc. c. a. 879. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XV. századi kézzel: *Frater Petrus*. A címlapon: *Catalogo Heinrichoviensi ordinis Cisterciensium inscriptus 1637*. Más kézzel a XVII. századból: *Fr. Martinus Nicolaus Grötznerus requiescat in pace*. A 4a. lapon: *Pater Martinus Nicolaus Gritznerus professus Henrichoviensis requiescat in pace. Gott verlei im die ewige ruhe, gnad im gott, er ist hin*.

317. (ROLEWINCK, WERNHER.) Fasciculus temporum. Strassburg, Prüss Jánosnál, 1488. 2r. 6+90 levél.

Hain, 6937.

Inc. c. a. 489. A címlapon egy sornyi bejegyzés ki van vakarva; ez alatt: *Inscriptus 22. May 1656*. A legutolsó levélen XV. századi kézzel: *Alexander sextus eligitur anno domini etc. 92*.

318. VORAGINE (IACOBUS DE —). Historia Longobardica seu Legenda sanctorum. Ulm, Dinckmut Konrádnál, 1488.

1a. l.: *A könyv címe*: Lombardica Hyftoria. *1b. l.*: Incipit tabula super Legendas | fanctorū. fōm ordinē alphabeti col | lecta. Et primo premittit Prolo | gus qui oñdit modū reperiendi ma | terias contentas in diuerfis locis | huius voluminis. *Ugyane levél második hasábjá végén*: Sequit Regiftrū Alphabeticū. *15b. l.*: Regiftrum Explicit. *16a. l.*: Incipit Legenda fanctoꝝ que | Lombardica noīatur hyftoria. et | primo de festiuitatibus q̄ occurrūt | infra tempus renouationis quod | repñtat ecclesia ab aduentu vřqz | ad natiuitatem domini. *426a. l.*: Expliciunt quorundam | fanctorū legende adiun | cte post Lombartica hy | ftoria. impresse in Ulm | p Conradū Dinckmut. | Anno. M.cccclxxxviii.

2r., gót betűkkel, $a-z_8 + A-Z_8 + AA-GG_{10}$ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 37 sorral, 426 levél.

Két példány, színes kezdőbetűkkel.

Inc. c. a. 493. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. c. a. 493a. Elő táblája belsején XVII. századi kézzel: *Mathias Bachinszki*. A címlapon: *Anno 1578. 2-da Aprilis*. Ez alatt: *Capituli Posoniensis 1683. Lit. L.* A 425b. lapon: *1577. Matheus Literatus Keczihoczy. Anno domini 1578. 1579.* A 426a. lapon: *Matheus Ebeczky.* A hátsó tábla belső oldalán: *Hunc librum donavit mihi Georgio Preunner dono gratuito venerabilis vir dominus Cristofferus Laerinnpecher plebanus in Kirichperg anno domini millesimo quingentesimo quarto.* Ugyanitt latin hexameterek és distichonok *Ioannes Kanisay anno domini 1578.* aláírással. A szövegben rubrumok és egyszerű lapszéli jegyzetek.

319. ALBERTUS MAGNUS. Libri IV Meteororum. Velence, Raynaldus de Novimagio sajtóján, 1488. 2r. 97 levél.

Hain, 513.

Inc. c. a. 469. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. és XVI. századi lapszéli jegyzetekkel.

320. DIONYSIUS NESTOR. Vocabularium. Velence, Gulielmus de Tridino sajtóján, 1488. 2r. 184+1 levél.

Hain, 6253.

Inc. c. a. 473. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

321. PRISCIANUS GRAMMATICUS. Opera, cum commentariis IOHANNIS DE AINGRE. Velence, Arrivabene Györgynél, 1488. 2r. 345 levél.

Hain, 13361.

Inc. c. a. 467. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

322. SACRO-BUSTO (IOANNES DE —). Opus sphaericum cum IOANNIS DE MONTEREGIO disputatione contra deliramenta Cremonensia. Velence, 1488. 4r. 69 levél.

Hain, 14112.

Két példány.

Inc. c. a. 873. Az 1a. tiszta lapon a XVI. század elejéről: *Georii* (így) *Velldorffer Spera mundi*. Más kéztől: *Conradus Schleicher, Spera mundi*. Rubrummal: *Conradus Schleicher hunc librum possidet*. Ez alatt: *Conradus Schleicher emit librum illum pro 7 sol. den.* A 69b. lapon: *VI. sol. den.*

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 6.)

323. CICERO (M. TULLIUS). *Orationes Philippicae cum enarrationibus FRANCISCI MATURANTII.* Vicenza, Henricus de Sancto Urso sajtóján, 1488. 2r. 102 levél.

Hain, 5138.

Inc. c. a. 497. Jankovich Miklós gyűjteményéből, lapszéli jegyzetekkel.

324. GERSON (IOANNES). *Operum* vol. I. et III. (Strassburg, Prüss Jánosnál.) 1488. Két kötet, 2r. I. 229, III. 358 levél.

Hain, 7622.

Inc. c. a. 485. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 1a. lapján: *Reverendus dominus Simpertus Morhaubt in Fridberg plebanus me cum sociis 274 in monasterio s. crucis Augustae testamento legavit anno 1580.* Ez alatt XVII. századi kézzel: *Monasterii sanctae crucis Augustae.* A III. kötet címlapja hiányzik; 1a. lapján ugyane feliratok ismétlődnek. E kötetből még egy példányt bírnak, (*Inc. c. a. 485a.*), szintén Jankovich Miklós gyűjteményéből, elején az egész munka tartalommutatójával, a címlapon a budapesti egyetemi könyvtár bélyegével, a szövegben XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

1489.

325. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De civitate dei cum commento.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1489. 2r. 268 levél.

Hain, 2064.

Két példány.

Inc. c. a. 521. (coll. nr. 1.) Színes kezdőbetűkkel. Előtabláján XV. századi kézzel: *Liber Mathie Frawendinst de Sweydenitz in quo continetur Augustinus de civitate dei in 22 libris cum registro de trinitate in 15 libris anno etc. 90.* A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

Inc. c. a. 507. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

326. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De trinitate libri XV.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1489. 2r. 86 levél.

Hain, 2037.

Két példány.

Inc. c. a. 507. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon a XV. század végéről: *Liber Magistri Caspari Poliver Capellarij Lewtschoviensis, viri et litterati et magni praedicatorum, assignatus in hunc locum per dominum Melchiorum Poliver ita, ut si filius suus Ladislaus eo uti velit, possit quandocunque.*

Inc. c. a. 521. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel. Végén 20 levélre terjedő, XV. századi kézzel írt mutató, mely a 20a. l. alján e szavakkal

végződik: *Finis registri anno domini M. 490. feria 3a. post palmarum per Mathiam Frawendinst in collegio beate virginis in Lipczk.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

327. CARACCIOLUS (ROBERTUS). Sermones de laudibus sanctorum. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 313 levél.

Hain, 4478.

Inc.c.a.891. Horvát István könyvtárából. Az 1. tiszta lap *a.* oldalán XV. századi kézzel: *Liber domini Thome de Monte Divi Georgii in Mühlenbach plebani.* A *b.* oldalon: *Monasterii beatae virginis Mariae Tallensis fratrum ordinis s. Pauli primi eremitae num 59. catalogo ascriptus 1634.* A címlapon hasonló bejegyzés 1650 év-számmal.

328. LEOPOLDUS DUX AUSTRIAE. Compilatio de astrorum scientia. Velence, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 109 levél.

Hain, 10042.

Két példány.

Inc.c.a.885. Jankovich Miklós gyűjteményéből, és *Inc.c.a.885a.*

329. REGIOMONTANUS (IOANNES). Calendarium. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1489. 4r. 28 levél.

Hain, 13780.

Inc.c.a.883.

330. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolae. Bázel, Amerbach Jánosnál, 1489.

1a. l. (cím): EPISTOLARE MARII PHILELFI. *1b. l.:* Ordo cōtentorū in hoc utiliffimo opere: Primo episto | la confultatua de opere imprimendfo cū eius responfiua | praemittitur. *3a. l. a₃ jel-zettel):* Ludouicus Mondellus ordinis minorum doctorqz theo | logus. Octauiano Vbaldino mercathelli dño illuftriffi | mi ducis Urbini Germano digniffimo: doctorumqz uiro | rum Patrono. S. P. D. *6a. l.:* Marij philelfi artium et utriusqz iuris doctoris equitis aura | ti et poetae laureati: ad religiofiffimū patrē fapiētēqz theo | logū Ludouicū Mondellum mediolanēfem ex seraphico | minorū ordine praefatio in nouū epistolariū. *159b. l.:* Finit Epistolare Marij Philelfi elegantiffimū: Bafileae per | magiftrū Ioannem De Amerbach fumma lucubratione | impreffum: Anno octogesimo nono fupra millefimū qua | terqz centefimum.

4r., latin betűkkel, a—u₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 160 levél.

Inc. c. a. 887. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XV. századi tulajdonosok monogramjai.

331. GERSON (IOANNES). *Operum* vol. II. Bazel, Kessler Miklós-nál, 1489. 2r. 229 levél.

Hain, 7624.

Inc. c. a. 505. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Ex libris monasterii sanctae crucis Augustae Vindelicorum.*

332. HIERONYMUS (BEATUS). *Epistolae et tractatus.* Bazel, Kessler Miklós-nál, 1489. Két kötet. 2r. I. 7+206, II. 6+271 levél.

Hain, 8559.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel.

Inc. c. a. 525. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régi és új ex-librise.

Inc. c. a. 525a. A címlapon XVI. századi bejegyzések, későbbi kéztől kitörülve: *Ex donatione magistri Henrici Dorst Sclabinorum . . . venerabile sacellum*; és ez alatt: *Sum Thomae . . .*

333. ISIDORUS episcopus Hispalensis. *Etymologiarum libri XX.* Bazel, 1489. 2r. 4+104 levél.

Hain, 9274.

Inc. c. a. 519. Színes kezdőbetűkkel. Az előtáblán: *Mei Andree Grysz in Baden canonici. 1503.* Alatta XVI. századi kézzel: *Ioannis Khergelji.* A kötet elején 31 beirt levélre terjedő, XV. századi kézzel írt mutató; végén a 31a. levelen: *Explicit 1492.* A címlapon: *Domus professae societatis Iesu Viennae ex dono Augustissimae imperatricis Leonorae.* A kötés külsején XV. századi kézzel: *iii $\frac{1}{2}$ fl. den. 2.* (= 3 $\frac{1}{2}$ frt 2 dr.)

334. MIRABILIBUS (NICOLAUS DE —). *Disputatio nuper facta in domo magnifici Laurentii Medices.* Flórencz, Franciscus de Dino sajtóján, 1489. 4r. 12 levél.

Hain, 11221. M. Könyv-Szemle, 1877. 308. l.

Inc. s. a. 1460. (coll. nr. 2.) József nádor ajándéka.

335. CARTHUSIENSIS (IOANNES). *Nosce te ipsum.* Heidelberg, 1489. 4r. 99 levél.

Hain, 9389.

Inc. c. a. 895. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

336. VALENTINUS. *De arte moriendi.* Lipcse, Brandis Móricaznál, 1489. 4r. ? levél.

Hain, 15765.

Inc.c.a.889. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Töredék, mely a munka 1. ívét tartalmazza. A címlapon XVII. századi kézzel: *Liber Montis Omnium Angelorum.*

337. HEROLT (IOANNES). Quadragesimale una cum Monotesseron IOHANNIS GERSON. Reutlingen, Otmar Jánosnál, 1489. 2r. 137 levél.

Hain, 8515.

Inc.c.a.747. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

338. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). Opuscula plurima. Strassburg, 1489. 2r. 6+267 levél.

Hain, 1948.

Inc.c.a.513. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a glogai ferenczrendiek ex-librise. A címlapon XVII. századi kézzel: *Pro conventu sancti Stanislai Maioris Glogoviae ordinis minorum regularis observantiae.* A 2a. levelen: *Martinus Lehener comparavi 1490.* Ez alatt: *Pro conventu Glogoviae ad sanctum Stanislauum fratrum minorum strictioris observantiae 1657.*

339. COLUMNA (GUIDO DE —). Historia destructionis Troiae. Strassburg, 1489. 2r. 88 levél.

Hain, 5510.

Inc.c.a.511. Egybekötve Temesvári Pelbárt 1504-iki Expositiójával és a Gesta Romanorum 1508-iki kiadásával. Az 1—25. levél hiányzik s 34 levélre terjedő XVII. századi kézírással van pótolva. Az 1a. tiszta lapon: *Ex benevola oblatione perillustrissimi Iosephi Petrovics venit in possessionem Neczpallini Samuelis Ivanka, anno 1828.* Ez alatt más kézzel: *L. Nemes Sámuel megjedzése, hogy Haller Gábor Hármas Historiáját nagyobb részént ezen könyvből fordította, u. m. a Trójai Hadat Guido de Columna után, de hogy a Példa beszédgyeit ezenn ide csatolt Temesvári Belbárt (igy) munkájából merítette legyen, eddig magam nem tudtam.*

340. COLUMNA (GUIDO DE —). Histori uon der stat Troy. (A Historia Troiana német fordítása.) Strassburg, Schott Mártonnál, 1489. 2r. 125 levél.

Hain, 5518.

Inc.s.a.1192. (coll. nr. 5.)

341. GERSON (IOANNES). Operum partes I—III. Strassburg, 1489. 3 kötet. 4r. I. 240, II. 289, III. 399 levél.

Hain, 7623.

Inc.c.a. 901. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 2a. lapján XVII. századi írással, későbbi kéztől kivakarva: *Inscriptus monasterio ss. Vdalrici et Afre Augustae Vindelicorum*. A kötetben rubrumos lapszéli jegyzetek. A II. és III. kötet címlapján, vörös festékekkel keresztül húzva s részben kivakarva: *Ego frater Vitus Bald Hochstetensis loci huius sanctorum martyrum Uldarici et Afre prespiter* (így) *et professus anno dominice incarnationis 1504 hunc eidem contuli librum*. Ez alatt keresztből és O. X. C. betűkből összetett monogrammmal, s alatta ugyane kéztől: *Distichon ad lectorem. Mente recollecta, librum hunc qui conspicias, hortor* (a III. kötetben: *peto.*), *Sis memor ipse mei, funde precesque pias*. A II. kötet címlapján ezenkívül még az I. kötet kitörült felirata ismétlődik.

Az I. kötet másodpéldányban is megvan (*Inc.c.a. 901a.*). Az 1. l. a. oldalán: *Catalogo inscriptus fol. 28. 2. Aprilis anno 1605*. Más kézzel: *Nunc inscriptus catalogo collegii s. Iesu Glattoviae anno 1759*. A b. oldalon XVII. századi kézzel: *Societatis Iesu Brunae*.

342. POLONUS (MARTINUS). Margarita decreti seu Tabula Martiniana. Strassburg, 1489. 2r. 105 levél.

Hain, 10845.

Inc.c.a. 515. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel. A címlapon: XVII. századi kézzel: *Liesborn. Columna Iuristarum, classe 4. nr. 7.*

343. ARISTOTELES, Opera latine cum commentariis AVERROIS, VI partes III tomis comprehensae. Velencze, Bernardinus de Tridino sajtóján, 1489. 2r. 546 levél.

Hain, 1661.

Inc.c.a. 501. Jankovich Miklós gyűjteményéből; aranyos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején Jankovich írásával: *Weigel, Lipsiae 32 Fl. Cvm*. Ez alatt egykorú tartalomjegyzék. Az 1. l. tiszta a. oldalán Averrhoesre vonatkozó XV. és XVI. századi jegyzetek. A lap alján XVIII. századi kézzel: *M. Iohann Gottl. Bosseck*. A hátsó tábla belsején: *Blasius Thammöller anno MDXLII. postridie Innocentum*. A szövegben lapszéli jegyzetek.

344. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De trinitate libri XV. et SANCTUS HILARIUS de trinitate contra Arianos. Velencze, Paganinus de Paganinis sajtóján, 1489. 4r. 91+78 levél.

Hain, 2038.

Inc.c.a. 897. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Liber Domus Snals*.

345. GREGORIUS IX. P. M. Decretalium libri V cum glossa. Velencze, Thomas de Blavis sajtóján, 1489. 4r. 420 levél.

Hain, 8025.

Inc. c. a. 893. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtábláján a könyvtár ex-librisével.

346. PHILELPHUS (FRANCISCUS). *Epistolarum libri XVI.* Velence, De Choris Bernátnál, 1489. 2r. 149 levél.

Hain, 12939.

Inc. c. a. 503. Jankovich Miklós gyűjteményéből; lapszéli jegyzetekkel.

347. BIBLIA Latina. 1489. 2r. 582 levél.

Hain, 3105.

Inc. c. a. 509. Színes kezdőbetűkkel. Czímlapja s végén 7 levél hiányzik. Az 1a. lap alján XVI. századi kézzel: *Loci capucinatorum Budwicensium.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

348. HISPANUS (PETRUS). *Copulata omnium tractatum, etiam syncategorematum et parvorum logicalium.* Köln, Quentell Henrik-nél, 1489. 2r. 139+74 levél.

Hain, 8702.

Inc. c. a. 517. Jankovich Miklós gyűjteményéből; előtáblája belsején a boroszlói domonkosrendiek régebbi és újabb nyomtatott ex-librisével. A szövegben lapszéli jegyzetek.

1490.

349. REGIOMONTANUS (IOANNES). *Tabulae directionum perfectionumque.* Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1490. 4r. 156 levél.

Hain, 13801.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 2.) Vége csonka.

350. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De civitate dei cum commento.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1490. 2r. 268 levél.

Hain, 2066.

Inc. c. a. 531. (coll. nr. 1.) Színes fametszettel, kezdőbetűkkel és lapszéli díszítéssel. Az előtáblán Miller Jakab kézírása: *Misit bibliothecae regnicolari serenissimus archidux palatinus 30. Octobris 1819.* A szöveg elé kötött tiszta lap b. oldalán XVI. századi kézzel: *Sum Iohannis Laeusden. (?) Constat 3 flor.* A címlapon XVI. századi kézzel, kitörülve: *Petrus Queringius.* Ez alatt: *Ex libris Francisci F. Otrokcsi mp. anno domini 1678. Traiecti.*

351. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). *De Trinitate.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1490. 2r. 86 levél.

Hain, 2039.

Inc. c. a. 531. (coll. nr. 2.) Színes kezdőbetűkkel. A colophon után: *Puge, tace, quiesce. 1571.* Ez alatt más kéztől: *Petrus ab Querdingk.*

352. ALBERTUS MAGNUS. Summa naturalium seu opus philosophiae naturalis. Brescia, Farfengus Baptistánál, 1490.

1b. l.: Illuſtriffimi Philoſophi et Theologi dñi Alberti Magni ordi | nis p̄dicatorū. Ep̄i Ratifponenſis: cōpendioſum inſigne ac puti | le opus Philoſophie naturalis feliciter incipit. *Utána következik a fejezetek mutatója.* *Végén 154a. l.*: Illuſtriffimi philoſophi et theologi: domini Alberti magni cōpē | dioſum: inſigne: ac putile opus Philoſophiae naturalis: felicit'. Ex | plicit: Brixiae Impraeffum p̄ Praefbiterū Baptiſtā de Farfengo: An | no domini. M. cccc. lxxxx. Die uero Decimo mēſis Septēbris. *A mutató hiányzik.*

4r., latin betűkkel, a—d₆+aa—? jelzettel, custosok és lap-számozás nélkül, 40 sorral, 154 levél.

V. ö. Hain, 504.

Inc. c. a. 905. Végén csonka.

353. BOETHIUS (A. M. T. S.). De consolatione philosophica cum commentario THOMAE DE AQUINO. Deventer, Breda Jakabnál, 1490.

1a. l.: Boetii viri celeberrimi de | conſolatione Philoſophie | liber cū optimo commēto | beati thome *1b. l.*: Incipit tabula ſuper li | bros de cōſolatione phiē ſcd'm | ordinem alphabeti. *6b. l.*: Finit Tabula. *7a. l.*: Boecij Romani et oratoris celeberrimi libri de cōſola | tione philoſophie et cōmētarius eximij preclariqz doctoris | ſancti Thome ſup̄ eoſdem Incipiūt feliciter. *185b. l.*: Finit expoſitio et declaratio textuū libroꝝ quinqz de con | ſolatione philoſophie Boetij viri celeberrimi. *186a. l.*: Compendioſa ſuccinctaqz reſumptio dictorum | in libros Boetij de cōſolatione philoſophie. *192a. l.*: Deo gratias. | Libri quinqz de conſolatione philoſophie Boetij | Rhomani conſulis ac oratoris ſplendidiſſimi vna cum cō | mentaria editione: per me Jacobum de Breda in Dauē | tria diligenter elaborati Expliciūt. Anno gratiē Millefī | mo. cccc. xc. die ſabbati ante Inuocauī.

4r., gót betűkkel, A₁₋₆+a—z₆+A—E₄ jelzéssel, custosok s lap-számozás nélkül. 192 levél.

V. ö. Hain, 3381.

Inc. c. a. 911. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régiebb és újabb ex-librise. Az utolsó lapon XV. századi kéztől származó szentbeszéd-töredék.

354. BOETHIUS (A. M. T. S.). *De disciplina scholarium cum commento.* Deventer, Breda Jakabnál, 1490.

1a. l.: Boetius de disciplina fcho | lariū cuꝝ notabili cōmento.
2a. l.: () Sculetur me ofcu | lo oris fui Verba ifta fcribūtur Canticoꝝ p̄ | mo. etc. *2b. l.*: Sequitur textus libri Boetij de difciplina fcholariū. *3a. l.*: () Eſtra nouit intentio de | difciplina fcholariuꝝ cō | pendiofuz poſtulare tra | ctatum. *58b. l.*: Et fic eſt finis.
59a. l.: Finitur Boetius de difciplina fcholariū cum cōmen | to. fideliter nec non diligenter in oppido Dauentrienſi Im | preſſus per me Iacobū de breda. Anno incarnationis domi | nice. M. cccc. xc. Nona Octobris.

4r., gót betűkkel, a—k₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 59 levél.

Inc. c. a. 911. (coll. nr. 2.)

355. COLUMNA (AEGIDIUS). *Theoremata de corpore Christi.* Köln, Koelhoff Jánosnál, 1490. 4r. 92 levél.

Hain, 124.

Két példány: *Inc. c. a. 903.* és *903a.*

356. PLAUTUS (M. ACCIUS). *Comoediae.* Milano, Scinzenzeler Ulriknál, 1490. 2r. 234 levél.

Hain, 13077.

Inc. c. a. 533. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XVII. századi kézzel: *Ad bibliothecam Frid. Guillelmi Boller comitis palatini Cues. consiliarii aulici Eichstettensis.* A címlapon XVII. századi írással, későbbi kéztől kitörülve: *Ad bibliothecam aulicam Eichstettensem.*

357. MISSALE Strigoniense. Nürnberg, Ratdolt Erhardnál, 1486.

Az 1—17. levelet a Calendarium és az exorcismus falis et aque; dum sacerdos preparat fe ad missam dicat; informationes et cautele; Gloria és Credo foglalják el. 18a. l. a jelzéssel: Incipit missale diuinorū | officioꝝ tam de tpe qꝝ etiam | de factis cum certis officijs | annexis. vtputa de tráffigu | ratione dñi. de pestilētia etc. | fcd'm choꝝ alme eccie Stri | gonien. Dominica p̄ma ī | aduentu domini. Introitus | ad missam. *Colophon:* Finit feliciter Missale diui | noruꝝ officioꝝ tam de tpe qꝝ | de fanctis cuꝝ certis

officijs | annexis. vtputa de trāffigu | raōe dñi. de pestilētia. et ce |
tera. fōm choz alme ecclesie | Strigoneñ. bene reuifū. Im | preffug
Nurnberge p Geo | riū Stūchs de Sulczpach. | Anno falutifere
incarnatio | nis dñi nostri iefu xpi. M. | cccc. lxxx. die xvij. Septē |
bris. Ad laudē dei eiufqz ge | nitricis perpetue virginis. | cui honor
et gloria in euum | Amen. | Deo gratias.

Nagy 8r., gót betűkkel, a—4₈ + A—? jelzettel, custosok s lap-
számozás nélkül, 2 hasábon 34 sorral, 270 levél.

Knauz, 11. l.

Inc. c. a. 439. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A naptárhoz a
szeptember és október hónapokat tartalmazó rész, s a végén több levél
hiányzik. A naptár elé ragasztott levél a. oldalán: *Bibl. Hung. Jan-*
kovich. I. Ord. 11. A b. oldalon a XVI. század elejéről: *Prosa de*
sancta Elisabet. A szövegben és a kötet végén ugyanazon, s más
XV. és XVI. századi kézből származó betoldások.

358. SPRUCH von der erentreichen stat nürnberg gar von
mancherlei ihrer fürsehung der stat vnd ihrer gemein. Nürnberg,
Hoffmann Jánosnál, 1440.

1a. l.: Hi in difem puchlein findet ir gar e | in loblichen
fpruch von der erentre | ichen stat nurnberg gar von manc |
herlei irer fursehung der stat vnd irer gemein. *Alatta Nürnberg*
város címere: hasított pajzs jobb mezejében a hasítási vonal-
ból kinövő sas, a bal mezőben 3 haránt-pólya. Végén 8b. l.:
Gedruckt in drr (*így*) werden keiferlichen stat zun | Nurnbergk
von dem hans hoffman an Sät | Lorentzen aben vnd vollent ist
worden als mā | zalt nach cristus geuurt (*így*) MCCCC vnd in
dē neuntzigften Jar

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
26 sorral, 8 levél.

Inc. c. a. 907.

359. PLINIUS (C. CAECILIUS). Epistolarum libri IX. Róma,
Eucharius Silbernél, 1490. 4r. 150 levél.

Hain, 13114.

Inc. c. a. 909. Az előtábla belsején a *brassói Miller-család* nyom-
tatott ex-librise. A colophon végén * *M. I. M. 2. v. d. D*ecanus*
Badensis Rome, legente Pomponio anno domini 1490. XIII. Kal. Iunij.
(A két csillag közötti szavak rubrummal.) A szövegben ugyane kéztől
sűrű lapszéli jegyzetek. Az utolsó alatt rubrummal: *Es ist vsz, got sy lob.*

360. PTOLEMAEUS (CLAUDIUS). *Cosmographia.* Róma, Petrus de Turre sajtóján, 1490. 157 levél, 29 térképpel.

Hain, 13541.

Két példány. Színezett fametszetekkel.

Inc.c.a. 527. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején: 1574. *B. H. H. Christoff von Lindegg zu Lisanoy* (?). Utána más kézzel: *Thaddeus de Pichlstorff in Dross. 1793. donavit comiti Francisci Szecheny.* Ez alatt nyomtatott ex-libris: *Ex Bibl. Com. Franc. Széchényi.*

Inc.c.a. 527a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címnap alján XVI. századi kézzel: *Nicolai de Donis Germani.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

361. AVICENNA. *Canonis libri V.* Velence, Octavianus Scotusnál, 1490. 2r. 441 levél.

Hain. 2206.

Inc.c.a. 541. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: *Ad usum monasterii s. Lamperti.*

362. HORATIUS FLACCUS (QUINTUS). *Opera cum commentariis ACRONIS, PORPHYRIONIS et LANDINI.* Velence, Arrivabene Györgynél, 1490. 2r. 3+253 levél.

Hain, 8887.

Inc.c.a. 537. Színes kezdőbetűkkel, a szöveg elé kötött 1b. lapon: *Batsányi mp.*

363. SCRIPTORES Historiae Augustae. Velence, Rubeus Jánosnál, 1490. 2r. 106 levél.

Hain, 14563.

Inc.c.a. 539. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon elmosódott írással: *Canonicorum regularium* (a név kivakarva) *bibliothecae inscriptus 4. Novembris 1655.*

364. SENECA (L. ANNAEUS). *Opera philosophica et epistolae.* Velence, Bernardinus de Choris és Simon de Luero sajtóján. 1490. 2r. 3+147+65 levél.

Hain, 14593.

Inc.c.a. 535. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. A szövegben XVI. századi lapszéli jegyzetek.

365. CAPITULA concordiae inter Fridericum imperatorem et Mathiam Hungariae regem etc. super successione in eodem regno conclusa. (1490.) 2r. 11 levél.

Hain, 4381.

Inc.s.a.1202. (coll. nr. 1.) A czímlap *b.* oldalán: *Possidet Bibliotheca regni ex dono serenissimi archiducis Iosephi Hungariae palatini anno 1812., redempto quolibet folio uno aureo. Exemplar rarissimum.*

366. CAPITEL der Bericht zwischen Herrn Friderich römischen Kaiser und Mathias König zu Hungern. (Az előbbi német fordítása.)

1a. l. (a munka czímlapja): Capittel der bericht od' vertrags vor | langft zwischen dem loblichften furftē | herñ Friderichē Romischē kaifer merer | des reichs auch feinen erbē öffelich benet | d' tugēthaffigft romisch kunig vn̄ auch | klarer od' loblicher gedechtnus Mathi | as kunnig zu hungern vnd des kunnig | reichs zu hungern Prelaten vnd Edel | leut der nachuolgung halb des felben | kunigreichs beschloffen gegenainander | angenommen vnd mit der hierin begriffē | Bullen felliger gedechtnus durch Ba | bft Pium den andern bestet. *2a. l. a jelzettet:* Plus Bischoue diener der diener | *stb. 11b. l.:* Mit vr | künd des briefs Geben zu Stullweiffenburg in vnnfr̄ gemainer befannüg | am dritten tag des Moneds Aprilis nach Chrifti geburt Millefimo Quadrū | gentefimo Sexagefimo Quarto.

2r., gót betűkkel, a—b₆ jelzettet, custosok s lapszámozás nélkül, 42 sorral, 11 levél.

Inc.s.a.1202. (coll. nr. 2.) Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Az utolsó tiszta lap *b.* oldalán egykorú kézzel: *Micheln Cramer Gerichts-schreiber zu Nürnberg.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

KISS IMRE HALOTTI BESZÉDE BÁTHORY ZSÓFIA FELETT.

DR. ILLÉSY JÁNOSTÓL.

Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár I. kötetében 1251. szám alatt Sándor István Magyar Könyvesháza után említést tesz Kiss Imre jezsuita halotti beszédéről, melyet ez II. Rákóczy György özvegye, Báthory Zsófia felett tartott. Teljes czímét és bibliografiai leírását azonban nem adja, mert a könyvnek egy nyomtatott példánya se került kezébe. Az azóta napvilágot látott adalékok között sem találkozunk vele.

Megvallom, nekem sem sikerült fölfedeznem e munka nyomtatott példányát, pedig hogy megjelent, alig szenved kétséget. Van azonban a budapesti tud. egyetemi könyvtár becses kéziratgyűjteményében egy colligatum (G. 148. jelzet alatt), mely öt, XVII. századbeli halottas beszédet tartalmaz. Mind az öt más-más, de egykorú kéztől, s más-más vidékről ered s csak később kötötték őket össze. A kötet első darabja Kiss Imrének szóban forgó oratiója. Figyelembe véve a kéziratos czímlap külalakját s összehasonlítva a többi beszédek czímlapjaival, melyek inkább csak címfejezetek: annyira utánozza a nyomtatott könyv czímlapját, hogy ez alapon — legalább is addig, míg nyomtatott példányt sikerül találni — bátran elfogadhatjuk, hogy ez volt a nyomtatott és a *Sándor*, valamint *Szabó* által csak általánosságban közlött munka czímlapja.

De ítéljen maga az olvasó!

*Midőn az hatalmas Halál (A') Fennnyen tündöklő Báthori
Familiának | Erős Három Czimeres Sárkány Fogát megh |*

rontotta és felfordította | Munkácsról | Cassára érkezvén a testel | Így | Predicállott | A | Néhai minden kigondolható ditséretre | Méltó Fejedelmi | Báthori | Sophia | Asszony Halotti Pompáján | Pater Kyss Imre Jezsuita. | Nagy Szombatban Nyomtattatott az Acadé | miaj Bötükkel Srnensky Mátyás által | Anno MDCLxxx.

A szintén 4r. alaku kézirat 11 levélből áll, melyből másfél lapot az ajánlóbeszéd foglal el, a többi pedig sűrűn írva az oratio. Alig csalódom, mikor azt állítom, hogy a munka nyomtatásban szintén ekkora terjedelmű lehetett.

E bibliografiai nem annyira ismertetés, mint inkább figyelemkeltés után nem lesz érdektelen pár szót szólni a könyv tartalmáról.

A rövid ajánló beszéd után, mely «a Báthori-Rákóczy ditsőséges Nagy Familiának Kizded Maradékihoz Rákóczy Ferenczhez és Juliánkához» van intézve, következik a prédikáció, melynek textusa Bölcs Salamon példabeszédeiből van véve: *Erősség és ékesség az ő öltözte.*

A prédikáció szigorúan megtartja az e nemű egyházi beszédek beosztási formáját. A bevezetés a világ mulandóságáról, a kérlelhetetlen halálról elmélkedik, mely nem kedvez a császároknak, a gazdagoknak, a bölcseknek sem. Példákat hoz fel az ókori történelemből, majd felhossa a hatalmas «uri, palatinusi, fejedelmi, cardinali, királyi» Báthory familiát is, melynek egyik kiváló tagját ime *egy könyöknyi, egy koporsónyi kicsinységre szorítá egy szempillantásban az enyészet.*

A tárgyalásnak hármas beosztása a Báthory család czimerében levő három sárkányfogon, melyre a czimlapon is czélzás van alapul, mely czimer eredetére a szónok föleleveníti az 1200 (!) évvel azelőtt élt sárkányölő Bátor Vitus ismeretes mondáját. Mindenik fog egy-egy jelességét ábrázolja a megboldogultnak. Az első fog a *pro Deo et religione*, a második a *pro rege et patria*, a harmadik a *pro anima et virtutibus* teljesített szolgálatait és szerzett érdemeit jelképezi. Mindeniket külön tárgyalja a szónok s a fejedelemszöny életéből vett példákkal világosítja. Az egész halotti beszédnek a legérdekesebb része ez, mert leszámítva a sablonszerű, elmaradhatatlan dics-zengedezéseket, a történetíró sok oly adatot és vonást talál benné, melyek Báthory Zsófia élet- és

jellemrajzára meghecsülhetetlenek. Az adatok valódiságában nincs okunk kétkedni, mert köztudomásúlag Kiss Imre az özvegyen maradt fejedelemasszonynak, mint titkárja, gyóntatója, annyira benső embere volt, hogy senki sem állott közelebb hozzá. A fanatikus páternek jelentékeny része volt abban, hogy Báthory Zsófia nemcsak visszatért előbbeni hitére, hanem annak terjesztésén minden, ha kellett még erőszakos módon is, lázas tevékenységgel munkálkodott.

Különben Báthory Zsófia sohasem volt igaz református. Vallását, melyben született, nem meggyőződésből, hanem a házasság, a rideg családi politika kedvéért cserélte föl. E családi összekötés létrejöttéről érdekes részleteket nyújtanak a két Rákóczy Györgyről írt tanulmányok és kiadott történeti emlékek. Sokszor mondotta Lorántffy Zsuzsánna: «Minden jóságában és igazságában megnyugodtam a menyemnek, csak a vallás dolgában hihetnék neki». Az öreg fejedelemasszony aggodalma nem volt alaptalan. Menye, férjének szerencsétlen halála után, csakugyan buzgó hive, terjesztője lőn a katolikus vallásnak. «Nézd el — szónokolja Kiss Imre — irigység nélkül igaz szemmel magyar nemzet: nemes Bereg vármegyében, a holott Erdélyből való kijövele előtt hat katholicusnál több nem találtatott, tudhatod-e most számát? Nézd Patakon és más helyeken, a hova asszonsága kiterjedett.» S ismét: «Többet költött negyvenezer tallérnál egynehány esztendők forgásában religiója s igaz vallása mellett...» A szerzeteseknek jötevő anyja volt, templomokat, kápolnákat építtetett s azok ellátására javaiból dézsmát rendelt. De nemcsak anyagilag, hanem hasznos könyvek kinyomtatásával a szellemi téren is munkált vallása javán. «Én javallásomból ugyan — teszi hozzá Kiss Imre némi önhittséggel — de magának is nagy kedve volt hozzá.»

Maga is a legtulzább aszkéta életet élte, úgy, hogy végső éveiben inkább apácza-fejedelemnőnek lehetett tartani, mint Erdély egykori fejedelemasszonyának. «Minden nevezetes innepekre meggyónván és communicálván, majd csaknem minden cselekedeti előtt a szent keresztnek jelével erősítette lelkét; naponként sokszor térden állva könyörgött, az istennek szent annyát tisztelvén, letérdepelve imádkozott, akármilyen dolga volt is akkor; minden szerdát megbőjtölt sok esztendők forgása alatt, hanem osztán én teczésemből egésségtelenségére nézve devotiora változtatta aszt, péntek napokon vajast nem evett, a nevezetes boldog asszon nap-

jainak estit mindenkor megbőjtölte. Hogy mások és udvara népe az istenes áhítatosságot elkövetnék, oka volt az szép rendtartással, meglévén minden innep napokon, vasárnapokon az énekes mise és praedicatio, minden nap estve az litániák éneklése. Testének nem kedvezett mód nélkül, aszt nem gyengéltette, itala igen nyomorult volt, mikor legjobban esett valamely éték, abba hatta, minden esztendőben egy legkedvesebb gyümölcstől elfogta magát.»

Ebben a hangban folyik tovább és végződik a különben minden költői szárnyalás nélküli halotti beszéd. Kiss Imrének volt elég oka úrnőjét dicsőíteni s elhunytát méltán fájlalni. A következő megmutatta, mennyit veszített Báthory Zsófia halálával. Nem sokára alapos gyanuba keveredett, hogy részese volt annak a bandának, mely a Báthory és Rákóczy-kincseket felprédálta.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A BERLINI UDVARI KÖNYVTÁR SZAKRENDSZERE.

SCHÖNHERR GYULÁTÓL.

A német birodalomnak a müncheni könyvtár után a második, a porosz államnak pedig első könyvtára a berlini udvari könyvtár, melyet a nagy választófejedelem alapított 1661-ben s Nagy-Frigyes helyezett el jelenlegi, 1774 és 1782 között épült palotájában. A müncheni királyi könyvtár köteteinek száma a millió körül van; a berlini sincs attól messze: az 1890-iki áprilisi számlálás 800,000 kötetre tette a könyvtár anyagát, s forgalmának nagyságára nézve e könyvtár határozottan megelőzi a münchenit, már csak az által is, mert használati elvei a kikölcsönzésre vannak alapítva, úgy hogy a házonkívüli használat másfélszer oly magas számot tüntet fel, mint az olvasó-terem forgalma. E kikölcsönzési rendszer által előidézett forgalom oly nagy, hogy annak a könyvtár személyzete alig képes megfelelni, bárha e személyzet a főigazgatón s a két főosztálynak, a nyomtatványok és a kéziratok osztályainak igazgatóin kívül 16 könyvtárnokból és könyvtárórból, 8 segédórból, 12 assistensből, 1 főtítkárból, 2 titkárból és 1 irodai assistensből, tehát összesen 43 egyénből áll, s ez óriási személyzetnek nem kevesebb, mint 25 szolga áll rendelkezésére.

E nagy személyzet azonban egymaga nem volna elégséges a könyvtárhoz fűződő igények kielégítésére, ha feladatát nem könnyítené meg az az éles logikával kidolgozott és szigorú következetességgel keresztülvitt szakrendszer, melylyel a könyvtár anyaga fel van állítva. A könyvtárak használhatóságának első és alapfeltételét a jó katalogus-rendszer képezi, s a mód, melylyel annak

keretén belül a szakok szerint való felosztás érvényesül. A berlini udvari könyvtár anyaga a czédula-kataloguson és a beékeléssel vezetett 1056 kötetnyi betűrendes kataloguson kívül 602 kötetnyi szakrepertóriumba van bevezetve, s e szakrepertóriumok képezik a könyvtár egész tudományos beosztásának alapját, jóságukban, megbízhatóságukban rejlik a könyvtár használhatóságának legfőbb kritériuma. Ezért ama rövid idő alatt, melyet a múlt év nyarán e nagyhirű könyvtárban töltöttem, a szakrepertóriumok tanulmányozására fordítottam főfigyelmemet, mert ezekből reméltem legvilágosabb fogalmat alkothatni magamnak az egész könyvtárról.

A nyomtatványok osztálya két főcsoportra oszlik, egyik a tulajdonképeni nagy könyvtár, mely szakok szerint van felállítva, a második: a külön gyűjtemények csoportja, voltakép nem egyéb, mint az előbbinek függeléke, kiegészítő része. A hirlapok csoportja, anyagának gazdagsága folytán, külön csoport jelentőségére tart igényt s külön olvasó-teremmel is rendelkezik, de a szakrendszerben csak mint a könyvtári szakok egyike szerepel s kezelés tekintetében is a könyvtári osztály igazgatója alá van rendelve.

A könyvtár szakrendszerét legjobban úgy ismertethetem meg, ha egyszerűen felsorolom a szakoknak és az ezeken belül felállított alszakoknak czímeit, a mint itt következnek:

I. Tudományos szakok.

Enciklopédiák.

Akadémiák.

Általános tudományos folyóiratok.

A hirlapok története.

Hirlapok.

Vegyesek és akadémiai iratok.

Egyetemi és iskolai programmok.

Összegyűjtött művek.

Irodalomtörténet. Alszakai: Általános irodalomtört. és bibliografia.

Nyomdászat és könyvkereskedés. Könyvtárak. Portugallia.

Spanyolország. Olaszország. Franciaország. Németország. Anglia.

Hollandia. Skandinávia stb.

Egyetemek és iskolák.

Theologia. Alszakai: Bevezetés a theológiába (általános rész; folyóiratok stb.). Exegesis, Egyháztörténet. Rőpiratok a reformáció korából. Egyháztörténet (folytatás). Dogmatika. Erkölcstan. Védíratok. Szimbolika, Vitairatok. Lelkipásztorkodás. Litu-

- gika. Szentek. Homiletika. Halotti beszédek és perszonáliák.
Himnologia. Katechetika. Aszketika.
- Rabbinisztikus irodalom.
- Politika.
- Jogtudomány. Alsakai: Általános rész. Természet- és népjog.
Kereskedelmi, árú- és tengeri jog. Egyházjog. Büntetőjog. Római jog. Porosz jog. Német államjog. Hűbéri jog. Polgári perrendtartás. Döntvények. Idegen jogok. Francia jog.
- Hadi tudományok.
- Orvosi tudomány. Alsakai: Folyóiratok. Vegyes művek és disszertációk. Általános rész; (bevezetés, nosologia és therapia). Sebészet és szülészet. Aetiologia és diaetetika. Gyógyító eszközök. Balneologia. Egyes betegségek. Katonai orvostan. Gyógy-szerstan. Állatgyógytan.
- Fiziologia és anatomia.
- Általános természettudomány.
- Állattan.
- Növénytan.
- Ásványtan.
- Vegytan.
- Alchimia.
- Fizika.
- Babonáság, mágia.
- Jóslások, látománnyok.
- Misztikus filozófia; szabadkőművesség.
- Neveléstan.
- Filozófia.
- Művészetek.
- Régészet.
- Építészet.
- Vasúti építészet.
- Mennyiségtan.
- Csillagászat.
- Technologia.
- Gazdaságtan.
- Naptárak.
- Történelem. Alsakai: Vegyesek. Életrajzok. Genealogia; (czimer-tan, rendjelek). Kortan. Oklevéltan. Feliratok. Numizmatika. Ethnografia. Statisztika. Geografia. Utazások. Világtörténet. Ókori történet. Régiségek. Mithologia. Középkori történet. Újabbkori történet. XVI. század. XVII. század. XVIII. század. XIX. század. Portugallia. Spanyolország. Franciaország. Olaszország. Svájc. Németország. Ausztria. Bajorország. Württemberg. Baden. Majna-Frankfurt. Nassau. Hessen. Braunschweig és Hannover. Lippe, Waldeck, Oldenburg és Mecklenburg. Schleswig-Holstein és

Lauenburg. Hanza-szövetség. Hamburg, Lübeck, Bréma. Szász királyság. Thüringia, Altenburg, Reuss, Anhalt. Poroszország. Hollandia. Nagybrittania. Skandinávia. Dánia, Norvégia. Svédország. Lengyelország. Oroszország. Görögország. Törökország. Dunai államok. Ázsia. Afrika. Amerika. Ausztrália. Több világ-rész együttes története.

Filologia. Alszakai: Nyelvtudomány általában. Görög nyelvészet. (Általános rész. Költők. Történetírók. Földrajzi írók. Orvosi tudomány. Filozofusok. Szónokok. Erotikus írók stb.) Római nyelvészet. (Általános rész. Költők. Történetírók. Földrajzi írók. Szónokok. Rhetorok stb.)

Uj-görög irodalom.

Esztetika.

Uj-latin irodalom.

Spanyol irodalom.

Portugall irodalom.

Olasz irodalom.

Francia irodalom.

Német irodalom.

Angol irodalom.

Hollandi irodalom.

Régi-északi és írlandi irodalom. Dán irodalom.

Svéd irodalom.

Szláv irodalom.

Egyéb nyugati nyelvek irodalma. Alszakai: Kelta. Magyar. Finn.

Észt. Lapp. Baskir. Máltai. Albán stb. Amerikai nyelvek.

Polinéziai nyelvek. Uj-holland stb.

Keleti nyelvek irodalma.

*

Térkép-osztály. Alszakai: Térképek. Könyvek.

*

Zene. Alszakai: Irott zeneművek, köztük a külön gyűjtemények, úgymint: Winterfeld, Landsberg és Theschner kéziratai. Nyomatott zeneművek, köztük a Weber-csoport (Jähns W. S. gyűjteménye). Könyvek.

II. Külön gyűjtemények.

Aldinák (Renouard Annales de l'imprimerie des Aldes cz. műve szerint rendezve). Ritkább és drágább bibliák. Diez könyvtára. Savigny könyvtára. Varnhagen könyvtára. Egyházi dalok egyes nyomtatványai (Einzeldrucke). Röpiratok. (Történelmi és politikai röpiratok a XVI., XVII., XVIII. és XIX. századból. Németek, olaszok, angolok, francziák, spanyolok. Theologiai röpi-

iratok.) Ősnyomtatványok. Hadi iratok. Képes könyvek. Hártyára nyomott könyvek. Könyvek kézirati bejegyzésekkel. Keleti könyvek. Luther-iratok. Vásári könyvjegyzékek; (az általános irodalomtörténet és bibliografia függeléke). Zenei gyűjtemények; (l. fentebb a zenei szaknál.) Falragaszok. Rézmetszetek és könyvmotok lemezei. Képek.

Minden egyes szak és alszak az alfabet nagy és kis betűiből kombinált jelzésekkel van ellátva. A szakrendszer szerint való csoportosítás azonban e szakcsoportokkal még nincs befejezve; a repertóriumokban minden egyes szak és alszak könyvtári anyaga külön témák, tudományos kérdések szerint van csoportosítva, úgy hogy a ki valamely meghatározott kérdésben kutat, az illető repertórium megfelelő tétele alatt együtt találja a kérdés irodalmából mindazt, a mi a könyvtárban rendelkezésére áll. Minő részletességgel van ez a rendszer az egyes szakoknál érvényesítve, azt legjobban példákkal illusztrálhatom, s talán leghelyesebben járok el, ha a *könyvtárak* című szakból veszem azokat, mely a mellett, hogy magyar vonatkozású műveket is tartalmaz, bennünket a folyóirat szempontjából is közelebbről kell hogy érdekeljen.

A *könyvtárak* szaka az irodalomtörténeti főszak 3. alszakát képezi, s két csoportra oszlik, a nyilvános és a magán-könyvtárak csoportjára.

Repertóriuma a következő beosztást tünteti fel:

I. *Nyilvános könyvtárak*. Gyűjteményes munkák. Általános. Varia. Könyvtárak története és statisztikája. Kéziratok általában. Kéziratgyűjtemények. Exotikus (Európán kívüli) nyelvű kéziratok. Egyes kéziratok. Portugallia Spanyolország. Olaszország. Franciaország. Németország. Ausztria. Magyarország és melléktartományai. Dalmácia. Svájc. Nagybritannia. Hollandia és Belgium. Skandináv államok. Orosz birodalom és Lengyelország. Moldva és Szerbia. Törökország és Görögország. Ázsia. Afrika. Amerika. Ausztrália.

II. *Magánkönyvtárak és könyvtárusi katalógusok*. Magánkönyvtárak. Ismeretlen személyek könyvtárai. Ismeretlen személyek árverési katalógusai. Nyilvános könyvtárak kettős példányainak jegyzéke. XVI—XVII. századi könyvtárusi jegyzékek. Ugyanazok a XVIII. századból. Ugyanazok a XIX. századból. Névtelen könyvtárusi jegyzékek. Egyletek és testületek könyvtárusi jegyzékei. Különböző jellegű könyvjegyzékek. A berlini aukció-katalógusok.

Mindkét csoport anyaga ez alcsoportokon belül még városok s intézetek, illetőleg személyek szerint van rendezve, s a repertóriumok végén betűrendes mutató könnyíti meg az egész anyag áttekintését.

Érdekes a nyilvános könyvtárak csoportjának Magyarországra vonatkozó része, a melynél a német alaposság egy kissé cserben hagyta ugyan a repertórium szerkesztőit: Buda és Pest egyesítéséről még nincs tudomásuk s a magyar birodalom melléktartományai közé Galiczián kívül bevették Bukovinát is, míg Dalmáciának egész külön csoportot hagytak. De felosztásukban van egy igen jó gondolat: a Corvinára vonatkozó irodalmat külön lapon sorolják fel, s az idevágó művek jegyzéke bizonyosságot tesz a felől, hogy a hazai irodalom aránylag elég szépen van e szakban képviselve.

A magyar történelem, sajnos, nem képez külön szakot a könyvtárban, hanem egyszerűen be van osztva az osztrák történelem szakjába és annak egyik alosztályát képezi. Könyvtári jelzése *Se*; anyagának beosztása a következő:

Irodalom. Gyűjteményes munkák. Általános történelem. Római kor. A magyarok őstörténelme. Vezérek kora. Királyok. Általános genealogia. Biográfiák. Czimertan, rendjelek. Egyes családok genealogiája és története. Utazások. Földrajz. Statisztika. Ethnografia. Állapotok és erkölcsök. Alkotmány és közigazgatás. (Királyság. Hivatalok. Országgyűlés. Állami szerződések. Pénzügyek. Adók.) Ipar és kereskedelem. Bányászat. Utak, folyók, csatornák. Katonaság. Egyház. (Általában. Egyes korszakok története.) Zsidók. Egyes országrészek története.

A magyar nyelvtudomány és szépirodalom szintén csak egyik alszak egy csoportját képezi, ez már azonban nem Ausztriával, hanem az ú. n. *egyéb nyugati nyelvek* csoportjával van egyesítve. Ennek beosztását is jónak látom bemutatni:

Általános művek. Folyóiratok. Nyelv. (Szótárak. Nyelvtan. Tájékoztatók. A nyelv eredete, rokonsága és sajátosságai. Közmondások.) Költészet, esztetika. Szépirodalom. (Egyes szerzők összegyűjtött munkái. Anthológiák; ezek fordításai; a német fordítások külön csoportban. Legrégibb nyelvm emlékek. Népdalok, gyermekdalok; ezek fordításai; a német fordítások külön. Mondák és regék; ezek fordításai; a német fordítások külön. Költemények. Petőfi külön. Drámák. Regények. Jókai külön. Levelek. Vegyesek.)

E szakok anyaga meglehetősen gonddal van összegyűjtve: így Petőfinek legrégibb kiadásai (Buda, 1844., Pest, 1845.), köztük egyes, ma már ritka füzetek: a Helység kalapácsa (Buda, 1844.). János vitéz (Buda, 1845.). Cipruslombok (Pest, 1845.). Csillagtalan éjszakák (Buda, 1845.), mind megvannak a könyvtárban. Kevésbé áll ez azonban az újabb kiadványokra, például Jókaitól, bár külön tétel alatt szerepel a repertóriumban. aránylag kevés művet találtam.

Hungarikumok vannak még az *Encziklopédiák* között, a M. Tud. Akadémia kiadványai az *Akadémiák* szakjában, Kovachich Merkurja (1486—87.), Benkő Parnasszusi időtöltése (1790—94.), a Litterarischer Anzeiger (1798.), a Tudományos Gyűjtemény néhány kötete s egy pár újabb folyóirat, köztük a Magyar Könyv-Szemle is, az *Általános tudományos folyóiratok* közt; továbbá iskolai értesítők a *Vegyesek és akadémiai iratok* és az *Egyetemi s iskolai programmok* szakjaiban stb.

Ezek részletes összeírása azonban nem képezte feladatomat. Jelen soraimban főleg a könyvtár szakrendszerét kívántam bemutatni, azt sem úgy, mint valami tökéletes, e nemből magában álló rendszert, de mint annak bizonyítékát, hogy a szakfelosztás oly alakja, a melynél a könyvek egyszerűen alak és alfabet szerint vannak a repertóriumokba beíratva, a mai könyvtári igényeket többé nem elégíti ki, s minden modern színvonalon álló könyvtár arra törekszik, hogy tárgyi katalógusokat adjon kutatói kezébe. Hogy e katalógusok mily rendszer szerint készülnek, az már másodrangú kérdés; minden könyvtárnak megvan a maga rendszere, s minden könyvtárnak megvan a maga különös jellege és célja, mely e külön rendszernek létjogot ad; a fődolog az, hogy e rendszer a legapróbb részletekben is következetesen legyen érvényesítve. S hogyha hazai könyvtáraink is elérkeznek ahhoz a stádiumhoz, hogy tárgyi katalógusokba csoportosítják anyagukat, bizonyára nem fogják mintául venni a berlini udvari könyvtár magyar csoportjának beosztását, de a pontosságot, melylyel e beosztás végre van hajtva, bátran elfogadhatják követendő mintaképnek.

Rövid ismertetésemet ezzel be is fejezhetem. Ha még megemlítem, hogy a könyvtárnak a nagy olvasó-termen kívül még 4 dolgozó-terme van: a hírlapok, a zeneművek, a térképek s a kéziratok kutatói számára, s amaz reggel 9-től este 9-ig szaka-

datlanul, ezek reggel 9-től d. u. 3-ig vannak nyitva, hogy a kézirat-gyűjtemény 24.000 kötetet foglal magában s leíró katalógusai-ból már 14 kötet jelent meg nyomtatásban, s hogy az összes látogatók száma egy évben meghaladja az 50,000-et, csak általánosan ismert adatokkal egészítem ki a vázlatos képet, melyet e világhírű könyvtárról akartam bemutatni a magyar szakközönségnek.

KÉT XV. SZÁZADBELI HISTÓRIÁS ÉNEK A TREBONI KÖNYVTÁRBAN.

DEDEK CRESCENS LAJOSTÓL.

Az ezredéves történelmi kiállítás irodalomtörténeti bizottságának céljaira, a kereskedelmi miniszternek, *Lukács Bélának* megbízásából, az idei nyári szünidőben tanulmányúton voltam Orosz-Lengyelországban, Galicziában, Morva- és Csehországban. Utam eredményéről részben magának a miniszternek, részben — kivált a levéltári anyagról — a Történelmi Társulat választmányának számoltam be. (Lásd Századok, 1893. évf. novemberi füzet.) E helyen most két, eddig ismeretlen s nem éppen érdektelen históriás énekről óhajtok rövid ismertetést adni.

Szeptember 23-án értem a csehországi *Třebonba* (vagy mint nálunk németesen nevezik: *Wittingauba*). most a *Schwarzenberge*gek, hajdan a magyarokkal *Zrinyi Miklósnak*, a szigetvári hősnek házassága révén rokonságba jutott *Rosemberg* grófok ősi fészkebe.

A treboni nagyterjedelmű tó partján áll a hatalmas, ódon-szerű várkastély, a melynek észak-nyugati traktusa magában rejtí a *Schwarzenberge*gek rendkívül gazdag levéltárát. A könyvtár a család fejének, *Adolf treboni hercegnek* rendelkezéséből *Krumauba* (a budweis-stohenfurti vasútvonal mentén lévő várba) lőn egye-sítve. A kódexek és kéziratok azonban a levéltár állagához csatolva, Třebonban maradtak s az ottani főlevéltárnoknak, *Marenh Kálmán-nak*, Sickel tanítványának őrizetére vannak bízva.

A levéltár, mely 9—12 és 3—6-ig minden nap nyitva áll s a kutatók által könnyen megközelíthető, nagyjából regisztrálva

van, míg a kéziratár csak régebbi s az újabb követelményeknek kevésbé megfelelő katalogussal bír.

A kódexek száma azonban oly csekély, hogy azokat, daczára idóm korlátoltságának, egytől-egyig bővebb megfigyelés tárgyává tehettem. Így tűnt szemembe az A/4. sz. a. kódex, a mely fáradozásomat nem várt sikerrel koronázta.

A kódex, mely 4-rét alakú, erős papírra van írva, a katalogusban ily czím alatt van beíratva: *Varia miscellanea poetica et oratoria*. Kötése bőr. Terjedelme 409 lap.

A kódex betűinek jellege határozottan a XV. századra vall s mint ilyen van feltüntetve a katalogusban is, még pedig nemcsak ezen benső indiciumok, hanem főkép a kódex belső lapján tett megjegyzések szerint, a melyek a XV. században a kódexet a třeboni kolostor tulajdonának mondják.

Már maga e feljegyzés is valószínűvé teszi, hogy a kódex karthauzi szerzetesek műve. Megerősíteni látszik ezt az a körülmény is, hogy kódexünk, az *olmützi Studien-Bibliothek*ben általam talált s másutt röviden ismertetett kódexszel, mely 1472-ben, a dolau karthauziak stuba scriptoriájában készült, első pillanatra is oly sok hasonlóságot tüntet fel, annyi közös jelleggel bír, hogy a feltevés, miszerint e két kódex egy ugyanazon eredetű, éppenséggel nincs kizárva. S miután a karthauziak magyarországi történelméből tudjuk, hogy a magyar eremusok az alsó-ausztriaiakkal, de kivált a morvaországiakkal szoros összefüggésben állottak, nem valószínűtlen, hogy a třeboni kódex egyes költeményei, a melyek, mint látni fogjuk, határozottan magyar vonatkozásúak, valamely Magyarországból Morvaországba szakadt karthauzi barát művei.

A szóban forgó kódexnek két költeménye az, mely minket közelebből érdekel.

Az első a 96., 97. és 98-ik lapokon olvasható és Ulászlóról szól, a másik a 398-ik lapon van és II. Károly király gyászos végét siratja.

Az Ulászlóról szóló ének cseh nyelven van írva s a várnai csata szerencsétlen kimenetelét tárgyalja. Sajnos, ez alkalommal nem mutathatom be az egész éneket, s így annak történelmi értékéről sem mondhatok ítéletet. Reám azonban, egyszeri olvasásra, a mennyire a régi nyelvalakok nehézségeivel megküzdennem lehetett, határozottan azt a benyomást tette, hogy igen számbaveendő

mű áll előtttem. Lesz még alkalmam különben ezen énekre vissza-
térni s azt a *Magyar Könyv-Szemle* t. olvasóinak egész terjedel-
mében bemutatni. Izleltetőül álljon itt az első versszak.

Od bozieho narozeny potisc leth,
Po stristech po stiridzeti a po strirech,
Uherski kral, kral Ladislaus
Napohany woysko sebral.

Vagyis magyarul :

Krisztus születése után ezerben
Négyszázban és negyvennégyben
Magyar király, László király
Pogányokra hadat kíván.

A másik ének II. Károly királyról (s nem mint a *třeboni*
katalogus véli, Róbert Károlyról) szól s a magyar történelem e
véres tragédiáját adja elő, még pedig kottára téve.

Tudjuk *Szilády Áron*nak nagybecsű publikációiból, a
Régi Magyar Költők Tára első kötetéből, hogy II. Károly királyról
két énekszerű emlékkal bírunk. Az egyik, *Liszti János* veszprémi
püspök feljegyzése szerint, *Bonfinius* Decasainak azon példányá-
ban, melyet *Zsámbóki* saját kiadásából ajándékuul küldött volt a
püspöknek, maradt reánk. Ez

Balas ewld meg a királt
Neked adom Ghimes váráth.

Ennek népies variációja lehet az ismeretes és sokszor fel-
használt töredék :

Vágd csak fiam, vágd Forgách
Tied lészen Gimes és Gács.

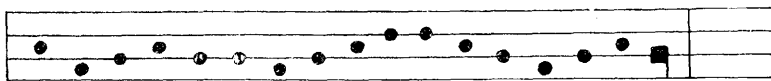
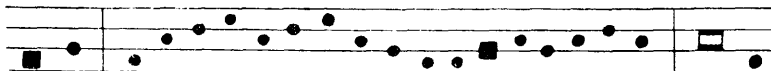
A másik ének, mely II. Károly tragédiáját tárgyazza, *Lau-
rencius de Monacis* műve. Ő irta meg azt elég gördülékeny
hexameterekben, e czím alatt : *Pia descriptio miserabilis casus
illustrium reginarum Hungariae per Laurencium de Monacis
Venetum, ad egregium et strenuum militem dominum Petrum
Aimo insulae Cretensis capitaneum*. Ezt *Flaminius Cornelius*
senator adta ki Velenczében, az 1758-ik esztendőben.

A *třeboni* kódex cantiója tehát a harmadik ének, mely
ezen történelmi eseményt megörökítette s a melyet eddig nem
ismertünk.

Sajnos, hogy a kódex csak egy töredéket mentett meg az

enyészettől s azt is, egy részében, jóformán kibetűzhetetlen állapotban. Az érdekes töredék lehetőleg hű másolásban így hangzik:

De morte regis Karoli ungarie.

Ecce de transmare quidam Gallus equitando properabat cito
versus Napuliam | uberi venit Ytaliā, in tractus
Napuliam accessit reginam eique intulit tristem propheciam. | O tu
regina Napulie, | in vicinitate terre Ungarie interfecerant virum
tuum, dominum meum, regem Karolum. | Tu non vis credere regina,
ecce et littera a me lata, iube perlegere tuo notario. | W9. (*Igy*;
kétségkívül: versiculus.) Et perlecto notario subito (*így*) litteram
suspirando emisit lacrimas atque voce flebili dixit astan-
tibus: | Inclite rex Karole, spes mea unica, iam nos otium volat,
materna pro te nobis peribit multa solacia. | Fily dilectissime,
spes mea unica, mortem patris vindica super obtine atque voce
flebili durit astantibus (*így*.) | W9. Dux incepit flere, regina tunc
incepit plangere, tota Napulia militanea turba |
W9. O tu regina Napulie

Íme a töredék, mely a kódexnek egy lapját foglalja el s a
használatnak kétségbevonhatatlan jeleit viseli magán.

Mint történelmi forrásnak, értéke nincs, de mint emlék, mégis
érdekkel bír. Nem vagyunk elég gazdagok arra, hogy a morzsákat
fel ne szedegessük s a keveset is örömmel ne fogadjuk. Ez volt
indító oka annak, hogy a töredékkel e folyóirat t. olvasóit meg-
ajándékozni óhajtottam.

A KÜLFÖLDI IRODALOM MAGYAR VONATKOZÁSÚ TERMÉKEI AZ 1893-IK ÉVBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁ CZ.

(Első közlemény.)

Armee-Manöver, Die grossen — in Ungarn. 1893. Mit 1 Karte. (Bécs. A Reichswehr kiadóhivatala. 1893. 8r. 146 l. Ára 70 kr.)

Artaria's General-Karten der oesterreichischen und ungarischen Länder. (Bécs. Artaria és Tsa. 1893. Ára 4 frt.)

Baukalender, Oesterreichisch-ungarischer —, für das Jahr 1894. Bearbeitet unter Mitwirkung von Fachgenossen von der Redaction des «Bautechnikers», vormals von M. Kulka. XIII. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. XI, 352 l. Ára 1 frt 70 kr.)

Bechtel's officieller Kilometer-Anzeiger mit Uebersichts-Skizzen zu den allgemeinen und Militär-Tarifen der österr.-ungar. Eisenbahnen und Stations-verzeichniss der ersten k. k. priv. Donau-Dampfschiffahrtsgesellschaft. Redig. von F. Smolik. 7. Auflage. Mit Karten. (Bécs. Waldheim R. 1893. 8r. LIII, 930, 25 l. Ára 2 frt 25 kr.)

Beniczky-Bajza H. Der Liebe Lust und Leid. Novellen. Einzig autor. Uebersetzung von O. v. Krücken. Mit einer Einleitung. 2 Bde. (Berlin. Gnadenfeld J. és T. 1893. 8r. 168, 159 l. Ára 3 frt.)

Bibliothek, Die — des Dichters Nicolaus Zrinyi. Ein Beitrag zur Zrinyi-Literatur. Mit historischer Einleitung. (Bécs. Kende S. 1893. 8r. XIX, 88 l. egy arczképpel. Ára ?)

Bihály J. Die Schiessvorschriften der fünf bedeutendsten Heeren Europas. Vom Standpunkte einer methodischen Schiessausbildung betrachtet. (Bécs. Seidel L. W. és fia. 1893. 8r.)

— I. Heft. Die Vorschule. Mit 10 Tafeln. (81 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— II. Heft: Das Schulschiessen. Mit 3 Tabellen. (82—183 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— III. Heft: Das feldmässige Schiessen. Mit 3 Tabellen. (184—277 l. Ára 1 frt 50 kr.)

— IV. Heft: Aneiferungsmittel. Das Reservisten-Schiessen. Mit 3 Tabellen. (278—348 l. Ára 50 kr.)

Bodnár Sigmund. Das Gesetz unseres geistigen Fortschrittes. Aus dem Ung. übers. von J. Lechner v. der Lech. (Lipce. Janssen Alfred. 1893. 8r. 34. l. Ára 80 fillér.)

Booch-Árkossy F. Neues vollständiges polnisch-deutsches u. deutsch-polnisches Wörterbuch. 6. Auflage. 2 Bde. (Lipce. Haessel H. 1893. 8r. Ára 20 márka.)

Booch-Árkossy F. Neuestes u. vollständigstes Taschenwörterbuch der spanischen u. deutschen Sprache. 2 Theile. 7. Aufl. (Lipscse. Teubner B. G 1893. 16r. VIII, 696 és VIII. 526. l. Ára 4 márká 50 fillér.)

Bródy Sándor. Ein ärztlicher Faust. Roman. Autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Oskar v. Krücken. (Berlin. Janke Otto. 1893. 8r. 256. l. Ára 2 márká.)

Burckhard. Leitfaden der Verfassungskunde der österr.-ungar. Monarchie. (Bécs. Manz-féle cs. és kir. udvari és egyetemi könyvkereskedés. 1893. VI, 139. l. Ára 1 frt. 60 kr.)

Call Friedrich. Gegen die Siebenbürger Ehen. Vortrag, gehalten in der juristischen Gesellschaft in Wien am 8. Februar. (Bécs. Manz-féle cs. kir. udvari államnyomda. 1893. 8r. 47 l. Ára 40 kr.)

Carl Erzherzog von Oesterreich. Aphorismen. (Bécs és Lipscse. Braumüller Vilmos. 1893. 8r. 113. l. Ára ?)

Carl, Erzherzog von Oesterreich. Ausgewählte Schriften. Hrg. im Auftrage seiner Söhne der Herren Erzherzoge Albrecht und Wilhelm. I—III. Band. Mit 1 Portrait und 1 Tafel. (Bécs. 1893. 8r. XXIII, 343.; 415.; VI, 439. l. Ára 4 frt 20 kr. és 4 frt 50 kr.)

Comenius-Studien. Heft. 6. (L. Gindely A.)

Compass, Financielles Jahrbuch f. Oesterreich-Ungarn. Gegründet von Gustav Leonhardt. 1888. Herausg. von S. Heller. 27. Jahrgang. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. XXX, 1205 l. Ára 7 frt. 50 kr.)

Conducteur, Der —. Fahrpläne der österreichischen und ungarischen Eisenbahnen-, Post- und Dampfschiff-Curse. mit einer (lith.) Eisenbahnkarte von Mitteleuropa und einem Führer in den Hauptstädten, mit Plan von Wien, Prag und Budapest. XXIII. Jahrg. Januar—Dezember. (Bécs, Waldheim R. 1893. 8r. XXXVI, 630 l. Egy füzet ára 50 kr.)

— Kleine Ausgabe. Januar—Dezember. (Bécs, Waldheim R. 1893. 8r. XXIV, 423 l. Egy füzet ára 30 kr.)

Correspondenz, Politische —. Breslaus im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus. Erste Abtheilung 1469—1479. Namens des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens. Herausgegeben von Dr. Berthold Kronthal und Heinrich Wendt. (A Scriptores Rerum Silesiacarum XIII. kötete. Boroszló. 1893. 4r. 285 l. Ára ?)

Csaplár Benedikt. Ein ungarischer Hellenist. Lebensskizze des ehrwürdigen Philologen Stephan Szabó 1801—1892. Separatabdruck aus der «Hellas» Organ des Philhellenischen Vereins in Amsterdam. (Leiden. 1893. 8r. 36 l. ára ?)

Csiky Gregor. Die Erste und die Zweite. Roman. Autorisirte Uebersetzung von Oskar v. Krücken (Berlin. Jakobsthal R. 1893. 8r. 183. l. Ára 2 márká.)

Denkschrift des österr.-ungar. Export-Vereines über die vom Prinzen Lichtenstein und Genossen eingebrachten Anträge zur Abänderung des Gewerbesetzes. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 21 l. Ára 20 kr.)

Dichter-Stimmen aus Oesterreich-Ungarn f. Poesie. Litteratur. Wissenschaft u. Künste. Hrg. u. redig. von H. Renn. (Lipscse. Schulze Ágost. 1893. 4r. 24. szám. Ára 12 frt.)

Dioskuren, Die —. Literarisches Jahrbuch des ersten allgemeinen Beamtenvereins des österr.-ungar. Monarchie. 23. Jahrg. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 475 l. Ára 2 frt.)

Edelsheim-Gyulai, General der Cavallerie. Eine Charakterstudie. (Lipcse. Wigand Ottó. 1893. 8r. 85 l. Ára 1 márka 20 fillér.)

Effenberger Eduard. Grundzüge der Postgeographie und österreichisch-ungarischen Statistik. Mit vielen Kartenskizzen. IV. Auflage. (Bécs. Cs. k. udvari és államnyomda. 1893. 8r. 325 l. Ára 2 frt 60 kr.)

Egan de Borostyánkő E. Das ungarische Pferd, seine Zucht und Leistung. Eine Distanzritt Reminiscenz. (Berlin. Parey Pál. 1893. n. 4r. VIII, 74 l. 12 táblával. Ára 5. márka.) ✓

Eisenbahn-Kalender für Oesterreich-Ungarn 1894. Mit einer Eisenbahnkarte. Neue Folge. II. Jahrg. (XVII. Jahrg. () Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. 130 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Eisenbahnkarte, Officielle —, von Oesterreich-Ungarn und den angrenzenden auswärtigen Landestheilen. Herausgegeben im Auftrage des k. k. Handels-Ministeriums von der k. k. General-Inspection der österr. Staatsbahnen. (Bécs, Artaria és Tsa. 1893. Ára 3 frt 50 kr.)

Eisenbahn-Schematismus für Oesterreich-Ungarn. XIX. Jahrgang pro 1893/4. (Bécs. Manz-féle cs. és kir. udv. és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. X., 530 l. Ára 3 frt.)

Eisenbahn- und Post-Communications-Karte von Oesterreich-Ungarn und den nördlichen Balkanländern. Ausg. 1893. Mit Distanzen in Tarif-Kilometern. (Bécs. Artaria és Tsa. 1893. Ára 1 frt.)

Eötvös Josef. Der Dorf-Notar. III., IV. Bd. (Die besten Romane der Welt-Literatur. Neue Ausgaben. III. Serie. 3., 4. Bd. Teschen. Prochaska Károly. 1893. 8r. 200; IV., 80 l. (Egy füzet ára 28 kr.)

Eötvös Josef. Der Deserteur. I. Band. (Die besten Romane der Welt-Literatur. III. Serie. 1. Bd. Teschen. Prochaska Károly. 1893. 8r. 200 l. Ára 28 kr.)

Ergebnisse, Die wissenschaftlichen — des Grafen Béla Széchenyi in Ost-Asien 1877 bis 1880. I. Band. Die Beobachtungen während der Reise. Mit 175 Figuren, 10 Tafeln und einer geologischen Uebersichtskarte. (Bécs. Hölzel Ede. 1893. 4r. CCLIII, 851 l. Ára 60 frt.)

Export-Compass 1893. Commercielles Jahrbuch für die Interessenten des österr.-ungar. Ausfuhrhandels. VI. Jahrg. Herausgegeben von Alexander Dorn. (Bécs. Dorn Sándor. 1893. XV, 616, 48, 19. és hirdetések 88 l. Ára 6 frt.)

Feleki H. Üb. sogenannte latente Gonorrhoe und die Dauer der Infektiosität der gonorrhoeischen Urethritis. (Aus Internat. Centralbl. f. d. Phys. u. Path. d. Harn u. Sexualorgane. Lipcse. Besold Ede. 1893. 8° 35 l. Ára 1 márka.)

Fest A. Fiume zur Zeit der Uskokewirren. Ein Beitrag zur Geschichte des österreichisch-ungarischen Küstenlandes. Nach dem Ungarischen neu bearb. (Triest. Dase Gyula. 1893. 8r. 88 l. Ára 3 frt.)

Fodor C. Schlambad Pistyan (Pöstyén) in Ungarn mit besonderen Berücksicht der Massage-Heilmethode. II. Auflage. (Bécs. Braumüller Vilmos. 1893. 8r. IV, 57 l. Ára 80 kr.)

Glindely Anton. Ueber des Johann Amos Comenius Leben und Wirksamkeit. 2., neu bearbeitete Auflage. Mit vielen Abbildungen. (Znaim. Fourmier és Haberlen. 1893. 8r. 109 l. Ára 1 frt.)

Glasser Franz. Das commerciale Bildungswesen in Oesterreich-Ungarn auf Grundlage des elementaren und mittleren Unterrichtes und die kaufmännischen Lehranstalten des deutschen Reiches. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. VI, 422 l. Ára 6 frt.)

Glückmann Karl. Das Heerwesen des österr.-ungar. Monarchie. Für den Unterricht und das Selbststudium dargestellt. 3. Auflage. 2 Hefte. Mit 2 Taf. (Bécs. Seidel L. V. és fia. 1893. N. 8r. 471 l. Ára 2 frt 50 kr.)

Griebens Reisebücher. Band 48. Oesterreich-Ungarn. Neu bearbeitet von Otto. Mit vielen Karten und Plänen. V. Auflage. (Berlin. Goldschmidt Albert. 1893. 8r. 356 l. Ára 5 márka.)

Gritzner Maximilian. Handbuch der Ritter- u. Verdienstorden aller Culturstaaten der Welt innerhalb des XIX. Jahrhunderts. Mit 760 in den Text gedruckten Abbildungen (Lipcse. Weber J. J. 1893. 8r. XIII. 618 l. Ára 5 frt 40 kr.)

Gritzner Maximilian. Handbuch der Damen-Stifter und im Range gleichstehender Wohlthätigkeitsanstalten nebst den Ordenszeichen der Ersteren. Nach archivalischen und anderen zuverlässigsten Quellen zusammengestellt. (Altenburg. Geibel István és Tsa. 1893. 8r. XIV, 246 l. XVI tábla. Ára ?)

Groner. Erzählungen aus der Geschichte Österreich-Ungarns. (Bécs és Teschen. Prochaska Károly tescheni udvari nyomdája. 1893. 8r. 240 l. Ára 1 frt 50 kr.)

Handbuch der Allerhöchsten Hofes und des Hofstaates Sr. k. und k. apostolischen Majestät für das Jahr 1893. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. 8r. XVI, 387 l. Ára 2 frt.)

Handbuch, Oesterreichisch-Statistisches, für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. Nebst einem Anhang für die gemeinsamen Angelegenheiten der österr.-ungar. Monarchie. Herausgegeben von der k. k. statistischen Central-Commission. Eilfter Jahrgang 1892. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. 302 l. Ára 3 frt.)

Hentzi, K. k. Generalmajor von. Die Vertheidigung der Festung Ofen vom 4. bis 21. Mai 1849. Nach hinterlassenen Tagebuchblättern (Bécs. Reichs-Wehr bizománya. 1893. 8r. V, 94. l. egy tervet és egy tábla. Ára 1 frt 80 kr.)

Herman Otto. Der palaeolithische Fund von Miskolcz. Mit vier Text-Illustrationen. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 4r. 6 l. Ára 40 kr.)

A «Hírnök» naptára 1893. évre. Szerkeszti Tóth Mike. (Bécs. Sz. Norbertus műintézet. 1893. 8r. 119 l. Ára 25 kr.)

Hof- und Staatshandbuch der österr.-ungar. Monarchie für 1893. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. N. 8r. XVIII, 1280 l. Ára 5 frt.)

Hoor Karl. Prophylaxe und Beseitigung des Trachoms in der k. und k. österr.-ungar. Armee. (Bécs. Šafář József. 1893. 8r. 76 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Hönig Friedrich. Die österreichisch-ungarischen Lebensversicherungs-Gesellschaften im Jahre 1892. Mit 4 Tabellen. (Bécs. Gerold Károly és Tsa. 1893. 8r. 40 l. Ára 50 kr.)

Hurmuzaki Eudoxin. Documente Privitore la istoria Romanilor. Urmare la colectiunea lui. Supplementul II. Vol. I. 1510—1560. Documente culese din archive si biblioteci polone co traducerea francesa a documentelor polone. (Bukarest. 1893. 4r. XXI, 652 l. Ára ?)

Immendorffer A., W. Gerlai und J. Sziklay. Von Wien nach Budapest über a./L.—Totis und über Marchegg—Pressburg mit 41 Illustrationen und zwei Karten. (Europäische Wanderbilder. Nr. 164., 165. Zürich. Orell Füssli és társa. 1893. 8r. 71 l. Ára 30 kr.)

Israel B. Die Geschäfts-Resultate der österr.-ungar. Lebensversicherungs-Gesellschaften u. der ausländischen Lebensversicherungs-Gesellschaften in Oesterreich-Ungarn im Jahre 1892. 17. Jahrg. (Bécs. Eisenstein J. és Tsa. 1893. 8r. 24 l. Ára 60 kr.)

Jahr- und Adressenbuch der Zuckerfabriken und Raffinerien Oesterreich-Ungarns. Hrsg. vom Centralvereine f. Rübenzucker-Industrie in der österr.-ung. Monarchie. Red. v. E. Kutschera. 21. Ausgabe. (Bécs. Frick Vilmos. 1893. 12r. IV. 369 l. Ára 4 frt.)

Jankó E. P. Ein Lied. Dramatische Studien in Versen. (Bielitz. Fröhlich V. 1893. 12r. 27 l. Ára 50 kr.)

Jekelfalussi Josef. Bevölkerung der Länder der H. Stephans-Krone sammt Nachweisung des Gebietes, der Gebäude und Hausthiere. (Bécs. Manzféle cs. kir. udvari és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. 47 l. Ára 50 kr.)

Jireček Hermenegild R. Unser Reich vor zwei Tausend Jahren. Eine Studie zum historischen Atlas des österr.-ungar. Monarchie. Mit einer Karte. (Bécs. Hölzel Ede. 1893. 8r. 67 l. Ára 1 frt 50 kr.)

Jókai Maurus. Zoltán Kárpáthi der Sohn des Nabob. Aus d. ung. übersetzt von Eduard Glatz. (Universalbibliothek. 3121—3125. Lipcse. Ifj. Reclam Fülöp. 1893. 8r. 580 l. Ára 1 m. 60 fillér.)

Jókai Maurus. Wandert aus. Erzählung. Mit des Verf. ausschliessl. Ermächtigung ins Deutsche übertr. von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 135 l. Ára 1 márka.)

Jókai Maurus. Der Piraten-König. Historische Novelle. Uebers. nach der 4. Aufl. von L. Wechsler. II. Auflage. (Drezda. Minden Henrik. 1893. 8r. 184 l. Ára 1 márka 50 fillér.)

Jókai Maurus. Das namenlose Schloss. Roman. 4. Auflage. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 320 l. 8 képpel. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. «Entsagt» und andere Erzählungen. Uebertr. v. Ludwig Wechsler. Neue (Titel) Ausg. (Berlin. Pohlmann Gusztáv. 1893. 8r. 279 l. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. Der Nachtwandler. Humoristische Erzählung. Deutsch von Ludwig Wechsler. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 140 l. Ára 1 márka.)

Jókai Maurus. Die letzten Tage der Janitscharen. Roman. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 272 l. Ára 2 márka.)

Jókai Maurus. Das Zwanziger-Mädchen. Erzählung. 2. Auflage. (Berlin. Janke Ottó. 1893. 8r. 75 l. Ára 50 fillér.)

Kaindl Raimund Friedrich. Beiträge zur älteren ungarischen Geschichte. (Bécs. Perles Mór. 1893. 8r. 86 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Kaulbars. Les armées de la triple-alliance. L'armée Austro-Hongroise d'après les documents officiels et des notes personnelles par le général Baron Traduit du Russe. par R. Candiani. (Páris. Westhausser Lajos. 1893. 8r. 4, 270 l. Ára 4 márka.)

Kisfaludy Alexander. Gyula's Liebe. Gedicht in 10 Gesängen aus dem Ungarischen v. Gebell-Ennsburg. (Drezda. Pierson E. 1893. 8r. 212 l. Ára 2 márka 50 fillér.)

Klun V. F. Geografia universale ad uso delle scuole medie. Parte II: Monarchia Austro-Ungarica. 4. ed. riveduta e corretta. (Bécs. Gerold és Tsa. 1893. 8r. 56 l. Ára 35 kr.)

Konkoly Nicolaus. Beobachtungen angestellt am astrophysikalischen Observatorium in Ó-Gyalla. XIII. und XIV. Band, enthaltend Beobachtungen der Jahre 1890 und 1891. (Halle a. S. Schmidt H. W. 1893. 4r. III, 68. l. Ára 6 márka 50 fillér.)

Kováts Edgár. Pusztaság. Barrikaden-Epizode. (Bécs. Manz-féle udv. és egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. 54 l. Ára 50 kr.)

Körösi Josef. Die internationale Classifizierung der Berufsarten, Bemerkungen zu den Vorschlägen Dr. Bertillon's, eine einheitliche Nomenclatur der Berufsarten betreffend. (Bécs. Hölder Alfréd 1893. 8r. 26. l. Ára 30 kr.)

Krones Franz. Zur Geschichte des Jesuitenordens in Ungarn seit dem Linzer Frieden bis zum Ergebnisse der ungarischen Magnaten-Verschworung 1645—1671. (Bécs. Tempsky F. 1893. 8r. 78 l. Ára 85 kr.)

Länder, Die —, Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild. Herausgegeben von Dr. Friedr. Umlauf. I. Bd. Inhalt: Fr. Umlauf: Das Erzherzogthum Oesterreich unter der Enns. 2. revidirte Auflage. Mit zahlreichen Abbildungen und einem Titelbilde. (Bécs. Graeser Károly. 1893. 8r. 187 l. Ára 80 kr.)

Franz Liszt's Briefe. Herausgegeben von la Mara. I—II. Band. (Lipcse. Breitkopf és Härtel. 1893. 8r. 399, 421 l. Ára 12 márka.)

Lorenz Ludwig. Die Ornithologie von Oesterreich-Ungarn aus den Occupations-Ländern. Führer durch den Saal XXIX. des Museums. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. 70 l. Ára 1 frt.)

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1893. OKTÓBER 1-TŐL DECEMBER 31-IG.

(Felolvastatott

a Magyar Nemzeti Múzeum 1894. január 8-iki igazgatósági ülésén.)

A lefolyt negyedévben a hivatalos iratok száma 436-ról 542-re emelkedett; tehát az iratok száma 106. A kézbesítő-könyv 743—912. sz. forgalmat mutat.

A könyvtár közlönyéből, a Magyar Könyv-Szemléből dr. Schönherr Gyula múzeumi segéd szerkesztésében megjelent az új folyam első kötete, mely az 1892/93. évfolyamokat foglalja magában. A kötet terjedelme 24 ív, mihez még $1\frac{1}{4}$ ívnyi index járul. Örömmel konstatalhatom, hogy a szerkesztő nemcsak a megjelenési határidőt és a kikötött terjedelmet pontosan megtartotta, hanem a kötet változatos és érdekes tartalmával és ügyes szerkesztésével teljesen kielégít minden várakozást.

A könyvtári ügymenet áttekinthetősége és kivált azon abnormis állapot megszüntetése érdekében, hogy a könyvtárat, jelesen a hirlapkönyvtárat, kézirat- és levéltárat látogató és használó közönség ne menjen könyvek és gyűjtemények között végig: a könyvtárban nagyobb mérvű átalakításokra, áthelyezésekre lesz szükség. Ezeknek főczélja az lesz, hogy a tisztviselők és alkalmazottak lehetőleg egy teremben dolgozhassanak; ebből a teremből a gyűjtemények legnagyobb része másutt helyezendő el; a helyszűke miatt másutt el nem helyezhető rész zár alatt, hozzá nem férhető módon őrzendő. Ugyanezen teremben fognak elhelyeztetni a könyvtár három osztályának összes katalógusai, mutatói, lajstromai és hivatalos aktái; ez által el lesz kerülhető az, hogy pl. a levéltárat

használó egyén kénytelen 5–6 könyvtári termen végigmenni, hol gyakran igen becses tárgyak őriztetnek.

Ezen átalakításoknak egyik célja lesz az is, hogy a hirlap-könyvtár állapotán, mely óriási mérvű gyarapodása miatt immár tarthatatlan, legalább néhány esztendőre segítsünk. A kezelést és konzerválást a mostani helyiség szűk volta lehetetlenné teszi.

Ez átalakulásokra vonatkozólag szerencsém lesz javaslatomat a költségvetéssel egyetemben a legrövidebb idő alatt beterjeszteni.

Egy másik teendő, mely szintén igen sürgősnek mutatkozik, a múzeumi szabályzatnak, a könyvtár új szervezetének és a könyvtár feladatainak megfelelő, a legapróbb részletekig kiterjedő ügyrend kidolgozása.

A könyvtár egyes osztályainak állapotát alábbi adatok tüntetik fel.

I.

A *nyomtatvány-osztály* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 93, vásárlás útján, 648 kötetes-példányokban 762 kötettel, összesen 1503 kötettel gyarapodott.

A lefolyt negyedévben a könyvtár olvasó-termeiben 3700 egyén 7397 kötet nyomtatványt, a könyvtáron kívül 350 egyén 1491 művet 1895 kötetben használt. Nevezetesebb szerzemények: 1. Rig-Veda Samhita the sacred Hymns of the Brâhmaus together with the commentary of Sâyânakârya edited by Max Müller, London, 1890, 92. Vol. I—IV. (Müller Miksa oxfordi egyetemi tanár úr ajándéka.) 2. Breviarium ordinis s. Benedicti novo in monte Pannoniae s. Martini etc. Viennae 1519. 3. Deutsch-römisch Brevier, Venedig 1518. (Mindkettő Rosenthal müncheni antiquártól vásároltatott összesen 648 márkáért.) 4. Girolamo Diruta, Il Transilvano, dialogo sopra il vero modo di sonar organi et instruménti da penna, Venetia, 1625. (Hess müncheni antiquártól vásároltatott 270 frtért.) 5. Anhang der Declaration der Ordnungen der Statt Dantzick. Zu Dantzick. 1577. (Cohn Albert berlini antiquártól vásároltatott 60 márkáért.)

A beérkezett munkákból, valamint a hátralekökből összesen 1200 címlelap vétetett fel, s 1130 munka osztályoztatott, repertorizáltatott: 249 munka 305 kötetben lett kötés alá adva. E mellett különös gond fordított a *P. O. Hung. s a Litterae eleg. gen.* című szakokban mutatkozó hiányok kipuhatolására s megszüntetésére.

II.

A *kézirattár* ajándék útján 2, vétel útján 15, áthelyezés útján 3 darab kézirattal, összesen 20 darabbal szaporodott.

Ajándékokkal gyarapították a kézirattárat: Réh Rezső könyvvezető, ki egy XVIII. századi verses könyvet ajándékozott: «Egy szerető szívnek magyar lantja» címűt. Fejér József Csáktornyáról egy XVII. századi kéziratot, a Zrinyi—Frangepán-féle javak összeírását ajándékozta.

Vásárlásra 245 frt fordított.

Nevezetesebb szerzemények: Dobrowsky Ágost antiquártól 200 frton egy XV. századi papir-kódex vétetett, melynek vallásos, jobbára Aquinoi Szent-Tamásból vett tartalmát 1420-ban egy magyarországi egyén, Iohannes de Schonwald írta. Az ősnymtatványok csoportjából három középkori önálló kézirat, mely incunabulumokkal volt összekötve, kiválasztott, és a középkori kódexek közé helyeztetett el.

Az újabbskori szerzemények közül kiemelendő a Péchy Ferencztől nyomtatványok és levéltári anyag kíséretében vétel útján megszerzett néhány XVII. századi tankönyv, továbbá a Kún Dániel antiquártól megvett gyűjtemény, mely 9 kötetben Doleschall Mihály Dénes kézirati hagyatékát tartalmazza.

A lefolyt negyedévben 77 kutató 232 kéziratot használt.

A negyedév folyamán be lett fejezve a Wenzel-féle gyűjtemény ideiglenes rendezése. A gyűjteményben lévő oklevél-másolatok, melyeknek anyagát levélről levélre kellett összeszedni, korrendbe szedettek és 86 csomagban kor szerint rendeztettek. Az egész gyűjtemény 212 darab és csomag kéziratból áll; előleges rendezése, hogy a teljes rendetlenségben volt ezernyi oklevélmásolat, különféle jegyzetek stb. a szerzeménykönyvbe bevezethető legyen, május havától december végéig tartó munkát igényelt.

A Vörös Antal-féle nagybecsű gyűjtemény, mely a képzelhető legrosszabb módon volt elhelyezve és ez által úgyszólván kezelhetetlenné téve, teljesen újból rendeztetett; e rendezés a gyűjtemény első részénél (a kéziratoknál) már be van fejezve, s a közel 2000 darabból álló gyűjteménynek czélszerű felállítása most van folyamatban.

A *levéltár* ajándék útján 8 drb irattal és 1 fényképmásolattal, vétel útján 515 drb irattal és 1404 nyomtatvánnyal, letétemény útján 1098 drb irattal, összesen 3026 darabbal gyarapodott.

Ajándékaikkal gyarapították a levéltárat: Ihász Lajos, Kerekes Pál, az Országos levéltár, Rakittievics Matild és Szígyártó Sámuel. Vásárlásra 3039 forint és 6 bir. márka fordított. Ez összegből 3000 frt a gróf Kreith-féle gyűjtemény vételára, mely összeg a

nm. miniszterium rendelete alapján a gyűjtemények rovatából fődőztetik.

A szerzemények között legnevezetesebb gróf Kreith Bélának 489 drb iratból és 1404 drb nyomtatványból álló gyűjteménye, mely az 1848/49. évi szabadságharcz történetére nézve nagy-érdekű, s a Múzeum e nembeli gyűjteményét kiegészítő darabokat foglal magában. A gyűjtemény megvételét a nm. miniszter úr 45,335/93. sz. rendeletével hagyta meg.

A letéteményezett családi levéltárak közül a Péchy-családé becses és tetemes kiegészítést nyert a *Péchy-család törzs-levéltárának* a múzeumban történt elhelyezésével. A levéltárat Pécs-újfalun dr. Schönherr Gyula segéd vette át részletes jegyzék mellett, hozzá még kiegészítés járult Péchy Elemér cs. és kir. kamarás részéről; úgy hogy az újabban átvett anyag összesen 1098 drb oklevélre rüg. Ezek között 3 drb Árpád-kori, 31 drb XIV-ik, 11 drb XV-ik századi, 3 drb pedig a XVI. század elejéről való, tehát a mohácsi vész előtti oklevelek száma 48 drb.

Rakittievics Matild végrendeletileg három czímeres levelet hagyott a Múzeumnak, melyek a budapesti II. ker. előljáróságnál vétettek át.

Nagyérdekű Ihász Lajos ajándéka, ki Ihász Dánielnek honvéd őrnagy, alezredesi és ezredesi kinevezésével gazdagította a levéltárat. Ez utóbbi Kossuth Lajos sajátkezű írása.

Az országos levéltár Zsigmond király korából egy 1401. évi nagy fontosságú oklevél fényképét ajándékozta a Múzeumnak.

Czímerleveleinek gyűjteménye a következőkkel gyarapodott:

1555. június 20. Péchy Gáspár czímerlevele.

1600. márczius 4. Ferenczy György czímerlevele.

1630. május 7. Szemenyey Ferencz czímerlevele.

1661. június 4. Roboz Benedek czímerlevele.

1681. szeptember 27. Balogh István czímerlevele.

1771. május 11. Rakittievics Száva birodalmi czímerlevele.

1791. szeptember 19. Rakittievics Miksa magyar czímerlevele.

A lefolyt negyedévben 16 kutató 5805 oklevelet használt.

A Wenzel-féle nagy oklevél-gyűjtemény rendezése a lefolyt negyedévben bevégeztetett, mi lehetővé tette, hogy az e gyűjtemény által szükségessé vált ideiglenes növedéknapló tételei a végleges növedéknaplóba bevezetessenek. A gyűjtemény levéltári része 1087 drb oklevélből és levélből áll, melyekből 275 drb oklevél a mohácsi vészt megelőző időre esik.

Hasonlókép befejezést nyert a Majláth Bélától megvett gyűjtemény rendezése, mely 901 drbot s ezek között 114 drb 1526 előtti oklevelet foglal magában.

A Kreith-féle gyűjteményről két példányban részletes átadási és illetőleg átvételi jegyzék készült.

Rendeztetett a Péchy-levéltárnak a mult negyedben érkezett anyaga és egyesítettett az a már korábban itt lévő anyaggal.

Az *ősnymtatványok csoportja* vétel útján 1 drbbal (Strabo 1497. évi kiadásával) gyarapodott, melyet több nyomtatvánnyal és kéziratral kapcsolatban Péchy Ferencztől vásároltunk.

A gyűjteménynek 1465-től 1490-ig terjedő anyagáról pontos időrendi jegyzék készült, a példányok bibliografikus leírásával és a bennük foglalt bibliografiai, történelmi vagy az illető példány provenienciájára vonatkozó kézirati bejegyzések teljes közlésével. E jegyzékből az 1485-ig terjedő, 250 számot magában foglaló rész a Magyar Könyv-Szemle új folyamának első kötetében lett közzétéve.

III.

A *hírlapkönyvtár* gyarapodása. Ajándék útján: Karcsa Ferencz úrtól Sátoralja-Ujhelyből a Zempléni Híradó 1866. és 1868. évfolyamai (kiegészítésül). 2 évf. 40 számban.

Vétel útján Kún antiquártól a Törvénykezesi Csarnok 1862. és 1863. évfolyamai. 2 » 188 »

Dobrovsky Ágosttól: Honderű 1845.

és 1847. évf., Délibáb 1853—54, 1858. évf.,

M. Színházi Lap 1860. évf., Népkarát, 1861.

évf., Nefelejts 1869. évf., Ország-Világ 1881.

évf., Hölgyfutár 1855. évf. Összehasonlító

Irodalomtörténeti Lapok 1881, 1884. évf.,

Mult és Jelen, 1843—48. évf., Nemzetőr

1848. évf. 20 » 1166 »

Köteles-példányokban 47 » 12431 »

Összesen 71 évf. 13825 számban.

Vásárlásra fordított 39 frt 70 kr.

366 kutató 787 kötet hírlapot használt.

Revideáltatott 112 hírlap 6281 száma. Kötetett 113 kötet hírlap 168 frt 56 kr. értékben. Reklamáló levél szétküldetett 55; a reklamált 394 hírlapszámból eddig beérkezett 31 szám. Czéduláztatott 79 hírlap.

A KOLOZSVÁRI FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA AZ 1892/93. ISKOLAI ÉVBEN.

Dr. FERENCZI ZOLTÁNTÓL.

A könyvtár évi rendes dotatiója volt 600 frt. az egyetemi quæsturai hivataltól könyvtári illetékben befolyt 660. beiratási illetékből 231 frt, összes bevétel volt 6891 frt. Ebből szereztetett 1023 kötet és 10 földkép. Kiadatott érték összesen 5746 frt 21 kr. Könyvbekötésre kiadatott 581 frt 27 kr., negyedek czímén 62 frt 93 kr., butorzatra 168 frt. Összes kiadás: 6858 frt 41 kr. E szerzeményekhez járultak: 1. Néhai dr. Szabó István nagyszebeni elmeógyógyintézeti igazgató végrendeleti hagyományából 197 mű 377 kötetben és füzetben; 2. dr. Maizner János nyug. egy. tr. útján az orv.-sebészeti tanintézet könyveiből 11 mű, 14 drbban; 3. egyéb ajándék 160 kötet; 4. külön kezelt apróbb nyomtatvány (külföldi egyetemek cserepéldányai, hazai tanintézetek értesítői) 1630 drb. Összes gyarapodás 1584 kötet és 1630 apróbb nyomtatvány, összesen 3214 darab. Ez hozzáadva az 1891/92. évben kimutatott 27,883 darabhoz, a könyvtár jelenleg 31,097 darab könyvet, térképet stb. foglal magában.

Ez összeghez járul az, a mit a nagyszebeni jogakadémia könyveiből nyert könyvtárunk, melyek könyvtári feldolgozása a lefolyt évben befejeztetett. Átvettünk összesen 1452 művet, 3058 kötetben, 1456 füzetben s 117 térképet. Ebből könyvtárunk gyarapodott 1128 művel, 2850 kötettel és füzettel, 77 térképpel, kiegészítésül felhasználtunk 164 művet 522 kötetben. Szaporodás ez úton 2328 kötet és füzet, 77 térkép, összesen 2405 drb. Ezekkel a könyvtár darabszáma 33,502.

Az alapleltár és szerzeménykönyv, valamint a folytatólagos művek nyilvántartása teljes. A szakcziántárak közül a jogi szaké, mely már 1891/92-ben elkészült, a lefolyt évben a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól az e czélra kiadott 400 forintból kinyomatott 512 példányban, a következő czím alatt: A kolozsvári m. k. Ferencz József tud.-egyet. könyvtárának *Szakcziimjegyzéke*. II. k. Jogi szakkörbe tartozó művek. XVI—XXV. szak. (4408 mű — 9183 kötet.) Kolozsvár, 1889. 8r. XII+282 l. Került az egész 416 frt 33 krba, melyből 16 frt 33 kr. felülköltség a könyvtári rendes dotatióból nyert fedezetet. A lefolyt évben elkészült egy-szersmind a bölcséleti szakkörbe tartozó művek (I—XV. szak) szakcziántára is, melynek kinyomtatására a nm. vallás- és köz-

oktatásügyi miniszter úr 450 frtot utalványozván, jelenleg megjelenőben van s az egész szakczimtárnak I. kötetét fogja tenni. Ez évben egyszersmind kezdetét vette az eddig nehezen használható tudori s egyéb értekezések rendezése is s a 2000 számig haladt, 4 szakban, négy fakultás szerint beosztva. Reményünk van, hogy ezek rendezése 1893/94-ben elkészül.

A könyvtár személyi viszonyaiban örvendetes események történtek. Tudniillik a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, tekintettel a kolozsvári egyetem kiépítése alkalmával tervbe vett modern berendezési könyvtár emelésére, dr. Ferenczi Zoltán igazgatónak külföldi könyvtárak berendezése és igazgatása módjainak tanulmányozására megfelelő úti általányt méltóztatott kiutalni; továbbá dr. Gyalui Farkas könyvtartiszt az egyetem tanácsa előterjesztésére a X. rangosztályba soroztatván, fizetése 1040 frttal rendszeresített. Változás volt az, hogy Szeplekán János tanárjelölt rendszeresített napdíjas állásáról lemondván, helyét Feczko János tanárjelölt foglalta el.

A könyvtár használatát és forgalmát a következő adatok tüntetik fel: Az Erdélyi Múzeum könyvtárával közös olvasó-teremben megfordult 10 hó alatt, az ünnep- és vasárnapokat kivéve, 6502 olvasó. Június 15-től szept. 1-ig szünet volt. Naponként használta tehát a könyvtárt 22, havonként 650 olvasó. Legnagyobb volt a forgalom nov.-decz. havában, mikor a látogatók száma naponként 48—67 volt. Könyvkivétel történt a beadott indexekre 611 esetben. Kivétetett 1374 mű 2428 kötetben. E számban az Erdélyi Múzeum használata nincs belefoglalva. Naponként nyitva volt a könyvtár 5 órán át. E mellett állandó összeköttetés tartatott fenn a hazai tanintézetekkel, melyek számára könyvtárunk számos esetben küldött könyveket, így a tudománynyal foglalkozó szakembereknek szintén számos esetben volt közvetítő hazai és ausztriai könyvtárakból való kikölcsönzésekben.

A könyvtár használatát részletesebben a következő táblázatok tüntetik fel:

I. Táblázat.

Az olvasó-teremben használt művek.

H ó	Olvasók összege	A használt művek összege	Jogtud.	Államtud.	Orvostud.	Mathem.. Természettud.	Filozofia. Pedagogia	Földrajz. Történelem	Filologia	Vegyesek	Kötet	Füzet	Legtöbben voltak	Legkevesebb. voltak
Szeptember.....	288	62	21	1	5	—	—	4	20	1	71	10	24—34	3—3
Oktober.....	690	104	34	8	2	15	—	10	35	—	145	32	20—41	4—12
November.....	1051	110	30	10	2	7	5	19	34	3	137	34	12—62	21—34
December.....	966	99	41	6	3	5	2	8	33	1	171	14	10—67	28—17
Január.....	646	109	23	10	2	4	—	6	58	6	188	30	10—48	7—10
Február.....	761	221	92	8	3	13	4	13	79	9	345	66	18—50	28—18
Március.....	784	147	52	11	4	15	—	14	45	6	269	12	13—59	15—11
Április.....	612	99	30	9	5	2	2	12	37	2	156	23	25—40	5—18
Május.....	557	76	25	4	1	4	1	7	29	5	116	14	2—45	29—14
Június.....	147	43	5	8	—	4	—	5	19	2	80	01	3—19	19—2
Július.....														
Augusztus.....														
Összesen...	6502	1050	353	75	27	69	14	98	389	35	1678	238	Dec. 10-67	Jún. 19-2
											1916			

III. Təbliğat.

Az I. és II. táblázat összegezése.

H 6	A használt művek összege	Jogtud.	Államtud.	Orvostud.	Mathem., Természettud.	Filozofia, Paedagogia	Földrajz, Történelem	Filologia	Vegyesek	Kötet	Füzet
Szeptember	165	49	8	24	8	10	22	52	2	256	10
Október	241	73	17	13	28	15	15	79	1	302	78
November.....	232	63	19	11	23	11	39	59	7	299	107
Décember	241	81	14	10	19	9	27	71	7	318	148
Január	219	66	15	9	16	9	25	96	13	380	65
Február.....	404	138	28	11	35	9	35	133	15	621	150
Márczius.....	300	97	27	14	25	8	32	88	9	488	54
Április.....	212	57	19	11	12	9	32	62	7	311	79
Május	164	57	11	10	4	9	14	53	6	239	24
Június	125	20	26	4	11	7	20	34	3	236	17
Július	101	34	12	3	2	4	14	27	5	200	32
Augusztius	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	2124	735	196	120	183	100	275	757	75	3680 4344	664

IV. Táblázat.

A könyveket házi használatra kivevő olvasók (egyének)
állapotuk szerint.

Folyó szám	Állapot	Szeptember	Október	November	December	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus
1	Egyetemi tanár ...	18	12	14	16	22	26	16	13	14	13	12	—
2	Középiskolai tanár.	1	3	1	2	1	3	4	2	—	2	9	—
3	Jog és áll. tud. hallg.	32	36	35	33	27	30	16	15	14	14	11	—
4	Orvostan-hallgató ..	4	2	5	8	2	2	5	1	1	—	2	—
5	Bölcsészet-hallgató ..	10	19	23	28	17	15	13	19	13	12	10	—
6	Természettan-hallg.	4	6	6	7	1	5	5	3	—	4	1	—
7	Ügyvédjelölt	2	1	1	4	1	1	3	1	4	1	3	—
8	Hivatalnok	2	3	—	—	1	5	3	3	2	5	3	—
9	Orvostan-szigorló ..	1	—	1	—	1	—	1	1	—	—	—	—
10	Katonatiszt	1	—	1	—	—	2	2	—	—	—	1	—
11	Középiskolai tanuló.	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Tanársegéd s gyak.	1	3	3	1	—	1	—	2	1	—	—	—
13	Tanárjelölt	3	3	2	1	2	1	1	1	1	1	2	—
14	Magánzó	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
15	Színész	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
16	Gyak. orvos és ügyv.	—	—	—	—	—	2	1	2	2	2	—	—
17	Pap	—	—	—	—	—	1	—	1	1	2	1	—
	Összesen ...	81	90	92	100	76	95	70	64	55	56	55	—

A kikölcsönzők összes száma 834.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA

1892/93-BAN.

(Kivonat dr. Ferenczi Zoltán könyvtári igazgatónak az Erdélyi Múzeum
1893. évi VII. füzetében közzétett jelentéséből.)

Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtára a lefolyt 1892/93. évben szerzemény útján gyarapodott 465 kötettel és füzettel, ajándék és cserepéldányban 1052 kötettel és füzettel, köteles-példányokban 306 kötet könyvvvel és 55 hirlappal s folyóirattal; a gyarapodás összes száma tesz 1978 kötetet és füzetet. E szaporodást hozzáadva a mult évi 49,312 darabhoz, a könyvtár áll jelenleg 51,290 darabból, nem számítva bele a régi magyar nyomtatványokat és az Apor-könyvtárt. Könyvszerzésre kiadatott 2105 frt 81 kr., könyvkötésre 1644 frt 96 kr., összesen 3750 frt 77 kr. A beküldött könyvek darabszáma 1104.

Rendeztetett ez évben az Apor-könyvtár, mely az 1848/49-iki nyomtatványok gazdag gyűjteményét foglalja magában, s mint ilyen, egész hazánkban a legnevezetesebbek és legteljesebbek egyike. E gyűjtemény áll 115. sz. a. 126 kötetből, ezek között van 76 kötet hirlap, 45 darab röpirat és dal, összesen 88 különböző mű és kisebb nyomtatvány s végre 4 nagy kötet időrendbe sorozott proklamáció, hirdetmény stb. Ez utóbbiakból 1848-iki 303 drb, 1849-iki és későbbi 242, ausztriai és külföldi 189, összesen 734 darab. Az egész gyűjtemény kézírattárilag «Apor-könyvtár» czím alatt külön kezeltetik.

A könyvtár rendezésében a lefolyt évben két rendbeli haladás emelendő ki. Egyik az, hogy a könyvtár igazgatója az 1892. év nyarán Szeplekán János urat az egylet választmányának engedélyével megbízta a könyvtár szakezímptárának további kiegészítésével s ő két és fél hó lefolyása alatt több mint 5000 szakezédulát másolt le és osztott be, melylyel mondhatni, a szakezímptár fele készen van. Ugyancsak az elmúlt év nyarán kezdetét vette a helykatalógus készítése, mely 2 hó alatt a 3113 számig haladt s az idén folytattnak fog. Az alapczímptár természetesen egészen teljes.

A kézírattár a lefolyt évben Dálnoki Incze József «Irtó háború 1848/1849-ben» című egykorú kézirati művével szaporodott, melyet a szerző arcképével együtt fia, D. Incze István, megyei könyvelő ajándékozott a könyvtárnak.

Az egyetemmel közös olvasóterem és könyvtár naponként, július és augusztus hónapokat leszámítva, 5 órán át volt nyitva; de a délelőtti hivatalos órák a szünidőn is megtartattak a rendezési

munkálatok végett. Az iskolai év 10 hava alatt megfordult a könyvtárban 5853 olvasó, vagyis havonként átlag 586, napi átlag szerint 26 olvasó, ha a szünnapokat leszámítjuk. Legnagyobb volt az olvasók száma decz. 10-én, 67; legkisebb szept. 3-án. Helybeli használatra kiadatott 1704 mű, a könyvtáron kívüli használatra 2865 mű. Index letéttett könyvkivételre 509. Összes használt művek száma 4569.

A kéziratárunk és a régi magyar könyvtár használatáról az igazgatóság 1892. október 17-ike óta külön naplót vezet, melynek bizonyága szerint e naptól a régi magyar könyvtárból 80 művet és 63 kéziratkötetet és oklevelet használtak.

A könyvtár részt vett a budapesti paedagogium által Comenius Amos születésének 300-ados évfordulójának megünneplése alkalmából 1892. márcz. 28 - ápril 11 között rendezett Comenius-kiállításon. E kiállítás magába foglalta mindazt, a mi hazánkban Comenius működésére vonatkozott, tehát a hazai Comenius-irodalmat is. A könyvtár 24 nyomtatvánnyal, köztük 4 unikummal vett benne részt, melyeket tekintettel értékökre, a múzeum-egylet választmányának határozatából az igazgató személyesen vitt fel és hozott le.

Az évi jelentést az az örömdetes hír zárja be, hogy a könyvtár helyisége iránt fölmerült panaszok a közel jövőben már megszűnnek. A vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszterium ugyanis elhatározta a kolozsvári központi egyetemi épület kiépítését, melynek már az idén elkezdendő új szárnyában a múzeum-egylet könyvtára az egyetemi könyvtárral együtt elébb ugyan csak ideiglenes, de a már elkészített tervek szerint néhány év múlva végleges s a kor színvonalának megfelelő elhelyezést fog nyerni.

SZAKIRODALOM.

A képviselőház könyvtárának katalogusa 1866—1893.
Budapest, Pesti-Könyvnyomda-Részvény-Társaság. 1893. 8r. CLII + 884 l.

A magyar parlament könyvtára együtt született az alkotmányos érával. Nem mintha a pozsonyi diéta követői, vagy ezt megelőzőleg országos rendeink az irodalomnak ily közvetlen használatát nélkülözhatték volna; de mert rendszeres országgyűlések nem tartattak, vagy, a mi szintén nem volt szokatlan, az országgyűlések helye is a körülmények szerint változott, lehetett oka annak, hogy legalább is számottevő könyvtár az országgyűlés rendelkezésére nem állott. Mert, hogy az országgyűlés naplói, jegyzőkönyvei és iratai, valamint a törvények, kellett hogy rendelkezésre álljanak, azt kétségtelennek tartom. Miből önként következik, hogy parlamentünk könyvtárának alapját ezek képezték vagy legalább is ezek vehették meg.

Tulajdonképeni parlamenti könyvtárról azonban csak az alkotmány helyreállítása óta lehet szó. A képviselőház 1866-ban 1000 forinttal kezdte meg a könyvvásárlást, s 1868-ban ment formális határozatba a képviselőházi könyvtár felállítására. Huszonöt év alatt e könyvtár elég szépen fejlődött. Ma kötetei száma 29,390; mely tárgyak szerint következőképen oszlik meg: Törvények, rendeletek, döntvények és parlamenti nyomtatványok 8781 kötet; jog- és államtudományi lexikonok és gyűjteményes művek 609 kötet; politika, jogbölcsélet, jogtörténet és jogtudománytörténet 411 kötet; magánjog, polgári törvénykezés, kereskedelmi jog, váltójog és eljárás 1225 kötet; büntetőjog és eljárás 515 kötet; közjog és közigazgatás 2790 kötet; nemzetközi jog 305 kötet; államgazdaság és pénzügy 2918 kötet. Egyetemes történet 1592 kötet; magyar történet 1585 kötet és külföldi történet 2014 kötet. Földrajz és statisztika 1359 kötet. Könyvészet 216 kötet; szótárak és általános tartalmú lexikonok 314 kötet. Irodalom 1501 kötet. Folyóiratok 3255 kötet.

Ennek a könyvtárnak katalogusát adja kezünkbe Küffer Béla könyvtárnok egy 55 ívnyi vaskos kötetben, mely a közel-

mult hetekben került könyvpiacra. A katalogust terjedelmes előszó nyitja meg, melyben a szerkesztő a sablonos eljárástól eltérve szellemes és jellemző vonásokban mutatja be a könyvtárt, úgy is mint fegyvertárt az eszmék harcában, úgy is mint a jog- és államtudomány irodalmi termékeinek szorgosan és szakszerűen egybeállított gazdag gyűjteményét, melynek jegyzéke egyuttal ez irodalom repertóriumát foglalja magában. És valóban, ha végig lapozzuk ezt a vaskos kötetet, mely a jog- és államtudomány minden ágát legkisebb részletességében tárja elénk, és biztos kézzel vezet bennünket annak minden fázisán keresztül, nem vonhatjuk meg elismerésünket kartársunktól, ki a könyvtári rendszereknek eddigelé nálunk szokatlan talaján működött az előtte lebegő cél elérésére. Tudjuk azt, hogy eddigelé nyomtatásban megjelent könyvtári katalogusaink nagy részt vagy betűrendesek vagy systematikusak. E rendszerrel szakított dr. Küffer Béla, midőn ezek helyébe a gyakorlatnak inkább megfelelő tárgyi katalogust állította. Megvallom őszintén, hogy részemről szívesebben látom, ha a tárgykatalogust az enciklopedikus rendszer keretében dolgozza fel, mint melylyel szorosabban függ össze, semminthogy ezt a systematikus rendszerben olvastotta fel. De a mit katalogusában nyújt, így is föltétlenül megérdemli elismerésünket. Rendszerének használhatóságát emeli a tudományszakoknak nagy részletessége. Benne minden tárgy megtalálja kijelölt helyét. Ki ezt a nagy részletességet talán tehernek tartja, elég utalnom Darmstadt híres könyvtárnokára, ki rendszerében 30.000 alszakot állított fel és terjedelmes két-kötetes művében szépen meg is indokolja. Ezzel ugyan nem azt akarom mondani, hogy minden áron részletességre törekedjünk, mert ennek is van határa és megvan az ára. Mert ily elemekre bontott könyvtár folytatása sok nehézséggel van összekötve és egész embert kíván. Bizton hiszem azonban, hogy szerkesztőjének szakavatottsága jövőre is biztosítja a rendet, melyet most e katalogusában elméleti és gyakorlati tudásával oly fényesen oldott meg.

Maga a katalogus két részből áll: egy betűrendes névmutatóból és a tulajdonképeni tárgyi katalogusból. A betűrendes katalogus e szerint az indexet képezi. Ha a képviselőház jelenlegi katalogusát a megelőző években kiadott jegyzékekkel egybevetjük, akkor ez összehasonlításból nemcsak a jelenlegi könyvtárnok fényes szakképzettsége tűnik elénk, hanem maga a katalogus is magasan emelkedik ki elődei közül. A képviselőház könyvtárának első katalogusa 1876-ban jelent meg. Ebben a könyvek osztályozása alakok szerint történt, valószínűleg a felállításra való tekintettel. A katalogus e formája szerencsétlen kísérletnél egyébnek nem nevezhető. Jóval örvedetesebb haladást mutat az 1880-ban megjelent könyvjegyzék, mert benne a könyvek már szakszerint sorol-

tatnak fel. Az 1886-ki kiadás pedig, melyben az egyes tudomány-szakok már részletesebben vannak feldolgozva, a rendes katalogusok mértékére emelkedik. A jelen 1893-ki kiadás, mely az összes eddigi anyagot öleli fel, a szakok részletessége és tárgyi beosztásánál fogva a legmesszebb menő igényeket kielégíti.

Azon sajátos viszonynál fogva, melyben e könyvtár annak speciális használatával szemben áll, rendszere a külföldi parlamenti könyvtárakkal azonos magaslatra emelkedik, sőt némelyeket, mint a bécsit és párisit, fölül is mulja. A bécsi Reichsrath címjegyzéke: *Katalog der Bibliothek des Reichsrathes*, szakszerint van egybeállítva. A francia *Bibliothèque de la Chambre des Deputés* évenként adja ki betűrendes katalogusát. A német birodalmi gyűlés katalogusa: *Katalog der Bibliothek des Deutschen Reichstages*, a tudományos szakrendszer valódi mintája, melyhez beosztásra képviselőházunk könyvtárának katalogusa legközelebb áll, a washingtoni kongresszus katalogusa: *Catalogue of the Library of congress washington*, betűrendes katalogust ad, de már tárgyi mutatóval, tehát fordított alakban leginkább hasonlít a miénkhez.

Szívesen üdvözljük a szerkesztőt bátor kezdeményezéseért a bibliografia terén, és egyszersmind elismerésünkkal adózunk a képviselőháznak is, mely a jog- és államtudományi irodalom e becses jegyzékének illetően szakavatott közzétételéhez nem csak a hozzá alkalmas erőt találta meg, de a katalogus díszes kiadására a költséget sem kímélte.

Kudora Károly.

Szegedi Gergely Énekes Könyve 1569-ből. *Szilády Aron tanulmányával Sz. Gergelyről s énekes könyvéről. Budapest, 1893. kiadja a M. Tud. Akadémia. 4r. 4+224+XVI. l.*

Folyóiratunk múlt évi kötetének *Magyar Könyvesház* című rovatában van közölve annak a régi magyar énekes könyvnek czimmlása, melyet jeles bibliografusunk, Hellebrant Árpád, a M. Tud. Akadémia könyvtári tisztje. 1892-ben a horoszlói városi könyvtárban fedezett fel. Hellebrant felfedezése különös irodalomtörténeti jelentőséggel bírt, mert a hazai protestantizmus első korszakának zsoltáros könyvei, a régi magyar költészet e becses emlékei nagyon hézagosan jutottak el hozzánk. A legrégebb énekes könyv Gálszécsi Istváné 1536-ból, csak néhány lapnyi töredékben ismeretes. A mik ezt követték: Székely István 1538-iki krakkai, Kálmáncsehi S. Márton ismeretlen helyen s időben kiadott, és Huszár Gál 1560-iki debreczeni zsoltáros könyveinek csak emléke maradt fel korunkig. Az 1562-ki váradi énekes könyv után, melyet szintén Hellebrant fedezett fel a wolffenbütteli könyvtárban, Szegedi Gergely énekes könyve a legelső, mely egész teljességében maradt reánk. Az érdekes emlék három évvel fiatalabb ugyan a váradi énekes könyvnél,

de irodalomtörténeti jelentőségre jóval felülmulja azt, mert a későbbi debreczeni kiadások anyapéldányával lőn alkalmuk általa megismerkedhetni, míg viszont belső jelek és a szerző életének egyes körülményei kétségen kívül helyezték, hogy e kiadásnak is régebbi debreczeni kiadások szolgáltak előképeül. Szegedi énekes könyve mintegy összekötő kapcsot képez a legelső debreczeni zsoltáros könyvek között, a miket ma csak hírükből ismerünk és a későbbi énekes könyvek között, a mik a református egyházban ma is használatban vannak.

A boroszlói unikum e kiváló jelentősége indította arra az akadémiát, hogy a XVI. századi egyházi költészet a becses termékét új kiadásban tegye az irodalomtörténet művelői számára hozzáférhetővé. A kiadásnak bibliografiai becsét kölcsönzött annak módszere, mely a teljes hasonmásban adott czímlap mellett az egész beosztásban — mint maga a kiadó mondja — «lapról-lapra, sorról-sorra, betűről-betűre» híven növeli az eredeti példány szövegét.

A kötethez Szilády Áron írt terjedelmes magyarázatot, melyben a régi énekes könyvek egész bibliográfiája össze van állítva. Érdekes adatokat találunk ebben a munka szerzőjére is. Szegedi Gergely, hihetőleg szegedi születésű katolikus pap, 1556-ban Kálmáncsehi Sánta Márton debreczeni pap és Petrovics Péter segítségével a wittenbergi akadémián tanult, hol 1557-ben Petrovics Péterhez intézett levele nyomtatásban megjelent. Ez év nyarán jött haza és Debreczenben iskolamester, majd Kálmáncsehi halála után predikátor lett. 1562—63 körül — mi okból, nem tudjuk — elhagyta Debreczent s Németi Ferencz tokaji kapitány pártfogása alá helyezte magát. Németi halála után Egerben, Mágócsi Gáspár mellett talált biztos helyet, de mikor Mágócsit 1567-ben Forgách Simon váltotta fel a várkapitányságban, helyzete rosszra változott. Forgách buzgó katolikus létére meglehetősen kiméletlenül bánt el az egri és környékbeli reformátusokkal. Szegedi, a hitehagyott pap, összeütközésbe került az egyházmegyei hatósággal s kénytelen volt kegyelemért folyamodni Verancsicshoz. A püspök a kért kegyelmet attól tette függővé, hogy távolítsa el magától a nőt, kiért hitét elhagyta. Verancsicsnak ez ügyben Pankotai Ferencz egri vikáriushoz írt levele 1569 július 26-áról van keltezve, s ez az utolsó adat, melyben Szegedi nevével találkozunk. Sem a kinos ügy lebonyolításáról, sem élete további folyásáról nincs tudomásunk. De hogy továbbra is megmaradt a reformált hiten, bizonyítja énekes könyve, melynek szóban forgó kiadása éppen ez évben látott napvilágot.

Ez énekes könyvről czímlapja azt mondja, hogy «*mostan ujabban* egyben szedegettetett és megöregbítettett». Tehát volt egy előbbi kiadása is, és az 1602-ki debreczeni énekes könyv előszavából valószínű, hogy az 1562-ben jelent meg. De ennek a ki-

adásnak már csak a címét sem ismerjük s így annál nagyobb becsben kell tartanunk a boroszlói unikumot, annál nagyobb köszönettel tartozunk az akadémiának, hogy azt ily jó kiadásban adta vissza az irodalomtörténetnek.

D. Gy.

A schlägli magyar szójegyzék. *A XV. század első negyedéből. Az eredeti kéziratból közzétette, bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Szamota István. (A szójegyzék fényképeivel.) Ára 2 frt. Budapest. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 1894. 8r. 114 lap és 12 lap fénykép.*

Magyar nyelvemlékeink sorozatát érdekes darabbal gyarapította az a felfedezés, melyet a schlägli premontrei rendház könyvtárnoka, dr. Vielhaber Gottfried 1890-ben tett, midőn a vezetése alatt álló könyvtár kézirateit lajstromozva, azok között egy középkori latin-magyar szótár töredékeire bukkant. A becses töredék egy kódex függelékét képezte, melynek korát magából a szövegből az 1420 és 1433 közti évekre lehet tenni; e kódex latin szótárt, ú. n. hortulariumot tartalmaz latin magyarázatokkal, s egyes szavaknál a magyar kifejezést is adja, tehát 130 magyar szavával szintén a tekintélyesebb magyar nyelvemlékek közé sorozandó; de terjedelemre is, érdekességre is sokkal felette áll a függelékül hozzá csatolt 7 levélnyi latin-magyar vocabularium, mely, mint helyesírásából megállapítható, azt korra is mintegy másfél évtizeddel megelőzi.

Ez a lelet azért is érdekes, mert úgyszólván szakasztott mása a besztercei szószedetnek, mely vele majdnem egy időben került napvilágra. Ennek a szószedetnek korát ismertetője, Finály Henrik a XV. század végére tette, de Tagányi Károly a Századok múlt évi folyamában kimutatta, hogy az a XV. század első negyedéből származik. Tehát körülbelül egykorú a schlägli szójegyzékkel, s e kettő és a Hortularium nyelvemlékeink sorában korra nézve közvetlenül a halotti beszéd és a königsbergi töredék után következnek.

Szamota István fiatal tudósunk volt az első, kinek alkalma nyílt a schlägli szójegyzéket a helyszínen tanulmányozni, s ő reá várt a feladat, hogy azt az akadémia kiadásában a tudományos világnak bemutassa. Hogy a bemutatás méltó legyen a felfedezés jelentőségéhez, arról gondoskodott az akadémia bőkezűsége s lelkes főtákarának, Szily Kálmánnak kiváló tudományos érzeke.

Mint a besztercei szószedetről, úgy ez újonnan felfedezett nyelvemlékről is teljes fényképmásolatot kaptunk kezünkbe, mely a mai technika hűségével és pontosságával állítja szemünk elé az eredeti kézirat hasonmását. E kézirat 7, mindkét oldalon beírt papírlévből áll, kétféle minuskula-írással; a latin szójegyzék nagyobb s erősebb barátgót betűkkel van írva, s az egyes latin

szavak felett apróbb s vékonyabb írással olvasható azok magyar jelentősége. Egyik írás sem olyan tiszta, mint a besztercei szószedeté, de beosztásban a két töredék nagyon hasonlít egymáshoz, csak a szócsoporthoz feliratai hiányoznak a schlaglinél, s az egyes csoportok élére szánt kezdőbetűk helye üresen maradt.

A kiadványnak az a része, mely a szöveg olvasását és magyarázatát adja, első sorban nyelvtudósainkat és kulturtörténelmünk bűvárait érdekli, de magának a kéziratnak facsimiléje hazai kódexeink ismeretének anyagát gyarapítja új adatokkal; s az adott nekünk alkalmat, hogy felőle a magyar bibliografia közlönyében e pár sorral megemlékezzünk.

Sch. Gy.

Pirenne: Bibliographie de l'histoire de Belgique. Gand, Engelcke, 1893. 8r.

Pirenne könyvét örömmel fogja üdvözölni mindenki, ki Belgium történetével csak röviden is foglalkozni akar. Tetemesen megkönnyíti e munka a tájékozást Belgium történeti irodalmában. Szerzője Dahlmann-Waitz és Monod hasonló bibliografiai munkáit tartá szem előtt jelen műve szerkesztésében. E küldemény, s még inkább az, hogy munkája beosztásában említett szerzők kézikönyveit használta, a munkásnak csak előnyére vált. Jóllehet első sorban a tanulók számára akart tájékoztató kézikönyvet adni, e czélt messze túlhaladta s a tudósok, a szakszerű historikusok is haszonnal fogják forgatni Pirenne könyvét.

Ha a munka belső berendezése, oeconomiaja nem okozott nagy nehézséget, mert a Dahlmann-Waitz és Monod-féle beosztást követi, sokkal nehezebb volt annak eldöntése, hogy mi foglaljon helyet e kézikönyvben, mi nem. Tudjuk, hogy Belgium története az ország egyesítése előtt szorosan összefügg Franciaország és Németország történetével, s így sem attól el nem választható, de viszont az ezen országok történetére vonatkozó összes művek sem voltak felvehetők e kézikönyvbe, miután ez a munkát túltengővé tette volna. Szerző ezért kizárta munkájából mindazon műveket, melyek nem foglalkoznak specialiter a mai Belgium, Artois, Cambrai stb. történetével. De kihagyta egyúttal mindazon műveket és forrásokat — egy-kettő kivételével — melyek nem foglalkoznak kizárólag Belgium történetével. Hasonlókép a történelem segédtudományait is csak annyiban vette tekintetbe, a mennyiben azok Belgiumra vonatkoznak.

Munkája két részre oszlik. Az első részben folyóiratok és általános munkákat sorol fel, míg a második rész Belgium történetét korszakok szerint ismerteti. Erre vonatkozólag külön beosztást csinált magának szerző, különösen az újkorig. A verduni szerződés előtti idoszakkal egy fejezetben végez, a többi korszak-

kokat így osztja be: a verduni szerződésből a XII. századig; a XII. és XIII. sz.; a XIII. századtól a burgundi-ház trónraléptéig; a burgundi hercegek kora. Az újkort illetőleg a szokásos beosztást használja.

Ha Pirenne munkája nem is ment minden hiánytól, és, mint hasonló munkáknál másként alig lehetséges, több-kevesebb pótlásra szorul, mégis ennek daczára teljes elismerést érdemel. Azon óhajjal zárjuk be ezen sorokat, vajha Magyarország történetére is bírának egy ily munkával, mely, mint Pirenne-é, főleg a kezdők és tanárjelöltek stb. részére bírna nagy beccsel, miért utóbbiak manapság tényleg nagynehezen szerezhetnek áttekintést a Magyarországra vonatkozó történeti irodalomról, főleg a külföldi forrásokról.

Aldásy Antal.

Die Mittelalterlichen Handschriften in der Stadtbibliothek zu Braunschweig. *Im Auftrage der städtischen Behörden bearbeitet von Heinrich Nentwig.* Wolfenbüttel, 1893. 8r. VII+202 levél.

A braunschweigi városi könyvtár kódex-gyűjteményéről a fentebbi cím alatt részletes katalogus jelent meg, mely több tekintetben megérdemli, hogy vele bővebben foglalkozzunk. A könyvtár kódexeinek száma 184 darabra rúg; ezek legnagyobb része saecularisált egyházakból került a város tulajdonába. Igy igen sok kódex a braunschweigi minorita-kolostor könyvtári jegyét viseli magán; a szerzetesek mikor a lutheránusok elől 1528-ban a várost elhagyták, könyveik nagy részét magukkal vitték ugyan, de a hátrahagyottak felől 1532-ben készített leltár mégis körülbelül 350 kötet kéziratot és nyomtatványt tüntetett fel. Egy másik nagyobb rész a Szt-András-plebánia könyvtárából származik, melyet Jordán mester, a Szt-Balázs-egyház plebánosa alapított 1310-ben és Ember János (Johann von Ember) és Hameln Gerwin jelentékenyen gyarapítottak. A János által hagyományozott könyvekből mennyi van meg jelenleg, azt pontosan megállapítani nem lehet; a Gerwin-féle kéziratok és nyomtatványok provenienciáját a bennük lelhető czímer teszi kétségtelenné.

Tartalmukat tekintve e kéziratok majdnem kizárólag a theologia köréből valók; aránylag igen sok az egyházjogi mű, melyek legnagyobb része a ferencz- és domonkos-rendiek kiváltságaival foglalkozik. Történelmi vonatkozású munkával alig találkozunk s Aeneas Sylvius Historia Bohemicajának a XV. század végéről származó kéziratát említetjük meg, mint az egyetlen kódexet, mely némi távoli összeköttetésben áll a hazai középkori bibliografiával. De a magyar vonatkozású kéziratok hiánya daczára is meg kellett emlékeznünk e jegyzékről, mint a mely módszerében és annak következetes keresztülvitelében az elsőrangú könyvészeti publikációk sorába tartozik. A tudós szerző, ki két év előtt a városi könyvtár őnyomtatványairól adott igen pontos jegyzéket, ezuttal is a legnagyobb figyelemmel és pontossággal járt el feladata meg-

oldásában. A címeket mindenütt magából a kéziratból veszi s a cím nélküli kódexeknél a kezdő és befejező szavakat használja fel a példány meghatározására; leírja a kézirat anyagának és írásának jellegét, a kiállítás módját, pontos méreteket ad a nagyságról, közli a különböző bejegyzéseket. Csupán egy hiányát konstatálhatjuk és ez az, hogy bibliografiai segédeszközök híján nem határozhatta meg minden kéziratánál, vajjon megjelent-e nyomtatásban, vagy nem? Ettől eltekintve azonban a kiadvány hasznos útmutatóul szolgálhat mindazoknak, kik hivatásszerűleg foglalkoznak régi kéziratok meghatározásával és leírásával.

Horváth Sándor.

Catalogue de la bibliothèque de feu Ahmed Vefik Pacha. Constantinople, Bagdadlian, 1893. 2r.

Az előttünk fekvő jegyzék egy híres bibliofil könyvtáráról tájékoztat minket. Ahmed Vefik pasa volt nagyvezér könyvtára nemcsak hazájában, hanem egész Európában ismeretes volt. Tervszerűen gyűjtött 30 éven keresztül, a legnagyobb áldozatoktól nem riadva vissza, hogy könyvtárát tökéletesbítse. Csak így volt lehetséges, hogy oly kincset halmozzon össze, minővel kevés könyvtár bír. A legrégibb s legritkább nyomtatványok s kéziratok foglaltak helyet könyvtárában. Az utóbbiak közül különösen az arab kéziratok vannak nagy számmal képviselve, melyek között nem egy található a legritkábbak közül. Egyedül az arab nyomtatványok s kéziratok 1200 számot tesznek ki. A könyvtár többi részét keleti és európai nyelvű könyvek teszik, gazdagon képviselve a tudományok minden egyes ágát.

Különös érdekességet kölcsönöz könyvtárának azon körülmény, hogy a könyvnek kötése az illető korban virágzott kötés mintájára van készítve. Hasonló gondot fordított a különböző fa- és rézmetszetekre is, melyek gyűjteménye szépen tünteti elő ezen iparág fejlődését negyedfélszáz éven keresztül.

Vefik pasa könyvtára osztozott annyi sok könyvtár sorsában: ez év július havában árverezték, alkalmasint szétkallódott a világ minden tájára.

A magyar művek részére külön rovat van, benne három magyar művel találkozunk. Ezek az 1877-ben megjelent Erődi-féle munka a török küldöttségről, Lukáts Gyula «Török nemzet»-e és az Akadémia által 1875-ben kiadott kazáni tatár szövegek, valamennyi szépen bekötve. Teljesség okáért megemlítem még Deguignes «Histoire des Huns» című 1754-ben megjelent munkáját.

Á. A.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Az **Archaeologiai Értesítő** mult évi IV. és V. füzetében *Bárczay* Oszkár Családi czímerek hazai emlékeken czim alatt összeállítja azokat a műemlékeket, a melyek nemesi czimmerrel vannak ellátva s mint ilyenek, a Csergheő Géza szerkesztésében megjelent Siebmacher-féle magyar czímeres könyvben idéztetnek. Jegyzéke bennünket azért érdekel, mert a czímerlevelek óriási számán kívül egész sorozatát foglalja magában oly hazai nyomtatványoknak és kéziratoknak, a mik a rajtok levő czímerek folytán a magyar heraldika forrásai között igényelnek helyet maguknak. A legrégibb czímeres kézirat, mivel jegyzékében találkozzunk, a M. Nemz. Múzeum könyvtárának egy XIV. századi kódexe, a Kanisayak czímerével; a legrégibb czímeres nyomtatvány Pázmán Péter imádságos könyvének 1665-iki kiadása, melynek címlapját Széchy Mária czimere díszíti; leggazdagabb heraldikai forrásul a gróf Zichy Jenő birtokában levő Zichy-album szerepel, mely 16 család czímerének megállapításához nyújtott anyagot.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** mult évi X. füzetében *Récsey* Viktor egy görög költeményt közöl Szent-László leányáról, melynek két XIV. századi kézírata az athéni nemzeti könyvtárban őriztetik. Az irodalmi rovatban *Vári* Rezső a Codex Festi Farnesinus facsimile-kiadását, *Váczy* János az 1891/92-ben megjelent filologiai programmértekezéseket ismerteti. A folyó évi I. füzetben *Sebestyén* Gyula Az ismeretlen Homér-fordítóról című cikkében egy korábbi közlése kiegészítéseként bemutatja Simony Imre Homér-fordításának eddig hiányzó részét, mely Fülöp József körmendi ref. lelkész birtokában van. A könyvészeti rovat, mely a II. füzetben is folytatódik, a két füzetben a hazai nyelvtudományi irodalom 47 új termékét, s az 1892/93-iki filologiai programmértekezésekkel együtt összesen 96 művet sorol fel.

Az **Erdélyi Múzeum** 1894-iki évfolyamának I. füzete a folyóirat I—X. évfolyamai tartalomjegyzékét közli, a szerzők sorrendjében állítva össze az azokban megjelent értekezéseket s külön felsorolva a hazai és külföldi irodalom termékeit, melyekről a könyvismertetések rovata megemlékezett. A II. füzethez *Apáczai Cseri János* Oratio de summa scholarum necessitate earumque inter Hungaros barbariei causis című értekezése van mellékelve, melyet Apáczai 1656-ban, a kolozsvári ev. ref. kollégium rektorává kinevezetvén, székfoglaló értekezés gyanánt írt és a collegium albumába sajátkezűleg igtatott be. Az érdemes munka most először lát napvilágot; latin előszót *Felméri* Lajos írt hozzá, röviden összefoglalva Apáczai életrajzát és a székfoglalóra vonatkozó adatokat.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** negyedik évfolyamának I. füzetében *Acsády* Ignác Verancsics Antal és Szerémi György egymáshoz való viszonyát tárgyalva, beható kutatás alá veszi műveik kéziratait is. *Horváth* Cyrill Codex-tanulmányok cz. cikkében a Bod- és Lobkovicz-kódexek összefüggését kutatja s arra az eredményre jön, hogy mindkét kódex ugyanegy szerzettől, a ferencz-rendiektől származik. *Horvát* Árpád **Közlemények** iromány-tárczámból cím alatt nagyérdékű iratokat tesz közzé atyja Horvát István és saját maga gyűjteményéből, melyekben a negyvenes és ötvenes évek könyvtári viszonyai is több oldalról vannak megvilágítva. *K. J. A* Zrinyi-könyvtár katalógusát ismerteti. *B. F.* Az 1892/93-iki irodalomtörténeti program-értekezések felett tart szemlét. A füzet végén *Hellebrant* Árpád 98 számra terjedő repertóriumot közöl az irodalom legújabb termékeiről, melynek egyik jó oldala, hogy a folyóiratokban elszórt értekezéseket is felsorolja.

A **Századok** ez évi I. és II. füzetében *Karácsonyi* János és *Pauler* Gyula folytatják a mult évi vitát a Hartvik-legenda szerzője felől. Karácsonyi e vita folyamán beismeri, hogy Hartvik Könyves Kálmán király korában élt, de munkájának a nagyobb legendát tartja, s a múzeumi kódexről, melyet azelőtt a XIII. századra tett, kijelenti, hogy a XII. századból való és szerzőjének a székesfehérvári káptalan egyik kanonokját tartja, a ki művét 1170—80 körül írta. Pauler ez újabb föltevessel szemben megmarad előbbi állításai mellett. Az I. füzetben találjuk még *Szilágyi* Sándor ismertetését a Vaczulik-féle oklevélgyűjtemény felől, mely egykor Pázmány Péter levéltárához tartozott s ajándék útján a M. Történelmi Társulat birtokába kerülve, jelenleg a M. Nemzeti Múzeum levéltárában van elhelyezve. V. megkezdi szokásos szemláját az iskolai programmok értekezései felett, s *Szádeczky* Lajos és *Erdélyi* László még egyszer felelevenítik a Szerémi György szerzősége felől pro és contra felhozható érveket. A II. füzetben Thim József ismerteti az újabb szerb irodalom termékeit, s *É. M.* a 400 év előtti cetingei nyomda jubileumi iratát ismertetve, röviden összefoglalja e nyomda történetének adatait. Mindkét füzet a magyar és külföldi történelmi irodalom gazdag repertóriumát közli, melyet, mint rendesen, most is *Mangold* Lajos állított össze.

A **Történelmi Tár** 1894-iki I. füzetében *Áldásy* Antal a folyóiratunk mult évi folyamában közölt dolgozata kiegészítéseül megkezdi a vatikáni levéltárban készített regestáinak közlését, s első közleményében VI. Kelemen (1342—1352.) vatikáni regestáinak anyagát öleli fel. Ifjabb *Kemény* Lajos Károlyi Gáspár és Huszár Gál életrajzához közöl a kassai városi levéltárból adatokat.

A **Centralblatt für Bibliothekswesen** mult évi 10—11. kettős füzetében *Schmidt* Adolf a darmstadti udvari könyvtár egyes bibliografiai ritkaságait ismerteti. *Dziatzko* K., a híres göttingai könyv-

táros a könyvtárak nemzetközi érintkezései felől értekezik: dolgozata eredetileg a chicagói könyvtári kongresszus számára készült, de idő hiányában nem lett felolvasva. A 12. füzetben *Ihm* Miksa a régi Róma könyvtáraitól értekezik, s *Wenker* G. marburgi könyvtárnok egy általa feltalált áthelyezhető könyvpalcsoportot mutat be.

Az 1894. évfolyam 1—2. kettős füzetének nagy részét Henry *Harrisse* Christophe Colomb et les académiciens espagnols című francia nyelven írt értekezése foglalja el, melyben a *Bibliografia Colombina* (Enumeración de libros y documentos concernientes a Crisóbal Colón y sus viajes) című, 1892-ben kiadott spanyol művet ismerteti. A Columbus-irodalom bibliográfiájának hiányait pótolva, a cikkíró a magyar irodalomra is kiterjeszkedik; jegyzékéhez, mely 1789-től 1863-ig hét értekezést sorol fel, úgy látszik, Szinnyi József repertóriumából vette az anyagot. *Nörrenberg* Konstantin terjedelmes jelentésben számol be a chicagói könyvtári kongresszus lefolyásáról. A füzet egész terjedelmében közli a porosz közoktatási miniszter 1893. december 15-iki rendeletét, mely a berlini királyi könyvtár és a porosz kir. egyetemi könyvtárak tisztviselőinek tudományos minősítését szabályozza.

A *Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung* múlt évi. 4. füzetében *Sickel* Tivadar Ein Ruolo di famiglia des Papstes Pius IV. című dolgozata érdekes adatokat tartalmaz a IV. Pius korabeli vatikáni könyvtár személyzeti viszonyai felől. *Redlich* Osvát a vatikáni könyvtár *Codex Ottobonianus 2115.* jelzett kéziratát ismerteti, mely Habsburgi Rudolf kancelláriájából származó iratokat tartalmaz, köztük olyanokat is, amelyek Rudolfnak Magyarországhoz való viszonyára vonatkoznak.

A *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* XIX. kötetéből megjelent az 1. füzet, melyben *Kursch* Bruno folytatja jelentését a franciaországi könyv- és levéltárak kódexei felől. *Wattenbach* Vilmos pedig a párisi nemzeti könyvtár kéziratgyűjteményének újabb (1875—91.) szerzeményeit ismerteti Delisle katalógusa alapján: jegyzékében van egy XVI. századi kézirat, mely a római császárok s pápák rövid krónikáját tartalmazza Zsigmondig és V. Miklósig.

D. Gy.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának igazgató-örvé a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1893 december 24-én kelt elhatározásával dr. Fejérpataky Lászlót, a múzeumi kézirat- és levéltári osztály őrét, a Magyar Tud. Akadémia r. tagját nevezte ki. A Budapesti Közlöny f. évi január 5-iki száma a kinevezésről a következő hivatalos értesítést hozta:

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a magyar nemzeti múzeum könyvtáránál rendszeresített igazgató-óri állásra dr. Fejérpataky László múzeumi őrt s m. tud. akadémiai tagot nevezte ki.

Az új igazgató-őr január 4-én letéve a hivatos esküt, működését azonnal megkezdte.

Wenzel Gusztáv gyűjteménye a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A múzeumi könyvtárban az elmúlt év végén lett befejezve néhai Wenzel Gusztáv egyetemi tanár gyűjteményének rendezése, melyet a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak hosszabb alkudozás után sikerült az elhunyt örököseitől az intézet számára megszerezni. A kiváló jogtudós és polyhistor sokoldalú tudományos működésének rendkívül érdekes és hű tükre ez a gyűjtemény, mely tartalmának változatosságával és pontosságával majdnem páratlanul állott a hazai magángyűjtemények sorában. Wenzel nemcsak alapos tudós volt, a ki tanulmányai közben minden érdekes dolgot feljegyzett, de szenvedélyes oklevél-gyűjtő is. Gyűjteménye ennél fogva két csoportra oszlik: az oklevelek és a szorosan vett kéziratok csoportjára. s ez utóbbiban saját jegyzetei mellett a különböző provenienciájú idegen kéziratok is jelentékeny helyet foglalnak el. Okleveleinek száma 1087 db; ezek között van 15 darab eredeti Árpád-kori oklevél, 114 darab a XIV. 124 darab a XV. századból s 22 a XVI. század első negyedéből, 275 középkori oklevél másolata s az újabbkori anyag között igen sok városi irat. A 212 kötetből álló kéziratgyűjteményben kiemelendők a Horvát István diplomatikai és genealogiai előadásairól készített jegyzetek. (Wenzel saját kézírása), Pauler Tivadar doktori értekezésének eredeti kézírata, melyet a szerző maga ajándékozott barátsága emlékeül későbbi tanártársának; Podhraczký József két dolgozata és Wagner Károly *Collectanea de regno Comaniae* című munkájának kézírata, mely a Jankovich-gyűjteményből származott, s mint ilyen, kiegészíti a múzeumi kéziratárban őrzött Wagner-féle kéziratokat. Kiváló jogtörténeti beccsel bírnak a dalmát városok jogforrásainak kézíratai, miket Wenzel a saját költségén másolatott le gyűjteménye számára. A kéziratgyűjtemény legértékesebb részét azonban Wenzelnek a magyarországi bányászatra, a Frangepánok történetére s Mátyás ausztriai szereplésére vonatkozó s egyéb jegyzetein és tanulmányain kívül sajátkezűleg írt oklevél-másolatai képezik, melyek 86 kötetben kor szerint rendeztettek s a magyar történelem becces anyagát foglalják magukban.

H. S.

A porosz könyvtárak minősítése. A porosz kir. vallás- és közoktatás- és orvosügyi miniszter 1893. évi december 15-én rendeletet adott ki, melyben a berlini kir. könyvtár és a porosz egyetemi könyvtárak tisztviselőitől megkívántató képesítés feltételei részletes szabályozást nyertek. A rendelet a nevezett könyvtárak tudományos szolgálatába való felvételt két évi voluntair-szolgálatról és az ezt követő könyvtárnoki szakvizsga sikeres letételéről teszi függővé. Önkéntes gyakornokul csak az jelentkezhetik, a ki a gymnasiumi érettségi vizsgálaton és a theologiai, jogi, orvosi vagy tanári első alapvizsgálaton kívül a doktori vagy licentiatusi vizsgálatot kiállotta, s kellő anyagi eszközökkel rendelkezik, hogy a két évi ingyenes szolgálat alatt magát tisztességesen fenttarthassa. A gyakornoknak e két év alatt a könyvtári szolgálat lehetőleg minden ágával meg kell ismerkednie. A második évet jogában áll a göttingai egyetemi könyvtárnál töltetni, hogy az ottani egyetem két féléves könyvtartani kollegiumát hallgathassa. A könyvtárnoki szakvizsgálat a miniszter által kiküldött bizottság előtt teendő le, mely egy elnökből és két tagból áll. A vizsgálat szóbeli, és fő czélja az, hogy a jelölt bizonyosságot tegyen a könyvtári igazgatás, a bibliografikus segédeszközök és az általános irodalomtörténet terén megkívántató jártasságáról, a bibliografiai munkássághoz szükséges angol, francia és olasz nyelvismeretekről s az írás és könyvtárban történetének ismeretéről. Paleografiai képzettség és az ősnymtatványok ismerete a jelölt különös előnyeül szolgál. A vizsgálat egy félév lefolyása után, de csak egyszer ismételhő. A ki a vizsgálatot sikerrel kiállja, azonnal leteszi a hivatalos esküt, s addig, míg fizetési állásra ki nem nevezetik, könyvtári assistens címmel azon könyvtár kötelekében marad, a melynél gyakornoki szolgálatát teljesítette. A rendelet 1894. április 1-én lép életbe. (CB.)

Magyar egyetemi tanár Dorpatban. *Kvacsala János* pozsonyi ág. ev. lyceumi tanárt, a protestantizmus vallási irodalmának kiváló buvárát a dorpai egyetem meghívta az egyházjog ny. rendes tanszékére. Kvacsala a meghívást elfogadta, azzal a feltétellel, hogy megtartja magyar állampolgárságát és míg az orosz nyelvet kellően el nem sajátítja, németül fogja tartani előadásait. A jeles tudós m. év december havának elején foglalta el új állását. Távozásakor ígéretet vettünk tőle, hogy úgy a 250,000 kötetet számláló dorpai egyetemi könyvtárban, mint Oroszország többi könyvtáraiban hungarikumok után fog kutatni s az eredményt folyóiratunk útján fogja közölni a hazai tudományos körökkel.

Adalék a vatikáni levéltárból a Corvina történetéhez. A bécsi pápai nuntius 1666. február 6-án kelt jelentésében a következő érdekes helyet találjuk:

«La maestà dell imperatore piena di zelantissimi pensieri, havendo saputo che nella famosa libreria di *Buda* anticamente occupata di Turchi, si conservino opere molte confacenti alla religione cattolica et in specie l'istoria del quinto concilio ecumenico, il di cui esemplare suppose non si trovi nemmeno in cotesta sacra biblioteca, ha ottenuto con il mezzo del conte *Leslie* suo ambasciatore dal sultano la licenzia d'havere detti libri, e spedisce peró domani sua maestà il bib'iotecario á quella volta, con speranza di levare molt' altri importanti volumi col mezzo de denari al custode di detta libreria.»

(Vatikáni levéltár. Nuntiatura di Germania. vol. 180.) Közli *F. V.*

Magyar tanuló Rómában. A külföldön tanult magyarok számát az alább közölt okmány ismét egygyel szaporítja. Annival is érdekesebb ez, mert az okmány által említett tanuló már kiválóbb állást foglalt el az egyházi személyek között: ő-budai prépost lévén. Az okmány 1601-ben kelt, s jelenleg a vatikáni levéltárban van, a Borghese gyűjtemény I. sorozata 696—697—698—699. kötetében, hol a 106. lapon található. Szövege a következő:

Sanctissime et beatissime in Christo pater ac domine, domine colendissime, post humilimam mei commendationem continuam filialis obsequentiae incrementum. Cum praesentium exhibitor Ladislaus Matthinii praepositus Veteris Budae Ungarus continuandorum studiorum suorum gratia Romam proficisci constituerit, mibique, quo apud sanctitatem vestram etc. commendandum susciperem, humiliter supplicaverit, ego sane cognito et benigne probato liberali eiusdem instituto consideratisque parentum defunctorum meritis, intermittere non potui, quin eum ipsum benigne susciperem promovendum. Ac proinde sanctitatem vestram debita reverentia atque submissione enixe rogatam volo, ut praedicti Ladislai Maytthinii hac in parte benignam atque paternam rationem ducere velit, ut hanc meam commendationem maximi apud sanctitatem vestram ponderis fuisse re ipsa experiatur. Quod reliquum est: sanctitatem vestram ecclesiae dei diu incolumem foelicemque praeesse, et prosperrimis rerum successibus frui ex animo opto. Datae in urbe Vienna, die vigesimo septimo mensis Novembris, anno domini salvatoris nostri supra millesimum sexingentesimum primo.

Eiusdem sanctitatis vestrae etc.

obsequentissimus filius
archidux Austriae
Mathias.

Külczim: Sanctissimo et beatissimo in Christo patriac domino, domino Clementi octavo divina providentia sacrosanctae Romanae et universalis ecclesiae summo pontifici et domino meo colendissimo.

Hátyára írott eredeti, kívülről Mátyás fhg. nagy pecsétjével.

Közli Áldásy Antal.

Breuer Lőrincz életéhez. Kassa városa levéltárában egy «Leit-schauwer Schuldregister» című könyv őriztetik. Valamelyik XVII. századbeli kassai kereskedőnek volt a főkönyve, ki — a cím után ítélve — benne lőcsei vevőközönségének tartozásait jegyezte fel.

Vevői közé tartozott sógora, Breuer Lőrincz is, kinek *tartozik és követel* rovatát íme közlöm:

«Nr. 10. Anno 1640.

Herr Lorentz Breywer mein schwager soll mir: Anno 1638. den 18. May sein sohn der Michael $\frac{1}{4}$ ellen gezwiret legethur (?)	d. 25
Anno 1639. den 26. Martii nam der Michel wieder 1 loth frankfurter schnur	» 60
den 11. April nam der Michel wieder 2 ellen eingesprengte sundespenten ad 27 à	» 54
den 28. Octobris nam der Lorenz 6 ellen seydenen bandt ad 10	» 60
Anno 1642. den 10. Novembris ich zalt vor die bücher laut seines auszuuegs	fl. 8 » 56
A. 1643. den 6. Septembis herr schwager Breyer selbstnen geben	» 200
den 23. Novembris ihme geben durch mein hauszfrau.	» 200
A. 1644. dem 4. Aprill nahm sein diener Marcusz 1 lb. auripigment	» 66
$\frac{1}{2}$ lb. Indich	» 2 » 37 $\frac{1}{2}$

(A könyv szemközt levő oldalán:) A. 1640.

Herrn Lorentz Breywern soll ich

Ab anno 1638. Restir ich noch an der kinder ihr grosz-väterlichen erbguet a fl. 500

A. 1638. den 6. November empfang ich

1 dictionarium 4 ling(uarum) a	fl.	1 d.	50
1 Terentium a		1	50
1 Compendium Hüteri a		1	60
1 ungarisches evangel			60
1 Virgilium Maro		2	
1 calender			36
Anno 1641. den 19. November nahm ich von ihm			
1 compend(ium) Gorlicens(e)			60
1 Ciceronis Epistola Sturmii			40
A. 1642. 10. Novembris zalt er mit kalendern		1	99

Közli ifj. Kemény Lajos.

A Magyar Könyv-Szemle és a külföldi sajtó. Folyóiratunk új folyamának első kötetéről nemcsak a hazai sajtó emlékezett meg elismerőleg, de a külföldön is tudomást vettek felőle, a mit első sorban a Gutkeled-bibliáról hozott közlemény hatásának kell tulajdonítanunk. Fejérpataky László felfedezése, melylyel a hirneves kódex sorsát kiderítette, általános érdeklődést keltett mindenütt; a legelőkelőbb bécsi és németországi hírlapok napihireik rovatában foglalkoztak vele; a Journal des Débats f. évi január 22-iki száma pedig a kiváló érdekű tudományos felfedezések sorában emlékezett meg az admonti biblia történetének művelődéstörténeti jelentőségéről.

Hungarikumok a külföldi antiquár-katalogusokban. *Martinus Nijhoff* hágai antiquár *Curiosités de l'art typographique* cz., 1893 október havában kibocsátott árjegyzéke *Flaccus Illyricus Eine schreckliche Historia* cz. helynelküli 1549-iki kiadását kínálja eladásra; (ára 13, 50 hollandi forint); ugyanitt megvan *Grynaeus Die nieuwe weerelt der lantschappen* cz. ritka munkája, Antwerpen, 1563, melyben a magyarok eredetéről is szó van; (ára 30 hollandi forint), *Herberstein. Comentar della Moscovia etc.*, Bazel, 1593. (35 frt.) és *Aeneas Sylvius* epistoláinak löweni, 1483-iki kiadása; (32 forint.) *Albert Cohn* berlini antiquár 204. sz. katalogusában találjuk *Alstedius*t egy munkájának angol fordítását: *Templum musicum or the musical Synopsir*, London, 1664; (ára 20 márka), *Behamb* Notia Hungariae-ját, Strassburg, 1676. (6 márka), és a *Cosmographie introductio* ritka, 1509-iki strassburgi kiadását. (750 márka.) *Hiersemann* lipcei antiquár *Trachtenkunde* című katalogusából kiemeljük a következő műveket: *Braun et Hogenberg Civitates orbis terrarum*, 3. k., Köln, 1572–1618. (480 márka); *Korb*, *Diarium itineris in Moscoviam*, Bécs, 1700. (190 márka); *Alexander*, *Picturesque representations of the dress and manners of the Austrians*, London, 1800 körül (30 márka), és *Moleville*, *Costumes des états héréditaires de la maison d'Au triche*, London, 1804. (55 márka.) Igen érdekes hungarikumokat tartalmaz *Rosenthal* müncheni antiquárnak az egylevelű nyomtatványokról kiadott 87. számú katalogusa, melyben egész sorát találjuk a török háborúkra vonatkozó röpiratoknak, hírlapoknak, magyarországi várak képeinek és egyéb apró nyomtatványoknak. Legrégibb ezek között Ferdinand 1532. ápril 27-iki nyílt parancsának nyomtatott példánya. (Ára 24 márka.) *Kende S.* bécsi antiquárnak Barna Mihály genealogiai gyűjteményéről kiadott jegyzéke a magyar nemesi családok történetének igen becses kézirati forrásait sorolja fel. Megemlítjük e helyütt, hogy a külföldön legújabbán három nagy magaukónyvtár került könyvpiacra, ú. m. *Hellwald*, *Döllinger* és *Gindely Antal* könyvtárai; az első kettő főleg művelődéstörténeti szempontból bír kiváló jelentőséggel, Gindely könyvtára pedig első sorban a harmincz éves háborúra vonatkozó műveket, köztük igen sok magyar vonatkozásút, foglal magában.

A Magyar Könyv-Szemle

1892/93. évi folyamára előfizettek:

Acsády Ignác, Budapest. Akadémia (M. Tud.) könyvtára. Budapest. Andrassy János, Nagyvárad. Aradi áll. tanítóképző intézet. Áldásy Antal, Budapest. Babics József, Zsombolya. Balassy Ferencz, Maklár. Ballagi Aladár, Budapest. Bayer József, Budapest. Békefi Remig, Budapest. Bodnár Zsigmond, Budapest. Boszniai orsz. kormány, Szerajevó. Budapesti egyetemi könyvtár. Budapesti egyetemi olvasókör. Budapesti egyetemi történelmi szeminárium. Budapesti V. ker. áll. főreáliskola. Budapesti ref. főgimnázium olvasóköre. Bunyitay Vincze, Nagyvárad. Concilia Emil, Nagy-Szombat. Csaplár Benedek, Budapest. Csánki Dezső, Budapest. Csányi Ferencz, Kolozsvár. Csávolszky József, Vác. Csoma József, Devecser. Dankó József, Pozsony. Debreczeny János, Eger. Desewffy Arisztid, Budapest. Dévai áll. főreáliskola. Dévay József, Budapest. Doby Antal, Homonna. Emich Gusztáv, Budapest. Ferenczi Zoltán, Kolozsvár. Fraknoi Vilmos, Róma. Gebauer Miklós, Trencsén. Gerold és társa, Bécs. Gond István, Stomfa. Graenzenstein Béla, Budapest. Gyárfás Tihamér, Brassó. Győri tanítónőképző intézet. Gyulai Béla, Budapest. Hajnik Imre, Budapest. Hellebrant Árpád, Budapest. Hodinka Antal, Bécs. Hódmezővásárhelyi ev. ref. főgimnázium. Honvédelmi minisztérium, Budapest. Horváth Emil, Budapest. Horváth Sándor, Budapest. Hradsky József, Szepes-Igló. Jeszenszky Alajos, Nyitra. Kammerer Ernő, Budapest. Karácsonyi János, Nagyvárad. Károlyi Árpád, Bécs. Keifel József, Pozsony. Keszthelyi áll. gazdasági iskola. Keszthelyi gróf Festetics-könyvtár. Knauz Nándor, Esztergom. Kolozsvári unit. főiskola. Kovács Eduárd, Homok. Kudora Károly, Budapest. Losonczy áll. főgimnázium. Lőcsei kath. főgimnázium. Major Lajos, Budapest. Marczali Henrik, Budapest. Marosvásárhelyi ref. főiskola. Márm.-szigeti áll. tanítóképző intézet. Márm.-szigeti kath. nagygimnázium. Báró Mednyánszky Dénes, Bécs. Melczér István, Budapest. Miskolci ev. egyházmegyei könyvtár. Miskolci polgári iskola. Nagybánya város tanácsa. Nagybányai iparos ifjúság önképzőköre. Nagybányai kaszinó. Nagybányai polgári társaskör. Nagy Iván. Horpács. Nagyvárad kir. jogakadémia. Némethy Lajos, Esztergom. Báró Nyáry Jenő, Budapest. Országos levéltár, Budapest. Országos kaszinó, Budapest. Ortay Tivadar, Pozsony. Palcsó István, Késmárk. Pap Géza, Budapest. Pauler Gyula, Budapest. Pápai ref. főiskola. Pécsi püspöki könyvtár. Pór Antal, Esztergom. Pozsonyi ev. lyceum. Pozsonyi kath. főgimnázium. Pozsonyi kir. jogakadémia. Báró Radvánszky Béla, Sajó-Kaza. (2 pld.) Ráth György, Budapest. Ifj. Reiszig Ede, Budapest. Báró Révay Ferencz, Budapest. Révész Kálmán, Kassa. Rumbold Bernát, Budapest. Sárospataki áll. tanítóképző intézet. Sárospataki ref. főiskola. Sátoralja-ujhelyi kath. nagygimnázium. Schönherr Ágoston, Márm.-Sziget. Schrauf Károly, Bécs. Selneczbányai ev. lyceum. Solyom-Fekete Ferencz, Déva. Somogyi-könyvtár. Szeged. Sopron város tanácsa. Szabadkai városi főgimnázium. Szalay László, Bécs. Szent-István-társulat, Budapest. Szent-Ivány Zoltán, Budapest. Székely-keresztúri áll. tanítóképző intézet. Székely-udvarhelyi áll. főreáliskola. Székely-udvarhelyi ev. ref. kollégium. Széll Farkas, Debreczen. Szilágyi István, Márm.-Sziget. Szilágyi Sándor, Budapest. Szily Kálmán, Budapest. Szombathelyi kath. főgimnázium. Szombathy Ignác, Aranyos-Maróth. Gróf Teleki Ede, Budapest. Gróf Teleki Géza, Budapest. Gróf Teleki Sándor, Budapest. Temes vármegye alispáni hivatala. Temesvári kath. főgimnázium. Temesvári Mihály, Marosvásárhely. Tengerészeti hatóság, Fiume. Thallóczy Lajos, Bécs. Thim József, Zombor. Toldy Lajos, Budapest. Tóth István, Kecskemét. Tóth Samu, Debreczen. Varjú Elemér, Budapest. Váczi kegyesrendi főgimnázium. Verseczi városi főreáliskola. Vécsey Tamás, Budapest. Zalán Lipót János, Budapest. Zilahi ev. ref. kollégium. Zimmermann Ferencz, Nagy-Szeben. Zsilinszky Mihály, Besztercebánya.

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutatózó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december 1-én jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. K Ö T E T.

— II. FÜZET. —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Bojnicic Iván. A horvát-szlavon országos levéltár	97
Varju Elemér. Két könyvhagyományozás a XV. századból. (<i>Két melléklettel</i>).	111
Thaly Kálmán. Kőszeg város könyveinek lajstroma 1614-ből.	114
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ősnymtatványainak jegyzéke (<i>III. közlemény</i>).	120
Külföldi Szemle. A görög nemzeti könyvtár kéziratgyűjteménye Athénben.	129
Récsey Viktortól.	179
A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei az 1893. évben.	181
Horváth Ignácztól. (<i>II. közlemény</i>).	181
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1894. január 1-étől márczius 31-ig	187
Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár állapotáról 1893-ban, Szilágyi Sándortól.	191
A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 1893-ban, Hellebrant Árpádtól	197
Szakirodalom. Havass Rezső, Magyar földrajzi könyvtár. Ism. <i>dr. Jankó János.</i> A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár kézíratainak címjegyzéke. Ism. <i>Sch. Gy.</i> Magyar nyomdászok évkönyve. Ism. — <i>rr.</i> Schwenke. Adressbuch der deutschen Bibliotheken. Ism. <i>H. Á.</i> Nel giubileo episcopale di Leone XIII. Omaggio della biblioteca Vaticana. Ism. <i>Á. A.</i> Autobiography and letters of G. H. Pertz. Ismerteti <i>Horváth Sándor.</i> Folyóiratok szemléje. (Irodalomtört. közlemények, 1894. II. Századok, 1894. III., IV. Történelmi Tár, 1894. II. Archivalische Zeitung, új f. IV. kötet. Centralblatt für Bibliothekswesen, 1894. III—VI.) Ism. <i>D. Gy.</i> 198	198
Vegyes közlemények. Kinevezések a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. Kossuth Lajos könyvtára. Argus de la Presse. Múzeumok és könyvtárak szervezése.	207

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából két teljes példány (I—XVI kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

A HORVÁT-SZLAVÓN ORSZÁGOS LEVÉLTÁR.

(A levéltár 150 éves jubileuma alkalmából.)

Dr. BOJNIČIĆ IVÁNTÓL.¹

A mai zágrábi horvát-szlavón országos levéltár a szlavóniai karok és rendek levéltárából keletkezett, és azért benne igen kevés tulajdonképeni horvát, azaz a régi Horvátországból való anyag található.

A Szlavónia (a mai Horvátország) kormányára vonatkozó okmányok, a tartományi karok és rendek gyűléseinek és a felsőbb bíróságoknak iratai a legrégibb korban valószínűleg az illető szlavóniai hercegek vagy bánok kancellárjai vagy titkárjai felügyelete alatt állottak. Mivel pedig a hercegek és a bánok nem birtak rendes lakhelylyel és a levéltárt mindig magukkal vitték, az országos oklevelek nagy része elveszett vagy egyes családok levéltáraiba került.

1643 óta az ország legfontosabb privilegiumai és a királyi oklevelek egy külön erre a célra készült nagy tölgyfa-lárában (Cista privilegiorum regni Slavoniae) őriztetnek, melynek három kulcsa a bánnál, a viczebánnál és az ítélőmesternél volt, míg maga a láda az ítélőmesternél állott, a kinek gondjára a királyság pecsétje is bízva volt.

Csak 1744. évi márcziusban határozták el a karok és rendek, hogy levéltárukat állandó helyen fogják őrizni és annak élére külön levéltárnokot állítanak.² Ezen levéltárnok számára a rendek 1745-ben a XIII. t.-cz.-ben rövid, de velős és szép instructiót ké-

¹ Dr. Bojničić Iván, horvát-szlavón országos levéltárnok, e cikkét, mely eredetileg az «Archivalische Zeitung» IV. kötetében jelent meg, teljesen átdolgozva és jelentékenyen bővítve bocsátotta folyóiratunk rendelkezésére. Szerk.

² 1744. XVIII. t.-cz.

szítettek. Az első országos levéltárnok Király László volt. Azóta maig, tehát éppen 150 év óta létezik a horvát-szlavón országos levéltár és a levéltárnoki hivatal.

Az országos levéltár 1870. szeptember 12-én külön törvénnyel lett részben újra szervezve. Személyzete jelenleg egy levéltárnokból, egy segédlevéltárnokból, egy fogalmazóból és egy hivatalszolgából áll. Országos levéltárnok e sorok írója; a segédlevéltárnoki állás egy idősebb tisztviselővel van betöltve, a ki betegsége miatt már évek óta nem volt a hivatalban, míg fogalmazóul Laszowszky Emil tehetséges fiatal történész van alkalmazva. A tisztviselők fizetésén és a 150 forintnyi irodai átlalányon kívül nincsen a levéltárnak semmiféle dotációja, mi által üdvös fejlődése természetesen nagyon akadályozva van. Mikor e sorok írója két év előtt a levéltár igazgatását átvette, nem talált ebben semmiféle könyvtárt, sőt még a legszükségesebb segédkönyvek is hiányoztak. A levéltárnok kérelmére utalványozott a bán 1893. kezdetén a levéltár számára, (nem mint állandó dotációt, hanem csak mint egyszeri segélyt), 350 forintnyi összeget könyvek megvételére. Ezen kis összeggel és a Magyar Tudományos Akadémia, a zágrábi délszláv akadémia és a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság könyvajándékaival sikerült most egy meglehetősen, több száz kötetből álló segédkönyvtárt alapítani. Levéltári anyagoknak vétel útján való megszerzése dotáció hiánya miatt szintén csak a kormány külön engedélye és utalványozása mellett lehetséges.

A levéltár a zágrábi Márktéren levő báni palotában, szűk, három szobából álló, középkori szokás szerint vasajtókkal és rostélyos ablakokkal ellátott, igen primitív módon bútorozott helyiségben van elhelyezve. Miután a helyiségeket nem lehet fűteni, a gyűjtemények csak nyáron használhatók. A levéltár naponkint nyitva áll, dolgozni abban azonban csak a horvát-szlavon-dalmát orsz. kormány belügyi osztályának engedelmével lehet, de az egyszer megadott engedély évekre is érvényes. 1848 utáni iratok nem használhatók. A levéltárból okleveleket vagy más iratokat kölcsön venni semmi módon sem lehet.

Publikációi (katalogusok stb.) eddig nincsenek a levéltárnak, már csak azért sem, mert a levéltárnoki állás a legújabb időkig nem volt szakértőkkel betöltve.

Az oklevelek és akták nyílt állványokon, poros fasciculusok-

ban, kronológiai rendben vannak elhelyezve. Az egész levéltárnak nem ugyan tudományos, de jól használható lajstromai vannak.

A levéltár mai álladéka a következő:

I. Oklevelek a régi horvát nemzeti dinasztia korából a X. és XI. századból, összesen tíz darab eredeti (latin nyelven, longobárd írással). Azt hiszem, nem lesz érdektelen ezeket itt felsorolni:

1. A. 999. 15. *Iulii*. Testamentum Agapitae, filiae tribuni Dabronis.
2. A. 1034. *Iaderae*. Donatio Savinae, uxoris Gimmai, monasterio s. Chrysogoni Iaderae facta.
3. A. 1056. *Iaderae*. «Breve commemorationis» de dono piscatorum Iadertinorum, concessio monasterio s. Chrysogoni.
4. *Circa a. 1067*. «Chirographum» Stephani episcopi Iaderensis, quo ecclesia s. Michaelis in insula Postimana iure ad s. Chrysogoni monasterium pertinere asseritur.
5. A. 1070. *Nonae*. Radovanus donat monasterio s. Chrysogoni Iaderae universam sui avi Lilici possessionem.
6. A. 1070. Donatio Radovani confirmatur et in protectionem regis suscipitur.
7. *Circa a. 1075—76*. Petrus abbas s. Chrysogoni Iaderae terras monasterii in Lucorano Maio filio Barbe ad dies vitae sine censu concedit.
8. *Circa a. 1076—78. Salonaë*. Rex Svinimirus (Zvonimir) monasterio s. Benedicti Spalati concedit territorium Pustica in Lazani.
9. *Circa a. 1088—89. Sibenici*. Stephanus II. rex monialibus s. Benedicti Spalati «donationis scriptum» praedecessoris sui Svinimiri de territorio Pustica in Lazani confirmat et molendinum prope Salonam donat.
10. *Circa a. 1100*. Conscriptio terrarum et possessionum monialium s. Benedicti Spalati.

II. Az ország privilegiumai és más fontosabb az ország jogaira és szokásaira vonatkozó okmányok, melyek már 1643 óta a fent említett falárában három kulcs alatt őriztetnek; jelenleg mind a három kulcs a bálnál van, mely körülmény az ezen lárában levő anyag tudományos feldolgozását lehetetlenné teszi. Különben a láda utolsó felnyitása alkalmával meggyőződtem a felől, hogy az abban levő oklevelek lassankint levegő és világosság hiánya miatt tönkre mennek. Ideje volna tehát, ezeket ezen lárából kivenni és modern módon alkalmas szekrényben elhelyezni. Maga a láda szép régi asztalosmunka, a rajta levő vasdiszitmények pedig, különösen a lakat, a lakatosmesterségnek valódi remekei. Elöl a ládán Horvátország és Szlavónia czímerei, a fedelen kívülről a felirat «REGNI SCLAVONIAE 1643.», belülről pedig egy bombastikus latin költemény van. A ládát 1643. december 23-án az akkori

ítélőmester, diankováczi Zakmárdi János ajándékozta az országnak. A ládában hét fasciculusban 143 darab számozott oklevél és egy csomó számozatlan újabb levél van. Az oklevelek közül a mohácsi vész előttieket a magyar tudósok tájékoztatására a következőkben sorolom fel.

1. *A. 1222.* Articuli Andreae II. per Ludovicum I. *A. 1351.* confirmati.
 2. *Idem instrumentum per capitulum Chasmense a. 1421.* transumptum.
 3. *A. 1270.* Litterae Mathaei bani totius Slavoniae, quibus iura regni bani et banatus Slavoniae, quibus in iudiciis utebantur, confirmat, per capitulum Chasmense a. 1350. transumptae.

4. *A. 1325.* Statutum Caroli regis, quo decernitur, incolas banatus Slavoniae unius bani iurisdictioni subesse, nec a quoquam coram palatino aut curiae regiae aut quocunque alio iudice in ius vocari posse. Transumptum capituli Chasmensis de a. 1439.

5. *A. 1349.* Relatoriae capituli Zagrabiensis ad Nicolaum totius Slavoniae et Croatiae banum, super tributis in diversis regni Slavoniae locis exigí solitis, eorundemque legalitate vel illegatitate.

6. *A. 1359.* Privilegium Ludovici I. regis, quo incolae regni Slavoniae ab omni alia praeter unius regni huius bani iurisdictione eximuntur; per eundem regem a. 1377. transumptum.

7. *Idem privilegium regis Ludovici appensione duplicis sigilli a. 1364.* munitum, per capitulum Zagrabiense a. 1391. transumptum.

8. *A. 1395.* Confirmationales Sigismundi regis praemissi Ludovici I. regis privilegii, sibi in specie exhibiti, transumptae per eundem regem a. 1402.

9. *A. 1398.* Nicolaus de Gara, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, privilegium regni de libera prothonotarii electione confirmat.

10. Transumptum capituli Zagrabiensis de a. 1713. supradicti privilegii Nicolai de Gara, nec non privilegiorum Matkonis de Thallocz bani de a. 1439. et Mathiae I. regis de a. 1465. de libera prothonotarii electione.

11. *A. 1406.* Privilegium Sigismundi regis de decimis a regnicolis regni Slavoniae, episcopo Zagrabiensi secundum antiquam consuetudinem praestandis, anno 1406 exaratum et a Blasio Magyar, regnorum Bosniae, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bano a. 1470. transumptum.

12. *Circa a. 1416.* Constitutiones nobilium regni Slavoniae, in generali eorum congregatione latae, a Hermano comite Ciliae et Zagoriae, regni Slavoniae bano confirmanantur.

13. *A. 1418.* Transumptum Davidis Laczk de Zantho, regni Slavoniae bani a. 1418. factum, continens: *a)* Statutum Sigismundi regis, a 1414. nobilibus comitatum Crisiensis et Zagrabiensis exaratum, quo vi generalis decreti toti regno dati constituitur, ut solummodo tempore generalium congregationum in ius vocari possint. *b)* Alterum eiusdem regis de a. 1417. statutum, quo, quantas capitula in obeundis publicis muniis taxas exigere possint, constituitur. *c)* Bullam a pontifice Benedicto XII. anno 1334. exa-

Iste liber vocat **Prima pars Nicolai**
 de lica super totū corpus **Biblie**
 cū textu et additiomb⁹ in tres partes
 diuisus Est emptus in **Cracouia** p
 me **Swanthoslaū** apud **Petrū** salo
 mō consule prefate ciuitatis morā
 tem silenciū ubiqz locorū ac oīpe
 tenentē pro duodecā florems vnga
 ritatibus uel atra **feria** q̄ta in
 vigilia puificatiōis v̄ginis em̄re
 marie Sub anno dñice incarnati
 ois **Millesiō** quadringentesiō octu
 agesimo sexto **Hic** liber meā p̄ cōs
 migratiōi sū paulisper ante p̄re
 p̄e dñi det̄ fūb⁹ religiōis **Carchusi**
 ensiū in sp̄s sitū m̄tra sac̄p̄ d̄ḡtis
 a **Crac** per 12 miliaua vel alibi ubi
 fuent degenaa librorū **Pro laude**
 dei ac sue matris et legētiū valitate
 anno dñi 1881 cū alio sibi dāt̄ m̄lūh̄ p̄a sponte
 h̄et manu p̄a testib⁹ supra scripti **Swanthoslaū** f̄ra in oia
 v̄r p̄tē ap̄t̄ p̄tē p̄tē p̄tē

Virginis intemere solus collegio fratrum
Verbigena rusti Monses laudant? olim
Comiti consors huc liberis contulit et hac
De luce sublatum precibus committit orantis
pro quo voce pia lector dic

Verbigena asszony könyvbejegyzése.

1911 January 10

ratam et a Sigismundo rege a. 1417. transumptam, qua abusus circa suicidarum sepulturam tolluntur.

14. *A. 1432.* Mandatum Sigismundi regis ad Hermanum Ciliae comitem et Slavoniae banum de mardurinis in regno Slavoniae secundum antiquam consuetudinem eiusdem regni dicandis et exigendis.

15. *A. 1439.* Matko de Tallocz regnorum Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae banus, ius statuum et ordinum regni Slavoniae prothotonarium eligendi confirmat.

16. *A. 1434.* Mandatum Sigismundi regis ad universitatem nobilium comitatus Crisiensis de tributis exigendis militibusque contra haereticos Hussitas et Turcos cogendis.

17. *A. 1435.* Sigismundi regis articuli decretales.

18. *A. 1439.* Alberti regis articuli decretales.

19. *A. 1439.* Determinatio Matkonis de Tallocz, Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae bani, Petri de Tallocz, Dalmatiae et Croatiae bani, Petri de Zenthlelek et Hermani de Gereben, regni Slavoniae vicebanorum et aliorum regni Slavoniae procerum Crisii, facta de iuribus violentibus et aliis scelestis hominibus per vicebanos, comites et iudices nobilium extirpandis, viginti sigillis munita.

20. Idem decretum per capitulum Chasmense transumptum a. 1439.

21. *A. 1448.* Litterae statuum regni Hungariae ad universitatem regni Slavoniae, ut castra et castella, quae propriis eorum proventibus sustentari non possent, demoliantur.

22. *A. 1457.* Decretum Ladislai regis de proventibus marturinalibus in regno Slavoniae eodem modo dicandis et exigendis, quo proventus lucri camerae in regno Hungariae dicantur et exigentur.

23. Idem decretum per Mathiam regem a. 1458. confirmatum.

24. *A. 1465.* Transumptum earundem litterarum confirmationalum per Mathiam regem factum.

25. *A. 1462.* Fideiussio praelatorum et baronum regni Hungariae, quo fideiubent regno Hungariae, quod Mathias rex nullam contributionem a nobilibus regni exiget et petet, sed nec eundem exigere et petere permittet.

26. *A. 1462.* Diploma Mathiae regis, quo mediante de contributione non exigenda nec petenda in verbo regio et fide Christiana regnum Slavoniae assecurat.

27. *A. 1465.* Privilegium Mathiae regis universitati nobilium regni Slavoniae concessum, ut prothotonarium communibus votis eligant.

28. *A. 1467.* Mandatum Mathiae regis ad banum, vicebanos totamque universitatem comitatum Crisiensis, Zagrabiensis et Varasdiensis, ut nobiles ad solvendas ex parte subditorum suorum decimas compellantur.

29. *A. 1467.* Rescriptum Mathiae regis ad universitatem nobilium regni Slavoniae, per quod exortis inter ipsos circa prothotonarium differentiis iisdem pro notario nominat Ioannem de Korotna, eidemque sigillum ipso-rum tradi iubet.

30. *A. 1467.* Collationales Ioannis Thuz, Dalmatiae, Croatiae, Bosniae et Slavoniae bani, super collato officio vicebanatus Ladislao de Gereben.

31. *A. 1467.* Mandatum Mathiae regis, quo cassat omnes sententias et iudicia in celebratione octavarum festi s. Iacobi a vicebanis latas, ratione ex ea, quod vicebani sigillum a notario eorundem contra libertatem regni accepissent alterique tradidissent.

32. *A. 1468.* Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ut ad dietam Posoniensem duos nuntios exmittant.

33. *A. 1468.* Mathias rex omnibus regni sui Slavoniae possessionatis hominibus praecipit, ut decimas episcopo Zagrabiensi debitas praestent.

34. *A. 1468.* Diploma Mathiae regis, quo mediante totum regnum Slavoniae a palatinali iudicio ad quinquennium eximit.

35. *A. 1468.* Rescriptum Mathiae regis ad exactores et dicatores tributorum regionum, ut cum eiusmodi tributi exactio constituta sit ad 15. festi sancti Gregorii, ne illud infra dictum tempus exigent.

36. *A. 1470.* Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ut contra dicatores regios superioris anni inquirent.

37. *A. 1472.* Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, ne Osvaldo episcopo Zagrabiensi, velut regi refractario, decimas persolvant.

38. *A. 1473.* Evocatoriae Mathiae regis ad dietam Budensem.

39. *A. 1473.* Rescriptum, quo Mathias rex regno Slavoniae intimat, per se honorem banatus Slavoniae Ioanni Ernuszt collatum esse.

40. *A. 1474.* Concordia inter Osvaldum episcopum Zagrabiensem et nobiles regni Slavoniae de praestandis decimis a rege Mathia confirmatur.

41. *A. 1474.* Articuli dietales Budae conditi, 12 sigillis muniti.

42. *A. 1475.* Transactio inter complures regni Slavoniae nobiles et Osvaldum episcopum circa praestandam decimam.

43. *A. 1476.* Relatoriae capituli Chasmensis ad Petrum Bocskai regni Slavoniae banum.

44. *A. 1477.* Mathias rex universos regni Slavoniae nobiles, de defendendo regno acturos, ad generalem a bano indicendam congregationem venire iubet.

45. *A. 1477.* Mathias rex nobilibus regni Slavoniae ius eligendi regni capitaneum confert.

46. *A. 1478.* Mathias rex mandat, ut pecunia prorogato iudicio palatinali imposita desumatur.

47. *A. 1480.* Nobiles regni Slavoniae in generali sua congregatione cum episcopo Zagrabiensi Osvaldo de decimis conveniunt.

48. *A. 1480.* Mandatum Mathiae regis ad camerarios salium, ut homines nobilium regni novitatibus non divexentur.

49. *A. 1481. Zagrabiae.* Mandatum Mathiae regis ad comitatum Crisiensem, quo regnicolis, qui propter actus potentiarios convicti fuerant, gratiam dat.

50. *A. 1481.* Banus Ladislaus de Egervara una cum nobilibus regni Slavoniae, quanta telonia et vectigalia in regno solvenda sint, determinat.

51. *A. 1481. Zagrabiae.* Grationales Mathiae regis proscriptis in postremo generali iudicio.

52. *A. 1481.* Privilegium Mathiae regis super libera venditione salis per regnicolas.

53. *A. 1483.* Rescriptum Mathiae regis ad banum Mathaeum Gereb, ut regnicolae iam inducto extraneo sale libere utantur.

54. *A. 1484.* Mathias rex priora sua decreta de decimis episcopatus Zagradiensis confirmat.

55. *A. 1486.* Rescriptum Mathiae regis ad nobiles regni Slavoniae, quo mediante praecipitur, ut regnicolae cum episcopo Osvaldo nullas novas intuitu decimae conventiones praetendant, per banum Mathaeum Gereb transumptum.

56. *A. 1487.* Mandatum Mathiae regis, ut decimae episcopo Zagradiensi exsolvantur.

57. *A. 1487.* Prorogatorium causae inter episcopum Zagradiensem et universitatem nobilium comitatus Zagradiensis et Varasdinensis ratione decimarum vertentis.

58. *A. 1487.* Revisio causae inter Osvaldum episcopum et nobiles comitatum Zagradiensis et Crisiensis intuitu decimarum controversae.

59. *A. 1488.* Transactio inter universitatem nobilium regni Slavoniae et episcopum Zagradiensem ratione decimarum.

60. *A. 1488.* Mandatum Mathiae regis, quo iubet, ut in singulo comitatu inquiratur de excessibus decimatorum.

61. *A. 1489.* Mandatum Mathiae regis, ne prorogatoriis regiis in derogamen legum publicarum emanatis in iudiciis locus detur.

62. *A. 1489.* Mandatum Mathiae regis, quo omnes sententiae per prothonotarium regni contra episcopum Zagradiensem latae suspenduntur.

63. *A. 1490.* Diploma inaugurale Wladislai regis, regno Slavoniae separatim datum.

64. *A. 1491.* Mandatum Wladislai, ut regnum decimas mardurinales persolvat.

65. *A. 1491.* Rescriptum Wladislai ad regnum Slavoniae, quo statibus de hostilitatibus et vexationibus perpessis condolet, una hortatur ne cadant animis, ast in constanti fidelitate erga ipsum permaneant.

66. *A. 1494.* Mandatum Wladislai ad capitaneos gentium sive exercituum, ne milites condescensiones faciant in bonis nobilium, verum in oppidis et civitatibus, ibidemque non rapto sed pecuniis, se sustentent et vivant.

67. *A. 1494.* Wladislaus rex Ladislao de Kanisa bano mandat, ne regni Slavoniae nobiles ad militandum extra limites regni adstringat.

68. *A. 1495.* Wladislaus rex Ioanni Corvino bano mandat, ut omnes vaivodas, qui non nisi furta et perversitates patrabant, sub poena notae infidelitatis deponere cogat.

69. *A. 1495.* Diploma Ioannis Corvini bani, quo Ioannem Gyulay vicebanum nominat.

70. *A. 1496.* Diploma Wladislai, quo mediante regno Slavoniae nova arma et sigillum confert.

71. *A. 1496.* Mandatum Wladislai regis ad tricesimatorem regni Slavoniae, ne ab iis, quae per nobiles ad proprium usum emuntur, tricesimam exigat.

72. *A. 1496.* Mandatum Wladislai ad Ioannem Corvinum, ne nobiles regni Slavoniae per castellanos suos vexari permittat.

73. *A. 1496.* Mandatum Wladislai regis ad Ioannem Corvinum banum ut vicebanatum non nisi indigenis conferat.

74. *A. 1496.* Wladislaus rex regno Slavoniae ius appellationis ad tabulam banalem confirmat.

75. *A. 1497.* Mandatum Stephani Zapolya, regni Hungariae palatini, ad capitaneos et belliductores directum, quo condescensiones militum in, bonis nobilium prohibet.

76. *A. 1498.* Wladislaus rex antiquam consuetudinem regni Slavoniae, ut prothonotarius regni tempore depositionis ab officio cuiuslibet bani eiusdem sigillum in medium statuum et ordinum afferre teneatur, confirmat.

77. *A. 1498.* Wladislaus rex tricesimatoribus regni Slavoniae mandat, ut in eodem regno antiquas libertates et consuetudines quoad taxationem manteneant.

78. *A. 1498.* Mandatum Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, vetans mercatores insolitis teloneis et tributis divexari.

79. *A. 1498.* Resolutio Wladislai regis pro regno Slavoniae, ut in eodem regno tria solummodo loca credibilia habeantur, contra constitutionem dietae Hungaricae.

80. *A. 1498.* Mandatum Wladislai regis, ne quis ex regnicolis sine expressa et libera admissione dominorum regnicolarum tributa vel telonia exigat.

81. *A. 1499.* Wladislaus rex regno Slavoniae ius appellationis ad forum banale confirmat.

82. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad universitatem regni Slavoniae, ut pecunias fumales omnes omnino sub amissione praerogativae nobilitaris praestent.

83. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis, ut pecunias mardurinales et oblatum subsidium medio prothonotarii in uno termino dependent.

84. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad capitulum Zagradiense, ne causas spirituales regnicolarum per locumtenentem Chasmensem iudicari probibeant.

85. *A. 1499.* Mandatum Wladislai regis ad universitatem regni Hungariae, ut Gregorio de Bella contra matrem eiusdem satisfactio impendatur.

86. *A. 1499.* Intimatum Wladislai regis ad regnum Slavoniae, quod Ioannem Corvinum denuo ipsis in banum praeficiat.

87. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae de dicatione per quosvis admittenda.

88. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad vicarium Zagradiensem

et locumtenentem Chasmensem, ut procuratoriis, coram iudicibus regni emanatis, in sede spirituali locum dent.

89. *A. 1499.* Rex Wladislaus discordias nobilium, cum praelatis et baronibus regni Slavoniae quoad modum exercitationis habitas, componit et novos articulos super eo edit.

90. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad universitatem regni Slavoniae, ut modum aliquem inveniant abolendae consuetudinis abducendorum alienorum colonorum.

91. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad Ioannem Corvinum banum, ut fures, latrones et incendiarios in regno Slavoniae extirpet.

92. *A. 1499.* Frustum rescripti Wladislai regis ad regnum Slavoniae, ut in exactione subsidii antiquus modus et consuetudo regni illius observetur.

93. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai de modo appellationis ad curiam regiam.

94. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai, quo mediante vicarius ecclesiae Zagrabiensis et locumtenens Chasmensis inhihentur alias causas diiudicare, quam causas fori spiritualis.

95. *A. 1499.* Rex Wladislaus intimat, quod dietam ad festum Epiphaniae anticipet.

96. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai de decimis episcopo Zagrabiensi solvendis.

97. *A. 1499.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, ut celebrandis pro festo Epiphaniae octavis intersint.

98. *A. 1499.* Praescriptum regis Wladislai ad prothonotarium regni, ut gravamina subditorum castri Szitynia diligenter inquirat.

99. *A. 1499.* Rex Wladislaus prothonotario intimat, Georgio Zenthey confiscata eiusdem bona remittenda esse.

100. *A. 1500.* Mandatum Wladislai regis, quo impositum 50 denariorum subsidium ad denarios 40 pro hac vice reducit.

101. *A. 1500.* Mandatum Wladislai regis ad Ioannem Corvinum banum, ne litteris regiis prorogatoriis contra tenorem decreti originalis emanatis in iudiciis locus detur.

102. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai, quo iubet, ut omnes secundum decretum et constitutionem regni contributionem exercitualement conferant.

103. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai ad capitulum Zagrabiense, ut praediales eorum iuxta limitationem nobilium unius sessionis exercituare debeant.

104. *A. 1500.* Idem mandatum ad capitulum Quinqueecclesiense directum.

105. *A. 1500.* Mandatum regis Wladislai ad nobiles regni Slavoniae, ut Lucae episcopo Zagrabiensi iustae et integrae decimae per iudagiones eorundem nobilium persolventur.

106. *A. 1500.* Rescriptum Wladislai ad regnum Slavoniae, quo annuatim ut octavae dominica Reminiscere celebrari possint.

107. *A. 1500.* Mandatum Wladislai, ut evocatio ad dominicas Invocavit et Reminiscere usque futura iudicia octavalia in vigore suo maneant.

108. *A. 1500.* Reversales episcopi Zagradiensis, quod exactionem decimae pro hoc anno factam in consequentiam trahere non velit.

109. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai ad regnum Slavoniae, quo comittit, hortatur et rogat, ut in toto 70 denarios de bonis suis dare et contribuere velint.

110. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai, quo octavas in regno Slavoniae celebrare iubet.

111. *A. 1501.* Mandatum regis Wladislai contra violentam abductionem iobagionum.

112. *A. 1501.* Wladislaus rex a regno Slavoniae ad defendendum castrum Jajcza auxilia petit.

113. *A. 1503.* Mandatum Wladislai regis, ne alienigenae et forenses, verum possessionati homines in vicecomites eligantur.

114. *A. 1504.* Credentiales regis Wladislai pro Nicolao Zekel ad regnum Slavoniae nomine regio ablegato.

115. *A. 1504.* Wladislaus rex bano Slavoniae committit, ut secundum legem et consuetudinem regni Slavoniae processus iuridicos debitae executioni demandari in futurum non praetermittat.

116. *A. 1505.* Iudex curiae decretum statuum et ordinum regni Hungariae, de extraneo rege post mortem Wladislai regis non eligendo, ad preces oratorum regni Slavoniae huic regno seorsim edit.

117. *A. 1506.* Rescriptum Wladislai regis ad regnum Slavoniae de gravaminibus statuum et ordinum contra hominem regis Andream Kenderessi.

118. *A. 1508.* Diploma Wladislai, quo, ut Ludovicus filius suus coronetur, se et filium regnicolas in libertatibus servaturum, atque filium tutelae forensis principis non daturum promittit.

119. *A. 1513.* Wladislaus rex banum regni Slavoniae sententias executioni mandare iubet.

120. *A. 1513.* Mandatum regis Wladislai ad banum, ut laesis contra Paulum Busanich iustitiam administret.

121. *A. 1513.* Protectionale Wladislai regis ad banum, ut inferioris conditionis regnicolis contra potentiores iudicium impendat.

122. *A. 1515.* Mandatum regis ad nobiles regni Slavoniae, ut a bano requisiti periclitanti regno Croatiae trans Savum sine mora auxilium ferant.

123. *A. 1515.* Credentiales Wladislai regis pro Petro Beriszlo bano ad congregationem regni nomine regio deputato.

124. *A. 1516.* Mandatum regis Ludovici ad nobiles regni Slavoniae, ut octavis per banum publicandis intersint.

125. *A. 1516.* Ludovici regis publicatoriae octavarum pro festo Epiphaniae ad prothonotarium directae.

126. *A. 1516.* Mandatum Ludovici regis ad Petrum Beriszlo banum, ut impositum 25 denariorum subsidium etiam per nobiles unius sessionis exsolvatur.

127. *A. 1514.* Mandatum Wladislai regis contra regnicolas, qui neglectis iudiciis ordinariis rescripta pontificia quaerunt, sicque regnicolas in causam coram aliis iudiciis attrahunt.

128. *A. 1517.* Rescriptum Ludovici regis ad sedis octavalis assessores, ut octavas iam inchoatas, non obstantibus Budae celebrandis iudiciis octavibus, usque ad finem continuent.

129. *A. 1517.* Idem mandatum ad nobiles regni Slavoniae directum.

A többi e ládában őrzött okmány a mohácsi vész utáni időből való, a legifjabb 1750-ből.

Külön fasciculusban, 131. folyó szám alatt, Kaczierer tábornoknak több horvát főúrral 1529—1530. Ferdinánd érdekében folytatott levelezése őriztetik, mely nagy történelmi érdekléssel bír.

III. A régibb horvát-szlavón tartománygyűlések (Generales congregationes regni) eredeti jegyzőkönyvei és más iratai az 1557—1848. évekből, és az újabb horvát országgyűlés irattára 1861—1871. évekből, végre a magyar-horvát közös és a horvát autonóm törvények eredeti példányai maig. Az 1870: VII. t.-czikk értelmében a horvát országgyűlés összes irományait az országos levéltárban kellene letenni, de ezen törvény tényleg nem tartatik meg, mert 1871 óta nem került országgyűlési iromány az országos levéltárba.

IV. A bánok levelei, melyek az ország belügyeire vonatkoznak, az 1615—1849. évekből.

V. A báni helytartók levelei az 1808—1814. és 1823—1843. évekből.

VI. A banderiumok és a nemesi insurrectióra vonatkozó iratok az 1809—1814. évekből.

VII. Az ország határait és a határbizottságokra vonatkozó, többnyire múlt századbeli irományok.

VIII. Az országos biztosok irományai az 1618—1774. évekből.

IX. Az ítélőmesterek (prothonotarii regni) iratai az 1630—1847. évekből. Több száz csomag, különösen a horvát családok történetére nézve nagyfontosságú gyűjtemény.

X. A báni tábla több csomagra menő irományai az 1727—1848. évekből.

XI. A báni tábla perei 1651—1848. évekből. Nehány száz csomag. Kultúrtörténetileg nagyon érdekes anyag; vannak köztük boszorkányperek is.

XII. Az úgynevezett «illyriai» francia és német kormányok rattára az 1809—1822. évekből.

XIII. A volt horvát-szlavón helytartótanács (Consilium locum-tenentiale regium) iratai 1767-től 1779-ig. Itt különösen érdekesek a jezsuitarend fölözlására vonatkozó akták.

XIV. A volt magyar kir. helytartótanács iratai az 1830—1848. évekből, a mennyiben Horvátország kormányzására vonatkoznak.

XV. A magyar udvari kancellária Horvátországra vonatkozó iratai 1615—1791. évekből.

XVI. A tenger mellékre, Buccarira, Csabarra és a kamarai birtokokra vonatkozó akták 1703 óta, 20 fasciculus.

XVII. A XIV. Kelemen pápa által fölözlátott zágrábi, fiumei, varasdi és pozsegi jezsuita-kolostorok iratai a XIII.—XVIII. századokból.

XVIII. Vegyes tartalmú, azaz Magyar- és Horvátországra egyaránt vonatkozó okmányok hiteles másolatai, melyek eredetijei Budapesten a magyar országos levéltárban őriztetnek.

XIX. A királyi könyvek (liber regius) hiteles másolata.

XX. Az egykori katonai határőrvidek közigazgatására vonatkozó német akták és jegyzőkönyvek a XVI. és XVII. századból.

XXI. Horvátország közigazgatására vonatkozó nádori irományok a jelen század kezdetéről.

A XIII.—XXI. számok alatt felsorolt okleveleket és egyéb iratokat az 1849—1852. években Windischgrätz tábornok és Jellacsics bán rendeletére külön horvát országos bizottság átvette Budapesten a magyar kamarai, nádori, helytartótanácsi, kuriai és tárnokmesteri levéltárakból. Az említett bizottság akkor még a következő okleveleket és aktákat vette át, melyek 1885-ig őriztettek a horvát levéltárban:

A) A II. József császár által eltörölt szerzetesrendek horvát-szlavonországi kolostorainak okleveleit; néhány ezer darab a XIII.—XVIII. századokból.

B) A kihalt horvát-szlavonországi nemes családok okleveleit, melyek az illető családok magszakadása után a kir. kamara birtokába jutottak; szintén néhány ezer darab a XIII.—XVIII. századokból.

Ezen A) és B) alatt felsorolt oklevelek és akták a magyar kir. kormány követelésére a horvát bán által 1885. július 15-én

a magyar kir. országos levéltárnak átadattak. Horvátországnak ugyan nincsen törvényes joga ezen oklevelekre, de miután ezek tartalmuknál fogva kizárólag Horvátországra vonatkoznak és ezen országra nézve kiváló történeti érdekekkel bírnak, kívánatos volna, hogy alkotmányos úton a magyar országgyűlés közbenjárása mellett Horvátországnak ismét visszaadassanak.

A horvát országos levéltár állományához tartoznak még a következők:

XXII. A zágrábi káptalan, mint hiteles hely, levéltárának lajstromai. Hat óriási kötet. Maga a hiteles helyi levéltár az ország törvényei szerint kétségtől szintén az ország tulajdonát képezi és azt is minél előbb be kellene a horvát országos levéltárba kebelelni; annál inkább, mert a káptalan kezében jelenleg hozzáférhetetlen, a mint arról nemrég két magyar történettudós is meggyőződött.

XXIII. Nagyszámú régi térkép és tervrajz külön szekrényben.

XXIV. A volt districtualis törvényszék periratai és jegyzőkönyvei; több száz kötet, melyek 1850-ben lettek a levéltárba bekebelezve.

XXV. Egy kisebb armális-gyűjtemény, néhány ünnepi felirat és hasonlók.

XXVI. Régibb és újabb pecsétnyomók gyűjteménye, köztük az ország 1495-ben készült pecsétje ezüstből, Szlavónia címérével és ezen felirattal: SIGILLVM · NOBILIVM · REGNI · SCLAVONIAE. 1495.

XXVII. Híres horvát emberek arczképeinek gyűjteménye, (régibb és újabb fa- és rézmetszetek stb.), összesen 639 darab.

XXVIII. Több száz nem regisztrált oklevél, többnyire magánemberek ajándékai.

XXIX. Néhány Kukuljević Iván, horvát országos levéltárnok gyűjteménye, melyet az országos kormány Kukuljević halála után 1891-ben a levéltár számára megvett. A gyűjtemény körülbelül 1000 darab oklevélből és 100 kéziratból áll. Utólagosan kitűnt, hogy ezen gyűjtemény nagy része már előbb is az országos levéltár tulajdonát képezte és meg nem magyarázható módon került Kukuljević birtokába.

XXX. Dr. Bojničić Iván gyűjteménye, melyet az országos

levéltár 1893. októberben vett meg. A gyűjtemény áll 470 darab oklevélből (a legrégibb 1276-ból való), és 10 kéziratból.

XXXI. Horváth Levin gyűjteménye, melyet a kormány 1894. januárban vett meg. A gyűjtemény áll 1543 darab okiratból; a legrégibb 1387-ből való. Ezen gyűjtemény különösen a zagorjei családok történetére bír nagy fontossággal.

A XXVIII.—XXXI. alatti gyűjtemények a legújabb időben egy gyűjteménybe lettek összeolvasztva, «*Neoacquisita acta*» név alatt. Ezen korrendben felállított gyűjtemény áll jelenleg körülbelül 3000 darabból, köztük 160 darab a mohácsi vész előtti időkből, a legrégibb 1193-ból való.

A mint a tisztelt olvasó az előadottakból láthatja, a horvát országos levéltár aránylag még igen szegény; pedig nagyon könnyen lehetne azt az ország tulajdonát képező hiteles helyek, továbbá a vármegyék és városok levéltárainak bekebelezése és a többi országos gyűjteményekben (a múzeumban, az egyetemi könyvtárban stb.) őrzött oklevelek, kéziratok, pecsétek stb. kiválasztása és a levéltárba való átadása által gazdagítani és magas fokra emelni. Fájdalom, épen a levéltár érdekében úgyszólván semmi sem történik. Már huszonöt év óta van a levéltár újjászervezése napirenden, számtalan memorandum íratott, bizottságok lettek kiküldve, az országgyűlésben interpellációk a kormányhoz intézve stb., de mindez eddig látható siker nélkül. Oka ennek az, hogy a kormány kebelében a levéltár dolgában oly egyének szerepelnek, mint előadók, a kik a levéltárt régi, hasznavehetetlen papirosok tárának tekintik inkább, mint a nemzet kulturai és politikai történetére nézve nagyfontosságú tudományos intézetnek.

KÉT KÖNYVHAGYOMÁNYOZÁS A XV. SZÁZADBÓL.

VARJU ELEMÉRTŐL.

(Két melléklettel.)

A budapesti egyetemi könyvtárban őriztetik a biblia azon kiadásának egy példánya, melyet Lyra Miklós látott el bő magyarázatokkal s a mely 1481-ben Nürnbergben, Koburger Antalnál jelent meg. (Hain, 10369.) A három vaskos kötetből álló mű egyike a legelterjedtebb XV. századi nyomtatványoknak s ránk maradt példányainak nagy száma miatt értéke igen csekély. De az egyetemi könyvtár példányánál a csekély értékért bőven kárpótol bennünket az első kötet belső táblájára ragasztott két följegyzés, mely az egykori tulajdonosnak 1486. s 1487. évekből való s a könyvet illető végrendekezését tartalmazza.

A rendelkezés két folio oldalt tölt be, úgy hogy mindkét levél, csekély eltéréssel, ugyanazt foglalja magában. Valószínű, hogy végrendekező az első lappal nem volt megelégedve, másikat iratott s ezt a már beragasztott lap fölé ragasztotta.

Az elsőnek szövege rövidebb, s ez így hangzik:

Iste liber, videlicet prima pars Nicolai de Lira simul cum textu et cum additionibus super totam bibliam in tres partes divisus est emptus per me Swanthoslaum silentium ubique locorum ac omni tempore tenentem, apud Petrum Salomon consulem Cracoviensem protunc morantem, pro duodecim florenis Vngaricalibus vel citra, feria quarta in vigilia purificationis Marie sub anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto. Hic liber meam post migrationem sive paulisper ante pure propter deum detur fratribus religionis Carthusiensium in terra Scepus distans a Cracovia 14 miliaria, vel in Spysz, ut deus laudetur in eternum et ultra.

Az e fölé ragasztott lap ugyanezen irással, csak kissé apróbb betűkkel van írva s a következő, az előbbtől némileg eltérő szöveget tartalmazza:

Iste liber, videlicet prima pars Nicolai de Lira super totum corpus biblie cum textu et additionibus in tres partes divisus est emptus in Cracovia per me Swanthoslaum apud Petrum Salomon consulem prefate civitatis morantem, silentium ubique locorum ac omni tempore tenentem, pro duodecim florenis Vngaricalibus vel citra, feria quarta, in vigilia purificationis virginis enixe Marie, sub anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto. Hic liber meam post transmigrationem sive paulisper ante pure propter deum detur fratribus religionis Carthusiensium in Spys situm, in terra Scepus, distans a Crac(oviae) per 14 miliaria vel alibi, ubi fuerit degentia librorum, pro laude dei ac sue matris et legentium utilitate.

A följegyzés szerint Swanthoslaus karthauzi szerzetes az 1486-ik év elején Krakóban időzvé, Salomon Péter tanácsúrnál, megvásárolta a Nicolaus de Lyra-féle bibliát 12 magyar forintért, február hó első napján. Ezt a könyvet «tisztán isten kedvéért» a Szepességben, Krakótól 14 mérföldnyire fekvő karthauzi kolostornak hagyományozza «isten és az ő anyjának dicsőségére és az olvasók hasznára».

Swanthoslaus nem sokára megváltoztatja, illetve módosítja rendelkezését s 1487. július 6-ikán a lap aljára, sajátkezűleg, reszketős, öreg emberre mutató irással vezeti rá azon záradékot, mely szerint a könyvet Walendorfi Jakab mester, más neki adott kötetekkel együtt, élete fogytáig használja: *Magistro Iacobo de Walendorf usque ad finem vite sue anno domini 1487. cum aliis sibi datis voluminibus sua sponte, hec manus propria testis suprascripsi Swanthoslai, feria VI. in octava sanctorum apostolorum Petri et Pauli.*

Swanthoslausról igen keveset tudunk. Nevével egy izben, az 1476-ik évnél, találkozunk a krakói egyetem anyakönyvében, hol az említett évben beiratkozottak között olvasható a *Swanthoslaus Iacobi de Grosze* neve is.¹ Hogy jómódú családból származott, azt krakói vásárlása mutatja, mert az időben könyvekért 12 magyar forintot csak vagyonos emberek adhattak ki. Talán épen azért, mert jó módban volt, alkalma nyílt korán megismerni s meg-

¹ Album studiosorum universitatis Cracoviensis, I. k. 226. l.

utálni az életet, s a világtól szabadulni óhajtván, belépett a karthauziak szigorú rendjébe.

A kolostort, melyben napjait töltötte, végrendelkezésében csak körülírással határozza meg. Ez kétségtelenül a Szepesmegye (lenyelesen Spisz) északi határán fekvő lechniczi, vagy más néven vörös klostrom volt, mely a század első felében a husziták által történt elpusztítása után ez időben kezdett újra felvirágozni.

Az 1433-ban történt megrohanásnál a vörös klostromnak összes kincsei, köztük könyvei is elpusztultak s így Swanthoslaus hagyománya igen kedves lehetett a zárdára nézve. Ő azonban jónak látja rendelkezését oda módosítani, hogy a könyv adassék át Walendorfi Jakabnak s csak ennek halála után szálljon többi, nála levő könyveivel együtt e kolostorra. Walendorfi Jakab, ki jóval fiatalabb lehetett Swanthoslausnál, előkelő felvidéki családból származott. 1486-ban, tehát épen azon évben, midőn Swanthoslaus is ott járt, iratkozott be a krakói egyetemre. Az ifjú megfordulhatott Salomon Péter tanácsos házában s itt ismerkedhetett meg Swanthoslaussal. Hogy igen jó barátokká váltak, azt legjobban bizonyítja a könyvhagyomány. Barátja példája Walendorfit is a szerzetbe lépésére csábította, melynek később kiváló tagja, s a század végén a lechniczi ház főnöke lett.

Ugyancsak az egyetemi könyvtárban van egy példánya az első magyarországi breviáriumnak, melyet 1484-ben Mihály milkoviai püspök és esztergomi vikárius rendeletére Feger Tibold budai könyvtáros adott ki. A könyv belső táblájára egy pergamen-szeletke volt ragasztva, melyen a következő sorok olvashatók:

*Uirginis intemere Zolii collegii fratrum
Werbigena Cristi Moyses Laurencius olim
Comitis consors hunc librum contulit, et hac
Se luce sublatum precibus committit orantis.
Pro quo voce pia lector dic.*

A följegyzés tehát, meglehetősen rossz latinsággal, tudtunkra adja, hogy néhai Mózes Lőrincz comes neje, Werbigena a beszterczebányai Sz.-Szűzről nevezett kollégiumnak hagyta ezen könyvet, az imádkozók könyörgéseibe ajánlva magát. Az utolsó sor hiányos, hiányzik belőle az imádság, a rím szerint: *Ave Maria*, mit a hagyományozóért kell elmondani.

A Sz. Szűzről nevezett kollégium a beszterczebányai főtemplomhoz tartozott. Alapítása Róbert Károly idejébe esik. A könyv egy első lapján levő bejegyzés szerint még 1705-ben Beszterczebányán volt s a tertioratus tulajdonát képezte.

KŐSZEG VÁROS KÖNYVEINEK LAJSTROMA

1614-BŐL.

THALY KÁLMÁNTÓL.

Néhai Chernel Kálmán jó barátom és rokonomnak, a hazai történelem szerény, de lelkes buvárának örökösei a mult év végén 45 darab régi iratot bocsátottak rendelkezésemre, melyeket az elhunyt hagyatékában találtak. Az 1484-től 1691-ig menő iratok többnyire Kőszeg város történetére vonatkozó művelődéstörténeti adatokat foglalnak magukban, s tartalmuk valószínűvé teszi, hogy a kőszegi városi levéltár rendezetlen irataiból kerültek a város történetét kutató Chernel Kálmánhoz. A bennük foglalt adatok közt igen sok van, a mit az érdemes tudós két kötetes monografiájában föl nem használhatott, mert ezek csak későbbben jutottak kezeihez. Ilyenek pl. egyezkedések a sopronyi hóhérral, boszorkány-égetési perek iratai s egy Tulok Szabó Miklós nevű nemesi jogaitól megfosztott csavargó egyén reverzálisa, melyben igéri, hogy «hitvány hegedülésével» senkit sem fog rossz útra téríteni. A nagybecsű iratokat a Magyar Történelmi Társulat 1893. október 5-iki választmányi ülésén mutattam be s a válaszmány úgy intézkedett felőlük, hogy a Történelmi Társulat fognak közzététetni s azután a társulat visszaszolgáltatja azokat Kőszeg város levéltárába. Kivételt csupán egy iratnál tettem, melyről már akkor megígérttem, hogy a Magyar Könyv-Szemlében fogom ismertetni. Ez az egykoron a kőszegi parochián őrzött s a város tulajdonát képező könyvek lajstroma 1614-ből, melynek eredeti példánya *Conscriptio librorum 1614.* felirással 8 ívrétű oldalnyi terjedelemben maradt reánk. Az ülésen tett ígéreteket most váltom be, midőn az érdekes könyvjegyzéket ezennel teljes szövegében közrebocsátom.

Beschreibungh der buecher, so im pfarhoffh geinventieret worden den 16. Sept. 1614., zur gemeiner stadt Günsz bibliothekh gehörig.

1. Tomus primus operum Lutheri latine.

4. Tomus 4. operum lat.

Tomus primus operum L(*utheri*) germanice...1.¹

3. Tomus 3. operum L(*utheri*) lat....1.

Homeliae Brentii lat.

*Nicolaus de Lyra lat. supra bibliam.²

*Tomus 4. Luteri germ....4.

*Tom. 7. Luteri germ....1.

Historiae ecclesiasticae.

*Adagia Erasmi.

*Tomus 8. Luth(*eri*) germ.. 8.

Calepin(*us*) lat.

Tomus 2. Lutheri lat.

Thomae de Aquino supra euangelia lat.

*Tomus 5. Lutheri germ.

*Postilla Lutheri germ.

Brentius super Iohannem.

Kirchen cronica Eusebii germ.

*Tomus 3. Lutheri germ....3.

Tomus Ioan(*nis*) Bebelii lat.

Nicolai de Lyra postilla.

Tomus 2. Lutheri germ....2.

*Nicolai de Lyra supra novum testamentum lat.

In 4-to.

Ioannis Scholi Latina postilla.

Friderici Nauseae postilla germ.

Iacobi Andreae supra catechesim germ.

Ioan(*nis*) Spangenberggeri catholicismus.

*Extractus über alle buecher Lutheri germ.³

¹ A rövidítéseket, a hol lehetett, feloldtam; a szerzők rövidítve írt neveit zárjel közt dőlt betűkkel egészítettem ki.

² A csillaggal megjelölt címek előtt vastag czeruzával húzott vonás látható, valószínűleg a múlt század végéről vagy e század elejéről.

³ A vonás alatt czeruzával: *N.B.*

In folio.

- *Biblia Latina
- Suidae historiae.
- Dominici Nani polyanthaea.
- *Kirchenordnungh Brandenburg.
- *Catholisch meszbuech.
- *Tomus 6. Lutheri germ. . . . 6.
- Sebastiani Franckh cronica
- *Iosephi Historia de bello Iudaico germ.
- *Sebastiani Franckhei versiegelts buech.
- Ioan(nis) Carionis concordantiae ss. scripturae.
- Concordantiae sacrae scripturae.
- Opera divi Gregorii.
- Joan(nis) Bren(tii) in acta apostolorum.
- *Titi Liuii opus historicum.
- *Hudalr(icus) Zuinglius.
- *Teuscher theologer.
- Iacobi Philippi monachi opus.
- Aretii commentaria super euangelia.
- Cassiodorus super psalmos.
- Huberti Iesus Syrach.
- Nicolai Selnecceri super psalmos David.
- ✓ Erasmi Sarterii hauszhaltungh.

In 4-to.

- Henrici Geisleri confessiones.
- *Scherwickeri super psalmos poenitenciales.
- **Luther in epistolam ad Galathas lat.¹
- Theophilacti super omnes epistolas Pauli.
- *Iacobi Fabri supra euangelia Lucae et Ioannis.
- **Postilla incerti authoris.
- Exhortationes Huttenii.
- Corpus doctrinae Wiganti germ.

¹ A két csillaggal ellátott címek a vonáson kívül egy *a* betűvel vannak megjelölve.

Est rect. Vng. Iansenii tractatus de ecclesia.
 Postilla Spangenbergeri germ.¹
 Flacci Illyrici de coena domini.
 Claremonten(sis) explicatio super linguam Haebraicam.
 **Historiae Lutheri teutsch.
 Historiae martirum Ludowici Rabii.
 Decretales Gregorii.
 Papsts geprengh.
 Hypomnemata Oecolampadii.
 Harmoniae euangelistarum Lauren(tii) Rotman.
 **Der himlische musicckhej künst Waltheri.
 Christoff Fischer, explicatio passionis Christi.
 Iacobi Andreae 10 conciones super cathechismum.
 **Varii tractatus Lutheri germ.
 Heszhusii 10 conciones von der rechtfertigung.
 Nicolai Galli conciones catheheticae.
 Mathesii Historiae de vita Lutheri.
 Spangenberi de vita pontificum germ.
 Sellnecceri de iustificatione germ.
 Liber manuscriptus super omnia euangelia.
 Selnecceri lamentationes Esaiae.
 *Liber manuscriptus Lutheri super epistolam ad Galatas.²
 Petri Hispani epithomae logicale.
 *Ioan(nis) Brentii super epistolam Pauli ad Galatas.
 Protestatio Schnepfii.
 Dess catholisch glaubenss grundfestungh.
 Nicolai Selnecceri pedagogia Christiana.³

¹ Elébe írva czeruzával: *Glaser*.

² Elébe írva czeruzával: *ad Roman*.

³ A lap alján, mely a czímmel végződik, a következő, czeruzával írt sorok olvashatók:

1. *Apologia M(arci) Flaccii Illirici*.
2. *M. Christ. Schwe.... epitome*.
3. *Wider bösen 7 teuffel Spangenberg*.
4. *3 conciones Pauli Hirsbecken*.
5. *Liber papisticus sine titulo*.

In octavo.

- Ioan(*nis*) Wigandi explanatio super euangelia.
*Caesarii dialectica.
Philippi logica.
*Fortii dialectica.
Ioan(*nis*) Brentii postilla.
Ciceron(*is*) epistolae.
Opuscula Dionisii Carthausiani.
Homeri Odissiae graece.
Ciceronis (*de*) offici(*is*).
Agenda ecclesiastica.
Ioan(*nis*) Bohemi de omnium gentium moribus.
Ruberti commentatio super Ioannem.
Contiones Lutheri de oeconomia ecclesiastica.
Erasmi Sarcerii explanatio super epistolas Pauli.
*Oecolampadii super epistolam Ioannis.
Nicolai Hemmingii postilla lat.
*Lucae Lossy questiones super euangel(*ia*).
Erasmi Sarcerii epistola super euangelia.
Bullingeri super acta apostolorum.
Ioan(*nis*) Matthesii de matrimonio germ.
Explanatio super Esaia Viti Diderici.
Hegendorffii super epistolas Pauli.
Chronologia Eysengreimi.
*Loszius super euangelia et epistolas dominicales.
*Georgii Major(*is*) super epistolas Pauli orationes.
Cyriaci Spangenberg von der geistlichen wirthschaft.
*Georgii Major(*is*) 3. pars homeliarum.
*Wellerus super psalmos.
*Philippi questiones variae.
Orationes Quintiliani.
Ioan(*nis*) Brentii super Salomonem explicatio.
Ciceron(*is*) orationes.
Waltnerus, informatio super persecutos Christianos.
Iodoci Hockergerii de utraque clave ecclesiae.
Laurentii homeliae.
Theophilacti enarrationes super euangelistas.

Andreae Musculi gulden-kleinoth.
 Lutheri orationes quotidianae germ.
 Colloqa (*így*) Erasmi.
 Huszii Epistolae.
 Cornelii Agrippae tractatus varius.
 *Divi Petri epistolarum interpretatio.
 Lamberti commentatio super Lucam.
 Ioan(*nes*) de Turre.
 *Melanthon super Virgilium.
 Brent(*ius*) super librum primum Mosis.
 *Paraphrases super epistolas Pauli incerti authoris.
 Brent(*ii*) et Lutheri tractatus de persecutione.
 *Melanthon super euangelia.
 *Melanthon(*is*) magna theologia.
 Glurean(*us*) super commentaria Caii Iulii Caesaris.
 *Ruberti Duricen(*sis*) de victoria verbi dei.
 *Erasmi de matrimonio.
 Sermones Thomae de Aquino.
 Ioan(*nis*) Valesii de regimine vitae humanae.
 *Breuiar(*ium*) Romanum.
 Ioan(*nis*) Cogleri imagines verbi dei.
 Domini Nicolai Hannopo explanatio omnium ss. scripturarum.
 Ioan(*nis*) Syluani Christiana confessio.
 Ioan(*nis*) Iemnicii postilla.
 Philippi annotationes super Mattheum.¹
 Laur(*entii*) Vallae annotationes super euangelistas.²
 Andreae Althammeri conciliationes locorum ss. scripturae.
 *Ruberti abbatis officia de rebus divinis.
 *Breviarium Romanum.
 Arthopiei super euangelia.
 Conciones Sauonorolae.

¹ Elébe írva czeruzával: *adest*.

² Elébe írva czeruzával: *adest*. Utána a lap alján betoldva, szintén czeruzával:

Postillatio Bugenhagii.

Index locorum comm. Philippi.

Confutatio doctorum . . . Luther.

Majoris postilla.
 Anthonii Coruini postilla.
 Francisci Lamberti commentaria.
 Huberini postilla.
 *Erasmi de ciuilitate morum.
 Filippi annotationes in euangelia.
 Sententiae Ciceronis.
 *Liber paruus iuridicus. Rubricae iuris.
 Ioan(nis) Buggenhagii postilla.
 Regnum papisticum Hasolteri.
 Iobi Finczelii wunderzeichen.
 Plutarchi isagoge.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Harmadik közlemény. —

1491.

367. BONATUS (GUIDO). Liber astronomicus. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1491. 4r. 422 levél.

Hain, 3461.

Inc. c. a. 931. A címlap felső szélén XVI. századi kéztől: *Quis mihi sit dominus, lector, si forte requiris: Ingolstattensis, Carnerius Daniel.*

368. STATUTA provincialia Salisburgensia. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1491.

1a. l. a könyv címe a₁ jelzettel: Statuta Prouincialia.
2a. l. a₁ jelzettel: A honorem laudē et gloriam oīpotentis dei: gloriofe virginis marie: | tociusq; celestis curie triumphantis: et incrementū fidei xpiane. *(A 11. levelen az Innocentius papa című fejezet latin és német, a 15^b, 16. és 17^a. lapok csak*

német szöveggel.) *Végén 17^b. l.*: Impreffum Augufte per Erhardum ratdolt | quinto kal' Aprilis. M. cccc.lxxxxj.

2r., gót betűkkel, ⁷custosok és lapszámozás nélkül, 144—45 sorral, a—c₅ jelzettel, 17 levél.

Inc.c.a. 475. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből, színes kezdőbetűkkel.

369. ANTONINUS (SANCTUS) archiepiscopus Florentinus. Chronicon seu opus historiarum. Bázél, Kesler Miklósnál, 1491. 3 kötet. 2r. I. 14+215+5, II. 14+241+5, III. 14+256+4 levél.

Hain, 1161.

Két példány.

Inc.c.a. 547. Festett kezdőbetűkkel. Az I. rész cím lapján XVIII. századi írással: *Collegii societatis Iesu Nouesii 1624.* Az A₂ jelzetű lapon s a III. rész cím lapján e bejegyzés ismétlődik.

Inc.c.a. 547a. Színes kezdőbetűkkel. Mindegyik kötet 2-ik lapján XVIII. századi kéztől: *Ad bibliothecam cathedralis ecclesiae Mon(asterii)sis.*

370. BIBLIA Latina. Bázél, Froben Jánosnál, 1491. 8r. 450 levél.

Hain, 3107. sz. a. olyan példányt ir le, melynek cím lapja és 1b.—12b. levele hiányzott, s e hiányt nem konstataálja.

A mű címe: Biblia integra: summata: di | ftincta: accuratius reemēda | ta: vtriufqz testamenti cōcor | dantijs illustrata. *Ezután következik:* Tabula alphabetica Historiarum, Biblie. Summarium. *Végül:* Sanctus Hieronymus interpres biblie, *alatta egy famet-szetű kép s 4 distichon.*

Két példány.

Inc.c.a. 917. A cím lapon: *Bibliothecae regnicolari donavit 15. Maii 1818. I. Ferd. Miller m. p.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Conventus sancti Wenceslai fratrum eremitarum discalceatorum ordinis sancti Augustini Neopragae.* A kötés belsején és a szöveg között feketével és rubrummal írt jegyzetek a XVI. század elejéről.

Inc.c.a. 917a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elül, hátul csonka. Az előtábla belsején: *Andreas Illianich parochus Stinkenpruncensis accomodavit reverendo domino Iacobo Jurkovich paracho in Pling pro anno 1642. et durante vita.* A bij jelzetű levél a. oldalán: *Collegii societatis Iesu Budae cathologo inscriptus 1721.* A colophon után XVI. századi kézzel: *Hoc est 1491. Iunii 27.* (e két utóbbi szó fölé XVIII. századi kézzel írva: *Collegii Budensis sociatis Iesu.*) *Wer Cristum recht bekent, der hat genug sacrament. 1562.* Alatta: *Ab*

anno Cristi 1491. (egy sor kivakarva) *fuit 48 ad annum Cristi 1538.* A szövegben XVI. századi jegyzetek.

371. ALBERTUS (IOANNES MICHAEL). De omnibus ingeniis augendae memoriae libellus. Bologna, Plato de Benedictis sajtóján, 1491. 4r. 12 levél.

Hain, 426.

Inc.c.a.923.

372. MISSALE Strigoniense. Brünn, Stahel Konrád és Preinlein Máté sajtóján, 1491. 2r. 291 levél.

Hain, 11431. Knauz, i. m. 12—14 l.

Inc.c.a.551. Elül csonka, az *fi* jelzetű levéltől kezdve van meg. Végén az utolsó levél b. oldalán XVI. századi kéztől származó rövid mutató. Ez alatt későbbi kéztől: *Amice chare, mitte librum stare.*

373. BOETHIUS (A. M. T. S.) De consolatione philosophica cum commentario THOMAE DE AQUINO. Hagenau, 1491. 4r. 199 levél. Hain, 3383.

Inc.c.a.929. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XV. századi kéztől: *M. Augustinus Sebeck.* A cím lap felső részén XV. századi írással: *Frater Andreas Sutoris comparavit istum codicem pro communi usu fratrum praedicatorum in Chrembsz.* Az utolsó üres levelen: *Dum erat magister studentium Ratispone anno etc 1493.* Lejjebb: *Fratris Erhardi Prantner comparatus ab eodem pro se et usu aliorum 1487* (így) *Conventus Cremensis.*

374. ANSELMUS (SANCTUS) episcopus Canturiensis. Opera et tractatus. Nürnberg, Hochfeder (Gáspárnál, 1491. 2r. 181 levél.

Hain, 1134.

Inc.c.a.553. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

375. BRACK (WENZESLAUS). Vocabularium, Archonium nuncupatum. Strassburg, 1491. 4r. 54+1 levél.

Hain, 3707.

Inc.c.a.921.

376. GLANVILLA (BARTHOLOMAEUS DE —). De proprietatibus rerum. Strassburg, 1491. 2r. 257 levél.

Hain, 2509.

Inc c.a.565.

377. OCKAM (GULIELMUS). Quodlibeta septem. Strassburg, 1491. 2r. 153 levél.

Hain, 11941.

Inc c.a. 557. Rubrummal festett kezdőbetűkkel.

378. REGIMEN sanitatis Salernitanum. Strassburg, 1491. 4r. 64 levél.

Hain, 13757.

Inc.c.a. 925. A könyv czime felett XVIII. századi irással: *Schola Salernitana V. 363.* A szövegben lapszéli jegyzetek.

379. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS —). Opuscula plurima, videlicet Meditationes, Soliloquia etc. Velence, Dionysius de Bertochis sajtóján, 1491. 4r. 349 levél.

Hain, 1949.

Inc.c.a. 937. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-sején XV. századi kéztől: *Author constructe domus, en me legat amicis, Grates nunc habeo Vinesilae pias.* Ez alatt durva kivitelű, XVII. századra valló ex-libris: szentségmutató és körüle e felirat: *DURAFINDENS.* Ez alatt más ex-libris: *Aus der Bibliothek der Minoriten zu (Breslau kihúzza s föléje írva:) Neumarkt.* A címlap előlapján felül XVI. századi kézzel: *Iste est liber Martini de Crumlovia.* Alatta: *Anno 1662. emptus hic liber a r. p. Melchiore 18 grossis. M. F. C. N. SS. T. C.* A mű czíme alatt: *Conventus sanctae crucis Neosoliensis 1721.*

380. MARTIALIS (M. VALERIUS). Epigrammatum libri XV. cum commentariis DOMITII CALDERINI ET GEORGII MERULAE. Velence, Pincius Fülöpnél, 1491.

1a. l. a₁₁ jelzettel és I lapszámmal: EPISTOLA | DOMITIVS CALDE. IO. FRAN. LODOVICI PRIN. MANTVANI FILIO SALV-TEM. *Ugyane lapon:* Domitii Chalderini Veronenfis Commentarii in. M. Valerium Marcialem ad clariffimum uirum Lau | rentium medicen: Florantinum Petri Medicis. F. | Domitius chalderinus Veronenfis Laurentio medici Salutem. *2b. l.:* M. VALE. MAR. EPIGRAMMATA CVM DO. CHAL. AC GEO. ME. COMMENTARIIS. *Ezt követő 4-ik sor után:* IN AMPHITHEATRVM CAESARIS | () ARBARA Pyramidum file | at miracula memphis. *Végén, 158b. l.:* Hoc per Philippum pi | cium de caneto uene | tiis impressū opus | foeliciter explicit. | . M. cccc. xci. | Die. xxix. | Mar | tii. *A szöveg glossákkal van körülvéve.*

2r., latin betűkkel, a—y jelzettel s levélszámozással, 61—62 sorral, 158 levél.

V. ö. Hain, 10821.

Inc.c.a. 545. Farkas Lajos könyvtárából.

381. MESUE (IOANNES). Opera seu de consolatione medicinarum cum additionibus et expositionibus aliorum. Velence, Peregrinus de Pasqualibus sajtóján, 1491. 2r. 358 levél.

Hain, 11110.

Inc.c.a. 561. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlap *a.* oldalán XVII. századi kéztől: *Liber in medicinis antiquatus probatus, r. Ioannes Baptista Jagorsky mp.* A 2. l. *a.* oldalán XVII. századi kéztől: *Pro monasterio Raudensi 1650. donatur.* Az utolsó lapokon XV. századi lapszéli jegyzetek.

382. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Orationes cum quibusdam aliis opusculis. Velence, Bartholomaeus de Zanis sajtóján, 1491. 4r. 166 levél.

Hain, 12923.

Inc.c.a. 919. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

383. PLATO. Opera. Velence, Bernardinus de Choris és Simon de Luero sajtóján, 1491. 2 kötet, 2r. I. 4+1—337, II. 338—444 levél.

Hain, 13063.

Inc.c.a. 563. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével.

384. SOLINUS (CAIUS IULIUS). Polyhistor seu De mirabilibus mundi. Velence, Theodorus de Ragazonibus sajtóján, 1491. 4r. 52 levél.

Hain, 14880.

Inc.c.a. 927. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

385. VALLA (LAURENTIUS). Elegantiae Latini sermonis. Velence, Ricius Bernátnál, 1491. 2r. 101 levél.

Hain, 15817.

Inc.c.a. 555. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

386. VIRGILIUS MARO (PUBLIUS). Opera. Velence, Bartholomaeus de Zanis sajtóján, 1491.

Címlapja hiányzik. Az *a₁₁* jelzetű lapon: Christophori Ladini Florentini in P. Virgi. interpretatiões prooemiū ad PetR medicū magni Laurēti filiū. *A 4. és 5. levelen:* tabula. *6^a l.:* MARONIS VITA | VIRGILIUS Maro parentibus modicis fuit: & precipue patre

Marone: quem quida mopificē | figulum: plures magi cuiusdam uiatoris initio mercenarium: mox ob industria generum tra | diderunt: *stb.* 8b. l.: SERVII MAVRI HONORATI Grammatici in Bucolica Maronis Commentariorum Liber. 30a. l. 22 *lapszámmal*: P. Virgili Maronis Bucolicorum finis. 31b. l. P. Vir. Maronis GeorgicoR liber. I. 78a. l.: P. Vir. Maro. Geor. Li. III. ac Vltimi Finis. 300b. l.: Maphei Veggii Laudenfis poetae clariffimi Li | ber Tertiusdecimus Additus duodecim Aeneidos | libris. 319b. l.: Tabula librorum qui in hoc uolumine continentur. *Ezután*: Impreffū Venetiis p Bertolameū de Zäis de portesio. Sub anno domini. M. cccc. lxxxvi. die fecūdo decēbris. *Ezt rövid mutató követi.*

2r., latin betűkkel, a—z₈ + &₈ + o₈ + R₈ + A—P₇ jelzettel, 7 sztl. + 319 sztl levél.

Inc. c. a. 559. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az a_{ii} jelzetű lapon XVIII. századi kézzel: *Conventus s. Wenceslai Oppaviensis ordinis praedicatorum.* A glossák közepét elfoglaló szöveg között s a lapszálen XV. századi jegyzetekkel.

387. BONIFACIUS VIII. P. M. Liber VI. decretalium, 1491. 2r. 3+97 levél.

Hain, 3617.

Inc. c. a. 543. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A czímlap közepén XVIII. századi irással: *Num: 13. Class: 2. monasterii sanctae Crucis Augustae Vindellicorum.*

1492.

388. DER PSALTER zu teütsch. Augsburg, Sorg Antalnál, 1492. 8r. 267 levél.

Hain, 13516.

Inc. c. a. 951. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elöl 8 levél hiányzik.

389. REGIOMONTANUS (IOANNES). Calendarium. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1492. 4r. 28 levél.

Hain, 13781.

Inc c a. 943. Az utolsó lapon: *Sigismundus dei gratia archiepiscopus Salisburgensis, comes palatinensis 1595.*

390. AMBROSIIUS (SANCTUS), archiepiscopus Mediolanensis. Opera. Bazel, Amerbach Jánosnál, 1492. 3 kötet. 2r. I. 269, II. 302, III. 291 levél.

Hain, 896.

Inc. c. a. 577. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az I. és II. kötet a frankfurti akadémia ex-librisével és a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével s másodlati bélyegével; a III. kötet a boroszlói domonkos-rend régibb latin és újabb német ex-librisével.

391. TAMBACO (IOANNES DE —). *Consolatio theologiae.* Bazel, Amerbach Jánosnál, 1492. 8r. 1+103 levél.

Hain, 15237.

Inc. c. a. 949. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűvel. Elül 7 levél hiányzik. A címlapon: *Michael Schwarzwald. 1566.* Ez alatt: *S. T. A. M.* betűket feltüntető bélyeg; a következő levél a. oldalán XV. századi kézzel írt mutató. Az a jelzetű I levelen XVIII. századi kézzel: *Monachii ad fratres Franciscanos pro bibliotheca*

392. PETRARCA (FRANCISCUS). *De remediis utriusque fortunae.* Cremona, Bernardinus de Misintis és Caesar Parmensis sajtóján, 1492. 2r. 164 levél.

Hain, 12793.

Inc. c. a. 595. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

393. CORDIALE sive Liber quatuor novissimorum. Köln, Quentell Henriknél, 1492. 4r. 39 levél.

Hain, 5707.

Inc. c. a. 941. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

394. BEROALDUS (PHILIPPUS). *Orationes et poemata.* Lyon, (Trechsel Jánosnál?), 1492. 4r. 78 levél.

Hain, 2952.

Inc. c. a. 935. (coll. nr. 2.)

395. CHRONIC der Sachsen. Mainz, Schöffler Péternél, 1492. 2r. 284 levél.

Hain, 4990.

Inc. c. a. 581. A 3 utolsó levél hiányzik.

396. LICHTENBERG (IOANNES) eremita Alsatus. *Practica und Prenostication.* Mainz, 1492. 2r. 44 levél, számos fametszettel.

Hain, 10087.

Inc. c. a. 597. (coll. nr. 2.)

397. VERGILIUS MARO (PUBLIUS). *Opera cum commentariis SERVII, DONATI, LANDINI et CALDERINI.* Nürnberg, Koburger Antal-nál, 1492.

1a l. 2 jelzettel: Christophori landini florētini in. P. Vergilii interpretatōes poemīū ad Petrū medicū magni Laurēti filiū. *3a. l. 4 jelzettel:* Habebis verum ex his tabulis indicem: *stb. 5a. l.:* MARONIS VITA *7b. l.:* SERVII MAVRI HONORATI GRAMMATICI INBUCOLICA MARONIS | COMMENTARIORVM LIBER. *8a. l.:* Publii Virgilii Maronis Bucolica. aegloga prima. In | terlocutores Meliboeus: & Tityrus amici. | ME. | () ITYRE TV PATV-LAE | recubans sub tegmīe fagi *30b. l.:* P. Virgilii Maronis BucolicoR finis. *31a. l.:* Christophori Landini Florentini interpretatōnes georgicoR maronis ad Petrū medicē Prooemiū. *32a. l. 17. sorban:* P. Virgilii Maronis Georgicorū liber primus *83a. l. 22. sor:* P. VIRGILII MARONIS GEORGI | CORVM Libri Quarti ac Vltimi Finis. *84a. l.:* CHRISTOPHORI LANDINI FLORENTINI AD PETRUM MEDICEM LAV | RENTII FILIUM. P. VIRGILII INTERPRETATIONES PROOEMIVM INCI | PIT FOELICITER. *85a. l. 24 sor:* SERVII Mauri Honorati grāmatici in. P. Virgilii Maronis aeneidē comentatioR (*így*) Liber primus. *85b. l. 40. sor:* P. Virgilii Marronis (*így*) ēneidos liber primus. *323a. l.:* Maphei Veggii Laudensis poetae Clariffimi | Liber Terciufdecimus Additus Duodecim | Aeneidos Libris. *331a. l.:* Elegia in Mecoenatis obitu: | puae dicit Virgili | lii: cum non fit. *Végén 352a. l.:* Publii Virgilii Maronis opera: cum | Seruii Mauri Honorati grammatici: | Aelii Donati: Christophori Landini: | atqz Domitii Calderini: Cōmentariis: | Nurnberge impfīa impēfis Anthonii | Koberger Anno xpi. M. cccxcii. | LAVS OMNIPOTENTI DEO.

2r., latin betűkkel, 2—5 + a—z₈ + &₈ + o₈ + R₈ + A—S₇ jelzettel, custosok nélkül, lapszámozással, 62 sorral, 7 sztlan + 345 sztt lev.

Inc. c. a. 569. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsajén a könyvtár ex-librisével.

398. VORAGINE (IACOBUS DE —). Historia Longobardica seu Legenda sanctorum. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1492.

Czímlap: Legenda sanctoꝝ que alio noīe | Lombartica vocitat hiftoria. *2a. l. I lapszámmal és aij jelzettel:* Incipit plogus in legēdas sanctoꝝ quas | collegit in vnū frater Jacob9 ianuēfis de ordi | net (*így*) predicaorum (*így*). *Végén cxcviii lapszámmal:* Lombardica hystoria per mandata An | thonij koburger Nurenberge impressa An | no falutis. M. cccc. xcij. viij. ydus Nouem | bris finit feliciter.

2r., gót betűkkel, a—k₆ jelzettel, custosok nélkül, 55 két-hasábos sorral, 198 sztt és 1 sztlan levél.

Két példány, aranyos és festett kezdőbetűkkel.

Inc. c. a. 571. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. levelen: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii anno 1613.* Ugyane levelen alul más kézzel: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii.*

Inc. c. a. 571a. Az előbbtől elűtő példány, a mennyiben a 2a. l. 2. és 3. sorában az *ordine* és *predicatorum* szavak hibátlanul vannak nyomtatva. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris, mely egy könyvtár bélyegét ábrázolja, közepén Apollo szobrával. A szobor talapzatán 1726 évszám, az ex-libris felső részén mondatszalagon: *Ex Caroli Ferd: Hommelii Bibliotheca*, az alsó részen egyszerű keretben: *Intra quatuordecim dies commodatum ni reddieris negg belle custodieris, alio tempore: Non habeo, dicam.* A hátsó tábla belsején XV. századi kézzel: *Georgio Steffen.*

399. GREGORIUS IX. P. M. Decretalium libri V cum glossa. Speyer, Drach Péternél, 1492. 2r. 275 levél.

Hain, 8028.

Inc. c. a. 567. Jankovich Miklós gyűjteményéből; festett kezdőbetűkkel. A címleap a. oldalán felül: *Librum hunc mihi Henrico Wulff dedit Ioannes Boecke* (más kézzel: *quondam pastor in Haliar...)* anno 1544. A b. oldalon XV. századi kézzel írt mutató, a szöveg közt egykorú jegyzetek és a 3 utolsó lapon szintén egykorú tartalomjegyzék.

400. BIBLIA Latina cum postillis NICOLAI DE LYRA. Strassburg, 1492. 4 kötet. 2r. I. 468, II. 370, III. 347 és IV. 378 levél.

Hain, 3169.

Inc. c. a. 573. I. kötet. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a wohlaui karmeliták ex-librise és a 2a. lapon: *Carmeli Wohlaviensis 1738.* II. kötet Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Kapuziner Klosters zu (Breslau áthúзва s fölébe írva:) Schweidnitz.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Loci patrum capucinatorum Schweidnitii.* Az előtábla belsején rövid mutató. A III. és IV. kötet egybe van kötve; előtáblája belsején a boroszlói Szt-Mátyás templom nyomtatott ex-librise. A III. kötet címleapján XVI. századi kézzel: *Iste liber est domus sive conventus sancti Mathiae in Wratislavia.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Reposito. 4-ti Littera F. N. 12.* A következő lapon: *Hospitalis s. Mathiae Vratisl. bibliothecae 1722. Tit. Script. Lit. N.* A IV. kötet címleapján a III. kötet címleapjának a bejegyzése ismétlődik.

401. ALPHONSUS REX CASTELLAE. Tabulae astronomicae. Vencze, Hamman Jánosnál, 1492. 4r. 114 levél.

Hain, 869.

Inc. c. a. 947.

402. BERGOMENSIS (IACOBUS PHILIPPUS). Supplementum Chro-
nicarum. Velenceze, Ricius Bernátnál, 1492. 2r. 270 levél.

Hain, 2809.

Inc. c. a. 593. Czímlapja és végén 2 levél hiányzik.

403. BOETHIUS (A. M. T. S.) Opera. Velenceze, Ioannes és
Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1492. 2r. 328 levél.

Hain, 3351.

Inc. c. a. 585. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

404. MACROBIUS (AURELIUS THEODOSIUS). In somnium Scipionis
expositiones et Saturnalia. Velenceze, 1492. 2r. 89 levél.

Hain, 10429.

Inc. c. a. 653. (coll. nr. 3.) Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából;
az első 2 levelen XVI. századi jegyzetekkel. Az utolsó levél b. oldalán
XV. századi irással: * *Liber domini Isidori* * *Canonici Pragensis*.
A csillagok közé tett szavak át vannak húzva, s a felirat két utolsó
szava későbbi kézzel felülírva.

405. NIGER (FRANCISCUS). Grammatica. Velenceze, 1492. 4r.
247 levél.

Hain, 11858.

Inc. s. a. 1400. (coll. nr. 2.)

406. OVIDIUS NASO (PUBLIUS). Epistolae Heroides cum com-
mentariis ANTONII VOLSCI ET UBERTINI CLERICI CRESCENTINATIS,
Saphus epistola et liber in Ibin cum commentario DOMITII CAL-
DERINI. Velenceze, Bartholomaeus de Ragazonibus sajtóján, 1492.

A könyv címe: EPISTOLAE OVIDII CVM | DVOBVS COM-
MENTIS *2a. l. a₁₁ jelzettel:* Vbertinus Clericus Crefentinas fal-
dicit magnifico (*így*) & splendidissimo. Viro Guidoni: de sancto
georgio Co | miti Blandrate & primo Marchionali Camerario &
confiliario dignissimo. *3a. l. a₁₁ jelzettel:* PVBLII Ouidii Nafonis
epistolarum Heroidū | liber primus *88a. l.:* Finis Sapphus Ouidii.
100b. l. a 2. hasáb végén: Publii Ouidii Nafonis fulmonensis |
poetae clarissimi liber in Ibin | foeliciter explicit. *101b. l.:*
Impressum Venetiis per Bartolomeum Venetum: | de ragazonibus.
M. cccc. lxxxxii. die uero Nouembris | decimo. Laus deo. *Végén*
mutató.

2r., latin betűkkel, a—9₈, A₆, a—r₆ jelzettel, custosok s lap-számozás nélkül, 63 sorral, 101 levél.

V. ö. Hain, 12205.

Inc.c.a. 587. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A colligatum elé egy 1502-iki Ovidius-kiadás van kötve, melynek címlapján XVII. századi írással *Francisci Ioannis Mascoli* bejegyzés olvasható. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *1 fl. 30 x. a Gundlung pro 40 x.*

407. PETRARCA (FRANCISCUS). *Epistolae familiares.* Velence, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1492. 4r. 124 levél.

Hain, 12811.

Inc.c.a. 939. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

408. PEROTTUS (NICOLAUS). *Cornucopiae linguae Latinae.* (Velence, 1492?)

A címlapon: JOANNIS FRANCISCI PHILOMVISI PISA | VRENSIS TETRASTICHON IN CORNVCO | PIAE PEROTTAEI LAVDEM. | Varronis: Nigidiqz olim monumenta latinam | Ditarunt linguam Romuleofqz patres | Pro quibus ammiſſis Perotti copia raptas. | Omnifero e cornu plena. refundit opes. *1b.—16b. l.:* tabula. *A 16b. l. alján:* Tabulę Cornucopiae. | Finis *17a. l.:* Lodouicus Odaxius Patauinus Illuſtriſſimo principi Guido Urbini duci ſalutem: *17b l.:* PYRRHI PEROTTI in cornu copiae: ſue commentarios linguae latinae ad illuſtrem principem | Federicum ducem & eccleſiaſtici exercitus imperatorem inuictiſſimum. | PROOEMIVM. *18b l.:* BREVIS COMMEMORATIO VITAE. M. VALERII MARTIALIS *19a. l. c_I jelzettel:* DE AMPHITHEATRO EPIGRAMMATA PRIMVM.

2r., latin betűkkel, a—z₈ + A—S? jelzettel, custosok nélkül, 61 sorral, 18 szttan+307 sztt levél.

V. ö. Hain, 12700.

Inc.c.a. 555. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; végén mintegy két levél hiányzik.

409. SENECA (L. ANNAEUS). *Opera philosophica et epistolae.* Velence, Bernardinus Choris sajtóján, 1492. 2r. 2+208 levél.

Hain, 14594.

Inc.c.a. 591. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

410. SENECA (L. ANNAEUS). Tragoediae cum commentario GELLII BERNARDINI MARMITAE. Velencze, Lazarus de Isoardis sajtóján, 1492.

Czímlap: Tragedie Senece | cum commento. *2a. l. a₁₁ jelzettel*: GELLIVS Bernardinus Marmita parmienfis: Eminentiffimo ac humaniffimo | D. D. Guielmo de rupeforti magno Cancellario franciae. S. D. *3a. l. a₁₁₁ jelzettel*: LVCII annaei fenecae cordubensis: her | cules furens tragoediae prima incipit. *Végén 140a. l.*: Venetiis: per Lazarum Ifoarda de Sauiliano. | M. cccc. lxxxxii. die. xii. Decembris.

2r., latin betűkkel, a—z₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 48—56 sorral, 140 levél.

V. ö. Hain, 14666.

Inc.c.a. 583.

411. SILIUS ITALICUS. Punicorum libri XVII cum interpretatione PETRI MARSI. Velencze, Octavianus Scotusnál, 1492. 2r. 156 levél.

Hain, 14740.

Inc.c.a. 589. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével.

412. VERCELLIS (ANTONIUS). Quadragesimale de XII mirabilibus Christianae fidei excellentiis. Velencze, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1492. 4r. 263+5 levél.

Hain, 15949.

Inc.c.a. 945. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1. l. a. oldalán: *Liber sum Stephani. 1570.* Utána más kézzel: *Quondam vitrici (?) in Rochingen et in Iczspanowff.* Ez alatt: *Dominus Iacobus Kossak custos ecclesiae collegii Iaroslaviensis obiit 1569.* A lap alján XVII. századi kézzel: *Inscriptus catalogo collegii Iaroslaviensis societatis Iesu ad s. Ioannem.*

1493.

413. PFLANTZMANN (IODOCUS). Das Buch der Lehenrecht. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1493.

Czímlap: Das büch der lehenrecht. *A b. oldalon a császárt és a választófejedelmeket ábrázoló fametszet.* *2a. l. a₁₁ jelzettel*: In dem namen der heiligen Untzerteilberlichen | Triuältigkeit. Marie der himelküngin vnd mû | ter vnfers herrn jhefu chrifti. *stb.*

40a. l.: Alhie enndet des büch kayßerlicher beftetten lehenrecht gedruckt | durch maister Erhartē radtolt zû Augßburg. Anno. m. cccc. xcijj.

2r., gót betűkkel, d—e₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 43 sorral, 40 levél.

Inc.c.a.617. A címlapon XVIII. századi kézzel: *Iodoci Pflanzmanns Berichts Procuratoris in Augsburg.*

414. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). Liber epistolarum. Bázél, Amerbach Jánosnál, 1493. 2r. 360 levél.

Hain, 1969.

Inc.c.a.649. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Címlapja hiányzik. Az előtábla belsején felül XVI. századi kézzel: *Juncker Hanns vom Schonbergk emit me pro 1 marca.* A 2a. lapon: *Sum emptus Vienne anno 1505*, a név kivakarva. Alatta: *Collegii Vratislaviensis societatis Iesu catalogo inscriptus 1654.* A szövegben XVI. századi jegyzetek.

415. ALBERTUS MAGNUS. Summa naturalium sive opus philosophiae naturalis. Brescia, Farfengus Baptistánál, 1493. 4r. 50 levél.

Hain, 505.

Inc.c.a.955. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

416. SCHEDEL (HARTMANN). Buch der Chroniken. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1493. 2r. 296 levél.

Hain, 14510.

Négy példány.

Inc.c.a.601. A címlapon és a colophon után XVI. századi kézzel: *Anndre Schelgss.* A szövegben XVII. századi jegyzetek. Az előtábla belsejének borítékát egy XV. századi naptár vörös típusainak próbanyomata képezi.

Inc.c.a.601a. Horváth István könyvtárából. Elöl 27 sztt levél, hátul a 254. levéltől kezdve végig hiányzik. A XXVIII. számmal jelzett 1. lapon XVIII. századi kézzel: *Inscriptus residentiae societatis Iesu N.-Banyiensi a patre Mathia Geiger.*

Inc.c.a.601b. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Címlapja hiányzik. Az 1. lap alján XVII. századi kézzel: *Io. Adri. Besnecker.*

Inc.c.a.601c. Irott címlappal. A 2a. lapon XIX. századi kézzel: *Ex dono superioris vigiliarum praefecti fortalicii Komaromiensis Iosephi Ernszt de Csernátony.*

417. SCHEDEL (HARTMANN). Liber Chronicarum. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1493. 2r. 325 levél.

Hain, 14508.

Három példány.

Inc. c. a. 599. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével.

Inc. c. a. 599a. Czímlapja és I., III—V., XII., XIII., XXX., LXIII., LXXXIV., CL., CCLIX., CCLX., CCLXV., CCLXVII., CCXCVIII—CCC. levelei hiányzanak. A fametszetek ki vannak színezve. A 2a. lapon: *Ad collegium s. Benedicti congregationis clericorum regularium s. Pauli Pragae in Hratschino.*

Inc. c. a. 599b. A CCLIX—CCLXI. levelek hiányzanak. A címlap előtti tiszta levelen: *Georgius Beriny 1690. 28. Ianuarij. Donatus a spectabili ac magnifico domino Stephano Palocsay in arce Palocsa* A címlapon: *Alexander Berzevicy anno domini 1635 die 7. Iulii.*

418. COLUMNA (AEGIDIUS). Quaestio de materia coeli. Padua, Hieronymus de Durantibus sajtóján, 1493. 2r. 12 levél.

Hain, 114.

Inc. c. a. 613. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. A colophon alatt XVI. századi kézzel: *Don Theodori Ambrosiani ad V.*

419. CELSUS (CORNELIUS). De medicina libri VIII. Velence, Rubeus Jánosnál, 1493. 2r. 62 levél.

Hain, 4837.

Inc. c. a. 607. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

420. LUCANUS (M. ANNAEUS). Pharsalia cum IOANNIS SULPITII VERULANI et OMNIBONI VICENTINI commentariis. Velence, Bevilacqua Simonnál, 1493. 2r. 220 levél.

Hain, 10241.

Inc. c. a. 605. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a kamentzi kolostor ex-librisével. A címlapon XVIII. századi kézzel: *Monasterii beatae Mariae in Camencz.* A cím alatt XVI. századi, rubrummal írt rövid tartalomjegyzék.

421. LUCIANUS SAMOSATENSIS. De veris narrationibus et DIODORUS SICULUS. De antiquorum gestis fabulosis. Velence, Pincius Fülöpnél, 1493.

1a. l. I lapszámmal s a jelzettel: Pogius florentinus ad Nicolaum quintum Pont. Max. *Ugyane lapon az 52. sorban:* Diodori Siculi a Pogio florentino in latinum traducti de antiquorum gestis fabulosis Liber primus. *Végén, 51b. l.:* Explicit feliciter opus Diodori siculi diligenter ac accuratissime emendatum acq3 Venetiis

impref | fū p Philippū Pinciū Mantuanū die uigefima nouēbris anno domini a natiuitate. M. cccc. lxxxiii. | Laus deo FINIS

2r., latin betűkkel, a—1₃ jelzettel, custosok nélkül, 60 sorral, 51 levél.

V. ö. Hain, 10260.

Inc.c.a. 615. A boroszlói domokosok régibb latin s újabb német ex-librisével.

422. MAIORANIS (FRANCISCUS DE —). Opus de laudibus Sanctorum. Velence, Peregrinus de Pasqualibus sajtóján, 1493. 4r. 257 levél. Hain, 10531.

Inc.c.a. 957. A címlapon XVII. századi kézzel: *Ex libris fratris patris Chrysostomi Drosdowic Sądecensis candidi ordinis praemonstratensis canonici.* Más kézzel: *Professi monasterii Neosądecensis s. spiritus.* Az a jelzetű lapon: *Ex libris patris Chrysostomi Drosdowic Sądecensis ordinis praemonstratensis professi monasterii Neosądeciensis.*

423. MISSALE Romanum. Velence, Hamman Jánosnál, 1493. 8r. 242 levél.

Hain, 11401.

Inc.c.a. 959. Jankovich Miklós gyűjteményéből. XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

424. QUINTILIANUS (M. FABIVS). Institutiones oratoriae cum annotationibus RAPHAELIS REGII. Velence, Bonetus Locatellus sajtóján, 1493. 2r. 205 levél.

Hain, 13652.

Inc.c.a. 603 Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején rubrummal: *Dii bene vertant. Post Reminiscere die Martis inceptum est anno 1502.* A címlap fölött: *Martini Nouilliani Vinterpergensis ex dono B Pauli Sperati 1522.* Ez alatt XVII. századi kézzel: *Collegii Nouodomensis societatis Iesu* (más kézzel:) *catalogo inscriptus anno 1605.* A szövegben jegyzetek, az 1502-iki felirattal egyező írással.

425. SENECA (L. ANNAEUS). Tragoediae cum commentariis GELLII BERNARDINI MARMITAE et DANIELIS CAIETANI Velence, Capcasa Máténál, 1493. 2r. 139 levél.

Hain, 14668.

Inc.c.a. 611. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

426. VALERIUS (MAXIMUS). Factorum dictorumque memorabilium libri IX cum commentario OLIVERII ARZIGNANENSIS Velence, Bonetus Locatellus sajtóján, 1493. 2r. 210 levél.

Hain, 15792.

Inc. c. a. 609. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején az egész táblát beborító színezett fametszetű ex-libris, mely díszes ruházatú úri nőt ábrázol, fején tollas kalappal, jobb kezében a Scheurl, s baljában a Tucher-családok czímereit tartva; felirat: *Hic Scheurlina simul Tucherinaq signa refulgent, | Que doctor gemini Scheurle parentis habes.* A hátsó tábla belsejét hasonló nagyságú s kivitelű második ex-libris foglalja el, mely a keresztfá előtt térdeplő tulajdonost, Scheurl Kristófot ábrázolja, két fiával, Györggyel és Kristóffal. A keresztfá alatt a bővített Scheurl-czímer s egy kisebb ismeretlen címer láthatók. A képet a szentírásból vett idézetek övezik; alsó szélén e felirat olvasható: *Liber Christ. Scheurli 1. V. D. qui natus est 11. Nouemb. 1481. | Filius uero Georg. 19. April. 1532. & Christ. 3. Augusl. 1535.* A címlapon: *Iste Valerius est mei Christoferi Schewrli Nuren(b)ergensis). Valct bon. bono. 24. et legatura bon. 8. Anno domini 1499.* A colophon alatt ugyane kézzel: *Laus domino Bononię, dominica Letare, aut 29 martii anno domini 1500. Christoferus Schewrlus Nur(embergensis).* A címlap elé kötött levelen tartalommutató, s a szövegben jegyzetek ugyane kéztől.

427. PEREGRINUS (FRATER). Sermones de tempore et de sanctis. 1493. 4r. 213 levél.

Hain, 12585.

Inc. c. a. 953. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *Sum mei fida ac chara supellex* (a név kivakarva)... *parochi*... A címlapon: *Catalogo collegii societatis Iesu Vratislaviensis inscriptus 1658.* Alatta pedig: *Ex liberalitate reverendi domini Ioannis Nicolai parochi Stubensis.* A könyv végére kötött 2 lapon csillagászati bejegyzések e colophonnal: *Finis huius operis anno domini 1508. Sit laus deo.*

1494.

428. BERNARDUS (SANCTUS) abbas Claraevallensis. Epistolae cum aliis eiusdem tractatibus. Bázél, 1494. 2r. 103 levél.

Hain, 2872.

Inc. c. a. 619. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVII. századi kézzel: *Ecclesiae cathedralis Vratislaviensis.*

429. WERNHERUS ABBAS. Liber deflorationum seu excerptorum ex diversis patribus. Bázél, 1494. 2r. 159 levél.

Hain, 16158.

Inc. c. a. 631. (coll. nr. 1.)

430. SCRIPTORES rei rusticae cum commentariis PHILIPPI BEROALDI. Bologna, Hectoris Benedeknél, 1494. 2r. 274 levél.

Hain, 14568.

Inc.c.a. 630. Farkas Lajos könyvtárából. A címlap előtti üres lapon: *Louis Farkas de Losoncz m.p. 1852. Ce volume provient de la bibliothèque de Iohannes Sambucus (voyez le dernier feuillet). On sait que la bibliothèque de ce savant hongrois a été incorporée dans la bibliothèque impériale, mais il y a peu de gens qui sachent que, quelques volumes en sont restés à Tyrnau, ville natale de Zsámbohy, jusqu'au commencement du siècle présent, quand les a achetés le célèbre collecteur Niclas Jankovich. L. F. mp. A 274^b. lapon: Exemplar hoc splendidissimum, e reliquiis bibliothecae Sambucianae Tyrnaviae remansis, cum pluribus eiusdem raritatis codicibus cooperante senatore Puhl comparavi, pretio huic volumini 50 fl. argenteis constituto. Anno 1816. N. Jankovich mp. Comparavi e reliquiis Bibliothecae Jankovicsianae per Mich. Maggari bibliopolam partim crassa ignorantia, partim horrenda nequitia totidem cruciferis! quot florenos, imo aureos valebant, aestimatis, et per testamenti executorem eodem pretio, librario hujati incaute dilapidatis. Pestini 12. Iunii, 1852. Lud. Farkas mp.*

431. GAGUINUS (ROBERTUS). De intemeratae virginis conceptu adversus Vincentium quendam decertatio. Deventer, Breda Jakabnál, 1494.

1a. l.: Roberti Gaguini doctorif | preclariffimi de intemera | te virginis cōceptu aduer | fus Vincētīū quendam de | certatio (*Alatta fametszet.*) *1b. l.:* Pohemium | Robertus Gaguinus ordinis scē trinitatis de redēptione | captiuoruz Minifter gñalis Arnoldo Bofzio ordinis diuē | marię de carmelo religiosissimo pffeffori S. P. D. *2b. l.:* Roberti Gaguini ordinis sanctę trinitatis de redemptione | captiuoꝝ general' ministri aduerfus vincentiū de castro no | uo ordinis predicatoru de cōceptu et mūdicia marię virginis | decertatio. *Végén 11^b l.:* De mundiffima Virginis marię cōceptione aduerfus | Vincētium de Castro nouo decertatio finit feliciter Dauē | trie p me Jacobum de Breda. Anno salutis noſtrę. M. | CCCC. xciiij. vltima Octobris.

V. ö. Hain, 7416.

4r., gót betűkkel, a—b₅ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 26—37 sorral, 11 levél.

Inc.s.a 1496. (coll. nr. 3.) A címlapon XV. századi bejegyzéssel.

432. LANTZPERGER (IOANNES) Dialogus recommendationis ex-probrationisque poetices. (Lipcese), 1494. 4r. 12 levél.

Hain, 9897.

Inc c. a. 967. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

433. GRESEMUNDUS (THEODORICUS). Liber de septem artibus liberalibus. Mainz, Friedberg Péternél, 1494. 4r. 41 levél.

Hain, 8047.

Inc c. a. 965. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1b. és 2a. l. alján: *Liber cenobii Veteriscelle, in communem repositum bibliothecam. Anno partus virginis 1500.*

434. TRITTENHEIM (IOANNES.) De laudibus sanctae Annae. Mainz, Friedberg Péternél, 1494. 4r. 32 levél.

Hain, 15633.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején Jankovich írásával: *Aurei duo et 4 fl. arg.* A cím-lapon: *Iustus Iohannes Kelp 1691.* E felírást a következő bejegyzés fedi: *Iacobus Fernandus de Werzer* (?)

435. ELLENBOG (ULRICUS DE —). Instruction wider die Pestilenz. Memmingen, Kunne Albertnál, 1494. 4r. 29 levél.

Hain, 6581.

Inc. c. a. 977.

436. BRUNO (BEATUS), episcopus Herbipolensis. Psalterium ex doctorum dictis collectum. Nürnberg, Koberger Antalnál, 1494. 4r. 173 levél.

Hain, 4012.

Inc. c. a. 983. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi, rubrummal irt lapszéli jegyzetekkel.

437. LYRA (NICOLAUS DE —). Repertorium super bibliam. Nürnberg, 1494.

1a. l. címlap: Repertorium famofi et egregij | doctoris domini Nicolai de ly | ra super bibliam. *2a. l. Aij jelzettel:* Repertoriū diligēter aufcul | tatū ac summo studio correctū | atqz non fine grandi labore lit | ris (*így*) materie correspondētibus | effigiatum in postillaz famofi et | eximij doctoris fratris Nico | lai de lyra serāphici. ordīs fan | cti Francisci sup vetus et nouū | testamentū incipit feliciter. *155b. l.:* Repetoriū summa cum diligentia aufcultatū: | ac folertia et impenfis famofi necnō industriosi vi | ri Anthonij Koberger

Ciuis Nuermbergeñ. im | preffum. in postillam excellentiffimi ac doctiffimi | viri fratris Nicolai de lyra: seraphici ordinis fan | cti Francisci sup ve. et no. test. finit feliciter. xviii | Aprilis. Anno dñice incarnatōis Millefimo qua | dringentesimo nonagesimoquarto.

4r., gót betűkkel, A – V₃ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 45 sorral, 155 levél.

V. ö. Hain, 10399.

Inc.c.a. 979. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: *Societatis Iesu inscriptus catalogo collegii Claudio-politani.* A munka végéhez kötött üres levél b. oldalán XVII. századi kézzel írt mutató. A hátsó tábla belsején XV. századi kéztől, rubrummal: *Emptus d. LXXV.*

438 PARREUT (IOANNES). *Exercitationes veteris artis, quae sunt Isagoge Porphyrii etc.* Nürnberg, Creussner Frigyesnél, 1494. 4r. 173 levél.

Hain, 12424.

Inc.c.a. 963. Jankovich Miklós gyűjteményéből; címlapja hiányzik. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris, felirata: + *Ex Bibliotheca Fratrum Ordinis Praedicatorum Conventus Bulsanensis S. S. Nominis IESU.* A 2a. lapon: *Ex libris conventus Bulsanensis sacri ordinis praedicatorum.* 1624.

439. SPINA (ALPHONSUS A—). *Fortalitium fidei contra fidei Christianae hostes.* Nürnberg. Koburger Antalnál, 1494, 4r. 299 levél.

Hain 875.

Inc.c.a. 961. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a frankfurti akadémiai könyvtár ex-librise; ez alatt XVI. századi jegyzetek. A címlapon XV. századi kézzel: *Dyabolus fecit sibi connubium cum veritate et eam in uxorem copulavit, cum qua exgenuit filias scilicet simoniam, perfidiam, usuram, rapinam, malum, servitium, latrocinium, invidiam, superbiam, luxuriam; his itaque factis easdem filias maritavit; tradidit enim: Symoniam prelati, perfidiam castellanis, usuram mercatoribus, rapinam armigeris, malum servitium agricolis, servis et ancillis, latrocinium stipendariis, superbiam clericis, invidiam monialibus et claustralibus; luxuriam autem non tradidit nuptui, sed meretricem posuit, quae est communis regibus, prelati religiosi baronibus et rusticis.* A lap alján XVIII. századi kézzel: *Liber m. Ioannis Albini emptus a Philippo Mollero cive Saganensi.* A 2a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege és másodlati bélyege. A szövegben XV. századi jegyzetek.

440. BEROALDUS (PHILIPPUS). *Orationes, praelectiones etc. item ANGELI POLITIANI, HERMOLAI BARBARI, IASONIS MAYNI oratio.* Páris, 1494.

1a. l.: Orationes Praelectiones | Praefationes & quaedam Mythicae Historiæ Philippi Beroaldi. | Item Plusculæ Angeli Politiani. Hermolai Barbari. Atqz | vna Iafonis Maini Oratio. Quibus addi possunt varia eiusdem | Philippi Beroaldi opuscula cum epigrammatis & eorū cōmen | tariis. *Alatta fametszet, mely Ascensianus és Parvus János sajtóját ábrázolja.* Que omnia venundantur | Parrhisiis In Aedibus Ascensianis: & Ioannis Parui. *1b. l.*: Philippus Beroaldus Martino Boemo | discipulo suo. *2a. l.* II. *lapszámmal*, aij *jelzettel*: De Laude Agriculturae Oratio. | Philippi Beroaldi Bononiensis oratio habita in enarratiōe Geor | gici carminis atqz Tranquilli: qua laus rei rusticae continetur. *60b. l.*: Finis Orationū & praelectionū Philippi | Beroaldi. In aedeibus Ascensianis. *61a. l.*: LXV *lapszámmal és i jelzettel*: Orationes Angeli Politiani | Angeli Politiani Viri disertissimi Oratio quā edidit pro | Orationibus Senensium ad Alexandrum sextum Pontificem Maximum. *77b. l.*: Actum Ipurch die xvi. Martii | Anno a natali. Christiano. | M.CCCCXCIII. *78a. l.*: Orationis supradictæ cōmendatio.

4r., a—k₁, Aaa—Aaa₆ jelzettel, custosokkal s lapszámozással, 40 sorral, 78 levél.

V. ö. Hain, 2956.

Inc.c.a.969. XV. századi latin és görög lapszéli jegyzetekkel.

441. OCHSENBRUNNER (THOMAS). Priscorum heroum stemmata. Róma, Besicken János és Mayer Zsigmond sajtóján, 1494. 4r. 27 levél.

Hain, 11934.

Inc.c.a.971. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *Rarissimo.* Az 1a. lapon XVII. századi írással: *Du röpp, du räpp du, hau hau, stuch stich.*

442. VEGETIUS (FLAVIUS RENATUS). Epitome de re militari. Róma, Eucharius Silbernél, 1494. 4r. 104 levél.

Hain, 15915.

Inc.c.a.975. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi jegyzetekkel.

443. HISTORIA ALEXANDRI MAGNI. Strassburg, 1494. 2r. 37 levél.

Hain, 783.

Inc.c.a.623. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdetűkkel. Az előtábla belsején a marienfeldi apátság ex-librise. A 2a.

lapon XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam abbatialem Campi Sanctae Mariae*.

444. LAPIDE (IOANNES DE —). Resolutorium dubiorum circa celebrationem missarum occurrentium. Strassburg, Flach Mártonnál, 1494. 4r. 32 levél.

Hain, 9909.

Inc.s.a.1348. (coll. nr. 3.) A címlapon XVI. századi kézzel: *Bibliothecae* (kivakarva: s. *Georgii*) *A(ugustae)* *V(indelicorum)*. A szövegben XV. századi, részben rubrummal írt jegyzetek.

445. BOCCACCIO (IOANNES). Genealogiae deorum libri XV et liber de montibus, sylvis etc. Velenceze, Locatellus Bonetusnál, 1494. 2r. 162 levél.

Hain, 3321.

Két példány.

Inc.c.a.629. A címlapon: *Collegii societatis Iesu Graecensis catalogo inscriptus anno 1609. L. 1. nr. 448. L. P. Catal. recent. 1692.*

Inc.c.a.629a. Jankovich Miklós gyűjteményéből; két XVI. századi művel egybekötve. Előtáblája belsején nyomtatott ex-libris címerrel s *Ioann. Bapt. Wanner SS. Can. cand' Paroch' in Taitting et Bitzenhoven* felirattal. A szövegben XVI. századi jegyzetek.

446. HERODOTUS. Historiarum libri IX interprete LAURENTIO VALLA. Velenceze, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1494. 2r. 142 levél.

Hain, 8472.

Inc.c.a.625. A címlapon XVI. századi kézzel: *Liber* (egy szó kivakarva) *Embricensis. XXII.*

447. OVIDIUS NASO (PUBLIUS). De arte amandi et de remedio amoris libri, cum commentario BARTHOLOMAEI MERULAE. Velenceze, Ioannes de Cereto sajtóján, 1494. 2r. 56 levél.

Hain, 12220.

Inc.c.a.587. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

448. QUINTILIANUS (M. FABIUS). Institutiones oratoriae cum commentariis LAURENTII VALLAE, POMPONII et SULPITII. Velenceze, Peregrinus de Pasqualibus sajtóján, 1494. 2r. 247 levél.

Hain, 13654.

Inc.c.a.627. Címlapja hiányzik.

449. STRABO. Geographiae libri XVI. (Velenceze), Rubeus Jánosnál, 1494.

1a. l. címlap: STRABO DE SITV ORBIS *A 2—16. lapokat a mutató foglalja el. 18a. l. II lapszámozással és aii jelzettel*: Ad Paulum secundū Pont. maximū: Ioannis Andreae Alerienfis Episcopi epistola: In qua inuehit | in Georgiū Trabezontiū: quem Cenotimonē .i. nouū Timonem appellat. | (g) Eographiam multos scripsisse *stb.* *166a. l. el lapszámmal*: Strabonis Amafini Scriptoris illustris geographiae opus finit: qđ Ioānes Vercellēfis ppria ipēsa uiuē | tibus posterisqz exactissima diligētia iprimi curauit, Anno Sal. M. ccccxxxiii. die. xxviii. Ianuarii.

2r., latin betűkkel, 1—y₈, a—&₆ jelzettel, custosok nélkül, 62 sorral, 16 sztlan+150 szzott levél.

Inc.c.a. 622. Péchy Ferencz könyvtárából. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *Ex libris Sigismundi Hollo de Krompach 1671. Donatus a generoso domino parente suo amantissimo generoso domino Martino Madarasz p. t. l. ac r. C. Cussoviensis iudici primario.*

450. STRABO. Geographiae libri XVI. (Velence), Rubeus Jánosnál, 1494. 2r. 166 levél.

Hain, 15090.

Inc.c.a. 621. Gallovich Vinceze könyvtárából. Elöl a 16 sztl. és I sztt. levél hiányzik.

451. VALERIUS (MAXIMUS). Factorum dictorumque memorabilium libri IX cum commentario OLIVERII ARZIGNANENSIS. Velence, 1494. 2r. 210 levél.

Hain, 15793.

Inc.c.a. 631. (coll. nr. 2.) XV. századi jegyzetekkel.

452. GESTA Romanorum. 1494. 4r. 119 levél.

Hain, 7748.

Inc.c.a. 973.

1495.

453. REGISTER oder Remissorium über das Sächsische Recht. Augsburg, Schoensperger Jánosnál, 1495. 2r. 350 levél.

Hain, 13867.

Inc.c.a. 643. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon: *Ex bibliotheca J. A. Pisachii. 1812.*

454. PHILELPHUS (IOANNES MARIUS). Novum epistolarium sive ars scribendi epistolas. Bázel, Amerbach János sajtóján, 1495. 4r. 159 levél.

Hain, 12979.

Inc. c. a. 987. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

455. BARBARUS (HERMOLAUS). *Castigationes Plinianae*. Cremona, Darlerius Károlynál, 1495. 2r. 159 levél.

Hain, 2423.

Inc. c. a. 745. (coll. nr. 2.) A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. Elején egy ív hiányzik.

456. LAPIDE (IOANNES DE —). *Resolutorium dubiorum circa celebrationem missarum occurrentium*. Köln, Quentell Heinrichnél, 1495. 4r. 24 levél.

Hain, 9910.

Inc. s. a. 1496. (coll. nr. 11.)

457. LAMPSHEYM sive LANSHEIM (IOANNES). *De fraternitate et rosario beatae Mariae virginis*. Mainz, Friedberg Péternél, 1495. 4r. 25 levél.

Hain, 9847.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

458. TRITTENHEIM sive TRITHEMIUS (IOANNES). *De proprietate monachorum*. Mainz, Friedberg Péternél, 1495. 4r. 18 levél.

Hain, 15619.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elöl 11 levél hiányzik.

459. TRITTENHEIM sive TRITHEMIUS (IOANNES). *De vanitate et miseria vitae humanae*. Mainz, Friedberg Péternél, 1495. 4r. 21 levél.

Hain, 15635.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 12.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon rubrummal: *Liber Carmelitarum Franckfordiensium anno domini 1520*.

460. VESOR (IOANNES). *Dicta super septem tractatus summarum PETRI HISPANI*. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1495. 4r. 256 levél.

Hain, 16039.

Inc. c. a. 989. (coll. nr. 1.) Az 1a. lapon: *Catalogo monasterii Mellicensis hunc librum inscripsi 1657*. Az 1b. lapon XVIII. századi kézzel: *Monastery Mellicensis L. 64* A szövegben jegyzetek a XVII. század elejéről.

461. TARDIVUS (GUILIELMUS). *Antibalbica vel recriminatio Tardiviana*. (Páris, 1495 ?)

1b. l.: Antibalbica feu antaccelina. *2a. l. aii jelzettel*: Antibalbica feu antaccelina. | Guillermi Tardiui Anicienfis in | balbum imo accelinum defenfio. *31b. l.*: Antibalbice feu antacceline finis.

4r., gót betűkkel, ör s lapszámozás nélkül, 36 sorral, a—d₇ jelzettel, 31 levél.

V. ö. Hain, 15239.

Inc.s.a.1520. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

462. PASSIONALE Sanctorum bohemice. Prága, 1495.

Végén, a 247a. lapon: Skonawagi fe żiwotowe Mucedzni | kuow a muczednicz bożych. Letha | panie Tifyczieho cżtyrzsteho Dewa | defateho pate°. w Starem Miestie | prazfkem Ten Vtery przed Swatu | Marzy maagdlenu. Miestie Cżr | wencze dne po-flednieho.

2r., gót betűkkel, a—gg₃ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 41 sorral, 248 levél.

Inc.c.a.645. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elöl három levele hiányzik.

463. BONAVENTURA (SANCTUS). Opuscula parva. Strassburg, 1495. 2 kötet. 2r. I. 381, II. 369 levél.

Hain, 3468.

Inc.c.a.641. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A boroszlói domokosok régibb s újabb ex-librisével.

464. ALBERTUS MAGNUS. Opus de animalibus. Velencze, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1495. 2r. 260 levél.

Hain, 547.

Inc.c.a.695. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szövegben XVI. századi, részben rubrummal írt jegyzetek. A hátsó tábla belsején: *Liber de animalibus venerabilis s. Alberti emptus est per me Nicolaum Rytl est Kangschauen 30 gr. in studio Lipczensi anno Cristi 1501. Legatus autem est liber ipse die s. Mathei apostoli et evangeliste anno salvatoris 1502. Liber eiusdem de 4^{uor} coequenis et de homine comparatus est anno 1500.*

465. ARISTOTELES Operum, graece, vol. I. Velencze, Aldus Manutiusnál, 1495. 2r. 234 levél.

Hain, 1657.

Két példány, mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.c.a.635. Az 1a. lapon: *Ad usum novitiorum Vallisumbrosae.* 1629.

Inc.c.a. 635a. Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Tobias Faber D.*

466. DATUS sive DATHUS (AUGUSTINUS). Elegantiolae sive elegantiae minores, s. de variis loquendi regulis sive poetarum praeceptis. Velenceze, Ioannes de Tridino sajtóján, 1495.

2a. l.: AVGVSTINI DATTI SCRIBAE SENENSIS ELEGANTIOLAE FELICITER INCIPIVNT. 22b. l.: Expliciunt elegantiolae Auguftini Datti impreffae Venetiis p | Ioannem de tridino alias Tacuinum. Anno dñi. M. cccc. xcv die | xxii. Augufti. Regnate icyto pricipie Auguftino barbadico.

4r., latin betűkkel, A—E₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 30 sorral 22 levél.

V. ö. Hain, 6008.

Inc.c.a. 985 Jankovich Miklós gyűjteményéből. Czímlapja hiányzik. Az utolsó lapon: *G. N. 1509*. A szövegben egykorú jegyzetek.

467. GAZA (THEODORUS). Grammatica introductiva de mensibus etc. graece. Velenceze (Aldus Manutiusnál), 1495. 2r. 198 levél. Hain, 7500.

Két példány, mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.c.a. 639. Czímlapja hiányzik. Az 1. l. kezdőbetűje ki van festve.

Inc.c.a. 639a. A 107—198. levelek hiányoznak.

468. LASCARIS (CONSTANTINUS). Grammaticae Graecae epitome. Velenceze, Aldus Manutiusnál, 1495. 4r. 166 levél.

Hain 9924.

Inc.c.a. 877. (coll nr. 2.) Töredék. Csak a 141—164. levelek vannak meg.

469. LIVIUS (TITUS). Historiae romanae decades. Velenceze, Pincius Fülöpnél, 1495. 2r. 273 levél.

Hain, 10141.

Inc.c.a. 703. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Csonka; az 1—93. és 248—273. levelek hiányoznak. A szövegben és a CXLVII. l. elé ragasztott lapon egykorú jegyzetek.

470. MISSALE Strigoniense. Velenceze, Ioannes Emericus de Spira sajtóján. 1495.

1a. l. *czímlap*: Missale fed'm chorū al | me eccl'ie strigoniēn. A következő 19 szttan levelen naptár, tartalomjegyzék, exorcismus salis et aquae, ad accessum altaris, cautelaē observandae celebranti missam, gloria és credo. 21a. l. I. lap-

számmal, a jelzettel: Incipit missale diuinoꝝ | officiorum tam de tempore | q̄g etiaꝝ de sanctis cū certis | officijs annexis: vtputa de | transfiguratione dñi: de pe | filētia etc. fōm choꝝ alme ec | cleſie Strigoniē. Domi | nica prima in aduētu domi | ni Introitus ad missam. *Végén, az utolsó sztlan lapon:* Finit feliciter Missale diui | norū officioꝝ tam de tpe q̄g | de sanctis cū certis officijs | anexis: vtputa de traffigu | ratioe dñi de pestilentia etc. | fōm chorū alme ecclēie Stri | goniē. bene reuifum ac fi | deli studio emendatū. Im | preſſū Venetiis p Iohānē | Emericū de Spira. Anno | ſalutifere incarnationis dñi | noſtri ieſu chriſti. M. cccc. | lxxxv. pridie kl'. nouēbris | Ad laudem dei eiufqꝫ genī | tricis perpetue virginis. | cui honor et gloria in eum | Amen.

4r., gót betűkkel, +9, a—Z₈, aa—ff₈, A—B₈ jelzettel, custosok nélkül, 34 sorral, két hasábon 20 sztlan, 271 hibásan szzott és 1 sztlan levél.

Knauz, i. m. 16—17 l.

Inc.c.a. 993. Egyetlen ismert példány. Az előtábla belsején XV. századi kézzel: *Ego Matheus Rosarius canonicus ecclesie Posoniensis emi hunc librum fl. III. in castro Budensi auxilio egregii Ioannis Erdely vicethezaurarii regie maiestatis, ut memoriam sui habeam circa beate Elizabeth viduae, anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo.* Ez alatt mérleget ábrázoló tollrajz, kerek keretben, *M* betűvel. A czímlapon: *Capituli Posoniensis 1645.* A 10^b. lapon: *1598. 20 Septembris reverendo domino Benedicto N. parochio Posoniensi per dominum Martinum Warasdiensem custodem Posoniensem ad usum sub spe futurae restitutionis ecclesiae s. Martini extradatus ex conservatorio huius ecclesiae Posoniensis.* A szöveg közt egykorú liturgikus bejegyzések. Az utolsó levél *b* oldalán XVI. századi kézzel himnus Szent-Borbáláról, a kötet végére kötött 1a. lapon XVI. századi kézzel írt oratóiók; a 2a. lapon XVII. századi írással a praefatio hangjegyei.

471. MISSALE fratrum heremitarum ordinis divi Pauli primi heremite. (1495.)

Az első hat levelen naptár. Január 9-énél rubrummal: Sc̄ti Pauli p̄mi heremite pr̄is nr̄i; *ebből látszik, hogy a mise-könyv a pálosok számára készült.* 1a. l. 1 lapszámmal, *b jelzettel:* Dñica prima in aduentu | Ad te leuauī ani | ma stb. *A CI lapszámmal jelölt levél után 6 sztlan s jelzetlen levélen a canon. Ezután a számozás CVI-tal folytatódik.*

2r., gót betűkkel, a—Z₈, A—G₃ jelzettel s lapszámozással, 2 hasábon 35—36 sorral, 8 sztlan+232 sztt levél.

Weale, Catalogus Missalium Ritus Latini (London, 1886.)

242. l. e kiadást röviden leírva, évszámát 1495-re teszi.

Inc.c.a. 633. Egyetlen ismert példány, hártára nyomva, színes kezdőbetűkkel, mely 1812-ben a pozsonyi káptalan adományából került a Magyar Nemzeti Múzeum birtokába. Az a_{1-2} , i_{1-8} , o_{6-8} , p_1 , s_{1-8} , t_{2-7} , y_{2-7} , g_{3-6} és g_8 levelek, összesen 39 levél, hiányoznak. Az előtábla borítékát Temesvári Gergely arkádiai püspök, kalocsai érseki vikárius 1496. december 19-én kiállított hártya-oklevele képezi. A nap-tári rész 1a. lapján: *Capituli Posoniensis 1633 Lit. M.* A canon kezdőbetűje ki van vágva.

472. *Thesaurus Magistri Sententiarum cum plenis sententiis in ordinem alphabeticum redactus.* H. n. 1495.

1a. l.: Thesaurus Magistri sen | tentiarū cum plenis senten | tiis in ordinē alphabeticum | redactus. *2a. l.*: Littera A. | A ante A. | Aron ex precepto | dñi a Moyse vnetus fuit fūmus pontifex et | filij eius sacerdotes minores. *stb.* *140b. l.*: Tabula alphabetica complectens materiam quattuor libro | rum Magistri sententiaꝝ Impreffa. Anno dominice incarna | tionis. M. cccc. xcv. Finit feliciter.

4r., gót betűkkel, a— t_4 jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 40 sorral, 141 levél.

Inc.c.a. 991. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-sején a marienfeldi apátság kisebb ex-librise.

1496.

473. *Schedel (Hartmann).* Das Buch der Chroniken. Augs-burg, Schoensperger Jánosnál, 1496. 2r. 338 levél, egy térkép. Hain, 14511.

Inc.c.a. 663. Horvát István könyvtárából. Az előtábla belsején: *Comparavi Pestini die 30. Novembris 1814. a vidua Pauli Spiellen-berg de Hadusfalva. 50 f.* Alatta ex-libris nyomain.

474. *Gregorius Magnus P. M.* Moralia sive expositio in Iobum. Bazel, Kesler Miklósnál, 1496. 2r. 348 levél. Hain, 7934.

Inc.c.a. 657. A boroszlói domonkosrendiek régiebb s újabb ex-librisével. Végén 16 levél hiányzik.

475. *Petrarca (Franciscus).* Opera. Bazel, Amerbach János-nál, 1496. 2r. 388 levél.

Hain, 12749.

Három példány.

Inc.c.a. 665. Végén csonka, 21 levele hiányzik. Előtáblájának csak fele van meg, belsején a következő bejegyzéssel: ... *Michaelis Walter anno 1573.* Czimlapján XVII. századi kézzel: *Ex libris monasterii Raudensis.* Hátsó táblája meglevő részén: *anno partus virginis 157* die Martis festum purificationis* ...

Inc.c.a. 665a. Horvát István könyvtárából. A K₁ l. egykorú kézíráttal pótolva.

Inc.c.a. 665b. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. A czimlapon Petrarcára vonatkozó XVI. századi jegyzetek. Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Congregationis beatae virginis annunciatae Crumlovii.* Más kézzel: *Congregationis b. v. M. annunciatae.* Ismét más kézzel: *Wenceslai Larisch à Naczeslawitz archidiaconi Crumloviensis.*

476. GRUENPECK (IOSEPHUS). Prognosticon seu iudicium de coniunctione Saturni et Iovis. Bécs, Winterburg Jánosnál, 1496. 4r. 16 levél.

Hain, 8087.

Inc.c.a. 997.

477. PICUS (IOANNES) MIRANDULAE COMES. Opera philosophica, theologica cum eius vita. Bologna, Hectoris Benedeknél, 1496—95. 2r. 320 levél.

Hain, 12992.

Inc.c.a. 653. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. A czimlapon *Hic liber inscriptus catalogo monasterii Cladrubiensis anno 1605* Más XVI. századi kézzel: *Sum magistri Isidori de Hostun Pragensi. et Brunensis ecclesiarum canonici.* Alatta más kézzel: *Nunc vero magistri Georgii Plauen de Hradist praepositi Melnicensis et canonici Pragensis* ...

478. PLINIUS SECUNDUS (CAIUS). Historia naturalis. Brescia, Angelus és Jacobus de Britannicis sajtóján, 1496.

1a. lapon a cím: C. Plinius Secundus De Natura | li Hyftoria diligentiffi | me Castigatus. *1b. l.:* C. Plinius secundus Veronenfis natus sub Tiberio: patre Celere: matre Marcella: omnibus liberali | bus disciplinis operam dedit: unus omnium mirifice studioffimus. *Végén: 269b. l.* Caii Plinii Secundi de naturali hyftoria opus feliciter absolutum est: q̄ diligentiffime castigatum: | Impreffum Brixiae opera & impensa Angeli & Jacobi de Britannicorum fratrum: Magnifico Equite | Hieronymo Donato

urbis pretore: Regnante Serenissimo principe Venetiarum Auguftino Barbadico: | Anno Natiuitatis Domini. M. cccc. lxxxvi. die xx. Aprilis. FINIS. 270a. l.: Regiftrum huius operis. *A mutató végén:* Finis Laus Deo. *A 270b. lapon a nyomdász jegye.*

2r., latin betűkkel, a—&₃ és A—K₇ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 56 sorral, 270 levél.

V. ö. Hain, 13098.

Inc.c.a. 649. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

479. LILIUS (ZACHARIAS). De origine et laudibus scientiarum etc. Flórenz, Bonaccursius Ferencznél, 1496. 4r. 72 levél.

Hain, 10103.

Inc.c.a. 1003. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

480. EXPOSITIO hymnorum. Köln, Quentell Heinriknél, 1496. 4r. 79 levél.

Hain, 6788.

Inc.c.a. 999. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú lapszéli jegyzetekkel. Elől 1 sztlan és 7 sztl levél hiányzik.

481. HUND (MAGNUS). Expositio Donati secundum viam doctoris sancti. Lipcse, Lotter Menyhértnél, 1496. 4r. 43 levél.

Hain, 9036.

Inc.c.a. 1001. A címlapon: *Ex bibliotheca Buchloviensi 1730.*

482. AENEAS SYLVIUS. Epistolae familiares. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1496. 4r. 348 levél.

Hain, 156.

Két példány.

Inc.c.a. 1009. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *A M. le comte W. de Paar nr. 21: g. B.* A címlapon bejegyzés nyomai. A szövegben egykorú jegyzetek.

Inc.c.a. 1009a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: *Liber mei Iohannis Pinger.* Ez alatt: *Sum Gabrielis Beymer.* Más kézzel: *Dauid Scheffer.* A cím alatt nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek des Kollegiatstifts zu Glogau.* A 2a. lapon: *Ioachimi Francisci Lehnigrüber G(logoviae) Mai(oris).* ad s. *Nicolaum capucinatorum 1690.* Ez alatt XVII. századi kézzel: *Ecclesiae collegii Glogoviae Maioris inscriptus.* Az utolsó lap alján: *1576.* Ez alatt: *1580.* Az előtábla borítékaul Rüdeshaim Rudolf boroszlói püspök (1468—82.) nyomtatott pásztorlevelének első lapja van felhasználva.

483. ORDINARIUS Strigoniensis. Nürnberg, Stuchs Györgynél, 1496.

Végén, 87a. l.: Anno xpi. Mccccxvi. p opificē Georgiū Stuchs | de Sultzpach. Nurnberg. Nōs Octobr. finit f... a többi hiányzik.

8r., gót betűkkel, $b_8 - n_2$ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 87 levél.

Inc. c. a. 995. Egyetlen csonka példány; a — b_2 jelzetű levelei hiányoznak.

484. DIURNALE patrum nigrorum monachorum ordinis sancti Benedicti de observantia. Speyer, Drach Péternél, 1496.

Végén, 375b. l.: Prefens hoc diurnale ob reueretiā | venerabiliū patrū ac dñorū nigroz mo | nachoz ordinis sancti bñdicti de obfer | uantia. Studiofe emēdatū necnō fum | ma cū diligentia impffum p honorabi | lem virū petrū drach Ciuem Spireñ. | virū confularē. Finit feliciter. Anno nre | falutis. Mcccc. xvi. vi. Idus Aprilis.

16r., gót betűkkel, a — c_6 , Aa_8 , a — x_8 , 1 — 8, A — V_9 jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 23 sorral, 375 levél.

Inc. c. a. 1007. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elől csonka. A szöveg elé kötött 21 levelen XVI—XVIII. századi kézzel írt latin imádságok. Az a_{11} jelzetű lap felső részén: Anno 1464. wort dat cloister Leisborn Ioanne episcopo reformirt. A naptári részben csillagászati bejegyzések a XVI. század elejéről. Május 23-ához: s. f. obiit venerabilis dominus Iohannes abbas in Leisborn 1522. A colophon alatt: Anno domini 1464. ab episcopo Ioanne reformatum Leisborn. Ez alatt más kézzel: Me emīt frater Ioannes Rōnecamp praepositus in Leisborn.

485. ABANO (PETRUS DE —). Conciliator differentiarum philosophorum praecipue medicorum. Velenceze, Lucas Antonius de Giunta sajtóján, 1496.

1a. l.: Conciliator. | Conciliator differentiarum philosophorum: et medicorum | in primis doctoris in omni disciplinaruz genere eminent | tiffimi Petri de Abano Patauini: cum duplici antiqua | tabula: Differentiarum videlicet: et tractatus de ve | nenis. Nouifime post omnes impreffiones vbiqz | locoruz excussas: collatis multis exemplaribus: | affatim recognitus: cunctisqz mendis et erroribus expurgatus. Citatis denuo in margine | omnium doctorum in fonte locis. Adie | ctis infuper Simphoriani Camperij | Lugdunensis subtiliffimis additio | nibus: eiusdem Petri de Abano | herefes refellentibus. Necnon | tertia absolutiffima tabula: | que

ipfius Egregia di | eta et notabilia al | phabetice de | monfrat. †
 Cum gratia et Priuilegio. *Ib. l.*: Scipio Ferrarius Venetus physio-
 logus et medicus: Rationalium medicorum | Venetijs habitantium
 Collega Lectori Salutem. *270b. l. 263 lapszámmal*: Petri Apo-
 nensis libro Conciliatori diuino. Et | eiuſdem de venenis finis deo
 duce ipofitus eft a Sci | pione ferrario veneto qui et correxit
 errata et loca au | ctoritatum annotauit adhibita magna diligentia.
Vége. 273a. l.: Venetijs mādato et expenſis nobilis viri domini |
 Luceantonij de Giunta Florentini. Anno | domini (*az évszám*
kivakarva) die. 17. Februarii.

2r., gót betűkkel, a—Z₈, r—4₈, A—G₁₀ jelzettel, custosok nélkül,
 2 hasábon 69 sorral 7 sztlan + 263 sztt + 3 sztlan levél.

Inc.c.a. 651. A címlapon XVII. századi kézzel: * *Domus . . .*
societatis Iesu * (a csillagok közé tett szavak kitörülve,) *Viennae*
catalogo inscriptus. Alatta bélyeg, *F. v. Z.* betűkkel.

486. COLUMNA (AEGIDIUS). *Expositio super libros elenchorum*
Aristotelis. Velencze, Locatellus Bonetusnál, 1496. 2r. 71 levél.
 Hain, 140.

Inc.c.a. 659. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; az előtábla bel-
 sején a könyvtár ex-librisével. A szövegben XVI. századi jegyzetek.

487. ALBERTUS MAGNUS. *Summa naturalium sive opus philo-*
sophiae naturalis. Velencze, Arrivabene Györgynél, 1496. 4r. 53 levél.
 Hain, 506.

Inc. c. a. 1005.

488. AUSONIUS. *Opera.* Velencze, Ioannes de Tridino sajtóján,
 1496. 2r. 43 levél.

Hain, 2179.

Inc. c. a. 655. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Horatius 1520-iki
 velencei kiadásához kötve; ennek címlapján XVII. századi kézzel:
Est conventus Graecensis fratrum eremitarum ex collectione patris
Augustini ad s. Annam in Minzgraben. A hátsó tábla belsején XVI
 századi kézzel írt idézetek klasszikusokból.

489. GREGORIUS IX. P. M. *Decretalium libri V cum glossa.*
 Velencze, Baptista de Tortis sajtóján, 1496. 2r. 307 levél.

Hain, 8035.

Inc. c. a. 647. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elül 4 sztl. levél
 hiányzik.

490. PLINIUS SECUNDUS (CAIUS). Historia naturalis. Velence, Bartholomaeus de Zanis sajtóján, 1496. 2r. 239 levél.

Hain, 13100.

Inc.c.a.661. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címnap *a.* oldalán XVII. századi kézzel: *Der sich dinstbar macht in der gemein, Dem wirt sein lon zue klein. Michael Bürger.* A *b.* oldalon XVII. századi, rubrummal írt mutató.

1497.

491. BRANT (SEBASTIANUS). Navis stultifera, latine, interprete IACOBO LOCHER philomuso. Augsburg, Schoensperger Jánosnál, 1497. 8r. 148 levél.

Hain, 3748.

Inc.c.a.1025. (coll. nr. 2.) Miller Jakab Ferdinánd könyvtárából. Salomonis proverbia cz. hagenau, év n. nyomtatványhoz kötve. Ennek címlapja *b.* oldalán a brassói Miller-család ex-librise. Ez alatt: *Donavit raritatis caussa bibliothecae regnicolari 15. Maii 1828. I. Ferd. Miller mp.*

492. BEBENBURGIUS (LUPOLDUS). Germanorum veterum principum zelus et fervor in Christianam religionem. Bazel, Bergman Jánosnál, 1497. 2r. 28 levél.

Hain, 2725.

Inc.c.a.687. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon: *Bibliothecae monasterii Varnpac(ensis).*

493. BRANT (SEBASTIANUS). Navis stultifera, latine, interprete IACOBO LOCHER philomuso. Bazel, Bergman Jánosnál, 1497.

Végén, 145b. l.: Finis stultifere Nauis. | Finis Narragonice nauis per Sebastianum Brant | vulgari ferme theutonico quondā fabricatę: atq; | iampridem per Iacobum locher cognomento phi | lomufum in latinū traductę: perq; p̄tactū Seba | ftianum Brant denuo reuifę: aptiffimifq; concor | dantiis & fuppletionibus exornate: In laudatiffi | ma Germanię vrbe Bafilienfi, nup opa & p̄moti | one Iohannis Bergman de Olpe Anno falutis nrę | Millefimoquadringentifimononagefimofeptimo | Kalendis Martiis. Vale inclyte Lector. Ez alatt a nyomdász jegye e felirattal: NIHIL. SINE. CAVSA. 1497. JO. BERGMAN. DE. OLPE

4r., latin betűkkel, a—t₃ jelzettel, custosok nélkül, 30 sorral, 145 sztt és 3 szttan levél.

V. ö. Hain, 3747.

Inc.c.a.1013. Első és utolsó levele hiányzik. A borítéklapon Mátray Gábor bejegyzése: *A Széchenyi országos könyvtárnak szentelé t Gyárfás István földbirtokos ur 1859. május 6-án.* A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Ioannis Bartosik Párochi Bakt(ensis.)*

494. HIERONYMUS (BEATUS). *Epistolae et tractatus.* Bázél, Kesler Miklósnál, 1497. 2r. 3 kötet. I. 151, II. 177, III. 201 levél. Hain, 8565.

Két példány.

Inc.c.a.677. Horvát István könyvtárából. Előtablája belsején egykorú jegyzetek s nyomtatott ex-libris: *Io : Ios : Seb : S : R : I : Eques et nob : ab Hauern.* felirattal. Az 1a. lapon: *Liber iste tres valet auros.* A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *Est fratrum discalceatorum s. Augustini Viennae.* Lapszéli jegyzetekkel.

Inc.c.a.677a. Az előtábla belsején a boroszlói ágostonrendiek nyomtatott ex-librise. A címlap elé kötött lapon: *Ex libris Stanislai Suszky Posnawiensis.* Az 1b. lapon: *Bibliothecae canoniae Arenensis canonicorum regularium Lateranensium Wratislaviae inscriptus anno 1737. 1. Septembris.* A szövegben egykorú jegyzetek.

495. TEXTUS sequentiarum cum optimo commento. Bázél, Furter Mihálynál, 1497.

1a. l.: Textus sequentiarum cum | optimo commento. *Alatta fametszetű kép, mely Krisztus felfeszítését ábrázolja.* *1b. l.:* Regiftrum sequentiarum fecū | dum numerum foliorum. *110a. l. ex lapszámmal:* Textus sequentiarū vnacū notabili expofitiōe p | totum annū (ni fallor) feliciter explicit. Impreffus | Bafilee sub anno domini: Millefimoquadringen | tefimononogefimofeptimo. Die vero tertia Men | fis Martij. Laus cūtipotenti deo.

4r., gót betűkkel, a—s₅ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon 51 sorral, 110 szedett levél. A szöveg a magyarázatok közepét foglalja el.

Inc.c.a.1015. A 110b. lapon XVI. századi, rubrummal irt, cseh bejegyzés.

496. BERGOMENSIS (IACOBUS PHILIPPUS). *De claris selectisque mulieribus.* Ferrara, Laurentius de Rubeis sajtóján, 1497. 2r. 174 levél.

Hain, 2813. M. Könyv-Szemle, 1876. 84—90.l., 1877. 309.l.

Inc.c.a.671. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából; egybekötve Valerius Maximus 1508-iki velencei kiadásával. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Ex Bibl. Com. Franc Széchényi* felirattal. Ez alatt:

B. Litter. Hung. S. historie. Philippus Bergomensis de plur. claris, selectisque mulieribus ad Beatricem reginam Hungariae viduam Mathiae Corvini. Ferrariæ, 1497. in folio. Unica est hæc libri rarissimi editio, nonnisi in selectissimis bibliothecarum catalogis comparens. Iacobus Brunet, Manuel du Libraire, I. 1. pag. 140. ita: Habet 170 fig. ligno incisas. Vendita fuit novissime (1815.) Parisiis apud Mac-Carthy 35. lib. Gal., apud Pinelli cum figuris pulchris 88 franc. apud Brienne Laire 50 fr. 1811. Az elébe kötött Valerius-kiadás címlapján XVII. századi kézzel: Sum Ioannis Starnbergerj. Alatta szintén XVII. századi kézzel: Dd. Andreas Vizman. A lap alján: Collegii Soproniensis societatis Iesu anno 1641. catalogo inscriptus. A cxxxiii. levél, mely Iohanna papissáról szól, ki van vágva.

497. EXPOSITIO hymnorum. Bázél, Furter Mihálynál. 1497. 4r. 54 levél.

Hain, 6789.

Inc. c. a. 1017.

498. ALBERTANUS Causidicus Brixienensis. De arte loquendi et tacendi. Köln, 1497. 4r. 11 levél.

Hain, 412.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 7.) Az a_{11} jelzetű lapon XVII. századi kézzel: *Bibliothecae* (kivakarva:) * s. *Georgii* * *Augustae Vindelico-rum*. A szövegben egykorú, rubrummal írt lapszéli jegyzetek.

499. ANNIUS (IOANNES). Glossa in Apocalypsin seu Liber de futuris Christianorum triumphis contra Saracenos. Köln, (Werden Mártonnál?), 1497.

1a. lapon a cím: Glofa fue expō super Apocalyp | fim Ioānis Viterbiēfis ordinis pre | dicatoꝝ Theologie pfefforis eximij | De ftatu Eccīe ad anno salutis. M.cccc.lxxxī. vī | qꝯ ad finē mūdi. Et de pclaro et gloriofiffimo triū | pho Xpianoꝝ in Thurcos et Mahumethanos | Quorū secta et imperiū breuiter incipiet deficere | Ex fundamētis Ioānis in Apoč. et ex fenfu eiufdē | lrali aptiffimo. Cū cōsonātia ex Iudicijs Astroꝝ *Végén, 26a. l.: 46 sorban:* Finitur pñs liber Anno dñi. M. cccc. xviij. | die. xix. Augusti Impreffioni traditus Colonie retro Minores

4r., gót betűkkel, a—e₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 45—47 sorral, 26 levél.

V. ö. Hain, 1129.

Inc. c. a. 1011. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-sején a marienfeldi ciszterezita apátság ex-librisével.

500. AENEAS SYLVIUS. *Epistolae familiares*. Lyon, Vingle Jánosnál, 1497. 4r. 203 levél.

Hain, 158.

Inc.c.a. 1018. Wenczel Gusztáv könyvtárából. A cím lap elé kötött lapon: 1724. *Di Giacomo Soranzo*. A címlapon: *E collectione librorum Ioannis Czech*. A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

501. PALAEONYDORUS (IOANNES.) *Liber trimerestus de principio et processu ordinis Carmelitici*. Mainz, Friedberg Péternél, 1497. 4r. 74 levél.

Hain, 12270.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 10.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

502. BRUNO (BEATUS). *Psalterium ex doctorum dictis collectum*. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1497. 4r. 170 levél.

Hain, 4013.

Inc.c.a. 1023. A cím lap a. oldalán XVII. századi kézzel: *Liber capituli Nissensis*. Alatta a neissei dóm ex-librise.

503. FICINUS (MARSILIUS). *Epistolae*. Nürnberg, Koburger Antalnál, 1497. 4r. 253 levél.

Hain, 7062.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.c.a. 1019.

Inc.c.a. 1019a. A cím lap a oldalán rubrummal: *Emi hunc librum à domino Neuhan Ienae anno 1661., mense Xbri Daniel Hartnack Pomeranus*. Ez alatt: *Erasmii Prueschenisch Egrani MDCXXXVI.* A b. oldalon a frankfurti akadémia ex-librise; ez alatt a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege és másodlati bélyege. A szövegben XVII. századi, részben rubrummal írt lapszéli jegyzetek.

504. BERNARDUS (SANCTUS) abbas Claraevallensis. *Sermones super cantica canticorum*. Strassburg, Flach Mártonnál, 1497. 2r. 201 levél.

Hain, 2859.

Inc.c.a. 673. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Columna 2 Commentatorum, classe 4. N. Imo. Liber monasterii Liesbornensis ss. martyrum Cosmae et Damiani* Ez alatt más kézzel: *K. 7.*

505. ARISTOTELES. *Opera, graece, vol. II. et IV.* Velencze, Manutius Aldusnál, 1497. 2r. II. 300, IV. 519 levél.

Hain, 1657.

Inc.c.a. 675 Jankovich Miklós gyűjteményéből. A II. kötet elején 2 levél hiányzik; az előtábla belsején XV. századi kézzel: *iii gulden r. sc.* és XVI. századi tartalomjegyzék. A szövegben egykorú s későbbi lapszéli jegyzetek. A IV. kötet címlapján XVII. századi kézzel: *Abrahamus Seidel pt. Ecclesiac in Nimritz* Ez alatt más kézzel: *Nunc iun(ior) iure habet 1664.*

A IV. kötetből egy csonka példány is van (*Inc.c.a. 675a.*) szintén Jankovich gyűjteményéből, mely a 344—519. lapokat foglalja magában.

506. HIERONYMUS (BEATUS). Commentaria in Biblia etc. Velen-
cze, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1497. 2r. I—II.
kötet. I. 388, II. 442 levél.

Hain 8581.

Inc.c.a. 669. A 2 kötet egybekötve. A II. kötetből csak az 1—14.
levél van meg. Az előtábla belsején a boroszlói domokosok újabb német
ex-librise; az 1a. lapon a régibb latin ex-libris nyomai.

507. IAMBlichus. De mysteriis Aegyptiorum, Chaldaeorum,
Assyriorum et alia opuscula. Velencze, Manutius Aldusnál, 1497.
2r. 185 levél.

Hain, 9358.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.c.a. 683. Az 1a. lapon: *Collegii soc. Iesu Cremsii catalogo
inscriptus anno 1633.*

Inc.c.a. 683a.

508. JUSTINUS. Epitome historiarum Trogi Pompeji. Velencze,
1497. 2r. 54 levél.

Hain, 9607.

Inc.s.a. 1162. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A
colligatum 1. számának (Sallustius, Bellum Catilinarum; év n. Hain,
14229.) címlapjára van feljegyezve a kötet tulajdonosa: *Christoferus
Scheurl* neve, ki az egész munkát sajátkezű lapszéli jegyzetekkel látta
el. A colophon alatt ugyanennek írásával: *Laus deo, penultima Novem-
bris 1503.*

509. TACITUS (C. CORNELIUS). Historia Augusta etc. Velencze,
Pincius Fülöpnél, 1497. 2r. 103 levél.

Hain, 15222.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a. 1162. (coll. nr. 3.)

Inc.c.a. 681. Rubrummal számozva, egykorú lapszéli jegyzetekkel.
Utolsó 103. levele hiányzik.

1498.

510. BIBLIA LATINA cum glossulis tam marginalibus quam interlinearibus ordinariis, cum NICOLAI DE LYRA postillis. Bazel, Langendorff János és Froben János sajtóján, 1498. 6 kötet. 2r. I. 377; II. 317; III. 440; IV. 479; V. 244 és VI. 279 levél.

Hain, 3172.

Inc.c.a. 689. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az I. kötet címlapjának *a.* oldalán a legfelső bejegyzés tintával áthúzva, olvashatlanná van téve. A cím alatt: *Ecclesiae collegiatae b. M. v. Glogoviae Maioris catalogo inscriptus anno 1679.* A lap alján a glogauai társház nyomtatott ex-librise, mely a II. és IV—VI. köteteknél ismétlődik. A szövegben egykorú széljegyzetek. A II. kötet címlapjának *a.* oldalán: *Ecclesiae collegiatae b. M. v. catalogo inscriptus anno 1679.* A III. kötet előtáblája belsején a glogaui ferenczrendiek ex-librise. A IV. kötet címlapjának *a.* oldalán: *Ecclesiae collegiatae b. M. v. Glogoviae Maioris catalogo inscriptus anno 1679.* Az V. kötet címlapjának *a.* oldalán ugyane bejegyzés. A hátsó tábla belsején: *Obiit suum diem, quando venit ex . . . Alatta: Anno 1523. obiit suum diem.* A VI. kötet címlapján az előző kötetek címlapjainak bejegyzése ismétlődik. Az ex-libris mellett egykorú kézzel: *Pro VII marci VI partes.* A címlapon és a szövegben egykorú széljegyzetek.

511. MAIORANIS (FRANCISCUS DE —). Opus de laudibus Sanctorum. Bazel, Jacobus de Pfortzen sajtóján, 1498. 4r. 269 levél.

Hain, 10532.

Inc.c.a. 1031 Az 1—10. sztl. levél hiányzik. A szövegben XVII. századi lapszéli jegyzetek.

512. SOLINUS (CAIUS IULIUS). Polyhistor sive De mirabilibus mundi. Brescia, Britannicus Jakabnál, 1498. 2r. 39 levél.

Hain, 14883.

Inc.c.a. 697. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Egykorú s későbbi, részben rubrummal írt jegyzetekkel.

513. VOCABULARIUS optimus, gemma vocabulorum merito dictus. Deventer, Paffroet Rikárdnál, 1498.

1a. lapon a cím: Vocabulari9 optim9 Gem | ma vocabulo9 merito dict9 | Quia duobus milibus optimo9 vocabulo9 maior | est priori gēmula et multo correctior. *Végén, 212a. l.:* Finem

accipit vocabuloꝝ Gemma diligēter (*a többi leszakítva*) | data atqꝫ de verbo ad verbū per totum diligēter (*leszakítva*) | ſa cum vocabulario de proprijs nomibꝫ hominū illu | ſtrium. vrbium. pr ouinciaꝫ montiū. ac fluuiioꝝ in poe | ſi ac hiſtorijs maxime cōducentiū: iuuenibꝫ et medio | criter doctis admodū vtili huic nouiter anexo. | Impreſſa Dauētrie per me Richardū pafraet. Anno | dni. M. cccc. xcviij. Viceſimaſexta Martij.

4r., gót betűkkel, a—Z₄, A—L₈ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 40 sorral, 212 levél.

Inc. c. a. 1037. Az utolsó oldalon XVII. századi kézzel: *Theo dori Bolckmann.*

514. HUNGARIA (MICHAEL DE—). Sermones dominicales perutiles, alias Biga salutis nuncupati. Hagenau, Gran Henriknél, 1498. 4r. 436 levél.

Hain, 9052.

Két példány.

Inc. c. a. 1043. A címlap *a.* oldalán: *Capituli Posoniensis 1663.* Ez alatt kivakarva: *Nicolaus ...* Más kézzel: *Petri Izakovich parochi Böziniensis, comparatus anno 1640.* A címlap *b.* oldalán XVIII. századi kézzel: *Georgii Ekköhl Parochi Bahoniensis* A szövegben egykorú s későbbi, részben rubrummal írt jegyzetek.

Inc. c. a. 1043a Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején egykorú kézzel írt mutató. A címlap *a.* oldalán: *Franc. Kazinczy mp. 1807.* A címlapon s a szövegben egykorú s későbbi, részben rubrummal írt jegyzetek

515. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). Stellarium coronae Virginis Mariae. Hagenau, Gran Henriknél, 1498. 2r. 203 levél.

Hain, 12563.

Inc. c. a. 715 Egykorú, részben rubrummal írt széljegyzetekkel.

516. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). Sermones de tempore. Hagenau, Gran Henriknél, 1498. 4r. 381 levél.

Hain, 12551.

Inc. c. a. 1041. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. A címlap *a.* oldalán: 15. MW. 73. A könyv czime alatt: *Ioannes Kapfer Wertbinsanus parochus indignus.* A *b.* oldalon s a szövegben különböző XVI. századi írással írt jegyzetek. Az A₂ jelzetű lapon: *In Lautterbach 1604.* Az utolsó oldalon XVII. századi kézzel: *Der herr Hanns vom Wembling.*

517. ALBERTUS MAGNUS. De eucharistiae sacramento. Köln, Quentell Henriknél, 1498. 4r. 45 levél.

Hain, 454.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 5.) Az a₁₁ jelzetű lapon XVII. századi kézzel: *Bibliothecae* (kivakarva:) * s. *Georgii* * *Augustae Vindelicorum*. A szövegben egykorú, rubrummal irt lapszéli jegyzetek.

518. TAULER (IOANNES). Predigten. Lipcse, Kachelofen Konrádnál, 1498. 4r. 289 levél.

Hain, 15346.

Inc. c. a. 1039. A címlap a. oldalán XVI. századi kézzel: *Das buch gehört den schwösteren im Talbach*. Más kézzel: *Anno 1727 ist die bibliothek ausgemacht worden*.

519. APOLLINARIS (CAIUS SOLLIUS). Epistolae et carmina. Milano, Scinzenzeller Ulriknál, 1498. 2r. 144 levél.

Hain, 1287.

Inc. c. a. 699. Jankovich Miklós gyűjteményéből; címlapja hiányzik. Az a. jelzetű lapon egy kisebb és egy nagyobb aranyos festett kezdőbetűvel.

520. DIONYSIUS HALICARNASSUS. Antiquitatum Romanarum libri X. Reggio, Franciscus de Mazalibus sajtóján, 1498. 2r. 226 levél.

Hain, 6240.

Inc. c. a. 691. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A kötés első táblájára *DION · HALICANA · MDXXVII* felirat van bepréselve. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *fl. 1.*

521. ANNIUS (IOANNES). Commentaria super opera diversorum auctorum de antiquitatibus loquentium. Róma, Eucharius Silbernél, 1499. 2r. 215 levél.

Hain. 1130.

Két példány,

Inc. c. a. 701. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A második borítéklap belsején a szerzőre vonatkozó jegyzetek alatt: *Comparatum ex bibliotheca Palmiana 1812*. Az 1a. lapon: *Ex bibliotheca I. A. Pisachii. 1812.*

Inc. c. a. 701a. Gróf Apponyi Lajos ajándéka. Az 1b. lapon e bejegyzéssel: *Librum hunc habui ego Constantinus comes de Liechtenstein etc. ex bibliotheca, quae relicta est a regibus Hungariae in regio castro civitatis Budae tempore captivitatis meae, existens tunc in dicto castro servus captivus Achmettis Thurcorum imperatoris. in 8. anno captivitatis meae, anno vero salutis 1610, die vero 28 Februarii in carcere subtus terram, apud Tschinunchenthurm. Alatta: Das buch hab ich Constantin graue von Lichtenstein etc. derzeit dess thurkischen khaissers Achmetts leübaügner gfangner in das 8. iar bekhomen aus*

der khünig von Vngern buchhalterey, die sie haben verlassen im khüniglichen schlosz der stadt Ofen ine deme ih dazumall in vüner gfenkhnüs vndter der erden aus dem Tschuunkhenturn gfangner lage. Actum dem 28 Februarii im 1610 jar. Questo libro ho io conte Constantino de Liechtenstain etc. havuto fuori della libreria chi gli rē d'Ongg^a hanno lasciato nello reggio castello della città de Buda, quando io fui schiavo dell' Ahmet imperatore delli Thurchi, incarcerato in fundo di thorri nello sudeto castello nell' 8. anno della mia schiavitù, l'anno della nostra salute 1610. Hec scripsi ad...

522. BERNARDUS PARMENSIS. Casus longi super quinque libros decretalium. Strassburg, 1498. 2r. 203 levél.

Hain, 2938.

Inc. s. a. 1304. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

523. HORATIUS FLACCUS (QUINTUS). Opera cum annotationibus IACOBI LOCHER PHILOMUSI. Strassburg, Grüninger Jánosnál, 1498. 2r. 219 levél.

Hain, 8898.

Inc. c. a. 705. A czimlap előtti üres lapon: *Batsányi mp. Editio in Germania princeps, eaque non ex Italicis exemplis, sed ex codicibus in Germania repertis, usque bonis, maxime ducta. Vide Bentl. in praef. Horatii sui. Vide p. 83.* Az index utolsó levele hiányzik.

524. WIMPHELINGIUS (IACOBUS). Agatharchia. Strassburg, Schott Mártonnál, 1498. 4r. 11 levél.

Hain, 16169.

Inc. c. a. 1029. (coll. nr. 1.) XVI. századi széljegyzetekkel.

525. WIMPHELINGIUS (IACOBUS). Philippica. Strassburg, Schott Mártonnál, 1498. 4r. 14 levél.

Hain, 16186.

Inc. c. a. 1029. (coll. nr. 2.) XVI. századi széljegyzetekkel.

526. ALBERTUS MAGNUS. Summa de quatuor coaevis et de homine. Velence, Simon de Luere sajtóján, 1498. 2r. 197 levél.

Hain, 569.

Inc. c. a. 695. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a könyv első birtokosától, Rytl Miklóstól (l. 464. sz. a.) származó bejegyzések Albertus Magnusról.

527. ARISTOPHANES. Comoediae IX. graece. Velence, Manutius Aldusnál, 1498. 2r. 347 levél.

Hain, 1656.

Inc. c. a. 711. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

528. CICERO (MARCUS TULLIUS). De officiis libri III cum commento PETRI MARSI, de senectute cum notis PHILETICI; de amicitia et paradoxa cum notis OMNIBONI LEONICENI. Velencze, Bartholomaeus de Zanis sajtóján, 1498. 2r. 157 levél.

Hain, 5283.

Inc.c.a.713. Cicero, Tusculanae quaestiones, velenczei 1502-iki kiadásával egybekötve. A címlapon gróf Széchenyi Ferencz ex-librisének nyomai. Egykorú, rubrummal írt, s későbbi széljegyzetekkel.

529. HIERONYMUS (BEATUS). Commentaria in Biblia etc. Velencze, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján 1498. 2r. 456 levél.

Hain, 8581.

Inc.c.a.702. Csonka példány, a BB, CC ívek (16 levél) s hátul a 445—456. levelek hiányzanak. Előtáblája belsején a boroszlói domokosok régiebb s újabb ex-librise. A kötési tábla belsején egykorú német számadás-töredék.

530. LEGENDAE Sanctorum regni Hungariae. Velencze. 1498.

1a. lapon a cím: Legēde fanctoꝝ regni hungarie | in lōbardica hīstoria nō contēte. *2a. l:* Legenda fancti Adalberti | patroni huius regni. *Végén: 32a. l.* Legende quorundā fanctoꝝ regni Hūgarie: que in hyſtoria lombardica nō cōtinēt | felici numine expliciūt: *Imprefſe Venetijs | Anno natiuitatis xpī poſt milleſimum qua | terqꝫ centefimum nonageſimooctauo. | Idibus Januarij. 32b. l. a nyomdász jegye alatt:* Impreſſum impēfis loanis | Paep librarij Budenſis.

4r., gót betűkkel, a—d₈ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon 445 sorral, 32 levél.

M. Könyv-Szemle, 1877. 309. l. V. ö. Hain. 9998

Inc.c.a.1045. (coll nr. 2.) Iacobus de Voragine velenczei 1512-iki kiadásához kötve. Az előtábla belsején: *Ioanni Scitovszky dono dedit Ioannes Záhora.* A címlap előtti első borítéklapon: *Librum hunc, in quo continentur legenda seu biographiae sanctorum ecclesiae universalis, tum aliquorum particularis ecclesiae Hungariae, saeculo XV. Venetiis impensis librarii Budensis impressum, musaeo nationali Pestini inferendum submisit Rosnavia die 31. Iulii 1819. Ioannes Scitovszky aa. ll. philosophiae et ss. theologiae doctor, in lyceo episcopali Rosnaviae theologiae moralis et pastoralis professor p. o., s. sedis Rosnaviensis et ii. comitatuum Gömör et Neograd tab. iud. assessor.* A címlap elé kötött üres levelen egykorú kézzel: *Liber honorabilis domini* (a név ki van törölve s fölébe írva): *Iohannis presbyteri ex lewtesovia* (?) Ez alatt szintén egykorú kézzel Costus király története, mely Iacobus

de Voragine címlapjának b. oldalán ér véget. A címlapon: *Anno domini 1544. in festo sancti Dionisi magnum infortunium habui a domino plebano Francisco Dobra, testis deus mihi, quod innocens fui et sanguis mihi a capite fluxit permultus.* Ez alatt: *Anno 1601. sum ex libris Ladislai Salamonit de Rimaszombat notarii. Etiam si occides me domine, in te sperabo.* A 2b. lapon XVIII. századi kézzel: *Ex libris Ioannis Rotth.* A 32b. lapon: *Sum Ladislavii Literati filii Blasii Literati notarii oppidi Rimaszombat anno 1588.* Alatta XVIII. századi kézzel: *Hoc libello auxit bibliothecam I. N. Zahora Franciscus Gvuth de et in eadem i. cottu Lyptoviensi tabulae iudiciariae assessor.*

531. MISSALE Strigoniense. Velencez, Ioannes Emericus de Spira sajtóján, 1498.

1a. lapon a cím: Miffale fōm chorū | alme eccl'ie Stri | gonienfis. *8a. l.:* Tabule breues et perutiles | ad inueniendū ea que in hoc | miffali ōtinent': *stb.* *11a. l.:* Dū facerdos preparat se ad | miffam dicat *stb.* *19a. l.:* Cōiuratio malignorū spiritūū in corpori | bus hōiūz existentiū prout Rome in bafili | ca ecclesie sancti Petri coniurantur. *21a. l. I lapszámmal:* Incipit miffale diuinorūz | officiorū tam de tempore q̄z | etiā de sanctis cum certis offi | cijs annexis: vtputa de tranf | figuratione dñi: de pestilen | tia etc. fōm choz alme ecclesie | Strigonieñ. Dñica prima in | aduētu dñi Introit9 ad miffā *Végén, 250b. l. cccxx lapszámmal:* Finit feliciter Miffale diui | noz officioz tam de tpe q̄z d' | sanctis cū ceteris officijs āne | xis: vtputa de trāffiguratōe | dñi: de pestilētia etc. fōm choz | alme eccl'ie Strigonieñ. bñ re | uisuz ac fideli studio. emēda | tū. Impreffū Venetijs impē | fis Ioannis Paep librarij | Budeñ. p Iohannē emericū | d' Spira. Anno salutifere in | carnationis dñi nri iesu chri | fti. M. cccc. lxxxviiij. iiij. kal'n. | Martij. Laus deo.

2r., gót betűkkel, a—Z_s, A—F_s jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon 38 sorral, 20 sztlan+230 sztt levél.

Knauz, i. m. 18—23. l.

Két példány.

Inc c. a. 707. Hártýára nyomott példány, Váradí Péter kalocsai érsek címerével, s aranynyal festett, miniatűrös kezdőbetűkkel. A szöveg elé kötött 3 hártýalevél közül az 1. levél a. oldalán *Gloria tibi sit* kezdetű imádság, a misekönyv típusait utánzó betűkkel s aranyos kezdőbetűvel. A b. oldalon más kéztől utasítás a miséző pap számára. A 2. levelen különböző, egykorú kezektől származó oratiók. A 3. levelen szintén egykorú kézzel *Incipit indumentum episcopale* címmel a püspök öltözködésekor mondandó imák rubrumos fejezetekkel. A címlap

alján: *A nemzeti musacumnak szenteli Czch János. szab. 's kir. Győr városa polgármestere.* A naptári részt követő üres levelen a püspöki mise oratiói, a fentebbi kéz'ől, rubrumokkal. Az 1. számozott levél a. oldalát fényes keret díszíti, miniatűrös kezdőbetűvel, s az alsó sávban Váradi Péter címérével. A kánon előtti levél b. oldalát a keresztre feszített üdvözítő festett képe foglalja el; ez alatt kisebb méretben az Ecce homo képe. A misekönyv szövegében számos, egykorú kéztől származó liturgikus jegyzet. A kötet végére kötött 10 üres levelen oratiók, részben nyomtatást utánzó betűkkel. Az utolsó oldalon a kalocsai kanonokok esküformája és Váradi Pétertől származó kanonoki beigtatási formula. E példányt leírta Fraknói Vilmos, M. Könyv-Szemle, 1888. 1—7. l. V. ö. M. Könyv-Szemle, 1877. 309. l. és 1886. 340. l.

Inc. c. a. 707a. Papírra nyomott példány. Előttáblája belsején: *Reverendi Martini Varasdiensis custodis et canonici Posoniensis, olim r. d. Ioannis Thomasinovitits archidiaconi Barsiensis ac canonici Strigoniensis.* A czimlapon: *Capituli Posoniensis; ad usum quotidianum Ioannis Fab. parochi et canonici ecclesiae sancti Martini episcopi necnon capellanorum eiusdem, a reverendo admodum domino Martino Varasdiensi custode et canonico praedictae ecclesiae sancti Martini pie ac gratiose concessum, anno salutiferae incarnationis domini nostri Iesu Christi 1609.* A hátsó tábla belsején XVI. századi elmosódott írással irt bejegyzések: *Pater Georgius Mart. Zabo. Mater Margitha. Pater Laurentius Horuat Pater Petri. Pater ... Budai Margit.* A szövegben egykorú lapszéli betoldások.

532. PHALARIS epistolae, Graece. (Velencez.) Iustinopolitanus Bertalan, Bracius Gábor, Ioannes, Bissolus János és Mangius Benedek sajtóján, 1498 4r. 58 levél.

Hain, 12871.

Inc. c. a. 1047. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Hozzákötve Plinius epistoláinak velencezi, 1501-iki kiadása.

533. REGIOMONTANUS (IOANNES). Ephemerides. Velencez, Liechtenstein Péternél, 1498 4r. 122 levél.

Hain, 13798.

Inc. c. a. 1033. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *xf. 40.*

534. SOLINUS (CAIUS IULIUS). De mirabilibus mundi. Velencez, 1498. 4r. 46 levél.

Hain, 14885.

Inc. c. a. 1035. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

535. PAULUS SONCINAS. Metaphysicales quaestiones. Velencez, Bevilacqua Simonnál, 1498. 2r. 203 levél.

Hain, 12495.

Inc c. a. 709. A címlapon; *Hunc mihi Cristophori librum bis sena pararunt | Aera, nec hic emptus, sed mihi munus erit. Anno 12. super 1500. post Michaelis nundinas.* A hátsó tábla belsején: *14 gr. pro Paulo ... rate. 6 gr. pro Leonicensi. 3 gr. compactioni. Summa 23 gr. Anno 1512. in profesto dive Ottiliae Gregorius Coellius Iuanus.* A szövegben egykorú, részben rubrummal írt széljegyzetek.

536. SYLVATICUS (MATTHAEUS). Liber pandectarum medicinae. Velence, Locatellus Bonetus sajtóján, 1495. 2r. 182 levél.

Hain, 15202.

Inc c. a. 693. A címlapon XVI. századi kézzel: *Ioannes Lacheronczius.* A könyv címe alatt: *Canonicorum regularium Claustroncoburgensis bibliothecae iure inscriptus 12. Maii 1656.* Lapszéli jegyzetekkel.

537. DE CAPTIVIS Christianis. H. n. 1498.

1a. lapon a cím: De captiuis christianis. *1b. l.:* Lectū tamentabile et auditu flebile atqz scitu lugubre | *stb.* *2a. l.:* In huius presentis libelli | editionem Prefatio. | () Vgubriffima psecutionū genera non tū | humana *stb.* *Végén, 9b. l.:* Anno salutifere melliflueqz ac felicissime natiuitatis | dñi nr̃i ihesu xp̃i. M. cccc. lxxxviii. in vniuerforuz | ac singuloꝝ xp̃ianoꝝ cōtra pphanos turcos et incita | tionē et prouocationē ac cōmotionē. Et item in totiꝝ | thurcie et destructionē et subuersionē et euulsionem. Et | item in oīm et captiuoz captiuarū hoīm in tota thur | cia degentiū et liberationē et solutionē ac redemptionem | Et item in xp̃iane ecclesie et cōmodū et fructū necnō au | gmentū. Et item ac vltimo hoc est finaliter in laudem | gloriā et honorē deo viuō. deo vero. et deo eterno. id opū | seculi magno cum studio et fideli diligentia ac mira arte | impreffum est. pro qua huiꝝ pñtis libelli et laudabili et mi | rifica impreffione vni et trino laus honor fit et gloria. ac | gratiarū actio qui nobis et miseris et indiguis necnō exi | guis homūculis post miserā turbatā caducā fragilem | debilem mortālē periculofam et transitoriā hanc vitam | eternā securā imortālē infinitag et indeficientē in celesti | patria donet vitam. Amen.

4r., gót betűkkel, a—b₅ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 29 sorral, 9 levél.

Inc c. a. 1027.

1499.

538. PSALTERIUM Latino-Germanicum cum expositione. Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1499. 4r. 125 levél.

Hain, 13511.

Inc. c. a. 1069. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A könyv elejére s végére kötött üres lapokon s a szövegben XVI. századi kéztől származó antifonák, imádságok, naptári s egyéb betoldások. Az utolsó levél a. oldalán: *1646 den andern May.*

539. REGISTER oder REMISSORIUM über das Sächsische Recht mit dem Lehenrecht. Augsburg, Schoensperger Jánosnál, 1499. 2r. 349 levél.

Hain, 13868.

Inc. c. a. 737. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

540. MANTUANUS (BAPTISTA). De patientia libri III. Bázél, Bergman Jánosnál, 1499.

1a. l.: Baptifte Mantuani | Carmelite: de patientia | aurei libri tres. | 1499. | Nihil fine causa: | Olpe. *Végén, 118a. l.:* Impreſſum Baſileę opera Iohānis Bergman de Olpe. | xvi. kl'. ſeptēbres. Anno ſalutis. M cccc lxxxix. princi | pante diuo Maximiliano cui ſalus & victoria. Amen. *Utána következik Brant Sebestyén verse:* Dño fuo wymmaro be ercklens aquensi decano: Se | baſtinus ſalutem & gaudium: *stb.*

4r., latin betűkkel, a—t₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 80 sorral 110 levél.

V. ő. Hain, 2407.

Inc. c. a. 1063. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szövegben XVI. századi jegyzetekkel.

541. PSELLUS. De victus ratione, latine, interprete LAURENTIO VALLA. Erfurt, Schenck Farkasnál, 1499. 4r. 12 levél.

Hain, 13535.

Inc. c. a. 1055.

542. HUNGARIA (MICHAEL DE —). Sermones dominicales per-utiles, alias Biga Salutis nuncupati. Hagenau, Gran Henriknél, 1499. 4r. 436 levél.

Hain, 9053.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. c. a. 1073. Az előtábla belsején a boroszlói Szent-Mátyás-templom ex-librise. A könyv címe alatt: *Hospitalis s. Matthiae Wratislaviensis 1641.* (kihúzza: *Tit. Concio. lit. P) reposito. I. littera II. num. 2-dus.* A kötési táblán *Bachstein Illés* felirattal s 1603 év-számmal ellátott czimere.

Inc. c. a. 1073a. Czimlapja hiányzik. A 2a. lapon: *Emptus et inscriptus catalogo librorum collegii Crosnensis societatis Iesu anno domini 16...* (a többi le van vágva). Az utolsó oldalon XVIII. századi kézzel: *Ex libris venerabilis Alberti Bemaniczky S.*

543. HUNGARIA (MICHAEL DE —). *Sermones de Sanctis*, Biga Salutis nuncupati. Hagenau, Gran Henriknél, 1499. 4r. 374 levél. Hain, 9055.

Öt példány.

Inc. c. a. 1075. A czimlapon: *Ex collectione Francisci Kazinczy mp. Széphalom, ad Tokajum, 8. Septembris 1807.*

Inc. c. a. 1075a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A czimlap háromnegyed része levágva.

Inc. c. a. 1075b. Horvát István könyvtárából. A czimlapon: *Collegii societatis Iesu Leobii catalogo inscriptus 1640.* A cím alatt, kitérülve: *Sum Laurentii Wlasdenii presbiteri anno 1604.* Más kézzel: *Lit S. num. 5.*

Inc. c. a. 1075c. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. c. a. 1075d. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. A czimlap a. oldalán: *Canonicorum regularium Claustroneoburgensium 1644.* A kötés előtáblája külsején: *SERMO: DE: SANCTIS M. D. XXV.*

544. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). *Sermones pomerii de sanctis*. Hagenau, Gran Henriknél, 1499. 2-ik kötet. 4r. 279 levél. Hain, 12555.

Két példány.

Inc. c. a. 1077. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Az előtábla belsején: *Iohannis Hupfferii palatini anno 1635 ex dono Iohannis Münderlini senatori W(esenburgensis).* A czimlapon XVI. századi kézzel: *Eustachius Regner.* Alatta XVII. századi írással: *HF. D. Huth.* A hátsó tábla belsején: *Anno 1635. Jahr den 5. Augustii verehr ich Hansz Münderlein dem herrn Johann Hupfer rattherr zum getechnusz meines sohn sölbigen Hansz Christoff Münderlein. Datumb in Wesenburg.*

Inc. c. a. 1077a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. l. tetején XV. századi kéztől: *Geschmeid.* A könyv címe alatt: *Fr. Kazinczy mp. 1805.* Alul: *Liber presens sermonum donatus est conventui Augustensi ordinis fratrum Carmelitarum per spectabilem virum Ioannem Ryman ex Öringen, cui deus eternam retribuatur mercedem, anno 1.50. (= 1500.)*

545. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). *Sermones pomerii quadragesimales*. Hagenau, Gran Henriknél, 1499. 4r. 153 levél. Hain, 12559.

Inc. c. a. 1071. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. lap felső szélén XVII. századi kézzel: *Comparatus per carmina Michaelis Verini.*

Passaunics. (?) Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Conventus Vistricensis Carmelitarum discalceatorum emptus ad dominum 1421.* Alantabb XVII. századi kézzel: *Ex libris reverendi Pauli Dudzic praepositi in antiqua Vistic.* Az előtábla belsején, a címlapon s a szövegben egykorú s későbbi XVI. századi bejegyzések.

546. ALBERTUS MAGNUS. Liber de muliere forti, id est: Commentarius in ultimum capitulum Proverbiorum Salomonis. Köln, Quentell Henriknél, 1499. 4r. 160 levél.

Hain, 465.

Inc.c.a.1059. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: + *Ex Bibliotheca Fratrum Ordinis Praedicatorum Conventus Bulsanensis S. S. Nominis IESU.* A címlapon XVI. századi kézzel: *Conventus Bulss(ancensis) ordinis praedicatorum.*

547. CHRONIC von Cöln. Köln, ifj. Koelhoff Jánosnál (1499). 2r. 350 levél.

Hain, 4989.

Inc.c.a.735. Elül 12 sztan levél hiányzik.

548. NIGER (FRANCISCUS). Modus epistolandi. (Köln), 1499. 4r. 32 levél.

Hain, 11883.

Inc.c.a.1057.

549. SABUNDE (RAYMUNDUS DE —). De natura hominis, seu Viola animae per modum dialogi. Köln, Quentell Henriknél, 1499. 4r. 104 levél.

Hain, 14070.

Inc.c.a.1067. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 1a. lapon: *Franc. Kazinczy mp. 1808.* Lejebb: *Monasterii Thierhaubtensis.* A 104b. lapon: *1513. Bartholomei.*

550. EPISTOLAE illustrium virorum XXXVII ab ANGELO POLITIANO collectae. (Lyon,) Wolf Miklósnál, 1499. 2r. 84 levél.

Hain, 6662.

Inc.c.a.739. Jankovich Miklós gyűjteményéből. XVI. századi széljegyzetekkel.

551. MISSALE Wratislaviense. Mainz, Schoeffer Péternél, 1499.

Az első 6 levelen naptár. 7a. l. a jelzettel: Dñica prima in aduentu dñi. Végén, 237a. l.: Prefens missaliū opus. fecun | dū ordinationē fue rubricam | ecclesie wratīflauienfis ordina | tū. castigatū. diligenterqz emē | datū. ad dei laudē et honorem | per

Petrū schoffer de gernfzghē | In nobili ciuitate Magutina | huius
artis imprefforie inuen | trice. elimatriceqz prima Felici | ter est
coſummatū. Anno mil | leſimo. cccc. nonageſimonono.

2r., gót betűkkel, a—y₁₆, A—E₆ jelzettel, custosok s lap-
számozás nélkül, 2 hasábon 38 sorral, 237 levél.

V. ö. Hain, 11437.

Inc.c.a.733. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején
a glogaui tárház ex-librise. Az első borítéklap a. oldalán: *I. M. A.
Liber iste assignatus est ecclesie collegiate diue virginis Marie impensis
et ex testamento olim legali Wincentii Irgang scribe causarum con-
sistorii Glogovie Maioris, annorum etc. quingentesimo septimo supra
millesimum.* Alatta más kézzel: *Soluit testator debitum nature rige-
simatercia mensis Septembris anno domini 1506.*

552. FLORENTINUS (PAULUS). Breviarium totius iuris canonici.
Memmingen, Kunne Albertnál, 1499.

1a. lapon a czíme: Breviarium super totum | corpus iuris
Canonici. *2a. l. II lapszámmal, a₂ jelzettel:* Egregij Theologie
professoris | Magistri Pauli florentini diui | ordinis sancti Spiritus
de Ro | ma totius canonici iuris breui | ariū. *stb. Végén, 129b. l.
az 1. hasábon:* Finis Breuiarij | Clementinarum. *Ugyanitt a
2. hasábon:* Decretorum ac Decre | talium Sexti et Clemen |
tinarum putile Breuiari | rium. (*így*) cum tabula p alpha | betüz.
Qua aperta ſtatim | aderunt ad tuum omne p | poſitum quelibet
toti9 ca | nonici iuris excerpte electi | ores auctoritates p magi |
ſtrum Paulum Florentinū | diui ordinis ſcti ſpūs. Ad | Reueren-
diffimū in xpo pa | trem et dnū Innocentium | fue religionis ac
Ronedi | gnitatis decus. Impreſſuz | Mēmingen per Albertuz | Kūne
d' duderſtat. Anno | ſalutis. 1499.

2r., gót betűkkel, a—q₉ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon
50 sorral, 129 sztt + 4 szltan levél.

V. ö. Hain, 7163.

Inc.s.a.1304. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

553. SUIDAS. Lexicon Graecum. Milano, Chalcondylas Demeter,
Bissolus János és Mangius Benedek sajtóján. 1499. 2r. 516 levél.
Hain, 15135.

Inc.c.a.717. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Közül több levél
el van rongyolva. A szövegben XVI. századi széljegyzetek.

554. HEROLT (IOANNES). Sermones de tempore et de sanctis cum

promptuario exemplorum et de beata Virgine. Strassburg, Flach Mártonnál, 1499. 2r. 410 levél.

Hain, 8508.

Inc.c.a. 747 (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. lapon: *Collegii societatis Iesu Iaurini catalogo inscriptus 1640.* Más kézzel: *Ex liberalitate nobilis et strenui domini Ichan de la Visée antiqui vexilli capitanei.*

555. SIBYLLA (BARTHOLOMAEUS). Speculum quaestionum peregrinarum. Strassburg, Grüninger Jánosnál, 1499. 4r. 264 levél.

Hain, 14720.

Inc.c.a. 1053. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Egykorú széljegyzetekkel

556. BIEL (GABRIEL). Expositio sacri canonis missae. Tübingen, Meynberger Frigyesnél, 1499. 2r. 336 levél.

Hain, 3179.

Inc.c.a. 743. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A czimlapon: 15. MW. 82. *Loci capucinatorum Brunoniensis. H. M.* Más kézzel, áthúzva: *Iacobus Lober me possidet 1615. 10. Decembris.* Ismét más kézzel, szintén áthúzva: *M. Christianus Marek me modo habet 1636.* A 2a. lapon: *M. Christianus Marek picarius in Weindorf me possidet 1636.* A szövegben XVI. századi széljegyzetek.

557. COLUMNA (AEGIDIUS). Commentum super libros priorum analyticorum Aristotelis. Velence, Simon de Luere sajtóján, 1499.

1a. l.: Expositio Dñi Egidii Romani | Super Libros Priorum | Analecticorum Aristotelis | cum textu eiusdem. | Guidi Posthumi Pisauriensis philosophiae cultoris | accuratissimi Dialogus. *1b. l.:* Ioannes Antonius Scotius Partheno | peus Magnifico Domino Antonio Iu | finiano Patricio Veneto Artiū doctori | clarissimo ac fenatori bñmerito felicitatem. *2a. l. a₂ jelzettel:* () Uestio est. An potissima de | mōstratio repiat' | *stb.* *5a. l. b jelzettel, 1 lap-számmal:* Incipit liber Priorum Analecticorum Aristotelis cuꝝ | Egidij Romani commentarijs utillimis. | () Um omnis fcien | tia fit ueri inquistiua *stb.* *Végén, 85b. l. 81 lapszámmal:* Commentarij perutiles domini Egidij | Romani in libros Priorum Analeticorum Aristotelis: ac eiusdem Aristo | telis textus expliciūt: Venetijs im | preffi (impēfis dñi Andree Tor | refani de Afula) per Simonē | de Luere. xxvij. Septēbris. | M.cccxcix. | Cum gratia. *Utána rövid mutató.*

2r., gót betűkkel, a—l₉ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon 69 sorral, 4 szltan+81 sztt levél.

V. ö. Hain, 133.

Inc. c. a. 719. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. Elején 4 levél hiányzik. A szövegben XVI. századi széljegyzetek.

558. ARGELLATA (PETRUS DE —). Libri sex Chirurgiae. Velence, 1499.

1a. lapon a cím: Cirurgia magiftri Petri de largelata. *2a. l. A₂ jelzettel és 2 lapszámozással:* Incipit liber primus Cirugie (*így*) magiftri petri de Large | lata de bononia artium et medicine doctoris. *Végén, 128b. l.:* Prestatiffimi artiū et medicine doctoris magiftri Pe | tri de Largelata chirurgie finis. *131a. l.:* Venetijs. 1499. die. 12. Septembris.

2r., gót betűkkel, A—R₅ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon, 70 sorral, 131 sztt levél.

V. ö. Hain, 1639.

Inc. c. a. 721. A címlapon levő bejegyzés eleje ki van vakarva, csak vége olvasható: *bibliothecae inscriptus 1680.* A 2a. lapon felül egykorú rubrumos írással: *Liber sancte M. v. Innenwurga claustrali.* Ez alatt XVI. századi kézzel: *Franciscus Kammerl Ratisponensis.* Az alsó szélen: *Can. regul.* (a helynév kivakarva) *biblioth. 1616.*

559. AVICENNA (ARNOLDUS DE —). De virtutibus herbarum. Velence, Bevilaqua Simonnál, 1499. 4r. 171 levél.

Hain, 1807.

Inc. c. a. 1065. Címlapja hiányzik. A növények rajzai alatt XVI. századi írással azok német nevei olvashatók.

560. CLAVASIO (ANGELUS DE —). Summa angelica de casibus conscientiae. Velence, Paganinus de Paganinis sajtóján, 1499. 8r. 458 levél.

Hain, 5401.

Inc. c. a. 1079. Horvát István könyvtárából. Elül 8 szltan, hátul 10 szintén szltan levél hiányzik. Az előtábla belsején elmosódott írással: *Pro simplici usu fratris... is abbatis Gambergensis ordinis minorum. Lectori salutem. Anno 1628.* A címlap A kezdőbetűjébe három zöld halmon álló medve vagy farkas alakja van befestve, jobbról arany félholddal, balról arany csillaggal.

561. COLUMNA (AEGIDIUS). Commentum super libros priorum

analyticorum Aristotelis. Velencze, Simon de Luere sajtóján, 1499. 2r. ? levél.

Hain, 133.

Inc. c. a. 753. (coll. nr. 1) A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. Töredék, mely az *a* jelzetű iv 4 első levelét foglalja magában.

562. DICTYS CRETENSIS. Historia Troiana cum Darete Phrygio. Velencze, Christophorus de Pensis sajtóján, 1499. 4r. 74 levél.

Hain, 6158.

Inc. s. a. 1469. (coll. nr. 2.) Farkas Lajos könyvtárából. A címlapon egykorú kézzel: *Complet.*

563. DIO (CHRYSOSTOMUS). Oratio de Ilii captivitate, interprete FRANCISCO PHILELPHO. Velencze, Bernardinus de Vitalibus Venetus sajtóján, 1499. 4r. 45 levél.

Hain, 6185.

Inc. s. a. 1469. (coll. nr. 3.) Farkas Lajos könyvtárából.

564. EPISTOLAE Graecae variorum auctorum. Velencze, Manutius Aldusnál, 1499. 2 kötet. 4r. I. 266, II. 137 levél.

Hain, 6659.

Inc. c. a. 1461. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az I. kötet címlapján: *Ex bibliotheca acad. Georgiae Augustae* feliratú bélyeggel és a göttingai könyvtár másodlati bélyegével. A II. kötet címlapján: *Ex bibliotheca Carproviiana Helmstadii anno 1804. a florenis 24.*

565. MISSALE Quinqueecclesiense. Velencze, 1499.

1a. lapon a cím: Missale fō morem alme | ecclesie Quinqzecclesien. *A következő 6 levelen naptári rész.* *8a. l.:* Coniuratio malignoruz | spirituū stb. *13a. l.:* Incipit acceffus altaris: | stb. *18a. l. a 2. hasábon, a 11. sorban;* Sequunt informationes et | cautele stb. *19b. l. a 2. hasábon, a 11. sorban:* Incipiunt cautele feruande | stb. *23a. l. I lapszámozással, a jelzettel:* Incipit missale diuinorū | officiorum: tam de tempore | q̃q de fanctis fō chorū al | me ecclesie Quinqzecclesie | fis. Dominica prima in ad | uentu domini Introitus ad | missam. *264b. l. CCLIII lapszámmal:* ORdo baptisterij quali | ter stb. *268a. sztlan l., az 1. hasábon, a 14. sorban:* In noie dñi amē. Tpe ve | nerabilis stb. *Végén, 370a. l. a 2. hasábon:* Finit missale fō choꝝ al | me eccle Quinqzeccleien. Im | p̃ffuz venetijs ip̃fis loh'is | Paep librarij budeñ. Anno | M. cccc xcix. viij. kl'. maij.

4r., gót betűkkel, a—z₈ + A—L₈ jelzettel, custosok nélkül, 2 hasábon 35 vagy 23 sorral, 22 sztlan + 267sztt + 5 sztlan levél.

Knauz, i. m. 23—25 l. V. ö. Hain, 11355.

Két példány.

Inc. s. a. 1051. Hártanyomat. Az esztergomi főegyház könyvtárából. Czimlapja hiányzik. Az I. számozott levél a. oldalát s a kánon kezdőlapját miniatűrös kezdőbetű és lapszéli keret díszíti; a kánon előtti kép ki van festve. A 271^b. s következő lapokon egykorú kézzel: *Missa de sancto Gratiano*. A szövegben XVI. századi betoldások. A nap-tári részben, október 23-nál: *Mortuus est cardinalis Strigoniensis anno 1615*. Deczember 3-nál: *Sepultus est Franciscus Forgacz cardinalis Strigoniensis anno 1615*.

Inc. c. a. 1051a. Az első üres lapon: *Ego Gallus presbiter 15 undecimo primo sum presbiteratus et emi hunc librum 156*. A címlapon: *Hunc librum possidet nunc Gallus presbiter* (a többi levágva). A cím bal oldalán: *Notandum, quod processio in quadragesima pro feriis sic debet fieri*. stb. Az aa iv utolsó oldalán nyomtatott exlibris czímerrel és *Georg. Klimo Eppus Quinque Ecclesien*. 17 (kézirással kiegészítve: 69.) felirattal. A kötet elején s végén s a szöveg közt egykorú s későbbi XVI. századi kezektől származó betoldások.

566. OROSIUS (PAULUS). *Historiarum adversus paganos libri VII.* Velence, Christophorus de Pensis sajtóján, 1499. 2r. 72 levél. Hain, 12103.

Inc. c. a. 723. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Egykorú lap-számozással.

567. PLINIUS (CAIUS SECUNDUS). *Historia naturalis.* Velence, Ioannes Alvisius de Varisio sajtóján, 1499.

1a. l.: C. plinii fecundi naturae hysto | riarum libri. xxxvii. e ca | stigationibus hermo | lai barbari quam | emendatiffi | me editi. *1b. l.*: Nobiliffimo Iuueni Conssalo Ruitio Delauega & Mendoza : Laurentii Suaris de Figueroa & | Mendoza Hispaniarum Regis ad Principem & Senatum Venetum Legati filio: Io. Baptista palmaris. *2b. l.*: AD LECTOREM. *Utána epigrammák, melyekhez e sorok járulnak*: OPERI SVPREMA MANVS IMPOSTA ANN. GRACAE. MHD. EIDIB. FE | BRVARI. AVGVSTINI BARBADICI PRINCIPATVS ANNO. XII. *3a. l.*: IN ACTOREM ELLOGIA. *Végén, 268a. l.*: FINIS. *Utána rövid mutató.* C. Plinii Secundi de naturali hystoria libri. xxxvii. Ex castigatōibus Hermolai Barbari diligētiffime | Recogniti. Impreffī Venetiis p Ioannē

Aluifium de Varifio Mediolanemfem(*így*)āno a Natali Criftiao. |
M.CCCCLXXXIX. die xviii. Maii: Cum gratia & priuilegio ut in eo.

2r., latin betűkkel, a—z₈, A—Z₆, aa—ii₈ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 55 sorral, 268 levél.

V. ö. Hain, 13104.

Két példány.

Inc.c.a. 227. Egykorú lapszéli jegyzetekkel.

Inc.c.a. 747. (coll. nr. 1.) A dubniczi Illésházy-könyvtárból, előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. A címlapon: *Ex libris M. Polycarpi Procopii Bonanni anno 1646 comparatus.* A cím alatt: *Ex libris Polycarpi Procopii Bonanni P. A. M. etc. anno 1655....*

568. SCRIPTORES astronomici veteres. Velencze, Manutius Aldusnál 1499. 2r. 376 levél.

Hain, 14559.

Két, egymást részben kiegészítő csonka példány. Mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.c.a. 731. A munka 1—308. leveleit tartalmazza.

Inc.c.a. 731a. Erősen körülvágott példány, mely a munka 369—376. leveleit foglalja magában.

569. CAPELLA (MARCIANUS). De nuptiis Philologiae et Mercurii, de grammatica etc. libri IX. Vicenza, Henricus de Sancto Urso sajtóján, 1499. 2r. 124 levél.

Hain, 4370.

Két példány.

Inc.c.a. 725. Farkas Lajos könyvtárából. Diszes kezdőbetűkkel s egykorú széljegyzetekkel.

Inc.c.a. 725a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Végén a nyomdász jegye vastag papírral van bevonva XVI. századi, részben rubrumos széljegyzetekkel.

570. ELIMANDUS. Gesta Romanorum. H. n. 1499. 2r. 101 levél.

Hain, 7751.

Inc.c.a. 741. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: *Hunc librum emi in Corbach a fideli amico pro iiii fl. sed ab alio pro V vix redimetur.* Más kézzel: *Iste liber pertinet sorori Bele (?) de Plellenberch, cuius anima requiescat in vulneribus Ihesu Christi.* A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *Ad bibliothecam abbatialem Campi S. Mariae.* Utolsó levele hiányzik. Végén 10 levélnyi, XV. századi latin kézirat, vallásos tartalommal.

1500.

571. SCHEDEL (HARTMANN). Das Buch der Chroniken. Augsburg, Schoensperger Jánosnál, 1500. 2r. 331 levél.

Hain, 14512.

Inc. c. a. 759. A czímlapon: *Iste liber attinet venerabili monasterio s. Quirini martyris in Tegernsee, emptus anno 1509. Sunt h. x.* Más kézzel: *Cronica Norinbergensis plane cronica celeberrima et ob antiquissimas traditiones ac insignes eruditiones summe commendanda. Nb. Nisi liber hic, nempe Cronica hac (igy) Norimbergensis in dicta bibliotecca (igy) tripliciter invenienda fuisset, minime obtinuissem (igy), est etenim liber rarissime adhuc inveniendus, nisi in bibliothecis (igy) magni momenti. Iure permutationis alterius libri anno 1738. 14-to Iulii a supradicto celeberrimo exempto monasterio Tögersseensi ord. s. Benedicti obtinuit, et sibi appropriavit Ioannes Iacobus Pämmer iuris licentiatius, parochus et camerarius in Fijrholzen.* A hátsó tábla belsején XVII. századi kézzel: *Attinet Tegernsee.*

572. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolarum libri XVI. Bazel, Kesler Miklósnál, 1500. 4r. 253 levél.

Hain, 12948.

Inc. c. a. 1039. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Előtáblája belsején nyomtatott ex-libris, színezett czímerrel és *Blasius Hölzel Caess. a consilijs. Praefectus Arcis Vellenberg.* felirattal. Az ex-libris felett: *15. D. 68. Epistole Francisci Phillelphi és Filelfo sirirata.* Más kézzel: *Das buch hab ich von meinem hern vater geerbt im 1552 jar. Urschula Groffinger sein eelihe dochter 1568.* A czímlapon: *1568. I. d. S. Oe. D. I. Späth. Oenipontanus doctor.* A hátsó tábla belsején: *1. 5. D. 7. 4. I. S. Oe. D. P. E. A.* A szövegben egykorú lapszéli jegyzetek.

573. APULEIUS MADAURENSIS (LUCIUS). Asinus aureus cum PHILIPPI BEROALDI commentario. Bologna, Hectoris Benedeknél, 1500. 2r. 302 levél.

Hain, 1319.

Inc c. a. 762. Elöl 16 szltan levél hiányzik.

574. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolae breviores. Deventer, Paffroet Rikardnál, 1500.

1a. lapon a cím: Francisci Phillelfi Episto | le breviores elegantioresq | inuenib9 magis vtilis. ex toto epistolaꝝ ei9 volumi | ne laboriose collecte. Et preposita sunt singulis his | epistolis argumēta vel tituli breuiter declarātes ip̄sa | rū materias Ideo

autē egregium opusculū hoc im | primi curauim⁹. vt adolescētes
et facili⁹ et sepius le | ctitēt quo quidē nihil ip̄s cōducibilis
fuerit. Addi | ta est tabula vt facile possint inuenire quam querūt
materiam. *Végén, 65b. l.*: Finiunt Epistole breuiores ele | gā-
tioresq; Frāncisci Philēsi. Im | presse Dauentrie per me Richar |
dum pafraet. Anno domini. M. | ccccc Penultima Ianuarij.

4r., gót betűkkel, A—I, jelzettel, custosok nélkül, 39 sorral,
6 sztlan+65 sztt levél.

Inc.c.a.1085. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-
sején: *Emi Monasterii ex auctione publica librorum domini uon und
zur Mühlen mense Aprilis MDCCCXXII. Fridericus Augustus Guiliel-
mus Spohn.* A címlapon és a szövegben egykorú, részben rubrummal
írt bejegyzések.

575. PRUDENTIUS (AURELIUS CLEMENS). *Enchiridiolum metri-
cum in utriusque instrumenti historias.* Erfurt, Schenk Farkas-
nál, 1500.

1a.lapon a cím: Aurelij Prudentij Clemē | tis nobiliffimi ac
facundif | fimi poetę Enchiridiolum metricum in vtriusq; Instru |
menti historias. *2a.l.*: Aurelij Prudentij liber historiarum incipit. |
Adam & Eua. *Végén, 6b. l.*: Impressum Erphordię per Wolff-
gangum | schencken Anno salutis millesimoquingētesimo. *A nyom-
dász jegye ki van vágva.*

4r., latin betűkkel, a₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nél-
kül, 26 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 13435.

Inc.c.a.1083. A második levelen XVI. századi bejegyzésekkel.

576. ACTA ET DECRETA concilii Constantinensis. Hagenau,
Gran Henriknél, 1500. 4r. 111 levél.

Hain, 5609.

Két példány.

Inc.c.a.1090. A címlapon a brassai Miller-család ex-librisével.

Inc.c.a.1092. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A
címlapon XVIII. századi kézzel: *Ioannes Nicolaus pastor s. Severini.*
Alatta: *Conventus fratrum minorum rigioris observantie monasterii
ad s. Ioannem.* Az előtábla belsején: 1758.

577. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). *Sermones pomerii de
sanctis.* Hagenau, Gran Henriknél, 1500. 2r. 357 levél.

Hain, 12556.

Inc. c. a. 749. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. A címlapon XVII. századi kézzel: *Conventus s. Thomae Pragensis ordinis eremitarum s. Augustini*. A 8a. lapon ugyane kézzel: *Monasterii s. Thomae Pragensis ordinis fratrum cremitarum s. Augustini*.

578. GOUDA (GUILLELMUS). *Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi*. Köln, 1500. 4r. 15 levél.

Hain, 7834.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 2.) A címlapon XVII. századi kézzel: *Bibliothecae* (kivakarva: *s. Georgii*) *A(ugustae) V(indelicorum)*.

579. PETRONIUS ARBITER. *Satyra*. Lipese, Thanner Jakabnál, 1500.

1a. lapon a cím: Petronius Arbiter | Poeta Satyricus. *2a. l.:* Petronij Arbitri Sathy | ra: in qua vitia Romanorū reprehendūtur: incipit. *Végén, 9b. l.:* Impressum Liptzgc per Iacobū Thanner | Herbipolensem Anno salutis nostre. 1.5.00. *A'atta a nyomdász jegye.*

4r., gót betűkkel, a—b₃ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 19 sorral, 9 levél.

V. ö. Hain, 12841.

Inc. c. a. 1081. Farkas Lajos könyvtárából. A címlapon és az első négy levelen egykorú lapszéli és szövegközi jegyzetek.

580. BONAVENTURA (SANCTUS). *Diaeta salutis*. Páris, Le Dru Péternél, (1500).

1a. lapon a cím: Sancti bonaduēture doctoris eximii de dieta | falutis vna cū tractatu de resurrectione homis a pctō | et preparatione ad gām tractatus emendatus nuper | ac recognitus: cum tabula q̄g acuratissime confecta fe | liciter finit. Parifius impressus per magistrū Petrū le dru; commorantem prope mathurinos. *2a. l. II lapszámmal:* Prologus feu prefatio in libellum p̄dicatoribus | maxime perutilem: qui communiter dieta falutis ab | omnibus nuncupatur.

8r., gót betűkkel, a—t₈ jelzettel, custosok nélkül, 32 sorral, 152 levél, melyekből 116 számozott, a többi számozatlan.

Inc. c. a. 1091. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Utolsó levele hiányzik. A címlapon és a szövegben egykorú, részben rubrummal írt bejegyzések.

581. BRUNSCHWIG (HIERONYMUS). *Buch von der Pest*. Strassburg, Grüninger Jánosnál, 1500. 2r. 40 levél.

Hain, 4020.

Inc. c. a. 1246. (coll. nr. 2.) A címlap *b.* oldalán, az utolsó oldalon s a könyv végére kötött leveleken XVI. századi receptek pestis ellen.

582. EUSEBIUS PAMPHILUS. De praeparatione evangelica GEORGIO TRAPEZUNTIO interprete. Velence, 1500. 2r. 65 levél.

Hain, 6707.

Inc. c. a. 751. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon XVI. századi kézzel: 16 gr. A lap alján egykorú kézzel: kr. 30. A szövegben XVI. századi széljegyzetek.

583. KETHAM (IOANNES DE —). Fasciculus medicinae. Velence, Ioannes és Gregorius de Gregoriis sajtóján, 1500. 2r. 32 levél.

Hain, 9777.

Két példány.

Inc. c. a. 721. (coll. nr. 2.)

Inc. c. a. 757. Néhány XVII. századi széljegyzettel.

584. LAURENTIANUS FLORENTINUS. In Aristotelis librum de elocutione. Velence, Simon de Luere sajtóján, 1500. 2r. 11 levél.

Hain, 9947.

Inc. c. a. 753. (coll. nr. 2.) A dubniczi Illésházy-könyvtárból.

585. MACROBIUS (AURELIUS THEODOSIUS). In somnium Scipionis expositiones. Velence, Pincius Fülöpnél, 1500. 2r. 36 levél,

Hain, 10430.

Inc. c. a. 755. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Címlapja s 86 levele hiányzik. Egykorú széljegyzetekkel.

586. MISSALE Strigoniense. Velence, 1500.

16a. l.: Incipit missale diuinorū | officiorum tam de tempore | q̃z etiā de sanctis cuꝝ certis | officijs annexis: vt puta de | transfiguratione dñi: de pe | stilitia et̃. s̃m chorū alme ec | clefie Strigonieñ. Domi | nica prima in aduētū domi | ni Introitus ad missam. *Végén,* *272a. l.:* Finit Missale s̃m chorū | alme ecclesie Strigonieñ. | Impressum Venetijs | Impensis Iohannis paep | librarij Budeñ. Anno dñi | M.ccccc.ij.kal'. Aprilis.

4r, gót betűkkel, aa—s, a—z, aa—ff, A—D₈ jelzettel, custosok nélkül, a 117—120. levelek nincsenek megszámozva; 2 hasábon 34 sorral, 272 levél.

Inc. c. a. 1095. Egyetlen ismert példány, melyből a címlap, a 2., 8., 97., 117., 120., 169., 176., 230. levelek hiányoznak. A gömör-

megyei oláhfalusi kath. egyháztól vétetett 1875. ápril 22-én. Az aa₁₁ jelzetű lapon: *Anno 1687. post septuagesimam tempore supranotato ex valle Muranicnsi... ego Andreas Sextius Nagy... Rocza... hunc librum usui ecclesie... stitum.* A b. oldalon: *Nb. Pro posterum memoratu digna. Ecclesia haec Wlachpatakiensis memoria hominum erat euangelica inturbate in religionis per... citio, ast post obitum reverendi domini Andreac Leporini contra praeiudicium absque consensu haereditariorum dominorum introduxit in locum pie denati alium pastorem, quem per... et amotionem violentam facultas eidem ecclesiae data est alium evocandi et introducendi. Anno 1738.* A LXXXIII sztt levél b. oldalán: *Agri ad parochiam Wlachaviensem pertinentes sunt isti, qui sunt consignati per me P.trum Zvarovicium existentem pastorem ibidem anno 1627. 14. Iunii.* Következik a földek összeírása, tót nyelvű megjegyzésekkel. Az LXXXV—LXXXVIII. leveleken *Accidentia seu proventus* címmel fel vannak sorolva, részint latin, részint tót nyelven az egyház jövedelmi forrásai. Az LXXXVIII. levél b. oldalán: *Anno domini 1617. Gocovienses comparaverunt pro suo suorunque usu campanulam 43 fl. existente iudice hunc temporis Michaelae Sstefko.* Ez alatt s a LXXXIX—XCII. leveleken az oláhfalusi egyház történetére vonatkozó latin és tót feljegyzések az 1679., 1687—1692. évekből. A kánon előtti 8 szttan levél b. oldalán: *Anno domini 1624. de novo reformata est tectaque scandulis recentibus turris Wlachoviensis. In subsidium huius dedit Emcrius Gal 5 millia scandulorum, Martinus Schleder totidem et ego P(etrus) Z(warovicus) tantundem. Architectoribus dati sunt pro labore 46 fl., excepto cibo et potu, quem quilibet pro modulo suarum facultatum illis administravit.* A 9 szttan levél b. oldalán, ugyane kézzel: *Anno 1627. vernaes segetes hic Wlachoviae et in Gocow et aliis in partibus per intempestatem aeris fuerant aemptae, ubi tandem maxima difficultas exorta est inter homines ob defectum earundem. Incessanter enim per integras septem hebdomadas pluebat. Anno 1628. 9. Maii praedones irruerant in pagum Wlachow, ubi praestantes viros Martinum Schleder, Christophorum Hussar aedilem et iuratum, et Martinem Herto cum puero quodam privarunt vila, insuper vulneraverunt tribus viris. (Igy.)* A 10. szttan levél b. oldalán: *Anno 1634. 2. Ianuarii circa secundam horam noctis igne consumpta sunt horrea, repleta segetibus, Wlachoviae.* Lejjebb: *Nb. Anno domini 1625. 14. Iunii ablatus est furtim calix cupreus auro obductus de templo Wlachoviensi, in huius locum comparatus est alter 43 fl. Hungaricis ab incolis, quem maxima cum difficultate impetrare potui ego tunc temporis existens pastor Wlachoviae, scilicet Petrus Zvarovicus Rostariensis, a circumspecto et provido viro Christophoro Literati vulgo Diak anno 1626. Roznobanae.* Ugyanitt 1687-iki, 1724-iki és 1726-iki tót bejegyzések. Az utolsó levél a. oldalán, a colophon alatt: *A. MDCXII. 3. et 4. maxima anonae caritas grassabat per totam superiorem Hungariam, quam sequuta sunt bella, max... pestis. Hic Wlachoviae...*

...ibus annis in ... mortui ... ex filiali vero ecclesia circiter 80 ... [Petro Zwa]rovicio existente. Más kézzel: Anno 1628. reformatae fenestrae de novo in templo Wlakeriensi. pro quibus numerati sunt 3 fl. et 80 dri artificibus. A b. oldalon kora XVI századi kézzel a *Popule meus* kezdetű ének dallama és szövege. A hátsó tábla borítéklapján tót bejegyzések az 1631., 1632. és 1634. évekből. A szövegben számos egyéb liturgikus bejegyzés egykorú s későbbi írással.

587. NÜRNBERG (JÖRG VON). Anzeigung des türkischen Volks. 1500.

1a. lapon a cím: Antzeygung kurtzlichē vñ volfurung den | vrsprung defz Thurckyschen vnnd hund | tysehen volcks und defz gewaltyger vnnd | pöflicher zū nemūg mitfampt der groffen | vnd schödylichen verderblikeyt die sie byfz | her wider das chriftglaublich volck hab | en begangen. *Végén, 78a. l.:* Hie endet sich difz büchlein. Welches gar luftiglich | ist zu lesen von vilen hiftorien. vnd geschicht d' Tur | ckē. Gedruckt vñ volendet Im iar. M. ccccc.

4r., gót betűkkel, a—k₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 78 levél.

Inc.c.a.1089. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

588. TRACTATUS de fraternitatibus in generali. 1500.

1a. l. a cím: Tractatus de fraternitatibus (*így*) in generali. *2a. l.:* Prefens tractatulus de fingulis fraternitatib9 jn gene | rali: jn nouē capitula distinct9: cōtinet plures infe exhor | tationes: jnco- umentionib9 cōfratrū applicabiles. Quarū | qdem exhortatōne the- mata in pcessu de facili sunt inue | stiganda. *Végén 10a. l:* Finis Tractatuli pntis Anno. 1500.

4r., gót betűkkel, a—b₄ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33 sorral, 10 levél.

Inc.c.a.1087.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A GÖRÖG NEMZETI KÖNYVTÁR KÉZIRAT-GYŰJTEMÉNYE ATHÉNEN.

RÉCSEY VIKTORTÓL.

Görögországi tanulmányutam alkalmával Athénben a tudományos gyűjteményeket végigjárván, az egyetemi épületben levő nemzeti könyvtár igazgatója dr. *Deffner Mihály* egyetemi tanár arra figyelmeztetett, hogy az ő kéziratárukban alighanem van egy *Corvin-kódex*, mert erről a gyűjtemény boldogult rendezője *Szakkelión* többször beszélt neki. Ennek alapján Latkóczy Mihály eperjesi kollegámmal neki estünk a kéziratár átkutatásának. Habár bön-gészletünk e tekintetben sikertelen maradt, találtam egy magyar történeti vonatkozású középkori görög költeményt és egyéb érdekes tapasztalatot szereztünk. Első tekintetre meglepett a gazdag gyűjtemény rendszeres kezelése. Megajándékoztak egy vaskos görög kötetel, a kéziratárnak 1892-ben, Athénben kiadott, szakszerűen kimerítő jegyzékével, melyet *Szakkelión* Alkibiadesz szerkesztett s ennek halála után a kéziratár főre, *Konstantiridesz* G. rendezett sajtó alá. A 337 lapra terjedő, nagy 8-rétű alakú kötet teljes címe: *Καταλογος ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ. 1892.*

E jegyzék szerint a kéziratár összesen 1856 kötetet tartalmaz. Ezek következőképen oszlanak el:

1. Ó-szövegségi sz.-írás 55 darab.
2. Új-szövegségi sz.-írás 154 drb.
3. Sz.-atyák és egyház-tanítók 284 drb.
4. Újabb sz.-atyák művei 57 drb.
5. Liturgia és hymnologia 332 drb.
6. Egyházi zeneművek 93 drb.
7. Szentek élete és vértanúsága 79 drb.
8. Régi és új filologia 314 drb.
9. Jogtudomány 108 drb.
10. Orvos-

tudomány 33 drb. 11. Vegyesek 75 drb. 12. Numizmatika 5 drb. 13. Oklevelek 13 drb. 14. Idegen nyelvű kéziratok 254 drb

Ezen csoportok közül legérdekesebbek a régi görög bibliaszövegek, továbbá a régi görög egyházi írók, mint Alexandriai Kelemen, ki 17, Nagy Vazul, ki 70, Antiochiai Gergely, Nazianzi Gergely, ki 45, Ephraim Syrus, ki 22, aranszajú Szt.-János, ki 125, Alexandriai Cyrillus, ki 8 kézirati kötetrel szerepel.

Tudományos szempontból még Aeschylus, Aristeides, Aristoteles, Aristophanes, Archimedes, Euripides (7 drb.), Hesiodos, Theokritos, Theophanes, Hippokrates Katon, Xenophon, Homeros (10 drb.), Pindaros, Plutarchos (7 drb.), Pythagoras, Sophokles (3 drb.), Strabon és Origenes régi kéziratós művei birhatnak nagyobb értékkel.

Az idegen nyelvűek között vannak angol, francia, német, spanyol, román, latin, olasz, szláv, török, szír, arabs, perzsa, ethioipiai és szanszkrit kéziratós munkák.

A német kézirati munkák közül érdekelhetné a tudós világot *Heyne Keresztély* filologus «Vorlesungen über die griechischen Alterthümer im Sommer 1799», és «Vorlesungen über Archaeologie», továbbá *Wolf Ágost* «Vorlesungen über die griechische Literatur» című kéziratós munkái.

Magyar kézirat nem fordul ugyan elő a gyűjteményben; de egy magyar vonatkozású van két különböző kiállításban. Mind a kettő XIV. századbéli görög kézirat és a *Hymnologia* csoportban 551. és 562 szám alatt fordulnak elő. Provenienenciájukról csak annyit tudunk, hogy valószínűleg egy konstantinápolyi görög-keleti kolostorból kerültek Athénbe. A két kézirat tartalma egy és ugyanaz: egy görög költemény, mely Szt.-László király leánya *Iréne* görög császárné egy művészi építésű alapítványának, a bizanci Pantokratór bazilikának és fényes monostorának dicsőítését tartalmazza. E költemény teljes szövegét az Egyetemes Philologiai Közlöny 1893. évi decz. füzetében tettem közzé. Corvin-kódexet azonban sajnos nem találtam, mert Kampufoglusz mostani custos sem tudott már róla. De birom ígéretét, hogy a Corvin-kódexeknek általam vele közölt kriteriumai alapján nyomozásokat fog eszközölni az egyház-atyák és a görög klasszikusok csoportjában és ha eredményre jut, nagyon szívesen fog tudósítani róla.

A KÜLFÖLDI IRODALOM MAGYAR VONATKOZÁSÚ TERMÉKEI AZ 1893-IK ÉVBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

(Második, befejező közlemény.)

Madách E. Die Tragödie des Menschen. Dramatisches Gedicht. Aus dem Ung. übers. von L. Dóczy. 3. Aufl. (Stuttgart. Cotta J. G. 1893. 8r. 164 l. Ára 3 márk.)

Malcher F. H. Herzog Albrecht zu Sachsen-Teschen bis zu seinem Antritte der Statthalterschaft in Ungarn 1738—1766. Eine biographische Skizze. Mit einer Photogravure und 4 Textillustrationen. (Bécs. Braumüller Vilmos. 1893. X, 204 l. Ára 2 frt 40 kr.)

Medicinalschematismus der graduirten und diplomirter Aerzte, Thier-aerzte, Apotheker, sowie der Spitäler, Curorte und sonstigen Sanitätsanstalten Oesterreich-Ungarn. (Bécs. Szelinszky György. 1893. 8r. 272 l. Ára 3 frt 60 kr.)

Mentor der österr.-ungar. Studenten-Kalender für Mittel-, Bürger- und Fachschulen, sowie Präparanden in Oesterreich-Ungarn. Für das Studienjahr 1894. Mit Benützung amtlicher Quellen. 22. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. IV, 108, 132. l. Ára 50 kr.)

Metallindustrie-Kalender, Oesterreichisch-ungarischer, pro 1894. 15. Jahrgang. Herausgegeben von Carl Pataky. Herausgeber der Metallarbeiter. Reich illustirt. (Bécs. Perles Mór. 1893. 16r. 184 l. Ára 1 frt 30 kr.)

Mikosch. Der ungarische Witzbold. I. Band. 14. Auflage. (Berlin. Frankl Siegfried 1893. 12r. VIII, 88 l. Ára 1 márk. 50 f.) — III. Band. 5. Aufl. (Berlin. Frankl Siegfried. 1893. 8, 102 l. Ára 1 m. 50 f.)

Mittheilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung. Redigirt von Mühlbacher. XIV. Band. 1—3. Heft. (Innsbruck. Wagner-féle egyetemi könyvkereskedés. 1893. 8r. 536 l. Ára ?)

Mittheilungen, Archeologisch-epigraphische, aus Oesterreich-Ungarn. Herausgegeben von O. Benndorf und E. Bormann. XVI. Jahrg. 1. Heft. Mit 18 Abbild. (Prága. Tempsky F. N. 8r. 112 l. Ára 3 frt 60 kr.)

Monarchie, Die österreichisch-ungarische, in Wort u. Bild. Lief. 171—194. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 4r. Egy füzet ára 30 kr.)

Monarchie, Die österreichisch-ungarische, in Wort und Bild. XII. Ungarn III. Band. (Bécs. Cs. k. udv. és államnyomda. 1893. 8r. 604 l. Ára 5 frt 70 kr.) — XIII. Bd. Tirol und Vorarlberg. (Bécs. Cs. kir. udv. és államnyomda. 1893. 4r. XII, 600 l. Ára 5 frt 70 kr.)

Nachrichten über Industrie, Handel und Verkehr aus dem statistischen Departement im k. k. Handels-Ministerium. XLIX. Band. Werte für die Mengeneinheiten der im Jahre 1891 ein-, aus- und durchgeführten Waaren

im österreichisch-ungarischen Zollgebiete. (Bécs. Cs. kir. udv. és államnyomda. 1893. 8r. VIII, 188 l. Ára 1 frt.)

Nachrichten, Statistische, über die Eisenbahnen der österr.-ungar. Monarchie für das Betriebsjahr 1889. Bearbeitet und herausgegeben vom statistischen Departement im k. k. Handels-Ministerium in Wien und vom königlich-ungarischen statistischen Landes-Bureau in Budapest. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. 2r. 590 l. Ára 6 frt.)

Namens-Verzeichniss, Alphabetisches, der k. und k. österr.-ungar. Consular-Functionäre, sowie der k. u. k. österr.-ungar. Consular-Aemter im Auslande. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. 8r. 32 l. Ára 20 kr.)

Önodi A. Die Nasenhöhle und ihre Nebenhöhlen. Nach anatomischen Durchschnitten in zwölf Tafeln dargestellt. Für Aerzte und Studirende. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. 16 l. 12 rajztáblával. Ára 2 frt.)

Pantocsek I. Beiträge zur Kenntniss der fossilen Bacillarien Ungarns. III. Theil. Süßwasser-Bacillarien. Anh.: Analysen 15 neuer Dépôts v. Bulgarien, Japan, Mähren, Russland und Ungarn. (Berlin. Friedländer és fia. 8r. 42 tábla. Ára 9 márka.)

Perles Moritz. Adressbuch für den Buch-, Kunst-, Musikalienhandel der österr.-ungarischen Monarchie mit dem einem Anhang: Oesterr.-ung. Zeitungs-Adressbuch. 1893–1894. XXVIII. Jahrgang. (Bécs. Perles M. 1893. 8r. 320. l. egy címképpel. Ára 3 frt.)

Perthes J. Taschen-Atlas. 29. Aufl. Vollständig neu bearb. v. H. Habenicht. 28 kolor. Karten in Kpfrst. Mit geogr. statist. Notizen von H. Wichmann. Sonderausg. f. die oesterreichisch-ungar. Monarchie. (Gotha. Perthes Justus. 1893. 4r. 68 l. Ára 2 frt 60 kr.)

Polek Johann. General Splény's Beschreibung der Bukowina. (Czernowitz. Pardini Henrik. 1893. 16r. XVI, 167 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Poultney Bigelow. Paddles and politics down the Danube. (London. Paris et Melbourne. Cassel és Tsa. 1893. 8r. 253 l. a szerző rajzaival. Ára ?)

Preisverzeichnis der in der österr.-ungar. Monarchie und im Auslande erscheinenden Zeitungen und periodischen Druckschriften für das Jahr 1894. Bearbeitet von dem Post-Zeitungsamte I. in Wien. (Bécs. Waldheim R. 1893. 4r. 222 l. Ára 1 frt.)

Preysz K. Bad Siófok am Plattensee. Seine Heilmittel und seine Heilwirkung. (Bécs. Braumüller Vilmos. 1893. 8r. 45 l. 5 képpel. Ára 70 kr.)

Quentin's C. F. Fahrplanbuch f. den Eisenbahn- u. Dampfschiff Verkehr in Deutschland, Holland, Oesterreich u. der Schweiz m. allen Anschlüssen an Stationen in Frankreich, Italien, England, Oesterreich-Ungarn, Belgien etc. Mit e. (lith.) Uebersichtskarte. Nach amtl. Quellen bearb. 48 Jahrg. Nr. 2. (Frankfurt a/M. Mahlau és Waldschmidt. 1893. 12r. 37 és 520 l. Ára 1 frt.)

Raffay R. Zur Reform der Institution der Reserve-Officiere. (Aus «Oesterr.-ungar. Officiers-Zeitg» Bécs. «Officiers Zeitung» szerkeszt. 1893. 8r. 46 l. Ára 50 kr.)

Rákosi Viktor. Mein Dorf und andere heitere Geschichten. (Universalbibliothek. 3115. Lipcse. Ifj. Reclam Fülöp. 1893. 8r. 107 l. Ára 12 kr.)

Raunig Gustav. Der Aussenhandel Oesterreich-Ungarns im Jahre 1891 nach Waarengruppen, Herkunft und Bestimmungsland in graphischer Darstellung. Mit einer Tabelle. (Bécs. Szelinsky György. 1893. 8r. 16 l. Ára 1 frt 20 kr.)

Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres de France depuis les traités de Westphalie jusqu'à la révolution française. Publié au ministère des affaires étrangères. X. Naples et Parme. Avec une introduction par Joseph Reinach. (Paris. Félix Alcan. 1893. 8r. CLXXXVI, 252 l. Ára 20 márka.)

Reimann's Taschen-Fahrplan f. Oesterreich-Ungarn m. den Anschlüssen an das Ausland. 1893. Juli. (Bécs. Reimann's Reisebücher kiadóhivatala. 1893. 16r. 314 l. 1 táblával és 1 térképpel. Ára 60 kr.)

Réthi L. Der periptere Verlauf der motorischen Rachen- u. Gaumennerven (Aus Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wiss. Lipse. Freytag G. 1893. 8r. 16 l. egy színes táblával. Ára 1 márka.)

Réthi L. Motilitäts-Neurosen des weichen Gaumens. Eine klinische Studie. (Bécs. Hölder Alfréd. 1893. 8r. 47 l. Ára 80 kr.)

Rex Oskar. Typen und Scenen aus der k. und k. österr.-ungar. Armee. 40 Phototypien. (Prága. Brellmann Károly. 1893. 4r. Ára 6 frt.)

Rieger H. Professoren der Chirurgie unserer Zeit an den Universitäten v. Oesterreich-Ungarn, Deutschland, Schweiz, Belgien, Holland, Dänemark. Für das 25. jähr. Professoren Jubiläum des Hofr. Dr. Th. Billroth gesammelt u. brsg. Nach den Orig. Photographien in Lichtdr. ausgeführt. (Bécs. Jaffé Miksa. 1893. 2r. 8 tábla. Ára 10 frt.)

Romane, Die besten, der Welt-Literatur. Neue Ausgaben. III. Serie 1. 3. 4. Band. (L. Josef Eötvös)

Rónay S. Das naturliche Christenthum. Aphorismen. Hrg. v. E. H. Schmitt. (Lipse. Janssen Alfréd. 1893. 8r. XVI, 62 l. Ára 1 m. 50 f.)

Röll Victor. Eisenbahnrechtliche Entscheidungen der österreichischen und ungarischen Gerichte. VI. Jahrgang, 1892. (Bécs, Pest, Lipse. Hartleben A. 1893. 8r. 152 l. Ára 2 frt.)

Sanuto Marino. I diarii. Tomo XXXVI. (Velenceze. Visentini testvérek. 1893. 4r. 754 kéthasábos l. Ára 20 lira 50 centesimi.)

Schematismus provinciae s. Crucis Croatiae-Carnioliae ordinis Minorum s. Francisci strictioris observantiae ineunte anno 1893. (Laibach. Szerzetrend. 1893. 8r. 34 l. Ára ?)

Schillerwei Ignaz. Die österr.-ungar. Zollgesetze, dargestellt auf Grundlage der Zoll- und Staats-Monopols-Ordnung und der gegenwärtig in Kraft stehenden Zoll-Manipulations- und Verrechnungs-Vorschriften. (Magyar-Hradisch. Kračelik Lipót. 1893. N. 8r. XX, 797 l. Ára 6 frt.)

Schmid Franz. Graphische Darstellung der Entwicklung von Oesterreich-Ungarn. (Bécs. Huber és Lahme. Plakát-alak. 1893. Ára 50 kr.)

Schulwesen, Das nautische, in Oesterreich-Ungarn. (Bécs. Reichswehr kiadóhivatala. 1893. 8r. 67 l. Ára 40 kr.)

Schwicker. Ungarische Hochlandsbilder. Erzählungen, Jagdabenteuer und Sagen aus den Karpathen. Mit vier Farbendruckbildern und einem

Deckelbild nach Aquarellen von Franz Schlegel. (Bécs és Teschen. Prochaska Károly. 1893. 8r. 4, 227 l. Ára 2 frt 50 kr.)

Scriptores Rerum Silesiacarum XIII. (L. Correspondenz.)

Seidel's kleines Armee-Schema. Dislocation und Eintheilung des k. u. k. Heeres, der k. u. k. Kriegsmarine, der k. k. Landwehr und der königl. ungar. Landwehr. Nr. 34. 1893. November 12. (Bécs. Seidel L. V. és fia. 1893. 12r. IV, 143 l. Ára 50 kr.)

Siegmeth K. Die ungarischen Ost-Karpathen. Die Linien der ungarischen Nordostbahn u. der ungarisch-galizischen Eisenbahn mit 24 Illustrationen und einer Karte. (Europäische Wanderbilder. Nr. 151. Zürich. Orell Füssli és Tsá. 1893. 8r. 40 l. Ára 30 kr.)

Siegmeth K. Von Oderberg nach Budapest durch das Waagthal Sillein-Galanta und Ruttka—Hatvan. Mit 16 Illustrationen von J. Weber nebst einer Karte. (Europäische Wanderbilder. Nr. 166. Zürich. Orell Füssli és Tsá. 1893. 8r. 40 l. Ára 30 kr.)

Siegmeth K. Von Wien, Oedenburg und Budapest in die hohe Tátra und in das Abauj-Torna-Gömörér Höhlengebiet. Mit 60 Illustrationen. (Europäische Wanderbilder. Nr. 167., 168., 169. Zürich. Orell Füssli és Tsá. 1893. 8r. 120 l. Egy füzet ára 30 kr.)

Statistik des auswärtigen Handels des österr.-ungar. Zollgebietes im Jahre 1892. Verfasst und herausgegeben vom statistischen Departement im k. k. Handelsministerium. I—III. Band. (Bécs. Perles Mór. 1893. 8r. I. Bd. CXLVI, 777 l. Ára 4 frt. II. Bd. VI, 583 l. Ára 3 frt. III. Bd. VIII, 703 l. Ára 3 frt.)

Statistik, Oesterreichische. Herausgegeben von der k. k. statistischen Central Commission. XXX. Bd. 2. 5. Heft, XXXII. Bd. 2—4. Heft, XXXV. Bd. 1., 3., 4. Heft, XXXVI. Bd. 1., 3. Heft, XXXVII. Bd. 1. Heft. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 4r. XXX. Bd. 2. Heft X, 79 l. Ára 1 forint 40 kr. 5. Heft. 101 l. Ára 2 frt. XXXII. Bd. 2. Heft LXXXVIII, 76 l. Ára 3 forint. 3. Heft. XL, 203 l. Ára 4 frt. 4. Heft. L, 49 l. Ára 2 frt. XXXV. Bd. 1. Heft. LXXXVI, 309 l. 3. Heft. XVI, 128 l. Ára 2 frt. 4. Heft. XXXVIII, 190 l. Ára 3 frt 40 kr. XXXVI. Bd. 1. Heft. XXXVIII, 113 l. Ára 2 frt 50 kr. 3. Heft. 167 l. Ára 3 frt. XXXVII. Bd. 1. Heft. XVIII, 196 l. Ára 3 frt.)

Stern Robert. Theorie und Praxis des Gold-Importes nach Oesterreich-Ungarn. Eine übersichtliche Darstellung der Goldarbitragen auf der Basis der Kronenwährung. (Bécs. Perles Mór. 1893. N. 8r. 58 l. Ára 80 kr.)

Stern Róbert. Korona és forint. Népszerű ismertetések az értékváltoztatás okairól és eredményeiről átszámítási táblázatokkal. Fordította Szécsén Manó. (Bécs. Perles Mór. 1893. 8r. 79 l. Ára 60 kr.)

Strakosch-Grossmann. Der Einfall der Mongolen in Mitteleuropa in den Jahren 1241 und 1242. Mit 5 Karten, einem Sachregister und einem Quellenregister. (Innsbruck. 1893. 8r. 227 l. Ára ?)

Strobl Adolf und Richard Schreyer. Grundzüge des Heerwesens der österr.-ungar. Monarchie. Auszugsweiser Separat-Abdruck vom III. Theile des Instructions-Buches für die Einjährig-Freiwilligen des k. und k. Heeres. 4.

Auflage. Mit 2 Karten. (Bécs. Cs. kir. udv. és államnyomda. 1893. N. 8r. VI, 84 l. Ára 50 kr.)

Télfi J. Chronologie u. Topographie der griechischen Aussprache. Nach dem Zeugnisse der Inschriften. (Lipscse. Fridrich Vilmos. 1893. 8r. VIII, 86. l. Ára 2 márka.)

Teubler Oscar. Auf Oesterreich-Ungarns Ruhmesbahn, Blätter aus dem Ehren-Kranze des k. u. k. Heeres. (Bécs. Seidel L. V. és fia. 1893. N. 8r. VII; 390 l. Ára 2 frt.)

Török G. Die neueren Wundbehandlungs-Methoden m. keimfreien Verbandstoffen. Vortrag. (Bécs. Baumüller Vilmos. 1893. 8r. 48 l. Ára 1 frt.)

Uebersichten, Statistische, betreffend den auswärtigen Handel des österr.-ungar. Zollgebietes im Jahre 1893. Zusammengestellt vom statistischem Departement im k. k. Handelsministerium. XI. Heft. Waaren-Ein- und Ausfuhr im Monate October 1893. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. 8r. V, 179 l. Ára 80 kr.)

Universal-Administrativ-Karte der österr.-ungar. Armee mit der Einteilung des Reiches in die Territorial- und Ergänzungs-Bezirke des k. u. k. Heeres und der Kriegsmarine, der k. k. und k. ungar. Landwehr und des Landsturmes, von k. u. k. Oberst Karl Zip. (Bécs. Artaria és Tsa. 1893. Ára 2 frt 40 kr.)

Universalbibliothek. 3115. 3121—3125. (L. Victor Rákosi, Maurus Jókai.)

Vautier Guillaume. La Hongrie économique. (Paris, Nancy. Berger-Levrault és Tsa. 1893. 8r. 483 l. egy térképpel. Ára 10 m.)

Vay A. Klingelbeutel. Gesammelte Erzählung. (Berlin. Sigismund Károly 8r. IV, 390 l. Ára 5 márka.)

Verhältnisse, Die hygienischen, der grösseren Garnisonsorte der oesterreichisch-ungarischen Monarchie. XI. Salzburg. (Bécs. Frick Vilmos. 1893. IV. 79 l. 1 tábla és 19 graph. melléklettel. Ára 1 frt.)

Verzeichniss der Advocaten und k. k. Notare in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern der österr.-ungar. Monarchie. 1893. Herausgegeben vom k. k. Justizministerium. X. Jahrg. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. 1893. N. 8r. 117 l. Ára 60 kr.)

Villámossy A. Amouretten. Novellistische Rippen. (Lipscse. Schumann Adolf. 1893. 8r. III, 110 l. Ára 1 márka 50 fillér.)

Viola M. Zweierlei Liebe. Roman. (Boroszló. Schottlaender S. 1893. 8r. 278 l. Ára 4 márka.)

Wanderbilder, Europäische. Nr. 151, 164—169. (L. Siegmeth, Immen-dörfer, Gerlai und Sziklay.)

Wächtler W. Der alte treue Radetzky. Sein reichbewegtes Leben und Streben. Für Oesterreich-Ungarns Heer, Jugend und Völker. Mit Abbildungen. (Bécs. Grottendick Fr. 1893. N. 8r. 159 l. Ára 75 kr.)

Wertheimer Eduard. Die drei ersten Frauen des Kaiser Franz. Mit drei Porträts. (Lipscse. Dancker és Humblott. 1893. 8r. 163 l. Ára ?)

Wiklund K. B. Die südlappischen Forschungen des Ignaz Halász. Separatabdruck aus «Journal de la société finno-ougrienne» XI. Helsingfors.)

Wlislocki Heinrich. Aus dem Volksleben der Magyaren. (München Huttler M., Fischer Konrád. 1893. 8r. 183 l. Ára 7 márka.)

Wlislocki Heinrich. Volksglaube und Volksbrauch der siebenbürgischen Sachsen. (Beiträge zur Volks- und Völkerkunde. I. Bd. Berlin. Felber Emil. 1893. 8r. 212 l. Ára 5 márka.)

Woerl's Reisehandbücher. Führer durch Agram und Umgebung. III. Auflage. (Würzburg. Woerl Leó. 1893. 8r. 15 l. 3 térképpel. Ára 50 fillér.)

Woerl's Reisehandbücher. Führer durch Gran und Umgebung. II. Auflage. (Würzburg. Woerl Leó. 1893. 8r. 35 l. három térképpel. Ára 50 fillér.)

Wrangel C. G. Ungarns Pferdezucht in Wort u. Bild. 14—19. Liefg. (Stuttgart. Schickhardt és Ebner. 1893. 8r. 1—256 l. Egy füzet ára 2 márka.)

Zöhrer Ferdinand. Das Kaiserbuch. Erzählungen aus dem Leben des Kaisers Franz Josef I. Oesterreich-Ungarns Jugend gewidmet. Mit vier Farbendruckbildern nach Original-Aquarellen von Alois Greil. Neue ergänzte Ausgabe. (Bécs. Gerold Károly fia. 1893. 8r. IV, 327 l. Ára 3 frt.)

Zsigmondy E. Die Gefahren der Alpen. Praktische Winke f. Bergsteiger. 3. unter Mitwirkg. L. Purtscheller's u. O. Zsigmondy besorgte Aufl. (Augsburg. Lompart N. 1893. 12r. III, 192 l. Ára 2 frt.)

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTARÓL 1894. OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-IG.

(Felolvastatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1894. április 2-iki igazgatósági ülésén.)

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben ajándék útján: 357, vásárlás útján 620, köteles példányban 556 nagyobb és 448 drb apró nyomtatványnyal, összesen 2081 drbbal szaporodott.

Nem lehet említés nélkül hagyni azon feltűnően nagy különbözetet, mely a tavalyi 1893. év I-ső negyedében és a jelen évnegyedben kimutatott gyarapodás közt mutatkozik. Míg ugyanis akkor a nyomtatványi osztály anyaga 2469 drbbal szaporodott, addig most csak 1533 drb nagyobb nyomtatványt lehet e czímen kimutatni. Ennek oka abban rejlik, hogy a székes főváros polgármesteri hivatala a fővárosi nyomdákból hozzá beküldött nyomtatványoknak a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárához való áttételét f. évi január elsejével beszüntette.

A lefolyt negyedévben a könyvtár olvasótermében 4037 egyén 8674 kötet nyomtatványt, a könyvtáron kívül 511 egyén 1639 művet 2297 kötetben használt.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Portraits of the Hungarians, Hussars, Pandours or Kroats, Waradins or Slavonians, Ulans and Hanaks. London, 1743. (45 márkáért.) 2. Teatro della guerra contro il Turcho, Róma, 1687. (25 frankért); 3. La galerie agreable du monde. Tom. I.—III. D'Hongrie et Turquie. Leiden. (300 márkáért); 4. Kandler, Codice diplomatico Istriano. (25 frtért.) 5. Aldinari, Historia genealogica della famiglia Carafa. Nápoly, 1691.

(70 líráért); 6. Két eddig ismeretlen magyarországi nyomtatvány, úgy mint: Neu-vermehrtes auserlesenes Gesangbuch D. Mart. Luther, Brassó, 1687. és Evangelia und Episteln auf alle Sontage, Nagy-Szeben, 1683. (együtt 5 frtért.)

A beérkezett munkákról 1670 címleap lett fölvéve; 605 mű repertorizáltatott, és 383 munka 455 kötetben lett kötés alá adva. Ezen felül kivált a magyar szépirodalmi munkákban mutatkozó hiányok felderítésére és kipótlására fordítottunk gondot, ugyszintén a góthai almanach eddig hiányzó kötetei közül is többet beszereztünk. Eltekintve attól, hogy az antiquári katalógusok rendszeres figyelemmel tartása, átnézése most már lehetségessé tette azt is, hogy az ott hirdetett s a könyvtárban még meg nem levő magyar vonatkozású munkák azonnal megszerezhetők voltak, a tudományos egyetemek karaihoz a régebbi és legújabb tudori értekezéseknek, az egyes tanintézetek igazgatóságaihoz pedig az értesítőknék megküldése végett intézett megkeresés is szép számmal juttatta ily tárgyú munkákhoz a nyomtatványi osztályt, azon szíves előzenékenység folytán, melylyel megkeresésünket a nevezett helyeken fogadták.

II.

A hirlapkönyvtár a lefolyt évnegyedben Kun S. antiquártól vásárlás útján a következő hirlapokat szerezte meg: 1. 1848/49-iki hirlapok egyes számait, 22 dbot, 3 frt 30 krért, 2. a *Magyar gyorsíró* 1865. évfolyamát 1 frt 50 krért, 3. A *Der Spiegel* 1830/31. évfolyamából kiegészítésül 4 számot 40 krért és az 1832. évfolyamot 2 frtért. 4. A Gyógyszerészeti Hetilap 1875—78. és 1880-iki évfolyamait 5 frtért, összesen 8 évfolyamot 509 számban. Köteles példány címén beérkezett 506 évfolyam 12,485 számban. Az összes gyarapodás 514 évfolyam 12,994 számban.

Az olvasók száma 444 volt; ezek 1206 kötet hirlapot használtak.

Revideáltatott 235 hirlap 7280 száma. Czéduláztatott 28 hirlap 46 évfolyama. Reklamáló levél szétküldetett 170; a reklamált 1064 számból eddig beérkezett 564 szám.

III.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 6, vétel útján 8, csere útján 4 drb kézirattal gyarapodott. Vásárlásra 167 frt és 3 márka fordított.

E negyed szerzeményei közül kiemelendők: egy vegyes tar-

talmú latin és olasz nyelvű kódex Ianus Pannonius öt, az eddig ismertektől eltérő szövegű versével; továbbá Aranka György levelezése gróf Fekete Jánossal és Gian Battista Pasquini olasz följegyzései VI. Károly török háborújáról, valamint Szigligeti József «A mama» című vigjátékának eredeti kézírata

A kutatók száma 116 volt, s ezek 361 kéziratot és 255 fényképet használtak.

A rendezetlen és beosztatlan régi kézirati anyagból kiválasztott és rendeztetett 146 mű, melyhez a beosztás és az inventáriumba való bevezetés alkalmával összesen 180 utalólap készítettett. A szintén beosztatlan, de rendezett 1880. utáni gyarapodás anyagához készült ezenkívül még 281 utalólap.

A nagyobb gyűjtemények közül a Jászai, Gévai, Bajza és Schmidt Vilmos-féle irodalmi hagyaték, továbbá Eötvös, Deák, Fáy András és más magyar írók levelezései, továbbá az Országgyűlési és a Törvényhatósági Tudósítások, a Diéta-közlő és a Diarium rendeztettek és lajstromoztattak. A kódexek nyomtatott paizskával lettek ellátva, s ugyancsak paizskázza és újra megszámozva lett a *Fol. Lat. 1038—1720.* számok közé eső kéziratári anyag is. Ezenkívül géppel megfőliáltatott minden újabb gyarapodás és a feldolgozott részből az, a mi beosztatott.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 142 drb irattal, vétel útján 9 drb irattal, 11 fényképmásolattal és 10 negatívval, csere útján 70 drb irattal, összesen 242 darabbal gyarapodott.

Ajándékaikkal gyarapították a levéltárat Kemse János, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, id. Szinnyi József, Varjú Elemér és egy ismeretlen; az ajándékozók között szerepel még a Meskó család, melynek az 1870-es években beküldött iratai, számszerint 102 drb, maig sem reklamáltatván, a levéltár törzsgyűjteményébe beosztattak. Vásárlásra az eddigi beszámolás szerint 63 frt és 4 bir. marka fordított. A csere útján megszerzett 70 drb iratért a levéltár egy használaton kívüli bádóg oklevéltokot adott.

A szerzemények közül kiemelendők: egy 30 drb középkori oklevélből álló gyűjtemény, mely egy ismeretlen ajándékából jutott a levéltár birtokába; továbbá a Meskó család levéltára, melynek 102 drb iratai közül 26 drb gyarapította a levéltár középkori okleveleinek csoportját.

A nemeslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott:

1515. július 6. II. Ulászló címereslevele Verssendi, másképp Tharyani Ferencz részére.

1624. augusztus 24. Bethlen Gábor címereslevele Becchey György részére.

1625. január 18. Bethlen Gábor címereslevele beelmegyeri Domokos János részére.

1712. Stegner Máttyás és Eineder Ferencz Antal címerkerő folyamodványa.

1712. május 11. III. Károly bizonyoságlevele arról, hogy az 1712. ápril 5-iki kelettel magyar nemességet nyert Eineder Ferencz Antal az indigenatusi esküt letette.

1808. július 27. Martonicz András osztrák bárói diplomája.

1809. április 1. Ugyanannak magyar címeres nemeslevele.

1809. április 1. Ugyanannak magyar bárói diplomája.

Az újabbkori politikai mozgalmakra vonatkozó iratok gyűjteménye Görgei Arturnak 1850. április 9-én dr. Bakody Tivadarhoz írt levelével gyarapodott.

Meg kell emlékeznünk még a fényképgyűjteményünk kiegészítésére irányuló vételekről, melyek a gyűjteményt a magyar diplomatika legrégibb emlékei közül 1 drb XI. és 10 drb XII. századi eredeti oklevél fényképével gyarapították.

Ezek a következők:

A veszprémi káptalan levéltárából: 1. Guthlen királyi serviens adománya levele a veszprémi Szt.-Mihály egyház részére Szt.-László korából. (Fejér, IX/VII. 703.) 2. Fila végrendelete, II. István korából. (U. ott. 631.) 3. II. Géza korabeli ítéletlevél (kiadatlan). 4. Benedek veszprémi comes adománya levele 1171. évből. (U. ott. 632.) 5. Myskeh comes fia István végrendelete, 1174 évből. (U. ott. VI/II. 412.) 6. A veszprémi püspökség adománya levele kesubi szabadosai részére 1181-ből. (Wenzel, Árp. új okmt. I. 75.) 7. Zaah de villa Pescey végrendelete a XII. századból. (Kiadatlan.)

A pannonthalmi főapátság levéltárából: 8. Acha veszprémi jobbággy végrendelete a pannonthalmi Szt.-Márton-egyház részére, II. István korából. (Wenzel, I. 48.) 9. II. Béla adománya levele 1137. évből. (Fejér, VII/V. 108.) 10. András veszprémi prépost adománya levele II. Béla korából. (Wenzel, I. 55.)

A zágrábi érseki levéltárból: 11. II. Béla ítéletlevele a zágrábi püspökség részére, 1134. évből. (Tkalčić, Mon. eccl. Zagrab. I. 1.)

Az újabb szerzemények közül feldolgoztatott (osztályoztatott, borítékoztatott és meg lett bélyegezve) 166 drb irat. A régebbi szerzemények közül revideáltatott és osztályoztatott 3227 drb irat.

A levéltár anyagába beosztatott: 1. a középkori oklevelek közé 476 drb, 2. az újabbkori oklevelek közé 4063 drb, 3. a nemeslevelek közé 8 drb, összesen 4547 drb.

Az előző évnegyedben rendezett Péchy-levéltár 8 fiókban felállítatott és jelzőlapokkal lett ellátva.

Hasonlóképp felállítatott és jelzőlapokkal ellátatott Vörös Antal-féle gyűjtemény kézirati része, mely 15 fiókot foglalt el és

az újabbkori politikai iratok gyűjteményének egyik alcsoportját fogja képezni.

Megkezdett a középkori oklevelek csoportjának leltározása.

A külföldi iratok gyűjteménye, mely 1890-ben a bajor vonatkozású iratok kiválasztása alkalmával rendetlen állapotba jutott, újból rendeztetett, a bajor iratok visszaosztattak, és az egész csoport 20 fiókban felállíttatott és jelzőlapokkal lett ellátva.

Folyamatban van ez időszerint a Becsky és Szent-Ivány családok levéltárainak rendezése.

Az *ősnymtatványok* csoportjában gyarapodás nem történt. A gyűjtemény bibliografikus leírása az 1500. évig haladt, s a már kész jegyzékből az 1486-tól 1490-ig terjedő rész a Magyar Könyv-Szemle f. évi I. füzetében lett közzétéve.

JELENTÉS A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTÁRÓL 1893-BAN.

SZILÁGYI SÁNDORTÓL.¹

Nagyméltóságú Gróf, Miniszter Úr!

Kegyelmes Uram!

A budapesti egyetemi könyvtár 1893-dik évi forgalmáról és gyarapodásáról végjelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

Könyvtárunk ez elmúlt évi történetének kétségtelenül legnevezetesebb mozzanata az az intézkedés, melylyel az Egyetemi Tanács kezdeményezésére Nagyméltóságod a könyvtár nyitvatartási idejét módosította. E szerint tekintet nélkül a vasárnapokra és ünnepekre, a sátoros ünnepek és hétfői napok kivételével, a könyvtár állandóan nyitva van még vasárnap délutánokon is, úgy, hogy az egyetemi ifjúság épen az egyetemi szünnapokat használhatja fel nőmivelésre és tanulásra. Ezt az intézkedést a gyakorlat s az eredmény czélszerűnek és helyesnek bizonyította be: a könyvtár az egyetemi szünnapokon is csak olyan látogatott, mint rendesen. Sőt mint öröndetes tényt lehet megemlíteni, hogy évről-évre gyarapodik nemcsak a könyvtár nagy olvasóterme látogatóinak száma, hanem általában a könyvtár dolgozóterme használóinak száma is

¹ Az egyetemi könyvtár címjegyzékének XVIII. kötetéből.

Ez örvendetes eredményt bizonyos tekintetben annak is köszönhetjük, hogy az európai irodalom legkiválóbb újabb termékei a könyvtári bizottság s a szaktanárok utasításai értelmében beszereztetnek s így a könyvtár az olvasók méltányos igényeinek megfelelő; de nagy része van abban a tisztikar ügybuzgalmának és szakképzettségének is, mely daczára, hogy a könyvtári látogatási idő szaporítása s a látogatók számának növekedése új terheket rótt vállára, teljes igyekezettel törekszik nemcsak a közönség méltányos követeléseinek megfelelni, hanem a magas kormány speciális megbízásainak is eleget tenni.

Így bizatott meg Kudora Károly másodőr a nemzeti múzeum kéziratainak és inkunabulumainak felülvizsgálásával, továbbá ugyan ő és Dedek Crescenc első tiszt, a millenium kiállítási bizottság könyvtári szakosztályánál előadókká nevezettek ki, kik mindketten e hivatalos functióban úgy jártak el, hogy könyvtári kötelességeiknek is eleget tettek.

Az egyetemi könyvtár kézirati katalógusának II-ik füzete már megjelent s a folyó évi járulékokkal egy időben fog szétküldetni.

A könyvtár szaporodása legnagyobbbrészt a rendes évi dotatióból került ki, de ezenkívül adományozás útján is jutott a könyvtár intézetektől, hatóságok- és magánosoktól munkák birtokába, nevezetesen: a magy. kir. és osztrák csász. kir. kormányoktól, a magyar országgyűlés mindkét házától, a bécsi cs. és kir. hadi irattártól, a M. T. Akadémiától, a Magyar Történelmi Társulattól, a fővárosi és országos statisztikai hivataloktól, az állami főszámvevőszéktől, a bolgár közoktatásügyi kormánytól, a brüsszeli általános nemzetközi földmérési értekezlettől, a közmunkák tanácsától, az Országos Törvénytár szerkesztőségétől, az egri érseki jogliceumtól. A nyomdák közül: az egyetemi, állami nyomdáktól, az Athenaeum és Franklin-társulat nyomdáitól, továbbá a kecskeméti, nagy-kanisai, debreczeni, komáromi, miskolczyi stb. nyomdáktól. Magánosok közül Benczur Dénes, Dankó József püspök (Pozsony), Eble Gábor, Gárdos Julia úrhölgy, Hanusz István (Kecskemét), Kalmár Antal, Karvasy Ágost (Győr), dr. Kauzli Dező (Veszprém), Kende S. (Bécs), Kovács Ferencz (Hódmezővásárhely), dr. Krausz Sámuel, Lubrich Ágost, dr. Moller Miklós, Mérei Kálmán, Szabó Ferencz (Német-Elemér), Szabó Sándor, dr. Szádeczky Lajos (Kolozsvár), dr. Telfy Iván, Toldy Lászlóné úrnő, Tóth Károly (Csurgó), Vambéry Ármin és báró Vay Miklós gyarapították adományaikkal a könyvtárt.

Ezekon kívül néhai Mayer István, esztergomi czimz. püspök-nagyprépost, Pázmány Péter nagynevű esztergomi bíboros érsek s Magyarország primásának olajba festett arczképét végrendeletileg könyvtárunknak hagyományozta.

A könyvtár állománya az 1893. évben 1618 művel, mely

2201 kötetet képez, és 935 drb apró nyomtatványnyal gyarapodott; ezt hozzáadva a mult évi álladékhhoz, az 1893. december 31-iki könyvtárállomány 210,126 kötet műből és 33,830 drb apró nyomtatványból áll. A használati forgalmat az I. és II. táblázatban foglalt adatok tüntetik fel; megjegyzem azonban, hogy e táblázatokban az egyetemi tanárok és kutatók számára fentartott dolgozóteremben és a folyóirati szobában történt használati forgalom, a mi pedig évről-évre progresszív módon nagyobbodva, igen jelentékeny, nincsen felvéve.

A külföldi könyvtárak és tudományos intézetek közül az az 1893-ik évben a következőkkel állottunk érintkezésben: Az aacheni városi könyvtárral, a bajor kir. könyvtárral, a bécsi cs. és kir. állami levéltárral, a bécsi cs. kir. egyetemi könyvtárral, a bécsi cs. és kir. hadi levéltárral, a bécsi cs. kir. hitbizományi könyvtárral, a bécsi cs. kir. Institut für österreichische Geschichtsforschung könyvtárával, a bécsi cs. és kir. udvari könyvtárral, a berlini kir. könyvtárral, a berni egyetemi könyvtárral, a bonni kir. egyetemi könyvtárral, a boroszlói városi könyvtárral, a czernowitzi cs. kir. egyetemi könyvtárral, a drezdai kir. nyilvános könyvtárral, az erlangeni kir. egyetemi könyvtárral, a göttingeni kir. egyetemi könyvtárral, a gráci cs. kir. egyetemi könyvtárral, a gráci cs. kir. műegyetemi könyvtárral, a greifswaldi kir. egyetemi könyvtárral, a halle-wittenbergi kir. egyetemi könyvtárral, az innsbrucki cs. kir. egyetemi könyvtárral, a krakói cs. kir. tud. akadémiával, a krakói cs. kir. Jagello-egyetemi könyvtárral, a krakói Seminarium Historicum-mal, a lausanne-i egyetemi könyvtárral, a leideni országos könyvtárral, a lipcei kir. egyetemi könyvtárral, a lipcei városi könyvtárral, a lembergi cs. kir. egyetemi könyvtárral, a lembergi tartományi kormányossal, a lembergi Oszelinszky-Instituttal, a lille-i egyetemi könyvtárral, a marburgi kir. egyetemi könyvtárral, az olmücsi herceg-érsek kremsieri könyvtárával, a sanct-galleni rendház könyvtárával, a sziléziai cs. kir. tartományi kormányossal és a tübingai kir. egyetemi könyvtárral.

I. Táblázat.**Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1893. évben.**

	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Szeptember	Október	November	December	Össze- sen
Jog- és államtudomány- hallgató	65	47	17	15	13	4	76	490	175	59	961
Orvostanhallgató	36	36	8	5	3	1	38	161	80	36	404
Bölcsészethallgató	15	15	6	2	3	2	23	126	30	13	235
Gyógyszerészhallgató ..	3	3	—	—	—	—	1	3	2	2	14
Hittanhallgató	2	1	1	—	—	—	2	3	—	3	12
Műegyetemi hallgató	12	10	4	2	4	1	9	46	10	14	112
Közép- és szakisk. tanuló	24	19	6	9	4	6	39	28	20	29	184
Állatorvostanhallgató ..	3	2	2	—	—	—	5	3	3	2	20
Jog- és államtud. szigorló	2	5	1	—	—	1	6	7	3	2	27
Orvostani szigorló	7	2	1	3	1	—	9	2	10	4	40
Bölcsészeti szigorló	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Ügyvédjelölt és joggyakor- nok	12	5	19	7	4	1	16	10	7	3	84
Tanár- és tanítójelölt ...	5	4	3	—	2	—	7	4	4	4	33
Magánzó	—	—	—	—	—	1	1	1	1	—	4
Hivatalnok	1	6	8	4	—	1	7	15	7	8	57
Hírlapíró és fró	—	—	—	—	—	—	3	1	1	1	5
Tanár és tanító	—	2	3	—	3	2	3	2	1	2	18
Ügyvéd	3	—	—	2	1	—	—	3	1	—	10
Orvos	—	—	—	—	—	—	1	6	3	1	11
Lelkész	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Katonatiszt.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Kereskedő	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Mérnök	1	1	—	—	—	—	2	3	3	1	11
Művész	—	—	—	—	—	—	3	2	2	1	8
Vegyész	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Műiparos	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	4
Gazdász	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Összesen ...	191	159	82	49	39	22	248	919	365	185	2259

A 2259 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 39,255 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 42,081 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. Táblázat

**Az egyetemi könyvtár olvasótermének forgalma
az 1893. évben.**

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A)	B)	C)	D)	E)	F)	G)	H)	I)	
		Hittudomány	Jogtudomány	Államtudom.	Orvostudom.	Mathem. és természettud.	Bölcsész. és neveléstud.	Történelmi és földrajzi tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és versek	
Január.....	5330	7	1819	317	1340	405	231	632	534	367	5652
Február....	5153	13	1666	258	1337	341	99	644	646	507	5511
Márczius...	4311	20	1582	250	943	325	87	504	535	372	4618
Április.....	3019	28	1231	167	532	255	56	444	332	221	3266
Május.....	3140	27	1447	268	468	196	89	321	313	235	3364
Június.....	2009	1	969	139	262	147	29	202	146	206	2101
Szeptember.	1120	1	344	44	173	70	40	139	287	67	1165
Október....	3571	39	1372	233	698	316	100	385	601	231	3975
November..	6335	43	2632	377	1217	431	222	858	803	416	6999
Deczember..	5262	72	1656	310	1208	387	184	621	624	368	5430
Összesen.	39235	251	14718	2363	8178	2873	1137	4750	4. 21	2990	42081

Az olvasóterem július 1-től szeptember 1-ig zárva volt.

Házon kívül 1768 kikölcsönző 3590 művet használt.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA 1893-BAN.

HELLEBRANT ÁRPÁDTÓL.

A rendezett tudománysszakok száma 51, s 48,985 munkát tartalmaznak, a következő kimutatás szerint:

Történelem: 5506, Magyar történelem: 2656, Életírás: 2115, Politika: 2256, Magyar politika: 1563, Jogtudomány: 1116, Magyar jogtudomány: 1458, Magyar országgyűlési irományok: 95, Földrajz: 1017, Magyar földrajz: 414, Térképek: 926, Utazás: 1076, Statisztika: 682, Anthropologia: 245, Természettudomány: 160, Természettan: 828, Vegytan: 405, Matematika: 969, Természettan: 127, Állattan: 476, Növénytan: 355, Ásványtan: 503, Orvostudomány: 2388, Hadtudomány: 583, Philosophia: 1162, Paedagogia: 1753, Széptudomány: 485, Nyelvtudomány: 1858, Magyar nyelvtudomány: 405, Régi magyar irodalom: 631, Magyar irodalom: 2263, Külföldi folyóiratok: 189, Magyar folyóiratok: 372, Görög irodalom: 693, Latin irodalom: 825, Classica philologia: 636, Új latin irodalom: 792, Régészet: 1338, Éremtudomány: 175, Keleti irodalom: 719, Olasz irodalom: 200, Francia irodalom: 612, Germán irodalmak: 1259, Szláv irodalmak: 406, Külföldi és hazai társulatok s akadémiák kiadványai: 494, M. T. Akadémia kiadványai: 386, Gazdaság: 1331, Theologia: 892, Encyclopaedia: 139, Incunabula: 355, Bibliographia: 695.

A betűrendes címjegyzék írása ez évben is folytatott és az elkészült 2000 czédulával ezek száma 46,000-re szaporodott.

Ezenkívül a rendes folyó munka és a szak-katalogusok készítése és kiegészítése az inventáriummal együtt tovább haladt.

A szak-katalogusok köteteinek száma: 93.

A könyvtár gyarapodása a járulék-napló kimutatása szerint a következő:

199 külföldi akadémiával, külföldi és hazai társulatokkal és testületekkel folytatott csere és ajándék útján:

882 mű 389 köt., 702 füz., 200 isk. ért. és 2 térk.

Magánosok ajándé-

kából 178 » 140 » 62 »

31 nyomda köteles

példányaiból . . 957 » 311 » 702 »

Saját kiadványaiból 36 » 38 » 43 »

Vétel útján 329 » 637 » 114 »

Az összes gyarapodás 1893-ban 2,382 mű 1,515 kötetben és 1,623 füzetben, 200 iskolai értesítő, 2 térkép. Ehhez járul 152 külföldi és hazai folyóirat.

Az olvasó terem látogatottsága 1893-ban következő volt:

Januárban	885	egyen	1410	munkát	használt.
Februárban	881	»	1289	»	»
Márcziusban	625	»	1016	»	»
Áprilisban	504	»	829	»	»
Májusban	406	»	652	»	»
Júniusban	225	»	369	»	»
Szeptember 15—30-ig .	252	»	370	»	»
Októberben	927	»	1374	»	»
Novemberben	990	»	1534	»	»
Deczemberben	907	»	1409	»	»

Tehát a könyvtár olvasótermében 6,602 olvasó 10,252 művet használt, míg házon kívül való használatra 128 egyén 560 munkát kölcsönzött ki.

SZAKIRODALOM.

Dr. Havass Rezső. Magyar Földrajzi Könyvtár. *A magyar birodalomról bármely nyelven, valamint magyar szerzőktől bármely földrajzi tárgyról és bármely nyelven megjelent irodalmi művek könyvészete. Idevágó irodalomtörténeti bevezetéssel. Budapest, 1893. A szerző sajátja; főbizományos: Franke Pál (Budapest, IV. Hatvani-u. 2.). Nyomta a Pesti Lloyd-Társulat könyvnyomdája. 8r. XXVII+532 l. Ára 10 korona.*

Földrajzi irodalmunk munkásai legjobban tudják, hogy minden könyvészeti munka, mely a földrajzi irodalmat öleli fel, csak nyereséget jelent, s e tekintetben Havass könyvét a geografia csak szívből üdvözölheti. De Havass munkája nemcsak nyereség számba megy; mint komoly és hosszas kutatások eredménye, nagy anyagával, ügyes beosztásával, földrajzi irodalmunkban a hézagpótláson kívül az úttörés igényével lép fel, s megérdemelte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatását, mely a munkából a Magyar Földrajzi Társaság ajánlatára 100 példányt vásárolt meg a hazai kulturális intézetek számára.

Havass a Magyar Földrajzi Könyvtár anyagát már a nyolcvanas évek elején kezdte gyűjteni, noha akkor még nem gondolt arra, hogy anyagát összefoglalva kiadja. Vállalkozása az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmával nyert alakot; ekkor ugyanis a Magyar Földrajzi Társaság a vallás- és közoktatásügyi kormány felszólítására egy földrajzi kiállítás rendezését határozta el, melynek vezetését dr. Havass Rezsőre, Péchy Imrére és Heim Péterre bízta. E bizottság a többek közt a régi magyar földrajzi művek jegyzékét szándékozott összeállítani, de a megkezdett anyaggyűjtés a jegyzéket oly terjedelmessé tette, hogy annak összeállításától el kellett állni s a tisztán alkalmi czélt szolgálni kívánó jegyzék helyett a bizottság a magyar földrajzi és térképészeti irodalom könyvészetének megírását határozta el, melyből Havass a földrajzi, Péchy a térképészeti részt vállalta magára.

Havass könyve már 1888-ban készen volt s ugyanazon év május 7-én a M. T. Akadémia II. osztályának ülésén be is lett

mutatva; kiadásra azonban, az újabb anyag felhasználásával, csak 1893-ban került, még pedig irodalmi viszonyaink jellemzéséül — a szerző saját költségén.

Havass könyve, melyet szülői emlékének ajánl, az 1849. évig bezárólag megjelent hazai vonatkozású földrajzi művek jegyzékét nyújtja, s 4716 hazai vonatkozású földrajzi rokontárgyú munka címét foglalja magában; ez anyagot összesen mintegy 119 könyvtárból gyűjté össze s így a Magyar Földrajzi Könyvtár-ba azon földrajzi műveket vette fel, tekintet nélkül a nyelvre, melyeknek eredete vagy tárgya magyar.

A könyv a következő öt szakaszra oszlik: I. A magyar birodalomra vonatkozó földrajzi és rokontárgyú munkák, és pedig: *a*) Magyar birodalom (különösen Magyarország); *b*) Erdély; *c*) Horvát-, Szlavon- és Dalmátországok s a volt Határőrvidék; *d*) Megyék; *e*) Városok, falvak, fürdő- és gyógyhelyek. II. A külföldre, nemkülönben a magyar birodalomra is vonatkozó földrajzi és rokontárgyú munkák. III. *a*) A külföldet tárgyaló magyar földrajzi irodalom; *b*) A külföldről szóló idegen írók munkáira vonatkozó magyar könyvismertetések. IV. Csiziók, naptárak és rokontárgyú munkák. V. Különfélék és Pótlék. Az ezen szakaszokban és alszakaszokban foglalt címek időrendben következnek egymás után; a megyék, városok, falvak, fürdő- és gyógyhelyekre vonatkozó munkák címei betűrendben és időrendben is össze vannak állítva. Felhasznál kéziratokat, könyveket, folyóiratokat, értekezéseket és hirlapcikkeket s a mennyire lehet, megjelöli, az illető mű melyik könyvtárunkban található. A könyvet a magyar földrajzi irodalom könyvészetének forrásművei és az átkutatott 119 könyvtár jegyzéke s végül a könyvben előforduló összes geográfiai nevek kitünő indexe rekesztik be. Mint hiányt kell felemlitenünk a szerzők betűrendes névmutatóját, mely a munka tökéletességének és gyakorlati használhatóságának rovására van s alkalmat adhatott oly bírálatokra, minő p. o. dr. Márki Sándoré, (Erdély, 1893. 5. f.), mely nagyrészt épen a szerzők betűrendes jegyzéke hiányán alapuló tévedésekből áll, mint azt utóbb maga Havass (Erdély, 1893. 9.—10. f.) kimutatta.

Ha Havass e munkájához csatoljuk Péchy térképészeti irodalmát, úgy a földrajzi könyvészet 1849 végéig együtt van. De ez csak a munka egyik fele. Az 1849-iki évtől maig terjedő földrajzi irodalom repertoriuma megírásra vár még. Noha egyes évekről vannak bővebb feljegyzéseink, mint a Márkiéi a Földrajzi közleményekben (Hazánk leírói), de rendszeres összefoglaló bibliografiánk nincs. Az 1892-ben Bernben tartott V. földrajzi kongresszus elhatározta, hogy egy egységes geográfiai bibliografiát fog szerkeszteni, mely a világ összes geográfiai műveit magába foglalja; a kongresszus végrehajtó állandó bizottsága közoktatásügyi kor-

mányunkat is felkereste, mely a Magyar Földrajzi Társasághoz fordult a magyar geográfiai bibliográfia szerkesztése ügyében. A Magyar Földrajzi Társaság melegen vette az ügyet pártfogásába s ha a közoktatásügyi kormány az anyagi akadályok leküzdésében a társaságnak segítségére lesz, úgy a magyar földrajzi könyvészet 1849-től napjainkig is létesülni fog. Dr. Havass Rezső megmutatta Magyar Földrajzi Könyvtárával, hogy alkalmasabb egyént, mint ő, a munka folytatására alig találhatnánk.

Dr. Jankó János.

A budapesti magyar kir. egyetemi könyvtár kéziratainak címjegyzéke. (*Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis.*) II. rész. Budapest, nyomtatott a m. kir. egyetemi könyvnyomdában. 1894. 8r. 305—812. l.

A három nagy országos könyvtár közül a budapesti egyetemi könyvtár az egyedüli, mely abban a szerencsés helyzetben van, hogy katalógusait nyomtatásban közzé teheti. Könyveinek címjegyzékéből eddig 18 kötet jelent meg; középkori kódexeiről valóssággal mintaszerű katalógust adott a tudósok kezébe s a rendkívüli tevékenység daczára, mit e nagy forgalmú könyvtár gyarapítása s rendbentartása megkövetel, a könyvtári igazgatóság nemcsak arra talált időt és módot, hogy szakszerűen rendeztesse a könyvtár értékes kéziratgyűjteményét, hanem az eszközöket is megtalálta arra, hogy a kéziratok nyomtatott címjegyzékében tegye közkeletűvé a fáradságos munka eredményét.

Az egyetemi könyvtár kéziratainak címjegyzékéből az első kötet 1889-ben jelent meg s a kézirati művek és a czéhlevelek jegyzékét foglalta magában. A most megjelent második kötet tartalmát az eredeti oklevelek és levelek s a Hevenesy- és Pray-féle gyűjtemények kéziratainak jegyzéke képezi. 82 mohácsi vész előtti és 587 újabbkori eredeti oklevélnek, levélnek s egyéb levéltári iratnak latin regestáját találjuk ott meg, s azonkívül a Hevenesy-féle gyűjtemény 91 kötetének és Pray kéziratai 60 kötetének részletes leírását, a bennök foglalt oklevélmásolatok terjedelmes kivonataival együtt. A múlt század két nagy gyűjtőjének gyűjteményes kincse s bennük a magyar világi és egyházi történelem és a kultúrhistoria rendkívül becses anyaga válik e jegyzék által az egész tudományos világ tulajdonává. A kiváló hely, melyet e gyűjtemények történelmi forrásaink között elfoglálnak, indította arra *Szilágyi* Sándort, a könyvtár lelkes igazgatóját, hogy az egész katalógust latin nyelven írassa meg. Ezt a sok nehézséggel járó feladatot, mint az igazgató előszavában olvassuk, *Dedek* Crescens Lajos könyvtárnok oldotta meg, s az egész kötet szerkesztése az ő gondosságát dicséri. A kötet beható méltatást érdemel, de ezt

akkorra tartjuk fenn, midőn a harmadik, befejező kötet is megjelenik s a teljes katalogus kapesán alkalmunk nyílik az egész nagybecsű kéziratgyűjtemény ismertetésére.

Sch. Gy.

Magyar Nyomdászok Évkönyve. *Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre. Szerkeszti Gelléri Mihály. Kilenczedik évfolyam, 1894. Pesti-Könyvnyomda-részvénytársaság.* Kis 8r. 172 l. és jegyzetlapok.

Egy szerény viszonyok közt is tisztességgel és szép eredménnyel működő egyesületnek, a Könyvnyomdászok Szakkörének terméke ez a kis kiadvány, melyből immár a kilenczedik évfolyam lát napvilágot. Ez évkönyvet a magyar nyomdászok indították meg s önmaguk látják el a szakmájukba vágó cikkekkel, melyeknek kettős feladata bizonyosságot tenni a magyar nyomdászat fejlettségéről s elősegíteni annak további haladását. A kötet élén rövid visszaemlékezést találunk a *Typographiának*, az egyesület szakközlönyének 25 éves multjára. Ács Mihály, Öreg Rakóczi György könyvnyomtatói cz. dolgozatában ügyesen csoportosítja a hazai irodalomtörténet idevágó adatait. *Firtinger* Károly szemlét tart a hazai nyomdászat újabkori szakirodalmáról, s összeállítja az irodalom termékeinek bibliographiáját; a kötet e közleménye, mint szakrepertórium, igen becses és régen érzett hiányt pótol. Ép ily hasznos *Augenfeld* Miksa jegyzéke a magyar birodalom könyvnyomdáiról, és a hazai és külföldi könyvnyomdász-egyesületek címjegyzéke. Az évkönyvbe még *Pusztai* Ferencz, *Székely* Imre, *Kosovitz* Rezső, *Clement* János, *Szöllősy* Mihály, *Somos* Árpád, *Tichy* Ákos és *Ormós* Béla irtak kisebb-nagyobb cikkeket.

—rr.

Schwenke, Paul, dr. Adressbuch der deutschen Bibliotheken. (*Beihefte zum Centralblatt für Bibliothekswesen.* X.) *Leipzig, O. Harrasowitz. 1893.* 8r. XX+411 l.

A könyvtárak fontosságát említeni fölösleges. Azok a tudománynak, a művelődésnek kimeríthetlen és nélkülözhetlen forrásai. Minél nagyobb a könyvtárak száma, annál nagyobb a szellemi műveltség. Amerikában 1886-ban 5338 nyilvános könyvtár volt, melyek 20 milliónál több kötetet foglalnak magokban. Európa ebben is elől jár. Nem szándékom az egyes nagy könyvtárakat felsorolni, csak a fönt jelzett műről akarok néhány szót szólni. Szerző a németországi könyvtárak ismertetését magában foglaló művet akart adni. Összesen 1617 könyvtárról közöl adatokat, a mely könyvtárakban mintegy 27,091,298 kötet nyomtatvány és 24,046 kézirat őriztetik. Petzhold 1875-ben adott ki egy névkönyvet; a majdnem 20 évi időköz eléggé indokolja ez új kézikönyv megjelenését, mely a könyvtárak

nak dolgozni. Petzhold hasonló műve azonban, habár adatai nem mindig pontosak (nem is rendelkezett oly eszközökkel, mint e mű szerzője), még egy időre szükséges lesz, mert Ausztria és Svájc könyvtáira más forrásunk eddig nincs. Kíváncsok, hogy mielőbb megvalósuljon az a hír, hogy Ausztriában is készül a Schwenkeéhez hasonló munka.

H. Á.

Nel giubileo episcopale di Leone XIII. Omaggio della biblioteca Vaticana. Roma, tipografia Vaticana, 1893. 4r.

XIII. Leó pápának tavaly ünnepelt 50 éves püspöki jubileumát — úgy mint 1887-ben a levéltár az áldozárt — megülte a vatikáni könyvtár is. Egy emlékkönyvet adtak ki ez alkalommal a könyvtár tisztviselői, mely valamennyi hivatalnoktól rövidebb-hosszabb közleményeket tartalmaz.

A munkát Cozza-Luzi értekezése nyitja meg, ki a régi Borghese-könyvtár egy kódexét: Petrarca breviariumát ismerteti, s egyik lapját facsimileben is adja. Őt követi Carini, ki Saggio bibliografico dei lavori compilati nella biblioteca Vaticana durante il pontificato di Leone XIII. czimmel kronologikus összeállítását nyújtja mindazon munkáknak, melyek XIII. Leó pápasága alatt eddig megjelentek, s melyek tartalmukat egészben vagy részben a vatikáni könyvtár kincseiből meritették. A magyar irodalom természetesen a Vatikáni Magyar Okirattárral van itt képviselve. Rossi azon gyarapodásokról szól, melyekben a vatikáni könyvtár keresztény archaeologiai múzeuma XIII. Leó alatt részesült. Stevenson beszámol azokról a munkálatokról, melyek Leó pápa parancsa folytán a heidelbergi könyvtár és kéziratok felállítása, rendezése körül folytak, ismeretve magát a könyvtárt és a kéziratokat is. Ugolini a vatikáni levéltár Biblioteca di consultazione-ját ismerteti, melynek leírását e folyóirat 1893. évfolyamában Fraknoi Vilmos közlé. Stornaiolo a vatikáni könyvtár urbino-vatikáni görög szövegű kézíratairól szól, melyekről XIII. Leó meghagyása folytán egy új index is készült. Ulisse de Nunzio a kézirati szláv psalteriumokat ismerteti, facsimilet is adva belőlök. Antonio Sacco a vatikáni új Biblioteca Leonina termeit és berendezését ismerteti, két fénykép és egy alaprajz kíséretében. E termék a Biblioteca di consultazione mellett fekszik, illetve maga e könyvtár is e termék egyikében van elhelyezve. Franco az aquinói Szt.-Tamás műveinek görög fordítását tartalmazó vatikáni kódexekről értekezik, míg Marucchi a Vatikán papyrusainak gyűjteményét ismerteti.

Végezetül — noha sorrendben előbb áll — Calenzio dell'Oratorio értekezéséről szölok, melynek tárgyát a Borghese-könyvtár kézíratainak leírása képezi, melyek XIII. Leó pápa bőkezűsége folytán nemrég a Vatikán tulajdonába mentek át. E kéziratok —

jobban mondva a Borghese-könyvtár históriai kéziratai, mert a többiek a világ minden részébe szóródtak szét — noha a könyvtárhoz tartoznak, a levéltárban vannak elhelyezve, és négy seriesbe sorolva. A Calenzio által 22 különböző osztályba csoportosított kéziratok között összesen 262 van pergamentbe kötve s folyó számmal ellátva. A 16 legdrágább pedig maroquin kötésben van, szám nélkül. A kéziratok között a legérdekesebb egy a X. századból származó evangéliumos könyv 4-rétben, vörös és kék initialisokkal és vörös rubrikákkal. Századok szerint következőleg oszlanak meg: X: 1; XI: 1; XII: 11; XIII: 43; XIV: 233; XV: 46; XVI: 6; XVII: 7; XVIII: 5. A levéltárban elhelyezett kéziratokról a porosz történeti intézet, mely tudvalevőleg annak idején szintén alkudozott a kéziratokra, kimerítő katalogust készített; ha ez megjelenik, e kéziratok használata, melyek Magyarországra is óriási anyagot tartalmaznak, tetemesen meg lesz könnyebbítve. A. A.

Autobiography and Letters of George Henry Pertz.
(*Editor of the «Monumenta Germanica»; Member of the Academies of Berlin, Paris etc.*). Edited by his wife. London, 1893. 8r. 226 l.

Az angol könyvpiacra egy érdekes könyv jelent meg, mely Pertznek, a híres német könyvtárnoknak önéletrajzát és néhány levelét tartalmazza, özvegye által közrebocsátva. Pertz, ki 1842-től állott Németország második legnagyobb könyvtárának, a berlininek élén, bennünket is közelebből érdekel, a mennyiben hazai tudósainkkal sűrű összeköttetésben állott s úgyszólván ő volt az első német tudós, a ki érdemesnek találta személyes tapasztalatokat szerezni a magyarországi könyvtári viszonyokról. Mint 26 éves fiatal ember, 1821-ben a két Kovachich meghívására Budára jött, megismerkedett Horvát Istvánnal, átkutatta Jankovich Miklós kéziratgyűjteményét s búvárlatai eredményéről részletes ismertetést tett közzé az általa szerkesztett Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde VI. kötetében. A Magyar Tudományos Akadémia ezért tizenkét évvel később, 1833. november 15-én külső tagjává választotta.

Pertz önéletrajza e magyarországi útról érdekes feljegyzéseket tartalmaz, melyek hangja elfogulatlanságról és nemzetünk iránt érzett rokonszenvről tesz tanúságot. Ez önéletrajz egyébként a függelékül közölt levelekkel együtt, miket szüleihez, nejéhez s kora nevezetesebb tudósaihoz: Stein báróhoz, Böhmerhez, Dahlmannhoz, Waitzhoz, Lyellhez stb. írt s ezektől kapott, a híres könyvtárnok életpályájának főbb mozzanataiban az általános európai tudományos viszonyokat is megvilágítja, s főleg a Monumenta Germaniae Historicanak, eme világhírű forráskiadásnak történetéhez nyújt sok apró felvilágosító adatot, melynek tudvalevőleg ő

volt megalapítója s egész haláláig lelke és fő vezetője. Az 1876-ban elhunyt kiváló tudós emlékét méltóképp eleveníteni fel e kiadvány, melyet Pertz özvegye, mint az előszóból megtudjuk, német nyelven, tehát nagyobb közönség számára is hozzáférhetően és kibővítve közre fog bocsátani.

Horváth Sándor.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** II. füzetében *Ráth* György Gradeczi Horváth Gergely és Lám Ambrosius Sebestyén hitvilága című dolgozata igen becses irodalomtörténeti és bibliografiai adatokkal világítja meg e kor hitvitázó irodalmának egy érdekes fejezetét. *Ráth* cikke mintegy kiegészítését képezi *Pilecz* Gáspár és ellenfeleiről írt értekezésének, mely a M. Könyv-Szemle múlt évi folyamában jelent meg. Czikke több új adalékot tartalmaz a Régi Magyar Könyvtár II. kötetéhez, melyeket az illető rovat alatt fogunk legközelebbi füzetünkben értékesíteni.

A **Századok** III. füzte *Szádeczky* Lajosnak Szabó Károly felett tartott emlékbeszédét közli; a kiváló történettudós életéből több adatot találunk itt felelevenítve, melyek a hazai könyvtári viszonyok történetével állanak összefüggésben. Szabó Károly 1850. február 22-én folyamodott báró Geringer császári biztoshoz, hogy nevezze ki őt az egyetemi vagy múzeumi könyvtárhoz fizetéstelen gyakornokká. Geringer ki is nevezte ápril 25-én az egyetemi könyvtárhoz, de Szabó ekkor már gróf Teleki József oldala mellett nyert alkalmazást. Az Erdélyi Múzeum-Egylet 1859. november 25-én tartott alakulógyűlésén választotta az Erdélyi Múzeum könyvtárnokává, 1000 forint fizetéssel és szabad lakással. Ez állásában fogamzott meg fejében a Régi Magyar Könyvtár összegyűjtésének eszméje, melynek kivitele a magyar bibliografia irodalmában örök emlékű nevet biztosított számára. A IV. füzetben *Mátyás* Flórián Magyar történeti problémák cz. cikksorozatában mellesleg hozzá szól a múzeumi Hartwik-kódex korának kérdéséhez s annak iratását a XIII. század elejére teszi. *Pecz* Vilmos magyar fordításban közli *Zotikos* költeményét a várnai csatáról, melyet a párisi nemzeti könyvtár egyik kódexe őrizett meg.

A **Történelmi Tár** II. füzetében *Thaly* Kálmán a XVII. század egy nagybecsű költeményét teszi közzé: *Kőszeghy* Pálnak *Bercsényi* házassága cz. történeti énekét, melynek kézirata tudvalevőleg a varsói Krasinsky-könyvtárban őriztetett. A publikációt *Thaly* Kálmán becses irodalomtörténeti magyarázatokkal vezeti be s függelékül közli az *Actio curiosa* cz., 1678-ban írt magyar történeti vígjáték teljes szövegét, az eredeti kéziratból, mely még 1867-ben került az ő birtokába. A M. Tud. Akadémia e két kuruczkori irodalmi művet külön könyvben is kiadta.

Az *Archivalische Zeitschrift* új folyamából megjelent 4. kötetben *Neudegger* M. J. a pfalz-bajor levéltárakról megkezdett cikksorozatát folytatva, ismerteti a heidelbergi és mannheimi levéltárakat. *Winckelmann* Ottó a vezetése alatt álló strassburgi városi levéltár új berendezését írja le; a levéltár a városi könyvtárral együtt az 1864/66-ban felállított École de medicine épületében lett elhelyezve, melyet e célra 1889-ben alakítottak át. *Eiber* Konrád apostoli gyóntató V. Miklós ellenpápa (1328. május 18.—1329. márczius 4.) vatikáni regesta-kötetét ismerteti. *Primbs* Károly közli a müncheni állami levéltár pecsét-nyomó-gyűjteményének lajstromát. *Bojničić* Iván a zágrábi tartományi levéltárt ismerteti; cikkét átdolgozott s bővített alakban füzetünk élén veszik t. olvasóink. A könyvismertetések rovatában a szerkesztő *Rockinger* mond bírálatot a Zimmermann-Werner-féle erdélyi százsz oklevéltár felett.

A *Centralblatt für Bibliothekswesen* 3. füzetében *Nörrenberg* befejezi a chicagói könyvtárnoki kongresszusról szóló jelentését. *Bergheoffer* egész új szempontból szól a könyvtári használat kérdéséhez, kiterjeszkedve a kutatók tartózkodási idejére is. *Kukula* Rikárd összeállítja a világ összes nagy könyvtárainak statisztikáját, a németországi könyvtárak kivételével. A táblázatban a magyar könyvtárak közül a három budapesti nagy könyvtár, a kolozsvári és zágrábi egyetemi könyvtárak s a nagyváradi, kassai és egri jogakadémiák könyvtárai szerepelnek, meglehetősen hű számadatokkal. A szakirodalom rovatában találjuk Dankó Vetus hymnariuma ismertetését. Az apróbb közlemények között van egy néhány sornyi adat a Magyar Tud. Akadémia könyvtárának 1892. évi állapotáról. A 4. füzet a következő értekezéseket tartalmazza: Zur Geschichte des Bücherwesens im Ordenslande Preussen, *Perlbachtól*; Eine neu aufgefundene Schrift des Eobanus Hessus, *Krausétól*; Ein Nachtrag zur Biographie der Paracelsisten, *Sudhofftól*; Die lateinischen Dramen der Italiener im 14. u. 15. Jahrh., *Bahlmanntól*; Zur Gesch. des Buchdrucks in Constantinopel, *Kemketől*. Az 5. füzetben *Kaufmann* G. az akadémiai disputációkról és promotionalis értekezésekről, *W. N. du Rieu* a kéziratok facsimile-kiadásairól ír. A 6. füzetben *Joachimsohn* Pál a XV. század derekán élt Gossembrot Zsigmond könyvtárát ismerteti, *Reyer* és *Nörrenberg* érdekes adatokat tesznek közzé az Egyesült Államok könyvtárainról és New-York állam új könyvtári törvényéről. A *Beiheftekből* megjelent a XIII. kötet: *Dr. Ernst Vouillème*, Die Incunabeln der kön. Universitäts-Bibliothek in Bonn. 1894. 8r. 262 lap.

D. Gy.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezések a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában. A vallás- és közoktatásügyi miniszter f. évi márczius 30-án kelt elhatározásával dr. *Schönherr Gyula* levéltári segédet, a Magyar Könyv-Szemle szerkesztőjét múzeumi segédőri minőségben a Magyar Nemz. Múzeum levéltárnokává nevezte ki. Az ekként megüresedett levéltári segédi állásra dr. *Áldásy Antal* okl. tanár neveztetett ki. E kinevezések által a múzeumi könyvtár összes üresedésben levő állásai betöltettek, s az ekként kiegészített tisztikar most már teljes számban a könyvtár tudományos feladatait szolgálhatja.

Kossuth Lajos könyvtára. A Magyar Nemzeti Múzeum ez évi szerzeményei között az első helyet foglalja el a század legnagyobb alakjának könyvtára, s a mód, melylyel a múzeum annak birtokába jutott, ama szép napok emlékét idézi fel, midőn a nemzet legjobbjai vetélkedtek az elsőrendű hazai kulturális intézet gyarapításán. Még Kossuth Lajos életében, az 1892. évben merült fel az az eszme, hogy a nagy hazafi könyvgyűjteménye az elkallódástól megmentve, a nemzet számára biztosíttassék. Hogy ez lehetővé váljék, Eötvös Károly, Herman Ottó, gróf Károlyi Gábor országgyűlési képviselő és több társuk a mondott év július havában bizottságot alakítottak, mely a könyvtár megvételére szükséges összeg összegyűjtését tűzte ki feladatául. A nyilvánosság kizárásával, szűk körben folyt gyűjtés rövid idő alatt kedvező eredményt tüntetett fel, s miután Kossuth 1893. június havában késznek nyilatkozott könyvtára eladására, ez év végén létrejött a szerződés, mely Kossuth Lajos könyvtárát a nagy hazafi halála után 32,130 franknyi összegért örök letéteménykép a Magyar Nemzeti Múzeum számára biztosította. Az ünnepies alakban kiállított eladási okiratot Kossuth Lajos és fiai Turinban, 1894. február 12-én írták alá, s a bizottság tagjai Budapesten, márczius 15-én aláírásukkal megerősítve, márczius 18-án nyújtották át gróf Csáky Albin val. és közoktatásügyi miniszternek. Három nappal később Kossuth ravatalon feküdt. A miniszter haladéktalanul megbízta dr. Fejérpataky Lászlót, a múzeumi könyvtár igazgató-örét a Kossuth-könyvtár átvételével. Dr. Fejérpataky márczius 23-án Turinba utazott, de az átvételt csak általánosságban eszközölte; Kossuth Lajos fiai átadták neki az elhunyt által megkezdett, de már be nem fejezhetett könyvtári lajstromot, míg a könyvek a bírói zár alá helyezett lakásban maradtak. A végleges átvétel megejtésére Fejérpataky László igazgató-őr május 16-án utazott el; a könyvek leltározása s átvétele május 27-ig tartott; a könyvtár május 28-án 28 ládában vasútra tétetett és azóta útban van Budapest felé. A Kossuth-könyvtár a megszerzési okirat rendelkezése értelmében együttesen mint külön gyűjtemény fog a múzeumi könyvtár Széchenyi-termében felállíttatni.

Argus de la Presse néven létezik Párisban (Rue Montmartre 155.) egy vállalat, mely figyelemmel kíséri az egész világ hírlapirodalmát és kíváncsira összegyűjti azokat a cikkeket, melyek egyes rendkívüli esemény, pl. valamely nagy férfiú halála alkalmából a nevezetesebb hírlapokban meg-

jelentek. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára e vállalatától meglehetősen alacsony áron, 100 frankon jelentékeny részét szerezte meg azoknak a nekrológoknak, melyekben a világsajtó Kossuth Lajos haláláról megemlékezett. A gyűjtemény 202 lapnak 316 cikkét foglalja magában; a lapok között van 71 párisi és 36 vidéki francia, 8 olasz, 14 angol, 5 német birodalmi, 4 spanyol, 1 portugál, 2 svájci, 1 hollandi, 2 svéd, 1 finn, 1 bolgár, 24 északamerikai, 2 afrikai lap. A gyűjtemény kétségkívül igen hézagos s különösen az olasz és német birodalmi csoport sok pótlásra szorul, de így is hecses kiegészítő részét fogja képezni a Kossuth Lajos halálára vonatkozó apró nyomtatványoknak, melyeket a múzeumi könyvtár igazgatósága nagy buzgalommal gyűjt, és a Veres Antal-féle, Kossuthra vonatkozó gyűjtemény függeléke gyanánt szándékozik elhelyezni. Az a szolgálat pedig, mit az *Argus de la Presse* e cikkek összegyűjtésével a könyvtárnak tett, azt az eszmét adta az igazgatóságnak, hogy a jövőben ez életrevaló vállalat közvetítésével kiváló figyelmet fog fordítani a világsajtóban megjelenő hazai érdekű hírlap-közlemények összegyűjtésére.

Múzeumok és könyvtárak országos szervezése. A hazai közművelődési és tudományos egyesületek f. évi április 27-én az új városháza tanács-termében tartották meg második országos értekezletüket, melynek célját a vidéki múzeumok és könyvtárak szervezését előkészítő országos múzeumi és könyvtári bizottság megalakítása és a szervezkedési akció munkaprogramjának megállapítása képezte. Az értekezleten közéletünk számos kitünősége megjelent s az országnak majdnem valamennyi közművelődési és tudományos egyesületei képviselve voltak. Az országos bizottság megalakulván, annak elnökévé *Szell Kálmán*, társelnökeivé gróf Andrássy Tiivadar, Thaly Kálmán, Gerlóczy Károly, Pulszky Ferencz, gróf Bethlen Gábor, gróf Károlyi István és dr. Kuncz Adolf választottak meg. A bizottság azóta már megkezdte működését, s *Szell Kálmán* elnök és *Porcsolt Kálmán* titkár emlékiratot intéztek a képviselőházhoz, melyben kéri, utasítsa a ház a kormányt, hogy úgy a régészeti leletek, mint a nyomtatványok kötelező példányai ügyének törvény útján rendezése tárgyában még ez év folyamán tegyen az országgyűlésnek előterjesztést. A nyomtatványokra nézve különösen azt javasolta a bizottság, hogy minden vármegye területén megjelenő nyomtatvány egy köteles példánya a Magyar Nemzeti Múzeumon kívül küldessék be a vármegye székhelyére s ott az esetleg már létező hatósági, egyesületi vagy iskolai könyvtár gyarapítására fordíttassék vagy egy később létesítendő köz-könyvtár alapja gyanánt a levéltárban helyeztessék el. A vidéki múzeumok és könyvtárak szervezése érdekében megindított üdvös mozgalom már eddig is szép eredményeket tüntet fel. Turóc vármegye 20,000 forintot szavazott meg egy megyei múzeum és könyvtár alapítására; az eperjesi köz-könyvtár létesítését az ottani Széchenyi-kör fogja megvalósítani. Sopron-, Fejér- és Esztergom vármegyékben a már létező történelmi társulatok fáradoznak ez irányban, s példájukra a többi vármegyékben is megindult az akció, hogy tudományos és kulturális társulatok létesítésével biztosítsák az országos mozgalom sikerét. Az országos múzeumi és könyvtári bizottság mindent elkövet, hogy e mozgalom egyetemessé váljék, s az általános lelkesedés, mely működését az ország minden részében üdvözli, remélhetővé teszi, hogy rövid idő alatt tényleges eredményekkel járulhat hozzá a hazai közművelődés fejlesztéséhez.

A Magyar Könyv-Szemle

előfizetési díját szept. 1-től december 15-ig beküldték:

Az 1892/93. évi folyamra:

Dézsi Lajos, Budapest. Pannonhalmi főapátság könyvtára. Ungvári kath. főgymnasium.

Az 1894. évi folyamra:

Ballagi Aladár, Budapest. Boszniai orsz. kormány. Szerajevo. Dévay József, Budapest. Dézsi Lajos, Budapest. Hódmezővásárhelyi evang. ref. főgymnasium. Pannonhalmi főapátság könyvtára. Pfeifer Ferdinánd, Budapest (3 péld.). Gróf Teleki Ede, Budapest. Gróf Teleki Géza, Budapest. Gróf Teleki Sándor, Budapest. Temes vármegye alispáni hivatala.

Az 1895. évi folyamra:

Báró Révay Ferencz, Budapest.

A Magyar Könyv-Szemle új folyamának I. kötete a következő dolgozatokat tartalmazza:

A Magyar Könyv-Szemle új folyama. — Fejérpataky László: A Gutkeled-biblia. — Dr. Schrauf Károly: A bécsi egyetem középkori magyar anyakönyve. (Két melléklettel.) — Ráth György: Pilcz Gáspár és ellenfelei. (Adalék a hazai kryptokálinizmus hitvitázó irodalmához.) — Szily Kálmán: Magyarországi György mester arithmetikája 1499-ből. (Három hasonmással.) — Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György udvari iskolai történetéhez. — Dr. Thim József: Az 1848/49-iki magyarországi szerb felkelés történelmi irodalma. — Pauler Gyula: A magyar királyi országos levéltár. — Horváth Ignác: A Magyar Nemz. Múzeumi Könyvtár ősnymtatványainak jegyzéke. (I. közlemény.) — Lehrs Miksa: A budapesti egyetemi könyvtár XV. századbeli ritka rézmetszete. (Egy melléklettel.) Az eredeti német kéziratból fordította Kudora Károly. — Acsády Ignác: A dicális összeírások gyűjteménye az orsz. levéltárban. — *Magyar Könyvesház.* (Adalék Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlík: Hellebrant Árpád, dr. Hodinka Antal, Sch. Gy. és Széll Farkas.) II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlík: Hellebrant Árpád, Ráth György és Varju Elemér.) — *Külföldi Szemle.* Az új vatikáni könyvtár, Fraknoi Vilmostól. Olaszországi történelmi kutatások, dr. Áldásy Antaltól. A boroszlói levéltári lelet magyar vonatkozásai. Schönherr Gyulától. A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei, Horváth Ignácztól. — *Tárca.* Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról 1892/93-ban, Szinyei Józseftől. A M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról 1891/92. munkaévben. Jelentés a budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtáráról 1892-ben. Szilágyi Sándortól. A M. T. Akadémia könyvtárának állapotáról az 1892. évben. Jelentés az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a kolozsvári magyar kir. Ferencz József-tudomány-egyetem könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a szegedi Somogyi-könyvtár 1891/92. évi állapotáról, Reizner Jánostól. — *Szakirodalom.* — *Vegyes közlemények.* — *Név- és Tárgymutató.*

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutakozó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő czímére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. K Ö T E T.

III. F Ü Z E T.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

TARTALOM.

	Lap
Acsády Ignác. Könyvek régi összeírásokban	209
Ferenczi Zoltán. Modern könyvtárak szervezéséről	222
Gróf Apponyi Sándor. Maximilianus Transylvanus származása	244
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ősnymtatványai- nak jegyzéke. (<i>Negyedik közlemény.</i>)	250
Tárcza. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1894. április 1-től június 31-ig	294
A szegedi Somogyi-könyvtár 1892/93. évi állapota. Reizner Jánostól	298
Vegyes közlemények. Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárá- ban. Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton. Nemzetközi kiállítások. (x.) Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből. (x.) Dévay József könyvtára. (H. S.) XVI. századi könyvtáraink történetéhez. (Közli: <i>Köszeghy Sándor.</i>) Adalék Köleséri Sámuel életéhez. (Közli: <i>Szilágyi Sándor.</i>) Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkor- ban. (K. B.) Könyvkereskedők Lapja. Német tudós a magyar irodalom- történetről	301

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából két teljes példány (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsáttatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

A Magyar Könyv-Szemle előfizetési díját aug. 31-ig beküldték:

Az 1892/3. évi folyamra:

Gróf Apponyi Sándor, Lengyel. Jankovics Béla, Budapest. Zoványi Jenő, Tisza-Földvár.

Az 1894. évi folyamra:

Acsády Ignác, Budapest. Gróf Apponyi Sándor, Lengyel. Grill Károly, Budapest. Jankovics Béla, Budapest. Kende S., Bécs. Révay Leó, Budapest (2 pld.) Révész Kálmán, Kassa. Szalay László, Bécs. Zoványi Jenő, Tisza-Földvár.

KÖNYVEK RÉGI ÖSSZEÍRÁSOKBAN.

ACSÁDY IGNÁCZTÓL.

A panasz, hogy a magyar ember nem szívesen vásárol könyvet, csaknem olyan régi, mint maga a nyomtatott magyar könyv s a XVI. század óta napjainkig folytonosan visszhangzik irodalmunkban. Mindazonáltal, mikor néhány évvel ezelőtt az első magyar hivatalos könyvtárstatisztika elkészült, magyar földön a könyvek és magánkönyvtárak olyan nagy mennyisége állapítottatott meg, minőt senki sem remélt s mely arra vall, hogy a magyar nép e tekintetben aligha marad el Európa számos művelt nemzete mögött, sőt némelyiken határozottan túlesz a birtokában levő könyvek száma tekintetében.

Történeti tanulmányaim közben azt a tapasztalást tettem, hogy a könyv már a XVI. század folyamán nagyobb hódításokat tett hazánkban, szélesebb rétegekben örvendett elterjedésnek, mint az egykorúak panaszai után hinni jogunk lenne. Földrészünk szellemi mozgalmainak nagy hullámcsapásai tudvalevőleg Magyarországra is áthatottak s itt is erős vajadásokat idéztek elő. A humanizmus és a reformáció s a velük járó nagy szellemi átalakulás, az egész életfelfogás és világnézet megváltozása nálunk sem következett volna be a sajtónak mindenhová eljutó termékei nélkül. A könyv volt az új eszmék és tanok leghathatósabb terjesztője, mely utat tört magának a társadalom mindazon rétegeibe, melyek a maguk idejében az úgynevezett intelligencia körébe voltak sorolhatók. A papok nem voltak többé a tudomány és műveltség kizárólagos birtokosai és őrei. A sajtó a műveltség általánosítását, a világiak közötti elterjedését akkor talán még nagyobb mértékben mozdította elő, mint az iskola és sok jel arra vall, hogy a mohácsi vész századában már elég élénk volt az érdeklődés a magyar értelmiség minden rétegében a könyvek iránt, melyek jobban el voltak nálunk is

terjedve, mint eddig hinni szoktuk. Bibliografusaink kutatásai már kiderítették, hogy a régi időkben is volt hazánkban elég nagy számmal könyvgyűjtő, s voltak könyvtáraik nem csupán a gazdagabb egyháziaknak s főuraknak, hanem az uralkodó társadalom alsóbb rétegeinek is.

Levéltári kutatásaim közben ez a tény még inkább megerősítést nyert. E kutatásaim nem specziálisan könyvészeti szempontokból, hanem általában a régi magyar szellemi és anyagi kultúra megismerése céljából folytak. De azért bibliografiai anyagot is hoztak fölszínre, melyet az alantiakban akarok a szaktudománynak bemutatni, hogy azt, a mennyiben alkalmasnak találja, a saját feladatainak megfelelően értékesíthesse. Én magam bibliografus nem vagyok. Engem nem az egyes könyvek maguk érdekeltek, hanem inkább azon általános kérdés: el volt-e a könyv terjedve s vele ki volt-e fejlődve az olvasás szükséglete nálunk a multban is, s mit olvastak, minő szellemi eledellel táplálkoztak a rég letűnt magyar emberöltők? E szempontból kutatom a XVI. és XVII. századi emlékeket. Általános tájékozást keresek bennök a magyar polgárosodásról s a mennyiben az a könyvekkel összefügg, mindinkább azon benyomást meritem, hogy, mint ma, akképen kétháromszáz esztendővel ezelőtt is eléggé ki volt már az olvasáskedv hazánkban fejlődve.

A könyvtermelés maga a belföldön még szerény volt, de annál nagyobb arányokat öltött a könyvbehozatal, mit teljesen megkönnyített azon körülmény, hogy a latin lévén a nemzetközi irodalmi nyelv, az európai könyvpiacz minden terméke utat talált hazánkba. Magyarország csakugyan már akkor számot tevő könyvfogyasztó országnak mutatkozik; az idegen termékeket, az általános, az európai műveltség alkotásait és terjesztőit itthon, a legkülönbözőbb társadalmi rétegekben megtaláljuk. Ez állításom igazolására óhajtom ismertetni azon bibliografiai anyagot, melyet különféle régi összeírásokban és okiratokban följegyezve találtam s mely általánosságban is érdemes a közzétételre, mert kiegészítő vonásokat nyújt a régi Magyarország művelődésének képéhez.

1553-ban Nagybányán *Szentgyörgyi Péter deák* hagyatékát írták össze.¹ Sok mindenféle tárgy közt az összeírás említi *«libri*

¹ Országos Levéltár. Urbaria et Conscriptiones, 99. fasc. 28. szám.

numero 35., de e könyvek czíméről vagy tartalmáról semmiféle fölvilágosítást nem ad.

1568. január 1-én Nagy-Szombatban összeírták *Oláh Miklós*, a holtbeteg esztergomi érsek ingóságait.¹ Művelődéstörténeti szempontból az egész összeírás fölötte érdekes. Ugyanazon szekrényben, melyben a keresztek, egyházi szerek, öltönyök voltak, említve van: *libri quinque ceremoniarum, ex quibus Radecius excepit unum breviarium, dicens esse suum.* Egy más helyen ez van: *Libri diversi magni et parvi 44. Ex his accepit dominus Nicolaus Olah chazar biblíam Germanicam.*

Ez adatok kiegészítik azon közleményt, mely e folyóirat egy régibb évfolyamában Oláh érsek könyveiről megjelent.

1574-ben összeírták *Pioppius Dénes* modrusi püspök könyvtárát. A püspök Kassán vagy mindenesetre Felső-Magyarországban halt meg, mert könyvtárát, mint hagyatéka egy részét, a szepesi kamara hivatalból iratta össze.² Ezen összeírás a következő öt csoport szerint történt:

1. *Libri theologici in folio*; fel van sorolva 29 munka, mindegyik több kötetből. Itt vannak a biblia, Chrysostomus, Beda, Szent-Ágoston, Athanasius, Origenes, Aquinoi Szent-Tamás, Luther műveinek több kötete.

2. *Libri catholici in quarto*; fel van sorolva 16 munka, a többek közt egy héber grammatika.

3. *Libri in octavo*; fel van sorolva 14 munka, közülök néhány hittudomány és egy pár régi klasszikus.

4. *Libri philosophici et historici in folio*; e csoport 48 munkából áll. Sok a klasszikus és történeti munka. Itt találhatók Calepinus, Plinius, Chronica Polonorum Cromertől, Cosmographia Münsteri, Plato latinul, Plutarchus latinul, Aeneas Sylvius, Bonfinius, egy görög-latin szótár, Schleidan, Sallustius, Tacitus, Opera astrologia Iulii Pharmicii, Aristoteles Topikája, Seneca tragédiái.

5. *Theologica*; ez a csoport 35 munkából áll. E könyvtárból a szepesi kamara pro usu meg akarta magának tartani a

¹ U. ott, 75. f. 32. sz.

² Catalogus librorum quondam rev. dmni Dionisii Pioppii eppi Modrusiensis. A M. Nemz. Múzeum kéziratára, Fol. Lat. 903.

29
16
14
48
35
142

következő munkákat: Theatrum vitae humanae, Bonfinius, Sleidanus, Calepinus, Iosephus, Exempla virtutum et vitiorum, Chron. Polonorum Cromeri, Plato latine, Hist. Italicae, Vita Caesarum Taciti, Iurisdictio imperialis, Herodotus, Aeneas Sylvius de concilio Basiliensi, Commentaria in Sotinum, Philonis opera és Opera Senecae. A kamara az összeírást kétségkívül Bécsbe, az udvari kamarához küldte föl s tőle várta az intézkedést a könyvek sorsára nézve. Hogy megkapta-e az engedélyt a felsorolt munkák megtartására s így megvetette-e már ez időben egy kamarai kézi könyvtárnak alapját, mire e könyveket kétségkívül használni óhajtott, annak nyomát nem találtam. A szepesi kamara XVI. századi iratai egyáltalán nem említik, hogy e fontos pénzügyi főhatóságnak ez időben már könyvtára lett volna.

1607. augusztus 11-én Kerekes János összeírta azon könyveket, melyeket *Kutassy János* érsek hagyatékából Gosztonyi Pál a pozsonyi kamara beleegyezésével kiválasztott és magához vett.¹ Ez elvitt könyvek jegyzéke így hangzik:

1. *Libri in folio*:

11. Quarta pars summae Antonii archiepiscopi Florentini.
12. Secunda pars super secundo decretalium abbatis Siculi.
13. Eiusdem pars tertia super secundo decretalium.
14. Decretales cum summariis suis et textuum dimissionibus, ac etiam rubricarum continuationibus
15. Glossa Salamonis episcopi Constantiensis.
16. Eusebii historia ecclesiastica.
- 19—31. Libri 13, *admodum vetusti manuscripti*, nullo plane titulo insigniti.
33. Beati Hieronymi praesbyteri tractatus in novum testamentum manuscriptus.
39. *Missale divinorum officiorum almae ecclesie Strigoniensis.*
40. Epitome omnium operum divi Aurelii Augustini Hippo-nensis episcopi.
41. Concordantia biblicorum utriusque testamenti, veteris et novi, nova et integra.

¹ Orsz. Ltár, Urb. et Conscr. 101. f. 11. sz.

42—44. Tres libri, primam, secundam et tertiam partem summae theologiae sancti Thomae Aquinatis continentes, in alba membrana ligati.

52. Martyrologium Romanum, Venetii, anno 1587. impressum.

54. Apologeticum ad Germanos pro religionis pace atque solida ecclesiarum in vero Christi Iesu evangelio concordia, auctore d. Wilhelmo Damasi Lindano.

55. Liber de vitis, sectis et dogmatibus omnium haereticorum per Gabrielem Prateolum.

56. *Chronica Hungarica magistri Ioannis de Thurócz.*

57. Selectissimarum orationum et consultationum *de bello Turcico* variorum et diversorum authorum.

58. Epistolae tres ad doctorem Ioannem Pappum theologum Lutheranum, auctore d. Ioanne Pistorio.

59. Replicatio *Hungarico idiomate* facta *Andreae quondam Monoszlai* eppi Weszprimiensis ad obiectiones Nicolai Gyarmati de invocatione et veneratione sanctorum.

63. Christophori Varsenicii *orationes Turcicae* quatuordecim.

2. Libri in octavo:

66. *Ordo et ritus ecclesiae Strigoniensis*, quibus parochi et alii animarum pastores in ecclesiis suis uti debent.

67. Enarrationes in euangelium secundum Ioannem per fratrem Ioannem Ferum.

69. Commentarii Victoris Antiocheni in Marcum et Diti Bostrorum episcopi in euangelium Lucae commentarii.

70. *Ordinarius Strigoniensis.*

1670. december 13-án Árva várában, mely akkor a császáriak kezébe került, az elhunyt *gróf Thököly István* ingóit írták össze.¹ Könyvtár a várban, úgy látszik, nem volt; de volt egy nagyobb éremgyűjtemény, mely 150 darabból állott. A sok mindenféle ágyú és lőszer s más tárgy felsorolása közt mégis talá-lunk egy tételt: *item libri historici nr. 4.* Valami szellemi táplálék mégis volt tehát a várban ezen időben is, midőn tulajdonosa, a ki mint hatalmas evő-ivó országos hírre vergődött, tivornyáiról tette azt hirhedtté. Egyébiránt lehet, hogy volt a várban

¹ U. ott, 101. f. 62. sz.

könyvtár is, mely azonban külön iratott össze. A Thökölyek egészben véve olvasott emberek voltak s István gróf kitűnő nevelésben részesítette fiát, a későbbi kurucz királyt, ki sokat olvasott, s naplóiban igazi irodalmi emléket állított magának.

1671. február 11—14-ik napjain *gróf Nádasdy Ferencz*, a hűtlenségi perbe fogott országbíró pottendorfi kastélyának ingóságait írták össze.¹ Korának e magyar Krózusa ezen nem magyar területen levő palotáját, mint az összeírás mutatja, valóságos kis múzeumná tette, megrakva azt mindenféle műkincsesel, értéktárggyal, a szobrászat és festészet sokféle alkotásaival. A nagyterjedelmű összeírás e kincseket részletesen felsorolja s egy helyen említi, hogy: in reliquis vero cistulis partim literae, partim libelli et potiori parte precatorii sunt reperti *et bibliothecam translati*, literae vero ad alia litalia instrumenta sunt sequestrata. Gróf Nádasdynak, ki maga szintén foglalkozott irodalommal s egész tudós hírében állt, e kastélyában is volt tehát könyvtára, még pedig, mint az idézett megjegyzés mutatja, valóságos, vagyis külön e célra szolgáló helyiséggel ellátott könyvtára. Az is kétségtelen, hogy e könyvtárt összeírták, de az összeírás eddigi kutatásaimban, sajnos, még nem jutott kezeimhez.

Hogy Murány vára *gróf Wesselényi Ferencz* nádor és neje *Széchy Mária* idején valósággal egy kis irodalmi központ volt, az ismeretes. Ott tartózkodott, hosszabb ideig ott élt maga Gyöngyössy István, a költő; bizonyos továbbá, hogy a nádor és neje egyaránt irodalmilag művelt emberek voltak, sokat olvastak, költésükön különböző magyar munkák jelentek meg, és könyvet is sokat vásároltak. Azon összeírásokban, melyek az özvegy nádornét 1670-ben sújtó katasztrófák után s a jószágelkobzások folytán készültek, sokszor említik a várban levő könyvtárt. Így például 1672-ben a szepesi kamara Török Ferencz rimaszombati harminczadost Murányba küldte «azon portékának inventálására, melyek comendant Vindisgracz úr ő nga inspectiója alatt volnának». E leltár márczius 15-én készült el² s sok érdekesen kívül említi: «*egy ládában sok számu könyvek*», de sajnos, további felvilágosítást nem ad róluk.

¹ U. ott, 160. f. 4. sz.

² U. ott, 41. f. 6. sz.

Ugyanazon év nyarán lessenyei Nagy Ferencz, az akkor már fogságban levő nádorné megbízottja, ki ama kor eseményeiben különben is fontos szerepet vitt, jelent meg Murányban, hogy összeírja, átvegye s Pozsonyba szállítsa azon ingóságokat, melyeket a kincstár visszaadott a nádornénak. Július 1-én érkezett Murányba s 3-án indult el a szállítmánynyal, melynek leltárában¹ csak egyetlen könyv: Liber articulorum regni említettik. Egy helyen, azonban következő megjegyzés van a Széchy Mária által régebben a besztercebányai jezsuitáknál elhelyezett ingókról: Variis literis impleti sunt *septemdecim sacci*, quae deportari, non poterant propter pluvium. Si Viennam reddero et excelsae camerae ita visum fuerit, curabo easdem devehí ad Nyitraşzeg et ipse registrabo.

E tizenhét zsák kétségkívül Széchy Mária magánlevelezését, különösen a férjével való levelezést tartalmazhatta s ez lehet oka annak, hogy Wesselényi Ferencznek sok ezernyi fenmaradt levele közt eddig egy sem került olyan elő, mely nejéhez lenne intézve. Épen úgy nem ismeretes eddig olyan levél, melyet Széchy Mária írt férjének, pedig férj és feleség gyakran voltak távol s bebizonnyíthatólag élénk levelezésben álltak. Ezek a levelek kerülhettek a besztercebányai jezsuitákhoz, kiknél Széchy Mária még 1670-ben ingóinak egy részét elrejtette, hogy az elkobzástól megmentse őket. De utóbb a kincstár mégis kinyomozta az ingókat s velők a levelezést is. Hogy a levelekkel azután mi történt, elvitte s hová tette őket Nagy Ferencz, annak további nyomát nem találtam.

1673. január 23-án a szepesi kamara kiküldöttéi megjelentek Eperjesen s összeírták *Keczer Menyhért* ottani házának ingóságait. Keczer szintén élénk részt vett kora eseményeiben, s legújabbán megjelent naplója sokoldalú irodalmi műveltségéről tesz tanúságot. Eperjesi házában könyvtára is volt, mely összeíratott ugyan, de ez összeírás még nem jutott kezeimhez. Az ingóságairól fölvevett leltár² azonban ezt mondja: libris in listis quam plurimis antea quoque registratis.

1673. augusztus 4-én lefoglalták *Thököly Zsigmondnak*

¹ U. ott, 161. f. 2. sz.

² U. ott, 42. f. 77. sz.

Késmárk városában levő javait. A városban levő ház földszinti és emeleti helyiségeiben számos ládába össze-vissza voltak a legkülönbözőbb ingók elrakva. Így például az összeírás¹ az egyik ládában női ruhák, szőnyegek stb. után a következő könyveket sorolja fel:

Liber rerum Hungaricarum variorum authorum.

Item Istvánffy.

Tertius vero Postila Hungarica.

Egy másik ládában (cista rubra octava mediocris) ismét voltak könyvek és pedig:

Chronica Turcicum.

Flores poetarum.

Orationes dominicales nro. 3.

Item Petri Bulli de bello Schwetico nro. 1.

Ezután 7 font gyömbér, 8 font hors s újra 2 könyv következik, még pedig:

Iulii Caesaris rerum gestarum nro. 1.

Liber medula iuridica nro. 1.

Ezek a könyvek, úgy látszik, töredékei voltak egy nagyobb gyűjteménynek, mely a zavaros viszonyok közt elkallódott.

1687. márczius 6-án a szepesi kamara összeíratta *Zimmermann Zsigmond* eperjesi nagykereskedő zár alá vetett vagyonát. Ez a Zimmermann kora történetének egyik érdekes egyénisége, még pedig több tekintetben. Először is azért, mert olyan üzlet tulajdonosa volt, mely már nemzedékek óta virágzott Eperjesen s valóságos nemzetközi jelentőségre tett szert. Nemcsak külföldi iparcikkeket hozott be, hanem a hazai, különösen a hódolt-ság területén levő ipar czikkeit, az úgynevezett török árúkat is fölvette üzleti körébe. Másodszor meg azért, mert családja magyar nemességet nyert, maga Zsigmond pedig kitűnő nevelésben részesült, Thököly Imrével s a felvidék úri családjainak több más sarjával egy időben tanult az eperjesi kollégiumban, később egy Keczer-leányt vett feleségül s így műveltség, vagyon és társadalmi összeköttetések tekintetében magasan kiemelkedett a hazai kereskedők köréből. De nemcsak élete, hanem halála is kiemeli őt e körből. Személyes és üzleti összeköttetései folytán ő is gyanuba

¹ U. ott, 145. f. 15. sz.

keveredett s Caraffa, az eperjesi hóhér őt is mészárszékre küldte. 1687. márczius 3-án, férfi kora delén, mint a magyarság és a protestantizmus vértanuja, vérpadon fejezte be életét.

Közvetlenül kivégzése után vette kezdetét minden ingó és ingatlan vagyonának leltározása, míg a zár alá helyezés nyomban elfogatásakor megtörtént. Márczius 6-án kelt az ingóságokról, ápril 3-án az ingatlanokról készített leltár és becsü,¹ melyek nagyon értékesek, mert jellemző világot vetnek az eperjesi patricius — vagyon, műveltség és társadalmi állás igazi patriciussá tették Zimmermannnt — háztartására és magánviszonyaira. Csak háza négy volt Zimmermannnak Eperjesen s azok értékét 8500 frtra, akkor igen nagy összegre becsülték, ámbár az ilyen becsük mindig irányzatosan készültek s az igazi értéknél jóval csekélyebbre tették a lefoglalt javak értékét. A négy ház közül az egyiknek becsüje 5000 frt volt; az kétségkívül a családi ház, melyben híres üzlete és magánlakása volt. Ezenkívül Eperjesen még egy majorja volt, egy kertje s a hegyen is egy nagy kertje, mely utóbbit magát 216 frtra becsülték, míg a másik kert 60, a major 200 frtra becsültetett.

Mindezt csak azért említem, mert Zimmermannnak a lefoglalás után a szepesi kamarához került s ma az országos levéltárban őrzött üzleti főkönyvről megjelent modern ismertetés (Századok, 1881.) passzívnak tünteti föl az eperjesi nagykereskedő vagyoni állapotát. Ez azon tévedések egyike, melyekben a jelzett ismertetés egyáltalán bővelkedik. Zimmermannnt a vagyona elkobzásakor készült leltárak és összeírások gazdag embernek mutatják, ki annak megfelelően úri háztartást s előkelő társadalmi szerepet vitt. Többszörös házi úr volt s az a ház, melyben lakott, becsűjét tekintve a város legdrágább magánházai közé tartozott. Lakásának berendezése és butorzata szintén az előkelő patricius vagyonosságát bizonyítja. Gazdag ruhatára, melyben volt egy magyar díszöltöny is, ugyanerre vall. Noha a leltárban csak az ingók egy része szerepel, s a becsérték igazán potom arra van téve, az ingók becsüje 406 frt 73 drt tesz, mi kétségtelen bizonyítéka a lakás úri, költséges berendezésének.

E lakás egyik dísze és kincse azonban a sok könyv volt,

¹ U. ott, 120. f. 12. és 13. sz.

melyek gyűjteménye teljesen megérdemli a könyvtár nevet s a maga korában hazánk magánkönyvtárai sorában kétségkívül előkelő helyet foglalt el. Gazdag és sokoldalú volt, s ezzel tulajdonosának műveltségéről tesz ékesszóló bizonyosságot. Maga az összeírás három főcsoportra osztja a Zimmermann lakásán talált könyveket.

Az első csoport a tulajdonképeni könyvtár s itt a leltár 209 munkát, illetve szerzőt sorol föl, de az egyes munkák kötetszámának említése nélkül. Van a könyvek e csoportjában a kor műveltségének általánosabb jellegéhez képest mindenféle munka: hittudományi, jogi, orvosi, katonai, történelmi, bölcsészeti, természettudományi stb. Hogy az ó-kor klasszikusai sem hiányoznak belőle, az természetes. Magyar tárgyúak, vagy más tekintetben említést érdemelnek e csoportból:

Verböczy, Tripartitum *germanice*.

Articuli Posonienses.

Eperjesiensis relatio *manuscripta* de regimine.

Calepinus.

Bonfinius de rebus Hungaricis.

Biblia vetustissima Germanica cum spintris argenteis Catholica.

Arudii opera theologica ibidem cum spintris argenteis.

Tripartitum Hungaricum.

Kithonicii opusculum.

Ortelii chronicum Hungaricum.

Grotius, De iure belli et pacis.

Mercurius Europaeus.

Tripartitum opus Verböczii *Latino-Hungaricum*.

Acta Soproniensia dietalia anno 1681.

De imminente periculo Turcico.

Mathematicum *manuscriptum*.

Dictionarium Italico-Germanicum.

Grammatica Gallica.

Comenii Ianua Latinitatis.

Fröhlich Geographia.

Lipsii Politica *Hungarice*.

Lipsii Politica latine.

Dictionarium Gallico-Latino-Germanicum.

Máccbiavellus, De republica.

Liber precum argenteis fibulis ornatus.

Ordines tempore pestis.

Forma et ratio gubernandi academias *manuscriptus*.

Liber medicamentorum *manuscriptus* germanice.

A tulajdonképeni könyvtár legeslegnagyobb része latin, de elég sok benne a német nyelvű munka, míg magyar csak kettő van benne, Verbőczy és Lipsius, de mindkettő a latin eredetivel egyetemben. Érdekes, hogy van a könyvtárban francia nyelvtan és szótár, sőt olasz szótár is, a mi arra vall, hogy Zimmermann e nyelvekkel foglalkozott, sőt mint alantabb látni fogjuk, volt angol nyelvtana s így mindenesetre sokféle nyelvismeretei lehettek.

Az összeírt könyvek második csoportjába soroztattak a Libri potissime haeretici ibidem reperti. Itt a leltár további 59 munkát sorol föl, melyek azonban egyáltalán nem mind egyházi vagy vallásos tartalmúak. A főbbek:

Ditrichs Summaria, Kinderpostill dicta germanice.

Postilla Germanica Lutherana.

Liber fortunae pro lusu *gallice*.

Postilla alia Lutherana.

Biblia maiusculi voluminis.

Regii dialogus germanice.

Corvini Fons Latinitatis.

Mengii conciones.

Craidii conciones.

Hermanni conciones.

Ursini conciones.

Logica *manuscripta*.

Historia Augustanae confessionis.

Arithmetica Bernii.

Testamentum novum Graeco-Latinum.

Comedia Eperjesiensis. 1651.

Flemingius germanice.

Epitheta poetica.

Opitzii Poemata germanice.

Institutiones oratoricae.

Parnave discursus *Italicae*.

Lipsii politicae opusculum.

Rhetorica *manuscripta*.

Prosodia.

Grammatica *Gallica*.

Proverbia.

Grammatica *Italica*.

Medullae Latinitatis *ungarice* et latine.

Psalterium Davidicum *polonice*.

Cancionale.

Ebben a csoportban, melyben szintén a latin nyelvű munkák teszik a többséget, a német, francia és olasz munkák mellett egy lengyel is szerepel, míg a magyar ismét csak egy munkával, még pedig megint magyar-latinnal fordul elő benne.

Végül a könyvek harmadik csoportjáról a leltár ezt mondja: insuper inferius specificati libri in duabus cistis reperti sunt, s itt 138 munka vagy író említettik. Itt is a legtöbb a latin munka, magyar pedig egyáltalában nincs, míg a francia és olasz nyelv már nem csupán nyelvtannal vagy szótárral, hanem egész munkákkal szerepel s a többek közt megvan Ariosto világhírű költeménye, az Örjögő Lóránt, sőt van egy angol nyelvtan is. E harmadik csoport három negyed részében orvosi művekből áll. Említést érdemelnek e csoportból:

Kekermanni logica.

Galileus de sistemate mundi.

Vitruvii architectura.

Dictionarium *Italicum*.

De disenteria tractatus *Gallicus*.

Galilaei sidericus numerus.

Kircherus de peste.

Homerus.

Lexicon Graeco-Latinum.

Breviarium *Anglicae* linguae.

Hermetis Trismegisti opera.

Artis auriferae tomi.

Dulcis schola *Italica*.

Orlando Furioso *italice*.

Zimmermann összes könyveinek száma a leltár szerint 406 munkát tett s a mint nagy számuk a tulajdonos vagyonosságára, akként összeállításuk az ő sokoldalú műveltségére, nyelvismereteire, a tudomány minden ága iránti érdeklődésére vet világot

s így érdekes adalékot nyújt az egész korszak kulturállapotainak ismeretéhez.

Valamint ő, akképen mindazok, a kiknek könyveiről föntebb megemlékeztem, nem tartoztak az úgynevezett czéhbeli írók vagy tudósok sorába. Nem azért vásároltak könyvet, mert élethivatásuk kötelességei, pályájuk feladatai szükségessé tették nekik az irodalom termékeinek ismeretét. Még kevésbbé szabad őket afféle könyvmolyoknak tartani, kik a külvilág elől föliánsaik közé menekülnek. Mindnyájan csak azért szereztek könyvet, hogy olvassák azokat, hogy szellemüket foglalkoztassák s belőlük lelki élvezetet s általános műveltséget merítsenek. Nem állandó foglalkozásuk volt a könyvekkel való foglalkozás. Mindnyájan olyan emberek voltak, kik csak akkor, ha sokféle társadalmi kötelességeiket teljesítették vagy napi munkájokat végezték, húzódtak vissza az élet zajából könyveik csöndes birodalmába, hogy ott szívüket, lelküket nemesítsék, tanúságokat merítsenek, a kor irodalmi áramlataival, tudományos vajudásaival megismerkedjenek.

Ők voltak a maguk korában az, a mit ma művelt olvasóközönségnek nevezünk s e közönség számából sokféle következtetést vonhatni a közműveltség általános elterjedésére. Volt nálunk olvasóközönség a XVI. és XVII. században, a háborúk és önvédelmi küzdelmek e zajos korában is elég nagy s ha a régi emlékekből egyszer mind összeböngésztük a könyvekre vonatkozó adatokat, azt hiszem, ki fog derülni, hogy azok száma, kik akkor könyvet vásároltak és kétségkívül olvastak is, a körülményekhez képest már igen tetemes volt s az uralkodó társadalom minden rétegére kiterjedt. Főurak és polgárok, papok s világiak, szegények és gazdagok élvezték a könyvnyújtotta szellemi táplálékot, s hogy e táplálék minősége is jó volt, hogy válogatósabb ízlésnek is megfelelt, azt az összeírásokban felsorolt könyvek czíméből a szakember könnyen ki fogja deríthetni.

MODERN KÖNYVTÁRAK SZERVEZÉSÉRŐL.

FERENCZI ZOLTÁNTÓL.

A kolozsvári Ferencz-József-tudományegyetem központi épületében egy új könyvtári épületrész is tervben levén, e sorok írójának előterjesztésére határozattá lőn, hogy ez az épületrész a modern könyvtárépületeknek megfelelőleg ú. n. raktár-rendszer (magazin-rendszer) szerint emeltessék. Ez egyszersmind kívánatossá tette, hogy egy nagyobb külföldi útat tegyek s így történt, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, valamint az Erdélyi Múzeum-Egylet választmányja úti segélyével 1893 őszén, midőn a külföldi egyetemi könyvtárak működésüket már megkezdték, külföldi könyvtárak igazgatásának és berendezésének tanulmányozása céljából több mint két óra terjedő tanulmányútra mehettem, ellátva a nm. miniszter úr, a kolozsvári tud.-egyetem rektori hivatala s az Erdélyi Múzeum-Egylet ajánló leveleivel, melyek számomra a meglátogatott könyvtárak igazgatói részéről lehetővé tették, hogy — legtöbb esetben maguknak e könyvtárak igazgatóinak kalauzálása mellett — mindent megláthattam, a mit csak látni óhajtottam. Ez pedig a dolog természete szerint nem volt kevés. A meglátogatott könyvtárak — Budapest két legnagyobb könyvtárán, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárán és az egyetemi könyvtáron kívül — útirányom szerint felsorolva, a következők voltak:

1. Bécsben az udvari és az egyetemi könyvtár.
2. Prágában az egyetemi könyvtár.
3. Drezdában a királyi könyvtár.
4. Berlinben az egyetemi és a királyi könyvtár.
5. Lipcsében az egyetemi könyvtár. (Bibliotheca Albertina.)
6. Halleban az egyetemi könyvtár.
7. Göttingában az egyetemi könyvtár.
8. Kasselban a tartományi könyvtár. (Landes-Bibliothek.)
9. Marburgban az egyetemi könyvtár.
10. Giessenben az egyetemi és Senckenberg-féle egyesített könyvtárak.
11. Kölnben a városi könyvtár.
12. Utrechtben az egyetemi könyvtár.
13. Amsterdamban az egyetemi könyvtár.
14. Leydenben az egyetemi könyvtár.
15. Hágában a királyi könyvtár.
16. Brüsszelben a királyi könyvtár.
17. Londonban a British Museum

könyvtára. 18. Párisban a Bibliothèque Nationale. 19. Strassburgban az egyetemi és tartományi könyvtárak. 20. Karlsruheban a nagyhercegi és tartományi könyvtárak. 21. Augsburgban a kerületi és városi egyesített könyvtárak. 22. Münchenben a királyi és az egyetemi könyvtárak.

E tanulmányútról, illetve ennek főbb eredményeiről a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak részletes jelentésben számoltam be, nem terjeszkedve ki oly részletekre, melyek minden jól berendezett könyvtárban amúgy is ismétlődnek, vagy egy hivatalos jelentés keretét részletességüknél fogva átlépték volna. E jelentést, mely egyúttal a vezetésem alatt álló kolozsvári egyetemi könyvtár újjászervezésére konkrét javaslatokat is foglal magában, a nm. miniszter úr engedélyével, a *Magyar Könyv-Szemle* szerkesztőjének szíveségéből a következőkben közlöm s midőn ezt teszem, nem mulaszthatom el a tanulságos útért e helyen is úgy a nm. miniszter úrnak s az Erdélyi Múzeum-Egylet választmányának, mint a felsorolt könyvtárak igazgatóinak, illetve főkönyvtárnokainak, legmelegebb köszönetemet és hálámat kifejezmem.

I.

Oly épületek, melyeket egyenesen könyvtárnak emeltek, aránylag kevés számúak külföldön is. A királyi, tartományi könyvtárak rendszeren egy-egy lakásra többé nem használt királyi, hercegi stb. palotában vannak, legalább ideiglenesen elhelyezve, gyakran fényes, de modern berendezésre nem igen alkalmas termekben, melyekben általános a régi magas könyvszekrények használata, olykor gallériákkal vagy csak hágcsokkal. Így van ez Drezdában (a japáni palotában), Berlinben a királyi könyvtárban, Bécsben a császári könyvtárban (legnagyobbrészt teljesen célszerűtlen helyiségekben), Brüsszelben, hol a raktárrendszerre való átalakítás most foly, Karlsruheban, Prágában, Utrechtben stb.

Modern épületeket, melyek egyenesen a könyvtár számára épültek, Lipcsében, Halleban, Göttingában az új részben, Amsterdamban, Leydenben, a British Museum könyvtára új részében, a Bibliothèque Nationale újabb részeiben, Strassburgban és Augsburgban láttam. Ezek közül az augsburgi éppen most készült el s

csak pár hóval előbb költöztek belé, a strassburgi befejezéséhez áll közel, a mintegy 600,000 kötetnyi könyvtárt még a régi tartományi palotában találtam elhelyezve. A müncheni királyi könyvtár épülete fényes és nem régi (1832—43); de berendezése már mégsem modern; a bécsi egyetemi könyvtár pedig modern berendezésű ugyan, de nincs önállóan elhelyezve.

Általános elvül az állítható fel, hogy a könyvtár épülete magának és csupán csak a könyvtár céljainak építendő, még pedig *szabadon*, külön téren, oly módon, hogy bővítésre hosszú időre megfelelő tér legyen. Ez a módszer biztosítja a könyvtárt a tüztől s teszi lehetővé a könyvtárépület olyan beosztását, mely a kezelés igényeinek (minden oldalú világítás, helyes elrendezés stb.) legjobban megfelel. Végre csupán e módszerrel építhető csak annyi, a mennyi épen kell. Ugyanis, ha a könyvtárnak egy befejezett épületben adunk helyet, okvetetlenül kell benne gondoskodni a szaporodáshoz szükséges térről legalább 80—100 évre. Természetes, hogy ebben az esetben sok üres helyet kell hagyni, melyek egyelőre elhagyottan állanak s ez annál rosszabb. Szabadon álló könyvtárnál ellenben csak a jelen és közel jövő szükségének építünk; de szemünk előtt tartjuk a terjeszkedés lehetőségét. Az előbbi az eset pl. a bécsi egyet. könyvtárban, hol a mellett, hogy óriási helyiségek egyelőre teljesen üresek, egyszersmind néhány lényeges fogyatkozás azonnal szembeötlik. Ilyenek: az általános közlekedés az olvasó-termen át, némely helyiségek sötétes volta, a könyvtár céljaira az oldalvilágításhoz föltétlenül igen kicsiny ablakok, a hivatali helyiségek némely részének törpesége, raktárakhoz illő kicsiny négyszögű ablakokkal, végre az eredetileg nem könyvtárnak tervezett egyetemi épület magasságában bealkalmazott kilencz könyvtári emelet, oly magasság, minőt sehol sem találni s mely nem is célszerű. Épen ez okozta egyszersmind, hogy a helyet teljes raktárrendszer szerint kihasználni nem lehetett, a berendezés inkább egy vegyes galleria- és raktárrendszert mutat.

De az önálló könyvtárépület még más előnyöket is nyújt s ezek közül legfőbb a felső világítás mellőzhetése a könyvraktárban. A legcélszerűbb a kétfelöli oldalvilágítással készült raktár. Ennek okai a következők: Felső világításnál, főkép a mi zordabb éghajlatunk alatt, bajos oly szerkezetet készíteni, mely a vizet teljesen kizárja s ne legyen korai romlásnak kitéve. Másodszor: az ily helyiségek

a vékony fedél miatt nem fűthetők. Végül: a nyári meleg felülről rövid idő alatt tönkre teszi a felső emeletben elhelyezett könyveket, a mint ezt főleg Amsterdamban volt alkalmam látni, hol a könyvraktár, házak közé levén beépítve, *csak* felülről van világítva. Itt nyáron felső függönyöket használnak, mint Leydenben is; de ez sötétte teszi a raktár alsóbb részeit. Felülvilágítás, illetve helyesebben magas oldalvilágítás csak az olvasó-teremben jó s pedig itt csakugyan a legjobb, mert az alsó falrész köröskörül a kézi könyvtár elhelyezésére használható s egyszersmind lehetővé teszi a szép építészeti kiképzést, a mi egy könyvtári olvasóteremben mellőzhetetlen esztetikai követelmény.

De az oldalvilágítás, ha a könyvraktár mély, kétoldalúlag, ha nem mély, egyoldalúlag alkalmazva, mint erről Halleban volt alkalmam meggyőződni, elég is, ha valamely külső stil kényszerének nem vetjük alá a belső czélszerűséget. Csak óriási ablakok szükségesek s ezek mintegy négy méter magasak, három méter szélesek lehetnek, a mint erre alább visszatérek.

A könyvek elhelyezésére minden eddig ismert rendszer közül legjobb a magazin- (raktár-) rendszer. Szándékosan használom az idegen, általában elfogadott szót. Beosztása és szerkezete ismeretes. Legelőször, tudtom szerint, a British Museum könyvtára pótépítményében használták, onnan a Bibliothèque Nationale-ba és Leydenbe ment át, honnan ma már elterjedt egész Közép-Európában s teljesen kiszorította a régi nagy termeket, hágsós vagy gallériás berendezésekkel.

A régi egytermű (renaissance) vagy gallériás rendszerű könyvrakodók bírálatára kitérni felesleges; eléggé megkritizálta őket a szükség. A gallériás rendszer, mely az egytermű rendszert főlváltotta, mindenesetre modernebb. Megvan az az előnye, hogy be lehet rendezni hágsók mellőzésével s szép távlati képet nyerhetünk az egymásba nyíló termek tekinteténél, melyek oldalain a könyvszekrények középrészén elfutó csinos vasfolyosók kényelmes feljárataikkal meglepik a szemlélőt. De hibája e rendszernek, hogy a könyvek jóformán csak a fal mellett állhatnak; tehát a termek közepe kihasználatlan marad. A galléria maga sok helyet foglal el, a könyvtár a mai növekedés mellett óriási kiterjedést nyer, szakberendezésnél egyik gallériáról le, másakra föl kell futkosni, hogy csak néhány könyvet is kihozhassunk s gyakran, ha hágsót

használni nem akarunk, fent a mennyezetig is sok helyet kell üresen hagynunk.

E hátrányok a raktárrendszernél jóformán egészen elenyésznek. Itt a könyvemeletek egymás fölött állanak; a könyvszekrények nem magasabbak soha 2·50 méternél, még jobb, ha valamivel törpebbek; minden könyvemeletet e 2·50 m. magasságban szilárd áttört vaspadló választ el a fölötte állótól; maguk a könyvszekrényt tartó vasoszlopok, melyek egyszersmind a fedélzetet is tartják, a fedélszerkezettől a legalsó padlóig nyúlnak, s akár a könyvszekrények is teljes vasszerkezetet nyerhetnek; továbbá a könyvszekrények mindig merőlegesen irányulnak minden oldalról a körfalaknak és ablakoknak, honnan a világosság szabadon áradhat közéjük; a szekrények közt csak annyi hely szükséges, hogy köztük járni lehessen, a mely épen félakkora lehet, mint az akár ilyen formán beosztott gallériás rendszernél. Halleban pl. egyik kettős könyvszekrény közép-tengelytávolsága a másiktól csak 2·10 m., ugyanannyi Wolfenbüttelben, sok helyt még kevesebb, leszáll 1·53 méterig; ellenben csak néha több, pl. a British-Museum új részében 2·44 m., a Bibliothèque Nationale-ban 3—3·21 m. s a nagy fényvel épített lipcei egyetemi könyvtárban 4 méter ugyan, de mindez teljesen felesleges és több még gallériás rendszernél sem kellene.

Ily könyvtári emelet rendszeren öt-hat alkalmazható egymás fölé s e szerint a könyvraktár belső magassága 12·50—15 m. közt változik. Eredetileg úgy építették őket, hogy szilárd padló nélkül, áttört vaspadlókkal az egész könyvraktár csak egyetlen nagy tért alkotott, vagy aztán a két alsó emeletet szilárd padlóval választották el a felső háromtól s rendszeren közbül, a raktár hosszirányában (olykor helykimélésből, mint Amsterdamban, oldalt, de ez kényelmetlensége miatt nem ajánlandó) két lépcsőt s ezek kívül megfelelő felhúzókat alkalmaztak.

Ma e tekintetben czélszerű módosítások vannak. Ugyanis rendszeren minden két könyvtári emeletet külön szilárd padlóval választanak el (mint a legújabb, strassburgi könyvtáráépületben), úgy hogy felváltva állanak a szilárd és áttört padlók. Ekkor két-két könyvtári emelet 4·92—5 m. magasságig van együvé foglalva, közepén az áttört padlóval. Ennek czélszerűsége mellett sok szól, ú. m. a nagyobb tűzbiztonság, a jobb fűthetőség, a tisztíthatóság

mert nem száll le állandóan minden por a legfelső emeletről a legalsóig, a mi főleg takarítás alkalmával kellemetlen. Lipcsében meg éppen minden könyvtári emelet szilárd padlóval van elválasztva, de a 2·50 m. magasságban álló padlók nyomott hatást tesznek; tehát az előbbi alkalmasabbnak vélem. Ez esetben természetes, hogy az áttört padló az ablakok közepét fogja metszeni, mert az oldalvilágítást szolgáltató ablakok a két könyvtáremeletnek (4·50—5 m.) felelnek meg; innen ezeknek fölnebb már említett rendkívüli (3·50—4 m.) magassága és szélessége.

Magára a belső beosztásra nézve a következő megjegyzésekre szorítkozom:

Minden új könyvtárépületben van legalább egy kiállítási terem a becsesebb drágaságok, a könyvtárt érdeklő festmények, szobrok számára. Az igazgatási és hivatali helyiségek elkülöníthetők a könyvraktártól. Az olvasóterem úgy van elhelyezve, hogy az épületnek lehetőleg központi részén legyen, honnan a könyvraktárakba, melyek körülveszik az olvasótermet, könnyű és természetes a közlekedés. Strassburghan különösen kedvező a megoldás, mert ott az olvasó- és kikölcsönzőterem úgy fekszik egymás mellett az új épületben, hogy ugyanegy helyről történik mind a kettőnek ellenőrzése és a kért könyvek kiadása mindkét célra.

A belső berendezésnél különösen a könyvraktár szekrényei azok, melyek a legnagyobb figyelemre méltók s e tekintetben ma számos kísérletezés és újítás történik, melyekben a hely kihasználása, az egyszerűség, használhatóság és tűzbiztonság a főszempontok. A célszerűség és használhatóság okozza, hogy ma már 2·50 méternél magasabb könyvszekrényeket nem alkalmaznak; tehát kézzel elérhető minden könyv hágcsó nélkül. Mivel azonban 2·50 m. magasra sem ér el az átlagos magasságú ember, azért jöttek szokásba az ú. n. vaslépők, melyekre fölállva, a legfelső polcz könyvei is levehetőek. Azonban ez a vaslépő mégis kényelmetlen a következő okokból: a szekrények közötti helyet 40—45 cm.-rel, sőt többel is, két oldalt megsűkíti; a legalsó sor könyveinek kivételét megnehezíti; az okvetetlenül szükséges hálóval a por sat. leülepedését előmozdítja. Ezért ma már kerülendőnek véljük s célszerűbb a szekrényeket, illetve könyvemeleteket valamivel törpíteni és a helyet az által kihasználni, hogy a könyvszekrények alján a szokásos ca. 20 cm. magas talapzatot leszállítjuk 10 cm.-re s 2·50 m.

helyett a könyvemelet magasságát 2·30—2·40 méterre tesszük. A könyvszekrények magassága valóban legtöbb helyt ma már a 2·20—2·50 m. közt váltakozik, de majd mindenütt a 2·50 m.-nél — valamivel legalább — kevesebb.

A másik újítás a könyvszekrények készítésében az, hogy a szilárdan megerősített könyvpolczokat teljesen elhagyták; újabban csak mozgatható polczokat alkalmaznak és pedig fogazott léczek nélkül. Az utóbbiak kikerülésére több módszer van használatban. Legelterjedtebb, mert legrégibb az, hogy a könyvszekrények két oldalán két-két sor, sűrűn egymás fölött álló lyukakat fúrnak, s az ezekbe bealkalmazható lapos szegeken állanak a könyvpolczok. Pár évvel ezelőtt a Majna melletti Frankfurtban újabb (Ebrard és Wolff-féle) módszer jött szokásba s jutott be több németországi könyvtárba, mely szerint a könyvszekrény szemközti oldalfala kap fogazatot s a könyvpolcz megfelelő csapja elől ezekbe illeszkedik, míg hátul fogazott lécz tartja a megfelelő bevágással ellátott könyvpolczokat. Ezek mind rajzokban ismertetve vannak a *Handbuch der Architektur* című műben (IV. Theil, 6. Halbband, 4. Heft. 87—90. l.), melyet a Magyar Könyv-Szemle 1892/93-iki folyamában ismertettem. Bárha a frankfurti rendszer mindenesetre jobb, mint az előbbieik bármelyike, de eléggé tartós és szilárd csak úgy lesz, ha legalább a tartóléczek vasból vannak; ehhez azonban a szerkezet nehézkes és költséges is. Ezért újabban ismét kísérletek történtek a könyvszekrények egyszerűsítésére. Kivált két ily kísérlet vonta magára figyelmemet: a marburgi és a strassburgi. Ugyanis Marburgban most van folyamatban egy új könyvtáráépület emelésének ügye; a terveket magam is megszemléltem. Ebből az alkalmából ott a könyvtárnokok egyike új könyvszekrény-mintát készített, melyben a következő főelveket törekedett megvalósítani: a könyvpolczok, valamint az egész szekrény vasból, illetve vaspléből készüljenek, kevés helyet foglaljanak el, az egyes polczok akár könyvekkel megterhelve is könnyen legyenek föllebb vagy lejjebb állíthatók, végre, hogy a vasszerkezet súlya minél kisebb legyen, a könyvszekrények a mennyezeti szerkezetről fuggjenek, melyre már van is példa, mint olvastam, a berlini új országház könyvtári helyiségeiben, megszemlélni azonban nem volt alkalmam, mivel az épület még nem kész. E szerkezetet valódi nagyságban is láttam, de teljességében csak egy kisebbitett modellből lehetne

megérteni. Jelenleg a könyvtáráépület terveivel együtt a porosz köz-oktatásügyi miniszterium előtt áll jóváhagyás végett s feltalálója szabadalmat kért rá.

A másik kísérlet a strassburgi, melyet amannál kiválóbbnak tartok. Ugyanis a strassburgi könyvtáráépület építése alkalmából az igazgató (Barack K. A. úr) utasításai szerint egy ottani lakatos új könyvszekrény-mintát készített, melyet az illető műhelyében részletesen megismerlém. A szemmel tartott elvek itt is a főnobbiek; de egyszerűbb és nézetem szerint, szerencsésebb megoldással. Ugyanis ez a szerkezet is készülhet egészen vasból, illetve vaspléhből s tetszés szerint lehet függő szerkezetű is. Azonban míg a megelőzőknél általában az az elv, hogy a könyvpolczokat két végükön két-két, illetve kettős szekrénynél, melyek háttal támaszkodnak egymáshoz, négy-négy támoszlop tartja: addig e szerkezetnél csupán egy közép-támoszlop van a középben, melynek két oldalára alkalmazott fogazatos szerkezetbe kapaszkodnak a könyvpolczok, míg szemben egészen szabadon függnék minden támasz nélkül s épen ezért a könyvpolczok egész könnyűséggel állíthatók fellebb és lejjebb. Erre a szerkezetre a feltaláló szabadalmat kapott Németországra és Ausztriára s alkalmazni fogja a strassburgi új könyvtáráépületben. Előnyei közül kiemelendők még a következők: a szerkezet egyszerűsége következtében a por alig kap helyet a lerakodásra; a könyvpolczok könnyen készíthetők alól a 2r. és 4r. könyveknek szélesebbekre, felül a 8rétűek és kisebbek számára keskenyebbekre. Ez utóbbi pedig lényeges körülmény, mert állíthatom, hogy a könyvszekrényeket kivétel nélkül mindenütt, a legújabb könyvtárakban is, még mindig igen széleseknek találtam, a mi nagy helyvesztést okoz; s míg eddigelé függőleges irányban a hely kihasználására nagy gondot fordítottak, vízszintes irányban erre keveset gondoltak. Így pl. a kolozsvári könyvtárban szokásos volt eddig a könyvszekrényeket alól 75 és felül 45 cm. szélesre csináltatni; magam lepassztottam e szélességet az újabbaknál 33 cm.-ig s ez teljesen elég, mert a legnagyobb alakúakat úgyis külön kell állítani, a nyolczadrétűeknek s kisebbeknek pedig majdnem még ez is sok.

II.

A berendezésre nézve az általában ismert dolgokon kívül csak néhány részletre szorítokozom.

A beérkezett könyvek mindenütt «szerzeménykönyv»-be vagy «napló»-ba vezettetnek s a napló megfelelő számát ráírják a könyv cím- vagy végső lapjára, mely mellett egy megfelelő jegy azonnal mutatja, hogy a könyv vétel vagy ajándék útján került a könyvtárba. Berlinben a kir. könyvtárban minden könyvet azonnal, kivétel nélkül, bekötnek, rajta hagyva a külső színes borítékot s a külső színes címlap a beérkezés napját jelölő, a belső pedig a rendes könyvtári bélyeget kapja. Ezt czélszerű és követendő intézkedésnek találtam. A szerzeménykönyvre hivatkozás több helyt így történik: [4—1894, ha vásárolt, 4—1894], ha ajándékozott a könyv.

A czédulakatalogus berendezésében valóban annyi a rendszer, a hány a könyvtár. Általában főképen annak biztosítására gondolnak ki különböző módszereket, hogy az egyes czédulákat ne lehessen kivenni s az alfabetikus rendet akár véletlenül, akár szándékkal megbontani. Az erre alkalmazott módszerek kettőre vihetők vissza: vagy fiókokba teszik a czédulákat, melyekben felül egy rácsféle védi, úgy azonban, hogy azért használni lehet őket; vagy könyvalakba kötik össze. Mindkét módszernek számos a változata. Könyvalakot használnak, melyek oly szerkezetűek, hogy sarkuknál szétbonthatók s az újabb czédulák betehetők: mondhatni minden oly helyt, hol a katalogust, igen helyesen, a közönség is használhatja s maga keresi ki a neki szükséges könyveket. Hollandiában és a Bibliothèque Nationale-ban a leydeni módszer van elfogadva (a saroknál összekötött oblong-alakú, balról jobbra forgatható kis könyvek), a British Museumban nagy pergamentlapokból álló foliók, melyekre a könyvcímek betűrendben beragasztatnak; a leydeni rendszer módosított alakját láttam Kasselen s néhány hasonló Olaszországból került, néha nem is nagyon egyszerű és épen nem olcsó szerkezettel. Hasonlóan többféle szerkezet van gyakorlatban a czéduláknak skatulyákban, fiókokban való biztosítására, melyek közül legérdekesebbek és czélszerűbbek azok, melyeknél felül a czédulák szabadon állnak s alsó végükön

vannak különböző szerkezettel megerősítve, t. i. vagy egy a kilyukasztott czédulákon átmenő vaspálczával, vagy egyszerűen leszorítva, mely esetben a czédulák alsó nyelve a fiók kivésett alsó részébe illeszkedik s a czédulák ki nem vehetők. Mindkét módszernél a czédulák a költség és hely kimérése szempontjából csak *kisalakúak lehetnek* s az első esetben legfinomabb meritett, a második esetben kártyapapírból készülnek.

Különösen kiemelendő itt, hogy a hol, mint nagyobb könyvtárakban igen sok helyt, a betűrendes katalogus a közönség rendelkezésére áll, ott ez csak könyvalakú lehet s olyan anyagból készült, hogy a használatnak ellene álljon. (Halle, Leyden, British Museum, Bibl. Nationale.)

Az elősorolt okok s főleg a czédulák kicsinysege magával hozzák azt, hogy a könyvtári czédulák kézirat helyett *kinyomas-sanak*. S valóban, ez az újabb könyvtári kezelés egyik legfontosabb újítása, melynek alkalmazását ajánlják a fönnebbieken kívül még a következő okok: A könyvczímek kinyomatása munkápasztással jár, mert a könyvczímeket csak egyszer kell pontosan leírni; előmozdítja ez a mód a munka szabadságát és gyorsaságát, mert majdnem egy időben elkészül ilyen helyt az alfabetikus czímtáron kívül a könyvtár minden más (hely-, szak-, tárgyi) katalogusa; továbbá a könyvtárczédulák jobban olvashatók, nem kellvén annyi különböző íráshoz szoktatni a szemet; végre a könyvtár, a czédula-katalogusokkal egyidőben, nyomtatott katalogushoz is jut könyvalakban, melyet előbb-utóbb úgyis meg kellene külön költséggel készíttetnie; holott így egy költséggel készül el mindegyik, a czédula- és a könyvalakú czímtár.

Az általam látott könyvtárak közül a beérkezett könyvek címeit jelenleg a berlini kir. könyvtár, a kasseli és kölni városi könyvtárak, a hollandiai könyvtárak mind, a British Museum és a Bibliothèque Nationale nyomatják ki.

Az eljárás következő: Egy ezzel megbízott kiválóbb hivatalnok a beérkezett könyvekről időrendben megírja a könyvtári czédulákat s midőn ezek egy fél ívet tesznek, nyomdába adja őket, s ugyanő végzi a korrekturát is. E félívből 20 és egynehány (a szükség szerint) példányt nyomtatnak egyoldalú nyomással, oly formán, hogy az egyes címek könnyen levághatók és felragaszthatók legyenek. Az így elkészült nyomtatott címek annyi példányban ragasztatnak

fel, a hányféle katalogusa van a könyvtárnak, melyek aztán a magok módja szerint elrendeztetnek. Minthogy pedig van oly könyv, melyről egy vagy több utaló-czédula készítendő, az utaló-czédulákra is természetesen mindig a teljes cím ragasztatik föl s az utaló szó felül kézírással pótoltatik, mert külön utaló-czédulák nem nyomtatnak. Azt pedig, hogy minden könyvről hány utaló-czédula készítendő, a nyomtatott címen az által jelzik, hogy az utalást jelző szavakat aláhúzva szedetik. Hely-, szak- stb. jelzés szintén kézírással pótoltatik a felragasztás után. Ez a féloldalos nyomás, hogy felragasztás által a czédulákat ne nagyon vastagítsa, a lehető legvékonyabb japáni vagy angol papírra történik.

Az így féloldalos nyomással készült címekből aztán rendes nyomtatott katalogust adnak ki évenként; de mivel ebben a könyvek sem alfabetikus, sem valamely szisztematikus rendbe sorolva nem lehetnek, hanem a beérkezés időrendjében állnak, a kötet végén alfabetikus, esetleg szaknévjegyzék utal a megfelelő oldalakra. Megjegyzendő ehhez az, hogy Kasselban, Kölnben és Hollandiában mindenütt idő- és személyzetkimelésből alkalmazzák ezt a módszert s általában azt felelték kérdésemre, hogy a látszólagos költségek mellett is olcsóbb, mintha a személyzetet gyarapítanák megfelelő módon. Másik, már röviden említett kiváló előnye e módszernek az, hogy *egyidejűleg* készülnek el a könyvtár *összes* katalogusai: nemcsak az alfabetikus, hanem szak-, hely- s esetleg egyéb czímtár is. Berlinben a kir. könyvtárban, a hol ezt a módszert csak pár éve gyakorolják, egyelőre az egészet kísérletnek tekintik; de a többi könyvtárban, a hol alkalmazzák, megszüntetésére egyáltalán nem gondolnak. Nézetem az, hogy nálunk is meg kellene kísérteni a nagyobb dotatiójú könyvtárakban; sok felesleges és szükségtelen munkát lehetne általa megtakarítani.

A külföldi könyvtárakban használt katalogusok ismeretesek. Háromféle czímtár, a szerzeménykönyven kívül, mindenütt van: alfabetikus, szak- és helyczímtár, azonban több helyt e két utóbbi egyesítve van. De e mellett sok helyt van tárgyi czímtár is, vagyis azon tudományos anyag czímtára, melyről a könyvtár művei egyenként szólnak s több helyt bámulatos szabatossgal van így különösen a könyvtárt közelebből érdeklő egyik-másik tudomány-szak (hazai történelem) feldolgozva, mind külön alfabetikus rendbe rakott czédulakon, megfelelő utalásokkal az egyes tárgyakról szóló

művekre. Más helyt az összes földképekre, az összes arczképekre (még képes folyóiratokban is) utaló megfelelő czédula-katalogus van; de az aztán majdnem általános, hogy valamely szerző nevé-nél nemcsak azon művek soroltatnak fel, melyeket írt, hanem azokra is utálnak, melyeket róla írtak; ez az úgynevezett amerikai módszer. Már maga ez a körülmény a könyvtár tudományos használatát nagyon megkönnyíti.

A könyvek berendezésénél és felállításánál Németországban a szakrendszer van általában elfogadva. Az egyes fő- és alszakok gyakran nagyon is apró részletekbe mennek; több száz, nem ritkán 5—700 alszak is van. Ezek keretébe aztán a beérkezett műveket alfabetikus, nem ritkán még chronologikus sorrendbe is rakják, mely esetekben a könyvek szökő számokat kapnak; egymástól nagyobb távolságokra helyeztetnek, hogy az újonnan érkezett könyvek számot és helyet találjanak. Ennek a beosztásnak egyik érdekes vonása az, hogy pl. Strassburgban a könyvnek számot sem adnak, mert a szak- és betűsor szerint amúgy is föl lehet lelteni. Ez azonban nem ajánlandó, csak ott, hol a könyvek berakására és kihozására is szakőrök vannak, mint épen ott. A szakbeosztás részletességéről érdekes bizonyítékot nyújt pl. a hallei rendszer, melyről a *Centralblatt für Bibliothekswesen Beihefte*-jei sorozatában külön könyv jelent meg. E beosztás részleteire, mely müncheni mintára a Magyar Nemz. Múzeumban Budapesten is alkalmazva van, bajos jelentésemben kitérni; a tárgy egész értekezést igényelne. Röviden csak egy pár megjegyzést teszek róla. Jól rendezett könyvtárakban a szakjelzés rendesen a könyv hátán van; szokásos ezt vagy rányomatni aranybetűkkel, vagy ráragasztott pajzsocskákkal jelölni és pedig vagy egyes betűkkel, vagy a szak kezdőbetűivel; de következetesen vagy egyik, vagy másik módon. A pajzsocska színe azonban már a szakot is jelöli; mert minden főszakra külön színű s pedig színét nem vesztő pajzsocskát használnak, a könyvek kiválasztásának s elhelyezésének könnyítésére.

Mellőzve egyéb, ismertebb részleteket, megjegyzem, hogy az elrendezés e módja még a mult század végéről ered; tehát nem új. Továbbá Kasselben, Kölnben, egész Hollandiában, a British Museumban, a Bibl. Nationaleban és Bécsben már nem használják; sőt akár az alfabetikus, akár a chronologikus beosztást a leghatározottabban el is ítélik, a következő okokból:

a) Igen nagy és pedig előre ki nem számítható helyet igényel.
b) A könyvek soha nem állhatnak e beosztás szerint szorosan egymás mellett.

c) Az ugró számok köze előre nem lévén, kivált gyorsabb szaporodásnál, meghatározható, ha a közbeeső számok betelnek, a folytonos, nem ritkán négy betűre is menő exponensek megnehezítik a kezelést s állandó zavart okoznak a könyv téves elhelyezése által.

d) A könyvek közti köz hasonlólag nem lévén előre meghatározható, majdnem állandó az eset, ha ugyan az egyes szakok külön termeket nem kapnak, hogy a már elhelyezett könyveket más helyre kell rakni. Ez a már lokalizált emlékezetet megzavarja, tetemes munkát okoz, és semminek sincs, mint kellene, állandó helye. Ez a módszer ennél fogva csak kisebb könyvtárakban jó, hol a szaporodás nem nagy s mindenesetre oly időkből eredt, midőn még nem volt kilátás a könyvtárak oly mérvű gyarapodására, mint ma; ha pedig mégis megtartják ma is, ez főleg azért van, mert a már megálapított és évtizedek, néha 100 év óta is létező rendszert a könyvtárban megbolygatni nem akarják, bárha előbb-utóbb föl kell vele hagyniok.

Ezekkel szemben az előnyök valóban csekélyebb számúak. Legfőbb köztük az, hogy a könyveket a szak megjelölése mellett kevés gyakorlat után is igen könnyű kihozni, e mellett nem érdektelen, ha valamelyik könyvtár ugyanegy szerző összes egyforma s egy szakra vonatkozó műveit egy helyt tartja.

Számos újabban berendezett könyvtár igazgatója, pl. a bécsi egyetemi könyvtaré, még a szakrendszert is elvetette s tisztán beérkezésök rendjében állíttatja a könyveket egy végtelen számsor szerint. Hasonló az eljárás Hollandia több könyvtárában, Kasselen, Kölnben stb. Máshelyt (British Museum, Bibl. Nationale) az a gyakorlat, hogy szakrendszer van ugyan, de e kereten belül a könyvek beérkezésök sorrendjében nagyság szerint állíttatnak fel. Az előbbi eljárásra sem hely, sem idő. Az utóbbit valóban leginkább kell gyakorlati szempontból helyeselnünk s ez a mód lesz az, melyet alkalmazni fogunk a kolozsvári két könyvtár új berendezésénél majd annak idejében. Minden egyébre nézve nem a könyvek felállítása módjának, hanem a jól rendezett és részletezett katalógusoknak kell tájékozást adniok.

III.

A külföldi nagyobb könyvtárakban szokásos gyakorlat, hogy az igazgató vagy főkönyvtárnok (Oberbibliothekar) mellett a könyvtárban képviselt főbb tudományszakoknak megfelelő *szakerek* állnak az egyes szakok élén, a kik a könyvek beszerzésére a saját szakjuk keretében befolytató s a beszerzendő könyveket hetenként vagy havonként tartott közös üléseken állapítják meg, midőn azonban a döntő szó mindig az igazgatóé. Ez nagyobb dotatiójú könyvtáraknál igen helyes eljárás a könyvtár egyoldalú gyarapításának kikerülésére; mert egy ember nehezen bírhat áttekintéssel az egész irodalomról. Nagyobb dotatiójú könyvtárak alatt értem az olyanokat, mint a drezdai, melynek évi 30,000 márka, a berlini, melynek 150,000, a lipcei, melynek 36,000, a strassburgi, melynek 55,000, a müncheni, melynek 70,000 márka évi általánya van tisztán könyvbeszerzésre, nem is említve itt a British Museum könyvtárát vagy a Bibliothèque Nationale-t.

Kiemelendő továbbá, hogy minden országban vagy tartományban van egy ú. n. országos vagy gyűjtő könyvtár, mely *mindazt* összegyűjti, mi évenként az illető tartományban vagy országban nyomtatásban megjelenik, ha csak bárminemű viszonylagos becse van is. Ezért a köteles példányok beszolgáltatása szoros kötelező az egész tartományra, illetőleg országra nézve. Ez alól kivétel csupán Szászország, hol a köteles példányokat a könyvtárak folyamosára néhány évvel ezelőtt megszüntették, mely határozatra befolyt az a verseny s az a törekvés, hogy Berlin a német könyvpiacot magához akarja ragadni és a szász kormány a köteles példányok eltörlésével is elő akarta mozdítani a könyvtárak és könyvkiadók érdekeit. Ezek helyett aztán könyvtárai évi dotatiója lőn jelentékenyen fölemelve s emeltetik most is fokozatosan. A köteles példányokhoz csak azt a reflexiót fűzöm, hogy *egyetlen* példányt *egy* könyvtárnak beadni minden könyvkiadónak hazafias kötelessége és saját magánérdeke is; mert kiadói érdemei bibliografiaiilag csak egy könyvtár pontos leltározásában vannak biztosítva; másrészt mindent megőrizni egy nagy gyűjteményben, a mi nyomtatásban megjelenik, annyi, mint a nemzet szellemi működésének, tehát a nemzeti dicsőségnek is, a

jövő számára emléket állítani. Ezt pedig tökéletes pontossággal csak a köteles példányok által lehet elérni. Tudnivaló, hogy hazánkban a nyomdák és kiadók jelenleg hét köteles példányt tartoznának beadni; de ez nem történik meg pontosan. Való az is, hogy a köteles példányok e száma apasztható volna s egész Magyarországra nézve a Magyar Nemz. Múzeumot s az erdélyi részekben azonfelül az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárát lehetne új gyűjtő könyvtárrá tenni. A megőrzés *minden nyelvű* hazai nyomtatványra kiterjesztendő s kiterjesztendő nemcsak általában a nyomtatványokra, hanem a *sokszorosító művészetek minden kiadványára* is, tehát a zeneművekre, olajnyomatokra, czinkografiákra, heliogravurokra, rézmetszetekre, karczokra, sőt esetleg, némi válogatással, a fényképekre is, mint az a Bibliothèque Nationale-ban történik. Ezek majdnem csak olyan kifejezői a nemzeti kultúra nyilatkozatainak, mint egyéb szellemi termékek s mindenesetre kifejezői a könyvkiadással kapcsolatos és az e körbe sorozható produktív képességnek. Ez nálunk végrehajtva még nincs, nincs még a nyomtatványokra nézve sem. Természetesen, ha a budapesti Magyar Nemz. Múzeum könyvtára ily gyűjtő könyvtárrá változnék át, okvetetlenül szükséges volna, hogy a *Magyar Könyv-Szemlé*-nek egy kiegészítő bibliografiai melléklapja jelenjék meg a *Bibliographie de France*, vagy esetleg a *Hinrich's Catalog* mintájára, mely minden Magyarországon megjelent önálló nyomtatványt, zeneművet és képet felsorolna s az év végén betűrendes és szak-katalogust adna. Ilyen nálunk egyáltalán nincs; minden ilyféle évi bibliografiai mű nagyon hiányos, tökéletlen és bibliografailag pontatlan, s a mi legfőbb hiányuk, többnyire csak a magyar nyelvű nyomtatványokra szorítkoznak, holott mindaz, a mi magyar földön megjelenik, egyaránt kifejezője a hazánkban létező kultúra azon évi állapotának.

Csupán a minket közelebről érdeklő egyetemi könyvtárakról szólva, külföldön az egyetemi könyvtárak általában függetlenebbek és önállóbbak, olykor teljesen függetlenek az egyetemi karok egyenes befolyásától. Ezért a főnökök majdnem kivétel nélkül, de gyakran a kiválóbb szakok képviselői is nyilvános egyetemi tanári czímet kapnak kineveztetésük után, a mi a rangkérdést a czím-beli egyenlősítés által tüstént elenyészteti. A könyvtárral szemben az egyes fakultásoknak csak óhajaik vannak, melyeket a könyvtár

a költségvetés keretén belül amúgy is teljesít. Felesleges ennek hasznos oldalait részletesen kifejteni, csak egy pár megjegyzést fűzök hozzá. A kari megrendelések többnyire a legmodernebb tudományos irodalomra szorítkoznak s csaknem kizárólag az egyes tanszékek külön szükségéit, gyakran az egyes tanárok specziális tanulmányait tartják szem előtt. Ezekben, Kolozsvárt legalább, az eljárás a következő: a könyvtáros beküldi az ú. n. novákat az egyes tanároknak, a kik kijelölik a megtartandókat, ezeket vagy az általában meghozatni óhajtott műveket beírják a kari megrendelő-könyvbe, ez másolatban lejön a könyvtárigazgatóhoz, ki behozatja a jelzett könyveket. Ez az általános gyakorlat. Tehát világos, hogy, kevés kivételt leszámítva, csak a legújabb tudományos művek vétetnek meg s e mód mellett a duplumok vásárlása majdnem kikerülhetetlen, már csak az olykor nem elég szabatos bejegyzések s a pontatlan másolatok miatt is. A jelenlegi gyakorlat szerint a könyvtárigazgató kezei kötve lévén, gyakran nagyon is szükséges alkalmi vásárról lemond, midőn nagyobb könyvtári művet vehetne meg, mert nagyon sok ide-oda való jelentéstételbe stb. kerülne, mialatt esetleg elszalaszthatja a kellő alkalmat. Pedig ha ő az állam által megbízva, mint felelős hivatalfőnök áll egy hivatal élén, legalább részben okvetetlenül kellő szabad működéssel is ellátandó, annál is inkább, mert a teljesen függő helyzet hátrányai eléggé szembeötlők; míg ez utóbbi mellett is a fakultások óhaj-tásai úgyis első helyt vétetnek figyelembe. Az egyetemi könyvtárak igazgatóinak tehát épen a könyvtár érdekében az eddiginél nagyobb szabadság volna biztosítandó az igazgatásban és nagyobb befolyás a könyvtári általány felhasználásában, melyért úgyis egyenesen ők a felelősek. Ezt a szabadságot főkép az általány egy részére kellene kiterjeszteni, melyből főleg oly nagyobb könyvtári művek volnának megszerzendők, melyekre a karok tanárai épen tanszékeik specziális jellege miatt nem gondolhatnak. Ezért pl. Olaszországban is az általány három ötöd részét egy bizottság által megállapított és két ötöd részét a könyvtár igazgatósága által kijelölt könyvek beszerzésére fordítják, ezáltal kerülven ki a netalán eléálló egyoldalúságot a beszerzésekben. Az új könyvek kiválasztásában pedig több egyetemi könyvtárban az az igen helyes gyakorlat szokásos, hogy az ú. n. novákat a könyvtáros egyenesen a könyvtárba küldi be s az egyetemi tanárok ott tekintik meg és választják ki a szükséges

vagy ajánlott műveket. Ez a duplumok vásárlását teljesen kizárja s a könyvtárigazgatóság állandó befolyását a könyvvásárlásban biztosítja.

Ha, miként Kolozsvárt, van egy könyvtári bizottság is, mint tanácskozó testület, mely az egyetemi tanácsnak szolgál véleményeivel: ennek a könyvtárigazgató rendes kinevezett tagja kell hogy legyen. Kolozsvárt jelenleg a könyvtárigazgató csak tanácskozó és véleményadó tagul hívatik meg esetről-esetre, a mi véleményem szerint nem helyes. A bizottság megalakulásakor a tanács kebelében fel is merült az indítvány, hogy a könyvtárigazgató a bizottság teljesen egyenjogú tagjának tekintessék, de végleges határozat ez iránt máig nem hozatott.

Elkerülhetetlenül szükséges minden könyvtárban a könyvtár használatának módjáról szóló s általában kötelező szabályzat kidolgozása, mely egyrészt szabályozza a könyvtárigazgatóság jogkörét, másrészt megállapítaná bizonyos esetekben az eljárás módját. E tekintetben Kolozsvárt a budapesti egyetemi könyvtár szabályzata lehetne irányadó, mindenesetre a két, s minden utóbb létesítendő egyetem könyvtárának szabályzata egyforma kellene hogy legyen. Külön szabályzatok, eltérő módszerrel, nem látszanak indokoltaknak. Olaszországban például az összes állami könyvtárak részére van ily szervezeti szabályzat kibocsátva 1885- és 1889-ből, noha túlságos aprólékossággal. Csupán egy körülmény legyen itt megemlítve ennek szükségességéről: Kolozsvárt például épen nincs szabályozva az, hogy valamely könyv vagy gyakran a könyvek nagy száma, néha egész kis könyvtár, mennyi ideig lehet akár magánkézben, akár valamely egyetemi intézetnél. Természetesen a tudomány érdeke e tekintetben a legnagyobb szabadságot igényli. De e szabadság mégsem lehet teljesen határtalan, csak körülírt. Német egyetemeken például az a szabály, hogy legalább évenként kétszer, a számbavétel végett, minden kivett könyv bemutatandó, mely után természetesen újból kivehető. Ezzel biztosítva van a nyilvántartás módja és lehetősége, tudniillik minden ily alkalommal számbavehető, hogy a kiadott könyv megvan, létezik-e? E számbavételen kívül más nyilvántartási mód nem gondolható a jelen viszonyok közt; ezért például ez Kolozsvárt is elrendelendő volna. E nélkül megeshetik pl. az, hogy az illető intézetet vezető professzor hirtelen elhalálozásával a felelősség a

kivett könyvekről egyszerre elenyészik, esetleg becses művek elveszhetnek; maga a hosszas kinttartás is bizonytalanná teszi a nyilvántartási eljárást; mert tévedések nincsenek kizárva egy oldalról sem, és megtörténhetik, hogy a tévedés hosszabb idő elmulásával többé nem állapítható meg, holott a jelzett évi kétszeri bemutatással még a könyvkiadást vezető hivatalnok pontossága is ellenőrizhető volna.

Oly könyvtárnál, mely mint országos jellegű, az egész ország tudományos és legfőbb érdekeit egyesíti, talán leghelyesebb volna a könyvek kikölcsönzését teljesen megszüntetni, mint ez például a British Museum könyvtárában a szabály. E szerint a könyvek csak a könyvtárban használhatók. A könyvek kikölcsönzése ugyanis okvetetlenül veszteséggel jár kisebb-nagyobb mértékben, nem tekintve azt a különben szintén jelentékeny veszteséget, hogy a könyvek a kikölcsönzés által bárminő gondosság mellett is nagyon elhasználtatnak és pedig éppen a legbecsesebbek, mint a melyek leginkább forognak kézen. Éppen ezért vannak oly könyvtárak, melyekben külön duplumok gyűjteménye létezik a kikölcsönzésre, maga a könyvtári példány csak benn használható. Azonban az egyetemi könyvtáraknak első sorban az egyetemi oktatás céljait kell szolgálniuk. Ezekben tehát a kikölcsönzés az egyetlen lehető mód e cél megközelítésére. De ha ez így van, annál inkább kell lenni minden országban egy oly legnagyobb és gyűjtő könyvtárnak, mely lehetőleg bírja mindazt, mit a többiek és még sokkal többet, melyben azonban a könyvek mindig benn lehetők. Ilyen volna vagy lehetne pl. a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára Budapesten. Ez esetben aztán a könyvtár egész nap nyitva áll, pl. a British Museum könyvtára nyitva van reggel 8-tól esti 8-ig s az esti órákban villanyfényvel világítják meg a helyiségeket. Sötétedés után azonban csak a teremben elhelyezett ú.n. kézi könyvtár (25,000 kötet) használható. Ily könyvtárakban aztán gondoskodni kellene a dolgozhatáshoz mindennemű kényelemről. Pl. a British Museumban maguk az olvasó-asztalok is olyan szerkezetűek, hogy egyik olvasó egyáltalán nem zavarja a másikat. Az olvasót a szembenülőktől a kettős asztal közepén elhelyezett magas válaszfal választja el, a baloldalt levőtől a kinyitható és a függőleges válaszfalba betolható könyvtámasz. Az a tudat, hogy az ily könyvtárban minden meglevő mű egyszersmind bent is van,

elősegíti a könyvtár használatát. A tudományval foglalkozó bátran megy oda, tudja, hogy idejét nem vesztegeti el a megtett úttal, mert a keresett könyvet bizonyosan megkapja azonnal.

Nálunk ez egyelőre csak egy könyvtárra volna korlátozandó. A kikölcsönzésre berendezett könyvtárak pedig igyekezzenek lehetőleg duplum-könyvtárra tenni szert. Ez, a mennyiben főleg aján-dékok és hagyományok által tetemes kár nélkül kivihető, végrehajtandó; habár könyvtáraink általában benn és külföldön nem nagyon örömet foglalkoznak is vele, főképp, mert az amúgy is többnyire szűk könyvtárhelyiségekben tetemes helyet foglal el s kezelése költséges. A kikölcsönzés azonban a legszabadabb kikölcsönző gyakorlat mellett is határok közé szorítandó. Pl. nemcsak az ősnymtatványok, címelumok, ritkaságok, az ú. n. «régi magyar könyvtár» példányai, de ritkább folyóiratok, bekötött politikai lapok évfolyamai, díszművek, encyclopaedikus, szótári művek sem volnának kiadandók, hanem, szükség szerint, a kézi könyvtárban helyezendők el az olvasó-teremben. E tekintetben Kolozsvárt pl. semmi megszorítás, korlát nem volt és nincs s ennek csak némi alkalmazása is kellemetlenségekkel járt. Pedig, hogy encyclopaedikus művek kikölcsönzése mennyire korlátozza és bénítja a könyvtár használatát, oly dolog, mely bizonyításra egyáltalán nem szorul s effajta művet senkinek sem lehet joga könyvtárból magánhasználatra kivenni, még rövidebb időre sem.

Az egyetemi könyvtárak mellett általában a német és olasz egyetemeken nemcsak az egyes egyetemi intézeteknek, hanem az egyes szemináriumoknak is külön könyvtáruk van, melyekben a hallgatók az egyes szakokra vonatkozó legspecziálisabb irodalmat kapják meg s az egyetemi könyvtár ezek beszerzését rájuk is hagyja. Ennek több jó oldala van s nem mellékes az, hogy a különben is mindenütt nagyon igénybe vett egyetemi könyvtári dotatiók a könyvtári nagyobb művek beszerzésére vannak utalva. Ehhez az eljáráshoz Olaszországban még azt a külön eljárást is fűzték, hogy az egyes intézeti könyvtárak azért az *egyetemi könyvtárak részeitül tekintetnek*, s a könyvtári bizottság ellenőrzése alatt állanak. Ezért ú. n. másodpéldányok (duplumok) beszerzése csak különösen fontos esetben van engedélyezve, folyóiratnak járatása pedig, mely az egyetemi könyvtárba már jár, semmi körülmények közt sincs az intézeti könyvtáraknak, vagy meg-

fordítva, megengedve. E viszony egy további folyamánya, hogy, kivéve az oly nagyobb intézeti könyvtárakat, melyek önálló olvasóteremmel vannak berendezve s naponként legalább négy órán át vannak nyitva, az egyes intézetek által beszerzett könyvek czédulakatalogusa szintén benfoglaltatik az illető egyetemi könyvtár katalógusában, könyvei ennek pecsétét hordják s a czédulán jelezve van az intézet, melyben megtekinthetők. Ennek az eljárásnak előnyei, bárha nagyon is a szoros takarékoság elvéből folyik, eléggé szembeötlők s Poroszországban egy 1891. okt. 15-ikén kiadott miniszteri rendelet szintén intézkedik részben e viszonyról. Nálunk, tudtommal, e viszony szabályozva egyáltalán nincsen.

Az egyetemi könyvtárak állami dotatiója különösen Németországban az utóbbi 20 év alatt mindenütt legalább is megkétszereződött. Ezekre nézve a következő pontos adatok állanak rendelkezésre:

	1870-ben	1880-ban	1892-ben
berlini kir. könyvtár . .	54,615 m.	96,000 m.	150,000 m.
berlini egyet. könyvtár .	4,500 »	10,500 »	10,500 »
bonni egyet. könyvtár .	13,860 »	24,655 »	28,300 »
boroszlói egyet. könyvtár	9,183 »	21,163 »	27,590 »
göttingai egyet. könyvtár	20,000 »	38,110 »	40,110 »
greifswaldi egyet. kvtár	10,260 »	14,000 »	17,000 »
hallei egyet. könyvtár .	10,786 »	17,236 »	22,220 »
kieli egyet. könyvtár . .	8,500 »	14,500 »	16,000 »
königsbergi egyet. kvtár	10,300 »	21,100 »	22,600 »
marburgi egyet. könyvtár	10,612 »	16,612 »	17,660 »
münsteri kir. könyvtár .	3,630 »	11,330 »	11,330 »

Ez adatok mutatják, hogy a könyvtárak dotatiója 22 év alatt 155,800 márkáról 363,300 m.-ra emelkedett; s a könyvtárak vezetői még mindig nincsenek ezzel megelégedve, holott az egyetemi könyvtárak 1870-iki 11,688 m. átlagos dotatiója 1892-ben 23,935 márkát tesz. Ugyanis a lefolyt 23 év alatt csak Németországon az irodalom nem megkétszereződött, hanem majdnem megháromszorozódott, úgyhogy Roquette Adalbertnek (Göttinga) egy előttem álló kimutatása szerint, míg az évi átlalány e 23 év alatt csak 104 % átlaggal növekedett, addig a Németországban megjelent könyvek ma már 160·8 % százalékkal többet, azaz 33,300 m. helyett

86,800 márkát igényelnének, ha valamelyik könyvtár mind meg akarná őket szerezni. Már pedig ha nem is minden hazai mű, de a hazai java tudományos irodalom illő, hogy minden egyetemi könyvtárban meglegyen. Ez az 1892. évi adatok szerint a megjelent művek 20 %-a volna s mintegy 20,000 márkát igényelne. Ha már ehhez számítjuk az idegen (olasz, francia, angol stb.) művekre fordítandó összeget szintén 20,000 márkával, könyvkötetésre és antiquáriusi művekre 11,000 márkát, a porosz kir. egyetemi könyvtárak óhaja az volna, hogy az átlagos évi általány 51 ezer m. legyen, holott egész Németországban csak három könyvtár éri el vagy haladja meg ezt az összeget, a berlini kir. könyvtár (150,000 m.), a müncheni kir. könyvtár (70,000 m.) s a strassburgi egyetemi könyvtár (55,000 m.). Megközelítik őket a göttingai 40,110, a lipcei 37,500, a hamburgi (városi) 35,000, a drezdai (kir.) 30,000, a heidelbergi 28,000, a bonni 28,000, a darmstadti (udvari) 28,000, a boroszlói 27,000, a stuttgarti (királyi) 21,100, a tübingai 25,000 m. évi általányaikkal. Egészben véve Németországban az egyetemi könyvtárak évi általánya sehol sem kisebb 15,000 márkánál s ekkora is csak Jenában, hol 1893-ban emelték ennyire.¹

Ebből világos, hogy nem tekintve a kedvezőbb helyzet egyéb oldalait, pl. a könyvek ára s a pénzegység közti kedvezőbb viszonyt: Németországban a könyvtárak helyzete hasonlíthatatlanul jobb, mint hazánkban. Pl. Kolozsvárt a beiratási és könyvtári díjakkal az évi általány mintegy 6900 ft, a Múzeum-Egylet dotatiója 2500—2800, összesen 9400—9700 ft, melyből újabban a bútorzati kiadások is fedezendők s a múzeum-egyleti általányt részben a gyűjtemények számára veendő speciális irodalom foglalja le. Ez az összeg így is alig felel meg a németországi legkisebb általánynak, t. i. 15—16,000 márkának.

Még kedvezőtlenebb a helyzet, ha legnagyobb könyvtárunkat, a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumét mérjük össze a külföldi hasonló szerepre hivatott könyvtárakkal, melyre minden tekintetben más nézőpontok illenek, mint bármely más hazai könyvtárra. Némi összehasonlítául csak a következő adatokat vetjük össze.

¹ Kivételek a berlini egyetemi könyvtár 10,000 m., a müncheni egyetemi könyvtár 9000 m. általányaikkal; de itt ez természetes a jól dotált királyi könyvtárak mellett.

A legutolsó jelentés szerint szaporodott a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára évi 10816 darabbal. E szerint könyvszerzésre fordíthatott mintegy 4000—4500 forintot; könyvköttetésre kiad évenként 1000 frt körül, összesen 5500 frtot. Ehhez képest a hasonló hivatású drezdai könyvtár kiad e célra évenként 30,000 márkát és más 37,000-et (= 67.000 márka) a föntartásra és fizetésekre; a müncheni könyvtár költségvetése 164,000 márka, ebből 70,000 megy könyvekre, 11,000 dologi kiadásokra, 83,000 fizetésekre s egyéb kiadásokra; a berlini kir. könyvtár évi költségvetése 410,000 márka; a British Museum a «*Minerva*» legújabb adatai szerint könyvekre kiad évenként mintegy 120,000 frtot; összes évi költségvetése 113,300 font (ca. 1.360,000 frt); a Bibliothèque Nationale könyvekre kiad évenként 181,200 frankot, évi összes költségvetése 788,000 frank. De nemcsak e hatalmas állami intézmények, hanem némely angol és amerikai ú. n. népkönyvtárak is óriási összegek felett rendelkeznek; így a bostoni évenként mintegy 420,000, a londoni 396,000, a chicagói 282,000 frt felett. Ezek szerint, hogy a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára, mint hazánk legnagyobb ily intézménye, a versenyt kiállhassa a hasonló hivatású, de jóval kisebb országok könyvtáraival, hogy nyomtatványairól, de kivált kéziratairól, okleveleiről az annyira óhajtott katalogust elkészíthesse: a tenni és áldozni való rengeteg sok, egészen egy, a nyilvánosság-nak teljesen megfelelő, modern berendezésű épületig.

Jelenleg számos körülmény miatt csak ennyire s főleg ez általánosságokra kell szorítkoznom; de fentartom természetesen az alkalmat, hogy egészen részletkérdéseket fejtegetsek néha a *Magyar Könyv-Szemlé*ben, melynek óhajtandó volna a könyvtártan kérdéseire bővebben kiterjeszkedhető, terjedelmesebb értekezések számára ú. n. szakfüzeteket is adni ki időről időre; mert arról úgy sem lehet szó, hogy ily szakdolgozatok különben nálunk kiadóra leljenek. Ha ez megvolna, magunk már a jelen esetben is bővebben és még számos egyebeket is írhattunk volna.

MAXIMILIANUS TRANSYLVANUS SZÁRMAZÁSA.

GRÓF APPONYI SÁNDORTÓL.

Évek óta dolgozom lengyeli könyvtáram katalogusán, s remélem, hogy az a jövő év folyamán meg fog jelenhetni. E folyóirat t. szerkesztőjétől nyert felszólításnak engedek, midőn könyvjegyzékeimből mutatványul közlök e helyütt egy részt, melyben egy irodalomtörténeti érdeklélő munka könyvészeti leírása kapcsán Maximilianus Transylvanus származásának sokszor vitatott kérdését remélem végkép eldönthetni.

* * *

Complurimū eruditōz uatū carminā, ad Magnificū uirū D. Blasium Hölceliū sacri Caesaris Maximiliani consiliariū Mæcenatē eorūm præcipiū. | Augustē Vindelicoz in celeberrimō principū conuentu, impressa. M. D. XVIII.

4r. 34 sztlan levél. A címlapon gyönyörű fametszetű keret lombozatos diszitással, alakokkal és D. H. kezöbetteikkel, melyet Nagler (*Monogrammisten II. 438. 6.*) és Butsch (*Bücherornamentik*) Hopfer Dániel hírneves augsburgi művésznek tulajdonítanak, s mely az utóbbi műben (XXIV. tábla) reprodukálva is van. A címlap hátlapján: «Richardus Sbrulius forojuliensis ad Lectorem». A 2a. lapon: Petrus (Bonomus) triesti püspöknek Hölzelhez intézett és Innsbruckból kelt ajánlása olvasható: «... Collectos igitur in unum corpus quosdam nostros illius temporis lusus & quae deinde ab amicis de te scripta comparare potuimus, decrevimus ea impressoribus exhibere: ut nostra opera pro debito nostrae veteris consuetudinis officio in lucem edita amoris & in te nostri magnitudinem & antiquam contubernii olim nostri memoriam, dum ambo Maximiliani Caesaris amanuenses essemus, testatam apud posteros exhiberent.» A 2b. lapon van Peutinger Konrádnak igen szép levele a püspökhöz: «Blasium ipsum & officiosum & litteratum... non solum amo, sed & diligenter obsecro...» Ezután következik még Paulus Riccius császári orvos levele. A 3b. lapot a «tudós költők»

névsora foglalja el, melyben többek közt a híres jogtudós Hieronymus Mutius Iustinopolitanus (Capodistriából), Petrus Bonomus, Caspar Ursinus Velius, Richardus Bartholinus, Conradus Celses, Stabius, Cuspinianus, Maximilianus Transylvanus secretarius, Iacobus Spigel (Slestadtól) stb. vannak felsorolva Majdnem mindegyik Hölzelhez intézi költeményét vagy Hölzel dicsőítését veszi tárgyal.¹ Mindegyik magasztalja őt mint barátját és pártfogóját, a ki a császár nagybefolyású embere, Miksának kedvence, és a szó szoros értelemben Maecenas volt. A költeményekből könnyen összeállítható Hölzelnek életrajza. De azok más tekintetben is oly sok érdekest tartalmaznak, a művelődés és a tudósok történetére nézve, hogy igazán csodálkozom, hogy leírásuk semmiféle előttem ismeretes könyvészeti munkában nem található, sőt Hölzel neve sem Aschbachnak a bécsi humanistákról szóló munkájában, sem Khautz, Denis, stb. régebbi műveiben elő nem fordul.²

Hogy e kis munkát fölemlitem, arra okot Maximilianus Transylvanusnak egy költeménye adott, melynek e fölirata van: *«M. Transilvani Bruxelensis ad puellas Constantienses in imperiali conventu ne amore principum capiantur Elegia Blasio H. dicata.»*

Ezen Maximilianussal, a híres «Relatio de Moluccis insulis»³ szerzőjével, igen különösen áll a dolog. Nevénél fogva, már Czvitinger óta, mint erdélyi tudós szerepel. Bod «Erdélyi Miksa»-nak

¹ Egy északi pendantját képezi a híres «Coricinna Róma, 1524.» gyűjteménynek, mely a luxemburgi Goritz János tiszteletére készült.

² H. karinthiai származású volt. «Hoelzeli, claros inter memorande Carinthos.» 1490-ben Nürnbergbe jött Miksa udvarához, nemsokára Magyarországra és Németalföldre küldetett:

«... modo Pannoniis, Batavis modo nuncius oris.»

Jelentékeny része volt a Fülöp és castiliai Johanna közti házassági tárgyalásokban. Később részt vett a magyarországi hadjáratban, 1507-előt «Carnorum praeses» volt; nagy érdemei elismerésül Wellenburgot kapta:

«Quam reparas, miris condecorasque modis
Ut merito possis tali pro munere dici
Wellembrugensis conditor & dominus.»

A spanyol és magyar királynőknek is titkára volt. Mária Romulával tartott esküvőjén Miksa császár jelen volt.

³ A «Relatio de Moluccis insulis» két kiadásáról (Köln és Róma, 1523). lásd Harisse, «Bibliotheca Americana» 223—234. ll., ki a Magellan expedíciójára vonatkozó irodalmat meglehetősen kimeríti.

nevezi. Csak az a kérdés előtte, vajjon székely eredetű volt-e vagy szász? sőt Kemény (*Irod. és tört. kalászatok*) azt állítja, hogy az általa leírt földkörüli hajózásban maga is részt vett,¹ és egyszerűen indiai utazóknak nevezi. Én azonban már régóta kételkedtem erdélyi származásán, sőt egy pillanatra arra gondoltam, hogy Maximilianus Transylvanus és Maximilian von Zevenbergen egy és ugyanazon személy. Mindkettő ugyanazon időben, gyakran ugyanazon helyen, ugyanazon úrnak szolgálatában állott, a föltevés nagyon világosnak látszott. Igen örültem, hogy utólag nálamnál jártasabbak is e gondolatra jutottak. Végre buzdításomra a Maximilianus származására vonatkozó kérdés a *Századok*-ban fölvetetett és nagy örömemre nemsokára Kropf Lajos, ki már sok érdekes közleményt adott ki angol levéltárakból, hozzá is szólt. Kropf szerint semmi kétség sem fér Maximilianus erdélyi származásához; s csak annyit tudunk meg, hogy nem szász, hanem minden bizonynyal székely volt. De bizonyítékait nem találtam eléggé meggyőzőknek. Én tehát dr. Fétishez, a brüsszeli kir. könyvtár igazgatójához fordultam, a ki kérdéseimet szintén szívesen tanulmányozta. Fétis úr mindenekelőtt kiderítette, hogy Maximilian von Zevenbergen-nek valóban semmi köze Maximilianus Transylvanushoz, a Relatio szerzőjéhez. Zevenberghen soha sem latinosította nevét. Felesége a van der Gracht családból való, míg ellenben tudjuk, hogy Transylvanus egy «Haro»-t vett nőül, stb. «Ce serait plutôt, tout simplement, avec la désinence latine, le nom de Transilvano que l'on rencontre dans les Pays-Bas, à l'époque dont il s'agit.» A név magyarázásánál tehát szükségtelen Erdélyt előhozni. Végül Fétis ezeket írja: «La note (t. i. neki küldött följegyzéseim) attribue à l'auteur de la Lettre *De Moluccis insulis* une épigramme d'un Maximilianus Transylvanus, publiée dans les *Delitiæ poetarum belgicorum, Francofurti 1614*. IV. pp. 449—453. et dont voici le titre: *Maximiliani Transylvani Bruxellensis ad puellas Constantienses in Conventu imperiali*. Mais la relation de 1522 et l'épigramme ne sont évidemment pas du même écrivain. L'auteur de l'épigramme d'après les biographes

¹ Vivien de St. Martin (*Histoire de la géographie* 1873), ki semmi hazafiúi örömet sem találhatott abban, hogy Maximilien de Transylvainet «membre de l'expédition»-nak és a «relation personnelle du voyage de Magellan» szerzőjének tartsa.

a vécu du XVIème siècle au XVIIème. Piron, *Leevensbeschryving* et Wauters, *Histoire de Bruxelles*. III. p. 675 disent, que Maximilien de Transilvan poète latin vivait en 1605. Il suffit d'ailleurs de lire le poème en question, et notamment ce passage où l'auteur parle de Philippe II.:

Tunc ibi Caesar erat dulci cum prole Philippo

pour être convaincu, qu'il ne peut être confondu avec le signataire de la Relation de 1522 et encore moins avec le seigneur de Sevenbergen. De ces rapprochements on peut conclure en toute assurance, que Maximilien de Sevenbergen, l'auteur de la Relation de 1522 et le poète, dont un épigramme figure dans les «*Delitiae*», sont trois personnages absolument différents.» Eddig Fétis. Mint most már látjuk, a «*Delitiae*»-ben lenyomatott költemény ugyanaz, mint a melynek czímét fönnebb adtuk, és minthogy a mi gyűjteményünk 1518-ban jelent meg, a belga tudós biográfiai bizonyítékai kárba veszttek. Caesar tehát nem V. Károly, hanem Miksa; Philippus pedig I. Fülöp, Miksának fia. Így oldhatók meg a rejtélyek. Hogy a mi Maximilianus Transylvanus secretariusunk, a Maximilianus Transylvanus a secretis Caesaris-sal, a sokszor említett Relatio szerzőjével egy és ugyanaz, azt alig vonhatja kétségbe valaki. Ez azonban itt *Bruxellensis*-nek mondja magát, tehát Brüsszelből és nem Erdélyből való, quod erat demonstrandum. Ha e ritka munkácskát hamarább feltalálom, magamat és másokat sok fölösleges fejtöréstől kíméltem volna meg. A jó Maximilianus gondolhatja magában:

Sat mecum lusistis; ludite nunc aliis!

* * *

E Maximilianusról szóló vita máris túllépi egy bibliográfiai ismertetés határait. Ennek daczára kénytelen vagyok néhány megjegyzést utólag idecsatolni. Ép utolsó perczben jutott kezemhez Márki Sándornak Maximilianusról szóló cikke (*Erdélyi Múzeum*, 1893. évf., azóta külön kiadásban is). Nem hallgathatok el néhány megjegyzést az abban felhozott argumentumok bizonyító erejét illetőleg.

Az alaptételt természetesen Maximilianusnak erdélyi származása képezi, melyet Márki épűgy fentart, mint Kropf. Hogy a hosszú cikkben Márki arra semmi döntő argumentumot nem hoz fel, azt ő maga is meg fogja engedni. Idézi ugyan Don Martin

de Salinasnak, Ferdinand követének egy Valladolidban 1527. márczius havában kelt levelét, melyben jelenti, hogy «a császár egyik titkárát Bécsbe küldi, ki származására nézve erdélyi és Ferdinándnak alattvalója, s kinek atyja Mohácsnál elesett». De itt ép azt kellene bebizonyítani, hogy e hely Maximilianusra vonatkozik. És kérdés, vajjon valószínű-e, hogy a követnek szüksége volt személy-leírást adni oly emberről, ki, mint Maximilianus, már 20 évnél tovább állt az osztrák ház szolgálatában, és a kit Ferdinand ép oly jól ismert, mint császári testvére? De nem tekintve azt, hogy Kropf úrnak itt közölt magyarázata, «hogy e Maximilianuson kívül a császárnak más Erdélyből való secretáriusát nem ismerjük», nem akart igényt tartani csalahatatlanságra, mégis azt bátorodom kérdezni, mint nevezheti magát Maximilianus 1518-ban Bruxellensisnek, míg atyja ép ez időben Magyarországon vagy Erdélyben hadat visel, hogy nyolcz évvel később Mohácsnál lelje halálát? Mert az, hogy a «Bruxellensis» jelző Brüsszelre, mint tartózkodási helyre vonatkozzék, egy császári secretarius folytonos vándorélete mellett kizártnak tekinthető. Petrus Martyrnek a czikkben idézett levele, melyet Lang Máté kardinálishoz írt, szintén különböző értelmezésre adott alapot. Márki azt hiszi, hogy Kropf a levélben használt kifejezést «Maximilianum iuvenem germanum tuum» hibásan fordította «a te ifjú németed»-del, mert helyesebb volna «a te ifjabb testvéred»-del, illetőleg rokonoddal fordítani. Azonban az illető hely így szól: «Dehinc si in filium advenientem Maximilianum iuvenem germanum tuum a secretis suscepi, si hospitio ac mensa longo illum tempore collegi, si direxi, si iuvi necne, ipsum arbitror retulisse stb.» (Petri Martyris Opus epistolarum, Amsterdam 1670. 2r. 310 levél.) «Tuum» itt nem vonatkozik sem az «ifjú németre», sem az ifjú testvérré, hanem a secretis-sel kapcsolatban annyit jelent, mint «titkárod», mely állást akkor Maximilianus Lang kardinális oldala mellett elfoglalt. És Márki mégis később őt minden ok nélkül a kardinális «közeli rokonának» mondja. Márki ezután a Transylvanus Relatiója alapján igen körülményesen előadja a Magellan földkörüli hajozásának történetét, a mivel a magyar közönség részéről, mely különben az események ily bő elbeszélését nem olvashatta volna, kétségtelenül köszönetet érdemel. Ha pedig végül azt hiszi (és bizonyos mértékig argumentumul akarja használni állítása mellett), hogy Székely a krónikájában Magellan

utazását azért tárgyalja oly bőven, «mert arról egy földijétől nyert értesítést», akkor meg nagyon bajos felfogni, hogy miért hallgatta el Székely forrását és miért nem hivatkozott a szerző származására. Nagy gonddal iparkodik Márki a fönnebb említett — s általa csinos versecskében lefordított — «Ad puellas Constantientes» költemény korát meghatározni. Szerinte a konstanci császárlátogatás, melynél Maximilianus jelen volt, 1551-ben történt meg. Két és fél évvel előbb, 1548-ban V. Károly Spanyolországból visszatérő fia, Fülöp, tiszteletére Kölnben fényes ünnepélyt rendeztetett. «Költőnk ekkor már elmúlt 60 éves, de nem vesztette el lelkének fiatalságát.» Így Márki. Nézzük most, hogy állnak a dolgok. A fejedelmek kongresszusa Kölnben 1505. május és június hónapokban tartatott meg. Fülöp király 1506. szeptember 25-én halt meg. A konstanci országgyűlés 1507. július—október hónapok között gyűlt egybe. Az említett költeménynek ide vonatkozó helyei következők:

Vix agitur medium quo magna Colonia lustrum
 Accepit tota nobilitate duces.
 Tunc ibi Caesar erat dulci cum prole Philippo
 Qui fuit invicti gloria magna patris
 Tunc omnes procures quotquot Germania nutrit
 Hic aderant multi qui placuere viri.

A részletek, azt hiszem, összevágtnak. Végezetül Fugger «*Spiegel der Ehren des Hauses Oesterreich*» ismert munkájában igen terjedelmesen írja le a konstanci ünnepélyeket, melyeken a fejedelmek és urak a fölpipezett asszonyokkal és leányokkal enyelegtek. Megemlíti tovább, hogy Miksa császár ez országgyűlésen fiának, Fülöp királynak, valószínűleg halála évfordulójának alkalmával, «nagyszerű dalünnepélyt» (herrliche Besingniß) tartatott. Ez ünnepély hozhatta Transylvanust azon komor hangulatba, melyről tanúskodik egy más e gyűjteményben levő «Elegia in Natalem Blasii H.» című költemény következő helye:

Nuper ego in vacuo recubans sine lumine lecto
 — — — — —
 Funera defuncti meditabar carmine nati,
 Caesaris his voluit Musa placere tibi:
 Scripsimus invita tristissima carmina vena. *stb.*

Megjegyzem, hogy az említett két nagyobb költeményen kívül Maximilianusnak még három Hölzelhez intézett epigrammája van

fölvéve gyűjteményünkben. Minő összefüggés van a második, Johann de Vriedthez intézett költeménnyel, melyet Márki lefordított, vajjon annak általában a mi szóban levő Maximilianus Transylvanusunk-e a szerzője, azt nem bírom eldönteni. Azt hiszem, hogy a Maximilianusra vonatkozó további kutatásokat bátran átengedhetjük a belga tudósoknak.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Negyedik közlemény. —

Év nélkül.

589. ACCURSIUS (FRANCISCUS). Casus in terminis super novem libris Iustiniani Codicis. 2r. 148 levél.

Hain, 69.

Inc.s.a. 1186. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek der Dominikaner zu (Breslau át-húzza s fölébe írva:) Schweidnitz.*

590. ADRIANUS Carthusiensis. Liber de remediis utriusque fortunae. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 160 levél.

Hain, 93.

Inc.s.a. 1386. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Liber domini Iohannis de Alen (?)*. Alatta: *Liber collegii societatis Iesu Monasteriensis 1613.*

591. AENEAS SYLVIUS. Epistola ad Turcorum imperatorem Mahometem. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 53 levél.

Hain, 172.

Inc.s.a. 1420.

592. AENEAS SYLVIUS. Epistola ad Turcorum imperatorem Mahometem.

1a. l.: Pius Papa Secundus eloquentissimus qui | obiit Anno. M. CCCCLXIII. In Ancho | na. dū proficisci pposuerit contra Turcos | composuit. z^r. *59b. l. 25. sor*: Explicit epistola Pii Pape secū | di ad Thureū. Seqt rñfio turci. *60a. l.*: Incipit epistola

Morbifani magni Tu | ci (*igy*) miffa ad Pium Papam fecundum.
62^a. l.: Regiftrum.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
27 sorral, 62 levél.

A Magyar Könyv-Szemlében (1894. 1—6. l.) Ráth György
által leírt példánytól csak javított colophonjával különbözik.

Inc.s.a. 1396. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV—XVII. szá-
zadi lapszéli jegyzetekkel. Az utolsó levélén XV. századi kézzel írt
bőles mondatok.

593. AENEAS SYLVIUS. Epistolae in cardinalatu editae. (Köln.)
2r. 215 levél.

Hain, 160.

Inc.s.a. 1198. Színes kezdőbetűkkel és XVI. századi széljegyzet-
tekkel. Végén 3 levél hiányzik. Az előtábla belsején nyomtatott ex-
libris *Y. Y. No. I.* felirattal. Az utolsó üres levél *b.* oldalán XVI. szá-
zadi írással: *Anndreas Mollitor.*

594. AENEAS SYLVIUS. Epistolae saeculares. (Köln, Therhoernen
Arnoldnál).

1^a. l. a, *jelzettel*: Epistolarum fecularium | Enee Siluij Pitho-
lominei (*igy*) Senēfis qui tandē roma | no pontificio prefectus Pius
fed'us appellatus est. | Incipit liber. 150^b. l. 29. sor: semper bene
valere. Ex noua ciuitate die. XXIX. aprilis | M. cccc. lv.

4r., gót betűkkel, a—t₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nél-
kül, 33 sorral, 150 levél.

V. ö. Hain, 159.

Inc.s.a. 1356. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A
szöveg előtti üres lapon Georgius Viterficius címerjegye alatt *F(rater)*
G(eorgius). Végén rubrummal: *Deo gracias.*

595. ALBERTANUS Causidicus Brixienensis. De arte loquendi et
tacendi. (Strassburg.) 2r. 10 levél.

Hain, 394.

Inc.c.a. 251. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rub-
rummal festett kezdőbetűkkel.

596. ALBERTANUS Causidicus Brixienensis. De arte loquendi
et tacendi. Köln, Bungart Hermannál.

Az Ai jelzetű levél hiányzik. 2^a. l. Aij *jelzettel*: Incipit
tractat9 de arte loquēdi ⁊ tacēdi ab Albertano | brixieſi caufidico
ad fuoꝝ instructionē filioꝝ editus. *Végén 10^a. l.*: Explicit liber

de doctrina loquēdi ⁊ tacen | di ab Albertano caufidico brixienfi
ad in | ftructionem fuoꝝ filioꝝ compositus Im | preffus Colonie p
me Hermannū Bum | gart de Ketwich . fupra antiquū foꝝ in do |
mo vulgariter nuncupata tꝛo dem Wil | den mann.

4r., gót betűkkel, A—B₅ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 38 sorral, 10 levél.

Inc.s.a.1496. (coll. nr. 6.)

597. ALBERTUS MAGNUS. *Compendium theologiae veritatis.* (Köln,) Goetz Miklósnál, (1475 körül.) 2r. 147 levél.

Hain, 433.

Inc.s.a.1270. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam ecclesiae cathedralis Mon(asterien)sis.* A szöveg elé kötött üres levelen XV. századi, kéthasábos mutató.

598. ALBERTUS MAGNUS. *Compendium theologiae veritatis.* Ulm, Zainer Jánosnál, (1476 körül.) 2r. 190 levél.

Hain, 437.

Inc.s.a.1218. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon: *Hic liber obvenit conventui Bithomiensi post devastationem Mansueldicam divina providentia et studio patris Francisci Marcinhousii tunc guardiani conventus 1628.* A hátsó tábla felső jobb sarkában XV. századi kézzel: *Gr. 18.*

599. ALBERTUS MAGNUS. *Postilla in evangelium Ioannis.* (Köln, Guldenschaff Jánosnál, 1477 körül.) 2r. 361 levél.

Hain, 459.

Inc.s.a.1276. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

600. ALBRECHT: Pferdarzneibüchlein.

1a. lapon a czím: Diefz buchlein faget | wie man Pferdt ertzneyen, vnd ein | yegklichs Pferdt erkennen fol. *Alatta fametszet.*
1b. l: Dits (*így*) hernach gefchriben büchlein von | Ertzney der Roßz oder pferde, Auch wie man ein yegklichs pferd | erkennen fol bey seinem zeychen, Hat gemacht meyster Al- | brecht Keyßer Friderichs schmid vnd Marfaller von | Constantinopel, Alles bewerdte vnd verfucht. *14a. l. 36. sor:* Ein gut hornfalben der pferdt. xij.

4r., gót betűkkel, A—C₆ jelzettel, custosok nélkül, 36 sorral, 14 sztt levél; a két utolsó nincs megszámozva.

V. ő. Hain, 12867 s 12868.

Inc.s.a.1474.

601. ALEMANNIA (CONRADUS DE —). Concordantiae biblicorum. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1475 körül.) 2r. 415 levél.

Hain 5629.

Inc.s.a.1124. Színes kezdőbetűkkel; az első levelen lapszéli diszítéssel és festett címerrel, mely tárcsaalakú pajzs sárga mezejében fehér szíjra erősített fekete kürtöt ábrázol. A lap felső szélén XVIII. századi kézzel: *Mo. conventu Jauroviensi.*

602. ALIACO (PETRUS DE —). Speculum considerationis, sermones et tractatus. (Brüsszel, a Fratres vitae communis sajtóján, 1484 körül.)

1b. l.: In hoc volumie cōtinēt tractat9 ⁊ | fꝑmoēs cōpilati a reuerēdiffimo dño | dño petro d' aylliaco sacre theologie | doctore quōdā cācellario pařífien pt9 | ea anicieñ epō ⁊ Cameraceñ deinde | fcē romane eccīe cardinali. *2a. l. aij jelzettel:* Incipit speculum cōside- rationis, | editum fīue cōpilatum p reuerendū | in xpō p̄rem dompnu petrū de ailli | caco, theologie doctorem ac episcopū | cameracensem & postea cardinalē. *142a. l.:* Explicit tractat9 petri epī Came | racenfis. de duodecim honoribus | fancti ioseph. *Utána 2 üres levél.* *145a. l.:* Tractat9 de anima. Incipit prolog9. *Végén, 270a. l.:* Explicit fermo de beato frācisco | factus in vniuersitate parisiensi per | magiftrum petrum de aillyaco An | no dñi MCCC octogesimo fecundo.

2r., gót betűkkel, a—s₇, A—Q₅ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 39 sorral, 270 levél.

V. ö. Hain, 850.

Inc.s.a.1188. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *A bibliotheca monasterii Liesbornensis possideor, 3. columna concionatorum, classe 1., numero 5.*

603. ANDREAE (IOANNES). Summa super quarto decretalium.

1b. l.: Capitula Tractatuli Io. An. d | fꝑfalib9 ⁊ matrimoniis. *2a. l.:* Summa Io. An. de sponfalibus | et Matrimoniis Et primo dif | finit Sponfalia. (f) Ponsfalia sunt futurarū nuptiarum promif | fio. *stb. Végén, 10a. l.:* Finit fūma Io. An. d | fꝑo | falib9 et ma- trimoniis.

4r., latin betűkkel, jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 30 sorral, 10 levél.

V. ö. Hain, 1074.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 9.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az első levél üres a. oldalán XV. századi kézzel: *De sponsalibus. Ego Andreas Peck rector parochialis ecclesie s. Martini in Langeneising Frisingensis* (igy) *diocesis confiteor recepisse ab honorabili viro etc. etc.* Ez alatt: *Anno domini tausent fünfhundert vnd in dem sechzehentten jare hat man di chorn vnd waiz vor margarete alle einpracht vnd abgeschnitten vnd dy habern vnd gersten vor Iacobi. Vnd der wintt hatt ier ein guetten tayl vast ausgestossen.* A b. oldalon a mutató alatt: *1480. die 5. Martii in dominica oculi penitentia: 5 missas, unam de spiritu sancto, de sancta trinitate, de sancta cruce, de beata virgine et pro defunctis.*

604. ANDRELINUS (PUBLIUS FAUSTUS). De fuga Balbi ex urbe Parisiana. (Páris, Balligault Felixnél, 1496.)

1a. lapon a cím: De fuga Balbi | ex vrbe parifia *Alatta a nyomdász jegye. Utána:* Felix quem faciunt aliena pericu- | la cautum | Eft fortunatus felix diuefz bea- | tus. *1b. l.:* Publii fausti Andrelini foroliuienfis clariffimi poetae laurea | tiad Robertum Guaginum diui maturini parifienfis miniftrug | maiorem | Epistola. *6a. l.:* Gaguinus fausto poetae laureato Salutem. *Ugyane lapon 38. sor:* bet. Vale ex edibus noftris parifiacis xvi Septembris anno falu | tis. M. cccc. nonagesimo sexto.

4r., gót betűkkel, a₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 21 és 39 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 1095.

Inc. s. a. 1520. (coll. nr. 1.) Az utolsó üres lapon XVIII. századi kézzel: *Impressum Parisiis MCCCCLXXXVI.*

605. ANNIUS (IOANNES). Glossa in Apocalypsin, seu Liber de futuris Christianorum triumphis contra Saracenos. Nürnberg, (Zeninger Konrádnál), 4r. 47 levél.

Hain, 1123.

Inc. s. a. 1422.

606. ANSELMUS (SANCTUS) archiepiscopus Cantuariensis. Opuscula. 4r. 207 levél.

Hain, 1136.

Inc. c. a. 853. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

607. ANTONINUS (SANCTUS) archiepiscopus Florentinus. Summa confessionis.

1a. l.: (I) Ncipiūt Rubrice sup tractatū de instructione feu directione simpliciū | confeffo. Et primo. De ptate cōfessoris in

audiendo confeffiones et | abfoluendo. 2b. l.: Prologus super Tractat9 | de instructione feu directione | fimplicium confefforum Editu | a domino Anthonino archiepif | copo Florentino. Végén, 70a. l.: Explicit Summa confeffionū | feu Interrogatoriū pro fimplici | bus Confefforibus. Editum ab | Archiepo Florentino. videlicet | fratre Anthonino ordinis predi | catorum.

2r., gót betűkkel, a—g₁₀ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 40 sorral, 70 levél.

Inc.c.a. 251. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel.

608. APICIUS (COELIUS). De re culinaria. Velenceze, Bernardinus de Vitalibus sajtóján. 4r. 32 levél.

Hain, 1282.

Inc.s.a. 1469. (coll. nr. 4.) Farkas Lajos könyvtárából.

609. AQUILA (PETRUS DE —). Quaestiones in IV libros sententiarum. Speier, Drach Péternél. 4r. 326 levél.

Hain, 1324.

Inc.s.a. 1346. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A b_j. jelzetű lapon aranyozott kezdővel s lapszéli díszítéssel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régibb latin s újabb német ex-librisével.

610. AQUINO (THOMAS DE —). De arte et vero modo prae-dicandi. 2r. 10 levél.

Hain, 1356.

Inc.c.a. 251. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett kezdőbetűkkel.

611. AQUINO (THOMAS DE —). De quidditate et efficacia eucharistiae sive de corpore Christi, cum NICOLAI DE LYRA dictis de sacramento et expositione orationis dominicae. (Mainz, Friedberg Péternél). 4r. 24 levél.

Hain, 1369., hol leveleinek száma tévesen 22-re van téve.

Inc.s.a. 1514. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel.

612. AQUINO (THOMAS DE —). De regimine principum. 4r. 23 levél.

Hain, 1486.

Inc.s.a. 1384. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel és XV. századi széljegyzetekkel.

613. AQUINO (THOMAS DE —). Summae theologiae secundae partis pars II. (Eichstädt, Reyser Mihálynál). 2r. 320 levél.

Hain, 1455.

Inc.s.a.1148. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *Biblioth. can. regularium Sagani. D. I. S.* A szöveg előtti üres levél a. oldalán XV. századi kézzel: *Idem emptione et venditione habes 77... per totum.* Ez alatt szintén XV. századi írással: *Liber Michaelis et Francisci Meckle fratrum de Schebissen sacerdotium pro dominis et fratribus in Grunenberch ordinis canonicorum regularium assignatus tempore regiminis venerabilis domini magistri Sigismundi Schonknecht pro tunc ibidem prepositi.* Az 1a. lapon XVII századi, a mű vége felé XV. századi, részben rubrummal írt lapszéli jegyzetek.

614. AQUINO (THOMAS DE —). Summae theologiae secundae partis pars II. (Bázel, Richel Bernátnál vagy Rodt másképp Ruppel Bertoldnál.) 2r. 331 levél.

Hain, 1456.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1116. Színes kezdőbetűkkel és rubrumokkal. Az első levelen XV. századi kézzel: *Eclesie sancti Iacobi in Lewtscha.*

Inc.s.a.1116a. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején: *Liber de virtutibus pro conventu Oppoliensi 1622. 13. Iunii.*

615. ARATOR. Actus apostolorum. 4r. 59 levél.

Hain, 1550.

Inc.s.a.1368. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi széljegyzetekkel.

616. ARETINUS (LEONARDUS). Libellus de amore Guiscardi et Sigismundae.

Az 1a. lapon a cím: Tractatulus de duobus | amantibns (*így*) Guiftardo (*így*) videlicet et Sigifmunda Cum | Epiftola Sigifmüdi ducis Auftrie amatoria pulcher | Lucrefiam regis Dacie filiam
1b. l.: Incipit hiftoria de Sigismunda vnica Tancredi princi- | pis falernitani filia et Guiftardo adolescente *stb.* *5b. l.:* Epiftola Sigifmundi ducis Auftrie ad Lucrefiam regis | Dacie filiam amatoria pulcherrima *Végén, 6a. l. 24. sor:* mea delicie mee corculū meu
Ex Vienno xvij. kal'. februaris

4r., gót betűkkel, π_6 jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 35 sorral, 6 levél.

V. ő. Hain, 1585.

Inc.s.a.1442. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

617. ARETINUS (LEONARDUS). Libellus de amore Guiscardi et Sigismundae.

Az 1a. lapon a cím: Tractatulus de duo | bus amantibus Guiftardo (*így*) videlicet et. | Sigismunda Cū Epistola Sigismūdi | ducis austrie amatoria pulcherrima ad | Lucrefiam regis Dacie filiam. *Alatta fametszet.* 5b. l.: Epistola Sigismundi ducis Austrie ad Lucrefiam re- | gis Dacie filiam amatoria pulcherrima: 6a. l. 24. sor: Vale animula mea delicie mee corculum meum Ex Vienna | xvij kal' Februarias AMEN *Alatta a fentebbi fametszet.*

4r., gót betűkkel, A₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 35 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 1585 és 1586.

Inc.s.a.1485. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

618. ARTICULI Parisiis condemnati. (Köln, Quentell Henriknél.) 4r. 17 levél.

Hain, 1877.

Inc.s.a.1496. (coll. nr. 4.) Hozzákötvve a *Speculum adhortationis iudaice ad Christum* című munkának 1507-iki kölni kiadása.

619. ASSISIO (FRANCISCUS DE —). Oratio coram pontifice maximo et Christianorum conventu gravissimo pro defensione fidei Christianae habita. (Róma, 1480.)

1a. l.: Oratio fratris Francisci de Afisio ex ordine minorū sacre theologie pro | fefforis prouincialis prouincie Romane. focii Rdi p̄ris ḡnalis eiusdē ordinis. | ⁊ in Ro. cu. ip̄ius ordinis vice-procuris habita corā p̄tifice maximo ⁊ xp̄ianoꝝ | ouentu grauiffimo pro defensione fidei xp̄iane. Mccccxxx. die x. decembris. *Végén,* 4b. l. 36. sor: bit. ⁊ in futura gloriā eternam possidebit. Amen.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 41 sorral, 4 levél.

V. ö. Hain, 7322.

Inc.s.a.1537. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

620. ASTESANUS. Summa de casibus conscientiae. (Bázel, Richel Bernátnál.) 2r. 432 levél.

Hain, 1892.

Inc.s.a.1150. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai társház nyomtatott ex-librise.

621. ATHANASIUS. In psalmorum effectus et proprietates divina sequestratio. (Augsburg. Froschauer Jánosnál.) 4r. 9 levél.

Hain, 1903.

Inc.s.a 1374. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

622. AUCTORITATES Aristotelis, Senecae etc. 4r. 59 levél.

Hain, 1921.

Inc.s.a 1456. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel A czimlapon: *Collegii Linc(iensis) societatis Iesu catalogo inscriptus* 1698. A czím alatt XVI. századi kézzel: *Fortuna opes auferre, non animum potest*. Ez alatt: *Dd. dominus Michael Bobingerus conventualis Vrspergensis Utrico suo Neithardo Quångingensi (?)*; utána más kézzel: *Natus anno 1523. die 8. Iulii, hora 9. ante meridiem*. Ez alatt: *D. a. DCXIII. M. 5. Plus ultra nil. I. C. ab Echo-mont. me emit*, az ezt követő sor ki van törölve. A szövegben és a lapszálen egykorú s későbbi jegyzetek.

623. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De consensu quatuor evangelistarum. (Hain szerint Memmingen, Kunne Albertnél; mások szerint Löwen, Ioannes de Westfalia sajtóján, 1481—83 körül.) 2r. 84 levél.

Hain, 1980.

Inc.c.a 319. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az utolsó üres b. lapon XVII. századi írással, *Praxis atramentum faciendi* czím alatt, tintarecept, németül.

624. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De duodecim abusivis saeculi.

1a. l.: Aurelij Auguftini. Iponenfiū prefulis dig'ffimi. liber de. xij. ab | ufiuis feculi incipit feliciter. Duodeci abufiua feculi füt hec. | *stb.* *7b. l. 11. sor*: xpus effe incipiat in futuro. Laus deo. *8a. l.*: Auguftini de origine aīe electiffima auētas. *Lejjebb 12. sor*: Auguftinus de diuinacōne demonū. *Végén, 8b. l. 19. sor*: decepti fuerint vel mentiti. Laus Deo.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 8 levél.

Inc.c.a 1332. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *Rachel* (kihúzza s fölébe írva: *Balthasar*) *habeat*. A szöveg elé kötött első üres levél *a.* oldalán: *Anno 1586., die s. Bartholomaei apostoli*, s ez alatt *a* colligatum tartalomjegyzéke. A szövegben egykorú s későbbi jegyzetek.

625. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De duodecim abusivis saeculi.

1a. l.: Tractat9 sancti Auguftini. **1b. l.:** De. xij. abufionū gradibz. | De diuinatione demonū | contra paganos. | De honeftate mulierum. | De triplici habitaculo | De oueniētia. X. precepto | rum et. X. plagarū egipti. | De contritione cordis | De contemptu mundi ad | clericos. | De vanitate hui9 feculi. **2a. l.:** Incipit Tractatus sancti Auguftini epifcopi hipponen | fis De duodecim abufionū gradibus. *Végén, 42a. l.:* Expliciunt diuerfi Tractatus sancti Auguftini. | Epifcopi Hipponenfis.

4r., gót betűkkel, a—g₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 29 sorral, 42 levél.

V. ö. Hain, 2105.

Inc.c.a.813. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetű kezdőbetűkkel.

626. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Expositio evangelii Ioannis. (Hain szerint Bázél, Amerbach Jánosnál; mások szerint Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 205 levél.

Hain, 1982.

Inc.s.a.1260. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Czimlapja hiányzik. Előtablája belsején a glogaui ferenczrendiek nyomtatott ex-librise. Az 1. jelzetű levelen: *Pro conventu sancti Stanislai ordinis minorum s. Francisci strictioris observantiae Glogoviae Maioris inscriptus 1660.* A lap szélén: *Chris(tophorus) Ferd(inandus) Hel ...* A szövegben egykorú jegyzetek.

627. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Homiliae et primo de eo, quod psalmista ait, quis est homo etc. (Köln, Zell Ulriknál, 1467 körül.) 4r. 21 levél.

Hain, 1984.

Inc.s.a.1494. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

628. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Sermones ad heremitas. (Strassburg, Flach Mártonnál.) 4r. 108 levél.

Hain, 1998.

Inc.s.a.1462. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek latin ex-librise. A 3a. lapon aranyozott színes kezdőbetű s lombdisz, a szövegben színes kezdők.

629. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Sermo super orationem dominicam. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 8 levél.

Hain, 1989.

Inc.s.a.1494. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

630. AUGUSTODUNENSIS (HONORIUS). De imagine mundi. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 44 levél.

•Hain, 8800., hol leveleinek száma tévesen 46-ra van téve.

Inc.s.a.1332. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

631. AUGUSTODUNENSIS (HONORIUS). Expositio super cantica canticorum. (Köln.) 4r. 151 levél.

Hain, 8802.

Két példány.

Inc.s.a.1358. Színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres hártyalévél b. oldalán XV. századi kézzel: *Liber sanctorum martyrum Cosme, Damiani et beatissimi Symeonis prophete in Lisborn ordinis sancti Benedicti Monasteriensis diocesis.* A cím felett XVII. századi kézzel: *Liber monasterii Lieszbornensis, col. 1. classe 1. num. 1.*

Inc.s.a.1402. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az egykorú kötés előtáblájára vörös bőrből kivágott E betű van ragasztva. A címlap b. oldalán XV. századi kézzel: *Liber monasterii sancti Ludgeri episcopi in Werdena.*

632. AVIANUS. Computus. 4r. 39 levél.

Hain, 2195.

Inc.c.a.981. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Címlapja hiányzik.

633. BARBARUS (HERMOLAUS). Castigationes Pliniana. 2r. 160 levél.

Hain, 2420.

Inc.c.a.661. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az a_{11} jelzetű lapon XVI. századi széljegyzet.

634. BARTHOLOMAEUS BRIXIENSIS. Casus decretorum.

1a. l.: Casus decretorum | Bartho. Brixien. *2a. l.:* Incipiunt casus & notabilia decretorū | Reuerēdiffimi magiftri. Bartholomei bri | xienfis. *Végén, 212a. l.:* Expliciunt casus decreto | rum Bartholomei | Brixenſis.

2r., gót betűkkel, a—z₆, A—M₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 48 sorral, 212 levél.

Inc.c.a.515. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

635. BAYSIO (GUIDO DE —). Rosariumdecretorum. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1472 körül.) 2r. 403 levél.

Hain, 2713.

Inc. s. a. 1106. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon kitörölt XVI. századi felirat nyoma, melyből csak a *Viennae* szó olvasható. A colophon alatt rubrummal: 1469 és ez alatt kék tintával: *Marie Magdalene*.

636. BEGÄNGNISZ kaiserlicher Maiestät (Friedrichs III.) Bécs, Winterburg Jánosnál, (1493.) 4r. 8 levél.

Hain, 2738.

Inc. s. a. 1549.

637. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum doctrinale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473 körül.)

1a. l.: Speculū doctriale Vincentij beluacensis fr̄is | ordinis p̄dicatoꝝ incipit. Et primo p̄logus de cau | sa fufcepti opis et eius materia Capitl'im I. | () Vonā ml'titudo li | brorum. Et tempis | breuitas stb. *Végén, 401a. l. 2. hasáb, 60. sor*: & altus in quo & agnus ambulet et elephas natet.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 67 sorral, 401 levél.

Inc s. a. 1108. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. Az első levélen aranyval ékített színes kezdőbetűvel s lapszéli diszítéssel, mely az előbbi számnál leírthoz hasonló mondatszalagon 1481. évszámot tüntet fel. A szövegben színes kezdőkkel. A 2. és utolsó levelen XV. századi kézzel: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie in Tiernstain.*

638. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum historiale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473.)

I. kötet. A tabulából csak az utolsó levél van meg. 2a. l.: Speculum hyftoriale Vincentii beluacensis fra | tris ordinis p̄dicatorum incipit. Et primo p̄log9 | de causa suscepi opis & eius materia. Primū. *154a. l. 2. hasáb*: Primū volumen speculi | hiftorialis finit.

II. kötet. 1a. l.: Incipit tabula fecūdi uoluminis. speculi hifto | rialis. *176a. l. 2. hasáb*: Explicit fed'a pars speculi hiftorialis vincētij.

III. kötet. 1a. l.: () Bferuet lector qd' in p̄logo p'mi vo |

lumis extat annotatū. *stb.* 175^b. l. 2. *hasáb*: Tercium volumen speculi hiftorialis vicentij | ordinis predicatorum explicit.

IV. kötet. 1^a l.: () Ygoland9 ipugnat xpia | nos. xxv. li. ix. *stb.* 189^b. l.: Speculum vicentij hiftoriale explicit.

2r., gót betűkkel, jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 67 sorral, 4 kötet, I. 154, II. 176, III. 175, IV. 198 levél.

Inc. s. a. 1102. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, a négy kötet két részbe kötve, festett kezdőbetűkkel és lapszéli díszítésekkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise. Az I., II. és IV. rész első lapján XV. századi kézzel: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tyrnstain etc.* Ugyane bejegyzés ismétlődik a II. és IV. rész utolsó oldalain. A II. rész végén ugyanazon kéztől: *Hunc librum comparavit honorabilis et religiosus vir dominus Wolfgangus Tullensakh de Galnekirchen, monasterio beate Marie virginis in Tiernstain canonicorum regularium ibidem professus, cuius remunerator sit altissimus. Anno 1480.*

639. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum morale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1476.)

1^a l.: () Equitur Tabula brevis alphabetica | demonstras quoto Libro quota Par | te quotaqz Distinctione. queqz i hoc | volumine principaliter tractata in | ueniri debeant. 3^a l.: INCIPIT PRIMVS LIBER SPECVLI MORALIS | () N omnibus operi | b9 tuis memorare | nouiffima tua *stb.* 210^a. l. a 2. *hasáb végén*: Vincētiū Beluacēfis Specēli Moralis | Liber Primus finit feliciter. 210^b. l.: Vincentii Beluacēfis Speculi Moralis | Liber Secundus in quo de Nouiffimis | differitur incipit feliciter. 262^b. l.: Vincentii Speculi Moralis Liber Secun | dus in quo de quatuor nouiffimis differi | tur. finit feliciter. 263^a l.: INCIPIT TERCIVS LIBER SPECVLI MORALIS | () Expeditio per dei | gratiam duobus | libris huius uolu | minis. *stb.* 473^b. l. a 2. *hasáb végén*: SPECVLVM. MORALE. FINIT. 474^a l.: DE VIRGINITATE. *Végén.* 474^b. l., 2. *hasáb*, 60. sor: nos habere cogitamus. diligentius custodire | debemus ne perdamus.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 62 sorral, 474 levél.

Inc. s. a. 1100. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; két részbe kötve, színes kezdőbetűkkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise és első és utolsó lapján ezen XV. századi bejegyzés: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tiernstain.* Az első rész 4^a. lapján lapszéli díszítés.

640. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum naturale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473 körül.)

I. kötet. 1a. l.: Incipit speculū naturale Vincentij beluacēfz | fratris ordinis p̄dicatorum. Et primo plogus d' | caufa fufcepti opis et eius materia. Primū. *Végén, 368b. l. 2. hasáb:* quo pacto fimul om̄es eo quo venerant agmine | redeunt.

II. kötet. 1a. l.: xxxix. Continentia libri deciminoni | () Ecimuf nonus liber incipit age | re stb. *9a. l.:* De opere fexte diei. Et primo de anima | libus. Guillerinus de conchis. *Végén, 325b. l. 26. sor:* perfricta funt. fed latiore in fine speculi hyfto | rialis. ppatefcunt. Amen.

2r., gót betűekkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 66 sorral, 2 kötet, I. 368, II. 325 levél.

Inc.s.a 1104. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; aranyval ékített színes kezdőbetűekkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise. Az I. kötet első levelén lapszéli disztítés, melyben mondat-szalagon az 1481. évszám olvasható. A kötetekben e XV. századi bejegyzés ismétlődik: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tiernstain.* A II. kötet 2a. lapján zöld tintával: *Liber venerande concionis canonicorum regularium egregii monasterii in Tirnstain foeliciter viventium.*

641. BENIGNUS (GEORGIUS). Mirabilia LXXVII reperta in opusculo magistri Nicolai de Mirabilibus. Flórenz, (Franciscus de Dino sajtóján, 1489.)

1a. l. a₁ jelzettel: GEORGIVS BENIGNVS | DE SALVIATIS ORDI | NIS MINORVM SA | CRE THEOLOGIE | PROFESSOR AD | MAGNANIMVM | LAVRENTIVM | MEDICEN | () VM PRI-DIE KA | lendas IVlias Anno | Salutis Nono Et Oc | tuagefimo fupra mille | stb. *Végén, 51b. l.:* τειος Impreffum Florentie.

4r., latin betűekkel, a—f₁₁ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 24 sorral, 51 levél.

V. ö. Hain, 2782.

Inc.s.a. 1460. Az előtábla belsején *FRANCISCI CAESARIS AVGVSTI MVNIFICENTIA* feliratú nyomtatott czímkével. Ez alatt: *Ex dono serenissimi archiducis Iosephi palatini bibliothecae musei nationis Hungaricae illatum Pestini, die 21. Octobris 1819.* Az 1a. lapon a flórenzi nagyhercegi könyvtár bélyege. A szövegben egykorú bejegyzések.

642. BESSARION (NICOLAUS). Adversus calumniatorem Platonis

stb. Róma, Sweynheym Konrád és Panartz Arnoldnál, (1469). 2r. 231 levél.

Hain, 3004.

Inc.s.a.1226. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

643. BETLER-ORDEN. Augsburg, Öglin Erhardnál.

1a.l.: Liber Uagatorum | Der Betler orden *10a.l.*: Getruckt zu Augspurg Durch Erhart öglin

4r, gót betűkkel, a—b₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33 sorral, 10 levél.

V. ö. Hain, 3016.

Inc.s.a.1360. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

644. BIBEL, Die goldene, nach Ordnung des ABC. Augsburg.

1a.l.: Ein Vorred diez büchs genant die | Guldin Bibel. Innhaltend belonung | der tugennt vnnd strouf der lafter. *2a.l.*: Ein Register diez büchs Innhaltend alle Capitel | diez wercks. nauch ordnung des latinischen a b c | mit sampt feinem teutfeh. wie du hie vnden siheft. *Végén, 218a.l.*: Hie endet die guldin bibel gedruckt zu Augspurg.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30 sorral, 218 levél.

Inc.s.a.1342. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

645. BIBEL, Nidersächsische oder Kölnische. (Köln, Quentell Henriknél, 1479 körül.)

1a.l. (fametszetű ornamentikával): () Je born der ewy | ger wyfheyt dat | wort gaedes ī dē | hogeftē sprekz: | *stb.* *2a.l. 1. hasáb 28. sor*: Hjr begynnen de boeke des olden Testa | mentes. *219b.l. 2. hasábon 20 sor*: Hyr gheet vth Jobs boke vnde | hyr nauolghet de pfalter.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 56 sorral, 1—219 levél, a többi hiányzik.

V. ö. Hain, 3141.

Inc.s.a.1142. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel s részben színezett fametszetekkel. Az előtábla belsejének felső bal sarkán XVII. századi kézzel: *Niederdeutsche Bibel zu Cölln gedruckt* (1480 áthúzza s más tintával utána írva:) 1470.

646. BIBLIA LATINA cum glossa ordinaria WALAFRIDI STRABONIS et interlineari ANSELMII LAUDUNENSIS. (Strassburg, Rusch Adolfnál, 1478—80 közt.) 2r. 4 kötet. I. 254, II 326, III. 340, IV. 289 levél.

Hain, 3173.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. s. a. 1110. Az I. kötet 1. és 5. levelén arannyal ékitett színes kezdőbetűk, az első levelen lapszéli diszítés, a szövegben színes kezdők. Az első üres levelen XVII. századi kézzel: *Numero primo, classe prima*. Más XVI. századi kézzel: *Litera anniversarii Ioannis Gossoldi canonici et vicarii reverendissimi episcopi Augustensis. Wir Ioannes von göttlicher verhehennkhnuss brobst stb.* Az oklevél kelte: *Nach der gepurth Christi vnsers lieben herren, tausend vier hundert vnnd in dem zway vnnd achzigisten jars.* A szöveg első levelén XVI. századi kézzel: *Liber monasterii sanctae crucis Augustae*. A II. és III. kötet első s második levelén arannyal diszített, a szövegben színes kezdőbetűk. Mindegyik kötetben a fentebbi kéztől ezen bejegyzés ismétlődik: *Numero primo, classe prima*. Ez alatt a II. kötetben: *Liber monasterii sanctae crucis Augustae*; a III. kötetben: *Ad usum fratrum Augustensium s. crucis*; a IV. kötetben: *In usum monasterii sanctae crucis Augustae*. E bejegyzések későbbi felülrások által majdnem olvashatatlanokká vannak téve.

Inc. c. a. 1110a. Aranyos és színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói minoriták ex-librise. A szöveg első levelén XVII. századi kézzel: *Liber monasterii Graesoviensis*. A 2. levél alján más XVII. századi kézzel: *Bibliothecae s. Dorotheae ordinis s. patris Francisci minorum conventualium*. Az ex-libris és ez utóbbi bejegyzés a II. és III. kötet első lapján ismétlődik. A IV. kötet előtáblájának belsején a boroszlói domonkosrendiek német, a szöveg első levelén latin ex-librisével.

647. BIEL (GABRIEL). *Epitoma expositionis canonis missae*. Tübingen, (Otmar Jánosnál, 1499.) 4r. 78 levél.

Hain, 3181.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 1.) Színes kezdőbetűkkel. A címlapon *Bibliothecae s. Georgii A(u)gustae V(indelicorum)* XVII. századi, későbbi kéz által kivakart felirat nyomai. (V. ö. a 444. és 578. számokkal.) A cím alatt a mű tartalmára vonatkozó XV. századi feljegyzés. A szövegben XVI. századi jegyzetek.

648. BLESSENSIS (PETRUS). *Epistolae*. (Köln, Therhoernen Arnoldnál, vagy Brüsszel, a Fratres communis vitae sajtóján.)

1a. l.: Incipit tabula epl'az Magiftri | petri Blefenfis bathonienfis archi | dyaconi Qua2 pma vicem plogi | cōtinet Ad regem anglie. 9a. l.: Incipiūt epiftole magiftri Petri | Blefenfis bathoniefis archidyaco | ni Qua2 pma vicem plogi otinet | Ad regem anglie 207a. l. 2. hasáb 32. sor: Expliciunt epiftole Magiftri pe | tri blefenfis bathonienfis archidy | aconi ;.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
2 hasábon 40 sorral, 207 levél.

V. ö. Hain, 3240.

Inc.s.a. 1282. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *Ad usum Iohannis Embe S. I.* A szöveg előtti üres lapon XV. századi kézzel: *In nomine patris et filii et spiritus sancti. Wilhelmus Wiers alias de Vyemer.* Más kézzel: *De observantia Daervan.* Ez alatt: *Pro conventu fratrum minorum de observantia in Dursten.* Ismét más kézzel: *Bruder Iacob van Nimwegen incola conventus Durstensis.* Ez alatt: *Bruder Ian van Dorsten.* Ez alatt: *Bruder Ian van Dursten Lichtart amicus fratris Antonii Stralene.* Az utolsó üres oldalon XVI. századi kézzel: *Blesens.* Alatta XV. századi theologiai tartalmú bejegyzés. Ez alatt XVI. századi kézzel: *Iohannes Gainer (?) est meus heres.* Más kézzel: *Iohannes Spileneck.*

649. BOCCACCIO (GIOVANNI). Kurzer Sinn von ehrlichen Frauen. (A «Compendium de praeclaris mulieribus» fordítása Steinhöwel Henriktől.) Ulm, Zainer Jánosnál, (1473.) 2r. 148 levél.

Hain, 3333.

Inc.s.a. 1206. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 6. és 9. lapon lombdiszítésű, egyebütt egyszerűbb színes kezdőbetűkkel és színezett fametszetekkel. Az előtábla belsején sárga szegélyű, kék mezejű keretben címertpajzs, melynek vörös mezejében sárga hármashalmon ezüst kanna látható. A 6a. lapnak Eleonora császárné, III. Frigyes hitvese címérével, az alsó- és felső-ausztriai címerekkel ékített kerete ki van színezve. A 8b. lapon XVI. századi kézzel: *Idem liber latine prodiit eodem anno, in cuius calce haec leguntur: Liber Iohannis Boccacii de certaldo de mulieribus claris summa cum diligentia amplius solito correctus, ac per Iohannem Czeiner de Reutlingen Vlme impressus fuit feliciter Anno dñi M. CCCC LXXIII.* E bejegyzés a 240. lapon ismétlődik.

650. BONAVENTURA (SANCTUS). Epistola de modo proficiendi compendioso.

1a l.: INCIPIT. EPISTOLA. DOMINI. BONAVENTV | RE. CARDINALIS. DE (*így*) MODO. PROFICIENDI | COMPENDIOSO. *Végén, 6b.l.:* Epistola domini Bonaventure Cardinalis. De | modo proficiendi compendiofo: Finit foeliciter

2r., latin betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül,
34 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 429 és 3506.

Inc.s.a. 1336. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején: *Caratteri di Giovanni Zainer, che fu il primo col fratello a*

stampari in caratteri latini in Germania. Impresso verso il 1472. in Ulma, col fratello Gunther stampario nel tempo stesso in Augusta. Primi stampatori di tali città. Raro.

651. BONAVENTURA (SANCTUS). Instructio novitiorum.

1a. l.: BREVIS ET VTILIS DOCTRINA IVVENVM: | DOMINI BONAVENTVRE CARDINALIS: OR | DINIS MINORVM. INCIPIT FOELICITER. 12b. l.: De informatione nouiciorum et iuuenum domini bonauē | ture Cardinalis ordinis fratrum minoꝝ. Finit foeliciter.

2r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30—34 sorral, 12 levél.

V. ö. Hain, 429 és 3508.

Inc.s.a. 1336. (coll. nr. 2.) Rubrumos kezdőbetűkkel.

652. BONAVENTURA (SANCTUS). Perlustratio in IV libros sententiarum. Nürnberg, Koburger Antalnál, (1491 körül). 2r. I. II. kötet. I. 204, II. 258 levél.

Hain, 3540.

Inc.s.a. 1320. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az I. kötet előtáblájának belsején XV. századi kézzel: *Bartholomaei de Monte Jeorgi sum.* Az *a₃* jelzetű lapon Henckel János sajátkezű bejegyzése: *Iste partes s. Bonaventure empte sunt per me Ioannem Henckel ab exequutoribus domini Bartholomaei artium baccalaurei plebani quondam in Villa Latina una cum repertorio. fl. duobus denariis XXV.* A 204a. lapon ugyane kézzel: *Ioannis Henckel.* A II. kötetnek szöveg előtti tiszta lapján XV. századi kézzel: *Liber domini Bartholomaei de Monte divi Georgii in Olazy plebani.* Az *A₁* jelzetű lapon: *Ioannis Henckel plebani Leutschoviensis.* Az utolsó lapon: *Ioannis Henckel plebani Leutzschoviensis.* A szövegben XV. és XVI. századi széljegyzetek, az utóbbiak Henckel kezétől, több helyen Temesvári Pelbárt Pomeariumára való hivatkozással.

653. BONAVENTURA (SANCTUS). Perlustratio in IV libros sententiarum. IV. köt. Freiburg, (Piscator Kiliánnál, 1493.) 2r. 236 levél.

Hain, 3541.

Inc.c.a. 1274. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az *a₂* jelzetű lapon XVII. századi kézzel: *Conventus Tremonsis ordinis fratrum praedicatorum.*

654. BONAVENTURA (SANCTUS). Quaestiones super primo sententiarum. (Eichstädt, Reyser Mihálynál.) 2r. 165 levél.

Hain, 3536.

Inc. s. a. 1146. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia ex-librisével. Az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével s másodlati bélyegével.

655. BONAVENTURA (SANCTUS). Soliloquium de quatuor exercitiis seu Dialogus hominis et animae. (Strassburg, Eggesteyn Henriknél.) 2r. 24 levél.

Hain, 3483.

Inc. s. a. 1228. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

656. BONAVENTURA (SANCTUS). Soliloquium de quatuor exercitiis seu Dialogus hominis et animae. (Antwerpen, Goes Mátyásnál.)

1a. l. a₂ jelzettel: In folioquū feu anime et hominis interioris dialogū | boneuenture Incipit feliciter Prologus | (F) Lecto genua mea ad patrem domini nostri | *stb.* *Végén, 45a. l.:* Tractatus sancti bōuenture doctoris feraphici cardinalis | et epi albanenfz de qtuor exercicijs p modū dialogi de cor | pore et aia traditus in quo anima interrogat et homo inte | rior respondet Finit feliciter.

4r., gót betűkkel, a—f₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33 sorral, 45 levél.

V. ö. Hain, 3485.

Inc. s. a. 1552. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

657. BONAVENTURA (SANCTUS). Tractatus varii.

1a. l.: Tractatus sancti bonauenture. | Regula oim in xpō viuere volentiū | Uiginti paffus bonoꝝ religioforū | De tribus ternarijs pctōꝝ infamibz | Expositio super pater noster. *2a. l.:* Incipit Epistola Eximii et deuoti doctoris Bonauētu | re que ē qfi qdā regula ⁊ institutio omniū pie ⁊ spūaliter in | xpō viuere volentiū Et distinguit' hec epistola in. xxv. me | morialia vt inferius patebit. *24a. l.:* Expliciunt Tractatus sancti Bonauenture.

4r., gót betűkkel, a—d₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 30 sorral, 24 levél.

Inc. c. a. 813. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett kezdőbetűvel.

658. BONIFACIUS VIII. P. M. Liber sextus decretalium. (Strassburg, Eggesteyn Henriknél.) 2r. 198 levél.

Hain, 3583.

Inc s.a. 1122. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lap *B* kezdőbetűjében csinos tollrajzban egy pápa alakja látható; alatta XVI. századi kézzel: *Liesborn.*

659. BREYDENBACH (BERNARDUS DE —). Die heiligen Reisen nach Jerusalem zu dem heiligen Grabe. 2r. 126 levél.

Hain, 3958.

Inc.s.a. 1190. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Feuerlein János Konrád nürnbergi tanácsos ex-librisével, mely a birtokos, czimerét ábrázolja, mondatszalagon *Iohann Conrad Feuerlein Ictus et Consil. Norimb.* felirattal. Az 1a. lapon: *Ex bibliotheca Viti Endres utriusque iuris doctoris 1635.*

660. CACCIALUPIS (IOANNES BAPTISTA DE —). De modo studendi.

Az 1a. lapon a cím: De modo studendi in | vtroqꝫ iure: cū noibꝯ | omniū scribētiū in | iure *1b. l.:* Ad clarissimum virū dñm Aruoldū (*igy*) zum Lufft vtri | ufqꝫ iuris doctorē: officialē Curie ep̃alis Basiliē. | *stb. 2a. l.:* Tractatus de modo studendi in vtroqꝫ Iu- | re p̃ decē documēta: cum noibꝯ p̃stantioꝝ scri- | bentium: tam canonifarū qꝫ legistarū vfqꝫ ad | hec tempora: editus p̃ famosissimū vtriufqꝫ iu- | ris doctorem dñm Iohānē baptistā de gazalu- | pis de sancto Seuerino: tunc cathedram iuris | ciuilib ordinarie de mane: in alma vniuersitate | feneñ. regentem: nunc vero aduocatum cōfisto | rialem rote et palatii apostolici. *13b. l. 38. sor:* Finis laus deo. | Reliqua cōsiderate p̃ vos: ꝛ omī studio inuigiletis: vt tandē cōlequa- | mini qd' cōmuniter optamus: qd' nobis cōcedat altissimus deꝯ: Amen. | Finitur feliciter. | Hoc quicūqꝫ leges opus: atqꝫ in iure studēdi | Doctrinam: Autori dicito! dulce vale.

4r., gót betűkkel, A—B₃ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 44 sorral, 13 levél.

V. ö. Hain, 4209 és 11476.

Inc.s.a. 1470. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon Kazinczy Ferencz bejegyzése: *Auctore Ioanne Bapt. de Gazalupis de sancto Severino; avvocato consistoriali rotae et palatii apostolici, antea professore universitatis Senensis.*

661. CAESAR (CAIUS IULIUS). Oratio Vesontione belgice ad milites habita. (Aquila, Rotwil Ádám.) 4r. 10 levél.

Hain, 4229. M. Könyv-Szemle, 1877. 305. l.

Inc. s. a. 1504. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

662. CALDERINUS (DOMITIUS). *Commentarii in Iuvenalem etc.* (Velence.) 2r. 61 levél.

Hain, 4238.

Inc. s. a. 1230. Lipp Vilmos tanár ajándéka. 1874. szeptember 2.

663. CAMPANUS (IOANNES ANTONIUS), episcopus Aprutiensis. *Oratio in conventu Ratisponensi dicta ad exhortandos principes Germanorum contra Turcos et de laudibus eorum.* (Róma, Planck Istvánnál.) 4r. 12 levél.

Hain, 4289.

Inc. s. a. 1535.

664. CAMPANUS (IOANNES ANTONIUS), episcopus Aprutiensis. *Oratio in conventu Ratisponensi dicta ad exhortandos principes Germanorum contra Turcos et de laudibus eorum.* (Róma, Planck Istvánnál.) 4r. 12 levél.

Hain, 4290.

Inc. s. a. 1539. Rubrumos kezdőbetűkkel.

665. CANDIDUS (PETRUS). *De hominis genitura.* (Róma, Gensberg Jánosnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 4314.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az utolsó lap alján, a *Finis* után rubrummal: *Anno 1482. in die s. Antonii.*

666. CANDIDUS (PETRUS). *De hominis genitura.* Vicenza, Achates Lénárdnál. 4r. 8 levél.

Hain, 4319.

Inc. s. a. 1500. (coll. nr. 1.)

667. CANONES poenitentiales seu Textus canonum poenitentialium de summa fratris Astensis extractus. (Bécs, Winterburg Jánosnál.) 4r. 4 levél.

Hain, 4343.

Inc. s. a. 1360. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

668. CANONISATIO beatae Catharinae 4r. 18 levél.

Hain, 4704.

Inc. c. a. 1092. (coll. nr. 1.)

669. CANTIPRATENSIS (THOMAS). Bonum universale de proprietatibus apum. (Köln. Koelhoff Jánosnál, 1480 táján.) 2r. 133 levél.
Hain. 3644.

Inc.s.a.1210 (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az utolsó előtti levél b. oldalán XVI. századi kézzel: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii.*

670. CARACCIOLUS (ROBERTUS). Opus quadragesimale, quod de poenitentia dictum est. 2r. 283 levél.
Hain, 4420.

Inc.s.a.1168. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia ex-librisével. Az 1a. lapon a borozslói egyetemi könyvtár bélyegével.

671. CARO (HUGO DE SANCTO —). Expositio missae seu Speculum ecclesiae. (Róma, Eucharius Silbernél.)

1a. l.: Incipit expositio misse secundum fratrem | hugonem Cardinalem ordinis predicatorum. *Végén, 8b. l. 36. sor:* Itē in | missa p̄ dñctz dñ r̄q̄scāt ī pace q̄ optat eis q̄es et̄na f̄is est.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 8 levél.

V. ö. Hain. 8980 (tévesen 8680).

Inc.c.a.773. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

672. CARO (HUGO DE SANCTO —). Expositio missae seu Speculum ecclesiae. (Róma.) 4r. 10 levél.

Hain, 8982.

Inc.s.a.1488. (coll. nr. 1) XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

673. CASSIA (SIMON DE —). Expositio super totum corpus evangeliorum. (Strassburg, 1485 előtt.) 2r. 379 levél.

Hain, 4557.

Inc.s.a.1136. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel s XVI. századi bejegyzésekkel.

674. CASSIODORUS (MAGNUS AURELIUS). Historia tripartita de regimine ecclesiae primitivae. Páris, Regnault Ferencznél, (1500).

1a. l. a cím A₁ jelzettel (vörös és fekete nyomással): Hyftoria tripartita | Caffiodori fenatoris viri dei de regi | mine ecclesie primitivae feliciter icipit. *Alatta a nyomdász jegye.* Venalis habetur apud diuū Claudium | vici sancti Iacobi in edibus Francisci

Re | gnault vniuerſitatis parrhifiorum librarii. 2a.l.: In hoc corpore cō | tinentur hyſtorie eccleſiaſtice ex | Socrate ſtb. 160a.l.: Hiſtorie eccleſiaſtice | expliciſt liber duode | cimus et vltimus | Gloria idiuidue | trinitati Pax | legentib⁹ Cre | dulitas audi | entibus Vita | acientibus. AMEN. 161a.l.: (I) Neipit tabu | la hui⁹ libri. | Abacuth. 176a.l. 2. *hasáb*: Finit tabula.

4r., gót betűekkel, A—V₈, x—y₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 44 sorral, 176 levél.

Inc.s.a. 1484. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi, rubrummal írt lapszéli jegyzetekkel.

675. CASTRO NOVO (VINCENTIUS DE —). Disputatio de conceptione beatae virginis Mariae.

Az 1a.lapon a cím: Hic liber ducentoꝝ ⁊ sexaginta | ſcōꝝ ac doctoꝝ p̄clariffimoꝝ: v̄- | ginē Mariā in originali pctō fo | re cōceptā dicētiū cōtinet dicta: | ſic cogētia: ut quifquis ea ſince | rit' flege' uoluerit: p̄puto uelit no | lit: tantoꝝ uiroꝝ potius q̄ ppri | as amplecti cogetur ſentētiās. 2a.l.: () Ractatus notabilis ad requiſitiōem ⁊ inſtatiā | illuſtriſſimi excellētiffimiqꝝ p̄cipis. dñm hercu | lis ducis ferrariēñ p̄ frēm vincētiū de caſtro nouo | ſtb. 4a.l. 23. sor: Ad illuſtriſſimum ⁊ excellentiffi | mum ducem dominū. dominū | Herculeꝝ ferrariēñ Epiſtola fra | tris Vincentij de caſtro nouo ſa | 4b.l.: cre theologie profeſſoris p̄clari | ordinis predicatorū narratiua | diſputationis facte de materia | conceptionis beate Marie ſemp | glorioſiffime uirginis coram cel | ſtitudine ſua feliciter incipit. 140a.l. 23. sor: Et ſic eſt finis in laudē c̄reatoris.

4r., gót betűekkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30 sorral, 140 levél.

Inc.s.a. 1492. (coll. nr. 1.) Rubrumos kezdőbetűekkel. A cím felett Georgius Viterficiſ polgári czímerjegye alatt: *F(rater) G(eorgius.)* Alatta XVII. századi kézzel: *Conuentus Tremonenſis ordinis fratrum praedicatorum.* A cím alatt más kézzel: *Conuentus Tremonenſis.*

676. CASUS papales, episcopales et abbatiales. 4r. 4 levél.

Hain, 4671.

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

677. CATO (DIONYSIUS). Ethica seu disticha de moribus amplissimo commentario illustrata. (Ulm, Zainer Jánosnál.) 2r. 380 levél.

Hain, 4710.

Inc. s. a. 1208. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régebbi latin s újabb német ex-librisével.

678. CAVICEUS (IACOBUS). Urbium dicta ad Maximilianum I. Romanorum regem. 4r. 5 levél.

Hain, 4805.

Inc. s. a. 1506. Az előtábla külsején: *N. 41. L(iterati) Nemes S(ámuel). 1841.* Belsején Jankovich Miklós írónnal írt bejegyzése: *Cavicei Iacobi Parmensis Oratio sex matronarum seu orbis Christiani urbium ad Maximilianum caesarem post fugatum caesumque regium Pannonicum ad Albam Regalem exercitum. S. a. 1491. in 4-to.*

679. CHAMPERIUS (SYMPHORIANUS). Practica nova in medicina. 4r. 149 levél.

Hain, 4907.

Inc. s. a. 1519. Péchy Ferencz könyvtárából. A szöveg előtti két levelen XVIII. századi kézzel írt receptek. A címnap *a.* oldalán XVII. századi kézzel: *Ex libris Balthasaris Berzeviczy senioris.* Ez alatt más kézzel: *Fine caret pietas, cetera mortis erunt.* Az *a_{ij}* jelzetű lapon XVIII. századi kézzel: *Ex libris Sigismundi Péchy iunioris.* A szövegben XVI. századi, részben rubrummal írt jegyzetek; a könyv végéhez kötött 1—24 üres levelen ugyanezen s más XVI. századi kéztől származó latin, közben XVIII. századi tót, a 4 utolsó (26—29.) üres levelen, az elő- és hátsó tábla belsején, a szöveg elé kötött 2 üres levelen, a címnap *b.* oldalán s az *a_{iii}* jelzetű levél *b.* oldalán (ez utóbbi helyen *Anno 1689. die 11. Iunii* kelettel), s a LX. sztt levél után betoldott 4 levelen XVII. századi magyar orvosi receptek.

680. CHIEREGATUS (LEONELLUS). Oratio coram Alexandro VI. in publicatione confoederationis initae inter ipsum ac Romanorum et Hispaniae reges etc. 4r. 6 levél.

Hain, 4963.

Inc. s. a. 1493. Farkas Lajos könyvtárából. Fametszetű kezdőbetűkkel.

681. CHYROSOSTOMUS (SANCTUS IOANNES), episcopus Constantinopolitanus. Homiliae XLIV super psalmum Misere et epistolas s. Pauli. 2r. 106 levél.

Hain, 5028.

Inc. s. a. 1172. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Andreas Hippolyti Oppoliensis possidet me iure empticio.* Alatta más kézzel: *Sum e supellectile librorum Iacobi Koskii.* Rubrummal írt egykorú lapszéli jegyzetekkel.

682. CHRYSOSTOMUS (SANCTUS IOANNES), episcopus Constantinopolitanus. Sermones de patientia in lob etc. (Esslingen, Fyner Konrádnál, 1475.) 2r. 30 levél.

Hain, 5025.

Inc. s. a. 1254. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A colophon után egykorú kéztől, rubrummal: 1475.

683. CICERO (MARCUS TULLIUS). Epistolae LXIX selectae ad Lentulum et alios. 4r. 40 levél.

Hain, 5222.

Inc. s. a. 1526.

684. CLUSA (IACOBUS DE —) SEU DE PARADISO. Tractatus de animalibus exutis a corporibus seu de apparitionibus animarum.

1a. l. rubrummal: Iacobi de paradi | fo Theologi doctiffimi ordinis Car | thusien. de animabus a corpo | ribus exutis Tractatus cō | pendiofe ac studiofe | collectus. *Végén, 26b. l. 28. sor:* deus fit benedictus. | FINIS. *27a. l.: DE MORTE EPIGRAMMA. 29a. l.:* Difpone domui tuę: quia morieris: | T w *Alatta a nyomdász jegye, gyaníthatólag az esslingeni Fyner Konrádé.*

4r., latin betűkkel, A—E₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 29 sorral 28 levél.

Inc. s. a. 1406. A czímlapon rubrummal: *Ad usum fratris Eucharii Prey soceri... 1544.* Alatta: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

685. COMESTOR (PETRUS). Historia scholastica. (Köln, Zell Ulriknál, 1473 előtt.) 2r. 304. levél.

Hain. 5530.

Inc. s. a. 1264. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

686 CONCORDIA HUNGARICA seu Capitula pacis Posoniensis.

1a. l.: Concordia Hungarica inter Sereniffimos | & Gloriofiffimos principes et dños Dium | Fridericū terciū Ro. Imperatorē. &c. et Inui | ctiffimū principē & dñm dñm Maximilianū | Ro. et Hungarie Regem. &c. Augustos ex | vna et Sereniffimū Wladiflaum Hungarie | et Boemie Regem Inclitumqz regnū Hun | garie exaltera Pofonij conclufa. *2a. l.:* Nos Wladiflaus dei gratia Hungarie | Bohemie Dalmacie Croacie Raine Seruie Gallicie | Lodomerie Comanie Bulgarięqz Rex *stb. 81b. l. a 31. sorban:* Datum Bude in festo beati | Nicolai Episcopi et Confessoris. Anno dñi Millefimo

Quadringentefimo | Nonagesimo primo. Regnorum nostrorū Hungarie Anno secundo. Bohe | mie vero Vigesimo primo. | Commissio propria dñi Regis.

2r., gót betűkkel, 1—8 jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 46 sorral, 8 levél.

Inc.s.a. 1326.

687. CONSUETUDINES FEUDORUM. (Iustinianus «Institutiones» cz. munkájának függeléke.)

1a. l. rubrummal: Incipiūt cōsuetudines | feudorum. Et primo de | hijs qui feudum dare | possunt. Et qualiter ac | quiratur et retineatur. | () Via de feu | dis tracta | turi fum9 | *stb. Végén, 38a. l. 2. hasáb 24. sor:* icurrať jmpialĩ animaduer | fione nichilomin9 punied9.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 47 sorral, 38 levél. A szöveg, a két utolsó levelet kivéve, a magyarázatok közepét foglalja el.

Inc.s.a. 1128. Az előtábla belsején Schwarz Keresztély Gottlieb altorfi tanár ex-librise. Az első levélen aranynyal díszített színes kezdőbetű, a szövegben színes kezdők és egykorú jegyzetek.

688. COPIA bullae concilii Basiliensis cum epistola b. ANSELMII de conceptione virginis Mariae. (Köln, Guldenschaff Jánosnál.) 4r. 6 levél.

Hain, 5681.

Inc.s.a. 1496. (coll. nr. 2.)

689. CORNELIUS NEPOS. De vita virorum illustrium. Velenceze, Bernardinus de Vitalibus sajtóján.

Az 1a. lapon a cím: Aemilii Probi Historici Excellentium | Imperatorum Vitae. *1b. l.:* PROEMIVM | AEMILII PROBI VIRI CLARISSIMI DE VITA | EXCELLENTIVM IMPERATORVM LIBER. *50b. l. 16. sor:* Aemilii Probi De Viror Illustriū Vita. Finis. *Utána a mutató s ennek végén:* Impreſſum Venetiis per Bernardinum Venetum.

4r., latin betűkkel, a—n₂ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 29 sorral, 50 levél.

V. ö. Hain, 5732.

Inc.s.a. 1469. (coll. nr. 1.) Farkas Lajos könyvtárából. Az előtábla

belsején XV. századi kézzel: *Liber Henrici Bockholt theologie doctoris praepositi ac canonici Lub(ensis?), prothonotarii apostolici*. Más kézzel: *Emptus Rome anno 1511. 8 gr.* A címlapon a colligatum XV. századi tartalomjegyzéke s ez alatt XVII. századi kézzel: *Iohannes Zerdlerus*.

690. CORVUS (ANDREAS). Chiromantia.

Az 1a. lapon a cím: Excellentiffimi et fin | gularis viri in chiromantia exerci | tatiffimi Magiftri Andree Corui | Mirandulensis. *2a. l.:* ANDreas Corui Ioāni Fra | cifco Cōgahe Mātue mar | chioni optime merito fumma cum | reueretia. S. P. D. stb. *88b. l. 7. sor:* hic adeo prob9 est: vt nihil meli9 dici queat.

8r., gót betűkkel, A—L₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 31 sorral 88 levél.

V. ö. Hain, 5776.

Inc.s.a. 1414. A végén, úgy látszik, csonka.

691. CRACOVIA (MATTHAEUS DE —). Dialogus rationis et conscientiae de frequenti usu communionis. 4r. 17 levél.

Hain, 5807.

Inc.s.a. 1348. (coll. nr. 4.) A címlapon *Bibliothecae s. Georgii A(u)gustae V(indelicorum)* XVII. századi, későbbi kéztől kitörült felirat nyomai. (V. ö. a 444., 578. és 647. számokkal.) Utána üres levelen az úrvasorára vonatkozó XV. századi kézzel írt értelmezések.

692. CRASTONUS SEU CRESTONUS (IOANNES). Vocabulista Latino-Graecus. (Milano.) 4r. 114 levél.

Hain, 5815.

Inc.c.a. 877. (coll. nr. 4.) XVI. századi latin és görög lapszéli jegyzetekkel.

693. CREATIO Adami etc. 4r. 8 levél.

Hain, 79.

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

694. CUBA, (IOANNES DE —). Hortus sanitatis. 2r. 360 levél.

Hain, 8941.

Inc.s.a. 1246. (coll. nr. 1.) A címlapon a felső XVI. századi bejegyzés olvashatatlaná törülve, az alatta levő pedig kivakarva. A cím alatt XVII. századi kézzel: *Sum M. Laurentii Hebich medicinae studiosi*. Az előtábla belsején s a szöveg előtti 6 levelen kólika, epidémia, főveny, láz és podagra elleni receptek a XVI. század elejéről. A szöveg után következő 5 levelen XVII. századi kézzel írt mutató.

695. CUBA, (IOANNES DE —). Hortus sanitatis, (Strassburg, Prüss Jánosnál, 1487 körül.) 2. 358 levél.

Hain, 8942.

Inc.s.a. 1244. 241. és 242. levele hiányzik. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A címlap s a szövegképek egy része ki van festve. A címlapon a boroszlói Sz.-Mátyás-templom ex-librise. A könyv címe alatt, későbbi kéztől keresztülhúzva: *Adamus Albinus F. Sil. anno dei hominis 1635.*; a következő sor kitörülve. Más XVII. századi kézzel: *Pfarrer zu Olbendorff*. Ismét más kézzel: *Georgius Felckel Strel. Sil. p. t. pharmacop. ducalis aulicus Bregensis. 10. Februarii 1661.* Mind e feliratok szintén át vannak húzva. Legalul: *Bibliothecae hospitalis s. Mathiae Wratislaviae. Repositorium 12. littera A. num. 26.* Az előtábla belsején a könyvnyomtatás feltalálására és a Pinax Theatri Botanici Caspari Bauhini (Bázel, 1623.) cz. műre vonatkozó XVII. századi feljegyzések. A hátsó tábla belsején Amerika felfedezését s a föld első négy körülhajózását érintő XVII. századi jegyzetek.

696. CYPRIANUS (CAECILIUS). De duodecim abusivis saeculi. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 12 levél.

Hain, 5899.

Inc.s.a. 1444. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A 12b. és 13a—b. üres lapokon XV. századi kézzel s rubrummal írt theologiai szöveg: *Incipit alphabetum de scola dei.*

697. CYPRIANUS (CAECILIUS). Epistolae. (Memmingen, Kunne Albertnél.) 2r. 131 levél.

Hain, 5895.

Inc.c.a. 279. (coll. nr. 2.) A leubusi kolostor könyvtárából.

698. DANIEL PROPHETA. Expositio somniorum 4r. 6 levél.

Hain, 5926.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

699. DANIEL PROPHETA. Interpretationes somniorum. 4r. 10 levél.

Hain, 5930.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 9.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

700. DEFECTUS in missa occurrentes. (Róma.) 4r. 8 levél.

Hain, 6075.

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

701. DEFECTUS in missa occurrentes. 4r. 6 levél.

Hain, 6077.

Inc.s.a. 1488. (coll. nr. 2.)

702. DIALOGUS inter clericum et militem super dignitate papali et regia. Köln, Quentell Henriknél. 4r. 9 levél.

Hain, 6116.

Inc.s.a.1496. (coll. nr. 5.) Csonka, csak a *Bb_{ii}* és *Bb_{iii}* levele van meg. Hozzákötvé *Ioannes Picus Mirandulæ comes: Disputationes adversus astrologos* című munkájának 1502-iki deventeri kiadása.

703. DIOMEDES et alii grammatici veteres. (Velenceze), Jenson Miklósnál, (1476.) 2r. 170 l.

Hain, 6214.

Inc.s.a.1200. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. századi lapszéli jegyzetekkel. Az utolsó lapon ugyane kéztől származó bejegyzéssel: *Hunc emi librum ego Petrus Bergolochus Bononiensis, anno domini Mcccclxxxviij. mense Novembris.*

704. DONDIS (IACOBUS DE —). Aggregator Paduanus de medicinis simplicibus. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1470 körül.) 2r. 284 levél.

Hain, 6395.

Inc.s.a.1132. Az 1^a. lapon felül XVII. századi kézzel: *Collegii Caroli IV. Medic. nr. 15.* Ugyane lap külső szélén XVIII. századi kézzel: *Disce Macari legere librum hunc et sapiens eris proximoque prodesse poteris. Rau... In contestationem affectus erga rdum Macarium Nurzinseky... cum clausula, ne a patribus Seraphicis reformatis vilipendatur, sed ad usum prefatorum patrum conservetur.*

705. DRACOLE WYDA. (1480.)

1a. lapon a cím: Uan deme quaden thyraē | Dracole wyda. *Alatta a vajda fametszetű arczképe.* *1b. l.:* Uan eyneme bofen tyranne | ghenomet Dracole wyda. | Na der bort vnſes (*így*) herē ihesu crifti. M.cccc | lvj. yaer hefft deffe Dracole wyda vele ſchreke | like wunderlike dink ghedan vnde bedreuen in | walechyen vnde ok in vngaren. *Végén, 6^a. l. 12. sor:* ke dede. do he eyn criften was worden

4r., gót betűkkel, 6₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül 29 sorral, 6 levél.

M. Könyv-Szemle, 1877. 312. l.

Inc.s.a.1498. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

706. DURANTI (GUILLELMUS). Rationale divinorum officiorum. 2r. 198 levél.

Hain, 6462.

Inc.s.a. 1134. Jankovich Miklós gyűjteményéből; festett kezdőbetűkkel és rubrumokkal. A szöveg előtti 2. üres lapon: *I. M. Barth 1746.*

707. DURANTI (GUILLELMUS). Repertorium aureum super toto corpore iuris canonici. (Köln, Zell Ulriknál, 1475 körül.) 2r. 237 levél.

Hain, 6518.

Három példány.

Inc.s.a. 1290. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon XV. századi kézzel: *Aere Ioannis Vollerti pastoris in Bulleren liber iste emptus.* Alatta XVI. századi írással: *Ioannes Hauckesbeckiensis alias Ebelinck.* Az 1a. lapon: *Liber societatis Iesu collegii Monasteriensis anno 1613.*

Inc.s.a. 1290a. Rubrummal festett kezdőbetűkkel s néhány egykorú lapszéli jegyzettel.

Inc.s.a. 1290b. Tollrajzos kezdőbetűkkel és egykorú széljegyzetekkel.

708. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. (Augsburg, Froschauer Jánosnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 6606.

Inc.s.a. 1508. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

709. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. 4r. 8 levél.

Hain, 6612.

Inc.s.a. 1432. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

710. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. Augsburg, Sorg Antalnál. 4r. 8 levél.

Hain, 6613.

Inc.s.a. 1372. Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

711. EPISTOLAE magni Turci interprete LANDIVIO. (Róma, Han Ulriknál.) 4r. 14 levél.

Hain, 10496.

Inc.s.a. 1390. (coll. nr. 2.) Néhány egykorú széljegyzettel.

712. EPISTOLA super historia nova undecim millium virginum.

Az 1a. lapon a cím: Epistola ad virgines xpi vni | uerfas super hyftoria noua | vndecim milimū (*így*) virginum. . . *2a. l.* Aij *jelzettel:* Incipit Epistola ad v̄gines xpi | vniuerfas sup hyftoria noua vndecim milin (*így*) virginū | celitus nuper reuelata. *Végén,* 33b. l. 23. sor: Conuertam corda patrum in filios. | Deo gratias.

4r., gót betűkkel, A—E₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33—34 sorral, 33 levél.

V. ö. Hain, 6621 és 8742.

Inc.s.a.1546. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel. Az előtábla belső borítékát 1412-iki latin hártyaoklevél töredéke képezi, melynek felső szélén polgári címmerjegy mellett *Iesus...* *Orate pro Iohanne Cramenkel* (?) XV. századi bejegyzés olvasható. A címnap alatt a munka tartalmára vonatkozó egykorú latin bejegyzés.

713. FABER (WENCESLAUS). *Tabulae verarum solis et lunae coniunctionum.* 4r. 8 levél.

Hain, 6860.

Inc.c.a.765. (coll. nr. 3.)

714. FERRERIUS (VINCENTIUS). *Opusculum de fine mundi.* (Augsburg, Froschauer Jánosnál.)

Az 1a. lapon a cím: Mirabile Opusculū sancti | Vincentii ordinis predica | torū, de fine mundi. | In quo potiffimū continentur tria. | Primū de casu siue ruina vite spiritualis. | Secundum de ruina dignitatis ecclesiastice. | Terciū de ruina fidei catholice. | *stb.* Ad postremū de duplicis antichristi aduentu mixti fei | licet et puri. *Végén, 16a. l. 31. sor:* cum deo patre in vnitae spirituffancti. Amen. | Laus deo.

4r., gót betűkkel, a—d₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 16 levél.

V. ö. Hain, 7017.

Inc.s.a.1418. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

715. FERRERIUS (VINCENTIUS). *Opusculum de fine mundi.* Nürnberg, Zeninger Konrádnál.

1a. l. aij jelzettel: Mirabile opusculū sancti vincēcij ordinis p̄di | catoꝝ: de fine mūdi. In quo potiffimū cōtinēt tria. Primū de casu siue ruina vite spūalis. Secūdū de | ruina dignitatis ecclesiastice. Terciū de ruina fidei | catholice *stb.* Ad postremū de duplicis antichristi aduentu. | mixti feꝝ ⁊ puri. *Végén, 15a. l.:* Explicit szmo fcti vincētij ordinis p̄dicatoꝝ d' fine | mnudi: (*így*) canonizati anno dñi. M.cccc.lv. impref | fus p conradū zeninger ciuem nurembergenfem.

4r., gót betűkkel, a—b₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 32 sorral, 15 levél.

Inc.s.a. 1388. Rubrumos kezdőbetűkkel. Az *a_{ij}* jelzetű lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.*

716. FICINUS (MARSILIUS). De religione Christiana. (Velence, 1482.)

Az 1a. l. hiányzik. 2a. l. aij jelzettel: MARSILII FICINI FLORENTINI LIBER | de christiana religione ad Laurentiū medicē patrie | feruatorem prohemium Quod inter sapientiam re | ligionemqz maxima cognatio est. *88b. l. 25. sor:* mori parati sunt *89a. l.:* TABVLA. | Incipit Tabula capitulorū oim que | in hoc libro cōtinētur Quorū primū ē *stb.* *89b. l. 17. sor:* FINIS TABVLE.

4r., latin betűkkel, a—r₅ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 34 sorral, 89 levél.

Inc.s.a. 1490.

717. FLORUS (LUCIUS ANNAEUS). Epitome rerum Romanarum. Siena, Rodt Zsigmondnál. 4r. 56 levél.

Hain, 7201.

Inc.s.a. 1524. (coll. nr. 2.) Horvát István könyvtárából. Az 56b. lapon: *Iste liber pertinet ad Tomam Bornemisza. 1578.* Alább: *Ioannes Bornemisza*, s egyéb, később kivakart bejegyzések.

718. FORTUNATIANUS (CHIRIUS CONSULTUS). Rhetoricorum libri III. (Velence, Bernardinus de Vitalibus sajtóján.) 4r. 72 levél.

Hain, 7305.

Inc.s.a. 1469. (coll. nr. 6.) Farkas Lajos könyvtárából.

719. FUSIGNA (IACOBUS). Libellus artis praedicationis. (Köln, Unckel Bertalannál, 1475 körül.)

1a. l.: Incipit libellus artis p̄dica | cionis opositus a fratre iacobo | fufingnam ordinis frat̄ p̄di | catorum. *22a. l., 2. hasáb, 29. sor:* Et sic est finis libelli | de arte p̄dicandi | Percuciēs clez̄ fine p̄ea cafib' | iftis. Ludens. ignorans. te de | fendendo. docendo. iuffu plati | fi p̄monitus ferat arma. fi cū | coniūcta michi repio muliere | Deo gracias. *22b. l.:* Incipit phemiū de arte be | ne moriendi. *32a. l., 1. hasáb, 30. sor:* Explicit liber de ar | te bene moriendi. | Et sic est finis. *32b. l.:* () T sacerdos cauci9 | in speciali circa peni | tēcias arbitret' *stb.* *36a. l., 2. hasáb, 22. sor:* Expliciūt canones p̄males.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 38 sorral, 36 levél.

V. ö. Hain, 7399.

Inc. c. a. 309. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. A legutolsó lapon rubrummal bejegyezve: *Istum librum apportavit frater noster Gerhardus Oppenpoll de Holt.*

720. GALEOTTUS MARTIUS. Liber de homine. 2r. 75 levél.

Hain, 7433.

Inc. s. a. 1338.

721. GERSON (IOANNES). Alphabetum divini amoris de elevatione mentis ad deum. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 28 levél.

Hain, 7631.

Inc. s. a. 1494. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

722. GERSON (IOANNES). Conclusiones de diversis materiis moralibus seu de regulis mandatorum. (Esslingen, Fyner Konrádnál.) 2r. 17 levél.

Hain, 7641.

Inc. s. a. 1240. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Miniummal festett kezdőbetűkkel.

723. GERSON (IOANNES). Conclusiones de diversis materiis moralibus seu de regulis mandatorum. Nürnberg, (Sensenschmid Jánosnál.) 2r. 19 1/2 levél.

Hain, 7646.

Inc. s. a. 1296. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

724. GERSON (IOANNES). De cognitione castitatis et pollutionibus diurnis. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 16 levél.

Hain, 7692.

Inc. s. a. 1494. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

725. GERSON (IOANNES). De custodia linguae. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 6 levél.

Hain, 7682.

Inc. c. a. 1494. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

726. GERSON (IOANNES). De efficacia orationis. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 38 levél.

Hain, 7687.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

727. GERSON (IOANNES). De pollutione nocturna, an impediatur celebrantem vel non. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 15 levél.

Hain, 7696.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres *a.* lapon XV. századi kézzel: *Liber sanctorum martirum Cosme, Damiani et beatissimi Symeonis monasterii in Leyborn* (így). A *b.* lapon a colligatumnak ugyane kézzel írt mutatója. A szöveg 1a. lapján XVII. századi kézzel: *Liesborn, columna I. classe 1.* A szövegben XVIII. századi jegyzetek.

728. GERSON (IOANNES). De pollutione nocturna, an impediatur celebrantem vel non. (Esslingen, Fyner Konrádnál, 1480.) 4r. 18 levél.

Hain, 7699.

Inc.s.a. 1446. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

729. GERSON (IOANNES). De remediis contra pusillanimitatem etc. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 13 levél.

Hain, 7705.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

730. GERSON (IOANNES). De statibus ecclesiasticis, sermo de signis ruinae ecclesiae etc. (Augsburg, Froschauer Jánosnál.) 4r. 16 levél.

Hain, 7667.

Inc.s.a. 1376.

731. GORICHEM (HENRICUS DE —). Tractatus de superstitionibus quibusdam casibus. (Esslingen, Fyner Konrádnál.) 2r. 14 levél.

Hain, 7809.

Inc.s.a. 1268. Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

732. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Deventer, (Paffroet Rikárdnál).

Az 1a. lapon a cím: Officiū miffe. *2a. l. aij jelzettel:* Tractatus expositiōe miffe Edit9 a fra | tre guilhelmo de gouda ordinis minoꝝ. de ob | feruatia feliciter incipit *29b. l.:* Tractatulus

fratris Guilhelmi de gouda. | ordinis minoru d' obseruatia de expofitiōe mif | fe finit feliciter Impreffū dauatrie in impreffu | ra platee epifcopi.

4r., gót betűkkel, a—d₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 28 sorral, 29 levél.

V. ö. Hain, 7821.

Inc.s.a. 1402. (coll. nr. 2.) Rubrumos kezdőbetűkkel.

733. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Köln.

Az 1a. lapon a cím: Expositio (*így*) miferioru | miffe et verus modus | rite celebrandi *1b. l.:* Tractat9 de expōne miffe editus a frē Guilhelmo de Gou | da ordinis minoꝝ. de obfzuantia Incipit feliciter. *Végén, 18a. l.:* Tractatulus fratris Guilhelmi de Gouda. ordinis mino | rum de obfzuantia. de expōne miffe ꝛ de modo celebrandi finit | feliciter. Impreſſus Colonie. Circa fummum cuilibet facer | doti fumme neceſſarius.

4r., gót betűkkel, a—c₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 38 sorral, 18 levél.

Inc.s.a. 1496. (coll. nr. 8.) A címlapon és a szövegben egykorú bejegyzések.

734. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Strassburg, Knoblouch Jánosnál. 4r. 16 levél.

Hain, 7829.

Inc.s.a. 1424. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi széljegyzetekkel.

735. GRESEMUNDUS (THEODORICUS). Dialogus Podalyrii cum Catone de furore germanico diebus genialibus carnis privii. 4r. 12 levél.

Hain, 8049.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

736. GUILLERMUS SEU GUILERINUS. Opera. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 282 levél.

Hain, 8300.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

Inc.s.a. 1344. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején a frankfurti akadémia régebbi ex-librisével. A 2a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével s másodlati bélyegével.

Inc.s.a.1344a. Az előtábla belsején a sagani ágostonrendiek exlibrise. A 2a. lapon: *Catalogo inscriptus canonicorum regularium Sagani ad divam virginem anno 1680.* Néhány egykorú széljegyzettel.

737. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De fide et legibus. (Augsburg, Zainer Günthernél, 1469.) 2r. 139 levél.

Hain, 8317.

Inc.s.a.1334. Az előtábla belsején a boroszlói ágostonrendiek exlibrise. Felette XVI. századi kézzel: *Hunc librum dedit nobis venerabilis vir magister Erasmus Mewrer, olim predicator ad sanctam Elizabet qui obiit anno 1502. ultima die Marcii, que fuit feria quarta sub octavis pasce, cuius anima requiescat in pace.* A szöveg előtti üres lapon XVII. századi kézzel: *R. 9. S. 9. N. 69.* (ez áthúzva s fölébe írva:) *R. 9. Ser. 1. Nr. 17.* Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Bibliothecae canonicorum regularium s. Augustini Wratislaviae ad divam virginem in Arena inscriptus;* más kézzel hozzáírva: *1737. die 7. Maii.* A lap alján XVII. századi kézzel, későbbi kéztől kitörülve: *Ex libris monasterii beate virginis Wratislaviae in Arena.*

738. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De sacramentis. Cur deus homo. De poenitentia. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 136 levél.

Hain, 8316.

Inc.s.a.1344. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

739. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De universo. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 151 levél.

Hain, 8319.

Inc.s.a.1344. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

740. GUILLERMUS seu GUILERINUS. Postilla super epistolas et evangelia de tempore et de sanctis. 2r. 263 levél.

Hain 8231.

Inc.s.a.1176. Színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon XVIII. századi kézzel: *D. N. 347.* A szövegben egykorú széljegyzetek.

741. HAN (IACOBUS). Oratio pulchra et elegans de statu clericali.

1a. l.: Oratio pulchra et elegans de | statu clericali Iacobi
han ar | gentinen[s]g ad clerum fpiris habita. *2a. l.:* Oratio Iacobi
han argenti | nensis habita in fynodo fpiren[s]i ad cleru Anno do-
mini | M. cccc. xcij vltima aprilis habita. *Végén, 7b. l.:* p[er]sona mea:
commendatū habete. Dixi.

4r., gót betűkkel, A₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 7 levél.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

742. HEMMERLIN seu MALLEOLUS (FELIX). *Variae oblectationis opuscula et tractatus.* (Bázel, Kesler Miklósnál, 1497.) 2r. 183 levél.

Hain, 8424.

Három példány.

Inc. s. a. 1310. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a boroszlói Szt.-Mátyás-templom ex-librise. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Iacobi Daniel sum.* Alatta: *Hospitalis s. Matthiae Wratislaviae 1641.* Más kézzel: *Melchior Iestius C. m. ppria. 1617.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Repositorium 8. I. A. Num. 21.*

Inc. s. a. 1310a. Rubrumos kezdőbetűkkel.

Inc. s. a. 1312. (coll. nr. 1.) Elül 3 levele hiányzik. A szöveg előtti üres lap b. oldalán XVI. századi kézzel: *Malleoli vulgo Hemmerlin (Felicis) Tigurini opera sunt prohibita 1. cl. ind. Trid.* Az a jelzetű lapon XVII. századi írással: *Loci capucinorum 5. Ecclesiis.* A szövegben XV. századi lapszéli jegyzetek.

743. HEMMERLIN seu MALLEOLUS (FELIX). *De nobilitate et rusticitate dialogus et alia opuscula.* (Strassburg v. Lyon.) 2r. 156 levél.

Hain, 8426.

Inc. s. a. 1312. (coll. nr. 2.) XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

744. HERMES seu MERCURIUS TRISMEGISTOS. *Centiloquium.* (Lipcese, Landssperg Mártonnál.) 4r. 6 levél.

Hain, 8463.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 5.) Egykorú, részben rubrumos széljegyzetekkel.

745. HIERONYMUS (BEATUS). *Aureola ex floribus sancti Hieronymi contexta.* (Róma, Eucharius Silbernél.) 4r. 53 levél.

Hain, 8584.

Inc. s. a. 1532. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel.

746. HIERONYMUS (BEATUS). *Expositio symboli contra Iovinianum haereticum.* (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 29 levél.

Hain, 8578.

Inc. s. a. 1444. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

747. HIERONYMUS (BEATUS). *Opuscula varia.* (Augsburg), Zainer Günthernél, (1470 körül.) 2r. 234 levél.

Hain, 8589.

Három példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1216. Czímlapja és a 111—186. és 199. levelek hiányoznak. Az egyes részek eredetileg a következő sorrendben voltak egybekötve: (1a—2b. l.) Prologus. (3a—37a. l.) Simon Petrus. (38a—43a. l.) Liber b. Hieronymi de essentia divinitatis. (43b—53b. l.) De articulis fidei et ecclesie sacramentis. (54a—82b. l.) Aur. Augustini Hipponensis episcopi liber de anime quantitate. (83a—105a. l.) Soliloquium. (106a—110b. l.) Speculum peccatoris. (214a—234b. l.) Liber de arte moriendi. (187a—190b. l.) Errores Iudaeorum. (191a—198a. l.) Probationes novi testamenti. (200a—206b. l.) Processus iudiciarius. (207a—213b. l.) Donatus arte grammaticus. Az 1a. l. felső jobb szegletén a 16. számnál (*Inc.c.a.41.*) leírt, XV. századi kézzel festett címerpajzs látható.

Inc.s.a.1216a. A címlap és a 38—53. s 187—234. levelek hiányoznak; az egyes részek a következő sorrendben vannak egybekötve: 54a—110b. l., 1a—37b. l. és 111a—186b. l. A szövegben XVII. századi bejegyzések; az utolsó oldalon későbbi kéztől felülírt XVII. századi bejegyzés, melyből *Ego Iohannes Biermeris (?)... confesso* szavak olvashatók.

Inc.s.a.1216b. A 38a—82b. leveleket tartalmazza.

748. HIERONYMUS (BEATUS). Vitae patrum sanctorum. (Köln, Zell Ulriknál.) 2r. 159 levél.

Hain, 8586.

Inc.s.a.1278. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a marienfeldi cisztercita apátság nagyobb ex-librise. A szövegben egykorú jegyzetek.

749. HIERONYMUS (BEATUS). Vitae patrum sanctorum. Ulm, Zainer Jánosnál. 2r. 385 levél.

Hain, 8594.

Inc.s.a.1224. Miniummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a jaueri ferenczrendiek ex-librise. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Das buch gehort an der Stöbenhaberner masz. (?)* Ez alatt: *Ex libris Eliae Matthiae Reyman P. M. theologiae baccalaureati, pro tempore parochi Littoriensis. Anno 1646.* A b. oldalon XVII. századi kézzel: *Eliae Born serenissimi archiducis Caroli episcopi Brixienensis et Wratislaviensis capellani aulici.* A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Pro conventu Iavoriensi fratrum minorum reformatorum.* Az utolsó lapon: *1638. Augustus Reiman anno domino (így) 1638.*

750. HISTORIE DES FÜRSTEN HERZOG ERNST von Baiern und Österreich.

Czímlapja hiányzik. 2a. l. aij jelzettel: Hienach volget ein |

A thorni Corvin-kódex czimlapja.

hübsche liebliche hifto | rie eines edlen fürsten | herczog Ernst von Bai | ren vn̄ von öfterreich. 81a. l.: Hie hebt sich an fant | Brandons büch wag er | wonders erfahren hat. 96b. l., 2. hasáb, 16. sor: Hie endet sich | fant Brandon. *A többi hiányzik.*

8r., gót betűkkel, a—f₆, Aij—F₆, aaij—bb₃ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 37 sorral, 96 levél.

V. ö. Hain, 6675.

Inc.s.a. 1206. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes fametszetekkel. Elül, közbül s végén csonka. A hátsó tábla belsején a 649. számnál leírt czímer modorában késsel és sárgával rajzolt czímerpajzs, melynek felső mezejében 3 hatágú sárga csillag, az alsóban fekete sarú látható.

751. HOFMER von Türken. (1483.)

1a. l.: Hofmer von türcken *Végén*, 3b. l. 20. sor: Gebenn uff Krafpergk | czu zilig vnnd mit meinem eigen vorgedruc | kten Infigel vorfigilt Am Sonnabent nach | allerheilgen tage Anno dñ ꝛc lxxxij. A 4. l. *üres.*

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30 sorral, 4 levél.

M. Könyv-Szemle, 1877. 312. l.

Inc.s.a. 1534. Egyetlen ismert példány.

752. HOMILIARIUS doctorum, a PAULO DIACONO collectus. Köln, Homborch Konrádnál, (1475 körül.)

I. kötet. 1b. l.: Incipit plogus Karoli magni | in omeliariū p totum annum. *2a. l.:* Opus preclaz omnium omeli | arum ꝛ postillaꝝ venerabiliū ac | egregioꝝ doctorū gregorij. auguf | tini. iheronimi. ambrosij. bede. he | rici. leonis. maximi. ioh'is epi: at | qꝝ origenis integraliter sup euan | gelia dñicalia de tpe ꝛ de fēis p to | tius anni circulū cū quibusdā eo | rundē sp̄fīm int'pofitis fermonib' | hincinde fuis locis collēis ꝛ coap | tatis tpibus in ptem hyemalez | ac estiualem diuifum incipit feli | citer. 256b. l. 2. hasáb, 35. sor: Explicit pars hyemalis de | fanctis.

II. kötet. 1a. l.: Omelie ꝛ postille venerabiliuz | doctoꝝ gregorij. auguftini. stb. 288a. l., 2. hasáb, 28. sor: Expliciunt omeli | e super euangelia | de tempe ꝛ de fanctis p totum an | num cum quibusdā fermonibus | eorundē. admiffe ꝛ approbate ab | alma vniuerfitate coloniefi. imp̄f | fe autem p me Cōradum de hom | borch ad laudem ꝛ gloriā dei q̄ est | femp benedictꝝ in fecula Amē.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 40 sorral, 2 kötet, I. 256, II. 288 levél.

V. ö. Hain, 8789.

Két példány.

Inc.s.a. 1306. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes, többnyire rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Liber monasterii Vinee beate Marie in Nouo Burlo procuratus per fratrem Wilhelmum de Breda.*

Inc.s.a. 1306a. Erősen körülvagott példány. Jankovich Miklós gyűjteményéből: színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 2a. lapján XV. századi kézzel: *Liber monasterii sancti Ludgeri episcopi in Werdena.* A II. kötet utolsó oldalán XV. századi kézzel: *Anno domini Mccccxxxij. Katherina de Berch soror matris dilecti fratris nostri Gobelini de Worringen comparavit istas duas partes omeliarii per totum annum pro octo marcis, partim de bonis suis, partim de bonis, que cedere debebant monasterio ex parte fratris supradicti etc. Oretis pro ea.* Ez alatt egykorú festett címerpajzs, melynek sárga mezejében polgári címerjegy látható.

Inc.s.a. 1306b. Az I. kötet 3-ik példánya. Előttáblájának belsején a frankfurti akadémia újabb ex-librisével, s az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével és másodlati bélyegével. Színes kezdőbetűkkel, a 2a. lapon lapszéli diszítéssel.

753. HORAE canonicae.

1a. l.: De Septem horis Canonicis Reueren | ter ꝛ fructuose In ecclesia legendis. aut de | cantandis. | (S) Epcies in die laudē dixi | tibi ꝛc. stb. 7b. l. 18. sor: ꝛ tunc ad celebracōem | miffe accedat fecurus.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 7 levél.

V. ö. Hain, 8826.

Inc.s.a. 1380. Az 1a. lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.* A szövegben XV. századi latin és német széljegyzetek; az utolsó üres levelen egykorú latin mutató.

754. INNOCENTIUS VIII. P. M. Regulae, ordinationes et constitutiones cancellariae apostolicae. (Róma, 1484.) 4r. 11 levél.

Hain, 9217.

Inc.s.a. 1482. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

755. INNOCENTIUS VIII. P. M. Regulae, ordinationes et constitutiones cancellariae apostolicae.

1a. l.: Ad Reuerendissimum Dominū marchum barbo episcopū pene | ftrinū ac patriarchā aquilegiensem cardinem sancti marci

vul | gariter nūcupatuz *stb.* 2^a. l.: Regule ordinationes ⁊ constitutiones cancellarie Sanctiffimi do | mini nostri dñi Innocentij diuina prouidentia pape viij. scripte ⁊ | correcte in cancellaria apostolica. *Végén, 90^b. l.*: Lecte ⁊ publicate fuerūt suprascripte regule Rome ī Cancel | laria apostolica die martis iiii. mēfis Iulij Anno domii. M. | ccccxxxvi. Inditione iiii Pontificatus S. D. N. P. Inno | centij Anno eius fecundo.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 33—34 sorral, 90 levél.

V. ő. Hain, 9220.

Inc.s.a. 1392. Az 1^a. lapon XVI. századi kézzel: *Leonardi Casalis.* XV. századi széljegyzetekkel.

756. INSULIS (ALANUS AB —). De maximis theologiae. 4r.40 levél. Hain, 389.

Inc.c.a. 1522. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon: *Franciscus Kazinczy. 1807.*

757. IOSEPHUS FLAVIUS. Opera latine, idest Antiquitatum libri XX et de bello Iudaico libri VII. (Lübeck, Brandis Lukácsnál.)

A két első levél hiányzik. 3^a. l. 1. hasáb: Explicit prologus. 3^b. l.: Flauij iosephi hystoriaꝝ antiquitatis | iudaice liber primus incipit: qui otinet | tempus annorum triū miliū ducetoꝝ | quinquagintafex. 272^b. l.: Explicit hyftoria flauij | iosephi de antiquitate. 273^a. l.: Flauij iosephi in textu librorū de iuda | ico bello prologus incipit. 395^b. l.: Explicit hyftoria flauij iosephi de iuda | ico bello feliciter.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 48 sorral, 395 levél.

V. ő. Hain, 9450.

Inc.s.a. 1140. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 99a. lapon aranyval díszített színes kezdőbetűvel. Az előtábla belsején a glogaui társház ex-librise.

758. INTERROGATIONES et doctrinae, quibus quilibet sacerdos debet interrogare suum confitentem. (Róma, Schurener Jánosnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 9252.

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

759. ISIDORUS episcopus Hispalensis. Contra Iudaeos. (Róma.) 4r. 38 levél.

Hain, 9306.

Inc. s. a. 1528. Az 1a. lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.*

760. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 123 levél.

Hain, 9281.

Inc. s. a. 1444. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az 1a. üres lapon, XV. századi kézzel írt theologiai tartalmú följegyzés alatt, XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam ecclesiae cathedralis Monasteriensis.* A 3b. és 4a—b. üres lapokon XV. századi kézzel írt mutató.

761. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. Nürnberg, (Sensenschmid Jánosnál.) 2r. 65 levél.

Hain, 9282.

Inc. s. a. 1318. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

762. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. (1494.) 8r. 120 levél.

Hain, 9283.

Inc. s. a. 1476. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A címnap b. oldalán: *Museum Sempronienae supra templi sacrarium accipiat hunc libellum a me Antonio Schubert quondam pastore Pamag(artensi) trans lacum, nunc autem exule et patriam Silesiam repetente. Sempronii, M. DC. LX. die 25. Septembris.* A szövegben XVI. századi, az utolsó lapon egykorú jegyzetekkel.

763. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. Lipcse, Arnoldus de Colonia sajtóján. 4r. 77 levél.

Hain, 9287.

Inc. s. a. 1512. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Elül az aa ív hiányzik.

764. LANDRECHTBUCH vulgo SCHWABENSPIEGEL. (Augsburg, Zainer Günthernél.) 2r. 163 levél.

Hain, 9869.

Inc s. a. 1340. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Az előtábla belsején ex-libris: *Ex bibliotheca conventus Leucensis ad ss. Nicolaos ordinis eremitarum sancti patris Augustini* felirattal. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Marya Weinhoffnvrnb (?)... Hanns Spewrnsperger.* A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *Conventus Leucensis ordinis eremitarum s. p. Augustini. A. lit. A. se. 3. nr. 9.* A lap alján XVIII. századi kézzel: *Wäsricht.*

765. LIBER POENITENTIALIS. (Köln.) 2r. 116 levél.

Hain, 13153.

Két példány, mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

Inc. s. a. 1210. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején felül XV. századi kézzel: *Pater Gerhardus de Wellingerhoff canonici* (így) *ecclesie sancti Mauriti*. Az 1a. lapon a szöveg közt: *Collegii societatis Iesu Monasterij 1589.* A lap alsó szélén ugyane kézzel: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii.*

Inc. c. a. 309. (coll. nr. 2.)**766. LICHTENBERG (IOANNES) eremita Alsatus. Prognosticatio. 2r. 37 levél.**

Hain, 10080.

Inc. s. a. 1194. Végén 5 levél hiányzik. A fametszetek ki vannak színezve s némelyik egykorú német széljegyzettel ellátva.

767. LOMBARDUS (PETRUS). Sententiarum libri IV. (Strassburg.) 2r. 247 levél.

Hain, 10184.

Két példány.

Inc. s. a. 1118. Színes kezdőbetűkkel. Az utolsó üres levelen XV. századi bejegyzés: *Hec sunt opiniones huius libri minus probabiles, quas moderni doctores stb.*

Inc. s. a. 1118a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a glogaii tárház ex-librise. Az előtábla belsején, az elő s hátsó üres levelen s a hátsó tábla belsején XV. századi tartalommutatóval. A szöveg első levelének alján: *Ecclesiae collegiatae b. Mariae v. Glogoviae Maioris catalogo inscriptus anno 1679.* Az első levelen aranynyal díszített színes kezdőbetűvel, hasábközi s lapszéli lombdíszítéssel, a szövegben színes kezdőkkel és lapszéli jegyzetekkel. A colophon felett 1477. évszám látható.

768. LUCANUS (M. ANNAEUS). Pharsalia cum PETRI EOLICI praefatione. (Lipcse, Landssperg Mártonnál. 1470 körül).

1a. l.: *Fpitauium* (így) *Lucani*. | *Corduba me genuit rapuit nero: prelia dixi* | *Que geffere pares: hinc focer inde gener.* | *Continuo nunq̄ direxi carmina ductu* | *Que tractim ferpant: plus mihi cōma placet.* 2a. l. Aij *jelzettel*: *Petri eolici gñ M. Annei Lu* | *cani pharfaliam Prefatio.* 3a. l. Aij *jelzettel*: *M. Annei Lucani Cordubén* | *fis Pharfalie Liber primus.* *Végén, 218a. l.*: *Quem pro te fubij non auerfate probabis.* | *Finis.*

4r., gót betűkkel, A—Z₆, Aa—Nn₈ *jelzettel*, custosok s lap-számozás nélkül, 19 sorral, 218 levél.

V. ö. Hain, 10230.

Inc. s. a. 1378. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia exlibrise. Szövegközti s lapszéli XV. századi jegyzetekkel.

769. LUTREA (PETRUS DE —). Sermones de tempore et de sanctis.

1a. l.: Incipit prolog9 in fermones editus a venerabili dño fratre | petro d' Lutrea, dictus de almanea facreg9 theologie pffessore. *158b. l.*: qui est benedictus manēs trinus et vnus. p omnia fe. fe. Amen. *159a. l.*: Regiftrum de tempore. *160a. l.*: Explicit Regiftrum. *161a. l.*: Incipiunt fermones de sanctis editi a fratre Petro de alma | nia ordinis premonstratenfium. Prologus in sermones. *273b. l.* Incipit Prologus fratris Petri blesen de Lutrea dictus | doctor petrus de Alemania ordinis Premonstratenfium in cō | mune sanctorum. *300b. l.*: Explicunt fermones de sanctis eximij docto | ris parifienfis domini Petri Blefen dictus | de Alemania expliciunt feliciter. *301b. l.* Explicit Regiftrum | de sanctis.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 34 sorral, 301 levél.

Inc. s. a. 1160. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói Szt.-Mátyás-templom exlibrise. Felette kora XVI. századi kézzel: *Iste liber post decessum domini Iohannis debet pro ecclesie collegiate beate pro usu legentium ibidem.* Más kéztől: *Ex libris Ioannis Laurentii Woykowski, anno 1684.* Az 1a. lapon: *Hospitalis s. Mathiae Wratislaviae. 1693.* Ugyane kézzel a lap közepén: *Ex levato adm. r. d. Ioannis Laurentii Woikowsky parochi in Firstenau.* Az alsó lapszélen XVIII. századi kézzel: *Repositorium 8. L. A. num. 13.*

770. LYRA (NICOLAUS DE —). Moralia super totam bibliam. (Strassburg, Husner Györgynél.) 2r. 224 levél.

Hain, 10372.

Inc. s. a. 1126.

771. LYRA (NICOLAUS DE —). Postilla super quatuor evangelistas. 2r. 209 levél.

Hain, 10384.

Inc. s. a. 1138.

TÁRCSA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1894. ÁPRILIS 1-TŐL JÚNIUS 31-IG.

(Felolvastatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1894. június 2-iki igazgatósági ülésén.)

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 822, vásárlás útján (1399 frt 39 kr. értékben) 1570, ajándék útján 5394 drb, összesen 7786 drb nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségében 2820 egyén 6465 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 734 egyén 2593 műből 3378 kötetet használt.

Nevezetesebb szerzemények czimén első helyen említendő a nagybecsű *Kossuth-könyvtár*, mely a megvásárlására alakult orsz. bizottság ajándékaként jutott könyvtárunk birtokába.

A könyvtár, mely a Széchenyi-teremben lett elhelyezve, 2702 leltári szám alatt 4303 kötet és füzetből áll. Rendkívül gazdag különösen történelmi és természettudományi munkákban. Reánk nézve a Kossuth személyére vonatkozó s angliai, amerikai tartózkodása idejében megjelent nyomtatványok mellett legkivált azon kisebb füzetek, brosurák bírnak különös beccsel, a melyek az 1848–50. évek történetére vonatkozólag a külföldön jelentek meg s a melyek Magyarországon eddig úgyszólván teljesen ismeretlenek voltak. Nagyon becses Kossuthnak az amerikai és angol lapokba írt cikkei gyűjteménye is, a melyekben írójuk a magyar ügyekkel foglalkozik; e cikkek ki vannak vágva az illető lapból és papírra ragasztva. A nagyobb munkák közül főlemlítendő: a «Natural history of New-York», 16 nagy kötetben, rendkívül díszes rajzokkal, a mit Kossuth magától New-York államtól kapott aján-

dékba ott tartózkodása idején; számos külföldi és magyar folyóirat, angol és olasz természettudományi munkák, Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Petőfi, Jósika, Jókai munkáinak legelső kiadásai, a Kossuth személyével foglalkozó munkálatok az ő sűrű megjegyzéseivel, a Shakespeare-irodalom teljes gyűjteménye stb. Könyvtárunk mindezekben oly gazdag gyűjteménnyel gyarapodott, a mely — tekintet nélkül arra, hogy a magyar történelem egyik legkimagaslóbb alakjának szellemi életére vet világot — önmagában is megbecsülhetetlen értéket képvisel.

Magánosok közül Arnstein Miksa (New-York), Abray Károly, Blaskovits Kálmán, Bozók Alajos (Nagyvárad), Demkó Kálmán (Lőcse), Fantoni Gábor gróf (Velence), Farkas Károly, dr. Fejérpataky László, Forgó Istvánné, Garda Samu, Hennig Alajos (Kalocsa), Hofecker Imre, Holländer Samu, Köhalmi Sándor, dr. Károlyi Árpád (Bécs), Kováts Ferencz (Hódmezővásárhely), Kropf Lajos (London), Lovassy László (Keszthely), dr. Mandello Gyula, Marusák Pál (Sopron), Milleker Bódog (Temesvár), Molnár Pál (Sárosd), Pető Sándor, Sarkadi Sándor, dr. Sebestyén Gyula, Szilágyi Sándor és idősb Szinnyi József gazdagították ajándékaikkal a nyomtatványi osztályt. Vétel útján pedig a következő nevezetesebb munkák lettek megszerezve: 1. Maréchal, *Costumes civils actuels de tous les peuples connus*. Paris, 1788. (90 марка). 2. Young J., *A series of Portraits of the Emperors of Turkey* (110 марка). 3. *Usi e costumi di tutti i popoli dell' universo*. Milano, 1856. (110 марка). 4. *The Military Costume of Europe*. London, 1812. (300 марка). 5. A Gothaischer Hofkalender régebbi és újabb évfolyamaiból 30 drb (406 марка). 6. A Kossuth halálára vonatkozó angol, francia és olasz nyelvű hirlapok, 316 drb 50 frt 9 krért.

A lefolyt évnegyedben 1369 kötetnyi munkáról készült cím-lap; 626 munka repertorizáltatott és 289 kötés alá készítettett.

II.

A *hirlapkönyvtár* gyarapodása: *a) vásárlás útján*: Kún S. antiquártól (7 frt 50 kr. értékben): Der Soldatenfreund, Bécs, 1848. évf.; Magyar Kurir 1816. évf. I. fele; Gutenberg 1866. évf.; Figyelmező 1849. évf. — 3 évf. 134 száma; *b) kötelezpéldány* címén 250 évf. 16,012 száma; összesen 253 évf. 16,140 száma.

Az olvasók száma 470 volt; ezek 1010 kötet hirlapot használtak.

Átnézetett 313 hirlap 11,733 száma. Czéduláztatott 76 hirlap 351 évfolyama.

Reklamáló levél 74 iratott; reklamáltatott 704 hirlapszám, ebből eddig beérkezett 357 szám.

III.

A kéziratár ajándék útján 5 drb kézirrattal és 5 drb fénykép-másolattal gyarapodott; ezeken kívül Forgó Istvánné adományából Walther László irodalmi hagyatékának birtokába jutott, a melynek kéziratári része mintegy 100 kötetre rüg.

Vétel útján 6 drb kézirat és egy színezett fénykép szereztetett, a Kende S. bécsi antiquártól 1000 frton megvásárolt Mellétei Barna Mihály-féle gyűjteményen kívül, mely a magyar családok genealogiájára vonatkozó jegyzeteket és egyéb kéziratokat tartalmaz. E nagy gyűjtemény, valamint a Walther-féle hagyaték most van rendezés alatt. Vásárlásra 1040 frt fordítottatott.

E szerzemények közül kiemelendő Walther László hagyatéka, mely irodalmi szempontból rendkívül becses, mert a Horvát István-nal szoros összeköttetésben álló Walther több ezerre menő levelezése között elsőrendű írók és költők leveleit s egyéb iratait tartalmazza; továbbá a thorni Corvin-codex czímlapjának színezett fényképe, mely az osztály e nembeli nagy gyűjteményét ritka szép darabbal gyarapította.

A kutatók száma 86 volt, ezek 274 kéziratot használtak.

A rendezetlen és beosztatlan régi kéziratári anyag kiválasztása és rendezése tovább folyt, de e munkát megszakította a Forgó Istvánné ajándékának és a Barna-féle gyűjteménynek átvétele és rendezése, melynek eredményéről csak a munka befejezése után adhatunk számot.

A levéltár a lefolyt évnegyedben ajándék útján 514 drb irattal, 1 fényképpel és 1 negatívval, csere útján 4 db irattal s örök letétemény útján 953 drb irattal és 1 drb XVI. századi bőr-irattartóval, összesen 1475 darabbal gyarapodott. E gyarapodásba nincsen betudva Kende bécsi antiquártól megvásárolt oklevélgyűjtemény, melynek jegyzékbe vétele most folyik, és a Sombory-család levéltára, melynek számadatait csak a végleges rendezés kapcsán állapíthatjuk meg.

Vásárlásra 1041 frt 60 kr. fordítottatott, mely összegből 1000 frt a Kendétől megvásárolt oklevél- és kéziratgyűjteményre esik. Ajándékaikkal Forgó Istvánné (Budapest), Földváry Gerzson ev. ref. lelkesz (Ófejtő), Kanitz bankigazgató (Bécs), gróf Teleki Sándor orsz. képviselő (Budapest), Varjú Elemér (Budapest), és egy ismeretlen gyarapították a levéltárat.

Az új szerzemények közt első helyen említendő egy 41 drb középkori oklevélből álló gyűjtemény, mely egy ismeretlen ügybarát ajándékából került a levéltár birtokába, s melynek oklevelei jobbra Körösmegye birtokviszonyaira vonatkoznak. Kiváló jelentőséggel bírnak a Kende antiquártól megvásárolt oklevelek, melyek néhai Mellétei Barna Mihály genealogiai kéziratgyűjteményéhez tar-

toztak, s abból kiválasztva, jegyzék mellett fognak a levéltár illető csoportjaiba beosztatni. Forgó Istvánné az édes atyjának, néhai Walther Lászlónak birtokában levő 460 drb, jobbára újabbkori oklevéllel gyarapította levéltárunkat. Az újabbkori politikai mozgalmakra vonatkozó iratok gyűjteménye Kossuth Lajosnak 2, gróf Széchényi Istvánnak és Klauzál Gábornak 1—1, Kanitz Emánuelhez intézett levelével és Deák Ferencz egy 1869. február 11-én kelt német levelével gyarapodott. A nemeslevelek gyűjteményének szaporodását a következő jegyzék tünteti fel: 1. 1509. december 15. Botzen. I. Miksa császár birodalmi címeres levele Gaundl Lajos részére. 2. 1578. szeptember . . . Prága. I. Rudolf címeres levele Kwttón Miklós részére. 3. 1580. október 6. Prága. Ugyanannak címeres levele Kowách György részére. 4. 1613. márczius 10. Pozsony. II. Mátyás címeres levele Mikó János részére. 5. 1614. Zólyom vármegye bizonyítványa Gandl Kristóf nemessége felől. 6. 1633. szeptember . . . (Bécs). II. Ferdinánd címeres levele Feöldváry János részére. 7. 1660. április 15. Bécs. I. Lipót címeres levele Finck Tóbiás részére. 8. 1746. december 5. Bécs. Fölbári Bobok Mihály címeres levele. 9. 1795. Pozsony vármegye bizonyítványa Martinkovics Márton nemességéről. 10. 1808. Nyitra vármegye bizonyáglevelé Palásthy Pál nemességéről.

Fényképgyűjteményünk a garam-szentbenedeki konvent állítólag II. Andrástól 1217-ben nyert kiváltságlevelének fényképével gyarapodott, melynek eredetije az esztergomi káptalan levéltárában őriztetik.

Családi levéltáraink a magyar-nagy-sombori Sombory-család levéltárával szaporodtak, melynek két nagy ládában felszállított iratai most vétetnek rendezés alá. Ezzel az örök letétemények száma 27-re emelkedett. Ezenkívül Péchy Ödön 2 középkori s 9 újabbkori irattal és Péchy Elemér 942 drb, jobbára XVIII—XIX. századi irattal járultak a már régebben elhelyezett Péchy levéltár kiegészítéséhez.

A lefolyt negyedévben 6 kutató 492 oklevelet használt.

Az újabb szerzemények közül feldolgoztatott 1414 irat. A levéltár anyagába beosztatott: a középkori oklevelek közé 45 drb, az újabbkori oklevelek közé 480 drb, a nemeslevelek közé 10 drb, összesen 535 drb irat.

A középkori oklevelek anyagából a másolatok kiválasztattak és a már régebben különválasztott anyaggal és a Wenzel- s Majláth-féle gyűjtemények másolati anyagával egyesítve, a középkori oklevelek csoportjának függeléke gyanánt fel lettek állítva. Az ily módon rendezett gyűjtemény 6 kötetben 6 drb XII. századi, 89 drb XIII., 305 drb XIV., 474 drb XV. és 154 drb XVI. századi oklevél másolatát foglalja magában.

A családi levéltárak közül tovább folytatott s befejezéséhez közeledik a Szent-Ivány és Becsky családok levéltárainak ren-

dezése; a Péchy levéltár újabban beküldött anyaga már rendeztetett, s az ekként kibővült levéltár 12 fiókban újból fel lett állítva.

Folyamatosan van végül az oklevelek anyagából kiválasztott czéhiratok és az újabb e nembeli szaporodás beosztása, mely egyúttal a czéhiratok csoportjának új rendezését vonta maga után.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR 1892/93. ÉVI ÁLLAPOTA.

REIZNER JÁNOSTÓL.

A «Somogyi-könyvtár» 10-ik, azaz 1892/93. évi állapotáról, a könyvtár használatáról, gyarapodásáról, a czímtározási munkálatok előhaladásáról szóló jelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

1. A könyvtár használata.

Az olvasóterem 1892-ik évi szeptember hó 1-én újra megnyitván, a f. évi június hó 30-ikáig terjedő 242 látogatási napon összesen 7551 olvasó használta a könyvtárt. E létszámba be van tudva azon 83 olvasó is, kik az 1892-ik évi július—augusztusi szünet alatt hűvarkodtak.

A 7551 olvasóból a délelőtti időszakra 153 esik; a délutáni olvasók közül pedig hétfőn és csütörtökön a 6—7 órai időszakban 387 olvasó használta a könyvtárt.

A 7551 olvasó összesen 7797 művet használt.

A könyvtár használatának havonkénti eredményét a következő táblázat tünteti elő.

Év és hó	Hány nap volt nyitva	Az olvasók száma				Az olvasók		A használt munkák száma
		dél-előtt	dél-után	összesen	napi átlag	leg-kisebb	leg-nagyobb	
1892 szeptember	25	16	328	844	33 ¹⁹ / ₂₅	73	5	903
» október . . .	26	18	1368	1386	53 ⁸ / ₂₆	71	29	1390
» november . . .	25	11	930	941	37 ¹⁶ / ₂₅	63	22	953
» december . . .	23	5	902	907	39 ¹⁰ / ₂₃	64	24	915
1893. január . .	24	6	906	912	38 ⁰⁰ / ₂₄	58	20	928
» február . . .	23	16	819	835	36 ⁷ / ₂₃	62	17	862
» márczius . . .	25	28	516	544	21 ¹⁹ / ₂₅	46	9	592
» április . . .	22	18	376	394	17 ²⁰ / ₂₂	34	9	434
» május . . .	25	22	441	463	18 ¹³ / ₂₅	39	3	484
» június . . .	24	13	312	325	13 ¹³ / ₂₄	36	4	336
Összesen . . .	242	153	7398	7551	31 ⁴⁹ / ₂₄₂	—	—	7797

A könyvtár helyiségeit és berendezését 222 férfi és 80 nő, tehát összesen 302, legnagyobb részben vidéki látogató tekintette meg.

2. A könyvtár gyarapodása.

A gyarapodás, nevezetesen a beszerzés és adományozás következő eredményű volt:

A múlt év második felében a beszerzési alapból még fennmaradt összeg terhére vétetett 77 mű 95 kötetben, továbbá 8 lap, 12 folyóirat és 12 füzetes vállalat, összesen 230 frt 21 kr. értékben.

A múlt évi postaköltségre s apróbb kiadásokra felvett alapból vétetett 5 mű 6 kötetben, összesen 11 frt 17 kr. értékben.

Az 1893-ik évre könyvbeszerzésre előirányzott 1000 frt alap terhére f. évi január hó 1-től június hó 30-ig beszereztetett 50 mű 82 kötetben, továbbá 6 lap, 15 folyóirat és 10 füzetes vállalat összesen 395 frt 94 kr. értékben.

Alapítványi illeték czimén a könyvtár 1892. évi július hó 1-től 1893. évi június hó 30-ikáig 13 művel (3 kötet, 32 füzet és 24 lapszám) gyarapodott.

Adomány útján befolyt 91 kötet, 151 füzet, 4 apró nyomtatvány, 16 kézirat, 1 kép, s különböző lapokból 260 szám.

Az adományozók sorából Ráth Mór budapesti könyvkereskedő úrnak becses és tekintélyes számú adományát említem fel, s kiemelem, hogy a Magyar Tudományos Akadémia, a vallás- és közoktatásügyi s a földművelésügyi m. kir. miniszteriumok, a magyar földrajzi társulat, a m. kir. földtani intézet, az országos m. kir. statisztikai hivatal, a magyar mérnök- és építész-egylet, stb. hivatalos kiadványaikat ezen évben is megküldték a könyvtárnak.

A múlt év második felében a beszerzési alap terhére bekötetett 27 mű és hirlap 111 kötetben, 196 frt 10 kr. értékben.

Az időközben eladott másodpéldányok árából bekötetett 14 hirlap 21 kötetben, 35 frt 10 kr. értékben.

A f. évi 1000 frt könyvkötési alap terhére pedig bekötetett 335 mű 704 kötetben, 473 frt 80 kr. értékben.

3. A czímtározási és rendezési munkálatok előhaladása.

Múlt évi jelentésemben említettem, hogy az I. számú teremnek és a folyosónak bebútorozása folytán még a múlt év folyamán áttelepített a hittudományi szak *a*), *b*), *c*), *d*) alszaka, az *e*) és *f*) alszakok ez év folyamán történt áttelepítésével a hittudományi szak rendezése is befejeztetett. Ezen év folyamán czímtároztatott és felállítatott az ősnymtatványok és naptárak, schematismusok szaka, valamint czímtározva és beékelve lőnek az idő-

közi gyarapodások. A könyvtár jelenlegi állományából még csak a hírlaposztály egy része, s az apró nyomtatványok rendezése és czímtározása van hátra, melynek ez év folyamán történő befejezésével a könyvtár czímtározási és rendezési munkálatai véget érnek.

A könyvtár czímtározott és rendezett állománya a múlt évi június hó végével 23,815 műre terjedett, a mely 48,467 kötetet, illetőleg 44,376 darabot képviselt.

Ezzel szemben a folyó évi június hó 30-án megejtett lezárás szerint a könyvtár czímtározott és rendezett állományának szakonkénti mennyisége a következő:

<i>Inc.</i>	131 mű,	145 kötet,	122 darab.
<i>A.</i>	6,596 »	11,919 »	10,680 »
<i>B.</i>	1,982 »	3,051 »	2,768 »
<i>C.</i>	654 »	1,090 »	1,010 »
<i>D.</i>	1,079 »	1,725 »	1,545 »
<i>E.</i>	2,112 »	3,904 »	3,671 »
<i>F.</i>	2,178 »	3,810 »	3,517 »
<i>G.</i>	5,254 »	10,608 »	10,053 »
<i>H.</i>	3,776 »	8,042 »	7,044 »
<i>I.</i>	789 »	6,622 »	6,428 »

Összesen 24,551 mű, 50,916 kötet, 46,738 darab.

Ezen mennyiségből a városi beszerzésekből vagy más adományokból származó művek száma 5218-ra (= 9281 kötet, 8634 drb) rúg.

Az iktatóba mult évben 115, a folyó évben pedig június hó végeig 61 különféle ügyirat érkezett be, a melyek mind elintéztettek.

A mult évi július—augusztusi szünidő alatt a II. számú és az olvasóterem tisztogatása lett elvégezve, a mikor minden egyes könyv gondos leporolás és vizsgálat alá vétetett.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Csuday Jenő* premontrei kanonokot, a múzeumi könyvtár segédőré, a budapesti VI. ker. állami főreáliskolához a történelem és földrajz tanárává, *Kereszty István* múzeumi segédet pedig, a hírlap-könyvtárhoz való beosztása megtartása mellett, múzeumi segédőrré nevezte ki.

Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton. Dr. *Fejérváthy László* igazgató-őr f. évi július és augusztus hónapokban a herczeg Batthyányak körmendi, és a gr. Erdődyek vörösvári levéltárában s a veszprémi püspöki levéltárban folytatta az Árpád-kor diplomatikája és a Zsigmond-kori oklevéltár érdekében kutatásait. Dr. *Sebestyén Gyula* a múzeumi utazási alap segítségével a bécsi, salzburgi, müncheni, erlangeni, jenai, weimari, göttingai, wolfenbütteli, berlini, lipcsei, drezdai és prágai könyvtárakat kereste fel s kiváló figyelmet fordított a kéziratok katalogus-rendszerének tanulmányozására. Dr. *Erdélyi Pál* németországi útjában a müncheni, lipcsei, drezdai és berlini könyvtárak tanulmányozását tűzte ki feladatául. E tanulmányi utak eredményeiről mindannyian a Magyar Könyv-Szemlében fognak beszámolni.

Nemzetközi kiállítások. Az idei *milanoi országos kiállítás* egyik nevezetességét képezi a grafikus művészetek bizottsága által rendezett nemzetközi hírlap-kiállítás, mely a világ összes hírlapjait mutatja be a legrégibb időktől kezdve a legújabb korig. E kiállítás programja a következőket öleli fel: 1. Történelmi osztály; tartalmazza a XIX. század előtt megjelent összes hírlapok egyes példányait. 2. Politikai osztály, államok szerint rendezve. 3. Humorisztikus lapok. 4. Vallásos lapok. 5. Illusztrált lapok. 6. Tudományos lapok és folyóiratok. 7. Technikai lapok. 8. Művészeti lapok. 9. Vegyes lapok: gyorsírási-, fürdői-, vendéglői újságok, sport-, divat-közlönyök stb. 10. Bibliografia. Az *antwerpeni nemzetközi kiállításon* a könyvnyomtatás fejlődése és Hollandia könyvtári és könyvnyomtatási viszonyai vannak nagyszabású csoportokban feltüntetve. *Lipcseben* pedig az ottani könyvkötő-czéh rendezett augusztus 5—10. napjaiban 350 éves fennállásának évfordulója alkalmából érdekes könyvkötői szakkiállítást.

x.

Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből. A M. Tud. Akadémia Szily Kálmán főtitkár indítványára előfizetés útján egy oly munka kiadásáról gondoskodott, mely régi nyelvemlékeink iránt a figyelmet nagyobb körben lesz hivatva felkölteni. A munka *Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig* czímmel már sajtó alatt van s néhány hét múlva remélhetőleg meg is jelenhetik. Szerzője, dr. *Zolnai Gyula* budapesti tanár, a föntebbi czélt egyesíteni óhajtotta azzal, hogy a tulajdonképp anthologia-szerű könyv a nyelvész számára forrásmunka is legyen s azért a magyar könyvnyomtatás koráig, Komjáthi Szent-Pál fordításáig (1533.) terjedő hiteles nyelvemlékekről nemcsak ismertetést, hanem lehetőleg teljes irodalmi repertoriumot is igyekszik adni. Különös érdeket adnak a könyvnek a nagy számú és jeles kivitelű facsimilek (fénynyomatok és színnyomatok), melyekből a mű forgatói írásunk-

nak fejlődéséről is képet nyerhetnek. Ilyen hasonmásokat ad a munka a XIII. századból a halotti beszédéről, a XIV. századból a községi bírói tőredékről, a XV. századból: a besztercei és schlagli szöveggyűjteményekről, az Ehrenfeld-Codexről, a bécsi és müncheni kódexről, a német-újvári glosszákról. Szabács viadaláról (teljes facsimile), Vér András menedékleveleiről; a XVI. századból a következő kódexekről: Guary-kódex, Peer-kódex, Nádor-kódex, Margit-Legenda, Czech-kódex (Kinizsi Pálné imádságoskönyve), Jordánszky-kódex, Gyöngyösi-kódex (a Mátyás király haláláról szóló dal teljes facsimileje), Vitkovics-kódex, Kazinczy-kódex, Erdy-kódex, az érsekújvári-kódex, s ezen kívül az Országos Levéltár és a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának következő érdekes magyar ereklyéiről: Dóczy Ferencz kötelezvénye (1511.), Drágffy Mária asszony keletgyéje (1516.), Verbóczy István előtt kötött békelevel (1523.), Thurzó Elek levele nejéhez (1525.) és Drágffy Jánosnak a mohácsi mezőn kelt végrendelete (1526.). — A műre az előfizetés már lezáratott. Bolti ára 5 ft lesz.

Dévay József könyvtára. A Magyar Könyv-Szemle feladatai közé tartozván a magángyűjtemények ismertetése is, készséggel adunk helyet az alábbi közleménynek, mely egy tudományos-állami tisztviselő könyvtáráról ad tájékoztatást. Dévay József, a m. kir. pénzügyminiszterium tisztviselője, üres idejében a klasszikai filológiával foglalkozik, s 1864-től nagy buzgalommal gyűjti a szakmájába vágó könyveket. Könyvtára 3800 kötetet számlál s a régi klasszikusokon kívül a középkori latinság, a humanizmus és a reformáció irodalma is szépen van benne képviselve; oly eredmény ez, melyről — kisebb rangú állami tisztviselőink szerény javadalmazását tekintve — csakis elismeréssel vehetünk tudomást. E könyvek között több Giuntina, Aldina s Elzevir-kiadáson kívül néhány ősymtatvány is van, ú. m. Diogenes Laertius. Páris, 1475. (Hain 6197); Aeneas Sylvius, De duobus amantibus historia. 1478. (H., 2157); Andrae Ioannes, Super arboribus consanguinitatis. Nürnberg, 1478. (H., 1032); Statii Opera. Velence, 1494. (H., 14979.) Tartaretus, Explanatio in Petrum Hispanum. Freiburg, 1494. (H., 15334.) és Defensio immunitatis et libertatis ecclesie. H. és év n. (H. 6081.) Mint kiválóan érdekes darabot, meg kell említenünk Alciatus Emblemái 1580-iki kiadásának jegyzetlapokkal ellátott példányát, melynek jegyzetlapjaira az 1603—1606 években a wittenbergi akadémia tanárai és tanulóírtak emléksorokat. Magyar nevet nem találunk ugyan e bejegyzések között, de olvashatatlan írással bejegyzett tulajdonosa 1660-ban Besztercebányán bányabíró és Hont vármegye táblabírája volt. Nem érdektelen az 1733-iki löcsei német kalendárium példánya sem, melynek bejegyzései Pozsony város háztartására vonatkoznak; tulajdonosa, úgy látszik, városi tanácsos volt. Dévay birtokában van egy 1622-iki pozsonyi kézirat is, mely Perlingerisz János pozsonyi polgár árváinak örökségi számadásait tartalmazza. H. S.

XVI. századi könyvtáraink történetéhez. A kőszegi plébániának 1535-ben a következő könyvei voltak:

IX stück pergamenein geschriben messpüecher.

V stück getrukt papirin messpüecher.

Ain geschriben pergamenein psalter und ain papirin getrukt psalter.

Zway pergamenein gradual und zwai pergamenein anthiphonar. Auch ain papirer getrukt anthiphonar.

Ain pergamener grosser ordinarium oder messepuch.

Ain getrukte bibl utrumque testamentum.

Stephani Novi sermones und sentenciarum (*igy*), auf pergamen gechriben.

E jegyzék eredetije a Chernel család iratai közt maradt fenn, s jelenleg a Magyar Történelmi Társulat gyűjteményében őriztetik, mely a Magyar Nemz. Múzeum levéltárában van letéteményként elhelyezve.

Egy másik jegyzék a leleszi konvent könyveinek számával ismertet meg bennünket. Ez az országos levéltárban (Urb. et conscr. f. 18. nr. 15.) őriztetik, következő tartalommal:

Biblia sancti Ambrosii.
 Liber sermonum diversorum dierum.
 Sermones discipuli de tempore.
 Liber cuiusdam fratris praemonstratensis ordinis super psalterium.
 Dua gradualia.
 Dua antiphonaria.
 Unum graduale mediocre.
 Liber Isodorii.
 Opera tractatus beati Anselmi.
 Unum parvum psalterium.
 Tredecim missalia, quorum nonnulla sunt lacerata.
 Sermones fratris Roberti.

Közli: *Kőszeghy Sándor.*

Adalék Köleséri Sámuel életéhez. Az Auraria Romano-Dacica híres írója, Köleséri Sámuel, 1683-ban Leydenben *Disputatio de sacrificiis eorumque mystica significatione* czímmel egy értekezést adott ki, melyet Apafi Mihály fejedelemnek ajánlott. Köleséri atyja, idősb Köleséri Sámuel debreczeni pap, e munkát a következő levél kíséretében küldte meg a fejedelemnek:

Ájnlom ngdnak mint kgls uramnak tartozó köteleességemet; isten ngodat ez reánk felvirradott új esztendőben új ajándékkal ékesítse, alázatosan kívánom. Kgles uram, lévén egy bujdosó fiam ifjú Köleséri Sámuel a belgiumi akademiákban, (pünkösdben lenne négyesztendeje bujdosásának), mostan küldött egy theologica disputatiót de sacrificiis, melyet alázatosan ngdnak dedicált, az ő ifjú állapothoz képest szép devotíóval, melyből im küldöttem ngodnak, kérvén alázatosan, vegye kegyelmesen, és sok országos gondjai között méltóztassék megtekingetni és a jó indulatot szokott kegyelmessége szerént ilyen ifjúban kegyesen fontolni. Irja kgls uram levelében, hogy Galliában igen nagy persecutio vagyon, annyira, hogy a szegény reformátusok kényszerítettek Galliából Belgiumba és Angliába bujdosni. Több írással ngodat nem terhelem, hanem ajánlom az erős mindenható istennek oltalmában, magamat pedig és szegény bujdosó fiamat a ngod fejedelmi gratiájában. Datum Debrecini, die 15. Ianuarii, anno 1683.

Kgls uram, ngodnak

alázatos igaz híve

Köleséri Sámuel

a debreczeni ecl. lelkipásztora mp.

Az ifjú Köleséri életéhez érdekes adalékot szolgáltat e levél, melynek eredetije a M. Tud. Akadémia könyvtárának kéziratgyűjteményében őriztetik.

Közli: *Szilágyi Sándor.*

Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkorban. *Lanciani Rudolfnak*, a híres olasz archaeologusnak *A régi Róma a legújabb asatások világításában* cz. műve, melyet *Lubóczi Zsuzsánna* fordított magyarra, igen érdekes adatokat tartalmaz a klasszikus Róma könyvtáiról és arról a fejlődési kapocsról, mely azokat a középkori római könyvtárakkal összeköti. Az ókori Rómának nagy könyvpiaza volt az Argiletumon, a Forum Romanum és a Subura közt levő városrészben. Itt voltak a könyvkereskedőknek és a régi művek másolóinak gazdagon felszerelt boltjai, melyeket Martialis és Horatius oly gyakran említnek és írnak le. Minden egyes kiválóbb könyvkereskedő biztosította magának egy-egy híres író műveinek kiadását; így Horatius műveit a Sosius testvérek adták ki. Egy-egy kiadványból 1000 példányt szoktak közrebocsátani, melyek egyszerre jelentek meg itt és a többi nagy könyvpiacon: Athenében, Alexandriában, Lugdunumban. Mindez a könyvtári viszonyok fejlettségéről tesz tanúságot. Az első nyilvános könyvtárt Asinius Pollio állította fel, a város alapításának 717. évében. Négy évvel később alapította Augustus az első állami könyvtárt: a Bibliotheca

Octaviae-t. A könyvtárszobák rendesen kicsinyek voltak, mert a könyvtárakat tél közepén sem fűtötték; azt tartották ugyanis, hogy a meleg árt a kötéseknek s elősegíti a molyok fejlődését. Ezért kénytelenek még ma is fázni a tudósok a vatikáni könyvtárban a négy téli hónap alatt. E rendszabály azonban nem mentette meg a könyvtárakat a tűzvészek csapásaitól. Octavia könyvtára Kr. u. 80-ban elégett. Hasonló sors érte a következő századokban a többi nyilvános gyűjteményt: Tiberius palotájának s Jupiter Capitolinus templomának könyvtárait s a Palatinus híres Apollo-könyvtárát. Mielőtt azonban e szerencsétlenségek megtörténtek volna, számos keresztény könyvtár virágzott s ezek mentették meg a régi latin irodalmat a végenyészettől. A kereszténység három első századának könyvtárai Rómában voltak. Damasus pápa (366—384.) külön épületet emeltetett könyvtára számára s Agapetus pápa 535-ben magasabb iskolát alapított, melyet válogatott könyvtárral kötött össze. A VIII. században a lateráni palota lett a szent-szék irodalmi, történeti és vallásos tartalmú könyvtárainak s levéltárainak központja. A katasztrófa, mely e gyűjteményeket elpusztította s széjjel vágta a kapcsolatot, mely az ókori és újkori könyvtárakat összefűzte, valószínűleg III. Honorius pápa halála után (1227.) történt; a vatikáni könyvtár apró zárt szekrényeinek berendezése azonban maig fentartotta a rendszert, a mely szerint a régi Róma könyvei fel voltak állítva.

K. B.

Könyvkereskedők Lapja czímen július hó elején új heti folyóirat indult meg, mely a magyar könyvpiacz érdekeinek szolgálatát tűzte ki céljául. Szerkesztik és kiadják *Boros Ignác* és *Wiesner Jakab*. Az eddig megjelent nyolcz szám az új vállalat életrevalóságáról tanuskodik. Az egyes füzetek a kétféle: nyomdák szerint és betűrendben összeállított könyvészeti jegyzéken kívül aktuális bibliografiai kérdésekkel is foglalkoznak, így az 1. szám Jókai Mór összes munkáinak kiadását ismerteti, s az 5. szám Kossuth Lajos könyvtáráról hoz ügyes ismertetést, apróbb rovataiban pedig helyet talál a régi magyar könyvészetre vonatkozó kisebb közleményeknek is. Csak az a kár, hogy hasábjai nagy részét mindjárt keletkezésekor a hasonló célú szolgáló *Corvina* című vállalattal megindult polemiaira volt kénytelen feláldozni. A magyar könyvpiacz, reméljük, elég nagy már arra, hogy két hasonló irányú szaklap megférjen rajta egymás mellett s mindkettő eredménytel megalósítására.

Német tudós a magyar irodalom-történetről. *Dr. Ziehen Gyula* jeles fiatal német tudós a »Berichten des Freien Deutschen Hochstiftes» egyik utóbbi füzetében *Hundert Jahre ungarischer Literaturentwicklung* cím alatt érdekes tanulmányt tesz közzé a magyar irodalom utolsó száz évének történetéről. A szerző, ki több év előtt hosszabb időt töltött hazánkban, a Friedrich Vilmos-féle *Geschichte der Weltliteratur in Einzelndarstellungen* X. kötete gyanánt megjelent magyar irodalomtörténet ismertetéséből indul ki, melyet Schwicker Henrik írt; de a recensio nyomán, a tárgy alapos ismerete által feljogosítva, maga is sok önálló véleményt mond, sazonkívül az irodalomtörténet egész bibliografiai apparátusával megismerteti olvasóit.

A Magyar Könyv-Szemle új folyamának I. kötete a következő dolgozatokat tartalmazza:

A Magyar Könyv-Szemle új folyama. — Fejérpataky László: A Gutkeled-biblia. — Dr. Schrauf Károly: A bécsi egyetem középkori magyar anyakönyve. (Két mellékletel.) — Ráth György: Pilcz Gáspár és ellenfelei. (Adalék a hazai kryptokálvinizmus hitvitázó irodalmához.) — Szily Kálmán: Magyarországi György mester arithmetikája 1499-ből. (Három hasonmással.) — Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György udvari iskolai történetéhez. — Dr. Thim József: Az 1848/49-iki magyarországi szerb felkelés történelmi irodalma. — Pauler Gyula: A magyar királyi országos levéltár. — Horváth Ignác: A Magyar Nemz. Múzeumi Könyvtár ősnymtatványainak jegyzéke. (I. közlemény.) — Lehrs Miksa: A budapesti egyetemi könyvtár XV. századbeli ritka rézmetszete. (Egy melléklettel.) Az eredeti német kéziratból fordította Kudora Károly. — Acsády Ignác: A dicalis összeírások gyűjteménye az orsz. levéltárban. — *Magyar Könyvesház.* (Adalék Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlík: Hellebrant Árpád, dr. Hodinka Antal, Sch. Gy. és Széll Farkas) II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlík: Hellebrant Árpád, Ráth György és Varju Elemér.) — *Külföldi Szemle.* Az új vatikáni könyvtár, Fraknoi Vilmostól. Olaszországi történelmi kutatások, dr. Áldásy Antaltól. A boroszlói levéltári lelet magyar vonatkozásai, Schönherr Gyulától. A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei, Horváth Ignácztól. — *Tárca.* Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról 1892/93-ban, Szinnyi Józseftől. A M. Nemzeti Múzeum könyvtára az 1891/92. munkaévben. Jelentés a budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtáráról 1892-ben, Szilágyi Sándortól. A M. T. Akadémia könyvtárának állapotáról az 1892. évben. Jelentés az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a kolozsvári magyar kir. Ferencz József-tudomány-egyetem könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a szegedi Somogyi-könyvtár 1891/92. évi állapotáról, Reizner Jánostól. — *Szakirodalom.* Kudora Károly: Könyvtártan. Ism. Hellebrant Árpád. Dankó József: Vetus Hymnarium ecclesiasticum Hungariae. Ism. Kollányi Ferencz. Bibliotheca Zrinyiana. Ism. Erdélyi Pál. A győri püspöki papnevelő-intézet könyvtárának címjegyzéke. Ism. Horváth Sándor. A magyar kir. József-műegyetem könyvtárának címjegyzéke. Ism. Décsényi Gyula. Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok viselt dolgairól. Ism. D. Gy. A könyvtárak berendezéséről. (Handbuch der Architectur, IV. köt.) Ism. dr. Ferenczi Zoltán. Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek. Ism. dr. Áldásy Antal. Folyóiratok szemléje. (Egyet. Philologiai Közöny, Erdélyi Múzeum, Irodalomtört. Közlemények, Kath. Szemle, Magyar Sion, Századok, Történelmi Tár, Turul, Centralblatt für Bibliothekswesen, Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte) Ism. D. Gy. — *Vegyes közlemények.* A Magyar Könyv-Szemle új folyama. (Schönherr Gyula.) Változások a M. N. Múzeum könyvtárban. A M. N. Múzeum könyvtárának gyarapodása és forgalma az 1892. évben. A Magyar T. Akadémia új főkönyvtárnoka. A Magyar Nemzeti Múzeum ügye az országgyűlésen. Múzeumok és könyvtárak a vidéken. (Sch. Gy.) Müller Miksa ajándéka. A legnagyobb könyvtárak. (C. B.) Pap János budai könyvtáros végrendelete 1509-ből. (Varju Elemér.) A papir ára Kassán 1533-ban. Hornus Cometa. (Ifj. Kemény Lajos.) A chicagói könyvtári világ-kongresszus. Bél Mátyás V. kötetének új kiadása. 1848/49-iki iratok a M. N. Múzei könyvtárban. (H. S.) Erdélyi iskolai könyvek bibliográfiája. Adalékok az 1848/49-iki szerb felkelés irodalmához. (Dr. Thim József.) Hibaigazítás. — *Név- és Tárgymutató.*

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutatkozó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. K Ö T E T.

— IV. FÜZET. —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

TARTALOM.

	Lap
Schönherr Gyula. A thorni Corvin-kódexről. (<i>Színes melléklettel.</i>) . . .	305
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár ősnymotatványainak jegyzéke. (V., befejező közlemény.)	313
Magyar könyvesház. (Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)	
I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlík: <i>Békési Emil, Erdélyi Pál, Kincs Gyula, dr. Kiss Áron, Melich János. Révész Kálmán, Sch. Gy., —s—m., Varju Elemér.</i>) II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlík: <i>Décsi Lajos, Ráth György, Révész Kálmán. —s—m.</i>)	345
Külföldi Szemle. A lipcei könyvkötészet 350 éves jubileumi kiállítása. Récesey Viktortól	357
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1894. július 1-től szeptember 30-ig	361
Szakirodalom. Szinnyi József, Magyar írók élete és munkái. Ism. <i>dr. Váczy János.</i> Petrik Géza, Kalauz az újabb magyar irodalomban. Ism. <i>Décsi Lajos.</i> Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek, 2. Ism. <i>Áldásy Antal.</i> Voullième, Die Incunabeln der kön. Universitäts-Bibliothek zu Bonn. Ism. Horváth Ignác. Folyóiratok szemléje. (Egyetemes Philologiai Közlöny, 1894. VI—IX. Erdélyi Múzeum 1894. VII—VIII. Irodalomtörténeti Közlemények, 1894. III., Századok 1894. VI—VIII., Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde, XXVI. I., Centralblatt für Bibliothekswesen, 1894. VII—XI., Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte, XX. 1.) Ism. <i>D. Gy.</i>	364
Vegyes közlemények. A Magyar Könyv-Szemle szerkesztése. Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. Sándor szerb király a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. Kossuth Lajos emléktárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban. Családi levéltárak a Magyar Nemz. Múzeumban. A M. Tud. Akadémia új főkönyvtárnoka. Gálszécsy István hittani műve 1538-ból. (<i>D.</i>) Az amsterdami bibliai történetéhez. (<i>Szilágyi Sándor.</i>) Szathmár-Némethi Mihály levele Teleki Mihályhoz. (<i>Koncz József.</i>) Könyvlopás a XIV. században. (<i>Horváth Sándor.</i>) Hungarikumok a külföldi könyvpiaczon. (<i>V. E.</i>) Az alsó-ausztriai helytartóság levéltára. (<i>Á.</i>) A párisi nemzetközi könyvkiállítás. A drezdai udvari könyvtár szakrendszere. (<i>Sch. Gy.</i>)	382
Név- és tárgymutató. Szerkesztette <i>Horváth Ignác</i>	383
Hibaigazítás	412

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából két teljes példány (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

A THORNI CORVIN-KÓDEXRŐL.

SCHÖNHERR GYULÁTÓL.

A Corvina maradványai tanulmányozásában pár év óta szünet állott be. Új felfedezésekről, úgy látszik, egy időre le kell mondanunk; a levéltári kutatások sem juttatnak semmi adathoz, a miből a budai királyi könyvtár s kódexei felől eddig ismeretlen részleteket tudhatnánk meg. A nagy lendület mellett, melyet e kérdés irodalma az utolsó 20 év alatt vett, azt kellene hinnünk, hogy a ma ismert Corvin-kódexek felől a szakemberek elmondták minden mondanivalóikat. Pedig a dolog nincs egészen így. Ismerjük az Európa-szerte elszórt kódexek jegyzékét s hosszabb-rövidebb leírásokat bírunk felőlük. E leírások azonban a legtöbb esetben hézagosak, igen kevésbé elégítik ki a bibliografusok várakozásait. S bár a kérdés újabb művelői már általános szempontokból is kezdtek a tárgyhoz szólani, a tulajdonképpeni tennivaló még mindig a részletek összehordásában van. Az ismert kódexek pontos, szakszerű leírása, mindannak egybefoglalásával, mit a régi és újabb irodalom felőlük elmondott, ez képezi a kérdés alfáját, s csak ha ezzel teljesen végeztünk, akkor kerülhet a sor a részletek összegezésére, akkor válik lehetővé, hogy a Corvina kérdése teljesen letárgyaltassék s a hely kijelöltessék számára, mely őt a nemzeti művelődés történetében megilleti.

A thorni kódex, Naldus Naldius »De laudibus Augustae Bibliothecae« című ismert művének Mátyás könyvtára számára készült kézírata, azok közé a Corvin-kódexek közé tartozik, a melyekkel a Corvina-irodalom legtöbbet foglalkozott, a nélkül, hogy maig teljes bibliografiai leírást birtunk volna felőle. Elsőnek Rezik János tesz róla 1684-ben említést. Rezik, az eperjesi kollégium híres tanára, előbb a thorni gymnasiumban tanított, s ennek könyvtárában

alkalmat nyert megismerkedni e kézirattal s annak tartalmával.¹ Két évvel később történt Buda elfoglalása, mely a Corvinának ott talált maradványait a bécsi udvari könyvtárba juttatta; annál nagyobb lön tehát az érdeklődés e kódex iránt, melynek tartalma oly részletes adatokat őrizett meg a könyvtár gazdagsága felől.

A tudós jenai tanár, Schmeizel Márton hazánkfia, ki egy magyar történelmi forrásokot tartalmazó gyűjteményes munka kiadását tervezte, a kódex egész szövegét fel akarta abba venni. Tervét Jänichen Péter, thorni gymnáziumi igazgató hajtotta végre az 1726—31. években megjelent »Meletemata Thorunensia« című kiadványában, miután Mátyás király tudományos érdemeiről előbb külön kiadott, s utóbb e gyűjteményben újból lenyomott értekezésében a kódex bibliografiai leírásával foglalkozott.² Az általa közzétett szöveget Bél Mátyás is kiadta a »Notitia Hungariae Novae« III. kötetében.³ A tudományos irodalomban ekként ismertté válva, Naldus műve azóta állandó forrásául szolgált mindazoknak, a kik Mátyás könyvtárával foglalkoztak, vagy általában a nagy király humanista tevékenységének méltatását tűzték ki feladatukul. Ily czimen jutott be szövegének nagyobb része Ábel Jenő utolsó munkájába, az Irodalom-történeti emlékek II. kötetébe, mely olasz humanista írók Mátyást dicsőítő műveit tartalmazza.⁴ Bibliografiai szempontból azonban az értékes mű mindeddig igen kevés mértékben részesült abban a figyelemben, mely nemcsak tárgyánál, de provenienciájánál fogva is megilleti. Römer Flóris ugyan 1874-ben csak azért ment el Thornba, hogy színről színre láthassa Mátyás könyvtárának e nevezetes maradványát;⁵ de semmivel sem jegyzett többet úti

¹ Rezik kézirata, melyeken a kódexet leírta, később Dobai Székely Sámuel útján Bél Mátyáshoz került. Notitia Hungariae Novae, III. k. (Bécs, 1737.), 590 l.

² Jänichen »Dissertatio de meritis Mathiae Corvini Pannoniae regis in rem literarium« című értekezése először 1717-ben a késmárki Moller Gáspár disputációi bevezetéseként, másodszor a »Meletemata Thorunensia« III. kötetében a kódex szövegkiadásának függeléke gyanánt. (97—114. l.) jelent meg. Schmeizel tervéről ugyane kötet előszavában találunk említést.

³ 589—642. l.

⁴ Ábel közleménye a bevezetés teljes szövegén kívül csak a költemény I. könyvét adja egészen, a II. könyvből elhagyta a 101—388. sorokat, a III. könyvet egészen, és a IV. könyvből az 1—151. sorokat.

⁵ Corvin-kódexek Thornban, Königsbergben és Szent-Pétervártt. Magyar Könyv-Szemle, 1876. I. s k. I.

naplójába felőle, mint a mit már Jänichenből tudtunk. Csontos Rómer adatai nyomán írta le a Corvin-kódexekről 1881-ben adott jegyzékében.¹ Az 1882-iki budapesti könyvkiállításon e kézirat is ki lett állítva, s a könyvkiállítási kalauz a Corvin-kódexről írt részhez e kódex második címlapjának sárga tónusú hasonmását használta fel diszítésül;² de a kalauzban adott leírás ép oly hézagos, mint a minőt Ábel idézett kötetének előszavában találunk róla.

A kódex azóta másodszor is haza került; ez év nyarán a thorni kir. gymnasium igazgatósága a legnagyobb készséggel bocsátotta azt kiváló történetrónk Szilágyi Sándor rendelkezésére, abból a czélból, hogy gyönyörű miniatűrjeit a Magyar Történelmi Életrajzokban e sorok írójának Corvin János című művéhez illusztrációkul felhasználhassa. Kedvező alkalmat nyújtott ez a kódex kimerítő bibliografiai leírására s azoknak a reá vonatkozó adatoknak egybegyűjtésére, melyek bár eddig is ismeretesek voltak, de szét vannak szórva s így nehezen hozzáférhetők.

* * *

A kódex, mely a thorni kir. gymnasium könyvtárában *R. fol.* 21. jelzet alatt őriztetik, 62 ívretű hártylevelet foglal magában. 1a. lapja üres, s a könyvtári jelzeten kívül a könyvtár régibb és újabb bélyegével van ellátva. Az 1b. és 2a. lapok szintén üresek. A 2b. lapon arany és kék váltakozó sorokkal a könyv czime olvasható:

IN HOC
VOLVMINE CONTI
NENTVR NALDI NALDII
FLORENTINI EPISTOLA DE LA
VDIBVS AVGVSTAE BIBLIOTHE
CAE ATQVE LIBRI QVATVOR
VERSIBVS SCRIPTI EODEM
ARGVMENTO AD SERENI
SSIMVM MATHIAM COR
VINVM PĀNONIAE
REGEM

¹ Magyar Könyv-Szemle, 1881. 162. l.

² Kalauz, 55. és 79. l.

E felirat kerek keretbe van foglalva, melynek négy ívnegyedet váltakozva vörös és kék alapon aranyos arabeszkek díszítik. A külső keretet virágdísz képezi, kék és vörös virágokkal és arany cizfrázatokkal.

A 3a. lapot a tulajdonképeni címlap foglalja el, melyet hú színnyomatú hasonmásban mutatunk be t. olvasóinknak.¹

E címlap a fényesebb kiállítású firenzei kéziratok ismert modorában van összeállítva. A szöveget díszes keret fogja körül, melyet kék, vörös, arany és zöld virágokból és levelekből összerótt arabeszkek töltenek ki. A keret szerkezeti összefüggésben van a fejezet címét magában foglaló fejlécczel és a nagyméretű kezdőbetűvel. Alsó szélén, mely szokás szerint a legszélesebb, középen zöld babérkoszorus arany-medallionban, arabeszkes kék alapon, a magyar-cseh összetett királyi címér látható: négyelt pajzs első mezejében a pólyák, ezüsttel, (illetőleg, miután az ezüst szín az egész címérből mindenütt letöredezett, fehérrel) kezdődve, a második vörös mezőben korona nélküli zöld halmon fehér (eredetileg ezüst) kettős kereszt, a harmadik kék mezőben Dalmácia címere, a három koronás arany leopárdfej, a negyedik vörös mezőben a kétfarkú fehér (ezüst) cseh oroszlan, fején arany koronával. Középen van az eredetileg szintén ezüst, most fehér szív-pajzs, az arany ágon ülő, csőrében arany gyűrűt tartó, jobbra néző fekete hollóval. A pajzsot liliomos nyílt arany korona fedi. A medalliont kétfelől egy-egy repülő szárnyas gyermek tartja. Az oldallécek díszítései fent és alant arany medallionokkal végződnek, és pedig a baloldali keskeny lécz ovál alakú, a jobboldali szélesebb lécz kör-alakú medallionokkal, melyekben égszínkék, felhőzetes alapon egy-egy hosszúfürtű ifjú mellképe látható. Az oldallécek közepét kisebb kerek arany-medallionok foglalják el, kék mezővel; a jobboldaliban arany sárkány látható, nyaka köré tekerőzött farkkal, a baloldali-ban arany kút; amaz egy, ez két szárnyas gyermek számára képez támaszkodási alapot. Ugyanily medallion foglalja el a felső kereszt-lécz közepét, kék mezejében arany hordóval.

E keresztlécz alatt, ezzel párhuzamosan, egy keskeny fejlécz

¹ A Magyar Nemz. Múzeum könyvtára Cserna Károly festőművész által sikerült másolatot készíttetett e címlapról gyűjteménye számára, s erről készült az ide mellékelt hasonmás, mely e sorok írójának »Corvin János« című művében is (Magyar Tört. Életrajzok, X. évf. 4. füzet) megjelent.

vonul el, melynek kék mezején arany betűkkel a következő cím olvasható:

NALDI NALDII FLORENTINI EPISTOLA DE
LAVDIBVS AVGVSTE BIBLIOTHECAE AD MA-
THIAM CORVINVM REGEM SERENISSIMVM +

Ez alatt van a rózsaszín alapra festett, aranyos arabeszkekkel díszített, nagy C kezdőbetű, melynek miniatűrje égszínkék alapon zöld galléros rózsaszín ruhába öltözött, hosszúfürtű ifjú (Csontos szerint a szerző) mellképét ábrázolja, fején vörös főveggel, két kezében mellére szorított nyitott könyvvel.

Az Epistola a 12^a. lapon fent a negyedik sorban végződik; a lap többi része üres. A 12^b. lapon finom tollrajzú, virágos arabeszekből összerótt arany keretben a kézirat többi részét elfoglaló költemény címe olvasható, arany és kék váltakozó sorokkal:

IN SEQUENTIRVS CON
TINENTVR LIBRI QVATV
OR VERSIBVS SCRIPTI DE
LAVDIBVS AVGV
AVGVSTAE (*így*)
BIBLIOTHE
CAE

A 13^a. lapon szintén arannyal és késsel írt:

NALDI NALDII FLORENTINI DE LAVDIBVS AVGV-
STAE BIBLIOTHECHAE LIBER PRIMVS AD MATHIAM
CORVINVM PANNONIÆ REGEM SERENISSIMV

czímmel kezdődik a költemény első könyve. E lapot keskeny fej- és oldalléczből készült, virágos lapszéli díszítés ékíti, az első verset kezdő gyönyörű nagy C betűvel.¹

A 24^b. lapon a 11. sorban kezdődik a költemény 2. könyve, a 34^b. lapon a 4. sorban a 3. könyv, a 45^a. lapon a 3. sorban a 4. könyv, mindegyik arannyal és késsel írt háromsoros címmel, s ezalatt rendkívül finom kivitelű aranyos kezdőbetűvel.²

¹ E lapszéli díszítés és kezdőbetű fel lett használva Corvin János életrajzának 3. lapján.

² A 2. könyv Q, a 3. A, a 4. H betűvel kezdődik. Az A kezdőt lásd Corvin János életrajza 84. lapján.

Az egész munka a 59a. lapon az 5. sorban végződik, a következő, halvány vörös betűkkel írt kolofonnal:

FINIS LIBRORVM QVATVOR
NALDI NALDIJ IN
MATHIAM SERE
NISSIMVM PAN
NONIAE
REGEM
∴

Ezután még 4 (59b.—62b.) vonalozott üres hártylevél következik.

A kézirat fehér szűz, talán jobban mondva zsenge hártýára van írva, szabályos gömbölyű olasz írással, melynek jellegéről a mellékelt színes hasonmás teljes fogalmat nyújt. A levelekből az 1—2. külön, a többiek 10—10 levelenként képeznek egy ívet, van tehát egy két levélből álló csonka és hat 10-leveles ív, melyek közül a 3., 4., 5. és 6. ívek függőlegesen írt custosokkal vannak ellátva. Egy oldalon 20 sor szöveg van. A lapszálon helyenként a szöveg tulajdonnevei ismétlődnek; e sötétebb tintával írt széljegyzetek, figyelmesebben nézve, nem a kézirat írójától származnak.

A könyv eredetileg aranyos virágokkal átszőtt biborszínű bársonyba volt kötve, négy ezüst csattal; a kötés tehát körülbelől megegyezett a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában őrizett, »Sancti Augustini De civitate dei libri XXII« című Corvin-kódex kötésével.

Ez a kötés Rezik és Jänichen idejében, bár rendkívül megromgált állapotban, meg volt.¹ Az utolsó másfélszázad azonban nem tudta megőrizni azt, a mi annyi időn keresztül megmaradt. A thorni könyvtárnak 1724-ben néplázadás, a jelen század elején pedig francia megszállás veszélyeivel kellett megküzdenie; mily nagy veszteségeket szenvedett ez alkalmakkor, mutatja, hogy a Jänichen által leírt 148 kéziratból csak 18 maradt meg a könyvtár birtokában.² Nem csodálhatjuk tehát, hogy kódexünk eredeti kötése teljesen elrongyolott, s az utóbbi időben egyszerű fekete félvászon

¹ Meletemata Thorunensia, III. k. 205. l. Bél, Notitia Hung. Novae, III. k. 590. l. V. ö. Rómer, i. h.

² M. Curtze, die kgl. Gymnasial-Bibliothek zu Thorn und ihre Seltenheiten. Altpreussische Monatschrift, 1868. 150. l.

kötéssel lett felcserélve, mely a fényes belsővel semmikép sincs összhangzásban.

A mi a kézirat kiállítóit illeti, a másolóról sem maga a kötet, sem egyéb adatok nem nyújtanak felvilágosítást, s a miniator meghatározásánál is csupán a diszítések jellegétől vont következtetésekre vagyunk utalva. Csontosí a kézirat miniatürjeiben Attavante munkáját ismeri fel, s tény, hogy e miniatürök egész jellege a legapróbb vonásokig megegyezik a híres firenzei könyv-diszító nevével jelzett kódexek diszítésével. Még az ezüst szív-pajzst sem nélkülözzük, a mit Csontosí Attavante munkáinak felismerésénél kétségbenvonhatatlan kritériumnak nyilvánított, ámbár e pontnál többen nem értenek vele egyet, s nem hajlandók az ezüst szív-pajzst hiánya miatt elvitatni Attavantétól oly kódexeket, melyek, mint a bécsi Philostrates és a prágai Thomas de Aquino, minden részletükben az ő kezére vallanak.

Hogy került e kézirat a budai könyvtárból Thornba, a távoli kis porosz város gymnáziumi könyvtárába, erről sincs semmi közelebbi adatunk. A könyvtár egy másik, Römer által¹ ismertetett cseh kézírata: »Heraclitus, seu de vita humana«, Jänichen szerint Buda 1686-iki visszafoglalásakor jutott egy katona birtokába, a kitől Bécsben Zernecke Jakab Henrik thorni polgármester váltotta magához.² Rezik feljegyzéséből azonban tudjuk, hogy Naldi kézírata már 1684-ben itt volt. Tehát nem tartozik az 1686-ban szét-hordott hadizsákmány közé. Rezik szerint, mielőtt a törökök Buda várát (1541-ben) elfoglalták, jutott »valami becsületes ember kezébe, a ki nevének emlékére a thorni könyvtárnak ajándékozta.«³ Honnan vette ez adatot, nem tudjuk; ha igaz is, a derék ajándékozó nem érte el célját; ajándéka megmaradt ugyan, de neve a késő utódok előtt feledékenységbe ment. A thorni Jänichen semmit sem szól a kézirat provenienciájáról. Curtze M. thorni tanár a könyvtárról 1866-ban írt ismertetésében, a nélkül, hogy bizonyítékokra hivatkoznék, azt mondja, hogy az »a pesti (!) könyvtárból közvetlenül került Thornba.«⁴ Tudnunk kell azonban,

¹ I. h.

² Jänichen, Notitia bibliothecae Thorun. (Jena, 1723.) 34. l.

³ Bél, Notitia Hungariae Novae, III. k. 590. l.

⁴ I. h. 145. l.

hogy a thorni könyvtárat 1594-ben alapították,¹ s így feltéve, hogy a kódex Buda 1541-iki elfoglalása előtt került ki a királyi könyvtárból, mégis kellett neki bizonyos viszontagságokat kiállani, mielőtt Thornba jutott. A mit különben a régi, 1684-ben már csak foszlányokban ismert kötés elpusztulása is eléggé bizonyít.

Közleményünk hiányos maradna, ha nem emlékeznénk meg a kézirat szerzőjéről, ámbár e pontnál is jóformán ismert adatok összegezésére kell szorítkoznunk.

Naldo Naldi, vagy latinosan Naldus Naldius, egy toscanai család sarja, mely Sienának, Firenzének több jeles embert adott, Firenzében, Lorenzo Medici korában élt, s a szerviták rendjéhez tartozott. Marsilio Ficino tanítványa volt, ki műveiben igen szépen emlékezik meg róla;² szerzetének firenzei iskolájában a költészetet tanította az ifjakkak, s ő maga is elég sikerrel foglalkozott az irodalom művelésével. Megírta Gianozzo Manetti, a jeles firenzei tudós és diplomata életrajzát,³ s latin versei közül néhány kéziratban és nyomtatásban napjainkig is eljutott.⁴ Medici udvarába járatos volt és összeköttetésben állott Polizianoval s a többi humanistával, a kik a nagy fejedelem környezetét képezték.⁵

Mind ez adatoknál jobban érdekel bennünket az, a mit ő maga mond el magáról, t. i. ismeretsége Taddeo Ugolettivel, Mátyás király könyvtárnokával, mely nevét a budai könyvtárral hozta kapcsolatba. Mikor Ugoletti Corvin János neveltetését befejezve, 1485-ben Firenzébe ment és itt a király számára nagy könyvrendeléseket tett, a másolási munkák felügyeletét Naldira bízta. E viszonyból kifolyólag a költő érdeklődése a Corvina felé fordult s a lelkesült magasztalások, melyekkel Ugoletti a budai könyvtárat és annak megteremtőjét elhalmozta, adták az impulzust Mátyáshoz

¹ Jänichen, Notitia bibl. Thornnensis, 13. l.

² Epistolái I. könyvében »*deliciae Phoebi*« jelzővel illeti.

³ Kiadták Burmann a Graevius-féle Thesaurus antiquitatum et historiarum Italiae IX/VIII. kötetében (Lyon, 1723.) és Muratori, Rerum Italicarum XX. k. (Milano, 1731.) 519. l.

⁴ A Biblioteca Laurentianában is van tőle kézirat; (l. Bandini, Catalogus cod. XXV. k. 211. l.) Több verse a Carmina poetarum Italarum (1719—26.) VI. kötetében jelent meg.

⁵ Naldi életrajzának adatai össze vannak gyűjtve a Boccardo-féle Nuova Enciclopedia Italiana XV. kötetében, (Torino, 1883.), 29. l.

intézett epistolájának és könyvtárát dicsőítő nagy verses művének megírására. Munkája, melynek méltatása túllépi e közlemény határait, a Mátyásnak ajánlott, fényes kiállítású kéziratban maradt meg napjainkig. Érdekes azonban tudni, hogy egy kéziratos példánya a mult század elején megvolt a híres lipcsei tanár, Mencke János Burkhard könyvtárában.¹ E kézirat kiállítása és további sorsa iránt érdeklődéseinket további nyomozások vannak hivatva kielégíteni.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Ötödik, befejező közlemény. —

772. MAGNI DE PARISIIS (IACOBUS). Sophilogium. (Köln, Goetz Miklósnál.)

1a. l. a tabula, ily kezdettel: () Equuntur capitula So | philogij Et primo de pri | mo tractatu primi libri. *3a. l.:* Incipit Sophilogiū cu | ius finis est ama'e sciēcias | *stb. Végén, 167a. l.:* Explicit Sophilogiū feliciter.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 38 sorral, 167 levél.

V. ö. Hain, 10468.

Inc. s. a. 1286. A 3. és 4. lapon rubrumos kezdőbetűkkel. A 3a. lap felső szélén: *Liber iste concessus est fratri Iohanni Schyphower de Meppia ad usum vite. 1498. Vivat in Christo.* Ugyane kézzel a lap alján: *De Meppen nate sit quoque malum procul a te. 1. 50. Thome Aquinatis.* A colophon után: *Liber iste est concessus fratri Iohanni Schyphower ad usum vite 1498.* A szövegben XV. századi jegyzetek.

773. MANDEVILLE (JEAN DE —). Itinerarius ad partes Hierosolymitanas. (A «Voyage à Jerusalem» cz. munka latin fordítása.) 4r. 71 levél.

Hain, 10643.

Inc. s. a. 1524. (coll. nr. 3.) Horvát István könyvtárából; XVII. századi széljegyzetekkel.

¹ Bibliotheca Menckeniana, (Lipcse, 1723.), 599. l.

774. MANEKEN SEU MENNIGKEN (CAROLUS). Epistolarum formulae. Köln, Therhoernen Arnoldnál.

1a. l. a₁ jelzettel: Continet iste libellus Episto | lares quafdam formulas iu | dicio componentis pueroruz | captui n̄ abfimiles Quas correctoria vocāt. Easdeqz extractas ex maioꝝ lrāꝝ miffiuāꝝ collectorio, fcolari | bꝝ louanij i pedagogio lilij lectaꝝ exēploꝝ grā, tāqꝫ | breuiiores ⁊ ornatiores, atqꝫ ſentētia extrahētis, ver | bo ſenfuqꝫ placidiores. *Végén, 111a. l.:* Expliciūt Epiftole venerabilis viri | Artium magiftri, magiftri Karoli poe | te eloquentiffimi, regentis louanij In | pedagogio lilij, Imprefſe p me Arnol | dum therhurnē agrippinenſis ciuita | tis incolam, quorum euidentia innotef | cit per ppriū meū ſignetū hic ſubfixū. *Alatta a nyomdász jegye.*

4r., gót betűkkel, a—o₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 32 sorral, 111 levél.

V. ö. Hain, 10660.

Inc.s.a.1356. (coll.nr.2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az utolsó üres lapon *Georgius Viterficis* polgári czimerjegye alatt: *F(rater) G(eorgius)*. A hátsó tábla borítékát képező kéthasábos hártyakézirat sorai közt XV. századi kézzel: *Frater Gerardus Retus. Frater Gerardus Kruse. Frater Gerardus Heyde.*

775. MANTUANUS (BAPTISTA). Libellus de vita beata.

1a. l. a cím: Baptifte mantuani de vi | ta beata opusculum.
1b. l.: In laudē et auctoris et opusculi Epigrāma incultū. *Utána 9 distichon.* *2a. l. aij jelzettel:* Fratris Baptifte Mantuani: ordinis Carmeli | profefforis: de vita beata libellus incipit feliciter. *Végén, 16a. l.:* Explicit opusculum baptifte mantuani.

4r., gót betűkkel, a—c₄ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 39 sorral, 16 levél.

Inc.s.a.1412. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Egykorú széljegyzetekkel.

776. MANTUANUS (BAPTISTA). Parthenices commendatio.

1a. l. a cím: Fratris baptisté mātuani | ad lodouicū fufcararium | parthenices cōmendatio. *Alatta fametszet.* *2a. l.:* (F) Rater Baptista Mātuanus Carmelita Lodouico | Fufcarario ac Ioāni Baptifte Refrigerio viris iteger | rimis. S. P. D. *stb.* *Végén, 12a. l., 19. sor:* nimirū bona quę in nobis ſunt ⁊ quotquot futura ſunt con | uertere ipſo fauente pponimus. | Finis.

4r., gót betűkkel, a—b₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 37 sorral, 12 levél.

V. ö. Hain, 2377.

Inc.s.a.1410.

777. MANUALE parochialium sacerdotum multum perutile. 4r. 17 levél.

Hain, 10728.

Inc.s.a.1360. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel s egykorú széljegyzetekkel. Utána van kötve az «Ordo processionis contra incursum Turcorum Salzburge habite» című 5 levélből álló nyomtatvány, mely czímlapján X. Leo (1513—1521.) és Keutschach Leonhard salzburgi érsek (1495—1519.) czimereit viseli, s így 1513—1519 között jelent meg. Az utolsó üres levél a. oldalán e munka tartalmára vonatkozó egykorú bejegyzés.

778. MARGARITA Decretalium. (Bázel, Kesler Miklósnál.) 2r. 41 levél.

Hain, 10755.

Inc.s.a.1250. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A boroszlói ágostonrendiek ex-librisével. Az előtábla belsején XVII. századi kézzel: *R. 1. S. 2. N. 47.*

779. MAXIMILIAN, Des Erzherzogen —, Krönung zu einem Römischen König. (Augsburg, Sorg Antalnál.) 2r. 10 levél.

Hain, 10930.

Inc.s.a.1328. Utolsó levele hiányzik.

780. MEFFRET. Sermones de tempore et de sanctis. II—III. köt.

II. kötet, 1a. l.: Sermones Mef | freth. al's Ortulus regine de tē | pore. Pars hye | malis. *2a. l. a₂ jelzettel:* Incipit pars hyemalis fermonū Meffreth. | al's ortulus regine. Prologus. *218a. l. az 1. hasáb végén:* Finit pars hyemalis huius operis. *A 2. hasábon:* Incipit tabula. *229b. l., 2. hasáb:* Finit tabula.

III. kötet, 1a. l.: Sermones Meffret. al's Ortulus | regine de. Sanctis. *2a. l. A₂ jelzettel:* () Audate dominū ī | fanctis eius. Ita | stb. *193a. l., 2. hasáb:* Finit pars de fanctis. *Végén, 197b. l.:* Finit tabula.

2r., gót betűkkel, a II. kötet a—z₉, a III. kötet A—§₅ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 55 sorral, II. k. 229; III. k. 197 levél.

Inc.s.a. 1196. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején ex-libris: *Aus der Bibliothek des Klosters Leubus*. A címlapon XVIII. századi kézzel: *Coenobii b. Mariae v. in Lubena Ord. Cisterciensis*.

Inc.s.a. 1196a. A munka II. kötete, színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris nemesi címerrel és *Otto Friedrich Hörner* felirattal.

781. MELUSINA, eine abenteuerliche Geschichte. (Strassburg.)
2r. 78 levél.

Hain, 11061.

Inc.s.a. 1192. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szöveg előtti üres levélen XV. századi kézzel: *Melusina. Hye vindt man, in disem puch dreyerlay hystoryen. Zum ersten von der hystoryen der frawen Melusine genant ain merfraw vnd nach ausgang diser hystoryen hebt si[ch] an ain ander hystoryen genant von der frawe Griseldis vnd Waltherus vnd nach ausgang diser hystoryen hebt sich die hystoryen von dem tewffel Belial mit den rechten; dar mit endet sich das puch. Item Melusina hat pleter LXXVIII, hept sich an den ersten pl[at]. Item Griseldis vnd Waltherus hat pleter XII, hept sich an am LXXVIII. plat. Item dye hystoryen Belials hat pleter LXIX, hept sich an dem LXXXI. plat.*

782. MIRABILIA urbis Romae.

1a.l. a cím: Mirabilia Rome. *Alatta fametszetű kép.*

1b.l.: Mirabilia vrbis Rome. | MURus vrbis Rome habet Trecentas fexa | ginta ⁊ vnā turre. Propugnacula fex mil | lia stb. *Végén,*

8a.l., 24. sor: Deo gratias.

8r., gót betűkkel, jelzet, custosok és rapszámkozás nélkül, 24 sorral, 8 levél.

Inc.s.a. 1458. A címlapon XVI. századi kézzel: *Pro conventu Pataviensi fratrum minorum de observantia.*

783. MODUS latinitatis.

1a.l. a cím: Modus latinitatis. *Alatta fametszetű kép, mely a tanárt tanítványaival ábrázolja.* *2a.l.* Aij jelzettel és primum *lapszámmal:* CWm ego aiaduertif | sem vos in cōmuni ⁊ familiari fermone nimiū ob- | errare: stb. *33b.l. xxxii lapszámmal:* Inuentarium. *Végén, 35b.l., 13. sor:* Sequūtur ea de quibus in hoc fecūdo (*így*) libro tractatur. | Primo de his qbus diuinū auxiliū implorare possūm⁹. fo. xvij | stb. Finis.

4r., gót betűkkel, A—G₃ jelzettel, custosok nélkül, 45 sorral, 1 sztlan+32 sztt+2 sztlan levél.

Inc.s.a. 1466. Hibás lapszámozással és jelzettel.

784. MODUS legendi abbreviaturas in utroque iure. Löwen, Ioannes de Westfalia sajtóján.

Czímlapja hiányzik. 2a.l. a₂ jelzettel: Incipit liber dās modū legendi abbreviaturas in vtroqz iure. *38a.l., 2. hasáb:* Explicit libell9 docens modū ftu | dendi z legendi Contenta ac abbre | uiata vtriufqz iuris tam Cāonici qz | cinilis (*így*) in fe continens ütulos fue ru | bricas eiufdē iuris per me ioannē de | westfalia (*így*) iu (*így*) alma vniuerfitate loua | nienfi impressus.

2r., gót betűkkel, a—e₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, az első hat levelet kivéve 2 hasábon 41—42 sorral, 38 levél.

V. ö. Hain, 11463.

Inc.s.a. 1258. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti lapon XV. századi kézzel írt két-hasábos theologiai szöveg. A szövegben egykorú széljegyzetek.

785. MODUS legendi abbreviaturas cum aliis tractatibus iuridicis. (Speier, Drach Péternél.) 2r. 145 levél.

Hain, 11482.

Inc.s a 1294. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Első levele hiányzik. A 2a. lapon aranyos színezett kezdőbetűvel s lapszéli diszítéssel; alsó részén czimerrel, mely tárcsaalakú pajzs vörös mezejében három, sípjával egymáshoz szögellő, feketével és sárgával sávozott kürtöt ábrázol. A 27a. lapon hasonló lapszéli diszítés, czimer nélkül; a szövegben rubrumos kezdőbetűk.

786. NAVICULA Sanctae Ursulae.

1a.l. fametszet. 2a.l., 1. hasáb: Nota hec orō. O venerates | xpi rofe. habet in colonia supra | fepulchrū btē Urfule, de q̄ re- | fert: quicūqz eādē q̄ttidie in ho | nore fcrāz virginū dixerit eaf. | dem in fine vite in p̄tectōnē ha | bebit. *stb. Végén, 16a.l., 2. hasáb, 26. sor:* Finis p̄faufus hui9 naucule.

4r., gót betűkkel, A—D₄ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 37 sorral, 16 levél.

Inc.s.a. 1438. Rubrumos kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon a fametszet alatt: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.* Az 1b. lapon XV. századi kézzel: *Es ist zū wissen vnd kunt allen cristgloibigen menschen, dasz der erwirdige herre cardinal vnd legat dūscher nacion hat geben ein*

bull den würdigen herren comiter vnd conuent ordens sant Iohannes zü den grünen werde zü Strossburg im jor do man zalt M^VCij jor, in wölcher er het bestetiget vnd bewert die brüderschaft sant Vrsulen vnd jrer geselschaft, vnd hat geben den tag apploss vff gesetzter büsz allen, den die sich jn dieselbe brüderschaft loszen schriben vnd volbringen die ding, die geordent vnd gesatz sint etc. Item alle priester, die do lesen mesz für die brüder vnd swestren, die do sint jn der brüderschaft, haben den obgestympten apploss. Item wölcher mensch den andren vnderwissen ist, daz er kumpt jnn die brüderschaft, soll haben L tag apploss vff gesetzter büsz yetzunt vnd ewig zü bliben. Des haben die müter vnd swestren zü sant Matheus vnd sant Nicolaus jn vndis zü Stroßburg ein vidimus der bullen. Az utolsó lapon rubrummal: In . . feria nativitatís Marie 1519. ligatus est.

787. NICODEMUS. Euangelium. 4r. 16 levél.

Hain, 11750.

Két példány.

Inc.s.a. 1354. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A cím felett XVI. századi kézzel: *Liesborn R. L. 2. classe 8.* A colligatum végéhez Gaudensis Jakab «Passio domini» (Köln, 1508.) és «Textus dominicæ passionis» (Köln, 1504.) című munkái vannak kötve.

Inc.s.a. 1516. Színes kezdőbetűkkel. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum.* 1809. E bejegyzés az *A*₂ lapon ismétlődik. *B*₂ és *B*₃ levele hiányzik.

788. NIDER (IOANNES). Consolatorium timoratae conscientiae. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 108 levél.

Hain, 11806.

Inc.s.a. 1398. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos festett kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam Campi S. Mariae.*

789. NIDER (IOANNES). Formicarius. 2r. 125 levél.

Hain, 11830.

Inc.s.a. 1170. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a marienfeldi ciszterciapátság nagyobb ex-librisével.

790. NIDER (IOANNES). Formicarius. (Köln, Zell Ulriknál, 1470—73 körül.) 2r. 149 levél.

Hain, 11831.

Inc.s.a. 1280. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az első lapon XVI. századi kézzel: *Conventus Tremonensis ordinis fratrum praedicatorum.* Egykorú széljegyzetekkel.

791. NIDER (IOANNES). Manuale confessorum. Köln, Homberg Konrádnál. 4r. 75 levél.

Hain, 11841.

Inc.s.a.1404. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes és rubrummal írt kezdőbetűkkel.

792. NIDER (IOANNES). Praeceptorium legis seu Expositio decalogi. (Bázel, Rodt vagy Ruppel Bertoldnál.) 2r. 329 levél.

Hain, 11782.

Inc.s.a.1242. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói dömések régibb latin s újabb német ex-librisével. A kötési tábláján a sziléziai sasos czimer.

793. NIDER (IOANNES). Praeceptorium legis seu Expositio decalogi. Ulm, Zainer Jánosnál. 2r. 244 levél.

Hain, 11785.

Inc.s.a.1236. Egykorú, részben rubrummal írt lapszéli jegyzetekkel.

794. NIDER (IOANNES). Sermones totius anni de tempore et de sanctis cum quadragesimali. 2r. 255 levél.

Hain, 11797.

Inc.s.a.1324. Farkas Lajos könyvtárából; rubrumos kezdőbetűkkel. A 8a. lapon XV. századi kézzel: *Iste liber est concessus ad usum fratris Bartholomaci de Nyr-Bathor ord. fratrum praedicatorum.* Utána más, szintén egykorú kézzel: *Ipse non procurat.* A 16^b. és 17a. lapokon XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

795. NIDER (IOANNES). Sermones totius anni de tempore et de sanctis cum quadragesimali. (Esslingen, Fyner Konrádnál.) 2r. 370 levél.

Hain, 11799.

Inc.s.a.1272. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal színezett kezdőbetűkkel. A «Tabula super sermones de tempore» 1-ső levele hiányzik.

796. NIDER (IOANNES). Tractatus de contractibus mercatorum. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 29 levél.

Hain, 11822.

Inc.s.a.1398. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel. A szöveg végéhez kötött 3 levelen II. Pál 1475-iki jubileumi bullájának egykorú másolata.

797. NIDER (IOANNES). Tractatus de morali lepra 4r. 102 levél.

Hain, 11815.

Inc.s.a. 1548. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel. A szöveg előtti hártýalevelen XV. századi kézzel: *Liber sanctorum martyrum Cosme Damiani ac beatissimi Symeonis prophete monasterii in Leistorn ordinis sancti Benedicti Monasteriensis dyocesis. Nider de morali lepra. Quatuor nouissima.* XVII. századi kézzel közbeszúrva: *Col. 2. asceticorum classe 1.* Az 1a. lapon ugyane kézzel: *Liesborn.* A szövegben egykorú s XVI. századi széljegyzetek.

798. NIDER (IOANNES). Tractatus de morali lepra. Köln, Homberg Konrádnál. 4r. 102 levél.

Hain, 11817.

Inc.s.a. 1404. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes és rubrumos kezdőbetűkkel. A *b₃₋₆*. levelek egykorú kézírással pótolva.

799. NIGER (FRANCISCUS). In Sigismundi archiducis Austriae et Catharinae de Saxonia epithalamio carminum libellus. (Pádua, Cerdonis Máténál.) 4r. 14 levél.

Hain, 11855.

Inc.s.a. 1400. (coll. nr. 1.) A szöveg előtti üres lapon czeruzával XVIII. századi kéztől: *Typis Mathei Cerdonis de Windischgretz, quibus impressit anno 1487. tractum Petri Abani de venenis.*

800. OCKAM (GUILLELMUS). Compendium errorum Ioannis XXII. papae. (Lyon, Trechsel Jánosnál, 1494.) 2r. 12 levél.

Hain, 11946.

Inc.s.a. 1288. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A könyv címe alatt Kazinczy Ferencz bejegyzése: *Editum et compilatum a fratre Guillermo Ockam, de ordine fratrum minorum. Franciscus Kazinczy. 1807.*

801. OCKAM (GUILLELMUS). Dialogorum libri septem adversus haereticos, cum Tractatu de dogmatibus Ioannis XXII. papae. (Lyon, Trechsel Jánosnál, 1494.) 2r. 286 levél.

Hain, 11938.

Inc.s.a. 1288. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon a szerzőre vonatkozó bejegyzés a XVI. század elejéről; ez alatt Kazinczy bejegyzése: *Editus 1494. Ockamus hic monachus ordinis minorum defendit imperatorem Ludovicum Bavarum, et propterea fulmine vaticano tactus est. Obiit x. Aprilis anno 1347. Monachii. Franciscus Kazinczy. Széphalmi, ad Tokaium, Kalendis Octobris 1807.*

802. OFFICIUM sancti Leopoldi secundum rubricam ecclesiae Pataviensis. 4r. 8 levél.

Hain, 11975.

Inc.s.a. 1544. A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Franciscus Kanemerl Ratisponensis.*

803. OFFICIUM sancti Leopoldi secundum rubricam Romanam.
4r. 8 levél.

Hain, 11976.

Inc.s.a. 1542.

804. ORATIO QUERULOSA contra invasores sacerdotum.

1a. l. a cím: Oratio querulosa contra | Inuasores Sacerdotum.

2a. l. Aij jelzettel: Flaminū. vatū. Sacerdotū Gymnosophistarū pilo | fophorū (*így*) druidū. In Teftipremos Conquestio. | (s) I vn̄g beatiffime Maximeg Pontifex Alexan | der opus fuit. *stb.* *Végén,*
7b. l., 28. sor: Heu tua mens stygia restat crucianda palude | Finis.

4r., gót betűkkel, A₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 7 levél.

V. ö. Hain, 12026.

Inc.s.a. 1496. (coll. nr. 1.) Rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti hártylevél a. lapján XV. századi kézzel: *Liber fratrum sanctae crucis in Embrica.* A b. lapon ugyane kézzel a colligatumban foglalt művek jegyzéke. A címlapon ugyanez és más egykorú bejegyzések.

805. OROSIUS (PAULUS). Historiarum adversus paganos libri VII. (Vicenza, Liechtenstein Hermannál, 1475 körül.) 2r. 100 levél.

Hain, 12099.

Inc.s.a. 1156. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. lapon, valamint az egyes fejezeteknél lapszéli díszítésekkel és aranyos, egyebütt egyszerű színes kezdőbetűkkel.

806. PAEANTIVS (ALEXANDER BENEDICTUS). Collectiones medicinae. (Velence, Manutius Aldusnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 806.

Inc.s.a. 1426.

807. PANORMITANUS (NICOLAUS). Consilia primi voluminis. Velence, Pincius Fülöpnél.

1a. l. a jelzettel, rubrummal: In dei omnipotentis nomine amen. | Infrascriptafunt confilia feu allegationes facte feu cō | posite per Reuerendum patrem ⁊ dominuz dominū | Nicolaum de ficilia abbatem mamaceñ. decretoꝝ do | ctoreꝝ subtilissimuꝝ. Anno dñi. M.CCCC.xxv. *62a. l.:* Expliciuñt confilia reuerendi. Do. nicolai

abbatis mona | cenfis doctoris excellētiffimi camereqꝫ appostolice
audito | ris digniffimi. necnon tria vel quattuor. alia alioꝫ eximiorū
doctorū predictis adiuncta. ⁊ emendata p celeberrimū iuris | vtriufqꝫ
doctorē ac eq̄tem infigneꝫ dominū Ludouicū bolo | gnum de
bononia. Venetijs impreffa p philippū pinciū de | Caneto. Auguftino
barbadico duce Sereniffimo.

2r., gót betűkkel, a—k₈ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, 2 hasábon 78 sorral, 62 levél.

V. ö. Hain, 12351.

Inc.s.a. 1130.

808. PARALDUS (GUILLELMUS), episcopus Lugdunensis. Summa
de virtutibus et vitiis. (Bázel, Wenssler Mihály és Biel Ferencz
sajtóján.) 2r. 430 levél.

Hain, 12383.

Inc.s.a. 1252. Rubrumos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején ex-
libris: *Aus der Bibliothek der Dominikaner zu (Breslau, kihúzza s*
fölebe írva:) Glogau. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Conventus*
Glogoviensis ordinis praedicatorum ss. Petri et Pauli. Amen. Amen.
Amen. Frater Carolus manu propria. A 2a. lapon más XVIII. századi
kézzel: *Conventus Glogoviensis ordinis praedicatorum ss. Petri et Pauli.*
A szövegben egykorú széljegyzetek. Végén nyolcz levelen XVI. századi
kézzel írt mutató.

809. PARALDUS (GUILLELMUS), episcopus Lugdunensis. Summa
de virtutibus et vitiis. 2r. 351 levél.

Hain, 12385.

Inc.s.a. 1166. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumokkal. Az
1a. lapon XVIII. századi kézzel: *C. N. 61.* A szövegben lapszéli
jegyzetek.

810. PARVULUS logicae. (Nürnberg.) Creussner Frigyesnél.

Hain, 12431. Panzer és Seemiller szerint 15 levélből áll.

Inc.c.a. 989. (coll. nr. 2.)

811. PATRIARCHATUS, archiepiscopatus et episcopatus totius
ecclesiae catholicae. 4r. 6 levél.

Hain, 12465.

Inc.s.a. 1521. Ráth György könyvtárából.

812. PAVINIS (IOANNES FRANCISCUS DE —). Defensorium cano-
nisationis sancti Leopoldi. (Passau, Petri Jánosnál.) 4r. 63 levél.

Hain, 12536. M Könyv-Szemle, 1880. 326. l.

Két példány.

Inc.s.a.1370. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A szöveg elé kötött üres levél *b.* oldalán vörös írónnal: *Charactere Ioannis Petri, qua impressit Missale Putaviense 1491.*

Inc.s.a.1452. (coll. nr. 2.) Czímlapja hiányzik.

813. PAVINIS (IOANNES FRANCISCUS DE —). Oratio in laudem Leopoldi marchionis Austriae. (Passau, Petri Jánosnál, 1484.) 4r. 11 levél.

Hain, 12533.

Két példány.

Inc.s.a.1540.

Inc.s.a.1540a. Egykorú, részben rubrummal írt széljegyzetekkel.

814. PAVINIS (IOANNES FRANCISCUS DE —). Oratio in laudem Leopoldi marchionis Austriae. (Róma, 1485.) 4r. 12 levél.

Hain, 12534.

Inc.s.a.1538. Horvát István könyvtárából.

815. PAVINIS (IOANNES FRANCISCUS DE —). Oratio in laudem Leopoldi marchionis Austriae, (Róma.)

1a. l.: SEDENTE INNOCENTIO. VIII. PONT. max. | Frederico. iii. Imp. Suadente ab francisco appellato | patauo iurifconf. atqg aduocato Confistoriali & paupe | rum equite & comite oratore habita die. XII. kl'nd'. de | cēbris āno falutis M.cccc.lxxxiiii. publico cōfistorio. *Végén, 12^b. l., 33. sor*: declarentur. Dixi.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 31—33 sorral, 12 levél.

V. ö. Hain, 12534.

Inc.s.a.1536. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Festum sancti confessoris Leopoldi quondam Austrie principis celebratur xv. Novembris.*

816. PERSIUS (AULUS FLACCUS). Satirae VI. (Lipcse, Landsperg Mártonnál.)

1a. l.: Perfij Flacci nobiliffimi Saty | rici vnicus: fed elegantiffim9 | Styrarum liber. | Hermannii Bufchij Pafiphili | Epigramma in Perfium: | Perfius loquitur. | Ne contemne mei: parua hec monumenta: libelli | *stb. hat distichon.* *Végén, 16^a. l.*: P. Aulij persij Satyrarum finis.

2r., gót betűkkel, A—C₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 24 sorral, 16 levél.

V. ő. Hain, 12715.

Inc.s.a. 1284. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1b. lapon Persiusra vonatkozó XV. századi adatok, a szövegben pedig szintén e korból való lapszéli jegyzetek.

817. PETRARCA (FRANCISCUS). Epistola de insigni obedientia et fide Griseldis. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.)

1a. l.: Epistola dñi. Francisci Petrarche. Laureate (*így*) | poete. ad dñm Iohēm. Florentinū. poetam. | de Historia. Griseldis. mulieris maxime cō | stantie et patiētie. In preconium omniū lau | dabilium mulierū. 11b. l.: Explicit Epistola dñi Frāncisci petrarche lau | reati poete. ad dñm Ioh'ez florentinū poetā | de cōstantia Griseldis mulieris. maxime cō | stantie ⁊ patientie. in ꝑconiu oim laudabiliū | mulierum.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 27 sorral, 11 levél.

V. ő. Hain, 12813.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 9.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

818. PETRARCA (FRANCISCUS). Griszel und Walther. (Az «Epistola de insigni obedientia et fide Griseldis» német fordítása.)

1a. l.: So ich aber von stättikait, vnd getrüwer gemahel | schafft, so manger frowen geschriben habe, vnd von kainer größern vber die grifel, von der franciscus pe | trarcha schrybet, doch vñz johañis boccacij welfch in | latin! vnd von mir vñz latin in tütlich gebracht! so be | dunket mich nit vnbillich fijn, das sie öch bij andern | erlüchten frowen, waren hystorien gefeczet werde. | Ob öch föllliche geschicht, in warhait beschenhē oder | vñm ander frowen manüg gũ gedult gefeczet werden. *Végén, 12b. l., 30. sor:* landes vnd lebt in saligkait.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 12 levél.

V. ő. Hain, 12819.

Inc.s.a. 1206. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett fametszetekkel. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Haec vita non adiungitur exemplari Latino.*

819. PHILELPHUS (FRANCISCUS). Epistolarum libri. (Bázel, Amerbach Jánosnál, 1490 körül) 4r. 274 levél.

Hain, 12928.

Inc.s.a.1502. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején: *Michael Künius Pleunfeldensis(?) me summo iure tenet. anno domini 1544.* A szövegben XV. századi s későbbi széljegyzetek, a kötet végén egykorú mutató.

820. PHILELPHUS (FRANCISCUS). *Orationes cum quibusdam aliis opusculis.* 4r. 182 levél.

Hain, 12918.

Inc.c.a.987. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A két utolsó levél hiányzik.

821. PICOLOMINEUS (DOMINICUS). *In initio studii oratio.* Siena, (Henricus de Harlem sajtóján, 1490 körül.) 4r. 12 levél.

Hain, 12990.

Inc.s.a.1486. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

822. POLONUS (MARTINUS). *Margarita decreti seu Tabula Martiniana.* 2r. 119 levél.

Hain, 10834.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1220. (coll. nr. 1.) Színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon: + NB. *Hic liber anno 1749. die 15. Decembris ad instantiam patris guardiani m. venerandi pro tempore existentis receptus fuit ex huius curia et a magistratu Zrobsehcensi conventui nostro extraditus, postquam tempore belli marchionis Brandenburgii anno 1541. ex bibliotheca conventus nostri ablatus, et ultra 200 annos in huius curia Zrobsehcensi repositus et retentus fuerat.* A szöveg aij jelzetű lapján: *Pro bibliotheca conventus Zrobsehcensis ordinis minorum s. p. Francisci reformatorem ad ss. Aegidium et Bernardinum inscriptus anno 1750.*

Ins.s.a.1258. (coll. nr. 2.)

823. POLONUS (MARTINUS). *Margarita decreti seu Tabula Martiniana.* 2r. 105 levél.

Hain, 10835.

Inc.s.a.1180. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *H. H. II. 6.* A címlapon felül: *Doubl.* A 2a. lapon ezen bejegyzéssel: *Catalogo inscriptus canonicorum regularium Sagani ad divinam Virginem 1680.*

824. PORCIUS (HIERONYMUS). *Collocutores itinerantes: Tuscus et Remus.* Róma, (Eucharius Silbernél.) 4r. 4 levél.

Hain, 13296.

Inc.s.a.1480. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

825. PRATO FLORIDO (HUGO DE —). Sermones de tempore super euangelia et epistolas. (Eichstädt, Reyser Mihálynál.) 2r. 269 levél.

Hain, 8999.

Inc.s.a.1144. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogau ferenczrendiek ex-librise. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Conventus Glogoviensis ad d. Stanislaum.*

826. PRATO FLORIDO (HUGO DE —). Sermones de tempore super euangelia et epistolas. 2r. 369 levél.

Hain, 9004.

Inc.s.a.1158. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia ex-librise; az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege.

827. PRIVILEGIA sanctissimae virginis Mariae. 4r. 6 levél.

Hain, 13368.

Inc.s.a.1352. Az 1a. lap alján Jankovich Miklós írásával: *Typis Ioannis Winterburger.*

828. PROCESSUS contra fratrem Hieronymum Savonarolam. (Augsburg, Öglin Erhardnál, 1498 után.) 4r. 28 levél.

Hain, 13386.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1480. (coll. nr. 3.) Egykorú lapszéli jegyzetekkel. A kötet végén 5 levélnyi terjedelemben XV. századi kézirat: *Copia litere, quam scribit Iohannes Rockenzan benedicto patri fratri Iohanni de Capistrano.* Ez után 10 levelen más XV. századi kéztől: *Propositiones Ioannis Kaltenmartter* című kézirat.

Inc.s.a.1362. Végén 1 levél hiányzik.

829. PROPECTUS religiosorum. (Rouen, Morin Mártonnál, 1492.)

1a. l. aij jelzettel: Incipiunt capitula libri primi pfectuum | religiosorum. | (D)E quatuor in quibus incipientes debet | effe |
cauti stb. *1b. l., 23. sor:* Sequitur prologus libri | profectuum
religiosorum. *2a. l. aij jelzettel:* (C) Ollationes meas quas pro |
exhortatiōe ad nouicios no | ftros stb. *43a. l., 16. sor:* Finito
libro primo Sequitur liber | secundus pfectuum religiosorum. *43b. l.:*

Incipiunt capitula libri fecundi profectu | um religioforum. *Végén, 169a. l., 26. sor*: Finitur hic liber fecundus profec. reli.

4r., gót betűkkel, a—x₁₀ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 27 sorral, 169 levél.

V. ö. Hain, 13389.

Inc. s. a. 1552. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2. és 45. lapon színes, egyebütt rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon XV. századi kézzel, rubrummal: *Iste liber sub custodia fratris Lamberti monasterii professi... in Campo Sancte Marie.*

830. PROPECTUS religiosorum. Páris.

Az a. ív hiányzik. A b. ív 1a. l. lapján 1 lapszámmal: Prologus. | COLLationes meas quas p exhortatione | ad nouitios nřos vel ad alios religiosos | *stb. Végén, 120a. l. cxx lapszámozással*: Amen. | Finit hic liber fecundus | profectuum religioforum. | Opus quod de profectu religioforum ititulat | nouiffime parifius impreffum feliciter Finit. *A 120b. lapon színes fametszet.*

8r., gót betűkkel, a—q₈ jelzettel, custosok nélkül, 31 sorral, 120 sztt levél.

Inc. s. a. 1464. Farkas Lajos könyvtáráról. A szöveg előtti hártya-levél a. oldalán, rubrummal: *Quis mihi... nolle furare librum istum.* Ez alatt feketével: *Anno domini 1569.* Más kézzel: *S. Martinus Kadera Finensis Q. possidet me 15. MTR 86.* Ez alatt latin versek és tollpróbák. Az utolsó lap b. oldalát színezett fametszet foglalja el, mely, úgy látszik, nem tartozik a munkához; ez négyszögű keretben a két angyal által tartott francia királyi címert, s ez alatt, két fára akasztva, a párisi egyetem és Páris városa címereit ábrázolja, a keretben: *HONNEVR · AV · ROY · ET · ALACOVRT · SALVT · ALVNIVERSITE · DONT · NRE · BIEN · PROCEDE · ET · SOVRT · DIEV · GART · DE · PARIS · LA · CVTE.* felirattal. A hátsó hártya-levél a. oldalán: *Martinus Ignatius Vodnij Moravus Pellesseviensi hunc librum possidet 1612.*

831. PROPOSITIONES universales extractae ex variis operibus Aristotelis cum notabilibus artis physiognomiae.

1a. l.: INCIPIT PROLOGVS DE PRO PO, | SITIONIBVS VNIVERSALIBVS. | ARISTOTELIS | () Lexander magnus rex, fert magift₄ ha | buiffe acutiffimū philosophū. AR. *stb. Ugyane lapon 16. sor*: INCIPIVNT PROPOSITIONES V, | NIVERSALES. AR. ET PRIMO P, | RIMI LIBRI METAPHISICE. *72a. l.*: Notabilia artis physionomie fōg diuerfos auctores. *75b. l. 23. sor*: ut hypocras

faciebat . . . FINIS . . . 76a. l.: Incipit prolog9 de ppositionib9 v'ib9. AR. a C. ii. 79a. l., 32. sor: Notabilia atis phytonoie f9 divfos autoēs. a C. lxxviii.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 79 levél.

V. ö. Hain, 13413 és 1930.

Inc.s.a. 1440. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel és XVI. századi széljegyzetekkel. 59. és 60. levele hiányzik.

832. PRUDENTIUS (AURELIUS CLEMENS). De septem peccatis mortalibus. 2r. 13 levél.

Hain, 13437.

Inc.c.a. 251. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

833. PRUDENTIUS (AURELIUS CLEMENS). Liber hymnorum. Bécs, Winterburg Jánosnál. 4r. 34 levél.

Hain, 13436.

Inc.s.a. 1382. Jankovich Miklós gyűjteményéből; lapszéli és szövegközi XV. századi jegyzetekkel.

834. PURGATORIUM divi Patricii. Memmingen, (Kunne Albert-nál, 1496 körül.)

1a. l. a cím: Ad illuftrem Eberhardnm (így) | ducem in wirtenberg et decke Comi | teg Montifpelegardi Carmē de pur | gatorio diui Patricij. *1b. l:* Illuftriffimo principi et domino, dño Eber- | hardo duci in Wirtenberg et deck Comiti in | münпельgarten ꝛc. *Végén, 6b. l.:* Impreffum Memmingen.

4r., gót betűkkel, a₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 13603.

Inc.s.a. 1518.

835. PURLILIARUM COMES (IACOBUS). Epistolae familiares. (Flórencz, Laurentii Miklós sajtóján, 1480 körül.) 2r. 103 levél.

Hain, 13605.

Inc.s.a. 1232. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

836. PYRO (HENRICUS DE —,) alias BRUNO. Tractatus super institutiones. (Köln, Homberg Konrádnál, 1480 körül.) 2r. 224 levél.

Hain, 4014.

Inc.s.a. 1178. Színes kezdőbetűkkel és XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

837. QUINTILIANUS (M. FABIVS). *Institutiones oratoriae.* 2r. 201 levél.

Hain, 13644.

Inc.s.a. 1248. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XVIII. századi kézzel: *Sum Bartholomaei Trotscher.* Alatta: *Inscriptus catalogo collegii societatis Iesu Egrae 1724.* Más kézzel: *Pro gassando (igy) acceptus a Christophoro Wolfgango Mönch et collegio servatus a patre Ioanne Gratzl 1670.* A szövegben egykorú, XVI. és XVII. századi lapszéli jegyzetekkel.

838. (ROLEVINCK, WERNER). *Fasciculus temporum.* (Strassburg, Prüss Jánosnál, 1490 körül.) 2r. 96 levél.

Hain, 6915.

Inc.s.a. 1304. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A czimkép alatt XVIII. századi írással: *Ad bibliothecam ecclesiae cathedralis Monasteriensis.*

839. (ROLEVINCK, WERNER). *Fasciculus temporum.* 2r. 96 levél.

Hain, 6916.

Két példány.

Inc.s.a. 1322. (coll. nr. 1.) Rubrummal írt kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai társház ex-librise. A mű czime alatt XVIII. századi kézzel: *Ecclesiae collegiatae b. v. Glogoviae Maioris.* A szövegben egykorú jegyzetek. Az utolsó oldalon: *Opusculum omni statui atque hominum gradu ad vitam explanandam perutile, continens et complectens progressum personarum (?) ab initio mundi usque ad hoc nostrum tempus cum actibus notabilioribus eorundem, quod quidam devotus Carthusiensis eius auctor primus fasciculum temporum nuncupavit, impressum per me Conradum de Hoemborch meoque signeto signatum. Explicit fieri sub domini anno 1475., de quo deus gloriosus sit benedictus in secula eterna.*

Inc.s.a. 1180. (coll. nr. 2.) A czimlapon XV. századi kézzel: *Item XVI. gr.* Az utolsó előtti üres lapon: *Anno natalis domini 1521. cometa apparuit miris modis in unum latum versa die Bartholomei et aliis diebus quotidianis ac plane toto mense durabat.*

840. (ROLEVINCK, WERNER). *Bürtlin der Zeit.* (A *Fasciculus temporum* német fordítása.) 2r. 140 levél.

Hain, 6940.

Inc.s.a. 1238. A czimlapon XV. századi kézzel: *Ambrosius Pisenheysers.* A czim alatt más név, későbbi törléssel olvashatatlanná téve. A szövegben XVI. századi lapszéli jegyzetek. Végén 14 levél hiányzik.

841. SABELLICUS (M. ANTONIUS COCCUS). In natalem diem divae virginis Mariae elegiae XIII. Deventer, Breda Jakabnál.

1a. l. a₁ jelzettel: Marci Antonii. Babel | lici. in natalem diem diue | virgīs Marie elegeia pria | incipit feliciter.. *16b. l., 18. sor:* Gregorij Tipherni hymnus in virginē dei matrē *17b. l., 21. sor:* Salutatio Virginis diuae Mariae. Maphei | Vegij Laudensis. *Végén, 18b. l., 24. sor:* Finit salutatio Virginis Maphei Vegij Laudensis | Impreffa Dauētrie iuxta scholas Per Jacobū de breda

4r., gót betűkkel, a—c₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 26 sorral, 18 levél.

V. ö. Hain, 14061 és 8043.

Inc.s.a. 1390. (coll. nr. 1.)

842. SACRO BUSTO (IOANNES DE —). Opus sphaericum cum figuris. Lipcse, Kachelofen Konrádnál. 4r. 16 levél.

Hain, 14116.

Inc.s.a. 1510. A czimlapon XVII. századi kézzel: *Ioannes Iacobus Sponey de Endenburg.* (?)

843. SALEMO, episcopus Constantiensis. Glossae. 2r. 287 levél.

Hain, 14134.

Inc.s.a. 1114. Színes kezdőbetűkkel. Az 1a. lapon: *Bibliothecae iure inscriptus 22. Maii 1656.*

844. SALLUSTIUS CRISPUS (CAIUS). Opera, cum LAURENTII VALLAE commentario in bellum Catilinarium et IOANNIS SOLDI in bellum Iugurthinum. 2r. 110 levél.

Hain, 14229.

Inc.s.a. 1162. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az elő- és hátsó tábla belsején a Scheurl-családnak a 426. számnál leírt ex-librisei, melyek közül a második ki van színezve. Az 1a. lapon: *Hic liber est mei Christoferi Scheurli Newrnbergensis, valet Salustius bon. 15. bon. et Tacitus et Florus 20. bon. Et legatura 8. Anno domini 1501.*

845. SALLUSTIUS CRISPUS (CAIUS). Opera, cum LAURENTII VALLAE commentario in bellum Catilinarium et IOANNIS SOLDI in bellum Iugurthinum.

1a. l. fametszetű kép, alatta: Hoc in uolumine haec continentur. | Pomponii Epistola ad Augustinum Maphaeum *stb.* *1b. l.:* AVGVSTINO MAFEO RERV M. RO. THESAVRO POMPO-

NIVS LAETVS. 2^a. l. aii *jelzettel*: LAVRENTII VALLENSIS INC. CRISPI SALYSTII CATILINARIVM | COMMENTARI. *Alatta a 6. sorban*: C. CRISPI SALYSTII LIB. DE CON | IVRATIONE. *stb.* 110^a. l.: atqz infantē priftinae claritudini oīum ciuiū gratiae ac beniuolentiae reftituite: dixi. | FINIS. *Utána register.*

2r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 41—44 sorral, 110 levél.

V. ö. Hain, 14229.

Inc s.a. 1164. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

846. SAMUEL (RABBI MAROCCANUS). Redargutio contra Iudaeorum errores, Messiae adventum expectantes. Köln, Zell Ulriknál (apud Lyskirchen, 1486 körül).

1^a. l. a *czím*: Rationes breues magni rabi Samuelis | iudei nati fed de iudaismo ad fidē catholicag | cōuerfi: quib9 quis verus chrifticola faltē | modice fapiens pōt iudeorū errores valide | et apte reprobare cōdemnare ⁊ eos tam ex | noftris q̄ ex fuis proprijs prophetis effica | ciffime cōuincere. 2^a. l.: Rabi Samuelis redargutio. cō | tra iudeorū errores: meffye ad- | uentū adhuc fperantes. *Végén*, 24^a. l.: Opus iftud a rabi Samuele cōpofitum cōtra | iudeos. Impreffum eft Colonie apud Lijfkrychē.

4r., gót betűkkel, a—c₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 24 levél.

V. ö. Hain, 14266.

Inc. s.a. 1492. (coll. nr. 3.) Rubrumos kezdőbetűkkel. A címlapon *Georgius Viterficis* polgári czímerjegye alatt *F(rater) G(corgius)*.

847. SANCTA MARIA (PAULUS DE —). Dialogus, qui vocatur scrutinium scripturarum. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1471 körül.) 2r. 216 levél.

Hain, 10763.

Inc s.a. 1212. Színes kezdőbetűkkel és rubrummal írt egykorú jegyzetekkel. Címlapja hiányzik.

848. SANCTIUS (RODERICUS), episcopus Zamorensis. Der Spiegel des menschlichen Lebens. (Augsburg, Zainer Günthernél.) 2r. 174 levél.

Hain, 13948.

Inc. s.a. 1314. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtarából; színezett fametszetekkel. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Ex Bibliotheca*

Conventus Leucensis ad SS. Nicolaos Ord. Erem. S. P. Augustini felirattal. Alatta XVIII. századi kézzel: *Liber impressus anno 1475. ut colligere mihi videor ex genealogia domus Austriacae, infra ad Maximilianum* litt. XX. *ante initium operis, cuius quidem primum folium deest.* Az 1a. lapon a XVIII. századból: *Conventus Leucensis o. e. s. p. Augustini* lit. B. se. 2. nr. 2. Az 1. sztt levele hiányzik. A hátsó tábla belsején: *Magister Theodoricus recessit a Vienna ad Pressla 28. die mensis Aprilis, hoc est 3. feria ante Philippi et Iacobi anno d.c. 20. 6-to.* Utána XVIII. századi kézzel: *Id est, anno 1506. hoc namque anno feria 3. incidit in 28. Aprilis.*

849. SAVONAROLA (HIERONYMUS). Triumphus crucis etc. 2r. 98 levél.

Hain, 14342.

Inc.s.a.1234. A szöveg előtti üres lapon Jankovich Miklós írásával: *Ligat. 12 f. 36 x.*

850. SAVONAROLA (HIERONYMUS). Triumphus crucis etc. 2r. 84 levél.

Hain, 14345.

Inc.s.a.1302. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Elül 2 levele hiányzik. A szöveg előtti üres lapon XVIII. századi kézzel: *Ex legato domini equitis Antonii Francisci de Marmis.* Az a. jelzetű lapon a flórenczi udvari könyvtár bélyegével s egy gömbölyű keretbe foglalt MD betűkből álló bélyeggel.

851. SCHRAM (IOANNES). Quaestio fabulosa etc. (Erfurt.) 4r. 8 levél.

Hain, 14527.

Inc.s.a.1501. A címlapon, a címképre való czélzással, mely könyvből olvasó sertést és két malacot ábrázol, XVI. századi kéztől: *Schweyntzunft oder Seu czeche.*

852. SENENSIS (BERNARDINUS). Sermones de euangelio aeterno. Bázely, Kesler Miklósnál. 2r. 300 levél,

Hain, 2828.

Inc.s.a.1256. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a boroszlói ágostonrendiek ex-librise. Alatta XVIII. századi kézzel: *R. 8. Ser. IV. N. 66.* A címlapon: *Bibliothecae canonicorum regularium Lat. s. Augustini Wratislaviae ad divam virginem in Arena inscriptus anno 1737. 10 Septembris.*

853. SIXTUS IV. P. M. Bulla, qua confraternitas hospitalis S. Spiritus reformatur. 4r. 4 levél.

Hain, 14811.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

854. SOLINUS (CAIUS IULIUS). Polyhistor seu De mirabilibus mundi. 4r. 122 levél.

Hain, 14873.

Inc. c. a. 777. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; festett kezdőbetűkkel.

855. SPECULUM animae peccatricis. 4r. 24 levél.

Hain, 14901.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 6.) A cím felett XVII. századi kézzel: *Bibliothecae* (kivakarva: s. *Georgii*) *Augustae Vindelicorum*. A címkép ki van festve. A szövegben rubrummal írt XV. századi lapszéli jegyzetek.

856. SPRENGER (IACOBUS) et HENRICUS KRÄMER. Malleus maleficarum. (Strassburg, Prüss Jánosnál, 1487 körül.) 2r. 102 levél.

Hain, 9239.

Inc. s. a. 1174. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején az augsburgi benedekrendi kolostor nyomtatott ex-librise, mely Szent-Udalrikot és Áfrát ábrázolja, a kolostor kettős czimerével, a benzések jelvényével és *P. P. Benedictinorū lib: et Imp. Monasterij SS. Udalrici et Afræ Augustæ Vindel.* felirattal. A címlap felső részén XV. századi kézzel: *Loys de Besancon*. Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Imp. monasterii sanctorum Udalrici et Afræ Augustæ Vindelicorum*. A cím alatt a fentebbi kéztől: *De Besancon*.

857. SPRENGER (IACOBUS) et HENRICUS KRÄMER. Malleus maleficarum. 8r. 303 levél.

Hain, 9241.

Inc. s. a. 1478. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. és XVI. századi lapszéli jegyzetekkel.

858. STATUTA provincialia Salisburgensia. (Passau, Petri Jánosnál.) 4r. 29 levél.

Hain, 15043.

Inc. s. a. 1364. Az előtábla belsején vörös irónnal XVIII. századi bejegyzés: *Character Ioanis Petri, quo impressit Missale Pataviense 1491*. Alul ugyane kéztől: 55. 82.

859. STAUPITZ (IOANNES). Decisio quaestionis de audientia missae in parochialibus ecclesiis. 4r. 8 levél.

Hain, 15052.

Inc.s.a. 1434.

860. STELLA clericorum. 4r. 18 levél.

Hain, 15062.

Inc.s.a. 1430. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.*

861. STELLA clericorum. 4r. 10 levél.

Hain, 15063.

Inc.s.a. 1448.

862. SVETONIUS TRANQUILLUS (CAIUS). De grammaticis et rhetoribus clarissimis. (Velence, Bernardinus de Vitalibus sajtóján.)

1a. l.: C. SVETONII TRANQVILLI DE GRAMMA, | TICIS: ET RHETORIBVS CLARIS LIBELLVS. | GRAMMATICA Romae ne in ufu q, | *stb.* *Végén, 8b. l., 29. sor*: Suetonii Träqlli de claris Grāmaticis: & rhetorib9. Finis.

4r., latin betűkkel, aa—bb₄ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 30 sorral, 8 levél.

Inc.s.a. 1469. (coll. nr. 5) Farkas Lajos könyvtárából.

863. SVETONIUS TRANQUILLUS (CAIUS). De rebus praeclare gestis Romanorum. 4r. 18 levél.

Hain, 15134.

Inc.s.a. 1524. (coll. nr. 1.) Horvát István könyvtárából. Két első levele hiányzik. Az utolsó lap *a.* oldalán XV. századi kézzel: *Liber pertinet ad Mateum filium Benedicti Bozucay (?)* A *b.* oldalon: *15. Stephanus Bornemisza* (kitörülve: *filius*) *Ioannis Bornemisza. 98.* A kötésen: *B(ornemisza) I(oannes).* Alatta a nagyidai Bornemisza-család címerének nyomai. 1580.

864. SVETONIUS TRANQUILLUS (CAIUS). Vitae duodecim Caesarum.

1b. l.: Verfus Aufonii in libros Suetonii. | Caesareos procures in quorum regna secundis | *stb.* *2a. l.*: Domitii Calderini Viri clariffimi de uita Caii Suetonii tranquilli. | () AIVS SVETONIVS TRANQVILLVS Suetonii lenis filius unde etiam co | gnomen accepit. *stb. 64b. l.*: C. SVETONII TRANQVILLI DE VITA. XII. CAESARVM LIBRI DVODECI | MI: AC VLTIMI FINIS. *165b. l.*: FINIS.

2r., latin betűkkel, a—k₅ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 54 sorral, 65 levél.

V. ö Hain, 15114.

Inc.s.a.1184. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1b. lapon XVIII. századi kézzel: *Monasterii Campililiensis catalogo inscriptus.* A kötés külső tábláján, melynek borítékául egy XII. századi misekönyvnek festett kezdőbetűvel díszített töredéke van felhasználva, *C. S. A. C* 1. 6. 4. 3. felirat van bepréselve.

865. TALMUD. Obiectiones in dicta. 4r. 8 levél.

Hain, 15229.

Inc.s.a.1366. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

866. TALMUD. Obiectiones in dicta. 4r. 9 levél.

Hain, 15231.

Inc.s.a.1428. Az *a_{ii}* jelzetű levél hiányzik.

867. TAMBACO (IOANNES DE —). Consolatio theologiae. (Eichstädt, Reyser Mihálynál, 1478 körül.) 2r. 292 levél.

Hain, 15236.

Inc.s.a.1262. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai társház ex-librise. A szöveg elé kötött üres hártylevél *b.* oldalán Krisztus sírbatételét ábrázoló XV. századi tollrajz halvány körvonalai.

868. TARDIVUS (GUILLELMUS). Antibalbica. (1494.)

1a. l. a cím: Antibalbica. *Alatta nyomdászjegy.* *2a. l.:* Antibalbica. | In gerronymū barbarū famosum doctorum, bono | rum, tardiui anicienfis detractorem responfio. *Végén, 14b. l., 28. sor:* Sed modo fi repetet grex fua nudus eris.

4r., gót betűkkel, a—b₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 14 levél.

Inc.s.a.1520. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

869. TEXTUS SEQUENTIARUM cum optimo commento. (Köln, Quentell Henriknél, 1496 körül.) 4r. 146 levél.

Hain, 14686.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1350. Az előtábla belsején Jankovich Miklós írásával: *30 f. v. 25. f.* A cím felett: *Franciscus Kazinczy. 1806.* A szövegben rubricos kezdőbetűk és XV. századi széljegyzetek.

Inc.c.a.999. (coll. nr. 2.) Cím lapja hiányzik. Egykorú lapszéli jegyzetekkel.

870. THEGLIATIUS (STEPHANUS), archiepiscopus Patracensis. Sermo contra Turcorum persecutionem. (Róma, 1481 körül.) 4r. 6 levél.

Hain, 15461.

Inc.s.a. 1394.

871. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). Sermones Pomerii de sanctis. 2r. 309 levél.

Hain, 12553.

Inc.s.a. 1222. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából; színes kezdőbetűkkel. Végén 5 levél hiányzik. A XVIII. századi kötés sarkán királyi korona alatt I. Frigyes Vilmos porosz királynak *F. W.* betűkből és a brandenburgi kormánypálczából összeállított monogramm.

872. THEMESWAR (PELBARTUS DE —). Stellarium coronae virginis Mariae. 4r. 228 levél.

Hain, 12562.

Két példány.

Inc.s a. 1550. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres *a.* lapon XVIII. századi kézzel: *B. L. ser. Theolog. concion.* A *b.* lapon Kazinczy Ferencz írásával: *Pelbarti de Themewar Stellarium coronae benedictae Marie virginis etc. Editionis locus et annus adjecti non sunt.* Az *A* jelzetű lapon XVIII. századi kézzel: *Can. Undensis.* A címlapon: *Franciscus Kazinczy 1803.*

Inc.s.a. 1550a. Kezdőbetűk s rubrikák nélkül, egykorú széljegyzetekkel.

873. THEODULUS. Ecloga.

1a. l. i jelzettel: PROLOGUS | Incipit prologus in Theodolum. |
(e) Thiopum terras iam feruida torruit estas *stb.* *Végén, 64a. l., 20. sor:* Sanctiffima explanatio Theodoli finit feliciter

4r., latin betűkkel, i—q₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 40 sorral, 64 levél.

Inc.s.a. 1450. Jankovich Miklós gyűjteményéből; néhány XV. századi szövegközti jegyzettel.

874. TOLLAT (IOHANN). Margarita medicinae. Büchlein der Arznei.

1a. l. a cím: Margarita medicine | Ein meysterlichs aufzerlebens büch- | lein der Ertzney, fur mancherley kranckheyt vnd fiech- | tagen der menschen. Gemacht durch Iohannē | Tollat von Vochenberg, in der weyt be- | rümbten Vniuerfitet zu Wienn, bey | dem aller erfarniften man der | ertzney Doctor Schrick. *Alatta fametszetű kép.* *Végén, 28b. l.:* Hie endet sich das meysterlich büchlein der Kreütter, | gefamlet durch Iohannē Tollat vō Vochen-

berg, | in der weyt berühmten Vniuerfitet zu Wien | bey dem
aller erfarnisten man der | Ertzney Doctor Schrick.

2r., gót betűkkel, A—G₃ jelzettel, custosok nélkül, 34 sorral,
28 hibásan sztt levél.

Inc.s.a.1468. Közbül a 15., 18. és 25. levelek hiányzanak.
A címlapon és a B_{ij} lapon egykorú orvosi feljegyzések és helyenkint
lapszéli jegyzetek.

875. TONDALUS sive TUNDALUS. Entzückungen. Strassburg,
Kistler Bertalannál.

1a.l. a cím: Disz büchlin faget von einer ver | zuckten
felen eines Ritters genant Tundalus von | denen dingen so sie
gesehen hat, als von pein der hel | len vnd des fegfures, von freüde
ewiger felikeit vñ vil | andere hübsch'e ding die fast nüt_z vnd
feltzam seynt | gū wiffent *Alatta Tondalus lovag képe.* *2a.l.:*
IN dem iar chrifti vnfers her | ren als mā hat gezalt Tufent
hundert nün | vnd viertzig *stb.* *31a.l.:* Hie endet sich' das büchlein
Tundali von d'er ver | zuckten fele vnd jrer gesich't himelischer
freiiden, vnd | hellischer peyn. *31b.l., 6. sor:* Ze strafzbur hab
durs für kein mer. | Vñ Grüneck von Bartholome kysteler. | Gott
völl vns geben ewenglich | Rüg by jm jn himelricch. | Laus deo.
32a.l.: fametszetű kép.

4r., gót betűkkel, A—F₄ jelzettel, custosok és lapszámozás
nélkül, 30 sorral, 32 levél.

V. ö. Hain, 15544.

Inc.s.a.1408. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

876. TRACTATUS de moribus, conditionibus et nequitia Turco-
rum. 4r. 70 levél.

Hain, 15672.

Inc.s.a.1454. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából; néhány egy-
korú széljegyzettel.

877. TRACTATUS de ritu et moribus Turcorum. 4r. 51 levél.

Hain, 15674.

Két példány.

Inc.s.a.1416. A címlapon XVIII. századi kézzel: *Cum praece-*
dentibus erroribus Ruthenorum et sequente regimine sanitatis ex biblio-
theca conventus Comipaludani. Az utolsó két üres lapon ugyane kézzel
írt mutató.

Inc.s.a. 1416a. Kéler Gottfried könyvtárából; XVII. századi lapszéli jegyzetekkel. A g_3 — g_5 jelzetű levelek hiányzanak.

878. TRACTATUS de ritu et moribus Turcorum. (Nürnberg, Zeninger Konrádnál.)

1a. l. a cím: Tractatus De Ritu Mo | ribus. Nequitia et Multi- | plicatione Turcorum Inquo | fi quispia | aliquid de secta Turcorum: magna atqz admiranda sci. | re defiderat. Pauca que hic sub compendio narrant me | moria reuoluat Namqz fi ea fane diligenterqz inspexerit: | de multis inquisitionis veritatem agnoscat
Alatta két fametszet. 1b. l.: Incipit prohemium in Trac. | tatū de Moribus. Conditionibus et nequicia Tuicorum *Végén, 34b. l., 14. sor:* Qui de secta thurcoz magna z admiranda scire defideras. | pauca que hic inculto fermone z incōpositis verbis dicta sunt. | Rogo ne spernas. *stb.* Finis.

4r., gót betűkkel, A—F₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 37 sorral, 34 levél.

V. ö. Hain, 15677.

Inc.s.a. 1417. A címlapon a freiburgi egyetemi könyvtár ellenbélyege s felette koszorúba foglalt, VF betűkből álló monogramm.

879. TRACTATUS solemnus multum predicabilis. 2r. 11 levél. Hain, 15587.

Inc.s.a. 1300. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Hozzáköteve a *Chronica episcoporum Frisingensis ecclesie*, landshuti 1520-iki kiadása.

880. TRITTENHEIM seu TRITHEMIUS (IOANNES). Catalogus illustrium virorum Germaniae. 4r. 87 levél.

Hain, 15615.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 11.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

881. TRITTENHEIM seu TRITHEMIUS (IOANNES). De laudibus ordinis fratrum Carmelitarum. Mainz, (Friedberg Péternél.) 4r. 30 levél.

Hain, 15628.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 13.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Utána következik Trittenheim *Polygraphiae libri sex* című munkájának Frankfurtban, Cyriacus Jakabnál 1550-ben nyomtatott kiadása.

882. TRITTENHEIM seu TRITHEMIUS (IOANNES). De statu et ruina monastici ordinis. (Mainz, Friedberg Péternél, 1497 körül.) 4r. 31 levél.

Hain, 15624.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

883. TURNOUT (IOANNES DE —). Casus breves super totum corpus legum. 2r. 280 levél.

Hain, 15686.

Inc. s. a. 1182. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején ex-libris: *Aus der Bibliothek des (Karmeliter Klosters áthúzza s fölébe írva :) Corporis Christi Kirche zu (Wohlau áthúzza s helyébe írva :) Breslau.*

884. TURRECREMATA (IOANNES DE —). Expositio super toto psalterio. Lübeck.

1a. l.: (B) Eatissimo patri & clemētissimo dño pio fe | cundo pontifici maximo Iohānes de turre | cremata fabinēsis ep̄s, fācte romane eccle | sie cardinalis facti fixti stb. 3a. l.: Pfalmus primus in quo descri | bitur processus in beatitudinem. Végén, 202a. l.: Reuerendissimi cardinalis tituli faneti Sixti dñi iohan | nis de Turrecremata! expofitio breuis & vtilis super to | to pfalterio Lubec impreffa.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 32 sorral, 202 levél.

V. ö. Hain, 15694.

Inc. s. a. 1298. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia XVII. századi ex-librise, mely oszlopos mennyezet alatt a gyermeket tartó Szűz-Máriát ábrázolja, LIBER · BIBLIOTH · ACAD · FRANCOF · körirattal. Az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyege s másodlati bélyege. Az 1a. lap felső szélén XV. századi kézzel: *Venerabilis pater dominus Steffanus prior domus templi Marie prope Lubek hanc dedit explanationem psalterii domui s. Amedei (?) prope Fra...*

885. UTINO (LEONARDUS DE —). Sermones de sanctis. (Mainz, 1474 körül.) 2r. 360 levél.

Hain, 16126.

Inc. s. a. 1292. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Elül 7 levele hiányzik. Az előtábla belsején XVII. századi kézzel: *Hic liber de praelo vidit lucem anno 1446.* A szövegben egykorú és XVII. századi jegyzetek.

886. VALERIUS (MAXIMUS). Factorum dictorumque memorabilium libri IX cum commentario OMNIBONI LEONICENI. Velence. 2r. 206 levél.

Hain, 15785.

Inc.s.a. 1154. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belső részén: *Anno salutis 1551. hunc librum mihi vendicavit dominus Adalbertus Lohn ambarum ecclesiarum Wrathislavensium vicarius.* A szövegben XVI. századi bejegyzések.

887. VEGIUS (MAPHAeus). Philalethes.

1a. l. a cím: Maffei Vegij laudenfis liber de | veritate et philalethe inscriptus *1b. l.:* Paulus Niauis artium Magister | honorādo viro Erhardo puchner Iurispō | tifici Baccalario in stulpen cōmiffario domi | no fuo: fautoriꝯqꝯ precipuo S. P. D. *Végén, 12a. l., 16 sor:* Veri. atꝯqꝯ ego te fe | quor libens:

4r., gót betűkkel, a—b₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33 sorral, 12 levél.

V. ö. Hain, 15929.

Inc.s.a. 1436. XVI. századi lapszéli jegyzetekkel.

888. VERDENA (IOANNES DE —). Dormi secure seu Sermones dominicales. (Köln, Homborch Konrádnál.)

Czímlapja hiányzik. 2a. l. A₂ jelzettel: Tabula fue directoriū fermo | num dormi fecure fed'z alphabeti | ordinem que tangit materias in | fingulis fermonibꝯ contētas inci | pit feliciter. *5a. l.:* Sermones dñicales cū expōsi | tionib' euangelioꝝ p annū fati | notabiles & vtili oib' sacerdoti | bus. paſtorib' et capellani. qui alio noīe dormi secure: vel dormi | fine cura ſunt nūcupati eo qꝯ abſ | qꝯ magno ſtudio facili' poſſint | incorporari et ppl'o predicari: inci | piunt feliciter. *137b. l., 2. hasáb, 23. sor:* Ad laudē et honorē omnipo | tētis dei et v'ginis matris eiꝯ glo | rioſe: necnō ad vtilitatem totius | eccīe expliciunt ſermones dormi | fecure: ex varijs diuerſoꝝ docto | rum fermonib' collecti. et in vnū | compilati.

2r., gót betűkkel, A—R₉ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon, 38 sorral, 137 levél.

V. ö. Hain, 15957.

Inc.s.a. 1204. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a marienfeldi ciszterczita-apátság nagyobb ex-librise. A szöveg előtti üres lapon XVIII. századi kézzel: *Sub tit. Concionatorum.* Az A₂ jelzetű lapon szintén XVIII. századi, de más kézzel: *Ad conventum Campi S. Mariae.*

889. VICENTIA (PETRUS DE —) et PETRUS ISUAGLIES. Relatio habita coram Sanctitate sua in consistorio secreto super falsis brevibus. Róma, Eucharius Silbernél.

1b. l.: Ad S. D. N. Alexandrum vi. pontificē maximū Petri de Vicetia | Epi Cefen. Cameŕ apl'ice Auditoris Et in hac caufa vna cū R. P. D | Petro Ifuaglies Archiepo Regino Alme vrbis gubernator Cōmif | farij. Relatio habita corā S. fua in confiftorio fecreto fuper falſis bre | uibus apl'icis cōfectis per Bartholomeum floridum tunc Archiepm | Cuſentinū ac eiufdem D. N. Pape Secretarium. *Végén, 16b. l.*: Impreſſum per Eucharium Silber al's | Franck Rome In Campo Flore.

4r., gót betűkkel, a—c₄ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 16 levél.

Inc.s.a. 1480. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A kötés előtábláján: *Liber archivi provinciae Argentinae*. Az 1a. lapon a colligatum egykorú tartalomjegyzéke. Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Pro conventu fratrum minorum Augustano ad s. sepulchrum*.

890. VLIEDERHOVEN (GERARDUS DE —). Cordiale sive Liber quatuor novissimorum. Köln, Unckel Bertalannál. 4r. 66 levél.

Hain, 5698.

Inc.s.a. 1548. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

891. VLIEDERHOVEN (GERARDUS DE —). Cordiale seu Liber quatuor novissimorum. Köln, Homberg Konrádnál. 4r. 66 levél.

Hain, 5699.

Inc.s.a. 1404. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg elé kötött üres levél a. oldalán XV. századi kézzel: *Hinricus Plumper*. Az 1a. lapon: *Liber collegii societatis Iesu Monasteriensis 1613*.

892. VOCABULARIUM Latino-germanicum in LXII articulos de homine, eius conditionibus et variis ad ipsum concernentibus distributum. (Augsburg, Zainer Günthernél.)

1a. l.: Regiftrū vocabularij fequentis. *2b. l.*: Caput, haupt, Eft membrum ani | malis in quo omnium fenſuum | tam exteriorum qm interiorum or | gana ponuntur *stb.* *138b. l.*: Laus deo pax viuis requies eterna ſepultis.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül 30—35 sorral, 138 levél.

Inc.s.a. 1330. Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

893. VORAGINE (IACOBUS DE —). Sermones de tempore. 2r. 336 levél.

Elül, úgy látszik, a címlap s a tartalommutató 1. l. hiányzik. A meglevő 1a. lapon: de corpore pppter tria. Ibidem. 1. | Anima pregnās quādoqz parit: *stb.* *A mutató végén 11a. l.:* Laus detur christo: qui finem | donat in isto. ∴ 12b l.: Incipit prologus in fermones | de tpe Iacobi de voragine. 13a l.: Sermones aurei ac pulcherri | mi varijs scripturaꝝ doctrinis re | ferti de tempore per totum annum | editi a folemniffimo theologie do | ctore magistro iacobo de voragine | ordinis predicatorum quon- dam | episcopo Ianuenfi feliciter incipi | unt. *Végén, 336b l., 2. hasáb.* 2. sor: Expliciunt fermones pulcher | rimi ac floridiffimi de tpe p annū | dñi Iacobi voraginis ordinis pre | dicatoꝝ. quondā epi Ianuenſis. | Et sic ē finis laus xpō nefcia finis

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon, 38 sorral, 336 levél.

Inc.c.a. 1214. Jankovich Miklós gyűjteményéből; miniummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói Szent-Mátyás-templom ex-librise. A szöveg előtti üres lapon XV. századi mutató. Ennek 2. hasábjá közt XVIII. századi kézzel: *Hospitalis s. Matthiae Vratislaviae.* A szöveg 1. lapján alul: *Hospitalis s. Matthiae Vratislaviae 1661. tit. Concio: lit. I.* A tartalomjegyzékben egykorú lapszéli jegyzetek.

P Ó T L É K.

Az 1477. évhez.

894. NIGER (PETRUS). Der Stern Meschiah. Esslingen, Fyner Konrádnál, 1477. 4r. 322 levél.

Hain, 11886.

Inc.c.a. 776. Varju Elemér gyűjteményéből. Első 9 levele autotypia útján van visszaállítva. A 311—316. levelek hiányoznak. A szövegben XVI. századi, részben rubrumos széljegyzetek, a végére kötött levelen a könyv szerzőjére vonatkozó XVII. századi feljegyzések.

Az 1488. évhez.

895. THWROCZ (IOANNES DE —). Chronica Hungarorum. Brünn, 1488. 2r. 169 levél.

Hain, 15517.

Inc.c.a. 490. A Magyar Nemz. Múzeum könyvtára egy teljes és több csonka példányt birt e kiadásból. A csonka példányok több év

előtt egyéb könyvtári másodpéldányokkal együtt eladattak. A teljes példány megmagyarázhatatlan módon eltűnván, a könyvtár kénytelen volt az eladott csonka példányok egyikét, mely időközben Ráth Györgytől a budapesti egyetemi könyvtárba, s innen (szintén mint másodpéldány) antiquárhoz került, visszavásárolni. E példányból az $a_2, 4-8, k_4, n_1, p_7, q_2, r_3-8, t_8$ és $x_1, 3, 4-9$ jelzetű levelek (= összesen 27 levél) hiányoznak. Az a_1 levél a oldalán a múzeumi könyvtár másodlati bélyege és a budapesti egyetemi könyvtár bélyege látható. Az egyes lapok XVI. századi kéztől származó széljegyzetekkel vannak ellátva, melyek olvasását azonban az erős körülvágás lehetetlenné tette.

Az 1499. évhez.

896. STOEFFLERUS (IOANNES) és IACOBUS PFLAUMIUS. Almanach nova. Ulm, Reger Jánosnál, 1499. 4r. 250 levél.

Hain, 15085.

Inc.s.a.1554. (coll nr. 1.) Az egész munkából csak az első nyolcz levél van meg. Az előtábla belsején nyomtatott nagyobb ex-libris, a következő felirattal: *REVERENDVS ET NO | bilis Dominus VVolf-gangus | Andreas Rem à Ketz, Cathe | dralis Ecclesiae Auguſt: Sum: | Præpositus, librum hunc vnū | cum mille & tribus alijs, vari- | j/q; inſtrumentis Mathema- | ticis, Bibliotheca Monaſterij S. Crucis Auguſtæ, ad perpe- | tuum Cōuentualium vſum. | Anno Christi M.D.LXXX | VIII. Teſtamento legauit, s végén Rem Farkas András címerével. A címlap előtti üres b. lapon a XV. század végéről származó táblázat, mely az akkor élt uralkodók s más személyek születésnapj vagy egyéb dátumait tartalmazza, a következőkben:*

annus Christi		mensis	d(ies)	h(ora)	m(inuta)
1417	Margraff Albrecht	11	29	19	21
1415	R Fridrich	9	21	7	53
1418	Herczig Ludvig von Bayern	7	31	13	4
1426	Herczig Sigmund	6	28	3	41
1437	R. Mathies von Vnger	1	3	21	53
1443	Herczig Erenst von Sachsen	11	25	14	43
1445	Herczig Albrecht von Sachsen	9	13	15	13
1446	Iohannes von Kungspurg	3	12	11	52
1447	Herczig Albrecht von Bayren	12	15	6	33
1448	Herczig Jörg von Bayren	11	5	15	43
1450	Kunig von Bechum Ladislaus	3	7	12	53
1452	Krenung kaysser Friderichs	3	29	0 ¹	49
1454	Marx Schimnagell	3	22	9	49
1455	K. Maximilianus	5	27	3	51
1460	Margraff Friderich	5	8	1	36

A címlapon XVII. századi kézzel: Nr. 9. c. 5.

¹ így.

Az évnélküliekhez.

897. CONTRA FALSAS FRANCORUM LITTERAS pro defensione honoris serenissimi Romanorum regis. (Augsburg, Ratdolt Erhardnál, 1498 körül.)

1a. l.: Contra falsas francorum lit | teras millesimoquadrin-
gēte | fimo nonagesimoprime pro | defensione honoris serenissi | mi
Romanorū regis semper | Augusti. 2a. l.: Contra falsas francorum
lit | teras stb. 6a. l.: Anno domini millesimo qua | dringētesimo
nonagesimose | cundo mense Maio. Végén, 9b. l.: Francoꝝ fraudes
noīces: regisqꝫ seueros | Romani mores: hec modo pauca legas.

2r., gót betűkkel, i—ix jelzettel, custosok s lapszámozás nél-
kül, 37 sorral, 9 levél.

V. ö. Hain, 10931.

Inc.s.a. 1500. (coll. nr. 2.) Hozzá van kötve: 1. *Ertzhertzog Fer-
dinanden Urtel zwischen dem Regiment vnd der Landschaft in Öster-
reich* stb. (Augsburg, 1522.) 2. *Ratschlag halltender Disputation zu
Bern.* (Bern, 1528?)

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

I.

Magyar nyelvű nyomtatványok.

1.

[337.] *H. és év n. 1581—1582 körül.*

Evangéliumok és epistolák, protestánsok részére.

Czímlapja hiányzik. A 2. levelen kezdődik az ajánló-levél, melynek vége szintén hiányzik.

Ezután jön 222 sztl. levelen az év vasárnapjaira és ünnepeire rendelt evangéliumok és epistolák sorrendje

Az utolsó lapon: Excudebat Valentinus Farinola. *Ez alatt a könyvnyomtató jelvénye: könyvön nyugvó húsvéti bárány a zászlóval. Alatta:* Impensis Erhardi Hilleri Ciuis ac Bibliopolae Vienensis.

2r. (Czímlap) + 3 levél, ajánlás + 222 sztl. levél.

A protestáns egyházakban használt evangéliumos könyvek legrégibb kiadásának eddig az 1593-iki kolozsvári kiadást ismertük. (Szabó Károly, R. M. K. I. k. 270. sz.) Az itt ismertett csonka példány, mely a zirczi ciszterczita-apátság könyvtárában őriztetik, ennél több, mint egy évtizeddel régibb. Korát az ajánlásból állapíthatjuk meg. A könyv ugyanis Pálfi Katalinnak, Krusith János özvegyének van ajánlva. Lepoglavai gróf Krusith János, Liptó vármegye főispánja, családjának utolsó sarja, 1581-ben halt meg, s özvegye, gróf Pálffy Katalin már 1582-ben férjhez ment Illésházy Istvánhoz, a későbbi nádorhoz. Az ajánlása tehát csak az 1581. és 1582. évekre illik.

Az ajánló-levelet, mely az akkori nyomdai viszonyokra nem világosan derít, s egy eddig ismeretlen magyar könyvnyomtatóval ismeretlenné teszi bennünket, érdekesnek tartjuk egész terjedelmében közölni.

»Az kegyes és istenfelő Nagyságos Palfi Katalin Aszonnac: Az Nehai Nagysagos Krusit Janos Wram hagyott Házastarsanak: Bazin, szent György, Likova, Szitnya, Czabrag etc. Szabad aszonyanac, etc: Az WR Istentől e vilagi es à más vilagi bódogságot kéuanoc.

Nagysagos Aszonyom, noha en magam esmeretlen voltam Nagysagodnal, De midőn az en wramat Bornemisza Petert, Semptenis, Dettrókőbennis tengetne Nagysagod az könyuec Nyomtatásban: Ackor enis reszeltettem Nagysagodnac io teteliben. Kiről szandeka vagyon az en wramnac, hogy nagyobbbal añal meghalallya à Nagysagod jó tetet. Addig énis egy kicsinből szolgálni akarec Nagysagodnac, Ezből: Hogy az esztendő által valo Evangeliumokat az Epistolackal es Imadsagoc-kal egyetembe, Kit regen Colosvarat nyotattac volt, ismet wyionnan az Beczi Könyw arosoc kértére kinyomtatnam, Nagysagodnac aianlanam. Az en munkam noha kitsin könyuetske, De az benne foglaltatott igec őróc iduóssegnec épületire valoc. Es houa kisseb, annyual inkab könyebben mindenütt velec hordozhattyac az vton iarakis. Es à kie soc szot elmeiekbén nem foglalhatnac, akor czac illy rőuideden minden Vasarnap tanulgassac meg azokat, az miről soc helyen az hiuec Predikaciokat halgatnac. Erréis igen hasznos, hogy minec előtte az köszón-séges Gyűléközetben el mennének à hivec, az előtt egynihanszor akar czac Textus es betű szerint oluasgassac meg azt, à miről predikatio fog lenni, Es innét tanullyac meg aztis, mint imadkozzanac, hogy Isten azoc szerint epitse fel őket.

Kérem Nagysagodát, ne nézd se az en könyuemnec, se az en szőmélyemnec kicsiny voltat, Hanem tekintuén az Isten tiztesseget, es à hiuec épületit e kitsinykebőlis, Vegye tülem Nagysagod io neuen. Es kérie az VR Istent Nagysagod . . . » (*Itt megszakad.*)

Farinola neve teljesen ismeretlen előttünk, azt sem tudjuk, hol működött, mint önálló könyvnyomtató. Jelvényéről ítélve, Debreczenben kellene tartózkodási helyét keresnünk, viszont Bécs mellett szól az a körülmény, hogy a könyv bécsi polgár költségén jelent meg.

Az ajánló-levélből megtudjuk azt is, a mi eddigelé szintén ismeretlen volt, hogy a könyvnek egy régebbi kiadása Kolozsváron jelent meg.

—s —m.

2.

[338.] *Debreczen, 1608.*

Prognosticon Astrologicum. Az eghi csillagoknak forgasából nemünemű történetű dolgokrol es bizonyos időknec állapottyarol, azon author által irattatott. Saturnus ez Eztendőnek Ura, Venus segítője. Debreczenben Nyomtatta Lipsiai Pál.

Nálam csak a *C* iv = 8 sztl. levél van meg, néhai Lugossy József ajándékából s részben általa kézirattal pótolva, a miből bizonyos, hogy az ő birtokában vagy legalább kezében egy ép példány is volt.

A fentebb leírt czímlap a *C*₁ levél első lapján van, a második lap üres. A *C*₂ levél első lapján kezdődik a szöveg:

«Ez esztendőnek urarol es allapottyarol. Ez ezer hatszaz nyolczadik esztendő Christus Urunk születése után» stb.

Révész Kálmán.

3.

Keresztúr, 1609.

Naptár az 1609. évre.

Fraknói Vilmos a M. Könyv-Szemlében (1878 267. l.) ismerteti e naptárnak könyvtárlából előkerült töredékét. A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának birtokában levő töredék a naptár első 10 levelét (a M. Könyv Szemle leírása szerint a 2 levélből álló *A*, és a 8 leveles *B* ívet, a valóságban azonban 2 jelzet nélküli levelet és a 8 levélből álló *A* jelzetű ívet) foglalta magában. Ez év folyamán Szatmármegyében egy magántulajdont képező csehlevél borítékában megtaláltam és a múzeumi könyvtár rendelkezésére bocsátottam a naptár 3-ik *B*. jelzetű ívét, melyen a naptári rész szeptember 13-ikáig terjed, és egy prognosticon *E* jelzetű ívéből a 2—3. és 5—8. oldalakot; ez utóbbi töredék az előbbivel egy helyről került elő, de sárgább papírra van nyomtatva, s betűi is némileg eltérnek a naptár típusaitól; s így nem merem állítani, hogy a két töredék együvé tartozik-e.

Sch. Gy.

4.

[339.] (*Szolnok,*) 1612.

Gipczic Albert Vincze, kaskantyúi predikátor. Vasárnapi és ünnepi evangeliumok magyarázata.

E könyvről Vitkovics Mihály «Prózai munkái»-nak 185 - 6. II. (kiadta Abafi »Nemzeti Könyvtára«-ban, 6. kötet) ezeket mondja:

»Kiskőrösön létemben, 1812. június 13-án, az ottani első nótárius, Fekete János, egy könyvet közlött velem, melynek a címe kézírással volt írva, tudniillik: »Gipczic Albert Vincze kaskantyúi predikátor munkalta. Nyomtatott Christus születése után MDXXII. Szolnoc várban, Dolavesa Bandi által«. Ajánlja »Burdic Demetriusnak, Cartady Fabriusnak és Bubory Balásnak«, mint »akcori tudos emberecnek és jó életűcnek, batraknak«. Az előbbi lapon oda vagyon írva: »Borotvas Rachele ez a könyv«.

Ezt a könyvet Bankós János, szabados kiskún-fülöpszállási redemptus lakos, szabados Kis-Kőrös városa részére, mint a kaskantyúi puszta árendásainak, nevezetesen az evangélika szentegyház részén levőknek könyvtárába (*így*) januárius 10-én 1815-ben ajándékozta és azt mondá, hogy ezen könyvnek mása a debreczeni kollegium könyvtárában találtatik. A könyv nyomtatva vagyon in 4r. minori. Az első rész lapjai nincsenek számozva. Az elejéről sok lap hibázik. A második rész számozva vagyon; megyen 304-ik lapig; a többi hijja.»

Eddig Vitkovics. Ezután a könyv tartalmából közöl egy részt, melyből következtetem, hogy annak foglalatja ünnep- és vasárnapi evangéliumi perikopák rövid magyarázata volt. Vitkovics a könyvet kétségkívül látta. Megvan-e még az Kis-Kőrösön és Debreczenben? Nemcsak maga a könyv volna bibliografiai unikum, hanem írójának neve is csak ez által lenne ismeretessé irodalmunk történetében. Sőt — ha nem csalódom — a nyomtatás helye (Szolnok vára) is eddig ismeretlen műhelyt jelölne.

Békesi Emil.

5.

(*Kolozsvár,*) 1622.

Melotai Nyilas István, Agenda.

Leirja Szabó Károly a R. M. K. I. kötetében 525. szám alatt. Leírásában csak annyit kell kijavítani, hogy végül a lajstrom nem 13, hanem 9 szltan lap. A tévedés onnan eredt, hogy Sz. K. a megelőző 4 lapos imádságot is ide számította, holott e lapok is számozva vannak, még pedig ilyenformán: — 397. 396. 397. Ezért mondja Sz. K. is, hogy e munka 397 (helyesen 399) lap.

Révész Kálmán.

6.

Csepreg, 1626.

Zvonarits György. Rövid felelet.

Leirja Szabó Károly 554. szám alatt. Mivel azonban ő csak a Schlauch Lőrincz addig egyetlen csonka példányát látta, mely a D_3 levéllel megszakad, nem adhatta a munka terjedelmét.

Az én birtokomban is van egy, fájdalom, szintén csonka példány; annyi azonban kétségtelenül megállapítható belőle, hogy e munka terjedelme $A-D$ iv = 16 szltan levél. A D_4 levél második lapján ugyanis ott áll ez: *VEGE*. A Schlauch Lőrincz példányából tehát csak a D_4 levél hiányzik.

Révész Kálmán.

7.

[340.] *Tejfalú, 1639.**Naptár az 1639. évre. Töredék.*

8r.

Megvan a C_2 és C_3 jelzetű 2 levél és az utolsó E -vel jelzett ív, összesen 6 levél. A C ív két levele az évszakokra, a nap- és holdfogyatkozásokra, valamint a békességre és háborúra vonatkozó jövődöléseket tartalmazza, míg az E ív a vásárok jegyzékét foglalja magában.

Szabó Károly a R. M. K. I. kötetében 685. szám alatt ismerteti ezen naptár 1638-iki kiadását, mely mint a tejfalusi nyomda egyetlen ismert terméke, kiválóan érdekes. Hogy töredékünk ugyanonnan került ki, azt a nyomás teljesen hasonló voltából kétségtelenül megállapítottuk. A töredék, az alább ismertetendő Prognosticonnal együtt Czeglédi István »Más minden épületivel... elkészült Sion Vára« (Sárospatak, 1675.) cz. művének birtokomban levő példányából, a bekötési táblából került elő, még pedig a C ív két, az E ív 6 példányban. Az egyik példány a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonát képezi.

Varju Elemér.

8.

[341.] (*Gyula-Fehérvár, 1647?*).*Comenius A. J. Janua Lingvae Latinae referatâ Aurea.*

Kis 8r. 273 sztt lap. — Elül: Institutio didactica, a *3 jelzetű lapon kezdve, 5 szttl. levél, azután egy üres lap, melynek hátulsó oldalán van a latin üdvözlő-vers G. V. S. S. Th. D.-tól; végül: Index, mely kezdődik a 273. lap közepén és ezen kívül 13 szttan lapot foglal el.

Czímlapja és az »Institutio didactica« első levele hiányzik, de abból, hogy nyomdai kiállítása félreismerhetetlenül megegyezik a hozzá kötött, eddig csak két példányban ismert *Index Vocabulorum J. A. Comenii* gyulafejevári 1647-iki kiadásával (Szabó K. I. 792. sz.), bizonyosnak tartom, hogy ez is *gyulafejevári* kiadás és az »Index Vocabulorum«-mal egyidőben, vagy annál csak kevészel előbb jelent meg, s hiszem, hogy a gyulafejevári »Index Vocabulorum« éppen ehhez a gyulafejevári Januá-hoz készítettett úgy mint az 1649. lőcsei Index. (Magyar Könyv-Szemle, 1889. 288. l.) az 1649. lőcsei Januá-hoz (ugyanott 35. l.).

Megvan a zilahi ev. ref. collegium könyvtárában.

Kincs Gyula.

19✓
[342.] Bécs, 1656.

Prognosticon | Az Az | az | M. DC. LVI. | Bifsextilis eszten-
dõre | Az esztendõnek négy részére az idő- | nek tulaýdon mi
voltárul, az Országokban | lévõ változandoságokrul, az napban
valo fogyatko- | zásokrul, az földi vetemények és gyümölcshekrul,
és | az emberek közõt valo jövendõ betegségekrul; ren- | detetet nagy
szorgalmatossággal az Béchi Város | Méridianumjára az kinek
Elevatioja 48. | grad s' 28. min. | Magyar Német es ezek szom-
szédtségában lévõ or- | szágok szolgálottýára. | *Treteri Casimir*
Matyas, Philoso- | phiának és Máthematikának Doctora által
mostanság pedig | az Nemes Lengyel krakkai Akademiában Maté-
matika- | nak tanito Mestere által. *Ez alatt a magyar czímert*
ábrázoló fametszet. A nyomdász neve le van vágva, de az
kétségtelenül Kürner Jakab János, Bécsben. A címlap túl-
oldalán az osztrák czímer látható.

Ezt követi: Rövid fummában foglaltatot magyar Cronica
mostanában meg jobbittatott Béczben 1656, *melyben sorrendben*
soroltatnak fel azon események, melyeket a névtelen szerző a
legérdekesebbeknek tartott. Így p. o.:

1089. Kálmán Király 9. ez igen kegyetlenül viselte király-
ságában magát.

1201. András 2. Király 19. à Sultánon igen nagy győzelmet
võtt Jerufalem földén

1275. Iftuán 5. Király 21. ez negyedik Bélának fia vala, az
Attyát fzerencsével naggyal folyúl hallatta, ez à Chehéket magyar
kiraiy (*így*) hatalma alá holdétotta, és Afiát adoffá. tevé életiben.

1301. Venceslaus kit a Magyarok Laszlonak hyttanak. Ki-
rály 24. Cheh országban uýfzfa tére, látuan a Magyaroknak
egyenetlenségeket.

1380. Sibaris neuõ Bárát a puska és ágyu lóuést talállya.

1401. Egy Blasko néuõ Cheh alnokul, Toluai társayival
Szombat városat rablotta, es meg vette.

(Közben az 1464—1631-ig terjedõ feljegyzések hiányoznak.)

1633. Erdelyben Szelliel nagy dõghalal uralkodik.

1839. (1639 helyett.) Egesz Magyarországbán nagy dragafag
volt à fõlsõ esztendõbeli fzarosag miat.

1652. Nagy Afzony nap taiban Boldog emlékezetű Eszterhafi Lafzlo à kereszteny rabok fzaadulasaert, ifiufaganak zengeiet kedues Attiofiaiuai, Tamafsal, Ferenczel, és Ifiu Gasparral, s, csak nem egez uduaraval verebeli mezeien le teue eletet.

S így megy ez tovább, egész 1655-ig. A könyvecskét a Magyarországbán tartatni szokott vásárok jegyzéke rekeszti be.

8r. 2 ív = 12 levél.

A birtokban levő egyetlen példányból a 3., 4., 8. és 11. levelek hiányoznak.

Varju Elemér.

10.

[343.] *Lócse, 1677.*

Practica Arithmetica, Az az *Számvető Tábla*. Mellyben minden-féle Adásról és Vételről akar minémű kereskedésben-is bizonyos számoknak sumáját készen és könnyen fel-találhatni. *Padvai Julius* Caesar által irattatott. Most pedig újobban e' gyönyörű kis formában ki-botsáttatott. Lőtsen Brewer Samuel által. M. DC. LXXVII.

12r. A—K₅ = 113 levél.

Egyetlen példánya könyvtáramban.

Dr. Kiss Áron.

11.

[344.] *Lócse, 1696.*

Practica Arithmetica. Czimlapja hiányzik. A többi (A₂—K₁₂) levél megvan.

A K₇ jelzetű lapon kezdődik a függelék: Számvető | TÁBLA, | Melly fzerint az | fel-emelt 18 Graiczá- | rusok 17 Graiczára redu- | cáltattnak, őtt darabot | egy Vetéfre fszám- | lálván. | És | Az VI. Graiczárufo- | 7. Graiczára. | Ott darab egy Vetéfre | computálván. | Német Forintra és Grai- | czárookra vet- | vén. | LOETSEN. | Brewer Samuel által. | 1696. Esztend. |

12r. (Czimlap) és 120 sztlan levél.

Lipsiai János Practica Arithmeticájának e kiadása az eddig ismertek között korrendbe a nyolczadik. Hogy a többivel azonos címet viselt, következtethetni az előszóból, a hol »E' Számvető Könyvek Hasznáról»

szólva, az van mondva, hogy »mód adatik itt elejekben azoknak, a' kik evel az *Arithmetikával* élni szoktanak«.

Egyetlen példánya Négyesi Szepessy Lajos tulajdona. Bővebben ismertettem az Erdélyi Múzeum f. évi szeptember havi füzetében.

Melich János.

12.

(*Pozsony*,) év n. XVII. sz.

Olajoknak Több másféle nagy hasznú | Orvosságokkal egyben, Mellyek az Ember | egészségére mind kívül mind belől igen | hasznosan szolgálhatnak, | Declaratioja | Mellyeknek-is | Különös hasznok mind itt | Váralján, | Mind a' Magyar Korona alatt- | lévő minden Tartományokban | tapasztalható-képpen | Observaltatott, és Comprobáltatott.

Az első lapon a cím fölött van a jezsuiták emblema: IHS. A cím alatt Mária nevének monogramma van, a felső emblemanak megfelelő díszítésben.

12r. 10 sztl. levél.

Szabó Károly I. k. 1608. sz. a. úgy írja le e könyvet, mint a melynek egyetlen példánya sem ismeretes. A zirczi apátság könyvtára e könyv teljes példányát bírja, melynek alakja nem 8. hanem 12r., kiállítása a XVII. század elejére vall. E mű második kiadása 1744-ben jelent meg és a két Szinnyi természettudományi repertoriuma szerint megvan a budapesti egyetemi könyvtárban.

—s —m.

13.

[345.] *H. és év n. XVII. sz.*

Pólyi István Jovenianusának töredéke. 4r.

Csupán A₂, A₃, B₂ és B₃ jelzetű levelei vannak meg.

Sándor Miklós, Komárom vármegye tisztí ügyésze találta meg Keresztúri Pálnak »Felsördült Kereszttyén« (Várad, 1641.) című műve egyik példányának egykorú hártakötésében, és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozta.

Szabó Károly három kiadását ismeri Pólyi István Jovenianusának. Az általa 368. szám alatt leírt XVI. századi, és az 1598. számú löcsei, XVII. századi kiadás első pillanatra más, mint a mi töredékünk. A 369. számú XVI. századi kiadást nem láttam, de az Szabó Károly szerint 6 levélből áll, míg a mienk teljes korában, úgy látszik, 8 levélre terjedt.

Töredékünk betűinek típusa arra enged következtetnünk, hogy az a XVII. század elején nyomtatott.

Erdélyi Pál.

14.

[346.] (*Lőcse, XVII. század?*)

Argirus királyfi históriájának töredéke. 4r.

Csupán 5-ik, B jelzetű, és 8-ik, jelzet nélküli levelei vannak meg.

A magyar népnek e kedvelt s ponyvairodalmunkban számos kiadást ért könyve régi magyar könyvtárunkban teljesen ismeretlen. Sem önállóan, sem valamely gyűjteményben nincs meg, s legrégebbi forrásul a Csana-kódex kézirata ismeretes, honnan Toldy adta ki több alkalommal, legutóbb a Magyar Költészet Történetében.

A Magyar Nemz. Múzeum birtokában levő töredék, mely az előbbi számmal egyszerre jutott napvilágra, kétségtelenül a XVII. század első feléből, sőt talán az előző végéről származik; a mennyire a nyomásból következtetni lehet, a lőcsei nyomda termékei közé kellene sorolni.

A *B* jelű levelen a 105—131. szakaszok vannak, a második, jelzetlen levelen a Secunda Pars 1—26. szakaszai vannak meg; szövege a Toldy és két ponyva szövegétől kisebb-nagyobb eltérést mutat. Miután a költemény 243 szakaszból áll s a két levelen 26—26 szakasz van nyomva, a kiadásnak legkevesebb 10 levélből kellett állnia, de állhatott 12 levélből, még pedig olyan módon, hogy az első ív négy levelét a 1—104. szakaszok foglalták el; a második ív *B* levelén van a 105—131. szakasz, s akkor a második rész 18—26-ig eső szakaszait (melyek az összes számban 184—200-nak felelnek meg) a *B*₄ levélre kell tennünk; miáltal a jelzetlen ív a második ternio negyedik levelének bizonyul. Ha már a *C* terniőnek két levelére van szükség a 201—226., s a 227—243. szakaszok számára, az annak megfelelő levelek a címnap, esetleg ajánlás vagy előszó számára maradhattak fenn.

Erdélyi Pál.

II.

Idegen nyelvű hazai nyomtatványok.

1.

Bártfa, 1592.

Responsionis Gregorii Horwath aliter Stansith, de Gradecz, Pars prima.

E munka a R. M. K. II. kötetében 226. sz. alatt van leírva,

de annyiban tévesen, hogy eme füzet nem 40, hanem $A-F_2$ signatúrával ellátott 42 sztlan levélből áll, s hogy az utolsó lap üres. Továbbá a czím másolatának 7. sorában *ubiqui totis* helyett *ubiquitatis* olvasandó.

Ráth György.

2.

Bártfa, 1598.

Declarationis circumstantiarum gemini colloquii in arce Keismarcensi habiti, evulgatae a Sebastiano Lamio, Pastore Calviniano Keismarcensi-et oppositae consignationi quorundam argumentorum M. Alberti Graweri, de persona Christi: solida ac modesta confutatio in qua ostenditur Sebastianum Lamium ad argumenta M. Alberti Graweri de Persona Christi, neque tum in colloquiis, neque modo in declaratione sua quiquam soliti respondisse. Pro necessaria deffensione Magnifici et Generosi Domini Gregorii Horvath etc. piae memoriae et M. Alberti Graweri, scripta per eundem M. Albertum Grawerum, scholae Cassoviensis, in superiori Ungaria rectorem, et dedicata generoso ac egregio adolescenti D. Marco Horvatho, D. Georgii, piae memoriae, filio, modo in schola Bartphensi sub clarissimi viri D. M. Nicolai Erhardi disciplina scholastica et domestica viventi. Ignatius: Maledicta sit omnis concordia destituta sinceritate doctrinae. Bartphae David Gutgesel excudebat.

4r. A—E = 20 levél.

A R. M. K. II. kötetében, 279. szám alatt, e munkának csak csonka czíme van Horányi után közölve. Egy példányát feltaláltam egy colligatumban, mely báró Podmaniczky Géza kiskartali könyvtárában őriztetik. A példány felül erősen meg van vágva, s a felső sor majdnem végig elmetszve, s így nem állapíthattam meg, hogy a lapok számozva voltak-e? Úgy ennek, mint az előbbinek bővebb leírását az Irodalomtört. Közl. 1894. évf. III. füzetében adtam.

Ráth György.

3.

Várad 1646.

Gönczi (Georgius). De Disciplina Ecclesiastica.

Leírja Szabó Károly a R. M. K. II. kötetében 671. szám alatt. Leírásához csak azt kell megjegyezni, hogy a munka két részből áll.

Az első részben vannak az 1577-ben hozott ú. n. »Articuli minores« = 27 kánon; a második részben pedig *külön czímlappal*, melyen a kiadás helye és ideje (Varadini, Anno M. DC. XXXXVI.) ismételve ki van téve, az 1567-ben alkotott ú. n. »Articuli majores« = 74 kánon, végül az Appendixben még 35 újabb kánon.

A külön czímlap az *A* ív utolsó levelének első lapján van: »*Articuli et verbo Dei, et lege naturae Compositi*«, épen úgy, mint e kánonok Debreczen, 1567. megjelent legelső kiadásában, melyet Szabó Károly a 104. sz. alatt ír le. Azért kellett e tényt kiemelnem, mert Szabó K. műve után azt gondolhatná az ember, hogy az 1567. évi kánonoknak egyedül ez az 1567. évi debreczeni kiadása létezik, holott több ízben lenyomattak és a Gönczi György neve alatt, az Articuli minores-szel kapcsolatban ugyan, de *külön czímlappal* kiadattak azok, bárha Szabónál kitüntetve nincsenek; például: Wittenberg, 1577., Debreczen, 1591., 1613., 1633., Várad, 1646. (R. M. K., II. kötet. 219., 350., 481., 671. számok alatt.)

Révész Kálmán.

4.

[98.] *Nagy-Szombat, 1694.*

Dissertatio Iuridica | de statu hominum, consistente primo in libertate, | et huic opposita servitute, indeque descendente Dominica | Potestate. Quam in Alma et Archi-Episcopali | Universitate Societatis Iesu Týrnaviensi. | Praeside praenobili, clarissimo, ac consultissimo Domino, | Ernesto Friderico a Someting U. I. D. et in | Universitate Týrnaviensi professore publico, et ordinario. | Publicae Disputationi proposuit | nobilis, excellens, ac doctissimus Dominus, | Andreas Lehotai, Ungarus Dezericensis, | AA. LL. et Philosophiae Magister, utriusque iuris Auditor. | Anno M. DC. XCIV. Mense Februarii, Die. | — | Týrnaviae, Typis Academicis, per Ioannem | Andream Hörmann.

A következő levelen kezdődik az ajánlás: Reverendissimo Domino, Domino | Stephano Illyes, Abbati B. M. V. de Szent Iob, | Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Custodi et | Canonico, Domino Patrono, ac | Mecoenati Gratiotissimo. *stb.*

8r. 18 sztl. levél.

Megvan a zirczi apátság könyvtárában.

—s —m.

5.

Nagy-Szombat, 1707.

(*Sigrai András.*) Mater Gratiae | Seu | Augusta Virgo | Deipara | Maria | Dum | Alma Archi-Episcopalis Universitas Tyrnaviensis | Titularis Patronae solemnitatem VI Idus Decembris | festive exigeret | A Labe Originali | Sermone Panegyrico vindicata. | Ab uno Societatis Iesu Religioso SS. Theologiae | in 2dum annum Auditore. | In Academica Divi Ioannis Baptistae | Basilica 1707. | Tyrnaviae, Typis Academicis.

A czímlap másik felén: Munificis Auspiciis | Celsissimi | Sacri Romani Imperii | Principis | Ac | Domini Domini | Pauli | Eszterhazy | De | Galantha | Regni | Hungariae | Palatini | etc. etc.

A czímlap előtti levél b. oldalát a Boldogságos Szűz szeplőelenségét ábrázoló fametszet foglalja el.

4r. 2+19 sztt levél.

Szabó Károly nem látta, s leírását Katona után adja a R. M. K. I. kötetében, 2303. sz. alatt. Megvan a zirczi apátság könyvtárában. A szerző a szövegben sehol sincs megemlítve.

—s —m.

6.

[99.] Nagy-Szombat, 1711.

Marci Tullii Ciceronis Epistolarum Familiarum, Libri XVI. Tyrnaviae, Typis Academicis Anno 1711.

Kis 8r. Czímlap, A₂—Tt₃+1 levél = 677 lap.

Megvan a debreczeni ref. főiskola könyvtárában, G. 2997. jelzet alatt.

Dézszy Lajos.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A LIPCSEI KÖNYVKÖTÉSZEZET 350 ÉVES JUBILEUMI KIÁLLÍTÁSA.

RÉCSEY VIKTORTÓL.

Mielőtt a pannonhalmi Szt-Benedek-rend központi főkönyvtárának vezetését átvettem volna, a folyó évi nyári szünidő alatt a kiválóbb külföldi könyvtárak berendezését és lajstromzását tanulmányoztam. Legtöbb időt töltöttem Lipcsében, hol az egyetemi könyvtár palotájában a legszebben és legczélszerűbben épített újdonságú könyvtáráépületek egyikét volt alkalmam megismerhetni. A közel 500,000 kötetet számláló gyűjtemény berendezésének tanulmányozásán kívül igen tanulságos volt reám nézve a német könyvpiacz ezen legkiválóbb helyének könyvkereskedői börzeépülete. Mondhatom, hogy bibliografusnak nem volna szabad ennek látogatását elmulasztania, hogy fogalma legyen a könyvforgalomnak azon módoszatairól, melyek itt befolyásolják a könyvkiadást, szabályozzák a szerzők és kiadók közötti viszonyt stb. Nagyon érdekes e mellett Meyer bibliografiai intézete is. Tanulmányaim eredményét alkalmilag közzé fogom tenni e folyóirat hasábjain; ezúttal egy egész speciális irányban szerzett tapasztalataimról kívánok beszámolni, melyekre az a kedvező véletlen nyújtott alkalmat, hogy a lipcsei könyvkötő-ipar épen ott tartózkodásom alatt a kristálypalotában rendezett érdekes és gazdag kiállítással ülte meg 350 éves jubileumát.

Lipcsében a nyomdászatot tudvalevőleg már igen korán, 1460-ban karolták fel. Friesner András egyetemi rektor volt az első nyomdatulajdonos. Az ő halála után a nyomda a domonkos-

rendiek birtokába jutott. 1499-ben Thanner Jakab már kísérletet tett itt a görög betűk előállítására. Schuman Bálint volt az első német nyomdász, ki Lipcsében 1514-ben szerencsésen utánozta a görög szöveg lenyomatásában. 1557-ben a lipcsei nyomtatványok már a többi külföldi első rangú sajtók termékeivel versenyeztek.

Az a nagy jelentőség, melyet manap a lipcsei könyvpiacznak tulajdonítunk, csak a mult század közepe táján kezdett érvényre jutni, a midőn az akkor még híres frankfurti könyvpiacz hanyatlóban volt. A lipcsei könyvkereskedelem példátlan fellendülését *Reich Fülöpnek* köszöni, kinek neve a híres Weidmann-czégnél mai napig is fentartotta magát Berlinben. Reich 1765-ben alapította az első német könyvkereskedő-társulatot és ennek következménye volt a frankfurti könyvpiacznak bukása. 1764-ben látogatták meg Reich és társai utoljára a frankfurti könyvvásárt.

Hogy a lipcsei könyvpiacznak mily rohamos volt az emelkedése, kitűnik a következő hivatalos kimutatásból. 1765-ben volt Lipcsének 24 nyomdája és 1865-ben már 205-öt számált, mely 250 segédet és 110 inast és több száz vásárost, összesen mintegy 900 munkás embert foglalkoztatott. Az 1865-iki húsvéti könyvvásár Lipcsében *három millió* tallért hozott forgalomba. Egyetlen bizományos 400,000 tallért fizetett ki bizományokért. A készpénz-forgalommal az akkori összes vásári értéket 18 millió tallér-ra becsülték. Ekkor még a nyomdászat magával a könyvkereskedéssel szoros összeköttetésben volt és egy egészet képezett. A folyó 1894. évi húsvéti könyvvásár 637 könyvkereskedést, 40 antiquáriust és 125 könyvnyomdát tudott foglalkoztatni magában Lipcse városában.¹

A könyvnyomdákkal együtt már a XVI. században nagy virágzásnak indult Lipcsében a könyvkötészet is, annyira, hogy a könyvkötők úgy, mint a nyomdászok is, sokáig az egyetemi szervezethez tartoztak és az egyetemi biráskodás alá voltak vetve. Lipcse városának legrégibb számadás-könyvében, mely 1471-ben kelt, már találunk tételeket a könyvkötők felől. Így 1500-ban: »Valentino buchbinder dem rate 2 naw ratsbuch und sunst ezliche register gebunden, dovon geben 12 gr.«² A könyvkötők

¹ Fach-Ausstellung zur Jubileumsfeier d. 350-jährigen Bestehens der Leipziger Buchbinder-Innung. 5—12. Aug. 1894 Leipzig. 86. l.

² Kofel H., Chronik d. Buchbinder-Innung zu Leipzig 1514—1894. Előszó.

czéhlevele 1544-ből származik és ezt az idei jubiláris kiállításon eredeti kötésében szemléltük. Maga a kötés Birck czéhmasternek mesterműve. Mellette ekkor Lipcsében még 9 könyvkötő-mester volt. Ezek azonban nemcsak kötött, hanem kötetlen könyvekkel és papirossal is kereskedtek, mígnem a czéhhé alakult könyvkereskedők panaszára csupán mesterségüknél maradtak. Mily nagy híre volt a lipcei könyvkötészetnek már a XVI. században, mutatja az, hogy 1597-ben a boroszlói könyvkereskedők kifakadnak azért, hogy »a lipcei könyvkötők, mint a kiállított okiratokban olvastuk, sajátyszerűen aranyozott imakönyveket bársonyban, atlaszban és más módon kötve árulnak, a mit nem tehet bárki«.¹

A kiállításon láttunk egy egykorú lipcei metszetet, mely 1564-ben mutatja be a könyvkötő műhelyt, midőn inkább asztalos műhelyhez, mint könyvkötőüzlethez hasonlított, mert csak fatáblákba kötöttek.

A kiállított kötések között a XVI. századból az ú. n. vakon préselt könyvtáblákon kívül szebbnél-szebb fekete és tarka, sőt arannyal díszítettek és préseltek fordultak elő.

Utóbb a filet-díszítést a változatos bőr-mozaik váltotta fel és nem hiszem, hogy bármely gazdag könyvtár ezen iparágnak oly gazdag történelmi fejlődését kitudná mutatni, mint ezt a lipcei czéh jubiláris kiállítása tehette.

Egy 1698-iki lipcei rézmetszet úgy szemlélteti a kiállításon az egykorú könyvkötészetet, hogy köüllőre veri a könyvet, hogy összefüggő tömörséget adjon neki. Ezt manapság a hengergép eszközli.

Egy későbbi lipcei rézmetszet 1744-ből ezt a címet viseli: »Die schöne Buchbinder-Kunst«. Ezen két részből álló képen már prést is látunk, melylyel, mint a kép mellé fektetett, illetőleg kiállított kötéseken látjuk, valóságos művészies aranymetszeteket készítettek.

A kiállítás, mely a lipcei könyvkötészet e fejlődését magának az iparág termékeinek sorozatában mutatta be, hat csoportból állott.

Az elsőben a könyvkötészethez szükséges gépezetek voltak láthatók. A történelmi egymásután tanulságos fejlődésről tanuskodik és kimutatja, mily tökéletességre vitték e téren is a mai korban.

A másodikban a könyvkötő-szerszámok voltak fából és fémből.

¹ Kofel, i. m. 15. l.

A harmadikban a könyvkötészethez szükséges anyagokat állították ki. Mai könyvkötészetünk körülbelül 1860-ban veszi kezdetét, a midőn az angol calico a könyvtábláknak gyári előállítását tette lehetővé. De láttunk a lipcsei kiállításon márvány-, bőr-, calico-utánzatokat, továbbá brokát- és depin-papírmintákat, melyek a mi felületes papír-korszakunknak méltó jellemzéseül szolgálnak. A negyedik csoportban a könyvkötészethez szükséges papír- és írószerek kiállítása foglalt helyet.

Az V. csoport végre tartalmazta a tulajdonképeni szakkiállítását. És pedig *A.* alatt voltak a legrégibb kötések, melyek kiállításában a következő czégek és nyilvános intézetek vettek részt: a berlini könyvkötő-czéh, a drezdai kir. műipari múzeum, a gothai hercegi gyűjtemények, a kasseli országos könyvtár, a königsbergi egyetemi könyvtár, a lipcsei könyvkereskedők német börze-társulata, a könyvivar-múzeum, a műipar-múzeum, a városi tanács, a kir. egyetemi könyvtár, a lipcsei történelmi társulat, Jost F. lipcsei mű- és régiségkereskedése (Közt R. lipcsei kereskedő egy régi nürnbergi bibliát fa- és disznóbőrbe kötve, 50 nagy rézmetszettel diszitve állított ki), a müncheni könyvkötő-czéh, Halle J. és Hess müncheni antiquáriusok, a nürnbergi bajor iparművészeti múzeum, végre a strassburgi városi műipar-múzeum.

E csoport *B.* osztályát a lipcsei könyvkötő-czéh okleveleit és mesterműveinek sorozata képezte, 1544—1894-ig. Az 1544-iki czéhlevél kötését már említettük. Ezután következik az 1549-iki büntető könyv, egy 1679-ből való mesterkönyv, s a mesterkönyvek egész sorozata minden évtizedből a legújabb korig. Itt láttunk egy tökéletesen berendezett műhelyt a XVI. századbeli lipcsei könyvkötők eredeti szerszámaival. A *C.* csoportban a legváltozatosabb újkori könyvkötő-mesterművek voltak kiállítva.

A VI. csoportban volt az idevágó gazdag szakirodalom elhelyezve.

Lipcseben jelenleg 165 könyvkötő-műhely van, köztük gőzerőre berendezve 12, s ezekben 118 mester, 960 segéd, 311 inas, 750 munkás-leány, 80 segéd-munkás, összesen 2219 ember dolgozik; s ha ide vesszük a czéhen kívül álló könyvkötő-műhelyek 1200 munkását, a lipcsei könyvkötő-ipar ma összesen 3419 munkást foglalkoztat.¹

¹ Kofel, id. m. 56. l.

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1894. JÚLIUS 1-TŐL SZEPTEMBER 30-IG.

(Felolvasatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1894. okt. 10-iki igazgatósági ülésén.)

I.

A nyomtatványok osztályának anyaga a lefolyt évnegyedben ajándék útján 205, vásárlás útján 289, köteles példányban 877, összesen 1371 kötettel szaporodott.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Brown H., Th. Venetian Printing Press. New-York, 1891. (37 márka 60 pfennig.) 2. Mezeray Fr.. Historie des Turces. Páris, 1663. (20 márka.) 3. Neubarth Kristóf, Kalendárium az 1656. évre. Várad, 1656. (15 frt.) 4. Cicero, Orationes selectae. Gyulafehérvár, 1652. (15 frt.) 5. Bisterfeld Henrik, Elementa logicae. Gyulafehérvár, 1641. (15 frt.) 6. Köleséri Sámuel, Pestis Daciae. Szeben, 1709., hozzákötve: Köleséri S., Dissertatio de scorbuto mediterraneo. U. ott. 1707. (20 frt.) 7. Parnassus illustratus. Nagy-Szombat, 1709. (8 frt.) 8. Thwroc, Ioannes de, Chronica Hungariae. Brünn, 1488. Csonka példány. (51 frt.) 9. Martinus Engelbrecht, Kostümwerk, 110 színezett táblával, mely nép- és katonai viseleteket tartalmaz Magyar-, Horvát-, Szlavon-, Oláh- s más országokból.

A könyvtár olvasótermében 1002 egyén 2106 kötet nyomtatványt, a könyvtáron kívül 271 egyén 776 művet 1010 kötetben használt.

Könyvtári igazolványt az olvasóterem használatára 397 egyén kapott.

A beérkezett munkákról 1021 címzlap lett felvéve, 646 munka osztályozva és 385 mű repertorizálva. Revideáltattak a *L. eleg. g.*,

P. O. lat., P. O. it., P. O. hisp., P. O. gall. és P. O. angl. szakok. Az ezen szakokban észlelt csekély hiányok pótlására a szükséges lépések meg fognak tétetni.

II.

A hirlapkönyvtár gyarapodása *a)* ajándék útján a Kerékpáros Ujság 1893. évf. 5 száma (a szerkesztő, Istvánffy Gyula múzeumi növénytári ör ajándéka) s az 1848/49-iki hivatalos Közlöny 2 évf. 354 száma (az országos levéltár ajándéka); *b)* köteles példányok czimén 77 évf. 14,295 száma: összesen 79 évf. 14,654 száma.

Az olvasók száma 251 volt: ezek 625 hirlapot használtak.

Revideáltatott 109 hirlapnak 6942 száma. Bekötetett 223, kötés alá adatott 172 kötet. A kötésekre fordított 300 frt 8 kr., reklamáló levél 56 küldetett el; a reklamált 565 hirlapszám közül eddig beérkezett 413 szám.

III.

A kéziratár a lefolyt évnegyed alatt egy darab kézirattal gyarapodott, mely Baer S. L. majna-frankfurti antiquártól 360 márkáért vásároltatott meg. E kézirat az 1595-ben összeállított Korjenic-Neoric-féle ragusai czimergyűjtemény XIX. századi másolatát tartalmazza.

A kutatók száma 45 volt, ezek 343 kéziratot használtak.

A feldolgozatlan régi kéziratári anyag rendezése tovább folyt, de a munka folytatását meggátolta az a körülmény, hogy a kéziratárat vezető segédőr július hó folyamán tanárrá nevezetvén ki, megvált az intézettől, az osztályhoz beosztott assistens pedig családi körülményeinél fogva hosszabb szabadságidőt vett igénybe. Mindkét tisztviselő igyekezett azonban távozása előtt az újabb szaporulatot feldolgozni, s nevezetesen az előző évnegyed két nagy szerzeményének, a Walther-féle hagyaték (Forgó Istvánné ajándéka) és a Barna Mihály-féle gyűjtemény kéziratának rendezése által a folyó ügyekkel kurrensbe jönni. Barna Mihály gyűjteményének rendezése tényleg befejeztetett; ez 20 kötetnyi genealogiai jegyzetet és 8 kötet egyéb kéziratot tartalmaz, mik közül első helyen említendők az 1608/47-iki koronázásokra vonatkozó egykorú följegyzések egy kötete, a mislyei prépostság története (XVIII. századi latin kézirat) és Kazinczy Ferencz két eredeti levele: 1794. ápril 4. Oeserhez és 1824. június 10. ismeretlen egyénhez; a többiek, egy jogi munka kivételével, Zemplén vármegye történetére vonatkozó jegyzeteket tartalmaznak. A Walther-féle hagyaték rendezése is nem sokára be lesz fejezve; folyamatban van továbbá egy újabban vételre felajánlott nagy gyűjtemény, Nagy Imre kézirati hagyatékának becslése.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján 18, vétel útján 130, összesen 148 darabbal gyarapodott. Vásárlásra 134 forint fordított.

Az új szerzemények közül kiemelendő 3 db XIV. és 2 db XV. századi eredeti oklevél, 39 darab Selmeczbányához és a többi alsó-magyarországi bányavároshoz intézett XVI—XVIII. századi levél és egy kisebb gyűjtemény, mely az 1848/49. évek történetéhez 23 db iratot és 49 proklamációt, röpiratot és egyéb apró nyomtatványt foglal magában.

Nemesi irataink gyűjteménye a következő szerzeményekkel gyarapodott: 1. 1580. márczius 12. Gyulafehérvár. Báthory Kristóf czímeres levele miskolci Szabary Lukács deák, tordai alispán részére. 1617. november 15. Innsbruck. Miksa ausztriai és stájer főherceg czímerűjtő levele Corent András részére. 3. 1645. február 18. Prága. III. Ferdinánd cseh honosító levele Corent Pál részére. 4. 1707. ápril 27. Bécs. I. József cseh lovagi diplomája Herrman Enoch Keresztély részére. 5. 1797. november 22. Brünn. A morva Landtafel igató hivatalának bizonyítványa a Corent és Herrmann családok cseh nemessége felől. (Másolat.)

A kutatók száma 33 volt, ezek 8136 oklevelet használtak.

Az újabb szerzemények közül feldolgoztatott a Barna Mihály-féle gyűjtemény, mely 2235 db iratot tartalmaz, és Forgó Istvánné hagyatéka, összesen 460 db irat.

A levéltár régebbi anyagából a czéhiratok revideálása még az előző évnegyedben megkezdetvén, a munka most befejezést nyert. Az ekként újból rendezett gyűjtemény 782 czéh-szabadalmat és statutumot, 786 kisebb czéhiratot, és 263 darab ipartörténeti bizottsági ügyiratot, összesen 1831 db iratot tartalmaz. A czéh-szabadalmakról és statutumokról hármas, ú. m. év, hely és czéhek szerinti cédulajegyzék készült, mely 782 évszám szerinti, 873 hely és 1419 czéh szerinti, összesen 3074 cédulát foglal magában.

A családi levéltárak közül befejeztetett a Becsky család levéltárának rendezése. A levéltár 21 fiókban lett elhelyezve. Van benne 514 db középkori oklevél, és pedig a XIII. századból 1 másolat, XIV. századi er. 95, más. 72, XV. századi er. 198, más. 18, XVI. századi er. 198, más. 18 db; a mohácsi vész utáni iratok száma: XVI. századi 363, XVII. századi 664, XVIII. századi 1345, XIX. századi 4161, genealogiák 114, elenchusok 157 darab; az egész levéltár 7318 db iratot tartalmaz.

A levéltárról évszám szerinti jegyzék készült, mely egyszerre mind az egyes fiókok tartalmát külön is feltünteti.

Folyamatban van végül a Szent-Ivány és a Sombory családok levéltárainak rendezése.

SZAKIRODALOM.

Magyar írók élete és munkái. *A M. Tud. Akadémia megbízásából írta Szinnyei József. Budapest, 1889—1894. I—III. kötet. (1—28. füzet.) 8r.*

E munkáról már volt alkalmunk szólni az I. kötet megjelenése alkalmával.¹ A várakozások, melyeket Szinnyei Józsefnek e nagy gyűjteményes munkájához fűztünk, mindamaz apró tévedések mellett is, a melyeket szinte lehetetlen egészen kikerülnie bármely gondos, körültekintő írónak is, teljesen kielégíthetik a magyar szellemi élet történetével foglalkozókat. Oly bámulatosan sokoldalú kutatásnak eredménye van előttünk e három kötetben, a milyenről az eddigi hiányos hasonnemű gyűjtemények után fogalmunk is alig volt. Szinnyei évtizedek fáradságos munkájának eredményével számol be előttünk oly feldolgozásban, mely egészen a mai tudományos színvonal magaslatán van. Nemcsak abban különbözik elődeitől, hogy hasonlíthatatlanul több kútfőt felhasznál, mi által a magyar írók számát megsokszorozza; hogy a legmegbízhatóbb adatokat használja s ennélfogva majd minden eddigi lexikális munkát mintegy fölöslegessé tesz; hanem abban is, hogy minden adatának urát adja az életrajzok után, megnevezve minden forrást, a melyből adatait meríti. E mellett eddigi életrajzíróink csak a külön kiadásban megjelent művek szerzőire voltak figyelemmel; Szinnyei felhasználva a Magyar Nemz. Múzeum kézirtattárának gazdag készletét, a kéziratban maradt művek íróiról sem feledkezik meg és a folyóiratokban, lapokban elszórtan megjelent értekezések, czikkek íróit is fölveszi. Könyvészeti tekintetben éppen e többoldalúság teszi Szinnyei művének legnagyobb érdemét.

Erre vonatkozólag különféle vélemények lehetnek. Magunk is úgy véltük az első kötet megjelenésekor, hogy oly írók műveinek felsorolása, a kiknek életéről Szinnyei semmiféle adattal nem rendelkezik, talán nem egészen helyes. Például Chemez Gyula, Cleophas Mihály, Clement Lipót, Csekei Miklós, Danits Imre, Daróczy Elek, Fiala József, Freytag Antal, stb. életéről semmit sem tud, csupán

¹ L. a Budapesti Szemle 1892. évfolyamában.

műveiket említi s hivatkozik az illető könyvészeti munkákra, a honnan a címeket veszi. A szerkesztésnek e módja irodalomtörténeti szempontból nem látszott előttünk eléggé indokoltnak, mert hiszen Szinnyei lexikális munkájában első sorban életrajzi adatokat keresünk s nem a művek egyszerű címét, a melyet más könyvészeti gyűjteményekben különben is megtalálunk. De a mi irodalomtörténeti szempontból nem egészen indokolt, teljesen az bibliografiai tekintetben s általános használhatóság szempontjából. Pedig ez utóbbi — készséggel elismerjük — Szinnyei munkájának megítélésénél mégis csak legfőbb irányadó. Mert a ki e munkát kezébe veszi, nemcsak oly író-talál benne, a kiről életrajzi adatokat akar megtudni, hanem olyat is, a kinek munkáiról teljes címet akar. Ez utóbbi részben útbaigazítást talál a forrásra nézve, a melyből magának a munkának, főleg ha az 1711-ig jelent meg, hollétére, könnyen hozzáférhetőségére nézve is tájékozást szerezhethet. Bibliografiai szempontból tehát, ismételjük, egészen helyes Szinnyei szerkesztési módja. S épen e mód teszi a munka egyik legfőbb becsét.

A mi az egyes írók életrajzi adatait illeti, úgy hiszszük, csak a legnagyobb utánjárással lehetne egy-egy kisebb tévedést helyreigazítani, vagy a hézagokat pótolni. Számba kell vennünk, hogy Szinnyei útja még koránsem volt kellőleg előkészítve, s neki magának kell olynemű kutatásokat tennie, a milyeneket más, fejlettebb irodalmakban már rég megtettek, ha valaki egy hasonnemű lexikális munka szerkesztésére vállalkozott. Mert bár eddigi magyar nyelvű gyűjteményeink (a Ferenczy- és Danielik-féle, a Vutkoviché és Toldyé), különösen pedig a Wurzbach-féle vállalat némely részben megkönnyítették Szinnyei munkáját: mégis jobbadán úttörőnek mondható ő s épen oly írókra nézve, a kiknek életadatait első sorban keresi a kutató ilyen lexikális művekben.

Eddigi gyűjteményeinkben, kevés kivétellel, csak a kiválóbb írók életadatait kaptuk, olyanokét, a kiknek életrajzáért kevészer folyamodunk gyűjteményes munkához. Szinnyei, mondanunk sem kell, kevés tekintettel van az író kiválóságára, ép oly kevéssel, mint a könyvtárnok nincs általános bibliografiai szempontból a kezébe került könyv becsére nézve, mindegyiket egyformán lajstromozza, szakokba osztja, megőrzi s a kutatónak kiszolgáltatja. Szinnyei, mondhatni, egyforma gonddal használja föl forrásait s egyforma gonddal adja elő összegyűjtött adatait. Hogy műve mégsem lehet minden tekintetből teljes, az nemcsak a dolog sajátos természetéből foly, hanem abból is, a miről főntebb szoltunk, hogy t. i. útja épenséggel nem volt kellőleg előkészítve sem bibliografiai, sem irodalomtörténeti tekintetben. Annál nagyobb érdeme, hogy így is lehetőleg teljes gyűjteményt ad. Pedig, hogy egyebet ne említsünk, még nem ismerjük azokat a nagy írókat, a kik a XVI. és XVII. században külföldön nyomatták munkáikat, s ez a gyűj-

temény csak most van szerkesztés alatt hozzáértő, gondos kézben. Aztán az 1711-től korunkig megjelent munkák könyvészete is sok kívánni valót hagy fenn, s e mellett az irodalomtörténet köréből számos, az újabb korra nézve épen a legfontosabb emlék kéziratban hever. Ily körülmények között nem ismerünk Szinnyei Józsefen kívül írókat, a ki a magyar írók élete és munkáinak összeállítására vállalkozott volna, vagy azt csak valamennyire is tűrhetőleg végezhetné volna. Őt szorgalma, eddigi kutatásai, hivatalos teendői s nagy ismeretsége az írással foglalkozók között, úgy szólván, egymagát képesítették e nagy feladat megoldására. Ha tehát gyűjteménye egyben-másban kiegészítést vár is, ha itt-ott hézagokat volt is kénytelen hagyni: ez nem az író fölületességéből vagy gondos kutatása hiányából, hanem irodalmi állapotainkból ered. Egy-egy író életrajzi adatát az irodalom és tudomány történetével foglalkozó kutató bővítheti, javíthatja; de méltán kérdezhetni: van-e a magyar írók között egy is, a ki az egész gyűjteményt úgy tudta volna összeszerkeszteni, az élő és közelmúltban elhunyt írók ön-életrajzi adatait annyi utánjárással, oly széleskörű levelezéssel tudta volna összegyűjteni s azokat értékesíteni, mint Szinnyei József? Van-e, a ki fáradságot nem ismerve, olvasmányait, hivatalos foglalkozását s még élvezeteit is csak arra használja fel, hogy művét mennél teljesebbé tegye, s a ki lépten-nyomon adatokat búvároljon azért, hogy a magyar szellemi élet történetéhez mennél jobb és használhatóbb kalauzt adjon? Egyben-másban, mint mondánk, javítható műve, de ez elenyészőleg csekély, majdnem semmi ahhoz az eredményhez képest, a melylyel könyve általában véve dicsekedhetik.

Lapozgatás közben a mi szemünk elé is akadt egy pár író, a kiről néhány főbb adatot el lehetett volna mondani. Nem az adatok bővítéséről van itt szó, hanem olyan adatokról, a melyeket, ha ismer az író, mindig megemlít, meg kell említenie, mert — hogy úgy mondjuk — kardinális adatok. Például a II. k. 194. hasábján föl van hozva *Császár József*, a kiről csak ennyit találunk följegyezve Szinnyeinél: »1804-ben valószínűleg debreczeni tanár volt, de rövid ideig, és nyelvészettel foglalkozott. Szerkesztette a Magyar Hirmondót 1802. január 1-től 1803. május 27-ig«. És hivatkozik Kazinczynak egy levelére s Dessweffy irodalmi hagyományaira. A »Neuere Annalen der Litteratur d. öst. Kaiserthums« című Bécsben szerkesztett folyóirat Intelligenzblattjában (1808. évf. áprilisi füzet, 151. hasáb.) a következő nekrológot találjuk: »Im Herbste 1807. starb Hr. *Joseph Császár* reformirter Prediger zu Vésztő in Ungern, ehemals Redakteur der ung. Zeitung, Magyar Hirmondó in Wien, nachher Professor der französischen und deutschen Sprache am reformirten Collegium zu Debrezin, endlich reformirter Prediger zu Vésztő. Er erhielt seine wissenschaftliche Bildung zu

Pápa, Debresin, Göttingen, wo er die Professoren Stäudlin, Ammon, Eichhorn, Buhle, Mayer und Schlözer hörte, und war ein talentvoller junger Mann«. Látnivaló, hogy a mi e rövid nekrológban van, az mind a legszükségesebb életrajzi adat, minőt Szinnyei sohasem mellőz, ha ismer. Mellesleg megjegyezzük, hogy a század elején élt írók életére és műveire sokszor több útbaigazítást találunk a bécsi és jenai irodalmi értesítőkben, mint az akkori száraz magyar lapokban. Sajnos, hogy e folyóiratokat irodalomtörténet-íróink is jó részben figyelmen kívül hagyták, pedig mondhatni, hogy a század első két évtizedére vonatkozólag sokkal több adatot tartalmaznak, mint a Magyar Kurir és Kulcsár lapja. Úgy látszik, hogy ezek Szinnyei figyelmét is nem egyszer kikerülték, mert kevésszer vettük észre, hogy hivatkozik rájuk. Például *Fejes János*nak a »De linguae adminiculis et perfectione eius in genere« stb. (Pest, 1807.) czímű, korában sokat emlegetett munkájáról egy bírálat jelent meg az idézett folyóirat 1807. évf. márcziusi füzetében (120. h.), valamint a »Matrimonia ad vetusti et hujus temporis rationem exegit I. F.« (Pest, é. n.) czímű munkájáról is, de e bírálatokra Szinnyei nem hivatkozik a források között, holott például Farkas Károlynak a »Rövid útmutatás« czím alatt megjelent (Pest, 1806.) művére vonatkozólag megjegyzi, hogy ismertetése az Allg. Liter. Zeitungban (1807. 32. sz.) olvasható.

Egyik-másik életrajzban a több egynemű adat közül csak egyet említ meg Szinnyei, noha a többinek fölemlítése is érdemes volna. Így pl Cserey Farkasra (II. k. 288. hasáb) vonatkozólag megemlíti, hogy a kolozsvári fűvészkertnek felállítását is ő tervezte, a mi helyes; azonban ezzel kapcsolatban nem ártott volna fölemlíteni, hogy a marosvásárhelyi, sárospataki és debreczeni collegiumoknak is felajánlott több nevezetes növénygyűjteményt, jóllehet, mint Kazinczy mondá, nem tartozott is a ref. vallás híveéhez. Ezt annál inkább felhozhatta volna Szinnyei, mert a források közt idézi is az ajánlatról szóló hirlapi cikket. Még érdekesebb lett volna följegyezni azt a köztudomású adatot Cserey Farkas életrajzában, hogy a Csokonai emlékkövére vonatkozólag ő adta az eszmét Kazinczynak s ebből származott az úgy nevezett »arkádiai pör«. Ennek kapcsán nem tartjuk fölöslegesnek megigazítani a Fazekas Mihály életrajzában előforduló pár téves adatot sem. Szinnyeinek szóban levő műve 227. hasábján ezeket olvassuk: »Kazinczyval jó barátságban élt (t. i. Fazekas) és vele levelezett. Kazinczy, Csokonai munkáinak kiadásánál Fazekast választá maga mellé szerkesztő-társul; az ebből keletkezett Arkádiai pörben, mely a Hazai és Külföldi Tudósításokban évekig tartott, a debreczeni közvéleményt Fazekas képviselte s ő harczolt a lapban Kazinczy ellen, habár *névtelenül*«. Ez adatok nem mind helyesek. Kazinczy Fazekassal csak 1807-ig levelezett, onnan kezdve éles ellentét

választotta el őket egymástól. Arról pedig csak szó volt, hogy esetleg Fazekas és még inkább Kis Imre adnák ki Csokonai műveit. Tudvalevőleg Kazinczy meg akarta a szerinte lépten-nyomon előforduló »szenny«-től Csokonai műveit tisztogatni, míg Kis Imre úgy akarta azokat közzétenni, a mint a költő műveit hátrahagyta. Aztán az »árkádiai pör« *nem ebből* keletkezett, s nem is Fazekas volt egymaga a debreczeni közvélemény képviselője, hanem először Kis Imre. Fazekas csak akkor lépett ki a síkra, midőn Kazinczy és Kis Imre között már elmérgesedett a polemia. Végül pedig Fazekas nem *névtelenül*, hanem *F. M.* jegyek alatt szállt síkra a »megrágalmazott város« ügyében, s mindenki tudta, hogy a két betű Fazekas Mihály nevének kezdőbetűje.

Még két életrajz adatai iránt van némi kétségünk, a nélkül azonban, hogy e kétséget igazolni tudnók. Inkább csak esetleges figyelemgerjesztésül jegyezzük meg. Ugyanis a III. k. 161. hasábján *Farkas Ferencz* ev. ref. lelkésznek van tulajdonítva két mű, a Pyrker egri érsek tiszteletére írt óda (Eger, 1842.) és a »Gyász-emlék üdv. Radics Ferencz egri kanonok boldog árnyának szentelve« (Eger, 1844.) című költemény. Nem tudjuk, e művek címén rajta van-e, hogy csakugyan ez az ev. ref. lelkész írta azokat, s nem az a Farkas Ferencz-e, a kiről a 159. és 160. hasábon írt Szinnyei? Nemcsak a vallásbeli különbség támaszt bennünk kétséget, hanem sokkal inkább az a körülmény, hogy Farkas Ferencz székesfehérvári nagyprépostnak több hasonló művét látjuk megnevezve. Lehet, hogy kétségünk teljesen alaptalan; de az is lehet, hogy a felhozott életrajzokban van tévedés. Szintén a III. k. 592. hasábján azt olvassuk Fogarassy Jánosról, hogy »költeményeket, elbeszéléseket s vegyes czikkeket írt az Aglajába«. Vajon nem más Fogarassy-e ez? Eddig legalább kevesen tudták, hogy Fogarassy verseket s elbeszéléseket is írt volna. Örülünk, ha ebbeli kétségünk is alaptalannak nyilvánul, mert egy okkal több van arra, hogy a szóban levő művet annál megbízhatóbbnak tartsuk minden adatára nézve.

Egyébiránt ily csekély hibák, a melyek közül egy párt főttebb érintettünk, sehogy sem csökkentik a jeles gyűjtemény valódi becsét. Óhatatlan bármilyen hasonló gyűjteményben is, hogy kisebb-nagyobb tévedések bele ne csúszszanak. Szinnyei munkájában pedig vajmi kevés az, a mi az adatok megbízhatósága tekintetében tévedésül hozható fel. Sőt nem habozunk kimondani, hogy Szinnyei több hasznos munkája mellett is a »a Magyar írók élete és munkái« című gyűjtemény leghasznosabb s legértékesebb munka, a mely nélkül senki sem lehet el, a ki a magyar szellemi élet történetével bármily irányban foglalkozik.

Csak a könnyebb használhatóság szempontjából szeretnénk volna, ha a kötetek végéhez az írókról betűrendes tárgymutatót csatolt volna a szerző, mint más hasonló életrajz-gyűjteményeknél látjuk;

hogy a ki valamely íróat keres a műben, ne volna kénytelen az egész kötetet végigforgatni, hanem csak pár levelet megtekinteni, a miből azonnal útbaigazítást szerezhetne. Ez sem valami nagy hiány ugyan, de technikai szempontból figyelmet érdemelt volna. Végül a legnagyobb mértékben kívánatosnak tartjuk, hogy a mű hátralevő része mennél előbb befejeztessék.

Dr. Váczy János.

Kalauz az újabb magyar irodalomban. Szerkesztette *Petrik Géza. Budapest, kiadja a Magyar Könyvkereskedők Egylete. 1894. Sr. 4+288 l.*

Bibliografiánknak Sándor István óta két kiváló képviselője volt. Kiváló, tudományos szakismeret vagy bámulatos tevékenység által. Az egyik Szabó Károly, a másik Petrik Géza. Elűtő életpályájú, elűtő működésű emberek, kiknek műveik is messze elűtnék egymástól. Szabó Károly történetíró és irodalomtörténész, ki a hazafi lelkesedésével, a tudós tárgyszeretével s a bibliofil rajongásával vesz kezébe minden magyar könyvet s miként Dibdin vagy Brunet, kész mértföldekre elutazni egy műért, hogy azt láthassa s a címet magáról a műről vegye föl: ezért műve egyszersmind tudományos irodalomtörténet; Petrik Géza szakképzett könyvkereskedő, a ki már más szemmel, más szempontból tekinti a könyveket — megengedem, hogy ez némileg az általok felölelt korszak különböző természetéből is következik — hogy úgy szóljak, mintegy az üzlet-ember szemeivel; a címzőlvetel tekintetében sem annyira kényes s a hol a könyv nem áll rendelkezésére, könyvjegyzékkel is megelégszik: művei ezért nem tudományos bibliográfiák, hanem praktikus könyvkatalogusok.¹ Az ilyennek is megvan a maga érdeme; alapul szolgálhat egy majdan készülendő tudományos bibliográfiához s addig hiányt pótol. Ezért művei: a »*Magyar Könyvészet 1860—1875*« és a »*Magyarország Bibliographiája 1712—1860*« nélkülözhetetlen kézikönyvek. Valóban végtelen sajnáljuk, hogy Petrik nem határozott terv szerint fogott könyvészeti művei szerkesztéséhez. Inkább ezen mult, mint szakismeretein vagy szorgalmán, hogy még ma sincs komplet bibliografiánk. Egyik műve (1712—1860.) a föl-vett korszakban az egész magyar irodalom könyvészetét felöleli s — a mi becsét kiválóan emeli — a folyóiratoknak tartalmát is közli, de másik művében (1860—75.) már csak a magyar nyelvű könyvek, folyóiratok és hírlapok címjegyzékét adja.²

¹ Nem szándékszunk most ennek bővebb fejtegetésébe és bizonyításába bocsátkozni; akkorra hagyjuk ezt, mikor főműve, melytől előbbi megjegyzésünk által egyáltalában nem akarjuk elvitatni az érdemet, teljesen befejezve áll előttünk. Mindenesetre meg fogja érdemleni, hogy akkor kissé részletesebben foglalkozzunk vele.

² Petrik utólag maga is észrevette ezt, legalább arra látszik mutatni

Ugyanily tervszerűtlenséget s a mellett bizonyos elhamarkodottságot árul el a kezünk alatt lévő *»Kalauz az újabb magyar irodalomban«* című újabb műve is, mely a *Magyar Könyvkereskedők Egyletének* kiadásában jelent meg, kiknek céljok e mű kiadásával az volt, hogy *»a magyar könyvkereskedők s a művelt közönség kezébe oly könyvet adjanak, mely gyors és biztos útmutatásul szolgál bármely tudomány szak, bármely specziális kérdés vagy tárgy irodalmában«*, tehát *real-* vagy *tárgykatalogus* akar lenni az újabb magyar irodalomhoz. Az *újabb magyar irodalom* alatt, a mint a műből kivehetni, mert szerző ezt sehol sem említi s helylyel-közzel előbbi, pl. a *»Crouy nemesség«* cím alatt 1848. évből is közöl művet: az 1860—1893. évig terjedő korszak irodalmát érti. Az ezen időn belül megjelent műveket tárgyak szerint csoportosítja s e csoportok vagy vezérszók alatt adja azok rövid címét, az egyes csoportokon belül a szerzők nevének betűrendjében.

Ily irányú munka bizonyára szükséges, kivált jó hasznát lehet venni, ha meg akarjuk tudni, hogy valamely szakban kik és hányan dolgoztak s belőle egyes szakok irodalmáról könnyű szerrel áttekintést nyerhetni. Ezért a betűrendes bibliográfiák mellé is szokás ilyen tárgyrendi katalogust adni, mint ennek klasszikus mintáját nyújtotta Brunet, nagy művének 6-ik (ú. n. methodikus) kötetében s a milyennel bírnak a Kayser- és Hinrichs-féle bibliográfiák, sőt Petrik *»Magyar Könyvészet«* is, melynek végén szak szerint is össze van állítva a felvett korszak könyvészet. Szerintünk helyesebben jár el most is, ha nagy bibliográfiájához készít egy ilyen szakszerű indexet, s ha annak tervezett folytatásával, mely lejönné egész a jelenig, elkészült, ahhoz szinte mellékelne ilyet; annál is szivesebben vártunk volna erre, mert jelen művének anyaga részben úgyis megvan Magyar Könyvészetében hasonló csoportosításban.

A mi azt illeti, hogy maga elé tűzött feladatát hogyan oldotta meg, erre nézve bátran kimondhatjuk, hogy várakozásunkat nem elégitette ki. Nem tudjuk helyeselni már azt sem, hogy egy tárgyi katalogus az irodalomnak *»fontosabb termékeit«* közölje; egyfelől, mert így nem nyerhetünk teljes áttekintést egy szak könyvészetéről sem, másfelől meg annak meghatározása, hogy mi a fontos, mi nem, nagyon nehéz, sőt csaknem lehetetlen, s hogy az volt a kezünk alatti mű szerkesztőjére nézve is, mutatja az — hogy egy pár példát idézzünk —, hogy a *Történelmi Tár* egész újabb folyama, dr. *Török József Emberélettana* s több más számot tevő mű kimaradt, míg a *Házalásra*, *Szarkalábra*, *Vasúti belegésre* stb.

az, hogy most az 1861. évtől máig terjedő korszak egyetemes bibliográfiájára hirdet előfizetést.

vonatkozó művek nemcsak fölvételre találtak, de külön vezérszó alatt is szerepelnek.

A *csoportosítás* ellen is van kifogásunk. Ha azt akarjuk pl. megtudni, hogy szanszkritből mit fordítottak nálunk s megnézzük a »*Szanszkrit irodalom*« című rovatot, ott csak két művet találunk említve, a többi a »*Hindu irodalom*« alatt van felvéve; valamelyik rovatnál legalább utalni kellett volna arra, hogy még másutt is kereshetjük. Van nála ilyen rovat is »*Könyvnyomdászat*«, de azért Ballagi Aladár művét a »*Nyomdászat*« alatt veszi föl; következetlen is, midőn például a Schlagli magyar szójegyzékét »*Magyar nyelv*«, a Besztercei szöszedetet »*Magyar irodalomtörténet*« cím alatt közli; más művet oly vezérszó alatt közöl, a hol eszünkbe se jutna keresni (163. l.). Némelyik szak, mint *Magyar történet*, *Magyar irodalomtörténet*, *Latin nyelv*, bátran kisebb alosztályokra lett volna osztható; a *Szótárakat* pl. a *Nyelvtanoktól*, az *Ökmánytárakat* a feldolgozott tört. művektől, a *Nyelvemlékeket* az *Irodalomtörténettől* külön vehette volna; ez legalább is birt volna annyi alappal, a melyen a hartai Közvetítő intézet vagy a Tücsök és Csalamadé külön szerepelnek, melyek bátran beoszthatók lettek volna más rovat alá.

Sajtóhibák is nagy számmal fordulnak elő. A morvamezei ütközet 1778-ra van téve. (168. l.) Jósikának »*Magyarok története*« című műve is van stb.

De mind e fogatkozások mellett is bizonyos érdemet nem tagadhatunk meg a munkától. Újabb jele ez annak a fáradhatatlan szorgalomnak és ügybuzgóságnak, melylyel szerző hazai bibliografiánk ügyét szíven viseli, hiányain segíteni kíván, különösen pedig annak a törekvésnek, hogy mentül előbb minden korszakhoz legyen könyvészeti kézikönyvünk s ez a cél szorgáljon mentségül műve fogatkozásaiért. A könyvészet terén működés, ha nem oly lélekölő és száraz is, mint sokan tartják, de csakugyan fáradságos s a mikor oly kevesen vállalkoznak reá nálunk, csak örülnünk lehet, hogy Petrik ez újabb művét is kiadatta, mert ez mindenestre hiányt pótol, több felmerülő könyvészeti kérdésre nézve útbaigazítással szolgál s főleg könyvkereskedőkre nézve úgyszólván nélkülözhetetlen kézikönyv.

Décsi Lajos.

Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek. 2. (Geschichte, Karten, Naturwissenschaften, Theologie, Handschriften aus Lüneburg.) Berlin, 1893. (Verzeichniss der Handschriften im Preussischen Staate I. Hannover, 2.) 8r. VIII+539 l.

E vállalatnak mult évben megjelent I. kötetét e folyóirat mult évfolyamában bővebben ismertettük. A dicséretet és elismerést,

melylyel az I. kötetnek adóztunk, a most megjelent másodiktól nem vonhatjuk meg. De e tekintetben csak ismétlésekbe bocsátkoznánk, s ezért úgy e pontban, mint a munka berendezését, a kéziratok leírását stb. illetőleg elég utalnunk az I. kötet ismertetésekor mondottakra.

A II. kötet a történelmi, természetrajzi, theologiai kéziratoknak leírását foglalja magában, azonfelül még a térképek jegyzékét és a lüneburgi kéziratok leírását is. Számra nézve a históriai kéziratok 846 számot tesznek ki, a térképek 30, a természetrajz és orvostudomány 108, a theologia 317, a lüneburgi kéziratok pedig 121 számmal vannak képviselve.

A Lüneburgiakak eredetileg a lüneburgi Szt.-Mihályról nevezett kolostor könyvtárában voltak, s később a lovagi akadémia tulajdonába mentek át. Midőn 1852-ben az akadémia megszűnt, a kéziratok három részre szakadtak, egy rész a lüneburgi városi könyvtárba, másik részük a hannoverai királyi könyvtárba került, míg a harmadik, a legtekintélyesebb rész, a göttingai könyvtárnak jutott. Korra nézve ez utóbbiak kevés kivétellel a XIV. vagy XV. századból származnak; tartalmukat tekintve bő anyagot szolgáltatnak az azon időbeli oktatás történetéhez, főleg az erfurti egyetem évkönyveihez. A könyvtár történetét — bár kissé hézagosan — Martini írta meg 1827-ben, *Beiträge zur Kenntniss der Bibliothek des Klosters St. Michael in Lüneburg* cz. művében. A mi már most a hazánkat érdeklő kéziratokat illeti, a históriai kéziratok között a 796—803. számok alatt találunk ilyeneket. Ezek közül a *Hist.* 796. jelzetű 1746 körül íratott, s Magyarország vármegyéinek leírását tartalmazza; Bécsből származik, honnan 1750-ben került mai helyére. A *Hist.* 797. az 1764. pozsonyi országgyűlés irományait foglalja magában. A *Hist.* 798. Schmettau gróf »Journal dans le quel on trouvel a guerre de Hongrie entre l'empereur Charles VI. et le sultan Achmet IV. depuis 1737—1739.« czimű művének kéziratát tartalmazza, 23 legnagyobbbrészt színezett térképpel és rajzzal. A kódex leírása megemlíti, hogy az 1771-ben megjelent »Memoires secrets de la guerre de Hongrie par le comte de Schmettau« aligha nem e kéziratból van rövidítve kiadva, s erre bizonyítékokat is hoz fel. A *Hist.* 799. az ágostai evang. hitvallásúak 1774-ben, a helvét vallásúak 1773, és mindkét protestáns felekezet 1773-ban Mária Tereziához fölterjesztett repraesentatióit tartalmazza. A *Hist.* 800. czime: »Micae historico-chronologicae, Evangelico-Pannonicae αναγραφικως collectae... opella... Iohannis Buri, tunc P(astoris) G(ermanici) C(arponensium) nunc 7. C. E. duodecennis, a... 1685 et in seqq. in ordinem redigi coeptae.« Tehát a magyarországi protestánsok történetét adja kronologiai formában 1688-ig. A munka azon része, mely Burius korával összeesik, autopsián s kézirati forrásokon alapul, míg a

többi majdnem kizárólag nyomtatott művekből készült compillatio. Egyes helyen kézirati dolgok is vannak beszöve, így pl. 273. l. »Series virorum clarorum et orthodoxe piorum, uti eorum nomina, anni, menses et dies . . obitus assignati in calendariis a b. meo parente Ioh. Burio ab an. 1634 ad 1670.«; 269. l. atyjának rövid életrajza; 384. l. »Additamentum Iohannis Burii sen.«, mely közleménybe 1685—1688. évekből származó okiratok másolatai és egy 1687/88. évi egyházi vizzályról szóló okirat vannak beleillesztve; 398. l. az 1672-ben kiutasított evangélikus lelkészek névsora, helylyel-közzel adatokkal későbbi életviszonyaikról; 452. l. »Catalogus pastorum ecclesiae Vallis Dominorum a . . . Adamo Brestovino eiusdem loci ministro mihi communicatus (1527—1669).«; 455. l. »Catalogus ministrorum ecclesiae et scholae Bartphensis a Iacobo Zahlero mihi communicatus« és még néhány ezekhez hasonló adat. A *Hist. 800.* Tamás spalató főesperes munkáját tartalmazza, a *Hist. 801.* két kötetben Bethlen Farkas históriáját; ez utóbbi kézirat Schwarcz Gottfried rintelni tanár hagyatékából való. Végre a *Hist. 803.* 1776-ból Bruckenthalnak egy munkáját tartalmazza, mely Erdélyről ad statisztikai adatokat s helylyel nevezett évben Bruckenthal a göttingai tudós társaságba való felvételét kérelmezte. Műve részint autopsián, részint nyomtatott műveken alapuló átnézete Erdély történelmi, földrajzi, államjogi, vallási és nemzeti-ségi viszonyainak. Trausch »Schriftsteller-Lexikon der Siebenburger Deutschen« cz. művében Bruckenthal iratai között nem említi föl.

Aldásy Antal.

Die Incunabeln der kön. Universitäts-Bibliothek zu Bonn. *Ein Beitrag zur Bücherkunde des XV. Jahrhunderts von Dr. Ernst Voullième. Leipzig, 1894.* 8r. VI+262 lap.

A könyvnyomtatás első évtizedeinek történetéhez a sajtó legelső termékeinek, az ősnymtatványoknak pontos és szakszerű ismertetése nyújtja a legbecsesebb anyagot, s ezért könnyen érthető a bibliografusok érdeklődése minden oly újabb kiadvány iránt, mely egy-egy nagyobb könyvtár ősnymtatványainak gyűjteményével ismertet meg bennünket.

Egy ily figyelemreméltó munka fekszik előttünk: Voullième-nek a bonni egyetemi könyvtár ősnymtatványairól szerkesztett katalógusa, mely a »Centralblatt für Bibliothekswesen« XIII. mellék-kötete gyanánt látott napvilágot.

A bonni egyetemi könyvtár ősnymtatvány-gyűjteménye 1234 darabot foglal magában, tehát a nagyobb e nemű gyűjtemények között nem áll első helyen, de több ritkaság van benne, s általában sokfélesége által tűnik ki, úgy hogy jegyzéke, több, mint 270

nyomda termékét mutatva be, meglehetősen világos képet nyújt a könyvnyomtatás kezdetéről és fejlődéséről.

A Gutenberg-féle Catholicon-on kívül van egy hasonló típusú nyomtatványa: Matheolus Perusinus »Tractatus de memoria« című munkája; a marienthali nyomda termékeiből van három, Schoeffer Pétertől tizennégy nyomtatvány; megvan Fust és Schöffer 1462-iki latin bibliájának egy része; s a legrégebb kölni nyomdának több, mint kétszáz termékén kívül Koelhoff, Quentell, Therhoernen, Zell Ulrik és Zainer Günther sajtói számos nyomtatvánnyal vannak képviselve. Jelentékeny a német nyelvű munkák száma. Köztük különféle bibliák, egy Sachsenspiegel 1480-ból, s egyéb ritkaságok.

Voullième mindezeket szakszerű leírásokban ismerteti, s jegyzékéhez pontos regisztereket ad függelékül, melyek a munkákat a nyomdaműhelyek s ezeket ismét betűrendben városok szerint csoportosítva, első pillanatra áttekinthetővé teszik a gyűjtemény egész anyagát. Művének fő jelentősége azonban nem ebben rejlik. A jegyzék 300-nál több olyan ősnymtatványnak adja teljes és alapos leírását, melyet sem Hain, sem a többi bibliografusok nem ismertek, azonkívül a keletzetlen ősnymtatványok legtöbbszörénél nagy éleselméjűséggel határozza meg a nyomtatás helyét s a nyomdászt, s számos kiigazítást és kiegészítést nyújt Hain nagy bibliografiai repertóriumához.

A katalogus tehát a benne közzétett anyag szempontjából elsőrangú forrásmunka jelentőségére tart igényt, a munkában érvényesülő rendkívüli bibliografiai tudás és a szakszerű szerkesztés tekintetében pedig valósággal mintául szolgálhat hasonló katalogusok kiadásánál.

Horváth Ignác.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny** VI—VII. kettős füzetében **Baróti** Lajos Petőfi költeményeinek első kritikai kiadásáról nagyobb cikksorozatot kezd meg, mely Petőfi összes műveinek Havas Adolf szerkesztésében megjelenő kiadását a költemények sorrendje és szövegkritika szempontjából bírálat alá véve, igen becses adatokkal gyarapítja a Petőfi-kiadások bibliográfiáját. **Erdélyi** Pál **Dankó Hymnarium**át ismerteti. **Hellebrant** Árpád 77 lapon összeállítja a magyar filológiai irodalom 1893-iki termékeinek repertóriumát. A VIII. és IX. füzetben **Baróti** fent említett cikke folyik, s minden füzetet pontos könyvészeti rovat zár be.

Az **Erdélyi Múzeum** VII. füzetében **Melich** János bővebben ismerteti a **Practica Arithmetica** löcsei 1646-iki kiadását, mely-

nek leírását *Magyar Könyvesház* cz. rovatunkban adjuk. A Külön-félék közt találjuk a kolozsvári egyetemi könyvtár szak-czimjegyzékéből megjelent I. kötet és *Berger* Albertnek a beszterczei levéltár okleveleiről kiadott jegyzéke 2. füzetének ismertetését. A VIII. füzetben dr. *Ferenczi* Zoltán Br. Wesselenyi színjatszó-társasága Magyarországon cz. közleménye, felsorolva a társaság által 1807. május 8-tól december 30-ig előadott darabok czimeit, a színműirodalom bibliográfiájához nyújt érdekes adalékot.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** III. füzetében *Ráth* György folytatja Gradeczi Horváth Gergely és Lám (Ambrosius) Sebestyén hitvitája című, bibliografiai adatokban gazdag közleményét. Az Adattár rovatából kiemeljük Geleji Katona István I. Rákóczy Györgyhez intézett leveleit, miket *Beke* Antal közöl a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárból.

A **Századok** VI. füzetében *Vécsey* Tamás Werbőczy görögül című közleményében az athoshegyi Xiropolamos-kolostor könyvtárának két XVIII. századi kéziratát ismerteti, melyek elseje Werbőczy Tripartitumának, a második az erdélyi szászok statutumainak Adomes János által eszközölt görög fordítását tartalmazza. A VIII. füzetben *V. J.* ismertette Hartl és Schrauf Die Wiener Universität und ihre Gelehrten 1520—65. című munkáját, közléstesi annak magyar irodalomtörténeti és bibliografiai vonatkozásait.

Az **Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde** XXVI. kötetének 1. füzetében *Seraphin* Frigyes Vilmos egy XV. századi latin-német szójegyzéket ismerteti, melynek kéziratát a brassói evangy. gymnasium könyvtárában a bárczasági káptalan 1540—1571-iki számadásait tartalmazó kézirat kötéséből fejtette ki. A szójegyzék töredéke 8 ívrétű papírlévléből áll; írása a XV. század második felére vall. Szövegét, mely összesen 1154 szavat tartalmaz, *Seraphin* egész terjedelmében közli, nyelvtani jegyzetekkel ellátva, s terjedelmes előszó kíséretében, melyben behatóan foglalkozik a brassói könyvkötészet történetével, érdekes képet nyújt a könyvtárblakban eszközölt könyvtári felfedezésekről és gyakorlati szabályokat ad a módról, melylyel régi könyvtárblak felbontását legcélszerűbben lehet eszközölni.

A **Centralblatt für Bibliothekswesen** 7. füzetében *Joachimsohn* Pál befejezi Gossembrot Zsigmond könyvtáráról írt tanulmányát. *Eichler* Ferdinánd Bibliothekstechnisches címmel a könyvtárberendezések technikájának legújabb vívmányait ismerteti. *Hartwig* O. a leideni főkönyvtárnokhoz, Du Rieuhez írt levelében a kéziratok fénynyomatú sokszorosításával foglalkozik.

A vegyes közlemények közt teljes szövegében találjuk a francia egyetemi könyvtárnokok képzése ügyében 1893. decz. 20-án kiadott miniszteri rendeletet. A 8/9. kettős füzetben *Nentwig* a hildesheimi városi könyvtár középkori kézíratait és ősnymtatványait ismerteti. Dr. E. *Horn* Zur Orthographie von U und V, I und J. című dolgozata a könyvészet egy érdekes tipografiai kérdését taglalva, gyakorlati utasításokat tartalmaz a könyvczímek hű lemásolásánál követendő eljárásra. *Reyer* a német városi könyvtárak egyöntetű szervezetének eszméjét pendíti meg. A 10/11. füzetben *Wyss* Artur Windeckkel és krónikájával foglalkozik, összehasonlítva annak különböző kézíratait. *Nörrenberg* C. meglehangú nekrológban emlékezik meg az 1894. márczius 1-én elhunyt Poole Vilmos Frigyes chicagói városi könyvtárnokról.

A *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* ez évi XX. kötete 1-ső füzetében *Bernheim* Ernő Die sagenhafte sächsische Kaiserchronik aus dem 12. Jahrh. című közleményben keresi a száz évkönyvíró (Annalista Saxo) és a pöhldei évkönyvek (Annales Palidenses) regés elbeszéléseinek forrását. Végeredménykép odajut, hogy e regés elbeszéléseket mindkét író egy a XII. században szerkesztett császári krónikából vette át, melynek írója egy egyházi férfiú, keletkezési helye valószínűleg Gaudersheim. Minket ez különösen azért érdekel, mert épen a pöhldei évkönyvek említik Augsburg bevételét a magyarok által, I. Henrik magyar csatáját s Bernheim most ezeket is e forráskrónika mesés elbeszélései közé sorozza. A *Nachrichten* rovat irodalmi hírei között ismertette van *Kaindl* R. F. nézete az Adalbert-legenda szerzőjéről; továbbá ugyancsak *Kaindl* véleménye a három Szt.-István-legenda egymáshoz való viszonyáról. *Kaindl* szerint a Legenda maior a legrégibb s ezt használta fel Hartvik is, a Legenda minor pedig egészen független mű s eredetileg nem állott Hartvik művével semminemű vonatkozásban.

D. Gy.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A Magyar Könyv-Szemle szerkesztése. Folyóiratunk szerkesztési és kiadási ügyének rendezésekor a szerkesztő személyére nézve a végleges rendelkezés a könyvtári igazgató-őri állás betöltésétől, illetőleg az új igazgató-őr javaslatától lett függővé téve. A döntés most ez irányban is megtörtént, s a nm. vallás- és közoktatásügyi minisztérium f. évi október 4-én 46,868. sz. a. kelt leiratában az ideiglenes szerkesztőt, *dr. Schönherr Gyula* segédőrt, a Magyar Nemz. Múzeum levéltárnokát, véglegesen megbízta a Magyar Könyv-Szemle szerkesztésével.

Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Erdélyi Pál* múzeumi segédét segédőrré, *Szamota István* országos levéltári gyakoronokot múzeumi segéddé nevezte ki. Az újonnan kinevezettek közül Erdélyi Pál a kéziratár vezetését vette át, Szamota pedig ugyanitt a könyvtári osztályhoz áthelyezett dr. Sebestyén Gyula helyét foglalja el. A levéltári osztályban amanuensisül alkalmazott *Horváth Sándor* végzett bölcslethallgató egy éves önkéntesi szolgálattételre vonulván be, helye ideiglenesen *Décsi Lajos* tanárjelölttel töltetett be.

Sándor szerb király a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A Magyar Nemz. Múzeumnak f. évi október 7-én magas vendége volt. *I. Sándor* szerb király budapesti időzése alkalmából az intézetet is megtisztelte látogatásával. A fejedelmi vendéget, ki Reissig Ede államtitkár és báró Kotz altábornagy kíséretében érkezett, a múzeum összes tisztviselői, élükön *Pulszky Ferencz* igazgatóval, a múzeum oszlopcsarnokában fogadták. A király az egyes osztályokat Pulszky igazgató és az illető osztályvezetők kalauzólása mellett tekintette meg. A könyvtárban *Fejérfpatakyl László* igazgató-őr kalauzolta; az idő rövidsége miatt azonban látogatása itt csak a belső helyiségek megtekintésére szorítkozott. A magas vendég nagy érdeklődéssel tudakozódott a könyvek száma és a használat nagysága iránt és a könyvtár nagy arányai, berendezésének csínja felől elismerésének adott kifejezést.

Kossuth Lajos emléktárgyai a Magyar Nemzeti Múzeumban. Kossuth Ferencz és Kossuth Lajos Tivadar a Magyar Nemz. Múzeumnak ajándékozták a boldogult édes atyjukhoz intézett üdvözlő feliratok, díszpolgári s egyéb oklevelek gyűjteményét, több kegyeleti tárgy kíséretében, melyeket a nagy hazafi életének utolsó éveiben használt. Ez iránt tett nyilatkozatuk következőké hangzik:

Alulírottak, Kossuth Ferencz és Kossuth Lajos Tivadar, boldogult édes atyjuk Kossuth Lajos adresse gyűjteményét, nemkülönben egyéb kegyeleti tárgyakat ezennel a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozzák, oly kikötéssel, hogy e tárgyakat a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója által küldendő tisztviselő pontosan jegyzékbe vegye; e jegyzék a család képviselőjében alulírott Kossuth Ferencz mint átadó, és a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője mint átvéő által a jelen nyilatkozathoz csatolandó. Az átadandó

tárgyak elhelyezésére nézve alulírottak azon kikötést teszik, hogy azok a Magyar Nemzeti Múzeumnak erre alkalmas helyiségében együttesen állíttassanak föl. Budapesten, 1894. évi november 3-án. Kossuth Ferencz s. k. Kossuth Lajos Tivadar s. k.

A beces adomány átvétele valószínűleg még ez év folyamán megtörténik s az egész gyűjtemény az adományozók óhajtásához képest Kossuth Lajos könyvtárával együtt a múzeumi könyvtár helyiségeiben fog felállítani.

Családi levéltárak a Magyar Nemz. Múzeumban. A múzeumi levéltár legújabbán két gazdag családi letéteménnyel gyarapodott. Ezek közül *Sombory Lajos* cs. és kir. kamarás örök letéteménye, a magyar-nagysombori *Sombory* család levéltárának rendezése már be van fejezve; a levéltár, melynek adatai főleg az ősrégi erdélyi nemesi család leszármazási és birtokviszonyaira vonatkoznak, a XIV. századból 9. a XV-ikből 57, a XVI. századból 29, összesen 105 mohácsi vész előtti eredeti oklevelet és 6026 újabbbkori iratot tartalmaz. Nem kevésbé értékes a *Döry* családnak *Döry Andor* zombai nagybirtokos által letéteményezett levéltára, melyből a mohácsi vész előtti eredeti iratok száma 116 db-ra megy; a legrégebb ezek közül az 1270-ik évből való. A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága újabbán több főúri és nemesi családnál tett lépéseket levéltáraik megszerzésére, s máris alapos reménye van, hogy a *gróf Somogyi, báró Balassa* családok levéltárai, és a *Kossuth* család turóczi megyei levéltára rövid időn gyarapítani fogják az intézetben elhelyezett családi levéltárak számát.

A Magyar Tudományos Akadémia új főkönyvtárnoka. A Magyar Akadémia a Fröhlich Róbert halála által megüresedett főkönyvtárnoki állást f. évi október hó 29-én tartott összes ülésen töltötte be, dr. Heller Ágost főreáliskolai tanárt, a matematikai és természettudományi osztály v. tagját választva meg főkönyvtárnokká. A gróf Teleki nemzetség, melyet az alapítólevél értelmében a főkönyvtárnok kinevezésének joga megillet, e választást helyben hagyván, az új főkönyvtárnok november hó végén foglalta el hivatalát.

Gálszécsi István hittani műve 1538-ból. *Révész Kálmán* munkatársunk érdekes felfedezést tett a kassai városi levéltárban. Egy czéhszabályokat tartalmazó kötet bekötési táblájában, melynek kötése 1550-ből való, megtalálta *Gálszécsi István* »A keresztyéni tudományról való rövid könyvecske« című, Krakkóban, 1538-ban megjelent munkájának néhány levelét. Gálszécsi könyvének egyetlen ismert példánya 1849-ben, a nagyenyedi kollégium könyvtárának veszedelmekor, elpusztult; Szabó Károly már csak Bod Péter leírása nyomán vehette jegyzékbe. A most előkerült töredék a G. jelzetű iv egy levelét tartalmazza. A könyvtáblák teljes kiáztatása csak ezután fog megtörténni, s így nincs kizárva a lehetőség, hogy a címlap is elő fog kerülni. Révész e felfedezéséről a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 34. számában ad rövid értesítést. Bírjuk ígéretét, hogy a kiáztatás megtörténte után az eredményről illető rovatunkban részletesen be fog számolni. D.

Az amsterdami biblia történetéhez. 1685-ben két magyar biblia jelent meg: az amsterdami kiadású Tóthfalusi Kiss Miklós-féle (Károli Gáspár fordítása) s a leydeni Komáromi Csipkés György-féle. Az elsőnek, az amsterdami bibliának kiadása történetéhez igen érdekes adalékok képez az alább következő két levél:

1. 1684. május 3. Mi Szántai Komáromi János és Váradi Inczédi Mihály, kglis urunk ő nga udvari hűtös íródeáki és Ábrahám Ferencz s Frank Bálint, Szeben városának hites polgári, recognoscáljuk tenore presentium, hogy midőn volnánk Szebenben, az jelenvaló 1684-dik esztendőben, pünkösöd havának 3. napján hivata jennünkét tekintetes nemzetes ur Széki Teleki Mihály uram ő kglme, ugyanezen városban Vajda Gáspár uram házánál levő maga saját szállására és mielőttünk adá ő kglme a szebeni görögök com-

paniájának a reformata erdelyi ecclesia pénzét harmadfél ezer aranyakat = aureos 2500. Kolozsvári István uram pénzét száz aranyakat, ismét Deák Enyedi István uram pénzét huszonöt aranyokat ily conditioval, hogy ezen említett számú pénzeket tartozzék az említett szebeni görögök companiája ez jelenvaló esztendőben esendő karácson napjára Hollandiában Amsterdamban említett Kolozsvári István nagyenyedi reformatus professor uram kezében hasonló jó monetául és azon helyben elkelhető pénzüil minden defectus nélkül megadni és kezében szolgáltatni, bizonyos arra rendeltetett emberek által. Hogy ha az említett terminusra és helyre azon pénzt Kolozsvári István uramnak kezéhez nem szolgáltatnák, Kolozsvári uramtul kglis urunk ő nga tudósítást vévén, megmondotta az úr ő kglme urunk ő nga neve alatt az említett görög companiának, hogy mindnyájan rabságra hányatnak és mindaddig fogva lesznek, valámig két annyit nem fizetnek; melyre magokat obligálván magok szabad jó akarajok szerint, a prespecificalt summákat mielőttünk a megnevezett szebeni görögök companiája képében Pater János, Morgán Demeter és görögök birája képe Fogarasi Pál, Kis Christof, Podrisani Czompó János deák, Ruinovics Pater Christof, Todor Kozma, Kozma Miklós és Zoltán János leválák és kezekhez vevék hasonló ok és mód alatt, hogy a feljebb megirt summákat a közelebb érkező karácson napjára Amsterdamban Kolozsvári István uramnak plenarie et integre kezébe juttatják. Mely dolog így menvén mi előttünk véghez, adjuk róla futura pro cautela ezen testimonialisunkat fide nostra mediante. Datum die, anno locoque praenotatis. Correcta per eosdem. Iidem qui supra.

Komáromi János mpr. és Inczédi Mihály mpr.

Frank Bálint mpr. Ábrahám Ferencz mpr.

(Eredetije a gróf Teleki-család marosvásárhelyi levéltárában, új rendezés, 2700b/5. sz. a.)

2. 1684. július 25. Az úr isten áldja meg ngodat, sziből kívánom. Kglis uram, legyen istené a dicséret érette, mind eddig békességes volt utam és egészséghen jöttem. Itt várakozásom esék, mert az elector ő nga szintén útban volt; hogy audientiát kértem, egy hétre izente ő nga, hogy haza jű. Ugyan itt lemenő atyafiakkal találkozám, kik azt beszéltek, hogy Tóthfalusi uram két deákokat vévén maga mellé, az egész bibliát nyomtatja, de in 8-avo minori, mint egy kis deák biblia, olyan lészen, azonban fordítást is felette igen sokat mást csinálnak. Ugyan azok mondák, hogy Debreczenben is vittek Belgiumból biblia első levelének nyomtatására való rézmetszést, ott is bibliát akarnak nyomtatni, nem tudom szinte ki versióját. Nekem már harmadikát kell nyomtatnom, melyben, mihelyt ide fel meg tudják, hogy a fordításban jobbitás nem lesz, emitt privatus emberekében penig hagyottam, nem fogják dicsírni e munkát. Kglis uram, e munkán, melyért elbocsáttattam, a ngod méltóságos fejedelmi keze vagyon, és sok költségben is álló, azért noha nekem elég szomorú a késedelem, de nem sietek, ngodnak igen anxie parancsolatját várom, hogy érthessem, mit kelljen cselekednem. Én erről az úrnak Teleki uramnak ő kglnek elég bővön irtam, t. püspök uramnak hasonlatos képpen, tudom, a dolgot ngodnak ő kglmek bővebben értésére adják. Ezzel én maradok ngodnak

kisebb szolgálja nagy alázatossággal

25. Iulii 1684. Berlinumban.

Kolozsvári István mp.

Kívül: Serenissimo ac celsmo dno, dno Michaeli Apafi Transylvaniae principi, partium regni Hungariae dno, Siculorum comiti. dno meo clementissimo.

(Eredetije a Magyar Tud. Akadémia könyvtárában.)

Szilágyi Sándor.

Szathmár-Némethi Mihály levele Teleki Mihályhoz.

Az úr istennek mindennemű áldását nagy bőséggel kívánom n. uram kglldre terjedni!

Nemzetes uram! niivel értettem nemes Abauj vármegye gyűlésében, hogy a méltóságos Erdélyország követje a mostani Eperjest celebrálandó országgyűlésében kglđ leszén, az kglđ noha hozzám érdemetlenhez mutatott jóakaralja (melyre én háládatomat elmúlattam), melyben kglđ az én promotionra igyekezett, arra indít s kötelez is, hogy kglđt meglátogassam. Mely jó szándékomat meg is cselekedtem, hogy uram kglđt személyesen meglátogassam, ide Eperjesre eljöttem, remélvén, hogy már kglđ érkezett és minek utána öt napok alatt itt várakoztam volna, nem lévén sok becsületes emberektől (kik kétségben hozták a kglđ kijövetelét) bizonyos a kglđk eljövetele felől. kényszerítettem hazamenni nem kicsiny szomorúsággal s úgy kellett nemzetes uram kglđnek ez kis levelemet írnom. Az elmúlt esztendőben dedicáltam volt uram kglđnek egy kis magyar könyvesekét ily titulus alatt: *Igasság proba köve*, a melyre mostan felelt egy ellenkező, kinek én is már megfeleltem. Minek okáért bizodalmasan kérem nemzetes uram kglđt, ehbéli jó szándékomban, nézvén nemzetes uram kglđ istennek dicsőségét s előbbeni jó affectioja szerént promoveáljon, én is igérvén kglđnek életemnek minden idejében, hogy kglđ érdemes s méltóságos nevének becsülője s hirdetője leszek s maradok. Isten ő felsége kglđt n. uram szent nevének dicsőségére s hazánk szolgálatjára számos esztendőig jó egészségben tartsa meg, szívesen kívánom.

Költ Eperjest, 1669. 4. Maii

Nemzetes uram uraságodnak alázatosan szolgál

Némethi Mihály mpr.

gönczi scholamaster.

(Eredetije a gróf Teleki-család marosvásárhelyi levéltárában.)

Koncz József.

Könyvlopás a XIV. században. A Szent-Ivány család levéltárában, mely örök letéteményképen a Magyar Nemzeti Múzeumban van elhelyezve, érdekes adatot őrizett meg I. Károly király 1327. május 23-án kelt oklevele. A király előtt Bogomér fiai Bodó, Miklós és Bogó liptói nemesek bejelentették, hogy mintegy öt évvel előbb ismeretlen rablók a liptószentiváni Szent-János-templomba betörték s onnan egy kelyhet, az egyház könyveit, okleveleit s egyéb szereit ellopták. A király ez ügyben a turóczi konventet vizsgálattételre küldi ki. A hártván írt oklevél szövege a következő:

Karolus dei gratia rex Hungarie fidelibus suis conventui monasterii beate virginis de Turch salutem et gratiam. Dicunt nobis Bodon, Nicolaus et Bogon filii Bogomerii. nobiles de Liptouia, quod tempore auttumpni, cuius iam quinta revolutio preterit annualis, in crepusculo noctis fures et latrones in ecclesia sancti Iohannis baptiste in possessione ipsorum habita calicem. libros cum rebus et indumentis ecclesie iamdicte, privilegia seu instrumenta regis Ladislai, que super possessione Aruazada vocata habuissent, subtrahendo deportassent. Super quo fidelitati vestre firmiter precipimus per presentes, mandantes, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, coram quo Blasius filius Theodori vel Blasius filius Ontpech de Turch, altero ipsorum absente, homo noster, sciat et inquirat de premissis omnimodam veritatem et secundum quod veritas vobis exinde constiterit, nobis fideliter rescribatis. Datum in Vyssegrad, sabbato proximo post festum ascensionis domini, anno eiusdem MCCCXX. septimo.

Kivül: Fidelibus suis conventui monasterii beate virginis de Turch, pro filiis comitis Bogomerii, inquisitoria.

Horváth Sándor.

Hungarikumok külföldi könyvpiaczon. Hazai könyvgyűjtőinknél eseményszámba ment *Kende* S. bécsi könyvkereske. 7. sz. jegyzéke, melyben 94 régi magyar nyomtatvány van felsorolva, közöttük négy unicum (R. M. K. I. 1363.) 696., 1147., 1134.), melyek Szabó Károly szerint Koncz József marosvásárhelyi tanár úr könyvtárának díszét képezték. Mivel azonban a négy unicum a jegyzék kibocsátásakor már el volt adva (?), kár volt azokat egyáltalán felvenni, annál is inkább, mert a dolognak az a színezete, mintha a könyvek soha sem lettek volna Kende birtokában s czímeik, valamint címclapjaiknak hasonmásai csak reklámul szolgálnának. A jegyzék érdekesebb számai voltak még: Bisterfeld, *Elementa Logica*. (R. M. K. 572.) ára 45 ft; a Thuróczi-féle brünni krónika egy csonka példánya, ára 60 ft (mindkettőt időközben a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára szerezte meg) s Heltai krónikájának szintén csonka példánya, ára 100 ft. Dúsan illusztrált s ritka műveket tartalmazó jegyzéket bocsátott közre *Cohn* Albert berlini könyvkereskedő. A jelesebb magyar vonatkozású művek következők: *Bergomensis, De plurimis claris mulieribus*. Ferrara, 1497. (Beatrix királynénak ajánlva.) 750 márka. *Caoursin, Opera*. Ulm, 1496. (A török háborúkra vonatkozó érdekes részletekkel.) 475 márka. *Beschreibung des Krieges, welchen der Walachische Woiewod Juon mit den Türcken gefüret*. 1576. 36 márka. *Katona, Historia critica*. (Teljes példány.) 400 márka. *Montanus, Vita illustris ac divae Helisabeth, Hungarorum regis filiae*. (1511?) 96 márka. *Sommer, Vita Iacobi despotae Moldavorum reguli*. Wittenberg, 1587. 150 márka. *Ioannes presbyter, De ritu et moribus Indorum*. (Ulászlónak ajánlva.) Köln, Koelhoffnál, 1490 körül, 325 márka.

V. E.

Az alsóausztriai helytartóság levéltára. A bécsi levéltárak száma újabban egy új levéltárral szaporodott, mely tartalmát tekintve, ugyan már régebben fennállott, de levéltári jelleggel eddig nem bírt. Ez az alsóausztriai helytartósági levéltár, mely a helytartóságnak régi registraturájából alakult. Az említett hivatalnál, mint sok más hasonlóknál, tulajdonképeni levéltár eddig nem volt, csak registratura, melyet két részre, régibbre és újabbra, osztottak. Évtizedeken keresztül növekedett, gyarapodott a levéltári anyag, melyet jól-rosszul állványokon helyeztek el. A túltömöttség és térszűke ellen skartirozással segítettek a bajon, így 1844. és 1881-ben, midőn nagy mennyiségű anyagot szolgáltatnak át az állami levéltárnak. Azonkívül bizonyos időközökben kocsiszámra adták el az összegyűlt anyagot, gyakran 2–300 éves iratcsomókat. Majd a jelen század második felében a levéltár lekerült a helytartósági épület pinczéibe, s a mit a skartirozás megkímélt, a penész és nedvesség tette tönkre. Pár évvel ezelőtt megindult a mozgalom ezen visszaszolgáltatás megszüntetésére. A helytartó megbízásából egy szakférfiakból álló bizottság vette kezébe az ügyet és oda nyilatkozott, hogy a registratura levéltárrá alakítandó át. Normális évül 1848-at vették föl, de kivételes esetekben az újabb időkből származó anyagot is fölveszik. A levéltár jelen állományát, a meglevő anyagon kívül, mindazon hivatalok, intézetek stb. iratai képezendik, melyek a helytartósággal direkt összeköttetésben állottak. Ide tartoznak a fennálló kerületi hivatalok, a régi uradalmak, a bécsi régi rendőri hivatal stb. iratai. Magába fogadná még a levéltár az alsóausztriai katolikus és más vallású intézetek, testületek stb. iratait is. A levéltár helyiségei még most is a pinczehelyiségek, melyekben előbb el volt helyezve, de gyökeresen átalakítva. A nedvesség ellen kellő óvintézkedések tétettek, azonkívül világítás- és szellőzéstről is gondoskodva van, az egész helyiséget pedig villanyvilágítással látták el. A levéltári anyag konzerválása erős kartonskatulákban történik, melyek száma eddigelé körülbelül 3000. A levéltár direkt a helytartó alá van rendelve, élén Kaltenbrunner Ferencz kerületi biztos áll, kivel Giannoni Károly és dr. Starzer Albert osztottnak a hivatalos teendőiben. Remélhetőleg magyar részről is igénybe lesz majd a levéltár véve, mely hazánk történetére nézve is rejthet magában anyagot.

A.

A párisi nemzetközi könyvkiállítás. mely ez év nyarán nyílt meg, rendkívül fényes eredményt tüntetett fel. A *Palais de l'Industrie* helyiségeiben rendezett óriási méretű kiállításnak két körülmény adott kiváló jelentőséget. Egyik, hogy ez volt e nemben az első igazi nemzetközi kiállítás, a másik, hogy mintegy mutató volt az 1900-ban rendezendő nagy párisi világkiállításból, melynél a francziák bevallott célja az összes eddigi világkiállításokat felülmulni. A nemzetközi könyvkiállítás retrospektív rendszerben tüntette fel a könyvek és valamennyi vele kapcsolatos intézményeknek és iparágaknak fejlődését, kiterjeszkedve a papír-ipar összes ágaira s a könyv és az iskola közt létező szellemi kapocs alapján a XIX. század iskolázási viszonyaira is. A főszűly mindazonáltal az ipari és kereskedelmi részre volt fektetve. A különböző könyvkiadási iskolák tanulságos csoportokban voltak bemutatva; a legelőkelőbb kiadói czégek pompás pavillonokat emeltek, melyek nagy kényelemmel berendezett olvasótermeiben összes kiadványaik a közönség rendelkezésére voltak bocsátva. Sajnos, hogy hazánk e szép kiállításon csupán két könyvkiadó-czég szekrénye által volt képviselve, bár, mint tudjuk, a kiállítás rendezősege két izben szólította fel a budapesti kereskedelmi és iparkamarát a részvételre. S ép oly kár, hogy szakférfiaink nem ragadták meg az alkalmat ez érdekes kiállítás tanulmányozására, melynek vívmányait 1896-iki országos kiállításunkon bizonyára nagy haszonnal lehetett volna értékesíteni.

A drezdai udvari könyvtár szakrendszere a magyar történelmi szaknál, (*Hist. Hungar.*) az anyagot a következő felosztás szerint csoportosítja: 1. Irodalom, életrajzok. 2. Folyóiratok, általában. 3. Földrajz és statisztika. 4. Természetrajz, klimatologia, nosologia. 5. Utazások. 6. Kulturképek. 7. Kivándorlás. 8. Néprajz. 9. Régiségek. 10. Mesék és mondák. 11. Történelem, általában. (a) Történelmi források. b) Történelmi források. c) Konpendiumok. d) Vegyes korszakok.) 12. Östörténet. 13. Egyes korszakok (a királyok uralkodása szerint). 14. Genealogia, czímertan. 15. Tartományok. (a) Népajok szerint. b) Politikai határok szerint, és pedig: a bánság, Dalmácia, Isztria (!), Horvátország, a határőrvidék, Erdély, Szlavónia stb.) 16. Városok, községek. 17. Államjog. (a) Általában. b) Felsőjogok, trónörökösödés. c) Országgyűlés. d) Vegyes iratok az alkotmányról és közigazgatásról. e) Hadsereg és tengerészet. f) Bányászat és pénzverés. g) Kereskedelem, ipar, adók. h) Erdészet, földművelés. i) Közlekedés. Vasutak, posta, hajózás.) 18. Magánjog. 19. Egyház-történelem. (a) Általában. b) Katholikus c) Evangélikus egyháztörténelem.)

Sch. Gy.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Szerkesztette: HORVÁTH IGNÁCZ.

Rövidítések: áll. — állami; bib. — bibornok; cs. — család; czl. — czímerlevél; egy. — egyetem, egyetemi; k. — király, királyi; kné — királyné; kny. — könyvnyomda, könyvnyomtató; kt., ktár — könyvtár; lt., ltár — levéltár; min. — ministerium; pk. — püspök; szn. — személy-név; v., vs. — város, városi; vm. — vármegye.

Aacheni vs. könyvtár 193.

Abano, Petrus de 149.

Accursius Franciscus 250.

Acha szn. 190.

Achates Lénárt vicenzai kny. 270.

Acsády Ignác 91.

Actio curiosa (1678-iki kézirat) 205.

Adalbert-legenda 376.

Adamus Albinus 277.

Adomes János, erdélyi szászok statutumai, (XVIII. sz. görög kézirat Athoshegyen) 375.

Adrianus Carthusiensis 250.

Aelianus 27.

Aeneas Sylvius 1—6, 19, 31, 96, 148, 154, 211, 250, 251, 302. — Historia Bohemica, (XV. sz. kézirat a braunschweigi vs. ktárban) 88.

Aeschylus 180.

Agapetus pápa 304.

Agapita végr. (999-iki okl. Zágrábban) 99.

Agenda 118.

Agrippa, Cornelius 119.

Ahmed szultán 158, 159.

Ahmed Vefyk pasa ktára 89.

Akadémia, M. Tud. 84, 86, 89, 98, 192, 204, 205. — kvtára 84, 196, 206; olvasóterme 197; használata 197.

Akadémiák, l. Augsburg, Frankfurt, Lüneburg.

Albert kir. 101.

Albertanus Causidicus Brixienis. 153, 251.

Albertus, Ioannes Michael 122.

Albertus Magnus 36, 43, 132, 143, 150, 157, 159, 166, 252.

Albrecht 252.

Albumasar 31.

Aldinák a berlini udv. kvtárban 55.

Aldinari 187.

Alemannia, Conradus de 253.

Alen (?), Ioannes de 250.

Alexandria 180. 303. — i Cyrill. 180 — i Kelemen 180.

Alfonz, Castilia kir. 128.

Aliaco, Petrus de 253.

Allgemeine Lit. Zeitung 1807. 367.

Alsóausztriai helytartósági lt. 381, 382.

Alstedius 96.

Althammer András. 119

Altpreussische Monatschrift. 309.

Ambrus (Szent-) 125, 303.

Ambrosius Sebestyén l. Lám.

Amerbach János bázeli kny. 17, 25, 37, 38, 42, 125, 126, 141, 146, 259, 324.

Ammon 367.

Amsterdam 379. — i magyar biblia tört. 378.

András veszprémi prépost 190.

Andrássy Tivadar, gróf 208.

- Andreae, Iacobus 115, 117. — Ioannes 253, 302.
 Andreas Pali de Kempnicz, l. Kempnicz.
 Andrelinus, Publius Faustus 254.
 Annalen (Neuere) der Literatur d. öst. Kaiserthums 366.
 Annales Palidenses 376.
 Annalista Saxo 376.
 Anianus 34.
 Annius, Ioannes 153, 158, 254.
 Anselmus, B., Elucidarium. (1427-iki kódex a szombathelyi papn. int. kvtárban) 14.
 Anselm, (Szent-) 122, 251, 303.
 Antiochenus, Victor 213.
 Antiochiae Gergely 180.
 Antiphonalék 302, 303. — (XIII—XIV sz. kódex a szombathelyi papnevelő kvtárban) 13.
 Antoninus, (Sanctus) 29, 121, 212, 254.
 Antwerpeni kny. 31, 268. — i nemzetközi kiállítás 301.
 Apáczai Csere János, Oratio de Summa scholarum necessitate cz. kéziratának kiadása 90.
 Apafi Mihály 379.
 Apicius, Coelius 255.
 Apollinaris, Caius Sollius 158.
 Aporktár az Erd. M. E. kvtárban 80.
 Apponyi Lajos gr. 158. — Sándor gr. 244.
 Apuleius Madaurensis 173.
 Aquila, Petrus de 255.
 Aquilai kny. 269.
 Aquinói Szt.-Tamás 115, 119, 203, 211, 213, 255, 256. — Corvin-kódex, Prágában 311; egyéb kódexei a múz. kvtárban 71, a vatikáni kvtárban 203, a szombathelyi papn. int. kvtárban 14.
 Arator 256.
 Aranka György 189.
 Aranyszájú Szt.-János 26, 180, 211, 273, 274.
 Archaeologiai Értesítő 90.
 Archimedes 180.
 Archiv d. Gesellschaft f. ältere deutsche Geschichtskunde 204.
 Archiv d. Vereines f. siebenb. Landeskunde 375.
 Archivalische Zeitschrift 97, 206.
 Aretinus Franciscus, Phalaridis epistolae. (1473. kézirat a szombath. papn. kvtárban.) 15.
 Aretinus, Leonardus 256, 257.
 Aretius 116.
 Argellata, Petrus de 169.
 Argirus királyfi historiája. (Lőcse, XVIII. sz.) 353.
 Argus de la Presse 207, 208.
 Ariosto 220.
 Aristides 180.
 Aristophanes 159, 180.
 Aristoteles 41, 143, 154, 180, 211, 256.
 Arnstein Miksa 295.
 Arrivabene György velencei kny. 36, 46, 180.
 Arthopieus 119.
 Arudius 218.
 Aschbach 245.
 Asher Noe berlini antiquár 25.
 Asinius Pollio 303.
 Assisi Szt.-Ferencz 257.
 Astesanus 25'.
 Athanasius 211, 257.
 Athenaeum kny. 192.
 Athén 303. — i nemz. kvtár 90, 179; kéziratai 179.
 Athoshegyi Xiropolamos-kolostor kt. 375.
 Attavante firenzei könyvfestő 311.
 Augsbург 244, 315, 376. — i akadémia kvtára 170. — i ágostonrendiek kvtára 37, 39, 125, 265, 343. — benedekrendiek kvtára 41, 333; ex-librise u. o. — i karmeliták kvtára 165. — i Szent-György-kollegium kvtára 140, 153, 158, 175, 265, 276, 333. — i kny. 31, 38, 42, 120, 125, 131, 141, 146, 151, 173, 164, 173, 258, 264, 279, 280, 283, 285, 286, 291, 326, 331, 341, 344.
 Ágoston (Szent-) 4, 37, 40, 42, 123, 132, 211, 212, 258, 259. — De civitate Dei (Corvin-kódex a Nemz. Múzeumban) 309.

- Augustodunensis, Honorius 260.
 Augustus 303.
 Allrbach, Ioannes de, Directorium confessorum. (1453. kódex a szombath. pnev. ktárban) 15.
 Ausonius 180.
 Averrhoes 41.
 Avianus 260.
 Avicenna 46.
 Ábel Jenő 9, 306, 307.
 Ábrahám Ferencz 378, 379.
 Ábray Károly 295.
 Ágostai ev. hitvallásuak repraesentatiói Mária Teréziához 1774. 372.
 Ágostonrendiek. L. Augsburg, Bécs, Borszló, Léka, Minzgraben, Prága, Sagan.
 Áldásy Antal 91, 207, 373.
 Árkádiai pör 367, 368.
 Árvaszáda 380.
 Árva vára 213.

Bachinszki Mátyás 36.
 Bachstein Illés 164.
 Bacsányi 159.
 Bahlmann 206.
 Baer S. L. majna-frankfurti antiquár. 362.
 Bagomer, lipthói comes 380.
 Bajor iratok a múz. ktárban 191. — kir. ktár, l. München.
 Bajorország 29.
 Bajza irod. hagyatéka a múz. ktárban 189.
 Bakody Tivadar 190.
 Balázs turóczi nemes 380.
 Balassa (báró) cs. lt. 378.
 Bald Vitus 41.
 Ballagi Aladár 371.
 Balligault Félix párisi kny. 254.
 Balogh István czl. a múz. ktárban 72.
 Bandini 8, 9, 312.
 Bankós János 348.
 Barack K. A. 229.
 Barbarus, Hermolaus 142, 260.
 Barna Mihály geneal. kéziratí gyűjteménye a múz. ktárban 96, 296, 362, 363.
 Baróti Lajos 374.
 Barth J. M. 279.
 Bartholinus, Richardus 245.
 Bartholomaei Antal velenczei kny. 23.
 Bartholomaeus Brixienis 260.
 Bartholomaeus 166.
 Barzizius, Gasparinus 26.
 Basili Magni libellus, (1472. kódex a szombathelyi papn. int. ktárában) 15.
 Báthory Kristóf 363.
 Batthyány Ignác erdélyi püspök 10—12. — ktár, l. Gyulafehérvár.
 Bauhinus. Gasparus 277.
 Baysio, Guido de 261.
 Báni helytartók 107. — tábla irományai (1727—1848.) 107.
 Bánok 107.
 Bányászat 93.
 Bárczasági káptalan 1540—71. számadásai, (kézirat a brassói ev. gymn. ktárában) 375.
 Bárczay Oszkár 90.
 Bazel 25, 39, 275, 315. — i kny. 17, 18, 25, 37—39, 42, 121, 125, 126, 135, 141, 146, 151—153, 156, 164, 173, 256, 259, 286, 319, 322, 324, 332.
 Beatrix királyné 153, 381.
 Bebelius, Ioannes 115.
 Bebenburgius, Lupoldus 151.
 Becchey György czl. a múz. ktárban 189.
 Becsky cs. ltára a múz. ktárban 191, 297, 363.
 Beda 211.
 Behamb 96.
 Beimiram Izsák 27.
 Beke Antal 375.
 Belgium 379. — tört.-irod. repertoriuma 87.
 Bella, Georgius de 104.
 Bellovacensis, Vincentius 261—263.
 Bemaniczky Albert 165.
 Benalius, Bernardinus 20.
 Benczur Dénes 192.
 Benedek pápa (XII.) 100.
 Benedek veszprémi comes 1171. okl. 190.
 Benedictis, Plato de — bolognai kny. 122.

- Benedictus N. 145.
 Benedekrendiek 30, 70, 149. L. Augsburg, Liesborn, Werden.
 Benignus Georgius 263.
 Benitzky Lajos 20.
 Berch Katalin 289.
 Bercsényi Miklós 205.
 Bereg vm. 50.
 Berger Albert 374.
 Berghoeffer 206.
 Bergmann János bázeli kny. 151, 164.
 Bergolochus Péter 278.
 Bergomensis, Jacobus Philippus 20, 129, 152, 153, 381.
 Beriny György 133.
 Berisló Péter bán 106.
 Berlin 379. — i könyvkötő-czéh 360. — i udv. ktár 193; felosztása 53; kézirat-gyűjteménye 59; kéziratizzenemű-gyűjteményei 55; külön gyűjteményei 55—56; olvasótermei 58—59; magyar történelem és szépirod. szaka 57—58; Corvina irodalma 57; szakrendszere 52—59; személyzete 52; tisztviselőinek tud. minősítése 92, 94.
 Bernardus Parmensis 159.
 Bernát (Szent-) 135, 154.
 Bernheim Ernő 376.
 Berni egyet. ktár 193.
 Bernius 219.
 Beroaldus, Philippus 126, 138.
 Bertochis, Dionysius de, velencei kny. 123.
 Berzeviczy Boldizsár 273. — Sándor 133.
 Besancon, Loys de 333.
 Besicken János és Meyer Zsigmond, római kny. 139.
 Besnecker, Io. Adri. 132.
 Bessarion, Nicolaus 263.
 Beszédek (Szent-) középk. kéziratai a szombathelyi papn. könyvtárában 14.
 Besztercebánya 114, 115. — i jezsuiták 215. — i sz. Szűzről nev. collegium 113, 114.
 Beszterczei — i sarutlan karmeliták 166. — i szöszedet 86, 302, 371. — vs. lt. okleveleinek jegyzéke 375.
 Bethlen Farkas históriája, kézirat 373. — Gábor erd. fejedelem 189, 190. — Gábor gróf 208.
 Beutheni (?) kolostor kt. 252.
 Bevilaqua Simon velencei kny. 162, 169.
 Beymer Gábor 148.
 Bécs 19, 22. 31—33, 215, 311, 372. — i Dorotya-Szüzek ktára 34. — i egyet. kt. 193. — hadügym. ltár 192. — i hitbiz. ktár 193. — Institut f. öst. Geschichtsforschung 193. — jezsuiták ktára 39, 150. — i kódex a múz. ktárban 302. — kny. 70, 147, 261, 270, 328. — pápai nunczius 94. — sarutlan ágostonrendiek ktára 152, 285; ex-librise u. o. — trinitariusok kt. 34. — udv. kamara 212. — udv. ktár 193, 306. — udvari ltár 193.
 Békési Emil 348.
 Bél Mátyás 396, 309, 311.
 Béla m. kir. (II.) 190.
 Bibliák 32, 42, 55, 111, 116, 121, 128, 156, 211, 218, 219, 264, 302.
 Biblioteca di consultazione (Bibl. Leonina) I. Róma.
 Biehalek Fábián Ignác 17.
 Biel Ferecz bázeli kny. 322. — Gabriel 168, 265.
 Biermeris (?) János 287.
 Birck lipcei könyvkötő 359.
 Bissolus János milanci és velencei kny. I. Chalcondylas és Iustinopolitanus.
 Bisterfeld, Elementa Logica (Gyula-Fehérvár, 1641.) 361, 381.
 Blaskovits Kálmán 295.
 Blavis, Thomas de — velencei kny. 41.
 Blessensis, Petrus 265.
 Blumauer 32.
 Bobinger Mihály 258.
 Bobok Mihály czl. a múz. ktárban 297.
 Boccaccio, Giovanni 140, 266.
 Boccardo 312.
 Bockholt Henrik 276.
 Bocskai Péter bán 102.
 Bod Péter 245, 378.
 Bod-kódex 91.

- Bodó lipthói nemes 380.
 Boecke, Ioannes 128.
 Boethius 31, 43, 44, 122, 129.
 Bogó lipthói nemes 380.
 Bohemus, Ioannes 118.
 Bojničić Iván 109, 206.
 Bolckmann Tivadar 159.
 Bolgár közokt. ministerium 192.
 Boller Frigyes Vilmos eichstädti cs. udv. tanácsos 44.
 Bolognai kny. 122, 136, 147, 173.
 Bonaccursius Ferencz florenzi kny. 147.
 Bonanus Polykarp Prokop 172.
 Bonatus Guidó 120.
 Bonaventura (Szent-) 18, 143, 175, 266—268.
 Bonfini 61, 211, 212, 219.
 Bonifác pápa (VIII.) 125.
 Bonni kir. egyet. ktár 193; ősnymtatványai 206, 373.
 Bonomus Péter triesti pk. 244, 245.
 Borghese ktár kéziratai a vat. ktárban 94, 203, 204.
 Born Illés 287.
 Bornatusius de Monte Magno, Questio super nobilitate. (1472. kézirat a szombath. papn. ktárban) 15.
 Bornemisza István 334. — János 281, 334. — Tamás 281.
 Boros Ignác 304.
 Boroszlói ágostonrendiek ktára 20, 152, 285, 332; ex-librise 332. — domonkosok ktára 29, 34, 44, 126, 133, 143, 146, 155, 160, 250, 255, 259, 265, 273, 319, 322; ex-librise u. o. — i egyet. ktár 20, 126, 154, 289, 326, 339. — jezsuiták ktára 132, 135, — kapuczinusok ktára 128. — minoriták ktára 123, 265, 339; ex-librise 123, 265. — Szent-Mátyás-templom ktára 25, 33, 128, 164, 277, 286, 293, 342; ex-librise u. o. — székesegyház ktára 19, 135. — vs. ktár 84, 85, 193.
 Bosseck János Gottlieb 41.
 Bosznia 100.
 Boszorkány-perek iratai 114.
 Bozóky Alajos 295.
 Bozucay (?) Máté 334.
 Böhmer 204.
 Brach Venczel 122.
 Bracius Gábor velencei kny. l. Iustino-politanus.
 Brandis Lukács lübecki kny. 290. — Mór lipcei kny. 39.
 Brant Sebestyén 151.
 Brasche Kolos 23.
 Brassói könyvkötészet tört. 375.
 Braun 96.
 Braunschweigi minorita kolostor ktára 88. — Szent-András-templom ktára 88. — vs. ktár középk. kéziratai 88.
 Breda Jakab deventeri kny. 18, 26, 43, 44, 136, 330. — Vilmos 289.
 Brentius János 115—119.
 Bresciai kny. 32, 43, 132, 147, 156.
 Brestovinus Adamus 373.
 Breuer Lőrincz 95, 96.
 Breviarium Romanum (XIV. sz. kézirat a szombath. papnev. ktárban) 73. — Strigoniense (1484.) 113. — ok 70, 119, 221, 220.
 Breydenbach Bernát 269.
 Britannicus, Angelus és Jacobus bresciai kny. 147.
 Britanicus Jakab bresciai kny. 32, 156.
 Brown H. 361.
 Bruckenthal 373.
 Brunet 8, 153, 269, 370.
 Bruno, B 137, 154.
 Brunschvig Jeromes 175.
 Brunn 192, — i jezsuiták ktára 41. — kny. 122.
 Brüsszel 247. — i kny. 253, 265.
 Buccari 108.
 Buda l. Budapest. — i jezsuiták ktára 121. — i kir. ktár l. Corvina. — i könyvtárak 160.
 Budai Margit 162.
 Budapest 19, 20, 31, 94, 102, 107, 204, 306, 311, 312. — i egyet. ktár. 11, 24, 37, 110, 111, 113, 222; címjegyzéke 191; évi jelentése 191—195; kézirat-

- gyűjt. 48, 191, 192, 200; olvasóterme 194, 195. — egyetemi nyomda 192. — főv. statisztikai hivatal 192. — i M. Tud. Akadémia l. Akadémia, — M. Nemz. Múzeum l. Múzeum. — i paedagogium 81.
- Budweisi kapuczinusok ktára 42.
- Buggenhagius János 119, 120.
- Buhle 367.
- Bullus, Petrus 216.
- Bullinger 118.
- Bulsani (?) domonkosok ktára 138, 166.
- Bungart Hermann kölni kny. 251.
- Burius, Ioannes 372, 373.
- Busmann 312.
- Buszheller Róbert 31.
- Butsch 244.
- Bürger Mihály 151.
- Caesar**, Caius Iulius 216, 269.
- Caesarius 118.
- Caccialupis, Ioannes Baptista de 269.
- Calderinus, Domitius 270.
- Calenzio dell' Oratorio 203, 204.
- Calepinus 211, 212, 218.
- Campanus, Ioannes Antonius 270.
- Candidus, Petrus 270.
- Cantipratensis, Thomas 271.
- Caorsin 381.
- Capcasa Máté velencei kny. 134.
- Capella, Marcianus 172.
- Capistran János 326.
- Capitel der Bericht zwischen Herrn Friderich röm. Kaiser u. Mathias König zu Hungern (1490.) 47.
- Capitula concordiae inter Fridericum imp. et mathiam Hung. regem (1490.) 46.
- Capitula pacis Posoniensis. (H. és év n.) 274.
- Caracciolus, Robertus 38, 271.
- Caraffa 187, 217.
- Carchano, Antonius de — paviai kny. 34.
- Carini 203.
- Cario, Ioannes 116.
- Carnerius, Dániel 120.
- Caro, Hugo de S. 271.
- Carprovi 170.
- Carthusiensis, Ioannes 39.
- Casalis Lénárd 290.
- Casar János 21.
- Cassia, Simon de 271.
- Cassianus, Ioannes 25.
- Cassiodorus, Magnus Aurelius 116, 271.
- Castro Novo, Vincentius de 272.
- Cato, Dionysius 272.
- Catullus 3.
- Caviceus Jacobus 273.
- Celsus, Cornelius 133.
- Celtes Konrád 245.
- Centralblatt für Bibliothekswesen 91, 92, 206, 373.
- Cerdonis Máté paduai kny. 27, 320.
- Cereto, Ioannes de — velencei kny. 140, 150.
- Cetinjei nyomda 91.
- Chalcondylas Demeter, Bissolus János és Mangius Benedek milanoi kny. 167.
- Champerius, Simphorianus 273.
- Chemez Gyula 364.
- Chemnitz l. Kempnitz.
- Chernel cs. 302. — Kálmán 114.
- Chicagói könyvtárnoki kongr. 92, 206.
- Chierogatus, Leonellus 273.
- Choris, Bernardinus de — velencei kny. 42, 130. — és Simon de Luere velencei kny. 46, 124.
- Chrysostomus l. Aranyászájú Szent-János.
- Cicero, M. T. 37, 96, 128, 120, 160, 274. — Epistolae familiares. (Nagy-Szombat, 1711.) 356. — Orationes selectae. (Gyula-Fejérvár, 1652.) 361.
- Claremontensis 117.
- Clavasio, Angelus de 29, 33, 169.
- Clement Lipót 364.
- Cleophas Mihály 364.
- Clusa, Jacobus de 274.
- Coglerus, Ioannes 119.
- Cohn Albert berlini antiquár 70, 96, 381.
- Colonia, Arnoldus de — lipcei kny. 291.
- Columbus Kristóf bibliográfiája 92.
- Columna, Aegidius 44, 133, 150, 168, 169. — Guido de 20, 40.

Comenius 218. — *Janua linguae latinitatis* (Gy.-Fejérvár, 1647?) 349. — kiállítás a budapesti paedagogiumban 81.
 Comestor, Petrus 274.
 Concordia Hungarica l. Capitula pacis Posoniensis.
 Constitutiones regni Hung. (1486?) 24. — (Lipcese, 1488.) 32.
 Corbach 172.
 Corent cs. czl. a múz. ktárban 363.
 Coricinna 245.
 Cornelius Nepos 275.
 Corvin János 103–105, 307, 308, 312.
 Corvina 31, 94, 158, 304, 311. — irodalma a berlini udv. ktárban 57. — kódexei l. Ágoston (Szent-), Naldus, Philostrates, Aquinoi Szt.-Tamás 307, 308, 312.
 Corvinus 219. — András 276. — Antal 120.
 Cozza-Luzzi 203.
 Cracovia, Matthaeus de 276.
 Craidius, Conciones 219.
 Cramenkel (?) János 280.
 Cramer Mihály 47.
 Crastonus, Ioannes 576.
 Cremonai kny. 126, 142
 Creussner Frigyes nürnbergi kny. 138, 322.
 Crewsigk Márton 33.
 Crinitus, Petrus, könyvmásoló (1488.) 9.
 Crispinus, Elias 20.
 Cromer 211, 212.
 Crosseni jezsuiták ktára 165.
 Crouy cs. 370.
 Crumlovia, Martinus de 123.
 Csabar 108.
 Csáky Albin gróf 207.
 Császár József 366.
 Csázmai kápt. 100, 101.
 Csekei Miklós 364.
 Cserey Farkas 367.
 Csergheő Géza 90.
 Cserna Károly 308.
 Csernátony József Ernő 132.
 Csipkés György (Komáromi) 378.

Csokonai V. Mihály 367.
 Csoma-kódex 353.
 Csonkatorony (budai), 158, 159.
 Cuba, Ioannes de 276, 277.
 Curtze, M. 309, 311.
 Cuspinianus 245.
 Cyriacus Jakab frankfurti kny. 338.
 Cyprianus, Caecilius 277.
 Czédula-katalogusok rendszerei 230.
 Czéhíratok a múz. ktárban 363.
 Czernowitzi cs. kir. egyet. ktár 193.
 Czech János 162. — ktára 154.
 Czech-kódex 302.
 Czímerek 25, 90, 266, 280, 288, 289, 317, 319.
 Czímerlevelek a múz. ktárban 72, 189, 190, 297. — a zágrábi orsz. ktárban 109.
 Cziszertercziek 35. L. Heinrichau, Leubus, Lilienfeld, Marienfeld.
 Czompó János (Padrisani) 379.
 Czvittinger Dávid 245.

Dabra szn. 99.

Daczi, Aug., Senensis Rhetorica (1472. kézirat a szombath. papn. ktárban) 15.
 Dahlmann 87, 204.
 Dalmátország 100. — czímere 308. — i városok jogkönyvei 93.
 Damasus pápa 304.
 Damasi, Wilhelmus, Lindanus 213.
 Danits Imre 364.
 Dankó József pk. 192, 206. — Hymnariuma 374.
 Danzigi kny. 70.
 Darlerius Károly cremonai kny. 142.
 Darmstadt udv. ktár 91. — szakrendszere 83.
 Daróczy Elek 364.
 Datus, Augustinus 144.
 Dániel Jakab 286.
 Dániel próféta 277.
 Deák Ferencz levelezése a múz. ktárban 189. — német levele u. o. 297.
 Debreczen 379. — i énekeskönyv (1602.) 85. — ref. főiskola ktára 356, 367.

- Dedek Crescens 192.
 Deffner Mihály 179.
 Deguignes 89.
 Delisle 92.
 Demeringen Ottó 35.
 Demkó Kálmán 295.
 Denis 245.
 Dessewffy Aurél 366.
 Deventeri kny. 18, 26, 43, 44, 136, 156, 173, 283, 330.
 Délibáb 73.
 Dévay József ktára 302.
 Dézsi Lajos 356, 371, 377.
 Dictys Cretensis 170.
 Didericus, Vitus 118.
 Diez ktára a berlini udv. ktárban 55.
 Diéta-Közlő, kézirat a múz. ktárban 189.
 Dino, Flórencius de — flórenczi kny. 39, 263.
 Dinckmut Konrád ulmi kny. 36.
 Diogenes Laertius 302, 278.
 Dionysius Carthusianus 118. — Hali-carnasseus 158. — Nestor 26.
 Diruta, Girolamo 70.
 Disputatiók, Akadémiai 206.
 Ditrich 219.
 Diurnale 149.
 Dobra Ferencz 161.
 Dobrovsky Ágost 71, 73.
 Dóczy Ferencz 302.
 Dolaui karthausiak stuba scriptoriája 60.
 Doleschall Mihály Dénes kéziratai a múz. ktárban 71.
 Domonkos János czl. a múz. ktárban 190.
 Domonkosrendiek: 1. Boroszló, Bulsan (?), Dortmundi, Kassa, Krems, Troppau, Sagan, Schwednitz, Tiernstain.
 Dondis, Jacobus de 178. — Nicolaus de 46.
 Dorpati egyet. ktár 94.
 Dorst Henrik 39.
 Dortmundi domonkosok ktára 267, 272, 318.
 Döllinger ktára 96.
 Dőry cs. lt. a múz. ktárban. 378.
 Drach Péter speieri kny. 128, 149, 255, 317.
 Dracole vajdáról szóló ósny. 278.
 Drágffy János végrendelete 302. — Mária kelengyéje 302.
 Drezdai kir. műipar-múzeum 360. — udv. kvtár 193. — szakrendszere. 382.
 Drosdowic Chrysostomus 134.
 Le Dru Péter párisi kny. 175.
 Dudzic Pál 166.
 Duranti, Guilelmus 21, 278, 279.
 Durantibus, Hieronymus de — páduai kny. 133.
 Duricensis. Rubertus 119.
 Dursten, Ian van 266.
 Dursteni ferenczrendiek ktára 266.
 Dziatzko K. 91.
Ebeczky Máté 36.
 Ebelinck János 279.
 Eble Gábor 192.
 Ebrard-féle könyvszekrény-rendszer 228.
 Echomont, J. C. ab. 258.
 Eger 22, 85. —i érseki lyceum 192.
 Egervári László bán 102.
 Egeri jezsuiták ktára 329.
 Eggesteyn Henrik strassburgi kny. 268.
 Egyesült-Államok ktárai 206.
 Egyetemek, 1. Budapest, Bern, Bécs, Bonn, Boroszló, Czernovitz, Dorpat, Erfurt, Erlangen, Freiburg, Göttinga, Greifswald, Halle, Wittenberg, Innsbruck, Königsberg, Krakó, Lauzanne, Lemberg, Lille, Lipcse, Prága, Tübinga.
 Egyetemes Phil. Közlöny 90, 180, 374.
 Egyházi szerek 211, 380.
 Egy szerető szívnek magyar lantja. (XVIII. sz. kézirat a múz. ktárban.) 71.
 Ehrenfeld-kódex 302.
 Eiber Konrád 206.
 Eichhorn 367.
 Eichler Ferdinánd 475.
 Eichstädti kny. 256, 267, 326, 335. — udv. ktár 44.
 Eineder Ferencz Antal címerkerő folyamodványa a múz. ktárban 190.

- Ekköll György 157.
 Eleonora kné 39, 266.
 Elimandus 172.
 Ellenbog, Ulricus de 237.
 Embe János 266.
 Ember, Iohann von, kéziratai a braunschweigi v. ktárban 88.
 Emmerichi kolostor ktára 321.
 Il. Endre 100.
 Endres Vitus ktára 269.
 Engelbrecht, Martin 361.
 Englmann István 33.
 Enyedi István 379.
 Eperjes 215—218. —i kollegium 216. —i komédia, (Zimmermann Zs. ktárában) 219. —i Széchenyi-kör 208.
 Ephraim Syrus 180.
 Eötvös József báró levelezése a múz. ktárban 189. — Károly 207.
 Erasmus. 115, 119, 120.
 Erdély 373. —i Múzeum 374. — Múzeum-Egylet 90, 205, 247. — ktárának évi jelentése 80—81; régi magyar nyomtatványai 80—81; Apór-ktára 80; olvasóterme 75, 80, 81; részvétele a Comenius-kiállításon 81.
 Erdélyi János 145. — László 91. — Miksa I. Transylvanus (Max.) — Pál 353, 374, 377.
 Erfurti egyetem évkönyvei 372. — kny. 164, 174.
 Erlangeni egyet. ktára 193.
 Ernő bajor hg. 287.
 Ernuszt János 102.
 Esslingeni kny. 274, 282, 283, 319, 342.
 Esztergom vm. 208. —i főegyház ktára 171. — jezsuita kollegium 33.
 Euripides 180.
 Eusebius Pamphilus 35, 115, 176, 212.
 Evangelia u. Episteln auf alle Sontage. (N.-Szeben 1683.) 188.
 Evangeliumok és epistolák. (H. és év n.) 345.
 Ex-librisek I. Augsburgi benedekrendiek, bécsi ágostonrendiek, horoszlói ágoston- és domonkosrendiek s minoriták, —i Szt.-Mátyás-templom, bulsani (?) domonk., frankfurti akad., glogau domonkosok, ferenczr. és —i társház, Hauer J. J. S., Hölzel Balázs, Hörner Ottó Frigyes, Illésházy-ktár, jaueri ferenczrendiek, kamentzi kolostor, lékai ágostonr., leubusi cziszt., marienfeldi cziszt. apátság, Miller cs., neumarkti minoriták, sagani ágostonrendiek, Scheurl cs., gróf Széchenyi Ferencz, Tucher cs., Wanner Ker. János, wohlaui karmeliták. — ismeretlen ktárakból 32, 34, 128, 251.
 Eysengreim 118.
 Érdy-kódex 302.
 Érmek 213.
 Érsekújvári kódex 302
 Faber Jakab 116. — János 162. — Tóbiás 144. — Venczel 280.
 Fantoni Gábor gróf 295.
 Farfengus Baptista bresciai kny. 43, 132.
 Farinola Bálint kny. 345.
 Farkas Ferencz 368. — Károly 295, 367, — Lajos ktára 124, 136, 170, 172, 175, 255, 273, 275, 281, 319, 327, 334.
 Fazekas Mihály 367, 368.
 Fáy András levelezése a múz. ktárban 189.
 Farnesei Festus -kódex I. Festus.
 Feczko János 75.
 Feger Tibold budai könyvtár 113.
 Fegyverek 213.
 Fejes János 367.
 Fejér József 71.
 Fejér Codex dipl. 190.
 Fejér vm. 208.
 Fejérpataky László 93, 96, 207, 295, 377.
 Fekete János gróf 189.
 Feöldváry János czl. a múz. ktárban 297.
 Felckel György 277.
 Felméri Lajos 90.
 I. Ferdinánd m. királyok: (I.) 96, 107, (II.) 297, (III.) 363. — főleg 344.
 Ferenczi Zoltán 75, 80, 222, 375.
 Ferenczy-Danielik-féle írók gyűjt. 365.
 Ferenczy György czl. a múz. ktárban 72.

- Ferenczrendiek** 88, 91, 1. Dursten, Gamberg.
 Glogau, Jauer, München.
Ferrara 153. — i kny. 152.
Ferrerius Vincze 280.
Ferus, Ioannes 213.
Festus-kódex (Farnesei) 90.
Feuerlein János Konrád 269.
Fétis 246.
Fiala József 364.
Ficinus, Marsilius 9, 154, 281, 312.
Figyelmező, 1894. évf. 295.
Fila szn. 190.
Finály Henrik 86.
Finck Tóbiás czl. a múz. ktárban 297.
Finczelius Jób 120.
Firenze, 1. Flórencz.
Fischer Kristóf 117.
Fiumei jezsuita-kolostor iratai (XIII—XVIII. sz.) 108.
Flach Márton strassburgi kny. 28, 40, 140, 154, 168.
Flemingius 219.
Florentinus, Paulus 167.
Flórencz 27, 312. — i Bibliotheca Laurentiana 8, 9, 312. — i kny. 8, 39, 147, 263, 328. — i nagyhercegi ktár 263.
Florus, Luc. Annaeus 281.
Fogarasi Pál 379.
Fogarasy János 368.
Forgách Ferencz bib. 171. — Simon 85.
Forgó Istvánné adománya a múz. ktár részére 295, 296, 362, 363.
Fortius 118.
Fortunatianus, Chirius Consultus 281.
Forum Romanum 303.
Földváry Gerzson 296.
Fraknoi Vilmos 162, 203, 347.
Franckfordia, Nicolaus de — velencei kny. 29.
Franckh Sebestyén 116.
Franco 203.
Franzia egyet. könyvtárnokok képzése 376. — képviselőház ktára 84. — könyv- és levéltárak 92. — ország bibliográfiája 236.
Frangepán cs. 93, 71.
Frank Bálint 378, 379.
Frankfurti akadémia ktára 20, 126, 138, 142, 154, 271, 284, 289, 293, 326, 339; ex-librise u. o. — i kny. 338.
Franklin-társ. kny. 192.
Fratres vitae communis brüsszeli kny. 253, 265.
Frawendinst Mátyás 37, 38.
Freiburgi egyet. ktár 338. — kny. 267.
Freisingeni kápt. ltára 10.
Freisner András lipcsei kny. 357.
Freytag Antal 364.
Fridberg Péter mainzi kny. 137, 142, 154, 338.
Friedrich Vilmos 304.
Frigyes cs. (III.) 46, 47, 261.
Froben János bázeli kny. 121. L. Petri János.
Frontinus Sextus Julius 28.
Froschauer János augsburgi kny. 258, 279, 280, 283.
Frölich, Geographia 218.
Fugger 249.
Furter Mihály bázeli kny. 152, 153.
Fusigna, Jacobus 281.
Fust-Schöffner 1462. latin bibliája 374.
Függetlenségi harcra vonatkozó gyűjtemények az Erd. Múz. E. ktában 80. — a M. Nemz. Múz. ktában 72, 190, 208.
Fülöp József 90.
Fyner Konrád esslingeni kny. 274, 282, 283, 319, 342.
Gaguinus Robertus 136.
Gainger (?) János 266.
Galeotti Marzio 282.
Galilei 220.
Galloovich Vincze ktára 30, 141.
Gallus abbas Cisterciensis 30.
Gallus, Nicolaus 117.
Gambergi (?) ferenczrendiek 169.
Ganndl Lajos czl. a múz. ktárban 297.
Garai Miklós bán 100.
Garampi József pápai nuncius 10.
Garam-sz.-benedeki konvent 1217. ki-váltásgelev. 297.

- Garda Samu 295.
 Gárdos Julia 192.
 Gasparich Pál Péter 30.
 Gaudensis Jakab 318.
 Gaudersheim 376.
 Gaza, Theodorus 144.
 Gálszécsi István énekeskönyve. (1536.)
 84. — hittani műve. (Krakkó, 1538.)
 378.
 Geiger Mátyás 132.
 Geissler Henrik 116.
 Gellért (Szent-) püspök müncheni kódexe
 (Deliberatio supra hymnum 3 puerorum) 10—13.
 Genealogiai jegyzetek I. Barna Mihály.
 Gensberg János római kny. 270.
 Gereben Hermann vicebán 101. — László
 vicebán 102.
 Geréb Máté bán 103.
 Gergely pápák: (Nagy Szt.) 116, 146.
 (IX.) 21, 41, 117, 128, 150.
 Geringer cs. biztos 205.
 Gerlóczy Károly 208.
 Gerson János 37, 39, 40, 282, 283.
 Gévai irod. hagyatéka a múz. ktárban 189.
 II. Géza korabeli okl. 190.
 Giannoni Károly 381.
 Gimmai 99.
 Gindely Antal ktára 96.
 Gipezic A. V. Evangeliumok magyarázata,
 (Szolnok 1612.) 347.
 Giunta, Lucas Antonius de — velencei
 kny. 149.
 Glanvilla, Bartholomaeus 122.
 Glaser 117.
 Glogaui domonkosrendiek ktára 322; ex-
 librise u, o. — ferenczrendiek ktára
 20, 26, 33, 40, 148, 156, 167, 257,
 259, 290, 292, 326, 329; ex-librise 20,
 33, 40, 156, 257, 259, 290, 292, 326,
 329. — társház ktára 329, 335, 339;
 ex-librise 335.
 Glureanus 119.
 Goes Mátyás antwerpeni kny. 31, 268.
 Goetz Miklós kölni kny. 252, 313.
 Goritz János 245.
 Gossenbrot Zsigmond ktára 206, 375.
 Gossoldus, Ioannes 265.
 Gosztonyi Pál 212.
 Gothai hgi gyűjtemények 360.
 Gothaischer Hofkalender 295.
 Gonda, Guilelmus 175, 283, 284.
 Gömör vm. 160.
 Gönczi, Georg. De disciplina eccl. (Várad.
 1646.) 354.
 Görgei Artur levele a múz. ktárban 190.
 Görög költemény (magyar vonatk.) 179.
 Göttingai egyet. ktár 91, 92, 94, 193,
 371, 372. — tudós társaság 373.
 Graevius 312.
 Graduálék 302, 303.
 Graesse 8, 9.
 Gran Henrik hagenau kny. 165, 174.
 Gratzl János 329.
 Grawer Alb. Declarationis evulgatae a
 S. Lamio confutatio. (Bártfa, 1598.) 354.
 Gráci egyet. ktár 193. — i műegy. ktár
 193. — i jezsuiták ktára 140. — i pá-
 losok ktára 150.
 Gregorius, Ioannes et Gregorius de —
 velencei kny. 129, 130, 140, 143,
 155, 160, 176.
 Greifswaldi egyet. ktár 193.
 Gresemundus, Theodorus 137, 284.
 Gritzner Márton Miklós 35.
 Groffinger Orsolya 173.
 Grotius 218.
 Gruenbald János 19.
 Gruedpeck József 146.
 Grüninger János strassburgi kny. 159,
 168, 175.
 Gryff Mihály reutlingeni kny. 19.
 Grynaeus 96.
 Grysz András badeni kanonok 39.
 Guainerius, Antonius 34.
 Guary-kódex 302.
 Guillelmus 284, 285.
 Guldenschaff János kölni kny. 252, 275.
 Gutenberg-féle Catholicon 374.
 Gutenberg, 1866. évf. 295.
 Guthlen kir. serviens adománylev. 190.
 Gutkeled-biblia 96.

- Gouth Ferencz 161.
 Gyalui Farkas 75.
 Gyárfás István 152.
 Gyógyszerészeti Hetilap 1875—78. 188.
 Gyöngyösi jezsuiták 21.
 Gyöngyösi-kódex 302.
 Gyöngyössy István 214.
 Győr 162. —i jezsuiták ktára 168.
 György pécsi püspök 22.
 György Aladár 13.
 Gyulafehérvári Batthyány ktár 375.
 Gyulay János 103.

Hagenau 122. —i kny. 157. 165. 174.
 Hain 3, 374.
 Hallei szakrendszer 233. — wittenbergi egyet. ktár 193.
 Haller Gábor Hármass históriája 40.
 Halotti beszéd 86, 302.
 Hameln Gedeon 88.
 Hamman János velencei kny. 128. 134.
 Han Ulrik római kny. 29.
 Hannopo Miklós 119.
 Hanoverai kir. ktár 372.
 Hanusz István 192.
 Hartwig O. 375.
 Harmincz éves háború irodalma 96.
 Harvisse Henry 92.
 Hartl 375.
 Hartnack Dániel 154.
 Hartvik-legenda kódexei 91, 205, 376.
 Harlem, Henricus de — sienai kny. 325.
 Hasolterus 120.
 Határőrvidék 108.
 Hauckesbeckiensis János, l. Ebelinck János.
 Hauer János József Sebestyén ktára 152., ex-librise u. o.
 Havas Adolf 374.
 Havass Rezső 198.
 Hazai és külf. Tudósítások 367.
 Hebich Lőrincz 276.
 Hectoris Benedek bolognai kny. 136, 147, 173.
 Heerstraten (Van der) Egyed löweni kny. 19.
 Hegendorffius 118.
 Heidelberg 39. —i ltár 206.
 Hellebrant Árpád 84, 91, 374, 378.
 Hellwald ktára 96.
 Heltai Gáspár Chronika. (Kolozsvár, 1575.) 381. — (ifj.) kolozsvári nyomdája 6, 7.
 Helvét hitvallásuak repraesentatiói Mária Teréziához 1773. 372.
 Hemmerlin, Felix 286.
 Hemmingius, Nicolaus 118.
 Henckel János könyvbejegyzése 267.
 Heinrichaui cziszterciek 35.
 Hennig Alajos 295.
 I. Henrik cs. 376.
 Heraclitus, cseh kézirat a budai kir. ktárból 311.
 Herberstein 96.
 Hermann bán 101.
 Hermann Ottó 207.
 Hermannus 34, 219.
 Hermes Trismegistos 220, 286.
 Herodotus 140, 212.
 Herolt János 40, 167.
 Herrman Enoch K. cseh lovagi dipl. a muz. ktban. 363.
 Herto Márton 177.
 Hesiodos 180.
 Heszhusius 117.
 Heyde, Gerardus 314.
 Heyne Keresztély 180.
 Hieronymus, l. Jeromos (Szent-).
 Hiersemann lipcei antiquár 96.
 Hildebrand ktára 31.
 Hildesheim vs. ktára középkori kéziratai és ősnymtatványai 376.
 Hindu irodalom 371.
 Hinrichs Katalóg 236, 370.
 Hippokrates 180.
 Hirlapkiállítás, Milánói (1894.) 301.
 Hirsbecken Pál 117.
 Hispanus, Petrus 42, 117.
 Hochfeder Gáspár nürnbergi kny. 122.
 Hockengerius, Jodocus 118.
 Hofecker Imre 295.
 Hoffmann János nürnbergi kny. 45.
 Hofmer 288.

- Hogenberg 96.
 Hollandia 379.
 Holländer Samu 295.
 Holló Zsigmond ktára 141.
 Homberg (Homborch) Konrád kölni kny. 288, 319, 320, 328, 329, 340, 341.
 Homeros 118, 180, 220.
 Hommel Károly Ferdinand ktára 128.
 Honderű 73.
 III. Honorius pápa 304.
 Hopfer Dániel 244.
 Horatius Flaccus 46, 50, 159, 303.
 Horn E. 376.
 Hortularium, (1420/33-iki latin-magyar kézirat a schlägli ktárban) 86.
 Horvát Árpád 91. — István 91, 296; ktára 33, 38, 132, 146, 147, 152, 165, 169, 204, 281, 313, 334; kézirat a múz. ktárban 93. — Levin gyűjt. 110. — Lőrincz 162.
 Horváth Gergely (Gradeczi) 205, 354, 375. — Ignác 17, 120, 181, 250, 313—344, 374. — Mihály 26. — Sándor 205, 377.
 Horvát autonom törvények 107. — híres férfiak arcképeinek gyűjt. 109.
 Horvátország 100. — közigazgatására vonatk. nádori irományok (XIX. sz.) 108. — országos határára vonatk. irományok 107. Horvát orsz. biztosok irományai (1618—1717.) 107. — országgy. irattára (1861—71.) 107. — szlavón országos czímer 99. — szlavón tartománygy. jkönyvei 1557—1848. 107. — szlavón helytartótanács iratai 1767—1779. 108. — szlavón nemes családok oklevelei XIII—XVIII. zs. 108. — szlavón orsz. lt. I. Zágráb.
 Hostun, Isidorus de 147.
 Hölgyfutár 73.
 Hölzel Balázs 244, 245. — ktára 173; ex-librise u. o.
 Hörner Ottó Frigyes ktára 316; ex-librise u. o.
 Huberinus 120.
 Hubertus 116.
 Hund, Magnus 148.
 Hungaria, Michael de 18, 157, 165.
 Hungarikumok külf. könyvpiaczon 381.
 Hunyadi Mátyás I. Mátyás.
 Hupfer János 165.
 Husner György strassburgi kny. 293.
 Hussar Kristóf 177.
 Huszár Gál 91. — énekeskönyve (Debrecen, 1560.) 84.
 Husziták 113.
 Huszrus 119.
 Huth D. 165.
 Huttenius 116.
 Hütter 96.
 Hymnarium vetus 206.
 Igasság próbaköve (S.-Patak, 1669.) 380.
 Ihász Dániel iratai a múz. ktárban 72. — Lajos 71.
 Ihm Miksa 92.
 Illésházy ktár. 23, 42, 46, 124, 126, 127, 131, 133, 142, 150, 169, 170, 172, 176, 261—263; ex-librise 46, 126, 133, 142, 169, 170, 172, 261, 262.
 Illianich András 121.
 Illyr francia és német kormányok irattára 1809—1822. 108.
 Illyricus Flaccus 117. — Eine schreckliche Historie (1549.) 96.
 Imádságos könyvek 214, 219.
 Incze István (Dálnoki) 80. — József (Dálnoki). Irtóháború 1848/49-ben. (kézirat az Erd. M. E. ktárban) 80.
 Incze pápák: (IV.) 14. (VIII.) 19, 289.
 Inczédi Mihály (Váradi.) 378, 379.
 Ingolstadt 29.
 Innsbrucki egyet. ktár 193.
 Insulis, Alanus ab 290.
 Ipartörténeti bizotts. iratai a múz. ktárban 363.
 Iréne görög császárné 180.
 Irgang Vincze 167.
 Irodalomtört. Emlékek 306. — Közlemények. 354, 375.
 Isidorus pk. 39, 290, 291, — prágai kanonok 129.

- Isoardis, Lazarus de — velencei kny. 131.
 Isodrius 303.
 István kir. (II.) 99, 190. salonei pk. kéz-
 irata 99.
 Istváni 216.
 Isuaglies, Petrus 340.
 Iuanus Gregorius Coellius 163.
 Iupiter Capitolinus templomának ktára
 304.
 Iuuenalis 21.
 Ivánka Sámuel 40.
 Izakovich Péter 157.
 Iustinus 155.
- Jagorsky Ker. János 124.
 Jamblichus 155.
 Jankovich Miklós gyűjteménye 17—21,
 23, 25, 26, 28—42, 44—46, 93, 121—
 126, 128—134, 135, 137—144, 146,
 148—151, 153—159, 162, 164—168,
 107—172, 174—176, 204, 250—261,
 264—274, 277—280, 282—293, 314—
 333, 335—342.
 Jansenius 117.
 Janus Pannonius-kódex a múz. ktárban
 189.
 Jaroslai jezsuiták ktára 131.
 Jaueri ferenczrendiek ktára 29, 253, 287;
 ex-librise 29, 287.
 János liesborni apát 149.
 Jászai Pál irod. hagyatéka a múz ktárban
 189.
 Jähms W. S. kézirati zeneműgyűjt. a
 berlini udv. ktárban 55.
 Jänichen Péter 306, 307, 309, 311, 312.
 Jellasics bán 108.
 Jemnicus, Ioannes 119.
 Jena 154.
 Jenson Miklós velencei kny. 288.
 Jeromos (Szent-) 23, 39, 152, 155, 160,
 286, 287. — Tractatus in novum test.
 (kézirat Kutassy érsek ktárában) 212.
 Jestius Menyhért 286.
 Jezsuiták, I. Bécs, Boroszló, Brünn, Buda,
 Crossen, Eger, Esztergom, Grác, Gyön-
 gyös, Győr, Jaroslavia, Kolozsvár,
 Krems, Leoben, Linz, Münster, Nagy-
 bánya, Neuhaus. Neuss, Prága, Sopron.
 Joachimsohn Pál 206, 375.
 Joannes Albinus 138. — Nicolaus 135.
 — presbyter 381.
 Jókai Mór 295, 304. — művei a berlini
 udv. ktárban 57.
 Jordánszky-kódex 302.
 Josephus Flavius 21, 116, 212, 290.
 Jósika Miklós 295, 371.
 Jost F. lipcsei mű- és régiségkeresk. 360.
 Journal des Debats 96.
 József, m. királyok: (I.) 363; (II.) 108.
 — nádor 31, 32, 39, 42, 47, 263.
 Jurkovich Jakab 121.
 Justinopolitanus Bertalan, Bracius Gábor,
 Bissolus János és Mangius Benedek
 velencei kny. 162.
- Kachelofen Konrád lipcsei kny. 158, 330.
 Kaczianer tábornok 107.
 Kadera Márton 327.
 Kaindl R. F. 376.
 Kalmár Antal 192.
 Kaltenbrunner Ferencz 381.
 Kaltenmarter 326.
 Kamentzi kolostor ktára 133; ex-librise
 u. o.
 Kammerl Ferencz 169.
 Kampofuglosz 180.
 Kandler 187.
 Kanemerl Ferencz 321.
 Kanizsai cs. czímere a múz. ktár egy
 XV. sz. kódexében 90. — János 36.
 — László bán 103.
 Kanitz Emmanuel 296, 297.
 Kapfer János 157.
 Kapuczinusok, I. Boroszló, Brunau, Bud-
 weis, Pécs, Raeda (?), Schweidnitz.
 Karácsonyi János 91.
 Karcsa Ferencz 73.
 Karmeliták 339. I. Augsburg, Besztercze,
 Frankfurt, Wohlauf.
 Karthauziak 60.
 Karvasy Ágost 192.

- Kassa 211. —i domonkosok ktára 33.
— vs. ltára 91, 95, 96.
Kasseli orsz. ktár 360.
Kaufmann G. 206.
Kauzli Dezső 192.
Katalin (Szent-) 270.
Katona István (Geleji) 375.
Kayser-féle bibliografia 370.
Kazinczy Ferencz 157, 165, 166, 269,
290, 320, 335, 336, 366—368. — kódex 302. — két eredeti levele 362.
Kálmán király 91.
Kálmáncsehi S. Márton debreczeni pap 85. — énekeskönyve 84.
Káptalanok, I. Csázma, Neisse, Pécs, Pozsony, Zágráb.
Károly m. királyok: (I.) 100, 114, 380; (II.) —ról szóló ének (középk. kódex a třeboňi ktárban) 60—62; (III.) 189, 190.
Károlyi Árpád 395. — Gábor gróf 207. — Gáspár 91, 378. — István gróf 208.
Keczer cs. 216. — Menyhért ktára 215.
Keczihocz Máté 36.
Kekermann 220.
Kelemen pápák: (VI.) 91; (VIII.) 95; (XVI.) 108.
Kelp Justus Johannes 137.
Kemke 206.
Kemény József 246. — Lajos, ifj. 91.
Kempis Tamás 28—30.
Kempnicz, Andreas Pali de, könyvmásoló 14.
Kemse János 189.
Kende S. antiquár 96, 192, 296, 381.
Kenderessi András 106.
Kerekes János 212. — Pál 71.
Kesler Miklós bázeli kny. 17, 18, 39, 121, 146, 152, 173, 286, 315, 332.
Ketham, Ioannes de 176.
Keutschach Leonard salzburgi érsek 315.
Kéler Gottfried ktára 34, 338.
Képviselőház ktára 82—84.
Késmárk 216.
Kéziratok: a) középkoriak, I. kódexek; b) újabbkoriak 48—52, 55, 56, 58, 59, 71, 80, 90—93, 95, 96, 109, 110, 114—120, 179, 180, 189, 200, 201, 203—205, 210—213, 218—220, 296, 301, 302, 362, 364, 371—373, 375. c) keleti kéziratok 89, 180. — facsimilekiadásai 206, 373.
Khautz 245.
Khergelius, Ioannes 39.
Kincs Gyula 349.
Kinizsi Pálné imádságos könyve I. Czech-kódex,
Király László 98.
Királyi könyvek 108.
Kircherus 220.
Kis Kristóf 379. — Imre 368.
Kisfaludy Károly 295.
Kiss Áron 351. — Imre halotti beszéde Báthory Zsófia felett (Nagy-Szombat, 1680.) 48—51. — Miklós (Tóthfalusi) 378, 379.
Kistler Bertalan strassburgi kny. 337.
Kithonics 218.
Kladraui kolostor ktára 147.
Klattaui jezsuiták ktára 41.
Klauzál Gábor levele a múz. ktárban 297.
Klimó György pk. 171.
Klosterneuburgi benzések ktára 163, 165.
Knauz Nándor 122, 145, 161, 171.
Knoblauch János strassburgi kny. 284.
Koburger Antal nürnbergi kny. 33, 111, 126, 127, 132, 137, 138, 142, 148, 154, 259, 260, 267, 284, 285.
Kódexek 10—17, 52, 58, 59—62, 71, 86—88, 90—92, 111—120, 179—180, 189, 200, 203—206, 210—213, 301—313, 372, 375, 376, 380.
Koelhoff János idősb, kölni kny. 26, 44, 271, 374. — ifjabb, kölni kny. 166.
Kolosvári István 379.
Kolozsvári egyet. ktár címjegyzéke 74, 75, 375; évi jelentése 74—79; használati statisztikája 75—79; olvasóterme 75—80; új épületének terve 75, 81, 222. — ev. ref. collegium 90. fűvészkert felállítása 367. — jezsuiták ktára 138. — kny. 6, 7.

Komáromi János (Szántai) 378, 379.
 Koncz József 380.
 Konstantinápoly 89.
 Konstantinidesz G. 179.
 Konstanczi zsinat 174.
 Kopaszság dicsérete. (Kolozsvár, 1589.) 8.
 Korb 96.
 Korjenic-Neorió-féle ragusai címergyűjt. 362.
 Koronázás, az 1608/47. — okra vonatk. kézirat a múz. ktárban 362.
 Korotnay János 101.
 Kossak Jakab 131.
 Koski Jakab 273.
 Kossuth cs. ltára 378. — Ferencz 377, 378. — Lajos Tivadar 377, 378. — Lajos emléktárgyai a múz. ktárban 377. — haláláról szóló hirlapok a múz. ktárban 295. — nekrologok 206. — hirlapi cikkeinek gyűjteménye 294. — ktára 207, 294, 304, 378. — levele a múz. ktárban 297.
 Kotz hr. alth. 377.
 Kovachich J. M. 24, 204.
 Kovács Ferencz 192, 295.
 Kowách György czl. a múz. ktárban 297.
 Kozma Miklós és Tódor 379.
 Kóhalmi Sándor 295.
 Köleséri Sámuel, Disputatio de sacrificiis. (Leyden, 1683.) 303. — Dissertatio de scorbuto. (Szeben, 1707.) 361. — Pestis Daciae. (Szeben, 1709.) 361.
 Köln 26, 153, 166, 175, 260, 284, 292, 313. — i kny. 18, 26, 42, 44, 126, 142, 148, 153, 157, 166, 250—252, 257, 259, 264, 265, 271, 274, 275, 277—279, 281—283, 286, 288, 291, 318—320, 324, 328, 331, 335, 340, 341. — i krónika 166.
 Königsbergi egyet. ktár 360. — i töredék 86, 302.
 Könyv-bejegyzések 17—47, 112, 113, 120—178, 250—293, 313—341. — hagyományozás 111. — másolók, l. Andreas Pali de Kempnicz, Petrus Crinitus, Martinus de Bono Pastore, Ioan-

nes Schonwald, Woll János. — piac a római Argiletumon 303.
 Könyvek, berendezése és felállítás 233. — kölcsönzése 238—241. — régi összeírásokban 114, 209—222, 302, 303.
 Könyvek, Régi magyar, 6—9, 48—51, 84—86, 96, 114—120, 188, 205, 209—221, 303, 345—356, 361, 374, 378—381.
 Könyvfestő, l. Attavante.
 Könyvkereskedők Lapja 304.
 Könyvkötészeti kiállítás, lipcei (1894.) l. Lipcse.
 Könyvkiállítás, antwerpeni (1894.) 301, budapesti (1882.) 24, 307, párisi (1894.) 382.
 Könyvnyomtatás 371.
 Könyvszekrények rendszere 228.
 Könyvtáblák kiállítás 375.
 Könyvtárak általában; berendezések, ktári rendszerek 83, 84, 92, 222—227, 230, 375; ktárak czédulakatalogusa 230, 302, 231. dotációja 241; építése 224; használata 206; katalógusai 232, 233; könyveinek beszerzése 235; köteles példányai 235; olvasótermei 239; statisztikája 206; szerzeménykönyve 230; szervezése 208. Hazai és külföldi — ak. *a) nyilvánosak*: l. Augsburg, Bécs, Berlin, Bern, Bonn, Boroszló. Budapest, Czernovitz, Debreczen, Drezda, Eichstädt, Erlangen, Flórencz, Frankfurt, Freiburg, Göttingen, Grác, Greifswald, Halle, Hanovera, Innsbruck, Krakkó, Lausanne, Lemberg, Leyden, Lille, Lipcse, Lüneburg, Marburg, München, Olmütz, Sant-Gallen, Tübinga; *b) egyháziak*: l. Athoshegy, Augsburg, Bécs, Boroszló, Bulsana (?), Crossen, Dortmund, Eger, Emmerich, Esztergom. Frankurt, Glogau, Grác, Győr, Jaroslau, Kassa, Kladrau, Klattau, Klosterneuburg, Kolozsvár, Krems, Krumlau, Liesborn Lilienfeld, Linz, Léka, Leubus, Lübben, Lüneburg, Marienfeld,

- Minzgraben (?) Mölk, München, Müns-
ter, Neisse, Neuburla (?), Neuhaus, Ó-
Czel, Passau, Pécs, Raudten, Sagan,
Sopron, Tegernsee. Werden, Zircz ;
c) *magánosok ktárjai*: l. Batthyány,
Carprov, Czeh János, Endres Vitus,
Farkas Lajos, Gallovich Vincze, Gos-
sembrot Zsigmond, Hildebrand, Holló
Zsigmond, Hommel Károly Ferdinánd,
Horvát István, Hörner Ottó Frigyes,
Illésházy István, Jankovich Miklós,
Kéler Gottfried, Kropf Lajos, Mencke
János Burkhard, Miller Jakab Ferdi-
nánd, Pisachius I. A., Péchy Ferencz,
Péchy Zsigmond, Podmaniczky Géza,
Ráth György, Scheurl cs., krumaui
Schwarzenberg kt., gróf Széchenyi
Ferencz, Wenczel Gusztáv, Zahora I.
N., Zsámboki János.
- Könyvtárnoki kongresszus Chicagoban 92,
206. — szakvizsgálat Poroszország-
ban 94. — tanfolyam Franciaország-
ban 376.
- Könyvtártani kollegium a göttingai egye-
temen 94.
- Körös vm. 100—103, 296.
- Köszeg vs. 114, 115. — könyveinek laj-
stroma 114. — ltára 114.
- Köszeghy Pál 205.
- Köteles példányok 208.
- Kötz R. lipcsei kereskedő 360.
- Középkori kéziratok l. kódexek,
Közmunkák tanácsa 192.
- Krakkó 111, 112 ; —i akadémia 193 ;
—i egyetem 113 ; anyakönyve 112 ;
ktára 193. — ikny. 84.
- Kramartz S. prágai kny. l. Pytlik János.
- Krause 206.
- Krausz Samu 192.
- Krämer, Henricus 333.
- Kreith Béla gr. 1848/49-iki okirat-gyűjte-
ménye a múz. ktárban 71, 72.
- Kremsi domonkosok ktára 122. — je-
zsuiták ktára 155.
- Kremsieri érs. ktár 193.
- Kropf Lajos ktára 295.
- Krumaui hg. Schwarzenberg-ktár. 59.
- Krumlaui Congregatio b. M. v. annunciatae
ktára 147.
- Kruse, Gerardus 314.
- Kudora Károly 192.
- Kukula Rikárd 206.
- Kukuljević Iván horvát orsz. ltnok 109.
- Kulcsár István lapja 367.
- Kun Dániel antiquár 71, 73. — S. an-
tiquár 188, 195.
- Kuncz Adolf 208.
- Kunne Albert memmingeni kny. 137,
167, 258, 277, 328.
- Kusch Brunó 92.
- Kutassy János érsek 22, 212.
- Kuttenbergi kny. 32.
- Kutton Miklós czl. a múz. ktárban 297.
- Küffer Béla 82—84.
- Künius Michael 325.
- Kvacsala János 94.
- Lacheronczius, Ioannes 163.
- Lacfi Dávid bán 100.
- Laerinnpecher Kristóf 36.
- Laeusden (?) János 42.
- Lajos m. királyok : (I.) 100. (II.) 106,
107.
- Lambertus, Franciscus 119, 120.
- Lampert- (Szent-) kolostor ktára 46.
- Lampsheim János 142.
- Lanciani Rudolf 303.
- Landsberg kézirati zenemű-gyűjteménye
a berlini udv. ktárban 55.
- Landssperg Márton lipcsei kny. 286, 292,
323.
- Lang Máté bib. 248.
- Lantzperger János 137.
- Lapide, Ioannes de 140, 142.
- Larisch Venczel 147.
- Lascaris Konstantin 144.
- Laszowszky Emil 98.
- Latkóczy Mihály 179.
- Laurentiana, Bibliotheca l. Flórencz.
- Laurentianus Florentinus 176.
- Laurentii Miklós flórenczi kny. 329.
- Laurentius 118.

- Lausannei egyet. ktár 193.
 Lautterbach 157.
 Lám (Ambrosius) Sebestyén 205, 354, 375.
 László (Szent-) leányáról szóló ének XIV. sz. kéziratai az atheni nemz. ktban 90.
 László m. királyok: (IV.) 380. (V.) 101.
 Lechnitzi karthauziak kolostora 113.
 Lékai ágostonrendiek ktára 291, 331, 332; ex-librise 331, 332.
 Legendae sanctorum Hungariae. (Velence 1498.) 160.
 Lehener Márton 40.
 Lehngrüber Joachim Ferencz 148.
 Lehotai, Andreas. Dissertatio iuridica de statu hominum. (Nagy-Szombat, 1694.) 355.
 Lembergi egy. ktár 193. — Oszelinszky-intézet 193. — tart. kormány 193.
 Leó pápák: (X.) 9, 315. (XIII.) 203, 204.
 Leobeni jezsuiták ktára 165.
 Leonina, Biblioteca l. Róma.
 Leporinus, Andreas 177.
 Leslie 94.
 Leubusi cziszt. kolostor ktára 316; ex-librise u. o.
 Levéltárak: l. Alsóausztriai helytartóság, Besztercze, Franciaország, Freisingen, Kassa, Mannheim, Múzeum (M. Nemz.). Országos ltár, Pannonhalmi főap., Pfalz-bajor lt., Třebon. Zágráb.
 Leydeni orsz. ktár 193. — czédula-katalogus rendszere 230.
 Lichtenberg János 126, 292.
 Liechtenstein Hermann vicenzai kny. 321. — velencei kny. 22. — Péter velencei kny. 162.
 Liechtenstein Konstantin gr. 158, 159.
 Liesborn 41; —i benedekrendiek ktára 30, 154, 253, 260, 283, 320.
 Lillienfeldi cziszt. kolostor ktára 335.
 Lilius Zacharias 148.
 Lillei egyet. ktár 193.
 Lindegg Kristóf 46.
 Linzi jezsuiták ktára 258.
 Lipcse 32, 33, 38, 137, 360. —i egyet. ktár 193, 360. —i kny. 39, 148, 158, 175, 286, 291, 292, 323, 330. —i könyvpar-múzeum 360. —i könyvkereskedők börze-társulata 360. —i könyvkötészet 350 éves jubileumi kiállítás 357. —i könyvvásár (husvéti) 358. —i műipar-múzeum 360. —i történelmi társulat 360. —i vs. kt. 193.
 I. Lipót m. kir. 297. — fgh. 38. — (Sz.) osztrák hg. 320, 321.
 Lipovics István szombathelyi kanonok 19.
 Lipp Vilmos 270.
 Lipsiai János, Practica arithmetica (Lőcse, 1696.) 351.
 Lipsius 218, 219.
 Liptó-szent-iváni templom könyvei és oklevelei 380.
 Liszti János veszprémi pk. 61.
 Literati Balázs 161. — (Diák) Kristóf 177. — László 161. — Nemes Sámuel 40, 273.
 Lívius (Titus) 116. 144.
 Lober Jakab 168.
 Lobkovicz-kódex 91.
 Locatellus, Bonetus velencei kny. 134, 140, 150, 163.
 Lohn Adalbert 340.
 Lombardus, Petrus 292.
 Lórántfi Zsuzsanna 50.
 Lóssy Lukács 118.
 Loszius 118.
 Lotter Menyhért lipcsei kny. 148.
 Lovassy László 295.
 Lőcsei Szent-Jakab-egyház ktára 256.
 Löweni kny. 19, 258, 317.
 Lubóczi Zsuzsanna 303.
 Lubrich Ágost 192.
 Lucanus, (M. Annaeus) 133, 292.
 Lucianus Samosatensis 133.
 Ludolphus Carthusiensis 26.
 Luere, Simon de — velencei kny. 159, 168, 170, 176.
 Lugossy József ktára 7.
 Lukács zágrábi pk. 105.
 Lukács Béla 59.

- Lupschytz 20.
 Luther Márton 115, 116—119, 211. — Gesangbuch. (Brassó, 1687.) 188.
 Lutrea, Petrus de 293.
 Lübheni ciszt.-kolostor ktára 316.
 Lübecki kny. 290.
 Lüneburgi lovagi akadémia 372. — szent-Mihály-kolostor ktára 372. — vs. ktár 372.
 Lyell 204.
 Lyon 286, 303. —i kny. 9, 126, 154, 166, 320.
 Lyra, Nicolaus de 111, 112, 115, 137, 293.
 Lyskirchen 331.
- Mac-Carthy** 153.
 Macchiavelli 218.
 Macrobius, Aur. Theodorus 129, 176.
 Madarász Márton 141.
 Magni de Parisiis, Jacobus 313.
 Magyar Balázs 100.
 Magyar Gyorsíró 1865. 188. — Herald. és Geneal. Társaság 98, 189. — Hírmondó 366. — Könyvészet 1860—75. 369, 370. — könyvkeresk. egylete 370. — Könyv-Szemle 24, 39, 114, 152, 160, 162, 205, 236, 251, 269, 278, 288, 306, 307, 323. — Kurir 1816. évf. 295, 367. — Nyomdászok Évkönyve 201. — Színházi Lap 73. — Tört. Életrajzok 307. — Tört. Társulat 91, 192, 302.
 Magyar Mihály 136.
 Magyarország bibliográfiája 1712—1860. 369. — vm. leírása 372.
 Magyarországi Mihály, lásd Hungaria, Mich. de.
 Mahomed szultán (II.) 1—6.
 Mainz 126, 339. —i kny. 13, 126, 137, 142, 154, 166, 338.
 Maiorani, Franciscus de 134, 156.
 Maizner János 74.
 Majláth B. oklevél-gyűjt. a múz ktárban 72, 297.
 Major György 118, 120.
 Majthényi László óbudaí prépost 95.
- Mancken Károly 23.
 Mandello Gyula 295.
 Mandeville, Jean de 34, 313.
 Maneken, Carolus 314.
 Manetti, Gianozzo 312.
 Mangius B. milanoi és velencei kny. l. Chalcondylas és Justinopolitanus.
 Mangold Lajos 91.
 Mannheimi ltárak 206.
 Mantuanus, Baptista 164, 314.
 Manutius Aldus velencei kny. 143, 144, 154, 155, 159, 170, 172, 321.
 Maraschis, Bartholomaeus de — levele III. Frigyes császárhoz, (1472—74. kézirat a szombath. papn. ktárban) 15. — Oratio in Parasceve (1473. kézirat u. o.) 15.
 Marburg 92. —i kir. egyet. ktára 193.
 Marcinhousius, Franciscus 252.
 Marck Keresztély 168.
 Maréchal 295.
 Marenh Kálmán třeboni főlevéltárnok 59.
 Margit-Legenda 302.
 Marienfeldi ciszt.-apátság ktára 139, 153, 172, 287, 318, 340; ex-librisei u. o.
 Márki Sándor 247.
 Marmis, Ant. Franciscus de 332.
 Marosvásárhelyi kollegium 367.
 Martialis, M. Valerius 123, 303.
 Martini 372.
 Martinkovics Márton nem. biz. a muz. ktban 297.
 Martinus de Bono Pastore prágai pap, könyvmásoló (1407.) 14.
 Martonicz András czl. és bárói diplomái a muz. ktban 190.
 Martyr Péter 248.
 Martyrologium 213.
 Marucchi 203.
 Marusák Pál 295.
 Mascoltus, Franc. Ioannes 130.
 Mathedus Perusinus 374.
 Matthesius, Ioannes 118.
 Mayer István 192.
 Mayer, Császár József tanára 367.

- Mazalibus, Franciscus de — reggioi kny. 158.
- Mágócsi Gáspár 85.
- Máté szlavón bán 100.
- Mátray Gábor 31, 152.
- Mátyás. m. királyok (I.) 9, 47, 48, 93, 100—103, 153, 306. — könyvtára I. Corvina. (II.) 297. — főhg. 95.
- Mátyás Flórián 205.
- Meckle Mihály és Ferencz 256.
- Medici. Lorenzo 9, 312.
- Meffret 315.
- Melanchton 119.
- Melich János 352, 374.
- Melotai Nyilas István. Agenda. (Kolozs-vár), 1622. 348.
- Melusina 316.
- Memmingeni kny. 137, 167, 258, 277, 328.
- Mencke János Burkhard ktára 312, 313.
- Mengius 219.
- Mentelin János strassburgi kny. 26, 253, 262, 263, 278, 331.
- Mercurius Europaeus 218.
- Mesko cs. iratai a múz. ktárban 189.
- Mesue János 124.
- Mewrer Erasmus 285.
- Meyer bibliografiai intézete 357.
- Meyer Zs. római kny. I. Besicken.
- Mezeray Fr. 361.
- Mérei Kálmán 192.
- Mihály milkóviai pk. 113.
- Miklós pápa (V.) 92, 206.
- Miklós bán 100. — lipői nemes 380.
- Mikó János czlev. a múz. ktárban 297.
- I. Miksa csász. 297, 315. — th. 363.
- Milano 276. — i hirdap-kiállítás 301. — i kny. 44, 158, 167.
- Milleker Bódog 295.
- Miller cs. (Brassai) ktára 45, 151, 174; ex-librise u. o. — Jakab Ferdinánd ktára 32, 42, 121, 151.
- Minoriták I. Boroszló, Neumarkt.
- Minzgraben(?) ágostonrendiek ktára 150.
- Mirabilibus, Nicolaus de — 39.
- Mirandola I. Pico.
- Misekönyvek 134, 166, 302, 303, 323. — középk. kéziratok 303; a szombath. papn. ktárban 14.
- Misintis, Bernardinus de — és Caesar Parmensis cremonai kny. 126.
- Missale fratrum herem. ord. d. Pauli (1495.) 145, 146. Quinqueecclesiense (Velencze, 1499.) 170. — Strigoniense (Velencze, 1486.) 21; (Nürnberg, 1486.) 44; (Brünn, 1491.) 122; (Velencze, 1495.) 144; (U. ott, 1415.) 1-1; (U. ott, 1500.) 176; (Kutassy-féle) 212.
- Mislyei prépostság tört. (XVIII. sz. kézirat a múz. ktban) 362.
- Mittheilungen des Instituts für oest. Geschichtsforschung 92.
- Modestus 28.
- Moller Fülöp 138. — Gáspár (Késmárki). 306. — Miklós 192.
- Mollitor András 251.
- Molnár Pál 295.
- Monacis, Laurentius de 61.
- Monod 87.
- Monoszlai András, Szentek segítségéről (N.-Szombat, 1589.) 213.
- Mons omnium Angelorum ktára 40.
- Montanus, Vita divae Helisabeth, 1511(?) 381.
- Monte divi Georgii, Thomas de 38. — Bartholomaeus de 267.
- Monte Magno, de, I. Bornatusius.
- Monumenta Germaniae Hist. 204.
- Morava ab Aquis, Albertus 32.
- Morgán Demeter 379.
- Morhauß, Simpertus 37.
- Morin Márton roueni kny. 326.
- Morvamezei ütközet 1778. 371.
- Morva Landtafel 363.
- Mózes Lőrincz 113.
- Mölki kolostor ktára 142.
- Mönch Kristóf Farkas 329.
- Mult és Jelen 73.
- Muratori 312.
- Murány 214, 215.
- Musculus András 119.
- Mutius, Hieronymus 245.

- Múzeum, M. Nemz., ktára átalakításának terve 69. — családi ltárai 72, 73. 378. — címerlevelei 72. — évnegyedes jelentései 69—73, 187—191, 294—298, 361—363. — fényképmásolatai 72, 190, 297. — gyarapodása 70—73, 187, 294—298, 361. — használata 70—73, 187—191, 294—298. — hírlap-tára 73, 188, 295, 362. — kézirat-tára 71, 93, 188, 296. — levéltára 71—73, 93, 189, 396—297, 302, 363. — oklevelei, 72, 93, 189, 190, 296, 297, 363, 380. — olvasótermei 70, 197, 361. — nyomtatványosztálya 70, 146, 160, 162, 187, 222, 263, 294. — ösnyomtatványai 17—47, 71, 73, 120—178, 250—293, 313—344. — szakrendszere 233. — számára ajándékok 70—73, 190, 295, 296. — tisztviselőinek kinevezései 207, 301, 377. — tanulmány-újtjai 301. — új igazgató-őre 93.
- Múzeumok és könyvtárak orsz. szervezése 208.
- Müller Miksa ajándéka a múz. ktár számára 70.
- Münderlin János 165. — Kristóf 165.
- Müncheni ferenczrendiek ktára 126. —i kir. ktár 10—13, 52, 103; szakrendszere 233. —i kir. ltár pecsétnyomó-gyűjt. 206. —i kódex 302.
- Münster 174. —i jezsuiták ktára 128, 250, 271, 279, 292, 341. —i székes-egyház ktára 26, 121, 252, 291, 329.
- Myskeh comes 190.
- Nagler** 244.
- Nagy Ferencz (Lessenyei) 215. — János kézirati hagyatékának becslése 362. — Vazul 180.
- Nagybánya 210. —i jezsuiták ktára 132.
- Nagyszebeni jogakad. ktára 74.
- Nagyszombat 21, 136, 211.
- Naldus Naldius 312, 313. — Corvin-codexe 305—310; ennek más kézirata 313.
- Nanus, Dominicus 116.
- Naptárak 96. (Keresztúr, 1609.) 347. (Tej-falu, 1639.) 349.
- Nausea Frigyes 115.
- Nazianzi Szt.-Gergely 180.
- Nádasdy Ferencz gróf ktára 214.
- Nádor kódex 302.
- Nefelejts 73.
- Neissei dóm ktára 19. — káptalan ktára 154.
- Nemzetőr 73.
- Német bir. gyűlés ktára 84.
- Németi Ferencz tokaji kapitány 85.
- Németujvári glosszák 302.
- Nentwig Henrik 376.
- Népbarát 73.
- Neubart Kristóf, Kalendarium. (Várad, 1656.) 361.
- Neuburlai (?) kolostor ktára 289.
- Neudegger M. J. 206.
- Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde 92, 376.
- Neuhan 154.
- Neuhausi jezsuiták ktára 32, 134.
- Neumarkti minoriták ktára 123; ex-librise u. o.
- Neussi jezsuiták ktára 121.
- New-York áll. ktári törvényei 206.
- Nicodemus 318.
- Nider, Ioannes 318—320.
- Niger Franciscus 129, 166, 320. — Petrus 342.
- Nijhoff Martinus hágai antiquár 96.
- Nimwegen, Jacob van 266.
- Nógrád vm. 160.
- Nona 99.
- Novillianus Martinus 134.
- Novimagio, Raynaldus de — velenczei kny. 36.
- Nörrenberg Konstantin 92, 376.
- Nunzio, Ullisse de 203.
- Nurzinszky, Macarius 278.
- Nürnberg, Jörg von 178.
- Nürnberg 45. —i kny. 3, 9, 19, 33, 34, 44, 45, 111, 122, 126, 127, 132, 137, 138, 142, 148, 149, 154, 254, 259,

- 260, 267, 280, 282, 284, 285, 291, 322.
 Nyelvemlékek, Régi magyar 86, 87. 91, 301, 302.
 Nyir-Bátori Bertalan 319.
 Nyitra vm.
 Nyitraszeg 215.
 Nyomdászat l. könyvnyomtatás.
- Óbudai prépost 94, 95.
 Ochsenbrunner Tamás 139.
 Ockam, Guilelmus 122, 320.
 Octavia ktár 304.
 Ó-czelli kolostor ktára 137.
 Oecolampadius 117, 118.
 Oeserhez Kazinczy F. levele 1794. 362.
 Oláh Miklós ktára (1568) 211.
 Oláhfalu 177.
 Olmützi Studien-Bibliothek 60.
 Ontpech turóczi nemes 380.
 Oppenpoll Gerárd 282.
 Oppoliensis, Andreas Hippolytus 273.
 Opus de sacramentis (1453 iki kézirat a szombath. papn. ktárban) 15.
 Ordinarius Strigoniensis (Nürnberg 1496.) 149, 213.
 Ordo et ritus ecclesiae Strigoniensis 213.
 Origenes 180, 211.
 Orosius, Paulus 171, 321.
 Oroszországi ktárak 94.
 Országgyűlés 192. —i törvénykönyv 215.
 —i Törvényhatósági Tudósítások kéziratai a múz. ktban 189.
 Országos ltár 71, 110—220, 302.
 Orsz. statisztikai hivatal 192.
 Orsz. Törvénytár szerkesztősége 192.
 Ország-Világ 73.
 Ortelius, Chronicon Hungariae 218.
 Osztrák bir. tanács ktára 84. — csász. kormány 192.
 Oswald zágrábi pk. 102, 103.
 Otmár János reutlingeni kny. 27, 40. — tübingai kny. 168, 265.
 Otrokócsi F. Ferencz 42.
 Ovidius Naso, Publius 129, 140.
 Öglin Erhard augsb. kny. 264, 326.
- Osnyomtatványok 88.
 Összehasonlító Irodalomtört. Lapok 73.
- Paar W. de 148.
 Páduai J. C. Practica arithmetica. (Lőcse, 1677.) 351.
 Páduai kny. 27, 133, 320.
 Paeantius, Alex. Benedictus 321.
 Paffroet Rikárd deventeri kny. 156, 173, 283.
 Paganinis, Paganinus de — velenczei kny. 41, 169.
 Palaeonydorus, Ioannes 154
 Platinus Apollo-ktára 304.
 Palásthy Pál nemesi biz. a múz. ktban 297.
 Palm ktára 158.
 Palocsay István 133.
 Pál pápa (II.) 319.
 Pálosok 38. l. Grác, Prága.
 Paltascichis, Andreas de — velenczei kny. 29.
 Pankotai Ferencz egri vikárius 85.
 Pannartz Arnold római kny. l. Sweynheym Konrád.
 Pannonhalmi főapátság ltára 190.
 Panormitanus, Nicolaus 321.
 Paraldis, Guilelmus 322.
 Páris 138, 142., 257. —i kny. 175, 254, 271. —i nemz. ktár 92, 205. —i nemzetközi könyvkiállítás 382.
 Parmensis Caesar cremonai kny. l. Misintis.
 Parnassus illustratus. (N.-Szombat, 1709.) 361.
 Parnave, 219.
 Parreut, Ioannes 138.
 Partosik János 152.
 Pasqualibus, Peregrinus de — velenczei kny. 124, 134, 140.
 Pasquini, Gian Battista 189.
 Passau 19. —i kny. 322, 323, 333. —i minoriták ktára 316.
 Passaunics (?) 166.
 Pater János 379.
 Pauler Gyula 91. — Tivadar doktori értekezésének kézirata a múz. ktban 93.

- Paulus Saxia Roncilio 8. — Soncinas 162.
 Paviai kny. 34.
 Pavinis, Ioan. Franc. de — 322, 323.
 Pázmány Péter arczképe 192. — ltára 91. — imádságos könyve 90.
 Pámer János Jakab 173.
 Péchy cs. ltára a múz. ktárban 72, 73, 190, 297, 298. — Elemér 72, 297.
 — Ferencz 71, 73; ktára 141, 273.
 — Gáspár czl. a múz. ktárban 72.
 — Ödön 297. — Zsigmond ktára 273.
 Peck András 254.
 Pecsétek 110.
 Pecsétnyomók (régibb s újabb) gyűjt. a zágrábi ltárban 109.
 Pecz Vilmos 205.
 Pécsi káptalan 105. — kapuczinusok ktára 286.
 Peer-kódex 302.
 Pensis, Christophorus de — velencei kny. 170, 171.
 Peregrinus, Frater 135.
 Perlhach 206.
 Perlingerisz János 302.
 Pernstein Mária 21, 32.
 Perottus, Nicolaus 130.
 Persius, Aulus Flaccus 323.
 Pertz George Henry.
 Pest 1. Budapest.
 Petőfi Sándor 295; — költeményei 374.
 — művei a berlini udvari ktárban 57, 58.
 Petrarca Ferencz 126, 130, 146, 203, 324.
 Petri János passauai kny. 322, 323, 333. — és Froben János bázeli kny. 156.
 Petrik Géza 369—371.
 Petronius Arbiter 175.
 Petrovics József 40. — Péter 85.
 Peutinger Konrád 244.
 Pfalz-bajor ltarak 206.
 Pflantzmann, Jodocus 131, 132.
 Pflaumius, mobus 343.
 Pfortzen, Jacobus de — bázeli kny. 156.
 Phalaris 162.
 Pharmacijs, Julius: 211.
 Philelphus, Franc. 32, 42, 124, 173, 324, 325. — Ioan. Marius 17, 19, 38, 141.
 Philippus Jacobus 116, 118—120.
 Philo 212.
 Philostrates, Corvin-kódex a bécsi udv. ktárban 11.
 Piccolomineus, Dominicus 325.
 Pico Mirandola 147, 278.
 Pilchstorff Tádé 46.
 Pilez Gáspár 205.
 Pincius Fülöp velencei kny. 123, 133, 144, 155, 176, 321.
 Pindaros 180.
 Pinelli 153.
 Pinger János 148.
 Pioppius Dénes modrusi pk. ktára 211.
 Pirenne 87, 88.
 Pisachius J. A. ktára 141, 158, 274, 279, 281, 289, 291, 317, 318, 334.
 Piscator Kilián freiburgi kny. 267.
 Pisis, Reynerus de — 22.
 Pisenheysers Ambrus 329.
 Pistorius Ioannes. 213.
 Pius, pápák: (II.) 1. Aeneas Sylvius. (IV.) 92.
 Planck István római kny. 270.
 Plato 124, 211, 212.
 Plauen György 147.
 Plautus 44.
 Plellenberch Béla 172.
 Plinius Caius Secundus 147, 151, 171, 211. — Caius Coec. Sec. 45, 162.
 Plumper Henrik 341.
 Plutarchus 120, 180, 211.
 Podhraczký József kéziratai a múz. ktárban 93.
 Podmaniczky Géza ktára 354.
 Poliver Gáspár 37. — László 37. — Menyhért 37.
 Poliziano 312.
 Polonus Martinus 20, 35, 41, 325.
 Polygraphia 338.
 Pólyi István, Iovenianus. (H. és év n.) 352.
 Poole Vilmos Frigyes 376.

- Porcius, Hieronymus 325.
 Porosz egyetemi ktárak tisztviselőinek tud. minősítése 92, 94.
 Porzolt Kálmán 208.
 Postilla Hungarica 216. — militii (1407. kézirat a szombathelyi papn. ktárban) 14.
 Pottendorf 214.
 Pozsegai jezsuita-kolostor iratai XIII—XVIII. sz. 108.
 Pozsony 22, 215. —i kamara 212, 215. —i káptalan 36, 145, 146, 157, 162. —i országgy. 102; irományai 298, 372. — vm. 197.
 Pöhldei évkönyv 376.
 Practica arithmetica. (Löcse, 1646.) 374.
 Prága 143, 311. —i ágostonrendiek ktára 175. —i egy. ktár Corvin-kódexe 311. —i jezsuiták ktára 20, 32. —i pálosok 133. —i kny. 34.
 Pranttner Erhard 122.
 Prateolus Gábor 213.
 Prato Florido, Hugo de 326.
 Preinlein M. brünni kny. I. Stahel Konrád.
 Preunner György 36.
 Prey Eucharius 274.
 Primbs Károly 206.
 Priscianus Grammaticus 36.
 Prognosticon 1656. évre (Bécs 1656.) 350. — astrologicum. (Debreczen 1680.) 346.
 Proklamációk, röpiratok stb. az 1848/9. évek történetéhez 363.
 Propertius 3.
 Protestáns egyházi és iskolai lap 378.
 Protestáns vallásnak representatiói Mária Teréziához 1773. 372.
 Prudentius Aur. Clemens 174, 328.
 Prueschenisch Erasmus 154.
 Prüs János strassburgi kny. 28, 34, 35, 37, 277, 333.
 Psalteriumok 14, 125, 163, 220, 302. — (szláv) kéziratai a vatikáni ktárban 203.
 Pselus 164.
 Ptolomaeus, Claudius 46.
 Puhl nagyszombati vs. tanácsos 136.
 Pulszky Ferencz 208, 377.
 Purliliarum comes, Iacobus 328.
 Pyrker J. L. egri érsek 368.
 Pyro, Henricus de 328.
 Pythagoras 180.
 Pytlik János és Kramarz Szeverin prágai kny. 34.
 Quentell Henrik kölni kny. 42, 126, 142, 149, 157, 166, 257, 264, 278, 335, 374.
 Querding Péter 42, 43.
 Quintilianus, M. Fabius 118, 134, 140, 329.
 Rabinus, Ludovicus 117.
 Rachel, Baltazár 258.
 Radecius István 22, 211.
 Radics Ferencz 368.
 Radovanus 99.
 Raedai (?) kapuczinusok ktára 34.
 Ragazonibus, Bartholomaeus de — velencei kny. 129. —, Theodorus de — velencei kny. 124.
 Rákóczy cs. 48—51. I. — György 50, 375. II. — György 48, 50.
 Rakittievics cs. czl. a műz. ktárban 72. — Matild 71, 72.
 Ratdolt Erhard augsburgi kny. 31, 38, 42, 120, 125, 131, 163, 344. — velencei kny. 21.
 Ráth György 205, 251, 354, 375. — ktára 1—9, 322.
 Raudteni kolostor ktára 124, 147.
 Raymundi Summula (1468. kézirat a szombath. papn. ktárban 15.)
 Receptek pestis ellen 176.
 Recklinghauseni kolostor 29.
 Récsey Viktor 90, 179, 357.
 Redlich Osvát 92.
 Regensburg 122.
 Reger János ulmi kny. 243.
 Reggiói kny. 158.
 Régi Magyar Könyvtár — I. Könyvek, Régi magyar.

- Regiomontanus, Ioannes 38, 42, 125, 162.
 Regnault Ferencz párisi kny. 271.
 Regner Eustach 165.
 Réh Dezső 71.
 Reich Fülöp 358.
 Reiman Augustus 287.
 Reissig Ede 377.
 Rem Farkas András 343.
 Retus Gerardus 314.
 Reutlingeni kny. 19, 27, 40.
 Révész Kálmán 347, 348, 355, 378.
 Reyer 206, 376.
 Reymann Illés Mátyás 287.
 Reyser Mihály eichstädti kny. 266, 267, 323, 335.
 Reythofer János 19.
 Rezik János 305, 306, 309, 311.
 Rézmetszetek 109, 259.
 Riccius Pál 244.
 Richel Bernát bázeli kny. 256.
 Ricius, Bernardinus velencei kny. 124, 129.
 Rieu (du) W. N. 206, 375.
 Rigvedák 70.
 Rimaszombat 161.
 Róbert Károly I. Károly m. kir. (I.)
 Robertus 303.
 Roboz Benedek czl. a műz. ktárban 72.
 Rochinger 206.
 Rockenzan János 326.
 Rodt Zsigmond sienai kny. 281.
 Rodt v. Ruppel Bertold bázeli kny. 256, 319.
 Rolevinck, Werner 28, 35, 329.
 Róma 257, 271, 289, 290, 303, 304, 323, 335, 343; —i kny. 27, 28, 45, 46, 139, 158, 264, 270, 271, 279, 286, 290, 325, 340. —i magyar tanuló 94, 95. —i vatikáni ktár 92, 203, 304; ltár 91, 94, 95, 206; ennek segédktára (Bibl. Leonina) 193, 203.
 Rómer Flóris 306, 307, 311.
 Rosarius Máté 145.
 Rosenthal müncheni antiquár 3, 70, 96.
 Rossi 203.
 Rotman Lőrincz 117.
 Rotwil Ádám aquila kny. 269.
 Roueni kny. 326.
 Rozsnyó 160.
 Rőnecamp János 149.
 Rubeis, Laurentius de — ferrarai kny. 152.
 Rubertus apát 119. — 118.
 Rubeus János velencei kny. 21, 46, 140, 141.
 I. Rudolf kir 92, 297. koronázása 22.
 Rubák (Régi) 216, 217.
 Ruinovics Pater Kristóf 379.
 Rusch Adolf strassburgi kny. 264.
 Rüdeshelm Rudolf 148.
 Ryman János 165.
 Rytli Miklós 143, 159.
Saacken, Franc. Antonius de 31.
 Sabellicus, M. Aurelius Coccus 330.
 Sabunde, Raymundus de 166.
 Sacco, Antonio 203.
 Sacro-Busto, Ioannes de 36, 330.
 Sagani ágostonrendiek ktára 285, 325; ex-librise 285. — domonkosok ktára 256.
 Salinas, Martin de 248.
 Salis, Baptista de 33, 34.
 Sallustius 155, 211, 330.
 Salamon Péter krakói tanácsos. 111—113.
 Salmonit Ladislaus 161.
 Salona 99.
 Salzburg 120, 333.
 Samuel, Rabbi Maroccanus 331.
 Sanctgalleni rendház ktára 193.
 S. Maria, Paulus de 331.
 Sanctius, Rodericus 331.
 Sándor szerb kir. (I.) 377.
 Sándor pápa (VI.) 35.
 Sándor István 48, 369. — Miklós 352.
 Saracenus Marinus velencei kny. 29.
 Sarcerius, Erasmus 116, 118.
 Sarkadi Sándor 235.
 Sárospatak 50. —i koll. 367.
 Savigny ktára a berlini udv. ktárban 55.
 Savina 99.
 Savonarola, Hieronymus 119, 326, 332.

- Sbrulius, Richardus 244.
 Schedel, Hartmann 132, 146, 173.
 Scheffler Dávid 148.
 Schelgss András 132.
 Schenck Farkas erfurti kny. 164, 174.
 Scherwicker 116.
 Scheurl cs. ktára 135, 330; ex-librise
 u. o. — György 135. — Kristóf 135,
 155.
 Schlauch Lőrincz 348.
 Schlägli premontreiek ktára 86, 87; —
 magyar szójegyzéke 86—87, 302, 371.
 Schleder Márton 177.
 Schleicher Konrád 36.
 Schleidan (Sleidanus) 211, 212.
 Schlözer, 367.
 Schmeizel Márton jenai tanár 306.
 Schmettau gr. 372.
 Schmidt Adolf 91. — Vilmos irod. hgya-
 tka a múz. ktárban 189.
 Schnepfius 117.
 Scholue (?) Ioannes 29.
 Scholus, Ioannes 115.
 Schonbergk, Iuncker Hanns von 132.
 Schonknecht Zsigmond 256.
 Schonwald, Ioannes de — magyar könyv-
 másoló 1420-ból 71.
 Schott Márton strassburgi kny 35, 40, 159.
 Schöffler Péter mainzi kny. 126, 166, 374.
 Schönherr Gyula 10, 207, 305—311, 377,
 382.
 Schönsperger János augsburgi kny. 141,
 146, 151, 164, 173.
 Schram, Ioannes 332.
 Schrauf Károly 375.
 Schubert Antal 291.
 Schuman Bálint lipcsei kny. 358.
 Schurener János római kny. 290.
 Schwarz Keresztély Gottlieb 275, 373.
 Schwarzwald Mihály 126.
 Schweidnitz domonkosok ktára 250. —
 kapuczinusok ktára 128.
 Schwenke, Adressbuch der deutschen
 Bibliotheken 201.
 Schwicker Henrik 304.
 Schyhower Ioannes 313.
 Scinzenzeler Ulrik milanoi kny. 44, 158.
 Scitovszky János 160.
 Sclanus Nicolaus Swanher de Metlica 33.
 Scotus Octavián velencei kny. 46, 131.
 Sebeck Ágoston 122.
 Sebestyén Gyula 90, 295, 377.
 Secinai Albert 19.
 Seidel Ábrahám 155.
 Sellneccerus, Nicolaus 116, 117.
 Selmezbánya 363.
 Seneca, L. Annaeus 46, 130, 131, 211,
 212.
 Senensis, Bernardinus 332.
 Sensenschmid János nürnbergi kny. 282,
 291.
 Seraphin Frigyes Vilmos 375.
 Sermo de passione dni (1453. kézirat a
 szombath. papn. ktárban) 15.
 Shakespeare-irodalom 295.
 Sibenicum 99.
 Sibylla Bartholomaeus 168.
 Sichel 59, 92.
 Siculus Abbas, 212.
 Siebmacher-féle czímerkönyv 90.
 Siena 312. — i kny. 281, 325.
 Sigrái András, Mater gratiae. (N.-Szom-
 bat, 1707.) 356.
 Silber Eucharius római kny. 27, 28, 45,
 139, 158, 271, 286, 325, 340.
 Silius Italicus 131.
 Simony Imre Homer fordításának kéz-
 irata 90.
 Sisakdísz 25.
 Sixtus pápa (IV.) 332.
 Skalitzky J. 32.
 Smidt 21.
 Der Soldatenfreund 1848. évf. 295.
 Solinus, Caius Iulius 124, 156, 162, 333.
 Sombory cs. ltára a múz. ktárban 296,
 297, 363, 378.
 Sommer 381.
 Somogyi gróf cs. ltára 378.
 Sophokles 180.
 Sopron vs. 114. — i jezsuiták ktára 153.
 — i múzeum 291. — i országgyűlés
 (1681-iki) iratai 218. — vm. 208.

- Soranzo, Giacomo 154.
 Sorg Antal augsburgi kny. 125, 279, 315.
 Sosius testvérek 303.
 Spalatói Sz.-Benedek-kolostor 99.
 Spangerberg (Spangenberg, Spangenberg)
 115, 117, 118.
 Spanyolország 29.
 Späth, J. 173.
 Speculum Marie (1429. kézirat a szom-
 bath. papn. ktárban) 14.
 Speier 34. —i kny. 128, 149, 255, 316.
 Speratus Paulus 134.
 Spewrnsperger János 291.
 Spiegel, Der. 1830/31. 188.
 Spiellenberg Pál 146.
 Spigel Jakab 245.
 Splieneck János 266.
 Spina, Alphonsus a 138.
 Spira, Ioannes Emericus de — velencei
 kny. 161.
 Spohn Frigyes Ágost Vilmos 174.
 Sponey János Jakab 330.
 Sprenger, Jacobus 333.
 Stabius 245.
 Stagnius, Bernardinus de Tridino velen-
 czei kny 21, 41.
 Stahel Konrád és Preinlein Máté brünni
 kny. 122.
 Starnberger János 153.
 Starzer Albert 381.
 Statius 302.
 Statuta provincialia Salisburgensia 120,
 333.
 Staupitz, Ioannes 333.
 Stäudlin 367.
 Steffen György 128.
 Stegner Mátvás czímerkérő folyam. a
 múz. ktban 190.
 Stein 204.
 Steinhöwel Henrik 266.
 Stekh Baltazár 33.
 Stephani Novi orationes et sententiae
 (kézirat a községi pléb. ktárában) 302.
 Stephanus vitricus (?) in Rochingen et
 in Jeczspanowff 131.
 Stevenson 203.
 Stornaiolo 203.
 Stöfflerus, Ioannes 343.
 Strabo 140, 141, 180.
 Stralene Antal 266.
 Strassburg 20, 28, 29, 35, 40, 41, 96, 122,
 123, 128, 139, 143, 159, 271, 292,
 316. —i kny. 28, 34, 35, 37, 40, 140,
 154, 159, 168, 175, 253, 261—264,
 268, 277, 278, 284, 286, 293, 331,
 333, 337. —i vs. ltár 206.
 Strata, Antonius de — velencei kny. 21.
 Stuchs György nürnbergi kny. 34, 44,
 149.
 Sudhoff 206.
 Suidas 167.
 Suidner (?) Márton Rudolf 25.
 Suszkj Szaniszló 152.
 Sutoris András 122.
 Svetonius Tranquillus, Caius 334.
 Swanthoslaus karthauzi szerzetes könyv-
 bejegyzése 111, 112, 113.
 Sweynheym Konrád s Pannartz Arnold
 római kny. 263.
 Syluanus, Ioannes 119.
 Sylvaticus, Matthaeus 163.
 Szabács viadala 302.
 Szabary Lukács czl. a múz. ktban 363.
 Szabó Ferencz 192. — István 74. — Ká-
 roly 48, 205, 369, 378. — Sándor
 192.
 Szádeczky Lajos 91, 192, 205.
 Szakkelion Alkibiadesz 179.
 Számvevőszék, Állami 142.
 Szamota István 86, 377.
 Szanszkrit irodalom 371.
 Szathmár-Németi Mih. lev. Teleki Mihály-
 hoz 380.
 Szász évkönyvíró 376.
 Századok 91, 205, 217, 375.
 Szeben 378.
 Széchenyi Ferencz gróf ktára 18, 20, 31,
 33, 46, 47, 129, 132, 147, 152, 157,
 160, 164, 165, 173, 175, 178, 256,
 257, 278, 291, 331, 236, 337; ex-librise
 46, 152, 260. — István gróf levele a
 múz. ktárban 297.

- Széchy Mária címere 90. — ktára 214, 215.
- Szeged 85. —i Somogyi-ktár 298; cím-tározása és rendezése 300; gyarapodása 299; használata 298.
- Szegedi Gergely 85; énekeskönyve (Debreczen, 1569.) 84—86.
- Székely Mikiós 106. — István énekeskönyve (Krakkó, 1538.) 84.
- Székesfehérvári káptalan 91.
- Szell Kálmán 208.
- Szemenyey Ferencz czl. a múz. ktban 72.
- Szentgyörgyi Péter deák ktára (1553.) 210, 211.
- Szent-István-legenda 376.
- Szent-Ivány cs. ltára a múz. ktárban 191, 297, 363, 380.
- Szepes vm. 113. —i kamara 211, 212, 214, 215, 217. —i karthauziak 111, 112.
- Szeplekan János 75, 80.
- Szerémi György 91.
- Szertartáskönyvek 211.
- Szerzetesrendek (Horvát-Szlavón) kolostorainak oklevelei 108.
- Szigligeti József 189.
- Szigvártó Sámuel 71.
- Szilády Áron 61, 84, 85.
- Szilágyi Sándor 91, 191, 295, 307, 379.
- Sziléziai tart. kormány 193.
- Szily Kálmán 86.
- Szinnyey József id. 92, 189, 295, 364.
- Szlavónia l. Horvátország. —i KK. és RR. ltára 97. — orsz. pecsétje 109.
- Szójegyzék (latin-német), XV. sz. a brassói ev. gymn. ktarában 375.
- Szombathelyi papnövelde ktárának középkori kéziratai 13—17; ősnymtatványai 13.
- Szótárak 96. 211, 218, 220, 341.
- Tacitus, C. Cornelius 155, 211, 212.
- Tagányi Károly 86.
- Talbach 158.
- Talmud 335.
- Tamás spalatói főesperes 373.
- Tambaco, Ioannes de 126, 335.
- Tankönyvek, XVIII. sz. kézirati — a múz. ktárban 71.
- Tardivus Guillemus 142, 335.
- Tartaretus 302.
- Tauler János 158.
- Tegernseei benzések ktára 173.
- Teleki cs. marosvásárhelyi ltára 379, 380. — József gróf 205. — Mihály 378. — Sándor gróf 296.
- Télly Iván 192.
- Temesvári Gergely 146. — Pelbárt 40, 267. — Sermones Pomerii. (Hagenau, 1499.) 165. (U. ott, 1500.) 174. — Sermones de tempore. (U. ott, 1498.) 157. — Stellarium. (U. o. 1498.) 157. (H. és év n.) 436.
- Tengeremlékre vonatk. iratok 1703-ból 108.
- Terentius 96.
- Thallóczy Matkó bán 100, 101. — Péter bán 101.
- Thaly Kálmán 114, 205, 208.
- Thammöller Balázs 41.
- Thanner Jakab lipcsei kny. 175, 358.
- Tharjáni Ferencz l. Verssendi.
- Thegliatius, Stephanus 335.
- Themeswar, Pelbartus de. l. Temesvári Pelbárt.
- Theodorus Ambrosianus 133. —, Penitentiale, (1453. kézirát a szombath. papn. ktárban) 14.
- Theodolus 336.
- Theokritos 180.
- Theophanes 180.
- Theophilactus 116, 118.
- Therhoernen Arnold kölni kny. 251, 265, 374.
- Teschner kézirati zenemű-gyűjt. a berlini udv. ktárban 55.
- Thierhaupteni (?) kolostor ktára 166.
- Thim József 91.
- Thomasinovitiz János 162.
- Thorn 311, 312. —i kir. gymn. 307; ktára 311, 312. Corvin-kódex a —ban 305—311; fényképe a múz. ktban 296.

- Thököly Imre 214, 216. — István gróf ktára 213–214; éremgyűjteménye 213.
— Zsigmond ktára 215, 216.
- Thuróc, Ioannes de, *Chronica Hung.* 218.
— (Augsburg, 1488.) 81. — (Brünn, 1488.) 342, 343, 261, 281.
- Thurzó Elek levele 302.
- Thúz János 102.
- Tiberius palotájának ktára 304.
- Tibullus 29, 30.
- Tiernstaini domonkosok ktára 261–263.
- Tinctor Miklós 19.
- Tischniowa Márton kuttengeri kny. 32.
- Tivadar turóczi nemes 380.
- Tkalcic 190.
- Tokaj 85.
- Toldy Ferencz 353, 365. — Lászlóné 192.
- Tollat, Johann 336.
- Tondalus 337.
- Tortis, Baptista de — velencei kny. 150.
- Tóth Károly 192.
- Tóthfalusi Kiss Miklós, l. Kiss M.
- Török Ferencz 214. — József 370.
- Török háborúkra vonatkozó apró nyomtatványok 96; egyéb művek 213. — ök 94, 216, 381.
- Történelmi Tár 114, 205, 270.
- Törvénykezési Csarnok 73.
- Tractatus supermissus (1428-iki kézirat a szombath. papn. ktárban) 14.
- Transylvanus, Maximilianus 245–250.
- Trausch, *Schriftsteller-Lexikon* 373.
- Třeboni hg. Schwarzenberg-ltár 53–62.
- Trechsel János lyoni kny. 126, 320.
- Tridino, Franciscus l. Stagninus. — Guilelmus de — velencei kny. 23, 36.
- Trinitariusok 34.
- Trittenheim János 137, 142, 338.
- Troppai domonkosok ktára 125.
- Trotscher Bertalan 329.
- Tucher cs. kt. 135; ex-librise u. o.
- Tullensakh Farkas 262.
- Tulok Szabó Miklós 114.
- Turóc vm. 208. —i konvent 380.
- Turre, Ioannes de 119.
- Turre, Petrus de — római kny. 46.
- Turrecremata, Ioannes de 339.
- Tübingai egyet. ktár 193. — kny. 168, 265.
- Ugoletti, Taddeo 312.
- Ugolini 203.
- Uj-prágai sarutlan ágostonrendiek 121.
- Ulászló m. királyok: (I.) —ról szóló cseh ének (XV. sz. kézirat a třeboňi ktárban) 60–61. — (II.) 103–107, 189, 381.
- Ulmi kny. 29, 35, 252, 266, 272, 287, 319, 343.
- Unckel Bertalan kölni kny. 18. 281, 341.
- Ursinus Gáspár 219, 245.
- Urso, Sancto Henricus de vicenzai kny. 37, 172.
- Utino Leonardus de 339.
- Utzmann András 153.
- Vaczulik-féle oklevél-gyűjtemény 91.
- Vajda Gáspár 378.
- Valentinus 39. — lipcei könyvkötő 358.
- Valerius-kiadás 153.
- Valerius Maximus 134, 141, 152, 339.
- Valesius Ioannes 119.
- Valla Lőrincz 119, 124.
- Vallás- és közokt. m. kir. ministerium 71, 72, 74, 75, 81, 93, 377.
- Varasd vm. 101, 103. —i jezsuita-kolostor iratai 108.
- Varasdi Márton 145, 162.
- Varisio, Ioannes Alvisius de — velencei kny. 171.
- Varjú Elemér 111, 189, 296, 342, 349, 351.
- Varnhagen ktára a berlini udv. ktárban 55.
- Varnpac l. Warmbach.
- Városi iratok a múz. ktárban 93.
- Varsenicus Christophorus 213.
- Varsói Krasinsky-ktár 205.
- Vatikáni ktár és ltár l. Róma. —i Magyar Okirattár 203.
- Vay Miklós br. 192.
- Váczy János 90, 369.
- Vámbery Ármin 192.

- Várad i énekeskönyv (1562.) 84. — pkség 22.
 Várad i Péter 161, 162.
 Vári Rezső 90.
 Vegetius, Flavius Renatus 139.
 Vegius, Maphaeus 340.
 Velenceze 36, 129, 130, 141, 155, 160, 162, 169, 170, 176, 270, 281, 339.
 — i kny. 9, 20—23, 29, 30, 36, 41, 42, 46, 61, 123, 124, 128—131, 133, 134, 140, 141, 143, 144, 149—151, 154, 155, 159—163, 168—172, 176, 255, 275, 278, 281, 321, 334.
 Veldorfer György 36.
 Venetus, Paulus 23.
 Verancsics Antal esztergomi érsek 22, 85, 91, — Faustus csanádi pk. 22.
 Verbigena asszony könyvbejegyzése 113.
 Verbőczy István 302. — Hármaskönyve magyarul 218; német kiadása 218. — görög fordítása. (XVIII. sz. kézirat az Athoshegyen) 375.
 Vercellis, Antonius de 131.
 Verdena, Ioannes de 340.
 Vergilius Maro 23, 27, 96, 124, 126.
 Verinus Michael 165. — Distichon de moribus. (Kolozsvár, 1588.) 6—9. — kódexe a flórenczi Laurentianában 9. — Silvester 9. — Ugolinus, Epigramm. libri VII. ad Mathiam regem Pannoniae, kódex a Laurentianában 9. — Triumphus et vita Matthiae regis (Lyon, 1679.) 9.
 Versor, Ioannes 142.
 Verssendi, másképp Tharyani Ferencz czl. a múz. ktárban 189.
 Veszprémi sz.-Mihály-egyház 190. — káptalan ltára 190. — pkség adománylevele kesuhi szabadosai részére 1181-ből 190.
 Vécsey Tamás 375.
 Vér András magyar menedéklevele 1504-ből 302.
 Vicentia, Petrus de 340.
 Vicenzai kny. 37, 172, 270, 321.
 Vielhaber Gottfried 86.
 Vieri, de — I. Verinus.
 Villa Nova, Arnoldus de 169.
 Vingle János lyoni kny. 153.
 Visée, Jean de la — 168.
 Visegrad 380.
 Vitalibus, Bernardinus de — velencezi kny. 255, 275, 281, 334.
 Viterficius György 19, 23, 24, 26, 251, 272, 314, 331.
 Vitkovics Mihály 347, 348.
 Vitkovics-kódex 302.
 Vitruuius 220.
 Vliederhoven, Gerardus de 341.
 Vodny Márton Ignác 327.
 Voigt 6.
 Vollertus, Ioannes 279.
 Voragine, Jacobus de 18, 25, 34, 35, 127, 160, 161, 341.
 Voullième, Ernst 206, 373, 374.
 Vörös Antal-féle gyűjtemény a múz. ktárban 71, 190, 208.
 Vörösmarty Mihály 295.
 Vrimaria, Hainricus, Sermo passionis dominice, (1453-iki kézirat a szombathi. papn. ktárban) 15.
 Vutkovich Magy. írók életrajza 365.
 Wagner Károly, Collectanea de regno Comaniae (kézirat a múz. ktárban) 93.
 Waitz 204.
 Walendorfi Jakab 112, 113.
 Walter Mihály 147.
 Walther 117. — László irod. hagyatéka a múz. ktárban 296, 362.
 Waltnerus 118.
 Wanner Ker. János ktára 140; ex-librise 140.
 Warnbachi (?) kolostor ktára 151.
 Washingtoni kongresszus ktára 84.
 Wattenbach Vilmos 92.
 Weale 146.
 Weber kéziratai a berlini udv. ktárban 55.
 Weigl lipcsei könyvk. 41.
 Weindmann lipcsei könyvkereskedő cég 358.
 Weinhoffnornb (?) Mária 291.

- Wellerus 118.
 Wellingerhoff Gerárd 292.
 Wembling János 157.
 Wenker G. marburgi ktárnok 92.
 Wenczel G. Árpádk. új okmt. 190. —
 ktára 154. — kézirat- és okl.-gyűjt.
 a múz. ktárban 71, 72, 93, 297.
 Wenssler Mihály és Biel Ferencz bázeli
 kny. 322.
 Werden Márton (?) kölni kny. 153.
 Werdeni Sz.-Benedekrend ktára 260, 289.
 Werner apát 135.
 Werzer (?) Iacobus Fernandus 137.
 Wesenburg 165.
 Wesselényi Ferencz gr. ktára 214, 215.
 — Miklós színjátszó társasága Magyar-
 országon 375.
 Westfalia, Ioannes de — löweni kny.
 258, 317.
 Wiers Vilmos 266.
 Wiesner Jakab 304.
 Wigandus János 118.
 Wigantus 116.
 Wimpeling Jakab 159.
 Winckelmann Ottó 206.
 Windeck krónikája 376.
 Windischgrätz murányi parancsnok 214.
 — tábornok 108.
 Winterburg János bécsi kny. 147, 261,
 270, 326, 328,
 Winterfeld kézirati zenegyűjt. a berlini
 udv. ktárban 55.
 Wittenbergi akad. 85. — kny. 85.
 Wlasdenius Lőrincz 165.
 Wohlaui karmeliták ktára 128, 339; ex-
 librise u. o.
 Woikowsky János Lőrincz 293.
 Wolf-féle könyvszekrény 228.
 Wolf Ágost 180. — Miklós lyoni kny. 166.
 Wolffenbütteli hg. ktár 20, 84.
 Woll János regensburgi könyvmásoló
 (1453) 14.
 Woringhen, Gobelinus de 289.
 Wulff Henrik 128.
 Wurzbach-féle lexikon 65.
 Wyss Artur 376.
Xenophon 180.
 Xiropolamus-kolostor Athos hegyén 1.
 Athoshegy.
Young J., 295.
Zablerus, Jacobus 373.
 Zaah de villa Pescey XII. sz. végrende-
 lete 190.
 Zagorje 110.
 Zahora János 160, 161.
 Zainer Günther augsburgi kny. 235, 286,
 291, 331, 341, 374. — János ulmi
 kny. 29, 252, 266, 272, 287, 319.
 Zakmárdi János 100.
 Zanis, Bartholomaeus de — velencei
 kny. 124, 151, 160.
 Zágráb vm. 101, 103, —i délszláv akad.
 98. — érseki ltár 190. — jezsuita
 kolostor iratai XIII—XVIII. sz. 108.
 — káptalan 100, 104, 105; ltárának
 lajstromai 109. — horvát-szlavón
 orsz. ltár 97, 98, 110, 206. — pkség
 103, 106.
 Zápolya István I. Szapolyai.
 Zarái Szt.-Chrysogonus-kolostor 99.
 Zell Ulrik kölni kny. 250, 259, 274, 277,
 279, 282, 283, 286, 291, 318, 319,
 324, 331, 344.
 Zemplén vm. történetéhez jegyzetek, (kéz-
 irat a múz. ktárban) 362.
 Zempléni Híradó 73.
 Zeninger Konrád nürnbergi kny. 254, 280.
 Zenthey György 105.
 Zenthleleky Péter 101.
 Zerdler János 276.
 Zernecke Jakab Henrik 311.
 Zevenbergen, Maximilian von 246.
 Zey András. Olajok és hasznos orvos-
 ságok declarációja (Pozsony, XVI. sz.)
 352.
 Zichy Jenő gr. czímer-albuma 90.
 Ziehen Gyula 304.
 Zimmermann-Werner-féle erd. szász ok-
 ltár 206. — Zsigmond ktára Eperje-
 sen 216—220.

Zirczi apátság ktára 355, 356.	Zsigmond kir. 72, 92, 100, 101. — salz-
Zoltán János 379.	burgi érsek 125.
Zólyom vm. 297.	Zsoltárkönyv 303.
Zotikus költeménye a várnai csatáról 205.	Zvingli Ulrik 116.
Zrinyi ktár 91. — Miklós 59. — Frangepán	Zvonarits György, Rövid felelet. (Csepreg,
javak összeírása, XVII. sz. kézirat a	1626.) 348.
múz. ktárban 71.	Zvonimir kir. 99.
Zsámboki János ktára 61, 136.	Zwarovicius Péter 177.

Hibaigazítások.

6. l. 15. sor alulról: Kolozsvári verseinek h. verseinek kolozsvári.
17. l. 20. » » Philelphus (Franciscus) h. Philelphus (Ioannes Marius).
18. l. 8. » » Unckel Bertalannál h. Id. Koelhoff Jánosnál.
20. l. 5. » » de Benalus h. Benalius.
21. l. 20. » » Rubens h. Rubeus.
27. l. 15. » » 1487. után pótlendő 4r.
35. l. 1. » felülről: Mundeville h. Mandeville.
38. l. 5. és 14. sor felülről: Velencze h. Augsburg.
44. l. 9. sor alulról: Ratdolt Erhardnál 1486. h. Stuchs Györgynél, 1490.
45. l. 18. » felülről: 1440. h. 1490.
46. l. 2. » » 1490. után pótlendő 2r.
9. » alulról: Luero h. Luere.
122. l. 14. » » Canturiensis h. Cantuariensis.
124. l. 18. » felülről: Luero h. Luere.
129. l. 19. » alulról: 1492. helyett 1480.
131. l. 16. » felülről: Octavianus Scotusnál h. Bonetus Locatellusnál.
137. l. 2. » » 1494. h. év n.
144. l. 4. » » de Tridino h. de Cereto.
16. » » 195. h. 1494.
156. l. 3. » » Langendoff h. Petri.
158. l. 16. » alulról: 1499. h. 1498.
162. l. 16. » » Ioannes törlendő.
187. l. 5. » felülről: október h. január és december h. márczius.
205. l. 9. » » hitvilága h. hitvitája.
206. l. 7. » » Eiber h. Eubel.
272. l. 5. » fslülről: acientibus h. facientibus.
274. l. 12. » » animalibus h. animabus.

A Magyar Könyv-Szemle

előfizetési díját beküldték:

Az 1894. évi folyamra:

Andrássy János, Nagyvárad. Áldásy Antal, Budapest. Babics József, Zsombolya. Békefi Remig, Budapest. Besztercei polgári fiúiskola. Csányi Ferencz, Kolozsvár. Csoma József, Devecser. Dankó József, Pozsony. Dedek Crescens Lajos, Budapest. Dévai állami főreáliskola. Doby Antal, Homonna. Fraknoi Vilmos, Róma. Gerold és társa, Bécs. Graenzenstein Béla, Budapest. Hajnik Imre, Budapest. Hiersemann K. W., Lipese. Hodinka Antal, Bécs. Honvédelmi miniszterium, Budapest. Illéssy János, Budapest. Kammerer Ernő, Budapest. Karácsonyi János, Nagyvárad. Keszthelyi gróf Festetics-könyvtár. Kilián Frigyes, Budapest. Kókai Lajos, Budapest (2 pld.). Könyves Kálmán irod. részv. társaság, Budapest. Major Lajos, Budapest. Márki Sándor, Kolozsvár. Bárá Mednyánszky Dénes, Bécs. Bárá Nyáry Jenő, Budapest. Országos kaszinó, Budapest. Pápai ref. főiskola. Ráth György, Budapest. Bárá Révay Ferencz, Budapest. Rumbold Bernát, Budapest. Sátoraljaújhegyi kath. nagygymnázium. Sopron város tanácsa. Szendrei János, Budapest. Szent-Ivány Zoltán, Budapest. Székely-udvarhelyi áll. főreáliskola. Szombathelyi papnev. intézet. Szombathy Ignác, Aranyos-Maróth. Temesvári Mihály, Marosvásárhely. Toldy Lajos, Budapest. Zilahy ev. ref. kollégium. Zimmermann Ferencz, Nagyszében.

Az 1895. évi folyamra:

Besztercei polg. fiúiskola. Dévai áll. főreáliskola. Kammerer Ernő, Budapest.

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutatkozó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegvedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.